

שבוע פרשת תרומה - פרשת שקלים

(23 February - 01 March 2025)

כ"ה שבט - א' אדר תשפ"ה

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מניח החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ
 יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאַסַּפְתָּ דָגְגָךְ וְתִירְשֶׁךְ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי
 עֵשֶׂב בְּשֶׂדְךָ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ: הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם
 פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
 וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וְעֲצַר אֶת הַשְּׁמַיִם
 וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֲבַרְתֶּם
 מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וּשְׂמַתֶּם
 אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם
 לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם
 אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ
 בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ,
 וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתָּיִכֶם לְתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשְּׁמַיִם עַל
 הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
 אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגֵדֵיהֶם
 לְדַרְתָּם, וְנָתַנוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתִּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם
 לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם
 אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר
 אִתָּם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל
 מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
 הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי
 יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלֵי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָ לְרַעַד בְּמִוֶּדֶ:
 מַעֲוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי
 שְׂמַתְחֵל לִימֵי הַחֹדֶשׁ.
 יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנָה בֵּית
 הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ:
 אֶךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְשִׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמנו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה'
 הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נִשְׁמַתִּי
 בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על
 התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת
 של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד
 ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל
 ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.
 כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּחַר בְּנוּ מִכָּל
 הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נֹתֵן
 הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

כְּרוּךְ שֵׁם מְלֻכּוֹתָ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכֹל לְבַבְךָ, וּבְכֹל נַפְשְׁךָ, וּבְכֹל
 מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ
 הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבִגְדֶךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ
 בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם
 לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל
 מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמַעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה
 אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֵלֶיךָ נִשְׂאתִי אֶת עֵינֵי
הַיֹּשְׁבֵי בַשָּׁמַיִם: ב הִנֵּה כְּעֵינֵי עֲבָדִים אֶל
יַד אַדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שֹׁפְחָה אֶל יַד גְּבַרְתָּהּ
כֵּן עֵינֵינוּ אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחַנְּנוּ: ג חֲנֲנוּ
יְיָ חֲנֲנוּ כִּי רַב שִׁבְעֵנוּ בּוֹז: ד רַבֹּת שִׁבְעָה
לָהּ נִפְשָׁנוּ הִלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לַגָּאִי
יוֹנִים:

קכד

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לַדָּוִד לוֹלֵי יְיָ שְׁהִיָּה לָנוּ יְאִמְרֵנָּה
יִשְׂרָאֵל: ב לוֹלֵי יְיָ שְׁהִיָּה לָנוּ בְּקוֹם עֲלֵינוּ אֲדָם:
ג אֲזוֹי חַיִּים בְּלָעוּנוּ בְּחֲרוֹת אִפְסָם בָּנוּ: ד אֲזוֹי הַמּוֹם
שִׁטְפוּנוּ נִחְלָה עֵבֶר עַל־נִפְשָׁנוּ: ה אֲזוֹי עֵבֶר עַל־
נִפְשָׁנוּ הַמּוֹם הַיְוִדוֹנִים: ו בְּרוּךְ יְיָ שְׁלֹא נִתְּנָנוּ טָרֶף
לְשֹׁנֵיהֶם: ז נִפְשָׁנוּ כְּצִפּוֹר נִמְלֶטָה מִפֶּחַ יוֹקְשִׁים
הַפֶּחַ נִשְׁבֵּר וְאִנְחָנוּ נִמְלֶטָנוּ: ח עֲזָרְנוּ בְּשֵׁם יְיָ עֲשֵׂה
שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

נקודות משיחות קודש - מזמור קכג מתוך "תהילות מנחם"

א-ד - אליך נשאתי את עיני היושבי בשמים . . חננו הוי' חננו כי רב שבענו בוז.
רבֹת שִׁבְעָה לָהּ נִפְשָׁנוּ הִלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לַגָּאִי יוֹנִים

ב. על דרך זה מצינו גם בענין הגאולה ב' אופנים אלו¹, מצד אחד "נשאתי בשמים", ומצד שני חודרת בגדרי המטה: א) "עני ורוכב על החומר"² - עבודה של זיכוך החומר, שהעולם אינו מזוכך מצד עצמו - "לא זכו" (מלשון אינו מזוכך³), וצריך ריבוי זמן לזכוכו - "בעתה"⁴. ב) "עם ענני שמיא"⁵ - גילוי מלמעלה, שגורם לחומר להיות "זכו", מלשון מזוכך, ולכן הוא באופן של "אחישנה".

והכוונה העליונה היא שב' אופנים אלו יתחברו יחד⁶. היינו, שמצד אחד יזככו את חומר העולם (עולם מלשון העלם והסתר⁷) להיות כלי לגאולה - "רוכב על החומר", ומצד שני לפועל את הגילוי ד"עניני שמיא", ואז תהי' גאולה שלימה⁸.

(1) סנהדרין צח, א.

(2) זכרי' ט, ט.

(3) ראה שערי אורה בד"ה יביאו לבוש מלכות אות צה.

(4) סנהדרין שם.

(5) דניאל ז, יג.

(6) ראה לקו"ש חל"א ע' 20 ואילך.

(7) ראה לקו"ש שלח לו, ד. ובכ"מ.

(8) משיחת ש"פ וירא ה'תשמ"ג.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 204..... שולחן ערוך עם הערות וצייונים
 205..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
 208..... תורה אור

אדמו"ר האמצעי

- 215..... תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 215..... דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 216..... תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 217..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהרי"צ

- 218..... ספר המאמרים - תרפ"ט
 219..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.
 220..... מכתב הרבי הרי"צ לחתנו הרבי.
 221..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.

הוספות

- 36..... ילקוט לוי יצחק על התורה
 37..... נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח.
 164..... נביאים וכתובים.
 173..... עין יעקב - מסכת ברכות.
 222..... נקודה משיחת קודש מעובדת.
 223..... חומש לקריאה בציבור.
 236..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש.
 238..... לוח זמנים.
 239..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש.

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה כי תשא את ראש בני ישראל,
 ש"פ תרומה, פ' שקלים, בדר"ח אדר, ה'תשל"ד. 5

התועודיות

- שיחת ש"פ תרומה, פ' שקלים,
 ב' דראש חודש אדר, ה'תשל"ד. 12

לקוטי שיחות

- פרשת תרומה, כרך נו, א 26
 פרשת תרומה - כרך נו, ב 31

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- 38..... חומש יומי - פרשת תרומה
 64..... לוח לתהלים היומי.
 65..... תניא יומי.
 75..... לוח 'היום יום'.

רמב"ם

- 78..... הלכה יומית לעיון ברמב"ם.
 82..... שלושה פרקים ליום.
 138..... פרק אחד ליום.
 157..... ספר המצוות.

לימוד מהולק לפי ימים

- 166..... משניות עם ביאור קהתי - מסכת שבועות
 174..... גמרא עם ביאור - מסכת סנהדרין.
 205..... שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'.

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
 שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

1 בפסוקים הפותחים את פרשת 'כי תשא' ונקראים גם בפרשת שקלים,
2 הקדוש-ברוך-הוא אומר למשה רבינו:
3 **כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְקוּדֵיהֶם וְנָתַנּוּ אִישׁ כֶּפֶר**
4 **נַפְשׁוֹ וְגו'!** "ומפרש רש"י: "כי תשא – לשון קבלה, כתרוממו. כשתחפון
5 לקבל סכום מניינים לדעת כמה הם אל
6 תמנם לגולגולת, אלא יתנו כל אחד
7 מחצית השקל, ותמנה את השקלים
8 ותדע מנינם". הנה מה שכתוב
9 **כִּי תִשָּׂא, בְּלִשׁוֹן נֹכַח בַּגּוֹף**
10 **רֹאשׁוֹ,** כאשר אתה תשא, ובלשון
11 **יְחִיד,** קאי מכיון בפשטות על
12 **מִשָּׂה,** שעל ידו דוקא צריך
13 **לְהִיט הָעֵינָן דְּתִשָּׂא גו'.**
14 **וְצָרִיף לְהִבִּין טַעַם הַדְּבָר מֵדוּעַ**
15 **כִּי תִשָּׂא,** לדעת את מנין בני ישראל
16 על ידי נתינת מחצית השקל, צריך
17 להיות דווקא על ידי משה רבינו?
18 **וּבִפְרָט** ובמיוחד מתחזקת השאלה
19 **שְׂמֹנֶה גּוֹפָא** עצמו **שֶׁהַכְּתוּב**
20 **מְדַגֵּשׁ הַצִּיּוּוֹי דְּכִי תִשָּׂא**
21 **לְמִשָּׂה דְּוִקָא, מוֹכַח, שְׂוִישׁ**
22 **קָא סְלָקָא דְעֵתָךְ** שהיה מקום
23 להעלות על הדעת **שְׂעֵנְנָן זֶה** של
24 **כִּי תִשָּׂא יְכוּל לְהַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי**
25 **אַחַר** ולא רק על ידי משה, **וְאִם כֵּן,**
26 שלולי ההדגשה בכתוב שהדבר צריך
27 להיות דווקא על ידי משה, היה מקום
28 לחשוב אחרת **צָרִיף לְהִבִּין מֵהוּ**
29 **הַטַּעַם שְׂעֵנְנָן זֶה צָרִיף לְהִיט**
30 **עַל יְדֵי מִשָּׂה דְּוִקָא?**
31 **גַּם צָרִיף לְהִבִּין דְּבַר נוֹסֵף בְּכַתוּב**
32 **זֶה אָמְרוּ כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ**
33 **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלֹא כִּי תִשָּׂא אֶת**
34 **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל סָתָם** מבלי לפרט
35 להדגיש את ענין ה'ראש', **שְׂגַם אִז**
36 גם אם היה כתוב 'כי תשא את בני
37 ישראל' היה פירושו **הַכְּתוּב**
38 **לְשׁוֹן קְבֻלָּה, לְקַבֵּל סָכוּם**
39 **מְנִינָם** מספרם של בני ישראל

ביאור בדרך אפשר

40 **לְדַעַת פְּמָה הֵם (פְּפִירוּשׁ רִש"י), וְגַם הַפִּירוּשׁ דְּתִשָּׂא**
41 **מְלִשׁוֹן הַרְמָה** והגבהה, גם הוא היה נשאר פירוש הכתוב גם אילו היה
42 כתוב 'כי תשא את בני ישראל' ומהו הדייק בלשון הכתוב **כִּי תִשָּׂא**
43 **אֶת רֹאשׁ דְּוִקָא?**

44 **גַּם צָרִיף לְהִבִּין** דבר נוסף בפסוק
45 זה מהו הדייק והענין המיוחד בכך
46 **שְׂהַעֲנִין דְּתִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי**
47 **יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי נְתִינַת**
48 **מַחְצִית הַשְּׁקָל דְּוִקָא.** ובפרט
49 **שְׂבַהֲמִשָּׁף הַכְּתוּב² נֶאֱמַר**
50 **עֲשִׂים גְרָה הַשְּׁקָל, וְאִף עַל**
51 **פִּי כֵּן לֹא נֶאֱמַר שְׂצָרִיף לִיתָן**
52 **עֲשׂוֹר גְרָה, אֶלָּא נֶאֱמַר שְׂצָרִיף**
53 **לִתָּת מַחְצִית הַשְּׁקָל דְּוִקָא** ואם
54 כן צריך ביאור מה הקשר המיוחד של
55 נתינת מחצית השקל ל'תשא את
56 ראש'?

57 **(ב) וְיִוִּבֵן בְּהֶקְדָּם עֵינָנוּ שֶׁל**
58 **מַחְצִית הַשְּׁקָל, שְׂפּוּעַל כּוֹפֵר**
59 **פְּדִיחַ וּכְפֹרֶת נַפְשׁוֹ** של הנותן את
60 **מַחְצִית הַשְּׁקָל (כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב),**
61 **שְׂמֹנֶה** מכך שהדבר פועל 'כופר
62 נפש' **מוֹכֵן שְׂהוּא** מחצית השקל
63 **עֵנְנָן פְּלָלִי** שנוגע לכללות הנפש.
64 **וְכַמּוֹכֵן גַּם בְּפִשְׁטוּת, שְׂנְתִינַת**
65 **מַחְצִית הַשְּׁקָל הִיטָה כְּדֵי**
66 **לְקַנּוֹת מֵהֶן הַקְּרַבְנוֹת צִיּוּר**
67 **שֶׁל כָּל שְׁנָה וְשְׁנָה³, שְׂזָהוּ**
68 **קְנִיית קְרַבְנוֹת אֵלֶּה עֵנְנָן פְּלָלִי**
69 **שְׂכוּלָל אֶת כָּל הַקְּרַבְנוֹת שֶׁל**
70 **כָּל הַשְּׁנָה, הֵן הַקְּרַבְנוֹת**

71 **לִיתָן עֲשׂוֹר גְרָה, אֶלָּא מַחְצִית**
72 **הַשְּׁקָל דְּוִקָא.**

73 **(ב) וְיִוִּבֵן בְּהֶקְדָּם עֵינָנוּ שֶׁל**
74 **מַחְצִית הַשְּׁקָל, שְׂפּוּעַל כּוֹפֵר נַפְשׁוֹ (כְּלִשׁוֹן**
75 **הַכְּתוּב), שְׂמֹנֶה מוֹכֵן שְׂהוּא עֵנְנָן פְּלָלִי. וְכַמּוֹכֵן גַּם בְּפִשְׁטוּת,**

76 **שְׂנְתִינַת מַחְצִית הַשְּׁקָל הִיטָה כְּדֵי לְקַנּוֹת מֵהֶן הַקְּרַבְנוֹת צִיּוּר שֶׁל כָּל שְׁנָה**

77 **וְשְׂזָהוּ עֵנְנָן פְּלָלִי שְׂכוּלָל אֶת כָּל הַקְּרַבְנוֹת שֶׁל כָּל הַשְּׁנָה, הֵן הַקְּרַבְנוֹת**

(1) תשא ל, יב. (2) שם, יג. (3) פרש"י שם, טו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 התמידים שבכל יום בבוקר ובערב, והן הקרבנות בימים
 2 המיוחדים של השנה כו' קרבנות מוסף שבאים בשבתות ובמועדים.
 3 ובעבודת ה' של האדם במשמעות הרוחנית, מחצית השקל הוא עגן
 4 האמונה, שהוא האמונה עגן כללי שלמעלה מהתחלקות
 5 לפרטים, ומקיף ויש לו שיבות
 6 את כל עניני האדם, וכאשר 1 התמידים שבכל יום בבוקר ובערב, והן
 7 העגן הכללי של אמונה 2 הקרבנות בימים המיוחדים של השנה כו'.
 8 הוא כדבעי למהוי כפי שצריך 3 ובעבודת האדם הוא עגן האמונה, שהוא עגן
 9 להיות, הרי זה עגן האמונה 4 כללי שלמעלה מהתחלקות, ומקיף את כל עניני
 10 משפיע ופועל בכל פרטי 5 האדם, וכאשר העגן הכללי של אמונה הוא
 11 כחות האדם, שכללותם ענין 6 כדבעי למהוי, הרי זה משפיע ופועל בכל פרטי
 12 הכחות באופן כללי הם עשר 7 כחות האדם, שכללותם הם עשר כחות הנפש,
 13 כחות הנפש, ככל הענינים 8 ככל הענינים שמתחלקים לעשר בחינות,
 14 שמתחלקים לעשר בחינות, 9 כמו עשרת הדברות שנאמרו
 15 כמות תורה ועשרה מאמרות 10 עשרת הדברות ועשרה מאמרות, כיון שכללות
 16 במתן תורה ועשרה מאמרות 11 עגן ההתחלקות הוא במספר עשר, בדוגמת
 17 שבהם נברא העולם, כיון שכללות 12 עשר ספירות (כמבואר בפרדס בתחלתו).
 18 עגן ההתחלקות הוא במספר 13 עשר ספירות יותר, יש בעשר ספירות שתי
 19 עשר, בדוגמת עשר ספירות 14 בחינות, עשר ספירות מלמטה למעלה ועשר
 20 (כמבואר בפרדס בספר הפרדס' 15 ספירות מלמעלה למטה (כדאימתא בספר
 21 להרמ"ק, המקובל רבי משה 16 עשרים ספירות, כיון ששתי הבחינות הם
 22 קורדוביור בתחלתו⁴ במעלה 17 באותם ספירות, אלא שבזה גופא יש שני
 23 המספר עשר שהוא 'מספר שלם'). 18 אפנים, מלמטה למעלה ומלמעלה למטה. וזהו
 24 ובפרטיות יותר, יש בעשר 19 גם העגן דעשרים גרה השקל, כיון שבפרטיות
 25 ספירות שתי בחינות, עשר 20 יש שתי בחינות בעשר ספירות, ומכל מקום
 26 ספירות כפי שהן נמנות מלמטה 21 צריך לתת רק עשר גרה, כיון שיש רק עשר
 27 למעלה מספירת המלכות ועד 22 ספירות. וכללות העגן בזה, שצריך להמשיך
 28 ספירת החכמה ועשר ספירות 23 את עגן האמונה בכל עשר כחות הנפש, ועל
 29 מלמעלה למטה מספירת החכמה 24 ידי זה נעשה העגן דכופר נפשו, לשון כפרה,
 30 ועד ספירת המלכות (כדאימתא כפי 25 כמבואר באגרת התשובה⁶ שהיא לשון קינות,
 31 שבואר בספר הבהיר⁵ ספר 26 ובלשון הגמרא⁷ כמו בעי לכפורי ידיה כהוא
 32 קבלה המיוחס לרבי נחניה בן 27 גברא, וכפי שמסיים בכתוב⁸ לכפר על
 33 הקנה), ומכל מקום על אף 28 נפשותיכם, ועד לשלימות עגן הכפרה⁹ (וזהו
 34 שעשר הספירות הן בשני אופנים 29 ביאור קישור הדברים בדרושים על הפסוק כי
 35 שונים, למעשה יש רק עשר 30 תשא את ראש, וזהו עגן
 36 ספירות, ולא עשרים 31 עגן האמונה, ומסיימים בביאור
 37 ספירות, כיון ששתי 32 בדרושים מאמרי חסידות על
 38 הבחינות מלמטה למעלה ומלמעלה 33 הפסוק כי תשא את ראש,
 39 למטה הם באותם ספירות, 34 שמתחילים לבאר עגן
 40 אלא שבה באותן עשרת הספירות 35 תשא את ראש, שמתחילים לבאר עגן האמונה,

(4) שער ב (שער טעם האצילות) פ"א.ב. וראה גם ראב"ע שמות ג, טו. 5) סימן קעא. הובא בפרדס שער טו (שער מלמטה למעלה) פ"ד. וראה גם לקו"ת חוקת סג, ג. סד, א. אוה"ת פרשתנו ס"ע א'תתקו. ע' א'תתקיב. ועוד. 6) פ"א. 7) גיטין נו, ב. 8) תשא שם, טו. 9) ראה אגה"ת פ"ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הפרטיים, כמבואר לעיל, יש אופן שענין זה של החדרת האמונה
 2 והשפעתה על כל כוחות הנפש ועל ההנהגה בפועל נעשה על ידי הבנה
 3 והשגה, והיינו, שמתבונן האדם במוחו שהקב"ה שמאמין בו,
 4 אינו באופן דרם על כל גוים גו'¹⁹, כלשון הכתוב בתהלים, היינו
 5 לא ברוממות והבדלה מהעולמות
 6 והנבראים אלא הקדוש ברוך הוא
 7 נמצא כאן למטה בעולם הזה
 8 הגשמי, ובאופן והמציאות האלוקית
 9 נמצאת למטה באופן השייך לענין
 10 פרטי ופעולה פרטית, וכפי
 11 שרואה האדם שהאמונה אצלו היא
 12 עדיין בדרך 'מקיף' בעצמו
 13 שמתפלל לה' בנוגע לענין
 14 פרטי, שיעזרהו שיעלית
 15 בגנבתו, והוא לא חושב שהקדוש
 16 ברוך הוא נבדל ומרומם מלהיות קשור
 17 ושייך לדבר פרטי וכיון שמאמין
 18 שהקב"ה יכול לעזור לו
 19 בענין פרטי (שלבן מתפלל
 20 לה' שיעלית בגנבתו), הרי
 21 יכול אדם זה עצמו להתפלל לה'
 22 שיון ויפרנס אותו באופן
 23 אחר, ואז לא יצטרך לגנוב,
 24 שהרי לאו ברשיעי עסקינן²⁰,
 25 לא ברשעים אנו עוסקים, כלשון
 26 הגמרא, ולאמיתו של דבר גם אדם זה
 27 לא רוצה לגנוב ומה שגונב הרי
 28 זה רק בגלל שצריך פרנסה,
 29 וכמו שנאמר²¹ במשלי לא
 30 יבזוז לגנב פי יגנוב למלא
 31 נפשו פי ירעב (ופירש במצודת
 32 דוד, "אין מרבים לבזות את הגנב
 33 כאשר יגנוב למלא נפשו כי רעב הוא,
 34 וגנב לשבור הרעבון וכמעט לאונס
 35 יחשב"), וכיון שמאמין בה',
 36 הרי יכול להתנהג פרצונו
 37 יתברר, ולהתפלל לה'
 38 שיפרנס אותו וכך האמונה
 39 בקדוש-ברוך-הוא חודרת בכוחות
 40 הנפש ומשפיעה על האדם גם במעשה
 41 בפועל. והרי התבוננות זו מובנת גם בשכל של נפש
 42 השכלית שהיא מעין 'ממוצע' המחבר ומתווך בין הנפש האלוקית והנפש

הבהמית, ואפילו מובנת בשכל של נפש הבהמית שגם היא מסוגלת
 להבין שלאמיתו של דבר, אפשר להתפרנס בדרך כשרה ואין מקום לתפילה
 שהפרנסה תבוא על ידי הצלחת הגניבה שהיא בניגוד לרצון ה'.
 כיצד להחזיר את האמונה בכל כוחות
 הנפש ועד להשפעה על המעשה
 בפועל, שעל זה נאמר פי תשא
 את ראש וגו', והיינו, שגם
 לאחר שענין האמונה בא
 בהבנה והשגה והאדם כבר מבין,
 לא רק בשכל של הנפש האלוקית אלא
 גם בשכל של הנפש השכלית והנפש
 הבהמית שהפרנסה היא מהקדוש ברוך
 הוא, וכודאי אפשר להתפרנס גם בדרך
 כשרה, אין זה מספיק, אלא
 צריך להיות בנוסף לכך תשא
 את ראש וגו', שהוא ענין
 ההרמה התרוממות ועילוי
 בהשגה שבה נמשכת
 האמונה, להעלותה את ההבנה
 וההכרה השכלית לדרגת האמונה
 כפי שהיא מצד משה
 (שאילו למשה רבינו נאמר
 הציווי פי תשא את ראש
 גו'), ומשה רבינו נקרא רעיא
 מהימנא²², רועה נאמן (ופירושו
 לא רק שהוא רועה נאמן הדואג
 לצרכיהם של בני ישראל, אלא גם)
 שהוא רועה ומפרנס אמונה
 זו כו' וגורם שהאמונה לא תישאר
 בדרך 'מקיף' אלא תחדור בכל כוחות
 האדם, כפי שממשך ומבאר.
 ד) וקללות הביאור בזה,
 דהנה, הענין שישאל הם
 מאמינים בני מאמינים,
 והאמונה נמצאת אצל כל אחד ואחד
 מישראל בטבעו מלידתו הוא מצד
 הירושה שנמשכה מאברהם
 לזרעו אחריו (פנזר לעיל
 והובא מדברי המדרש שאברהם אבינו
 נקרא 'ראש למאמינים'). ולמעלה
 מזה, ענין נעלה יותר מענין האמונה כפי שהוא מצד טבעו של כל יהודי
 הוא ענין האמונה כפי שהיא מצד משה, שענינו הוא

(19) שם קיג, ד. 20) ראה יומא ו, א. ושינ. 21) משלי ו, ל. 22) ראה זהר ח"א קו, א. ח"ב ת, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 רבינו הוא ענין התורה, כמו שכתוב²³ בנבואת מלאכי זכרו
 2 תורת משה עבדי, שנקראת התורה על שמו של משה רבינו, לפי
 3 שמוסר נפשו עליה²⁴ (כדברי המדרש, "שלשה דברים נתן משה נפשו
 4 עליהם ונקרא על שמו ואלו הן ישראל והתורה והדינים. ישראל, כמה נצטער
 5 עליהם ונקרא על שמו שנאמר 'ויזכור
 6 ימי עולם, משה עמו'. התורה
 7 שנאמר 'זכרו תורת משה עבדי'. הדין
 8 שנאמר 'ואלה המשפטים אשר תשים
 9 לפניכם)', והיינו, שאמונה זו
 10 היא מצד ענין התורה. וזוהי
 11 מעלתה של אמונה זו שנפעלת על
 12 ידי משה רבינו, ענין התורה על
 13 האמונה שפירושה מהאבות,
 14 שהיא האמונה שבאה בירושה כמו
 15 לפני מתן תורה ללא מעלת
 16 התורה, כפי שממשיך ומבאר.
 17 והענין בזה, דהנה, אף על פי
 18 שגם לפני מתן תורה בזמנו של
 19 אברהם אבינו שהוא ראשון המאמינים
 20 היה ענין התורה, מפל מקום,
 21 אין זה כמו שהתורה היא
 22 מצד מתן תורה, שהרי קודם
 23 מתן תורה בימי משה רבו היתה
 24 הגזירה שגור הקדוש-ברוך-הוא
 25 שעליונים לא ירדו למטה
 26 ותחתונים לא יעלו
 27 למעלה²⁵, ולא יהיה חיבור בין
 28 גשמיות לרוחניות, ולכן המצוות
 29 שקיימו האבות קודם מתן-תורה לא
 30 החזירו קדושה במציאות הגשמית,
 31 מה שאין כן בשעת מתן
 32 תורה (על ידי משה) נתבטלה
 33 הגזירה, החל מירידת
 34 העליונים למטה, כמו
 35 שכתוב²⁶ בתורה על מתן-תורה
 36 וירד ה' על הר סיני וכן היתה
 37 עליית התחתונים למעלה כמו שכתוב
 38 'ואל משה אמר עלה אל ה'.' וזהו
 39 החידוש בהמשכת ותוספת אור
 40 אלוקי בעולם על ידי קיום המצוות
 41 שמצד מתן תורה, שכל
 42 העבודות כולל גם לימוד התורה וקיום המצוות שעשו האבות, הנה
- ככל שגדלה מעלתם כו', הגיעו רק לשרש הנבראים נגעו
 רק בדרגת האלוקות שהיא שורש ומקור לנבראים, ומזה מוכן שהיו
 במדידה והגבלה כו' שהרי דרגת האלוקות הקשורה בנבראים היא
 דרגה מוגבלת, כיון שהיא קשורה בנבראים מוגבלים, מה שאין כן מצד
 מתן תורה נעשים כל
 הענינים באופן שלמעלה
 ממדידה והגבלה ונפעל חיבור
 עם האלוקות בדרגה שהיא בלי גבול.
 וזהו גם מה שכתב
 הרמב"ם²⁷ שאין אנו מלין
 מפני שאברהם אבינו עליו
 השלום מל עצמו וכו' קודם
 מתן-תורה, אלא מפני שהקב"ה
 צוה אותנו על ידי משה
 רבינו לאחר מתן-תורה שנמול
 וכו', שזהו קיום המצוות מצד
 הציווי במתן-תורה הוא ענין קיום
 המצוות מצד דרגת האלוקות
 שלמעלה ממדידה והגבלה
 כו'. ובענין התורה היינו לא
 רק בחינת התורה כמו שהיא
 בחינת נובלות חכמה
 שלמעלה²⁸, נובלות הסתעפות
 והארה בלבד (כדברי המדרש
 "נובלת מיתה – שינה, נובלת נבואה –
 חלום, נובלת העולם הבא – שבת...
 נובלת אורה של מעלה – לגלגל חמה,
 נובלת חכמה של מעלה – תורה"),
 אלא כפי שאורייתא וקדשא
 ברין הוא פולא חד²⁹ כפי
 שהתורה והקדוש-ברוך-הוא הם הכל
 אחד, היינו כפי שהתורה היא חכמתו
 של הקדוש ברוך הוא בעצמו.
 וזהו גם החילוק ההבדל בין
 האמונה שמצד אברהם שהיא
 האמונה שיש לכל יהודי מטבעו
 לאמונה שמצד משה שהיא
 האמונה שמשם רבינו 'מפרנס' ומחזק
 על ידי התורה, שהאמונה שמצד
 אברהם היא בחינת ממלא
 כל עלמין, האור האלוקי המאיר
 פרט בבריאה בהתאם לענינו ומהותו
- בצורה מצומצמת ומותאמת לכל

(23) מלאכי ג, כב. (24) שמור"ר פ"ל, ד. וש"נ. (25) תנחומא וארא טו. שמור"ר פ"ב, ג. ועוד. (26) יתרו יט, כ. (27) פיה"מ חולין ספ"ז. (28) ב"ר פ"ז, ה. (29) תניא פ"ד ורפכ"ג בשם הזהר. וראה זהר ח"א כד, א. ח"ב ס, א. תקו"ז ת"ו בתחילתו. לקו"ת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 המיוחדים ואור זה נקרא "ממלא כל עלמין" על שם שהוא מתלבש בעולמות
 2 ונבנראים בצורה פנימית 'ממלא' אותם (כמו שנשמה 'ממלא' את הגוף וכל
 3 אבריו) וְאֶפִּילוּ בְּחֵינֵת סוֹכֵב כָּל עֲלָמִין אור בלתי מוגבל המאיר
 4 על כל העולמות ועל כל הברואים במידה שווה, כי אינו יורד ומתלבש בכל
 5 אחד לפי ענינו אלא מאיר בהם בדרך
 6 'סוכב' ו'מקיף' מלמעלה, שְׁגֵם הִיא
 7 בחינת 'סוכב כל עלמין' בְּחֵינֵה
 8 שְׁשִׁיבְתָּ עֲדִיין לְעוֹלָמוֹת,
 9 ואילו הָאָמוֹנָה שְׁמַצַּד מִשָּׁה
 10 הִיא בְּחֵינֵת אֲנֹכִי הַיְוִי
 11 אֶלְקִיךָ³⁰ אֲנֹכִי מִי שֶׁאֲנֹכִי לְמַעַל
 12 מדרגות האלוקות הנקראות בשמות
 13 פרטיים שְׁלֹמְעֵלָה מְהַעוֹלָמוֹת
 14 לְגַמְרִי. וְהֵינּוּ, שְׁהַאֲמוֹנָה
 15 שהיהודי מאמין הִיא לֹא רַק אמונה
 16 שְׁכָּל הַקְּיוּם דְּמִצִּיאוֹת
 17 הָעוֹלָמוֹת אינו קיום עצמאי אלא
 18 הוּא מַצַּד הַחַיּוֹת הָאֱלֹקִי
 19 הַמְהַיְהוּ וּמְקַיֵּם אוֹתוֹ את העולם
 20 הזה, ואת כל העולמות ואת כל
 21 הנבראים תְּמִיד, וּכְתוּרַת הַבַּעַל
 22 שֵׁם טוֹב³¹ עַל הַפְּסוּקִים³²
 23 לְעוֹלָם הַיְוִי דְּבָרָךְ נֹצֵב
 24 בְּשִׁמְיֵם [וְהֵינּוּ אמונה שהיא
 25 הכרה שְׁשִׁישׁ מִצִּיאוֹת שֶׁל
 26 עוֹלָמוֹת, אֶלֶּא שְׁזָהוּ המציאות
 27 של העולמות מַצַּד הָאֱלֹקוֹת],
 28 שְׁאָמוֹנָה זוֹ הִיא בְּחֵינֵת
 29 הָאֱלֹקוֹת שְׁבַעֲוֹלָמוֹת, אֶלֶּא
 30 הָאָמוֹנָה הַנְּעִלִית יוֹתֵר, שְׁמַצַּד מִשָּׁה
 31 רבינו הִיא אמונה והכרה בְּחֵינֵת
 32 הָאֱלֹקוֹת שְׁלֹמְעֵלָה מְהַעוֹלָמוֹת,
 33 שְׁלֹגְבֵי דְרָגָא זוֹ של האלוקות
 34 שלמעלה מעולמות (למעלה אפילו
 35 מבחינת 'סוכב כל עלמין') הַנְּהַ
 36 אֶפִּילוּ בְּחֵינֵת מְקוֹר חַיִּים דְּרַגַּת
 37 האלוקות שהיא שורש ומקור לנבראים
 38 הוּא רַק עֵמָךְ, כְּמוֹ שְׁכַתוֹב³³
 39 בתהילים כִּי עֵמָךְ מְקוֹר חַיִּים,
 40 שְׁהוּא האור האלוקי שממנו היא
 41 התהוות העולמות טָפַל וּבָטַל אֶצְלָךְ, בִּינּוֹן שְׁהוּא זֵיו וְהָאָרֶה מוֹעֵט

ומצומצמת בְּלָבָד מהאלוקות עצמה, אֶבְל עֲצָמוֹתוֹ יִתְבַּרְךָ, לִית
 מְחֻשְׁבָּה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל³⁴, אִין בּוֹ כֹּל הַשְּׁגָה עַל יְדֵי שְׁכַל וּמַחֲשָׁבָה
 אֶפִּילוּ מְחֻשְׁבָּה הַקְּדוּמָה דְּאָדָם קְדָמוֹן שְׁעַל עֵינָה מְבוּאָר בְּתוֹרַת
 הַחֲסִידוֹת כִּי כִשֵּׁם שְׁבַנְפֵּשׁ הָאָדָם כּוֹחַ הַרְצוֹן הוּא מְשִׁיחַ וְנִשְׂיָה שֶׁל הַנַּפֵּשׁ
 עֲצָמָה וְלֹכֵן כּוֹחַ הַרְצוֹן נִקְרָא 'קְדָמוֹן',
 לְפִי שְׁהוּא לְמַעַל מְכַל הַכּוֹחַ וְקוֹדֵם
 לָהֶם, כִּךְ לְמַעַל בְּאֻלּוֹקוֹת יִשְׁנו רְצוֹן
 כְּלָלִי לְהוֹת עוֹלָמוֹת, שְׁבוֹ כֹּל הַדְּרָגוֹת
 וְכֹל הָעוֹלָמוֹת הֵם עֵינִין כְּלָלִי אַחַד,
 וּבְחֵינָה זוֹ נִקְרָאת בְּשֵׁם אָדָם קְדָמוֹן,
 כְּמְבוּאָר בְּדֶרֶךְ מְצוֹתֵיךְ, "כִּי שֵׁם אָדָם
 מוֹרָה עַל הַיְהוּת כּוֹלֵל הַכֹּל, וְגַם לְשׁוֹן
 'אֲדָמָה לְעַלְיוֹן', כְּלוּמַר, לְעַצְמוֹתוֹ
 יִתְבַּרְךָ שְׁמַמְנוּ הִיחַ הַכֹּל... לְעַנְיִן זֶה
 שְׁהוּא אֹר כְּלָלִי וְכוֹלֵל לְכֹל הָעוֹלָמוֹת
 בְּהַתְּכַלּוֹת אַחַת" (וּלְמַעַלָּה
 מְזָה), וְאִין עוֹד מְלַבְדוֹ³⁵,
 כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב, וְהֵינּוּ שְׁאִין עוֹד
 מִצִּיאוֹת חוּץ מִמֶּנּוּ.
 וְהַמְשַׁכֵּת אָמוֹנָה זוֹ (וּבְאֹפֶן
 שְׁזוֹן וּמְפָרְנֵס וּמְחַזֵּק אוֹתָהּ כּוֹי'
 וְנוֹתֵן לָהּ תּוֹקֵף שֶׁתְּשַׁפִּיעַ בְּכֹל הַכּוֹחוֹת)
 הִיא עַל יְדֵי מִשָּׁה, כִּי עֲנִינּוּ
 שֶׁל מִשָּׁה הוּא תוֹרָה (כְּנֹזֶקֶר
 לְעֵיל), הֵינּוּ בְּחֵינֵת הַתוֹרָה
 כְּפִי שְׁמִיּוּחְדָּת וְהִיא דְּבַר אַחַד
 מִמֶּשׁ עִם עֲצָמוֹתוֹ יִתְבַּרְךָ
 שְׁלֹמְעֵלָה מְגַדֵּר עוֹלָמוֹת, וְהִיא
 עֵינִין הַתּוֹרָה כְּפִי שְׁהוּא בְּאֹפֶן
 דְּאוֹרִייתָא וְקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא
 כּוֹלָא חַד כְּנוֹזֵר לְעֵיל. וְאָמוֹנָה
 זוֹ מְמַשֶּׁיף מִשָּׁה בְּיִשְׂרָאֵל,
 לְפִי שְׁיִשְׂרָאֵל - עַל יְדֵי
 אוֹרִייתָא - הֵם חַד אַחַד מִמֶּשׁ
 עִם קִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא³⁶.
 (ה) וְזָהוּ הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל הַכְּתוּב
 כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל, דְּאָף שְׁכַבֵּר יִשְׁנָה
 אַחַד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הָאָמוֹנָה
 [מַצַּד הַיְהוּשָׁה מְהַאֲבוֹת] כְּפִי
 שְׁבָאָה גַם בְּהַשְּׁגָה, שְׁזָהוּ עֲנִינּוֹ רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הִרְאֵשׁ הוּא

נצבים מו, א. ועוד. (30 יתרו כ, ב. 31) תניא שעהיה"א פ"א. (32) תהלים קיט, פט. (33) תהלים לו, יו"ד. (34) תקו"ז בהקדמה (יי, א.) (35) ואתחנן ד, לה. (36) ראה זח"ג עג, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ענין השכל וההבנה **מְכַל מְקוֹם צְרִיף לְהִיּוֹת כִּי תִשָּׂא (הַרְמָה**
 2 **וְהַגְבְּהָה) אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָאֲמוּנָה תִּהְיֶה בְּכַחֲנֶיהָ**
 3 **נְעֻלִית בְּיֹתֵר** למעלה מעלה מענין האמונה שעל פי השכל וההשגה,
 4 **פְּנֹזֵר לְעִיל בְּאַרְוֶפָה. וְעַל יָדֵי**
 5 **זֶה בָּאִים אַחֵר כֶּף לְשִׁלְמִית**
 6 **דְּלַעְתִּיד לְבֹא, כְּמִבּוֹאֵר**
 7 **בְּדְרוּשֵׁי מֵאֵמֶרִי חֲסִידוֹת "וְיִדְעֵת"**
 8 על הכתוב בתורה 'ידעת היום והשבות
 9 אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים
 10 ממעל ועל הארץ מתחת, אין עור'
 11 **(הַחֵל מִהַדְרֹוּשִׁים שֶׁבְּלִקְוֵי**
 12 **תּוֹרָה³⁷ לְאֲדַמְרֵי הַזֶּקֶן)**
 13 **שֶׁהֶעֱנִינִים** באלוקות שָׁהם עֵתָה
 14 בזמן הגלות **בְּאוֹפֵן שֶׁל אֲמוּנָה**
 15 בלבד, כי לא ניתן להשיג אותם ולדעת
 16 אותם יְהִי לְעֵתִיד לְבֹא בִימֹות
 17 המשיח **בְּאוֹפֵן שֶׁל יְדִיעָה**
 18 **וּנְכֻמוֹ שֶׁפְּתוּבָה³⁸ נִבְּוֹאת יִשְׁעִיה**
 19 על מצב העולם לעתיד לבוא **מְלָאָה**
 20 **הָאֲרֶץ דְּעָה אֶת הַוְי' פְּמִים לִים מְכַסִּים, שֶׁבְּחִינַת יָם, עֲלָמָא**
 21 **דְּאַתְפְּסָיָא,** עולם מכוסה שהיא דרגה גבוהה ונעלית יותר מעלמא
 22 דאתגליא', עולם גלוי, כפי שרואים שהנבראים שבים, 'עלמא דאתכסיא'

(37) ואתחנן ז, סע"א ואילך. (38) ישע"י יא, ט. (39) שמות ב, י"ד. תו"א בשלח סב, ג.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שבת קודש עמ' א

1 הפסוק באן את הדוגמא מרוצח ונרצח, וכי מן הנרצח הננו צריכים
 2 ללמוד שהנערה המאורסה אינה אשמה, והרי כבר כתב הפסוק
 3 לגבי הנערה עצמה 'ולנערה לא תעשה דבר', אלא הרי זה בא
 4 ללמד וּנְמַצָּא לְמֹד – שכתבתו התורה שם על מנת ללמוד מנערה
 5 לרוצח, וכך הוא הלימוד, מְקִישׁ רֹצֵחַ לְנַעֲרָה הַמְּאֹרְסָה, על מנת
 6 ללמוד הימנה, מה נַעֲרָה הַמְּאֹרְסָה נִיחַן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ, אִם רֹצֵחַ
 7 הַרוֹדֵף לְהַרוֹג נִיחַן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ. וּמְקִישׁ נַעֲרָה הַמְּאֹרְסָה לְרֹצֵחַ
 8 על מנת ללמוד ממנו, מה רֹצֵחַ – אם הכריחו אדם לרצוח, ואמרו
 9 שאם לא יעשה כן ייהרגוהו, יִהְיֶה וְאֵל יַעֲבֹד, אִם נַעֲרָה הַמְּאֹרְסָה
 10 תִּהְיֶה וְאֵל יַעֲבֹד. נמצא שבדברי רבי מבואר שיש למסור את
 11 הנפש, גם על שפיכות דמים וגם על גילוי עריות.
 12 רבי למד נערה המאורסה מרוצח, מבררת הגמרא: רֹצֵחַ גּוֹפִיָּה
 13 מֵנָּא לֵן שיהרג ואל יעבור. משיבה הגמרא: כִּכְרָא הוּא וּכְמוֹ
 14 שיבואר להלן, דִּהְיוּ דְאֵתָא לְקַמְיָה דְרַבָּה – מעשה באדם שבא
 15 לפני רבה, וְאָמַר לֵיהּ – סיפר לו מְרִי דְרַבִּי – אמר לי אדם –
 16 עירי שהיה גוי, וְיָל קְטִילָה לְפָלְגֵינָא – לך הרוג את פלוני, וְאֵי לֹא
 17 קְטִילִינָא לָךְ – אם לא תעשה כן אהרוג אותך, וביקש אותו אדם

מרבה שירוהו כיצד לנהוג. אָמַר לֵיהּ רַבָּה לְשׂוֹאֵל, לְקַמְלֹוֹךְ וְלֹא
 תִּקְטֹול – שיהרגוך ואתה אל תהרוג, משום שמי יִמַר דְּרַבָּא דִּידָךְ
 סוֹפֵק טַפִּי, דִּילְמָא דְרַבָּא דִּיהוּא נְבָרָא סוֹפֵק טַפִּי – מי אומר שדמך
 אדום וחשוב יותר לפני המקום, שמא דווקא דמו של השני חשוב
 יותר, ולכן עליך למסור נפש.
 הגמרא מביאה הלכות נוספות בדין 'יהרג ואל יעבור' שאר
 עבירות: כִּי אֶתָּא רַב דִּימִי מֵאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל לְבַבְלָא, אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי
 יוֹחָנָן, לֹא שָׁנוּ שֶׁבִּשְׂאֵר עֲבִירוֹת יַעֲבֹר וְאֵל יַהֲרֹג, אֲלֵא שְׂלֹא בְּשַׁעַת
 גִּזְרֵת הַמְּלָכוֹת – כשלא גזרה המלכות על קיום המצוות במטרה
 להעביר את ישראל על דתם, אֲבָל בְּשַׁעַת גִּזְרֵת הַמְּלָכוֹת, אֲפִילוֹ עַל
 מְצוּהַ קְלָה, ואפילו בצניעא, יִהְיֶה וְאֵל יַעֲבֹד, כְּדִי שְׂלֹא יִתְרַגְּלוּ
 הַגֵּרִים לְנַהוּג כַּךְ. כִּי אֶתָּא רַבִּין – כשבא רבין מארץ ישראל לבלבד,
 אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, אֲפִילוֹ שְׂלֹא בְּשַׁעַת גִּזְרֵת מְלָכוֹת, לֹא אָמְרוּ
 שִׂיעֲבוּר וְאֵל יַהֲרֹג אֲלֵא בְּצִינְעָא, אֲבָל אִם צִוּוּהוּ לְעֲבוֹר כְּפִרְסָיָא
 – בפני רבים, אֲפִילוֹ עַל מְצוּהַ קְלָה, יִהְיֶה וְאֵל יַעֲבֹד.
 מבררת הגמרא: מֵאֵי מְצוּהַ קְלָה – איזו מצוה נחשבת למצוה קלה.
 משיבה הגמרא: אָמַר רַבָּא בְּרַב יַצְחָק אָמַר רַב,

התוועדויות

בס"ד. שיחת ש"פ תרומה, פ' שקלים, בדר"ח אדר, ה'תשל"ד.

בלתי מוגה

1 א. דובר כמ"פ ומבואר בכ"מ שכל עניני בני"י צריכים להתחיל מהתורה, כי, על בני"י נאמר¹ "עמך
2 כולם צדיקים", ו"צדיקים דומין לבוראם"², ולכן, כשם שאצל הקב"ה מציינו שבריאית כללות סדר
3 ההשתלשלות ועוה"ז בפרט היתה ע"י ההסתכלות בתורה, כמארז"ל³ "אסתכל באורייתא וברא עלמא",
4 כך גם אצל בני"י, שצריכים להסתכל בתורה ולהתנהג בפועל כפי הוראת התורה (מלשון הוראה⁴),
5 ש"כללות ופרטות נאמרה"⁵, לכל בני"י ולכל אחד מישראל, בכל הזמנים ובכל זמן, בכל הענינים ובכל
6 ענין, הן בענינים של חיוב, "את המעשה אשר יעשון"⁶, והן בענינים של שלילה, "אשר לא תעשינה"⁷.
7 ועד"ז בנוגע להוראה שצריכים ללמוד מיום הש"ק זה (כבכל הענינים, כתורת הבעש"ט הידועה⁸),
8 שיש בו ג' ענינים: שבת פרשת תרומה, ר"ח אדר, ופרשת שקלים (שלכן מוציאים ג' ספרי תורה⁹) –
9 שצריך להסתכל תחילה בתורה ולראות את הסדר של ג' ענינים אלו, ועפ"ז יודעים איזה ענין יש לו דין
10 קדימה בנוגע להתבוננות (ועד"ז בנוגע לדיבור שמביא לידי התבוננות) ולימוד ההוראה.

11 ובכן: סדר הקריאה בתורה הוא – שתחילה קורין פרשת השבוע, פרשת תרומה, ואח"כ הקריאה בדר"ח
12 [שבה נזכר אמנם גם ענין השבת: "וביום השבת"¹⁰, אבל העיקר הוא "ובראשי חדשיכם"¹¹, שהרי בשביל
13 יום השבת היא הקריאה בפרשת השבוע], ואח"כ הקריאה דפרשת שקלים.

14 ב. פרשת תרומה:

15 ובהקדמה – שבפרשת תרומה (כמו בכל פרשה, פסוק, ואפילו אות שבתורה) יש ריבוי ענינים, ועד
16 לששים ריבוא ענינים, כידוע שכיון שכל התורה ניתנה לכל אחד מששים ריבוא בני"י, יש בכל ענין ששים
17 ריבוא פירושים (כמ"ש בכתבי האריז"ל¹²); וכיון שהאדם הוא מוגבל, אינו יכול לחשוב ב' מחשבות
18 בבת אחת (כפי שמביא רבינו הזקן להלכה בשו"ע שלו¹³).

19 אך ישנו שם הפרשה, כמדובר כמ"פ ש"שמו אשר יקראו לו בלשון הקודש הוא כלי לחיות כו"¹⁴,
20 ומזה מובן, ששם הפרשה – "תרומה" [ומודגש יותר בכך שתיבת "תרומה" אינה התיבה הראשונה
21 שבפרשה, אלא יש לפני' כו"כ תיבות] – מורה על הנפש, הנקודה והעצם של הפרשה. ולכן, ההתבוננות
22 והדיבור צ"ל בנוגע לשם "תרומה".

23 ובכן¹⁵: הפירוש של "תרומה" – מפרש רש"י בפשוטו של מקרא: "הפרשה", והיינו, שלוקחים דבר
24 ומפרישים חלק ממנו, והשאר הוא לעצמו (שהרי אם נותנים את הכל, מבלי להשאיר חלק לעצמו, אין
25 זו "הפרשה", כי אם נתינה או לקיחה וכיו"ב).

(1) ישע"י ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק.

(2) ב"ר פס"ז, ח. רות רבה פ"ד, ג. ועוד.

(3) זח"ב קסא, ריש ע"ב.

(4) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. גו"א ר"פ בראשית (בשם הרד"ק). זח"ג נג, ב. ועוד.

(5) ראה חגיגה ו, סע"א ואילך. וש"נ. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"ב ע' 104. וש"נ.

(6) יתרו יח, כ.

(7) ויקרא ד, ב. ועוד.

(8) ראה כש"ט בהוספות סרכ"ג ואילך. וש"נ (נעתק ב"היום

יום" ט אייר).

(9) טושו"ע או"ח רסתרפ"ה.

(10) פינחס כח, ט.

(11) שם, יא.

(12) שער הגלגולים הקדמה יז. וכ"כ בש' רוה"ק בענין היחודים על קברי צדיקים הקדמה ג' (קח, ב). לקוטי מהרח"ו שבסוף שער מאמרי רז"ל להאריז"ל.

(13) או"ח רסע"ג בקו"א סק"ג. וש"נ. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"ב ע' 111. וש"נ.

(14) תניא שעהיחזה"א פ"א.

(15) ראה גם לקו"ש חט"ז ע' 286. חכ"א ע' 152. חכ"ו ע'

172. ועוד.

1 ונוסף לזה יש עוד פירוש ב"תרומה" – לשון הרמה¹⁶, שגם פירוש זה הוא ע"ד הפשט [ומובן
2 שההדגשה שזהו פירוש ע"ד הפשט אינה בתור גרעון, שהרי אפילו אלו שנמצאים בדרגות גבוהות צריכים
3 ללמוד גם פשוטו של מקרא], כפי שהבן חמש למקרא למד כבר מ"ש¹⁷ "ובלעדיך לא ירים איש את ידו
4 גר".

5 והענין בזה:

6 "הפרשה" יכולה להיות באופן שהחלק המופרש ישאר באותו מצב כמו קודם ההפרשה, או שיהי' בו
7 שינוי לגבי קודם ההפרשה – שירד למצב תחתון יותר, או שיתעלה למצב עליון יותר.

8 וכמו בענין ההבדלה "בין יום השביעי לששת ימי המעשה"¹⁸, שישנה ההבדלה באופן של עלי'
9 מלמטה למעלה – כשעוברים מששת ימי המעשה ליום השבת, וישנה גם ההבדלה באופן של ירידה
10 מלמעלה למטה – כשיוצאים מיום השבת לששת ימי המעשה.

11 וזהו מה שמוסיף הפירוש השני (הרמה) על הפירוש הראשון (הפרשה) – שההפרשה צריכה להיות
12 באופן של הרמה.

13 [וכמו בהבדלה "בין ישראל לעמים"¹⁸, שהיתה באופן ד"לקחת לו גוי מקרב גוי"¹⁹, היינו, שתחילה
14 היו בני" בין העמים (בקרוב גוי), ואח"כ הבדלים הקב"ה באופן של הרמה, "לקחת (אותם) לו". ועד"ז
15 בהבדלה "בין קודש לחול" – כשהיא בדרך מלמטה למעלה].

16 ובאופן כזה היא נתינת התרומה עבור המשכן – שכאשר יהודי מפריש מהזהב שלו עבור המשכן,
17 נעשה חלק הזהב המופרש באופן של הרמה לא רק לגבי מעמדו ומצבו לפני ההפרשה, אלא גם לגבי
18 האדם שהפרישו, כיון שמתעלה למקום ודרגא שהאדם המפריש אינו יכול להגיע לשם – קודש הקדשים,
19 שעליו נאמר²⁰ "והזר הקרב יומת"!

20 וע"פ המבואר במדרשי חז"ל²¹ בנוגע לנתינת הזהב, "אמר הקב"ה יבוא זהב שבמשכן ויכפר על הזהב
21 שנעשה בו העגל", ניתוסף יותר בהפלאת הענין – שהזהב שקשור עם עגל הזהב, מתעלה לקודש הקדשים
22 שבו הי' הארון עם הכפורת והכרובים שהיו מזהב, למעלה גם מהלויים שלא השתתפו בחטא העגל²²,
23 ולמעלה אפילו מהכה"ג, שנכנס לקדה"ק רק "אחת בשנה"²³, וגם אז, רק עבור העבודות המקודשות
24 ביותר שביום זה.

25 ג. וההוראה מזה בעבודת האדם:

26 יהודי צריך לקחת מעניניו הטובים, ולהפריש מהם תרומה, באופן של הרמה.
27 – הפרשה באופן של ירידה, בודאי אינה שייכת ליהודי, אם בגלל שמעולם לא היתה לו שייכות
28 לרע, או שכבר הפך את הרע לטוב, ונמצא כבר במעמד ומצב שכולו טוב.

29 אמנם, בגלל זה יכול לחשוב שאינו צריך לעשות מאומה, כיון שהוא כבר "צדיק גמור", כפירוש
30 החסידות²⁴, שכבר גמר את עבודת הבירורים.

31 אך על זה אומרים לו, שישנו החיוב ד"מעלין בקודש"²⁵, ולכן צריך גם הוא להפריש מעניניו באופן
32 של הרמה.

לז. קכז). וש"נ.

(22) פרש"י שם, מט. ועוד.

(23) ס"פ תצוה. אחרי טז, לד.

(24) ראה לקו"ת דרושי סוכות פא, א. ובכ"מ.

(25) ברכות כח, א. וש"נ.

(16) זח"ב קמז, א.

(17) מקץ מא, מד.

(18) נוסח "הבדלה".

(19) ואתחנן ד, לד.

(20) במדבר א, נא. ועוד.

(21) תנחומא פרשתנו ה. וראה גם תו"ש ריש פרשתנו (אות

1 כלומר: לא דורשים ממנו ליתן את כל עניניו, ולהיות מופשט לגמרי מעניני העולם – שהרי לאו כל
2 מוחא סביל דא, ומה גם כשעומדים רק בהתחלת פרשת תרומה, במעמד ומצב ששייך לכל אחד מישראל,
3 כשם שקריאת הפרשה שייכת גם למי שלא ידע מאי דקאמר²⁶; אבל אעפ"כ, להיותו בן אברהם יצחק
4 ויעקב, יש לו בירושה הענין ד"עמך כולם צדיקים", ולכן יכולים לדרוש ממנו להפריש חלק מעניניו
5 ולהרימם לקדושה.

6 ולאידך גיסא: גם מי שיש לו עדיין שייכות לרע (מאיזה סיבה שתהי'), כך, שצריך להיות אצלו לכל
7 לראש הענין ד"סור מרע" (כמו "להבדיל גו' ובין החי' אשר לא תאכל"²⁷), ואח"כ "עשה טוב" – אומרים
8 לו, שיש זמנים בשנה, שבתור הוראת שעה [ע"ד המבואר בתניא²⁸ בנוגע לאהבה ויראה] מתחילים מהענין
9 ד"עשה טוב"²⁹, וענין זה מהוה נתינת כח וסיוע להשלים את העבודה ד"סור מרע" באופן מהיר וטוב
10 יותר.

11 ד. ובאותיות פשוטות:

12 יהודי צריך להפריש חלק מעניניו – ענינים שהרויח בכשרות, אמנם ע"י התלבשות בלבושי הטבע,
13 אבל באופן שהעיקר היא "ברכת ה'"³⁰ – וליתן עבור עניני קדושה, שע"ז מתעלה חלק זה ונעשה קדוש
14 ומובדל כו'.

15 ובזה גופא – צריך ליתן מעניניו החשובים ביותר, כמו זהב, כפי שהי' בנדבת המשכן, שאפילו הפשוט
16 שבפשוטים נתן מהזהב שהי' ברשותו, כדאיתא בגמרא במסכת בכורות³¹ "אין לך כאו"א מישראל
17 (מיוצאי מצרים) שלא היו עמו תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה כו'". ולאידך גיסא, אין לו
18 להסתפק ולצאת י"ח בנתינה מענינים החשובים ביותר, ולחשוב שלא נוגע ליתן ולהעלות גם את הענינים
19 הפחותים, אלא כפי שהי' בנדבת המשכן, שנתנו לא רק זהב וכסף, אלא גם נחושת, וכל י"ג הדברים
20 האמורים בפרשה.

21 וכיון שמציאותו של יהודי מורכבת מגוף ונפש, גשמיות ורוחניות, הנה כשם שצריך ליתן מעניני
22 הגוף, זהב וכסף ונחושת כפשוטם, כך צריך ליתן זהב וכסף ונחושת ורוחניים: זהב – חב"ד, כסף – רגש
23 שבלב, ונחושת – כח ההילוך והעשי'.

24 כלומר: יכול משהו לחשוב, שמספיק ליתן את השכל שבמוח, שזהו הכח היותר חשוב. ועל זה
25 אומרים לו, שצריך ליתן גם את המדות שבלב, וכח ההילוך והעשי'. ועד"ז יכול לחשוב לאידך גיסא:
26 בשלמא בנוגע לכח ההילוך והעשי' שמלובשים בארציות וחומריות – יש צורך בענין של העלאה, אבל
27 הרגש שבלב והשכל שבמוח שהם בעצם כחות נעלים – אינם זקוקים להעלאה.

28 ועל זה היא ההוראה, שמכל הענינים, הן דברים חשובים והן דברים פחותים, הן בגוף והן בנפש,
29 צריך להפריש תרומה, ועי"ז – לבנות את ביהמ"ק שלו, עליו נאמר³² "ושכנתי בתוכם", "בתוך כל אחד
30 ואחד"³³, ועד שזוכים לבנין ביהמ"ק השלישי, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, שיבנה
31 ביהמ"ק במקומו ויקבץ נדחי ישראל³⁴, בקרוב ממש.

32 * * *

חע"ה ע' 100 הערה 76. וש"נ.
31 ה, ב.
32 פרשתנו כה, ח.
33 ראה אלשיך עה"פ. של"ה סט, א. ועוד.
34 רמב"ם הל' מלכים ספ"א.

26 ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב הי"ב. וש"נ.
27 ס"פ שמיני.
28 ספמ"ג.
29 ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 218. תורת מנחם – התוועדיות
30 חנה"ה ע' 98. חנ"ז ע' 357. ועוד.
30 משלי י"ד, כב. וראה גם תורת מנחם – התוועדיות

- ה. בהמשך להאמור לעיל שלימוד ההוראות צ"ל ע"פ סדר הקריאה בתורה – הנה לאחרי הקריאה
 בפרשת תרומה, באה הקריאה דראש חודש. ובנוגע לר"ח גופא – הרי זה ר"ח אדר.
 [ולהעיר, שבקריאה דר"ח לא ניכר אמנם שזהו ר"ח אדר, אבל, כאמור לעיל שהתורה כללות ופרטות
 נאמרה, כך, שבפרשה דר"ח ישנו הענין הכללי ששואה בכל ראשי חדשים, וישנו גם הענין הפרטי של כל
 ר"ח בפ"ע, ובבוא זמנו של ר"ח זה, אזי מתגלה ומודגש ענינו הפרטי של ר"ח זה].
 ובר"ח אדר גופא (שכולל את כל ימי חודש אדר, ובנדוד, בחודש אדר הסמוך לניסן – כ"ט יום)
 הרי זה יום ראשון דר"ח, ששייך עדיין לחודש שבט, ל' שבט, אלא) יום ב' דר"ח, שהוא אחד באדר,
 כך שכולו אדר.
 והנה, בנוגע לשאר ראשי חדשים, לא תמיד מוצאים בגלוי (ולפעמים צריך לחפש כו') את הנקודה
 והתוכן שלהם, אבל בנוגע לר"ח אדר – מפורש במשנה³⁵: "באחד באדר משמיעין על השקלים כו",
 היינו, שבית דין שולחים בכל ערי ישראל ומכריזין שיביאו שקליהן, לפי שבאחד בניסן צריך להביא
 קרבנות צבור מתרומה חדשה.
 ולכאורה נוגע הדבר רק בזמן שביהמ"ק הי' קיים, משא"כ עתה, לאחרי שחרב ביהמ"ק. אך הענין
 בזה, שנוסף לכך שהתורה היא נצחית³⁶, הרי ידוע³⁷ ששליטת הגויים בנוגע לענין החורבן היתה רק על
 ביהמ"ק הגשמי שנבנה מעצים ואבנים, אבל לא על ביהמ"ק הרוחני שבתוך כל אחד מישראל ("ושכנתי
 בתוכם"), וכמודגש בכך ש"תפלות כנגד תמידין תקנום"³⁸, והיינו, שכאשר יהודי מתפלל תפלת שחרית,
 הרי זה נחשב כמו שהקריב תמיד של שחר וכו', ומזה מובן, שהענין ד"באחד באדר משמיעין על
 השקלים" ישנו גם עתה, באופן ד"נזכרים ונעשים"³⁹, בנוגע לענין הקרבנות ברוחניות.
 ו. ויש להוסיף ולבאר המשך דברי המשנה "באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים", שמזה
 מובן, שנוסף על השייכות של "שקלים" ו"כלאים" לר"ח אדר, שכיון שבו מכריזין עליהם, הרי זה בודאי
 בהשגחה פרטית, ישנה גם השייכות של "שקלים" ו"כלאים" זל"ז⁴⁰.
 וצריך להבין, דלכאורה, שקלים וכלאים הם ענינים שונים, ועד לענינים הפכיים, כי:
 (א) שקלים – הביאו מהם קרבנות לביהמ"ק; ואילו כלאים – שייכת מציאותם רק בשדה, כמ"ש⁴¹
 "שדך לא תזרע כלאים", והרי מקומו של השדה שבו נעשית הזריעה הוא מחוץ לביהמ"ק (וירושלים
 בכלל⁴²), ולא עוד אלא שהוא היפך ענינו של ביהמ"ק, כמודגש בכך שהיפך בנין ביהמ"ק מתבטא בכך
 ש"ציון⁴³ שדה תחרש"!
 (ב) בשקלים מודגש ענין האחדות – שהרי נתינת השקלים היא באופן שכל בני משתוים בכך שכל
 אחד נותן סכום שווה, כמ"ש⁴⁴ "העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט ממחצית השקל" [ובסכום שניתן לא
 ניכר הסכום שנשאר אצל הנותן – אם הוא עשיר או דל], ואח"כ מתאחדים כל חצאי השקלים ונעשים
 ממון ציבור⁴⁵, והיינו, שכאשר מביאים קרבנות מהשקלים, אין זה באופן שישנם ששים ריבוא יחידים
 שמקריבים את הקרבן נכי, נוסף לכך שאסור להביא קרבן יחיד מהשקלים שבלשכה, הרי אם נחלק מחצית
 השקל בין הקרבנות של כל השנה כולה, יעלה לכל קרבן רק "משהו", פחות משווה פרוטה, שאין לו

(35) ריש שקלים ובפי' הרע"ב.

(36) תניא רפי"ז. ובכ"מ.

(37) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"ג ריש ע' 162.

ואילך. וש"נ.

(41) קדושים יט, יט.

(42) ראה אנציק' תלמודית (כרך כה) ערך ירושלים ס"ז (ע'

שלב ואילך). וש"נ.

(43) ירמ" כו, יח. מיכה ג, יב. וראה מכות בסופה. ועוד.

(44) תשא ל, טו.

(45) ראה ר"ה ז, סע"א ואילך. וש"נ.

וש"נ.

(38) ברכות כו, א"ב.

(39) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת'

בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.

(40) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חל"ט ס"ע 178

1 חשיבות כלל ע"פ תורה], אלא זהו קרבן שמקריב ה"ציבור", ודוקא באופן כזה נעשה הקרבן "ריח ניחוח
2 לה" 46;

3 ואילו בכלאים, הנה למרות שמדובר אודות שני סוגי זרעים שיש שייכות ודמיון ביניהם, שלכן אם
4 יערבו וירכיבו אותם אזי תהי' מהם צמיחה (ולא כמו הרכבת דומם עם צומח, שלא תהי' מזה צמיחה
5 כלל), הנה מלכתחילה אסור לזרעם ביחד (ולא רק שאם צמחו ביחד אסור לקיימם) – "שדך לא תזרע
6 כלאים", כיון שצריכים להיות נפרדים זמ"ז.

7 ואעפ"כ, "באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים" בחדא מחתא, והרי בודאי אין זה ענין
8 שהוא בבחי' "חוקה חקקתי כו" 47, אלא יש טעם בדבר. – ההתחלה היא אמנם באופן שצריך להכריז
9 על השקלים ועל הכלאים באופן של הקדמת נעשה לנשמע, אבל לאח"ז, יש להתבונן בזה ולמצוא טעם
10 והסברה לכך 48.

11 ז. ויובן ע"פ המדובר כמ"פ שיש בעולם ובתומ"צ ענינים שהם למעלה מהבנה והשגה שבהם שוים
12 כל בני", ללא התחלקות, וכמו ענין המס"נ, שאין זה מצד מציאותו, מצד השכל והרגש כו', אלא זוהי
13 תנועה שלמעלה לגמרי מציאותו.

14 והסיבה לכך שיכולה להיות אצל יהודי תנועה שהיא היפך מציאות הנבראים, ולא עוד אלא שענין
15 זה הוא בטבע כל אחד מישראל [כמו ש"אור האש חפץ בטבע ליפרד מהפתילה ולידבק בשרשו למעלה
16 .. אף שעיי"ז .. יתבטל אורו במציאות" 49] – הרי זה לפי שנשמתו היא "חלק אלקה ממעל ממש" 50;
17 וזוהי גם הסיבה שיש אצלו ענינים שלמעלה מהבנה והשגה, כשם שהקב"ה הוא למעלה מהבנה והשגה.

18 וכמודגש גם באמירת "מודה אני" בהתחלת היום, שכל בני" – מהפשוט שבפשוטים, עד לצדיק גמור
19 שמתעורר משינה שבה חלם סתרי ורזי תורה [כידוע המבואר בדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר 51 אודות אלו
20 שמגלים להם בחלום רזי תורה, ומתרצים את קושיותיהם כו'] – מכריזים "מודה אני לפניך מלך ..
21 שהחזרת בי נשמת" (כמובן גם בשכל, שכיון שהקב"ה מחזיר את נשמתו, צריך להודות לו ולקבל
22 מלכותו ולעבדו ולעשות רצונו בכל מיני עבודת עבד 52), עוד לפני נט"י, כשאסור להזכיר א' מז' השמות
23 הקדושים שאינם נמחקים 53.

24 ונוסף על הענינים ששוים בכל ישראל, באופן ש'נצבים גו' כולכם לפני ה' אלקיכם" 54, יש גם ענינים
25 הקשורים עם העבודה הפרטית של כל אחד לפי מדרגתו, שבהם יש חילוקים בין "ראשיכם שבטיכם"
26 ל"חוטב עציך" ו"שואב מימין" 54; ודוגמתו בעבודת כל אחד מישראל – עבודה הקשורה עם הבנה
27 והשגה ("ראשיכם שבטיכם" שבו), ועבודה הקשורה עם עשי' בפועל ("חוטב עציך" ו"שואב מימין"
28 שבו).

29 [ולהעיר, שכן הוא גם בנוגע לקיום המצוות – שישנו ענין שהוא אצל כל בני" בשוה, שזוהי הכוונה
30 הכללית שבמצוה, מלשון צוותא וחיבור 55, ובאופן שלמעלה מטעם ודעת, כנוסח ברכת המצוות: "אשר
31 קדשנו במצוותיו וצונו"; וישנו גם ענין שהוא אצל כל אחד לפי מדרגתו הפרטית, ולדוגמא: "עשיר
32 שהביא קרבן עני לא יצא" 56, והיינו, שאע"פ שהביא קרבן, שענינו קירוב הכחות כו" 57, ובאופן שעולה
33 עד רזא דא"ס 58, והקרבתו היתה ע"י כהנים וכו', אעפ"כ, לא יצא, כיון שאין זה לפי ערך מדריגתו כו'].

(52) ע"פ תניא רפמ"א.

(53) ראה שו"ע אדה"ז או"ח (מהדו"ק) ס"א ס"ו. וש"נ.

(54) ר"פ נצבים.

(55) ראה לקו"ת בחוקתי מה, ג. מז, ב. ובכ"מ.

(56) נגעים פי"ד מי"ב.

(57) ראה תורת מנחם ספר המאמרים תשרי ריש ע' קסד.

וש"נ.

(58) ראה זהר ח"ב רלט, א. ח"ג כו, ב.

(46) ויקרא א, ט.

(47) תנחומא חוקת ג. במדב"ר רפי"ט. ועוד.

(48) ראה גם רמב"ם הל' תמורה בסופן.

(49) תניא רפי"ט.

(50) שם רפ"ב.

(51) ראה ד"ה צהר תעשה תרצה (סה"מ קונטרסים ח"ב שד"מ, א) – נעתק ב"היום יום" ד טבת. ד"ה בלילה ההוא ה'ש"ת

(סה"מ ה'ש"ת ע' 5). סה"ש תרצ"א ע' 165. וראה גם תורת מנחם

– התועדויות חל"ד ע' 53. וש"נ.

1 ואין מקום שאחד מישראל יטען שאין צורך בעבודתו הפרטית, ויכול לסמוך שיימצא מישהו משישים
 2 ריבוא מישראל חסר א' שיעשה זאת – כי, הכוונה העליונה בעבודת בני", לגלות שהעולם הוא גנו של
 3 הקב"ה (באמרו "באתי לגני"59, למקום שהי' עיקרי בתחילה, דעיקר שכונה בתחתונים היתה60), מקום
 4 של מנוחה ותענוג כו', צריכה להיעשות ע"י העבודה הפרטית של כל אחד מישראל, מבלי לערב ביניהם.
 5 ח. וזהו גם תוכן ב' הענינים ד"שקלים" ו"כלאים" – ש"שקלים" מורה על הענין הכללי שבעבודת
 6 כל בני" בשוה, ו"כלאים" מורה על הענין הפרטי שבעבודת כל אחד מישראל, שאין לערב ביניהם.
 7 ועל זה נאמר "באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים":
 8 באחד באדר צריך להכריז ולהרעיש ("שטורעמען") – הן בנוגע לעצמו והן בנוגע להזולת – אודות
 9 ב' אופני עבודה הנ"ל, באופן שהכרזה זו תפעל על כל השנה כולה.
 10 וכיון שהכרזה זו היא באחד באדר, עליו נאמר "משנכנס אדר מרבין בשמחה"61, הרי מובן שענין זה
 11 צריך להיות מתוך שמחה, שפורצת גדר62.
 12 ובפרטיות יותר – שב' עניני עבודה הנ"ל, הן העבודה הפרטית של כל אחד לפי מדרגתו הפרטית
 13 ("כלאים"), והן העבודה הכללית שבה שוין כל בני" ("שקלים"), צריכים להיות באופן של פריצת גדר,
 14 מבלי להתחשב במדידות והגבלות כו'. ובלשון המורגל אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר63, שצריך תמיד לשאוף
 15 ולהשתוקק לילך ולהתעלות בעילוי אחר עילוי.
 16 ולדוגמא: בענין הצדקה – שגם מי שנותן מעשר ואפילו חומש, ועד באופן ש"כל אשר לאיש יתן
 17 בעד נפשו"64, צריך לבקש מהקב"ה שיתן לו יותר ממון – לא בגלל שיש לו תאוות הממון, אלא כדי
 18 שיוכל ליתן סכום גדול יותר לצדקה, שכן, כל זמן שלא נתקיים היעוד65 "לא יהי' בך אביון", אינו יכול
 19 להיות רגוע... בידעו שיש עדיין "אביון" באיזה מקום בעולם! ועד"ז בנוגע ללימוד התורה – שצריך
 20 תמיד להוסיף עוד יותר כו'.
 21 ועד שגם הענין של מס"נ (שזהו הענין הכללי שבו שוים כל בני") צריך להיות באופן של פריצת
 22 גדר (אף שלכאורה לא שייך פריצת גדר בנוגע למס"נ שמצד עצמו הוא בלי גבול) – כמודגש בענין
 23 ד"בכל מאדך"66, מאד שלך67, כך, שאין זו דרגא מסויימת שנסארת תמיד, אלא זהו ענין שמשתנה לפי
 24 ערך עבודתו. וכמובן גם מזה שאומרים "בכל מאדך" בק"ש פעמיים בכל יום, ועד שלא צריך להמתין
 25 מק"ש של שחרית עד לק"ש של ערבית, אלא בתפלת שחרית גופא אומרים ק"ש יותר מפעם אחת (ולאחר
 26 התפלה מניחים עוד זוג תפילין ואומרים ק"ש פעם נוספת), כך, שבתפלת שחרית גופא הולך ומשתנה
 27 הענין ד"בכל מאדך". וע"ד המבואר בלקו"ת68 שענין שעכשיו הוא אצלו באופן מקיף – הנה ע"י עבודתו
 28 הרי זה נמשך באופן פנימי, ואז נעשה מקיף נעלה יותר כו'.
 29 וכמדובר גם בהתוועדות דיו"ד שבט"ו69 אודות ג' התקופות של מס"נ בחייו של בעל ההילולא, דאף
 30 שלכאורה אינו מובן איך שייך לחלק בענין המס"נ, הרי רואים במוחש שכך הי' בפועל.
 31 וע"י העבודה באופן כזה זוכים לביאת משיח צדקנו, ועוד לפני"ז, ברגעי הגלות האחרונים, יקויים
 32 מ"ש70 "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר" – "כן תהי' לנו"18.

* * *

(59) שה"ש ה, א.
 (60) ראה שהש"ר עה"פ.
 (61) תענית כט, סע"א.
 (62) ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך. ועוד.
 (63) ראה סה"ש שם ע' 61. תש"ב ע' 60. ועוד.
 (64) איוב ב, ד. וראה תניא אגה"ק סוסי"י. ובכ"מ.
 (65) פ' ראה טו, ד.
 (66) ואתחנן ו, ה.
 (67) ראה תו"א מקץ לט, ריש ע"ד. ובכ"מ.
 (68) ואתחנן ז, ב ואילך.
 (69) שיחת מוצש"ק פ' בשלח, יו"ד שבט סנ"ה (תורת מנחם – התוועדויות חע"ה ס"ע 167 ואילך). וש"נ.
 (70) אסתר ח, טז.

ט. הנקודה של פרשת שקלים היא – נתינת מחצית השקל, שיש בזה ענין נפלא:
 כל אחד מישראל הוצרך ליתן פעם אחת בשנה מחצית השקל. כלומר: לא זו בלבד שלא דורשים ממנו לתת מביתו או לבושו, אלא אפילו מה שצריך ליתן מממונו, הרי זה רק מחצית השקל – מחצית דייקא (שהרי בכתוב לא נזכר אפילו הסכום "עשר גרה"), ואילו החצי השני נשאר ברשותו.
 ונתינה זו לבדה מספיקה כבר שהיה' לו חלק בקרבנות הציבור שהקריבו במשך כל השנה כולה בעדו ובעד ביתו⁷¹ (באופן שכל שאר העבודות עושים עבורו הכהנים והלויים), החל מהתמידים שמקריבים בכל יום – תמיד של שחר שהי' מכפר על עבירות הלילה, ותמיד של בין הערביים על של יום⁷² (כמובא באגה"ת⁷³), ובשבתות וימים טובים ("מועדים לשמחה") – גם קרבן מוסף, עד לקרבנות המיוחדים של "אחת בשנה יכפר"²³.
 ומענין זה יש ללמוד הוראה נפלאה – שכאשר יהודי מקיים ציווי הקב"ה פעם אחת, הנה לא זו בלבד ש"יחוד זה למעלה הוא נצחי לעולם ועד"⁷⁴, אלא גם למטה נראית ההשפעה במשך כל השנה כולה, כמודגש בגלוי במצות מחצית השקל, וממנה נמשך גם בנוגע לכל המצוות [כידוע בענין "במאי הוי זהיר טפיי"⁷⁵, שלכל מצוה יש ענין מיוחד שנעשה "שער" שעל ידו עולים ומאירים – "זהיר" מלשון זוהר ואור – כל שאר המצוות⁷⁶], וענינו בעבודה בפועל, שקיום המצוה הוא באופן שהשפעתה ניכרת כו', היינו, שניכר שזהו יהודי שיש לו חיות ולהט בתפילין, ציצית וכיו"ב.
 ולהעיר, שאע"פ שמצות שקלים נאמרה לאחרי ההקדמה ד"כי תשא", לשון נוכח, וגם לשון יחיד, שנאמר למשה רבינו [כמארוז"ל⁷⁷ "אמר משה לפני הקב"ה, רבש"ע, במה תרום קרן ישראל, אמר לו בכי תשא"] – הרי כיון שמשה רבינו הוא משבעה רועים, ונקרא רעיא מהימנא, יש בכל אחד מישראל אפס קצהו ושמן מנהו מבחי' משה רבינו⁷⁸,
 – שלכן נאמר לכל אחד מישראל "מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה גו"⁷⁹, שיראה היא מילתא זוטרת, כיון שלגבי משה מילתא זוטרת היא⁸⁰ –
 ועד"ז בנוגע למצות מחצית השקל שעלי' נאמר למשה "כי תשא", שעיי"ז שיהודי מגלה את בחי' משה שבו, יש לו כח לפעול הענין ד"תשא את ראש בני ישראל", שנעשית עלי' גם בבחי' הראש כו', ועד למ"ש בסיום הפרשה⁸¹: "לכפר על נפשותיכם" – לא רק בנוגע לענינים פרטיים, אלא בנוגע לכללות הנפש, וכפרה בשלימותה (כמבואר באגה"ת⁸²).
 וכיון שישנו ענין הכפרה שהו"ע התשובה – הרי הבטיחה תורה שכשישראל עושין תשובה "מיד הן נגאלין"⁸³, ואז יהי' גם בנין ביהמ"ק, ש"שם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו"⁸⁴, ע"י הקדמת נתינת מחצית השקל, ובקרוב ממש.

* * *

י. מאמר (כעין שיחה) ד"ה כי תשא את ראש בני ישראל וגו'.

* * *

(78) ראה תניא רפמ"ב ופמ"ד.
 (79) עקב יו"ד, יב.
 (80) ברכות לג, ב. תניא שם.
 (81) תשא ל, טו"טז.
 (82) רפ"ב.
 (83) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.
 (84) נוסח תפלת המוספין.

(71) ע"פ אחרי טז, ו.
 (72) תנחומא פינתס יג. במדב"ר פכ"א, כא.
 (73) פי"א ק, ב.
 (74) תניא פכ"ה.
 (75) שבת קיח, ב.
 (76) ראה תורת מנחם – התועדויות חע"א ס"ע 319 ואילך.
 וש"נ.
 (77) ב"ב יו"ד, ב.

יא. הביאור בפירוש רש"י⁸⁵ "תחשים, מין חי"⁸⁶, ולא היתה אלא לשעה, והרבה גוונים היו לה, לכך תרגם ססגונא, שש ומתפאר בגוונים שלו",

– שאין הכוונה שהעורות היו צבועים בצבע הנקרא תחש (כמו "עורות אלים מאדמים"⁸⁵, "צבועות היו אדום"⁸⁷, שהרי לא נאמר "עורות אלים מאדמים ותחשים"), אלא עורות של חי' ששמה תחש. ו"לכך תרגם ססגונא", שהבעל-חי עצמו "שש ומתפאר"⁸⁸ בגוונים שלו" (ולא רק שזהו צבע שמורכב מהרבה גוונים, שש גוונים⁸⁹) –

הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חל"א ע' 135 ואילך.

יב. בנוגע להערות אדמו"ר על הזהר – נתעכב על מאמר הזהר בפ' תרומה⁹⁰ אודות משל הזונה שמפתה את בן המלך כו' (כמובא בתניא⁹¹ מזה"ק), שמקבלת שכר עבור ב' דברים: (א) שקיימה ציווי המלך, (ב) שעל ידה נתגלתה מעלת בן המלך, שעמד בנסיון כו'.

ובנוגע למ"ש בזהר שהמלך ששמח בבנו מכניסו להיכלו "ויהיב לי' מתנן ונבזבזא ויקר סגיא" – מבאר אדמו"ר⁹²: "הג' דברים הוא כלשון הפסוק בדניאל (ב, ו) מתנן ונבזבזא ויקר שגיא, והוא הג' מוחין חב"ד, מתנן חכמה, נבזבזא בינה, ויקר דעת וכו'".

אך עדיין ישנו ענין שלא ביאר אדמו"ר (כמדובר כמ"פ שסמך שיבינו זאת לבד, ע"פ המבואר במ"א): מדברי אדמו"ר שהשכר שנותן המלך לבנו על עמידתו בנסיון הוא הג' מוחין חב"ד, משמע, שמקודם לכן לא היו לו הג' מוחין חב"ד, ובלשון אדמו"ר: "ברי' הוא ז"א ו"ק בלבד", היינו, שדרגתו של הבן מצ"ע היא דרגת המדות, וע"י עמידתו בהנסיון מקבל גם הג' מוחין חב"ד.

וצריך להבין:

אמרו חז"ל⁹³ "אין אדם עובר עבירה א"כ נכנס בו רוח שטות" – שטות דלעו"ז, שלמטה מטעם ודעת, שמעלים ומסתיר ומכסה על השכל (טעם ודעת), משא"כ כאשר השכל הוא בהתגברות, אין מקום לענין של עבירה מצד ה"רוח שטות"⁹⁴.

ומזה מובן שהעמידה בנסיון (שאינו שומע לפיתויי הזונה) היא מצד מעלת המוחין, היינו, שלפנ"ז היו כבר המוחין שלו בשלימות (שעל ידם באים המדות, אהבה ויראה, שהאהבה היא שורש כל רמ"ח מ"ע, והיראה היא שורש לשס"ה ל"ת⁹⁵), ועו"ז עמד בנסיון.

ועפ"ז צריך להבין דברי אדמו"ר שג' מוחין חב"ד הם השכר שנותן המלך לבנו על עמידתו בנסיון, כיון שמקודם לכן ה"ה בבחי' ז"א בלבד, ורק ע"י עמידתו בנסיון מקבל ג' המוחין חב"ד – אף שבשביל העמידה בנסיון יש צורך בהתגברות על ה"רוח שטות" ע"י המוחין?

(85) פרשתנו כה, ה.

(86) בנוגע לדיוק "מין חי" – נתבאר שבכלל לא מצינו פרש"י יבאר בפירושו החילוק שבין חי' לבהמה [ואדרבה: מצינו בפירוש רש"י ש"בהמה בכלל חי" (שמיני יא, ב), ו"חי' בכלל בהמה" (פ' ראה יד, ד), אף שיש ביניהם נפק"מ לדינא לענין כיסוי הדם וכו']. כיון שהדבר מובן מהכתובים עצמם – שהרי בנוגע לחי' נאמר (בראשית ב, יט) "חית השדה", היינו, שמקומה של חי' הוא בשדה [ולכן נאמר (תולדות כו, ה) "וילך עשו השדה לצוד ציד"], ואילו מקומה של בהמה הוא בסמיכות לביתו של האדם.

וכיון שבצאתם ממצרים הי' לבניי "צאן ובקר מקנה כבד מאד" (בא יב, לח), שכולל גם סוסים חמורים וגמלים (וארא ט, ג. וראה פרש"י ויצא לא, יח), ולא נזכר שם "תחש", עכצ"ל, שתחש הוא "מין חי".
וכיון שהמדבר אינו מקום של בעלי חיים, ובלשון הכתוב (עקב ח, טו): "נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים" – עכצ"ל

ש"לא היתה אלא לשעה", באופן נסי.

(87) פרש"י עה"פ.

(88) ולהעיר שענין התפארת (יופי) הוא מריבוי גוונים דוקא, וכמבואר בתניא אגה"ק (סי"ב) בנוגע לשם "תפארת" לפי שהיא כלולה מב' גוונים לובן ואודם כו" (וראה גם לקו"ת שה"ש יד, א. ובכ"מ).

(89) שאין זה חידוש כ"כ שבשביל זה יהי' צורך ב"מין חי" ש"לא היתה אלא לשעה", שהרי בחושן ואפוד היו ששה גוונים: "זהב תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משור", ונוסף לזה הי' גם זהב בפ"ע – משבצות ושרשרות זהב.

(90) קסג, א.

(91) ספ"ט וספכ"ט.

(92) לקוטי לוי"צ הערות לזח"ב ע' קיב.

(93) סוטה ג, א. וראה סה"מ תש"י ע' 114 ואילך.

(94) ראה תניא פ"ד.

(95) שם פ"ד.

- 1 וכפי שיתבאר לקמן.
- 2 יג. ויש להוסיף בנוגע להתחלת מאמר הזהר הנ"ל: "למלכא דהוה לי" בר יחידיאי" – שכאן רואים
- 3 את המעלה הנפלאה של בניי (שמודגשת יותר לפי מפרשי הזהר⁹⁶), שכל אחד מישראל נקרא "ברא
- 4 יחידיאי" של הקב"ה.
- 5 ועד כדי כך, שכדאי אפילו לברוא מציאות שמנגדת לאלקות עד לעצמותו ית' – שזהו רק בכחו של
- 6 הקב"ה שהוא כל יכול (וכמשנ"ת ביו"ד שבט⁹⁷ (בביאור פ"ד בהמשך ההילולא⁹⁸) שזהו דבר הנמנע
- 7 שהנברא כפי שהוא במציאותו יהיו בו שני הפכים, שינגד לאלקות בה בשעה שיודע שזהו אלקות (כו') –
- 8 – ובלבד שעיי"ז תגלה מעלתו של ה"ברא יחידיאי"!
- 9 וזוהי מעלת בניי דוקא, למעלה אפילו ממלאכים, שכל שתגדל מעלתם (כידוע השקו"ט⁹⁹ בנוגע
- 10 לפרטי עשר הדרגות (או כתות) שבמלאכים כפי שנימנו ברמב"ם¹⁰⁰ ובזהר¹⁰¹), לא מצינו שיקראו בשם
- 11 "בנים", ואילו בניי, הנה גם מי שהוא בדרגא היותר תחתונה נקרא "ברא יחידיאי"; וכמבואר במפרשי
- 12 הזהר⁹⁶, שע"י הזיווג העליון נעשים כל הנשמות ברא יחידיאי כו', שזהו ענין מיוחד שישנו רק בנשמות,
- 13 ואפילו לא במלאכים שהם רק מזיווג נשיקין כו'¹⁰².
- 14 ולמרבית הפלא, ישנם כאלו שטוענים מהו הלהט והרעש ("וואָס קאָכט מען זיך און מ'מאַכט אַ
- 15 טומל") בנוגע לענין ד"המבדיל .. בין ישראל לעמים", בה בשעה שישנו פסוק בתנ"ך¹⁰³ "הלא אב אחד
- 16 לכולנו" ... ו"מפרנסים עניי עכו"ם עם עניי ישראל"¹⁰⁴, וחייבים לפעול על גויים לקיים מצוות שנצטוו
- 17 בני נח¹⁰⁵ (ואין זה ענין של בזבוז זמן... כיון שזהו חלק מעבודתו של יהודי), וא"כ – טוענים הם –
- 18 מהו גודל הרעש כ"כ בנוגע למיהו יהודי! ...
- 19 אך ע"פ דברי הזהר הנ"ל – מושללת לגמרי טענתם, והגע עצמך: גם אלו שמתפעלים מגויים, רודפים
- 20 אחריהם ורוצים לשאת חן בעיניהם – אינם טפשים לומר שגויים הם כמו מלאכים, משרתי עליון,
- 21 שמשמשים למעלה לפנין מן הפרגוד וכו'. וגם הגוי מודה בכך, וכשישאלו, ישיב, שמעולם לא עלתה
- 22 על דעתו להשוות את עצמו למלאך. ואילו בזהר הנ"ל נאמר, שכל אחד מישראל, אפילו הפחות ביותר,
- 23 הוא "ברא יחידיאי", למעלה מהמלאך הכי נעלה!
- 24 יד. אך עפ"ז אינו מובן: איך יתכן שיהודי יכול לדבר באופן אחר?
- 25 ובכן, הסיבה היחידה לכך היא מצד ענין השוחד, שכן, כשישנו ענין של שוחד, אזי אין מקום
- 26 לקושיות... ואין עם מי לדבר... בנוגע לעניני העולם – אפשר לדבר עמו, והוא מדבר ע"פ שכל וכו';
- 27 אבל כשמגיע לענין של מיהו יהודי – אי אפשר בכלל לדבר עמו, והוא מתנהג היפך השכל (גם שכל
- 28 של גוי), והיפך הצדק והיושר, בגלל ענין השוחד!
- 29 ולכל לראש – השוחד של אהבת עצמו (שאין לך שוחד גדול יותר ממנו), שכיון שאמר פעם אחת
- 30 כך וכך, שוב לא מתאים לו להודות שטעה!
- 31 ונוסף לזה ישנו השוחד שמציעים להם כסף, כסאות, כבוד וכו' [והרי הם חושבים שמוכרחים לישיב
- 32 על הכסא ולהנהיג יהודים בארץ הקודש, בגלל שהורגלו לכך, והרגל נעשה טבע¹⁰⁶, ועד שחושבים
- 33 שהכסא צריך אותם...], ובלבד שיצטרפו אליהם (ולא מתביישים להדפיס זאת בעיתונים...).

(102) ראה ביאורה"ז לאדהאמ"צ בראשית ב, א ואילך. סהמ"צ
להצ"צ מצות פו"ר פ"ב ואילך (דרמ"ג, ג, א ואילך). ובכ"מ.
(103) מלאכי ב, יו"ד.
(104) גיטין סא, א.
(105) רמב"ם הל' מלכים ספ"ח.
(106) ראה שבילי אמונה נ"ד ש"ב. שו"ת הרמ"ע מפאנו
סל"ו. תניא ספ"ד. פט"ו (כא, א). פמ"ד (סג, ב).

(96) ראה אוה"ח לזהר כאן.
(97) ד"ה באתי לגני דשבת ודמוצש"ק פ"ב (תורת מנחם –
התוועדיות חע"ה ע' 84 ואילך. ע' 107 ואילך).
(98) סה"מ שם ע' 116 ואילך.
(99) ראה אוצר המלך (להרה"צ והרה"ג הר"ר צדוק הכהן
מלובלין) לרמב"ם שבהערה הבאה. וש"נ.
(100) הל' יסוה"ת פ"ב ה"ז.
(101) ח"ב מג, א.

1 ומובן עד כמה מופרך הדבר, שכן, כשמדובר אודות אנשים שיש להם שיטה כו', וסבורים שמתנהגים
 2 ע"פ שכל, צדק ויושר – מהו הצורך בענין של שוחד? ! עליהם להסביר שיטתם שכך צריך להתנהג ע"פ
 3 שכל, ואז בודאי יסכימו עמהם! ...
 4 טו. אמנם, עכשיו נעשה קל יותר הנסיון שבדבר, כמדובר כמ"פ¹⁰⁷ שכיון שהקב"ה יודע עם מי יש
 5 לו עסק – דור יתום שנמצא בחושך כפול ומכופל – אזי עושה שהנסיון יהי' קל יותר:
 6 ובהקדמה¹⁰⁸ – שלאחרי שראו במלחמה האחרונה שהתבטל הענין ד"כחי ועוצם ידי"¹⁰⁹ (לסמוך על
 7 כלי נשק וכו'), והוצרכו להודות שטעו טעות מרה בענינים עיקריים, ובגלל זה נפלו קרבנות רבים כו',
 8 חשים חברי הממשלה ששלטונם (ה"כסא" שלהם) אינו יציב ("עס שאַקעלט זיך"), וחוששים לאבד את
 9 השלטון לטובת מחנה הימין!
 10 ומה שהתחילו לאיים על הדתיים שאם לא יצטרפו לממשלה אזי יערכו בחירות חדשות כו' – הרי
 11 האמת היא שזהו פחד שוא, כיון שהכל יודעים שאם יהיו בחירות חדשות, יגלו ה"גנרלים" את הסודות
 12 שעד עתה עדיין לא גילו, ואז בודאי יאבדו את שלטונם.
 13 בתחילה חששו לגלות סודות, בגלל שחששו שתהי' שערוורי' כו', אבל בבחירות האחרונות ראו שגילו
 14 מקצת מהסודות, ומאומה לא קרה, זאת אומרת שבשביל בחירות, "הכל מותר לך והכל שרוי לך", אפילו
 15 סודות כאלה שמעמידים בסכנה את כל קיום הישוב!
 16 הקימו אמנם ועידה לחקור ולדרוש כו', מזמנים את פלוני ואת פלוני כו', אבל כבר משך זמן שלא
 17 מפרסמים מאומה. משא"כ אם יהיו בחירות חדשות – אזי ה"גנרלים" יגלו את כל הסודות. והרי אפילו
 18 אם הם יפסידו רק חמשה או ששה קולות, הרי זה מספיק שהשלטון יעבור למחנה הימין, כך, שהם
 19 מפחדים מבחירות חדשות, ולעולם לא היו עושים זאת¹¹⁰.
 20 וכיון שמחנה השמאל חושש לאבד את השלטון וחפצים לשמור עליו, הרי נקל יותר לדתיים להתנות
 21 את הסכמתם להצטרף לממשלה בדרישה לתיקון חוק מיהו יהודי, שכן, לאחרי שהודו בטעותם בנוגע
 22 לעניני בטחון, הרי בודאי שיכולים להודות שטעו בנוגע לענין של מיהו יהודי, שזהו ענין שהם בעצמם
 23 מודים שמעולם לא למדו אודותיו!
 24 ואם הממשלה הנוכחית לא תסכים לתקן את החוק – הרי ביכלתם לחתור להסכם עם מחנה הימין,
 25 כך, שלא יצטרכו אפילו לוותר על הכסא, כיון שיוכלו להשיג כסאות וכו' (לא רק בצד השמאל, כפי
 26 שהי' עד עתה, אלא) גם בצד הימין.
 27 ואדרבה: צד הימין יהי' מוכן לתת להם מספר גדול יותר של כסאות מאשר צד השמאל, ועוד זאת,
 28 שבצד הימין יהי' להם כבוד אמיתי, ולא רק כבוד המדומה, כפי שהי' להם בצד השמאל, ששם הרגילו
 29 אותם להיות "משרתים" ו"עבדים כנענים" שלא מתחשבים בהם כלל – כיון שביחס ל-39 שבצד הימין,
 30 יש ל-15 אנשים הדתיים תפיסת מקום גדולה יותר מאשר ביחס ל-51 שבצד השמאל.
 31 טז. ומה שטוענים שע"פ תורה צ"ל ההנהגה באופן ד"אחרי רבים להטות"¹¹¹, וכיון שבימין יש רק
 32 39, ואילו בשמאל יש 51, לכן צריכים ללכת עם הרוב – עליהם לבחון איך השמאל מתנהג עמהם:
 33 כאשר 4 אנשים אומרים שלא יכנסו לממשלה אם יתוקן חוק מיהו יהודי [והאמת היא שלא יודעים
 34 אם כן הוא באמת, לפי שגם הם להוטים בנוגע לכסאות כו', והראי' – שעל שטחים הם אכן ויתרון],
 35 ולעומתם דורשים חמשה עשר אנשים שחייבים לתקן את החוק, הנה למרות שמספר 15 הוא כמעט ד"פ

ואעפ"כ להשאר בעלי-בתים כמקודם, ע"י מכירת "כסאות"...

אלא ש"האדון הגדול" בושינגטון (שיודע גם מה שלא מתפרסם

בעיתונים...) יתערב שלא לאפשר זאת!

(111) משפטים כג, ב.

(107) ראה גם תורת מנחם – התועדויות ח"ה ע' 167. וש"נ.

(108) ראה גם תורת מנחם שם ע' 197.

(109) עקב ח, יז.

(110) נזכר גם שמצדם לא הי' איכפת להם להפסיד בבחירות,

1 ממספר 4 (חסר א'), מותרים בשמאל על ה-15, ובלבד שישביעו את רצון ה-4, היפך הדמוקרטיא שבה
2 דוגלים!

3 ועד כדי כך הדברים מגיעים, שמוכנים להקים ממשלה עם 3 ערבים במקום עם 15 יהודים דתיים,
4 שמספרם גדול יותר פי 5! – זהו בזיון שלא הי' כמוהו בכל הדורות! זה קרוב לאלפיים שנה שיהודים
5 נמצאים בגלות במעמד ומצב ד"רוויים כו' סחופים כו'¹¹², אבל מעולם לא הי' בזיון כזה בנוגע לדרישה
6 הלכתית!

7 אפילו אחאב – שרדף אחרי מלך ארם לעשות עמו שלום (לאחר הנצחון הגדול וכו') – אמר שהתורה
8 היא "מחמד עיניך"¹¹³!

9 והגע עצמך:

10 אותם 15 יהודים, שבודאי להוטים ("קָאָכְן זִיךְ") שיהי' בנין ארץ הקודש, ואומרים ג"פ בכל יום
11 "ותחזינה עינינו בשוכך לציון" – לא רוצים ללכת עמכם, בגלל שהם רוצים שבעוד עשר שנים תדע
12 בתם אם היא מתחתנת עם יהודי או עם גוי רח"ל, ובגלל זה זורקים אותם,

13 ובמקומם – מושיבים שלשה ערבים, בגלל "מעלתם" שלא מפריע להם שגוי ירשם כיהודי; לרשום
14 גוי בתור מוסלמי – לא היו מסכימים בשום אופן, ובוודאי היו ממלאים דרישתם [וכידוע המאורע עם
15 מנהיג שנכשל והושיט ידו לנערה ערבי', שהתעוררה מזה סערה, והוצרך לבקש מחילה ברבים ולהודות
16 שלא ידע וכו'¹¹⁴], אבל שגוי ירשם בתור יהודי – לא מפריע להם.

17 ועוד זאת, שערבים אלו הצהירו בפירוש שלא ישבו בממשלה שתתחייב שלא לתת חלקים משטחי
18 ארץ ישראל לערבים; והמדובר הוא גם בנוגע לסוריא, שראו במלחמה האחרונה ולאחרי' אופן
19 התייחסותה ליהודים ברשעות גדולה כו', ואעפ"כ תקבל גם היא חלק מהשטחים!

20 וכאן לא מדובר אודות הערבים שבמצרים, בירדן, ואפילו בשטחי יהודה ושומרון, אלא אודות הערבים
21 שדרים כבר 25 שנה בא"י, שפינקו אותם ונתנו להם כסף, משרות, כבוד, חינוך כו', ונותנים להם לשבת
22 בכנסת וכו', כך, שהם אמורים להיות דוגמא של ידידות טובה בין יהודים וערבים; ואעפ"כ אומרים
23 בגלוי שהם לא יכנסו לממשלה שתתחייב לא למסור את יהודה ושומרון.

24 ולאותם ערבים – ויתרו, ועמם רוצים להנהיג שלשה מיליון יהודים בא"י, שמוקפים בתשעים או
25 מאה מיליון ערבים!

26 וכאמור, זהו בזיון שלא הי' כמוהו לעולמים!

27 חיכיתי שמישהו עז פנים יתעורר ("זיך אַפרופן") למחות על זה – יהי' מי שיהי', ממחנה הימין
28 (ד'בוטינסקאי, ביתריסט) או אפילו ממחנה השמאל (קומוניסט), או אפוזיציונר וכו', אבל אף אחד לא
29 משים לב לזה, וכל-שכן שאין פוצה פה ומצפצף! ויהי' שלכל-הפחות עוד אחד או שניים יצטרפו
30 למחאה זו.

31 ולאחר כל זה שסטרו להם ברבים – הולכים חדר לפנים מחדר, בשעה שאינה לא יום ולא לילה,
32 ומנהלים מגעים חשאיים [שלאחרי חמש דקות מתפרסם הדבר בעיתונים וברדיו והכל יודעים מזה...]
33 כיצד בכל זאת יוכלו להצטרף לממשלה!... – מה מועיל לך הדיבור בחשאי, בה בשעה שכאשר תצטרך
34 לשבת על הכסא, יצטרך הדבר להיות בפרהסיא (כי אם זה רק בסתר, אין לזה טעם כו')!

35 אלא שהוא טוען שזה גופא שסטרו לו ברבים נחשב ל"כבוד", כי, מי שאינו שר – לא סוטרם לו,
36 ורק להיותו אדם חשוב (שהרי כל שר מייצג י"ב אלף כו', כפי החשבון בזה), אזי מתאים שה"אדון
37 הגדול" ירד מכסאו ויסטור לו ברבים...

(114) ראה גם תורת מנחם – התועדויות חע"ב ע' 260. וש"נ.

(112) יבמות מז, א.

(113) מלכים א' כ, ו. וראה סנהדרין קב, ב.

1 יז. ובנוגע לטענה שדוקא אותם 4 אנשים שמתנגדים לתיקון חוק מיהו יהודי הם אלו שיכולים להנהיג
 2 יהודים בא"י, ובפרט בנוגע לקשרים בארה"ב, שמשם מגיע הכסף... ורק הם יכולים לגייס כספים – אין
 3 האמת כן. בודאי גם צד ימין יכול להנהיג בדיוק כמותם, וכאשר יבואו לארה"ב (שאת המזכירים לא
 4 צריך להחליף, צריך להחליף רק את אלו העומדים על גבם), ובפרט כשפלוני יספר אודות נצחונותיו
 5 במלחמה נגד כו"כ ערבים וכו' – יקבלו את פניהם בשמחה ובטוב לבב, ויתנו להם כסף וכו' וכו'.

6 ובפרט שבוושינגטון מעולם לא היו להוטים אחר סוציאליזם [ואפילו אצל אלו שבתחילה היו להוטים
 7 בזה, הרי אח"כ שכחו לגמרי מזה, כפי שרואים מההתייקרות שבזמן האחרון], כך, שרצונם שגם הימנים
 8 יכנסו לממשלה, מטעם הפשוט: כיון שמדובר אודות חתימת הסכם כו', רצונם שגם ה"גנרלים" יחתמו
 9 על זה, כך שגם עליהם תפול האחריות והאשמה, כי אם יעשו זאת בלעד, הנה כעבור זמן קצר ירעישו
 10 נגד זה, ולכן רוצה וושינגטון לקבל חתימה ודאית כו' שמייצגת את דעת הקהל.

11 [האמת היא שאין נפק"מ איזה מחנה יקים את הממשלה, כי, המצב הוא, לדאבונו, שבכל מקרה
 12 יצטרכו לתת לערבים חלק מיהודה ושומרון, וחלק מירושלים העתיקה,

13 – ציפיתי לנס שהערבים לא יסכימו לקבל חלק זה, כפי שהי' לפני שש שנים, אבל לפועל הם הסכימו
 14 לקבל, באמנם בגלוי שלאח"י ידרשו יותר (כהכלל "מי שיש לו מנה רוצה מאתים"¹¹⁵) –

15 אבל הריווח הוא שכאשר ה"גנרלים" בעצמם יחתמו על זה, אזי לא יוכלו אח"כ להרעיש (כנ"ל), כך,
 16 שכדאי לתת כמה כסאות לצד ימין. והסיבה לכך שהממשלה הנוכחית לא רוצה לתת להם כסאות, היא,
 17 לפי שחוששים שה"גנרלים" לא יהיו "עבדים כנענים" כו' [...].

18 יח. ובנוגע לפועל:

19 יש להפסיק לקבל שוחד, ולדרוש בתקיפות את תיקון החוק (במקום לחפש המצאות חדשות¹¹⁶); ולא
 20 לעשות חשבון שאם ליובאוויטש אומרת כך, צריכים לומר להיפך... כי אין זה ענין של ליובאוויטש; אם
 21 רק יתבונן בשכל הישר, אזי יראה שזו סברא נכונה.

22 ואז יתחיל הסדר שבמקום ללכת בכיוון הפכי, מטה מטה (כפי שהי' עד עתה) – יתחילו לילך מעלה
 23 מעלה.

24 ועד שיהי' "מסמך גאולה לגאולה"¹¹⁷, ו"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"¹¹⁸, בגאולה
 25 האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש.

26 * * *

27 יט. הביאור בנוגע להערות אאמו"ר:

28 לאחרי שמבאר ש"יהיב לי' מתנן ונבזבזא ויקר סגיא", ממשיך ומסיים בזהר שענין זה הוא השכר
 29 שירשו הצדיקים ב"עלמא דאתי", וכפי שמבאר אאמו"ר ש"לנגד זה (מתנן נבזבזא ויקר סגיא, ג' מוחין
 30 חב"ד) הוא ג"כ הג' לשונות... טבין עדונין כסופין, והוא הש"י עלמין שירתין מבינה הנק' עלמא דאתי
 31 שהוא מנה"י דבינה והוא הוא הג' מוחין חב"ד דז"א שמנה"י דבינה".

32 ומזה מובן שג' מוחין חב"ד שמקבל בשכר העמידה בנסיון הם דרגא נעלית בבחינת המוחין, שתתגלה
 33 לעתיד לבוא, ב"עלמא דאתי".

אפילו עתה, ובפרט שמדובר אודות חוק ישן, מהזמן שלפני שנכנסו האנגלים לארץ ישראל, כאשר א"י היתה עוד בידי הטורקים, וכידוע ה"בהלה" שישנה בחוקים שלהם.

(117) מגילה ו, סע"ב.

(118) מיכה ז, טו.

(115) ראה קה"ר פ"א, יג. פ"ג, יו"ד. רמב"ן ובחיי ס"פ חיי שרה. ועוד.

(116) וכמו ה"המצאה" (שהציע יהודי דתי, ורבנים יושבים ודנים בזה בכבוד ראש) שבמקום לחפש מהו דבר ה', יתנהגו ע"פ חוק טורקי... (שעי"ז ידחה הענין לא רק לשנתיים אלא לעשרים שנה), בה בשעה שהכל יודעים איזו חשיבות יש לחוקי הטורקים

- 1 והביאור בזה – ע"פ הידוע¹¹⁹ שכללות העבודה בזמן הזה היא בבחינת המדות, והמוחין אינם אלא
 2 בחי' המוחין השייכים אל המדות, ולעתיד לבוא תהי' השלימות דמוחין בעצם (כמרומוז בכיבוש ארץ
 3 ישראל – שבזמן הזה ישנו רק הכיבוש (בירור) דארץ שבע אומות, כנגד שבע מדות, ולעתיד לבוא יהי'
 4 גם כיבוש ארץ קיני קניזי וקדמוני, ג' ראשונות).
- 5 ועפ"ז י"ל, שהמוחין שהיו לו מקודם לכן שעל ידם עמד בנסיון הם המוחין השייכים אל המדות,
 6 ועל ידי העמידה בנסיון מקבל גם בחינת המוחין בעצם שלמעלה מהמוחין השייכים אל המדות.
- 7 כ. כבר¹²⁰ דובר כמ"פ, כי מצוות התורה – אשר "תורה אחת לכולנה"¹²¹ – פועלת ענין האחדות של
 8 כל ישראל. וענין זה מודגש ביותר במצוות דפורים.
- 9 וכמו מצות מקרא מגילה, דאף ש"אם אי אפשר בעשרה קוראים אותה ביחיד", הרי "צריך לחזור אחר
 10 עשרה"¹²², ויתירה מזו: "אע"ג¹²³ שיש לו ק' אנשים מצוה לקרותה בצבור משום ברוב עם וכו'"¹²⁴ –
 11 והיינו, שקיום מצות מקרא מגילה (באופן דמצוה מן המובחר) הוא ע"י איחוד ריבוי יחידים, כשנעשים
 12 למציאות אחת (מציאות של צבור).
- 13 ועאכו"כ המצוות של "משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים"¹²⁵, שכל קיומן הוא ע"י נותן
 14 ומקבל, ותוכנן – קירוב ואיחוד של נותן המנה והמתנה עם המקבל¹²⁶; והאיחוד הוא לא רק עם "רעהו"
 15 אלא גם עם ה"אביון".
- 16 ויתירה מזו¹²⁷: הדגשת הכתוב היא – "מתנות לאביונים" (לא צדקה וכו"ב, כי אם מתנות), דנתינת
 17 מתנה היא, כמרוז¹²⁸ "אי לאו דעביד נייחא לנפשי' לא הוה יהיב לי' מתנתא"¹²⁹. וא"כ נמצא,
 18 שהתאחדותו של נותן המתנה עם האביון (שע"י מצוה זו) היא באופן שה"אביון" הוא שוה להנותן, שהרי
 19 האביון הוא לא רק מקבל אלא גם משפיע, שגרם נח"ר להנותן.
- 20 ויתרה מזה: בתחלה הי' האביון הנותן והמשפיע (עביד נייחא לנפשי' דבעל המתנה) ואח"ז ועי"ז –
 21 ניתנה המתנה, היינו שאף שלכאורה יתרון לנותן המתנה – הרי בסדר דסיבה ומסובב – יתרון למקבל
 22 המתנה.
- 23 ומכיון שהמצוות דפורים מבטאות את ענין האחדות של כל ישראל, לכן מהראוי, אשר בשנה זו שהיא
 24 שנת הקהל,
- 25 – "הקהל"¹³⁰ .. האנשים הנשים והטף גו"¹³¹, שב"טף" נכללים גם קטני קטנים¹³², ועד ש"מיד שנוולד
 26 איקרי טף"¹³³ –
- 27 צריך להשתדל ביותר, שכל אחד ואחת מישראל, כולל גם הקטנים והקטנות שהגיעו לחינוך, יקיימו

(127) ראה גם תורת מנחם – התועודיות חס"ג ע' 260 ואילך. וש"נ.

(128) המובא בכ"מ – וככה תרל"ז פרק סח (סה"מ תרל"ז ח"ב ע' תקס ואילך). המשך תרס"ו ע' קלא [קעד].

(129) וראה ב"ב קנו, א – שהיא הנאה גדולה.

(130) וילך לא, יב.

(131) והמשך הכתוב: "וגרך אשר בשערך", גרך (גר שלך) דייקא, היינו, לא מי שאחרים מפתים אותו ומבקשים ממנו להתגייר, אלא גר כהלכה; ודוקא אז הרי זה באופן שכותב הרמב"ם (הל' חגיגה פ"ג ה"ו) בנוגע למצות הקהל: "לשמוע כו' כיום שניתנה בו בסיני", שהרי במ"ת היו גם נשמות הגרים שנתגיירו כהלכה (מהנחה בלתי מוגה).

(132) ירושלמי ריש חגיגה.

(133) ראה מנ"ח מצוה תריב.

(119) ראה בארוכה ד"ה אל תצר את מואב במאמרי אדהאמ"צ דברים ח"א בתחלתו.

(120) מכאן ואילך – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בהוספות ללקו"ש ח"י"א ע' 323 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(121) תניא רפמ"ד. ספמ"ו.

(122) שו"ע או"ח סוסתר"צ.

(123) מג"א שם סקכ"ג.

(124) וראה מגילה ג, א: "משפחה ומשפחה .. להביא משפחות כהונה ולוי' שמבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה" – בציבור (מג"א שם סתרפ"ז סק"ב). – מהנחה בלתי מוגה.

(125) אסתר ט, כב.

(126) ראה מנות הלוי למג"א ט, טז. ועוד.

את המצוות דפורים. וזה יביא לההתאחדות של כל ישראל¹³⁴, אנשים נשים וטף, שיורגש בהם בגילויי שהם "עם אחד"¹³⁵.

(בסיום השיחה אמר:) יעשו אסיפה¹³⁶ ע"ד הנ"ל, לעשות "רעש" ("שטורעם")¹³⁷ ולהביא הדבר לפועל ממש, שכל אחד ואחד מ ישראל יקיים את המצוות דפורים.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן המשקה והמזונות עבור האסיפה.

לאחרי תפלת מנחה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד"].

בניטן מתרומה חדשה" (מגילה כט, א ובפרש"י), אלא שתי שבתות לפניו, שלכל הדעות (גם לדעת רשב"ג (שם, ב. ויש"ג)) שואלין ודורשין בהלכות החג (מהנחה בלתי מוגה).

(137) כולל גם "להרעיש" את הגלות ("אויפשטורעמען דעם גלות") ברגעי הגלות האחרונים כש"אכתי עבדי אחשוורוש אנן" (מגילה יד, א. ויש"ג), ועד לבטל את הגלות לגמרי, ובאופן ד"מיסמך גאולה לגאולה", בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש (מהנחה בלתי מוגה).

(134) ובפרט כשוראים שיש כאלו שאצלם ניתוסף בענין הפירוד, הרי בודאי צריך לחזק אצלם את ענין האחדות – בנוגע לעניני תומ"צ, אבל לא בענינים כאלו שעליהם נאמר (ישעי' ה, יב ובפרש"י) "לא תאמרון קשר לכל אשר יאמר העם הזה קשר" (מהנחה בלתי מוגה).

(135) אסתר ג, ח.

(136) ובפרט כשנמצאים לא רק שלושים יום לפני החג (כמו ש"באחד באחד משמיעין על השקלים", "כדי שיקריבו באחד

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שני עמ' 1

הגמרא מביאה מקור אחר שדורות הראשונים היו יולדים כשהם בני שמונה שנים. שואלת הגמרא: אלא מנלן – לאחר שדחו הראיות מאחינופל ומבני תרה, אם כן מנין לנו שדורות הראשונים ילדו בגיל שמונה שנים. משיבה הגמרא: מהק"א – מפסוק זה, שנאמר (שמות לח ב) 'ובצלאל בן אוּרִי בן חור לַמִּטֶּה וְהוֹדֶה, וְכִתִּיב (דברי הימים א' ב ט) 'וְתָמָר עֲזוּבָה (אִשֶּׁת כְּלָב) וַיִּקַּח לוֹ כְּלָב אֶת אִפְרַת וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוּר, נמצא שכלב היה אביו של חור שהיה סבו של בצלאל, וכי עָבַד – וכשעשה כְּצִלְאֵל את המִשְׁכָּן בַּר בְּמֶה תְּהִי – בן כמה היה, בַּר תְּלִיסָר – בן שלוש עשרה, דְּכִתִּיב (שמות לו ד) 'אִישׁ אִישׁ מִמְּלֻאכְתּוֹ אֲשֶׁר הֵמָּה עוֹשִׂים, וכיון שקראו הכתוב 'איש' למדנו שהיה לפחות בן שלוש עשרה שנים, וְתִנְיָא בברייתא, בְּשָׁנָה הִרְאִשׁוּנָה שהיו בני ישראל במדבר עֲשֵׂה מִשֶּׁה את המִשְׁכָּן, ובשנה השְׁנִיָּה הקים את המִשְׁכָּן וְשָׁלַח את הַמְּרַגְלִים, וְכִתִּיב (יהושע יד י) שכלב אמר 'בְּן אַרְבָּעִים שָׁנָה אָנֹכִי בְּשָׁלַח מִשֶּׁה עָבַד ה' אתי מקדש ברנע לרגל את הארץ וגו', וְעַתָּה הִנֵּה אָנֹכִי הַיּוֹם בְּן חֲמִשָּׁה וְיִשְׁמַנִּים שָׁנָה, בְּמֶה הוּיָא לְהוּ, אַרְבָּעִין – למדנו שכלב היה בן ארבעים כשנשלחו המרגלים, ואז היה בצלאל לפחות בן ארבע עשרה, שהרי כשעשו את המשכן היה בן שלוש עשרה ושנה אחר כך נשלחו המרגלים. דַּל אַרְבֵּיסָר הִהוּת כְּצִלְאֵל – הפחת את שנות בצלאל משנות כלב, פָּשָׂא לְהוּ עֲשָׂרִים וְשִׁית – נשארו עשרים שנים, כלומר שכלב היה בן עשרים ושש כשבצלאל נינו נולד. דַּל תְּרַתִּי שְׁנֵי דְתַלְתָּא עִיבּוּרֵי – הפחת שנתים של שלושה עיבורים ושל חור, של אורי ושל בצלאל, נשארו עשרים וארבע שנים שבהם נולדו שלושה דורות, אֲשֶׁתְּכַח דְּכָל חַד וְחַד בְּתַמְנֵי אוּלֵיד – נמצא שכל אחד ילד את בנו כשהיה בן שמונה שנים. שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה (לעיל סח), שְׁלּוּמִידִים מִהַפְסוּק 'כי יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵד' (דברים כא יח), בְּן וְלֹא בַת.

תִּנְיָא בברייתא, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, בְּדִין הוּא שְׁתָּהּא בַת רַבּוּיָה לְהוּיָת כְּבִן סוֹרֵר וּמוֹרֵד, לְדוֹנָה בְּסָקִילָה אִם תֵּאבֵל וְתִשְׁתֵּה כְּדִינֵי בֶן סוֹרֵר וּמוֹרֵד,

שרה היה בן שמונה, שהרי אברהם הגדול ממנו בשנתיים היה בן עשר.

דוחה הגמרא: מִמָּאִי – מנין שאברהם היה גדול מהרן בשנתיים, דְּלָמָּא אֲבָרְהָם וְזִמְנָא דְּאַחֵיהּ תְּהוּ – שמא אברהם היה הקטן שבאחים, וְדָרְךָ חֲכָמָתָן קָא חֲשִׁיב לְהוּ – והפסוק מנה אותם לפי גודל חכמתם, ואברהם שהיה חכם מכולם נזכר ראשון. ומוכיחה הגמרא: תַּדַּע שֶׁכֶּן הוּא, דְּקָא חֲשִׁיב לְהוּ קְרָא – שדרך הכתוב למנות אנשים דְּרַךְ חֲכָמָתָן, דְּכִתִּיב (בראשית ה לב) 'וַיְהִי נֶחֱ בֶן חָמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֻּלְּד נֶחֱ אֶת שָׁם אֶת חָם וְאֶת יַפֶּת, ולכאורה משמע ששם גדול מיום לפחות שָׁנָה, וְחָם גְּדוֹל מֵיֶפֶת לַפְּחוֹת שָׁנָה, נִמְצָא שֶׁם גְּדוֹל מֵיֶפֶת שְׁנֵי שָׁנִים. וְכִתִּיב (שם ט) 'וַנֶּחֱ בֶן שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְהַמְּבּוּל הָיָה מַיִם עַל הָאָרֶץ, ולפי זה היה שם בן מאה שנה כאשר התחיל המבול, וְכִתִּיב (שם יא ט) '(1) אֱלֹהִים תּוֹלְדוֹת שָׁם, שֶׁם בֶּן מֵאָת שָׁנָה וַיֻּלְּד אֶת אַרְבֶּכְשָׁר שְׁנַתִּים אַחֵר הַמְּבּוּל, שואלת הגמרא, וכי שנתיים אחר המבול היה שם בן מאה שָׁנָה, הלא בַּר מֵאָה וְתַרְתִּין שְׁנֵין תְּהוּ – בן מאה ושתי שנים היה, שהרי במבול הוא היה בן מאה. אֵלָּא דְּרַךְ חֲכָמָתָן קָא חֲשִׁיב לְהוּ – הפסוק מנה את בני נח לפי גודל חכמתם, ושם שהיה חכם מכולם נזכר ראשון, אבל באמת היה שם הקטן שבאחים, וכשירד המבול היה בן תשעים ושמונה ושנתיים אחר כך היה בן מאה. וְהָכָא נִמְי' – גם כאן בפסוק על בני תרה, דְּרַךְ חֲכָמָתָן קָא חֲשִׁיב לְהוּ – הפסוק הזכירם לפי גודל חכמתם ולא לפי סדר הולדתם.

אָמַר רַב כְּהֵנָּא, אֲמַרְתִּיהּ לְשִׁמְעוֹתָא קָמִיהּ דְּרַבִּי זְבִיד מְנַהֲרְדַּעַא – אמרתי לפני רב זביד מנהדרעא את הראיה ששם לא היה גדול האחים, מהפסוק שמבואר בו ששנתיים אחר המבול היה שם בן מאה, וְאָמַר לִי רַב זְבִיד, אֲתוֹן מְהָכָּא מְתִינְתוּ – אתם שניתם ראיה מפסוק זה, וְאָנֹן מְהָכָּא מְתִינְתוּ לָהּ – ואנחנו שנינו ראיה מפסוק אחר, שנאמר (בראשית י בא) 'וְיִלְשֵׁם יוֹלְד גַּם הוּא אָבִי כָּל בְּנֵי עָבֶר, אֲחֵי יַפֶּת הַגְּדוֹל, ומבואר שְׁיֶפֶת הַגְּדוֹל שְׁפָאָחֵיו תְּהוּ – היה, ולא שם.

לקוטי שיחות

פרשת תרומה

כרך כו, א

מתורגם ללשון הקודש

ב.

"לי" – "לשמי" או "משלי"?

- 17 בדברי רש"י – "לי – לשמי" יש להבין:
 18 בגמרא⁵ נאמר שהמשמעות של "ועשו לי מקדש" היא
 19 – "משלי", ש"נותנין מהן לאומנין בשכרן" – משלמים
 20 ל"אומנין" עבור עבודתם בבדק הבית "משלי" – בממון
 21 הקדש של בדק הבית⁶.
 22 משמעות זו של המילה "לי" – (משלי) אנו מוצאים
 23 גם בדרך הפשט, בפירושו של רש"י על הפסוק בפרשת
 24 תולדות⁷ "וקח לי משם שני גדיי עיזים..." – "וקח לי,
 25 משלי הם... שכך כתב...".
 26 ולפי זה נדרש הסבר: מהו ההכרח לשנות ולפרש כאן
 27 בפשוטו של מקרא "לי – לשמי"⁸?
 28 יש מפרשים⁹ המבארים בהרחבה מדוע אין רש"י יכול
 29 לבאר "ועשו לי מקדש" כפירוש המצוי במספר מקומות –
 30 בשבילי, לצרכי וכדומה. אך גם לפי דבריהם¹⁰ עדיין אין
 31 מובן מדוע מבאר כאן רש"י "לי – לשמי" ואינו מפרש
 32 כפירושו בפרשת תולדות (פירוש הגמרא) כאן "לי – משלי".

א.

"ועשו לי מקדש..."

- 1 מן הפסוק המופיע בתחילת פרשתנו¹ "ועשו לי מקדש
 2 ושכנתי בתוכם" מצטט רש"י את המילים "ועשו לי
 3 מקדש" ומפרש: ועשו לשמי בית קדושה.
 4 ומסבירים המפרשים², שרש"י מבאר כאן שתי מילים
 5 בנפרד, ולכן הוא מציין כאן שני ענינים שונים – (א)
 6 שהמשמעות של "לי" היא "לשמי", (ב) שהמשמעות של
 7 "מקדש" היא – "בית קדושה", וכדלהלן בסעיף ג'.
 8 יש להבין: אם אלו הם שני ענינים שונים, מדוע מציין
 9 אותם רש"י יחדיו ב"דיבור המתחיל" אחד? כדרכו בדרך
 10 כלל בפירושו על התורה צריך היה רש"י להפריד זאת לשני
 11 "דיבורים מתחילים": "לי – לשמי; מקדש – בית
 12 קדושה"³?
 13 וכן אין מובן: מדוע מצטט רש"י ב"דיבור המתחיל"
 14 גם את המילה "ועשו" ויותר מכך – הוא חוזר על כך
 15 גם בדברי הפירוש עצמם: ונשו לשמי...! – במילה
 16 "ועשו" הרי אין רש"י מחדש דבר⁴?

1 (כה, ת.
 2 ראה רא"ם ועוד.
 3 ראה פרש"י בפרשתנו לפני זה (כה, ב) ובלקו"ש [המתורגם] חט"ז
 (ע' 303) וכן לקמן בפנים.
 4 בדברי דוד (להט"ז) "דקדק רש"י בלשונו מלת ועשו, כי בשעת
 העשי' מחשבתו יהי' לשמי ולא שיחשבו שאח"כ תהי' קדושה שם"
 [ובא בהמשך למ"ש לפני"ז בפי' דברי רש"י "בית קדושה", דבנ"י
 עושים רק הבית ולא הקדושה (ע"ש ולקמן סעיף ג), ומכיון שכן, סד"א
 שמספיק "שיחשבו שאח"כ תהי' קדושה שם" (כי בשעת עשיית הבית
 קודם השראת הקדושה) אין שייך לכאור' "שיהי' לשמי", וע"ז מחדש
 רש"י "כי בשעת העשי' מחשבתו יהי' לשמי" (ועפ"ז מתורצת ג"כ
 שאלה הא' שבפנים)] –
 אבל צ"ע אם נפק"מ זו (בין הכוונה "שאח"כ תהי' קדושה שם" או

1 (כה, ת.
 2 ראה רא"ם ועוד.
 3 ראה פרש"י בפרשתנו לפני זה (כה, ב) ובלקו"ש [המתורגם] חט"ז
 (ע' 303) וכן לקמן בפנים.
 4 בדברי דוד (להט"ז) "דקדק רש"י בלשונו מלת ועשו, כי בשעת
 העשי' מחשבתו יהי' לשמי ולא שיחשבו שאח"כ תהי' קדושה שם"
 [ובא בהמשך למ"ש לפני"ז בפי' דברי רש"י "בית קדושה", דבנ"י
 עושים רק הבית ולא הקדושה (ע"ש ולקמן סעיף ג), ומכיון שכן, סד"א
 שמספיק "שיחשבו שאח"כ תהי' קדושה שם" (כי בשעת עשיית הבית
 קודם השראת הקדושה) אין שייך לכאור' "שיהי' לשמי", וע"ז מחדש
 רש"י "כי בשעת העשי' מחשבתו יהי' לשמי" (ועפ"ז מתורצת ג"כ
 שאלה הא' שבפנים)] –
 אבל צ"ע אם נפק"מ זו (בין הכוונה "שאח"כ תהי' קדושה שם" או

(* ראה גם אור"ח כאן ("עוד ירצה כו"), ולהעיר מכתר שם טוב (מב. טע"ב ואילך).

23 כלומר: דווקא משום כך שרש"י מבאר שהמשמעות
24 של "ויקחו לי תרומה" היא "לי - לשמי", סביר יותר
25 לומר¹⁸, שבפסוק "ועשו לי מקדש" מתכוונת התורה
26 להדגיש חידוש אחר - שהעשייה תהיה "משלי", כדלעיל.

ג.

"מקדש... בית קדושה?"

27 כן נדרש הסבר על דברי רש"י בסוף פירושו - "מקדש
28 .. בית קדושה": מה מבהיר כאן רש"י, מדוע הוא משנה
29 ומה הוא מחדש?

30 לפי פירוש "המזרחי"¹⁹ מבאר רש"י, שבמילה
31 "מקדש" אין הכוונה ל"אי זה (דבר) מקודש שיהיה",
32 אלא - "בית מקודש", "כי שם מקדש בכל מקום²⁰ לא
33 ימצא כי אם על הבית המקודש".

34 אך, לכאורה, נדרש עיון בהסבר זה: המילה "מקדש"
35 מופיעה כבר לפני כן, בפרשת בשלח²¹ - "מקדש אדני
36 כוננו יריך". ואם יש צורך לבאר שמשמעות המילה
37 "מקדש" היא "בית קדושה", צריך היה רש"י לבאר זאת
38 שם, בפרשת בשלח! ואילו אנו רואים, להיפך - לא זו
39 בלבד שרש"י אינו מדגיש זאת שם, אלא מלשון רש"י
40 שם²² מובן שהוא סובר שהבנת המושג "מקדש"
41 במשמעות של "בית המקדש" היא דבר פשוט המובן
42 מאליו²³.

1 לכאורה היה אפשר להסביר: במילים "ויקחו לי
2 תרומה" המופיעות בתחילת הפרשה¹¹ מפרש רש"י "ויקחו
3 לי תרומה - לי לשמי". שם, כאשר מדובר על "הפרשה
4 (אשר) יפרישו לי ממוננס נדבה"¹² אין אפשרות לבאר
5 בדרך הפשוט¹³ "לי - משלי".

6 וכיון שמשמעות המילה "לי" המופיעה בתחילת
7 הפרשה היא "לשמי", יש לומר, שגם המילה "לי"
8 המופיעה בהמשך לכך, מספר פסוקים לאחר מכן, היא
9 בעלת אותה המשמעות - לשמי.

10 אך כאשר מעיינים ביתר דיוק, הרי, להיפך, המשמעות
11 צריכה להיות שונה: המשמעות "לשמי" - לשם ה' -
12 כרוכה בשינוי של בעלות, העברת הדבר מרשות הדיוט -
13 ממוננס - לרשות הקדש - ל^{13*} - אין די במסירתו להקדש
14 בפועל, אלא יש לייחד זאת לקדוש-ברוך-הוא במחשבה
15 וכדומה¹⁴.

16 לפי זה מובן שבפסוק "ויקחו לי תרומה", העוסק
17 בענין ש"יפרישו לי מממוננס" - הקדשת ממון חולין -
18 צריכה להיות משמעות "לשמי".

19 אך בפסוק "ועשו לי מקדש"¹⁵, העוסק בתרומה שכבר
20 הפכה להיות ממון הקדש וכבר נמצאת ברשות הקדש¹⁶,
21 אין מובן - מה חסר עדיין בשייכות תרומה זו לקדוש-
22 ברוך-הוא¹⁷, עד שעדיין צריך שוב לומר "לשמי"¹⁸.

אותם ונעשה ממון הקדש (כנ"ל בפנים), נמצא ש(עכ"פ במשכן) לא הי' הבנין בחול* (אף שאח"כ הי' "ומשחת .. וקדשת" - ראה לקמן הערה 39). ואכ"מ.

18 אף שמוכן שאפשר לפרש כן (גם ע"ד הפשט**), שכ"ה ציווי התורה שצ"ל כוונה מפורשת "לשמי" גם בעת העשי' (ואפילו עשה "סתם", בלי כוונה, פסול) - מ"מ, ע"ד הפשט, מכיון שאפשר לפרש שהוא דין חדש (שצ"ל "משלי"), מסתבר יותר לפרש כן מלפרש שצ"ל עוד כוונה "לשמי", ככפנים.

19 כאן. ועד"ז בדבק טוב. וראה גם בשפ"ח (הנדפס ב"אוצר פירושים" עם הרא"ם כו').

20 לכאורה צע"ק שהרי מצינו כמ"פ בקרא שם "מקדש" לא "על הבית המקודש" - ראה (לדוגמא): פרש"י - קדושים כ, ג: בהעלותך י, כא; קרח יח, א. וראה גם קרח שם, כט (הובא בס' זכרון כאן). ועוד.

21 טו, יז.

22 ד"ה מקדש.

23 דין לומר כי שאני כפ' בשלח דשם מקדים "מכון לשבתך" (ראה פרש"י שם) - כי גם כאן מפורש "ושכנתי בתוכם", וכן מוכח מכללות תוכן הכתובים שקאי על המושכן (ולא - על "אי זה מקודש שיהי").

11) כה, ב.

12) ל' רש"י שם ד"ה תרומה.

13) ע"ד הדרש, מכיון דלה' הארץ ומלואה (תהלים כד, א), לכן גם ההפרשה היא "משלי" (ראה תו"ש ריש פרשתנו אות יא. וש"נ). אבל ע"ד הפשט, מכיון שהכתוב מדגיש "תרומה - יפרישו לי ממוננס", ה"ז היפך ההדגשה "לי - משלי" (כי לה' הארץ ומלואה).

13*) ראה פרש"י תצוה כה, ד (ד"ה בגדי קדש): מתרומה המקודשת לשמי.

14) ראה לקו"ש [המתורגם] חט"ז (ע' 304) שזהו הגדר ד"לי - לשמי".

15) ולהעיר מפרש"י לעיל (יתרו כ, כא) גבי מזבח אדמה - שתהא תחילת עשייתו לשמו". אבל שם מדייק רש"י "תחילת עשייתו". וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חכ"א ע' 283 הערה 38. ואכ"מ.

16) ראה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 304 ובהערות שם.

17) להעיר מהשק"ט ע"ד ההלכה דבנין בחול ואח"כ מקדישין (מעילה יד, א. וש"נ. וראה אנציקלופדי' תלמודית ערך בית המקדש ע' רכו. וש"נ). אבל ע"ד הפשט בנוגע למשכן, הרי מכיון שהמשכן נבנה מהדברים (זהב וכסף כו') עצמם שנדברו בני' לתרומת המשכן, והקדישו

(* ועד"ז השק"ט מצד זה דאומן קונה בשבח כלי (ראה צפנ"ן ויקהל לו. א. שם. ו). ובארוכה לקמן ע' 282 ואילך ובהערות) - אינו שייך ללימוד ע"ד הפשט. (** וכ"ש ע"ד ההלכה ולהעיר גם מנגיד מישרים סוף פרשתנו: ועשו לי מקדש .. ויקחו לי תרומה .. דבמילי קדישא איבעי למימר האי מלה לקדושה בכל עובדי' ידענב לימא הכי האי לשם קדושה.

22 הפסוק בפרשת בשלח שהוזכר לעיל – "תביאמו... בהר
23 נחלתך... מקדש אדני כוננו ידיך". אך כאן מדובר על
24 עשיית המשכן שבמדבר, שנקרא בפסוקים בשם "משכן",
25 וכפי שנאמר מיד בפסוק הבא²⁷ – "את תבנית המשכן –
26 וגם כאן היה צריך להיאמר "ועשו לי משכן"²⁸ ?
27 בעל "אור החיים"²⁹ משיב, ש"ועשו לי מקדש" היא
28 "מצות עשה כוללת כל הזמנים בין במדבר בין בכניסתן
29 לארץ"³⁰, ולאחר מכן מדברת התורה על "פרט הנעשה
30 במדבר.. שיעשה משכן כסדר האמור" בפרשה.
31 אך רש"י שולל פירוש זה: למילים שבפסוק הבא²⁷
32 "ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן..." מפרש
33 רש"י: "המקרא הזה מחובר למקרא שלמעלה הימנו ועשו
34 לי מקדש"³¹ ככל אשר אני מראה אותך". ומזה מובן,
35 שהציווי "ועשו לי מקדש.. ככל אשר אני מראה אותך את
36 תבנית המשכן" היא ציווי אחד וזהה.
37 יותר מכך: לפי פירוש רש"י זה אין נכלל בציווי זה
38 המקדש לדורות. כי הציווי כאן הוא לעשות "מקדש.. ככל
39 אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן", ואילו בית
40 המקדש אינו כתבנית המשכן, ומשום כך מדייק רש"י,
41 שהציווי "וכן תעשו – לדורות" המופיע בסוף הפסוק²⁷,
42 אמור דווקא לגבי כלי המשכן בלבד, שאותם יש לעשות
43 "כתבנית אלו"³², אך לא למשכן עצמו³³.
44 וכדי להשיב לשאלה זו – מדוע מכונה כאן המשכן

1 וכן: אם כל כוונת רש"י היא לבאר שבמילה "מקדש"
2 אין הכוונה ל"אי זה (דבר) מקודש שיהיה" אלא הכוונה
3 היא ל"בית", צריך היה רש"י לומר "בית המקדש". ומדוע
4 משנה רש"י הן מלשון הפסוק במקום זה, והן מהביטוי
5 הנפוץ בכל מקום – ואומר במקום "מקדש" את המילה
6 "קדושה" ?
7 כן דורש עיון הסבר המפרשים²⁴ המבארים שכוונת
8 רש"י היא לבאר, כיצד מתאים לצוות "ועשו לי מקדש" ?
9 שהרי את הקדושה עצמה (מקדש) אין עושים בני ישראל,
10 אלא היא באה מה! ולכן, לדבריהם, מפרש רש"י שהציווי
11 הוא לעשות "בית קדושה" –
12 כי, כאמור לעיל, מפירוש רש"י בפרשת בשלח
13 (שהובא לעיל) מוכח שדבר פשוט הוא ש"מקדש" הוא
14 ה"שם המקוצר"²⁵ של "בית המקדש", ואין הכרח להדגיש
15 שבמילים "ועשו לי מקדש" הכוונה היא לבית המקדש,
16 ולא לקדושה שבו. וכן, כדלעיל: לפי זה צריך היה רש"י
17 לומר "בית המקדש", ולא "בית קדושה"²⁶.

ד.

מקדש – תואר ולא שם דבר

18 ההסבר לכלל האמור הוא:
19 השאלה העיקרית שאותה רש"י מתרץ בפירושו היא –
20 כיצד מתאים לכאן הביטוי "ועשו לי מקדש" ? הכינוי
21 "מקדש" אמור לגבי בית המקדש שבירושלים, כלשון

[המתורגם] ע' 166 ואילך. ע' 294 ואילך.

(31) ומשמית התיבות "ושכנתי בתוכם". וי"ל, כי לרש"י – תיבות אלו הן רק כעין מאמר המוסגר, וההמשך ל"ועשו לי מקדש" הוא – "ככל אשר אני מראה אותך גו". ובוזה מתרץ רש"י (בדא"ג) הקושיא הידועה דהו"ל "בתוכו" ולא "בתוכם" – כי לפרש"י התיבות "ושכנתי בתוכם" (אינן ההמשך ד"ועשו לי מקדש", כ"א) הן מאמר (המוסגר) לבניי שנצטוו "ועשו גו", שע"י קיום ציווי זה תשרה שכינה ביניהם.

[דאם נפרש כפי המפרשים שהכוונה ב"בתוכם" היא (על בניי, כי השראת השכינה במקדש (ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם) היא) בשביל בניי (או שענין שוכן הקב"ה בדרך ממילא גם בבניי) – אינו גלאטיק ע"ד הפשט, כי סו"ס מכיון שההשראה בפועל היא בהמקדש, הו"ל למימר "בתוכו" ואח"כ להדגיש שזה שייך גם לבניי. משא"כ להנ"ל, ש"ושכנתי בתוכם" הוא כעין מאמר המוסגר ואינו המשך ל"ועשו לי מקדש" וק"ל].

(32) ראה רמב"ן ומפרשי רש"י בנוגע למזבח שעשה שלמה.

(33) כ"ה פשוטות לשון רש"י, וכמ"ש בגו"א שם (אבל ראה רא"ם, דברי דוד ועוד שם).

(24) ס' זכרון, גו"א ודברי דוד. וראה גם ס' הואיל משה (לבעהמ"ס מטה משה) ב"באר היטב".

(25) ראה ס' זכרון. וראה גם רא"ם ועוד.

(26) אבל בגו"א (וראה גם ס' הואיל משה) כאן, דרש"י בא להדגיש שהאדם עושה (לא "בית שנתקדש", כ"א) רק "בית.. הראוי להיות קודש" (וע"ד ל' רש"י (ויגש מו, כח) "בית תלמוד". ועד"ז בכ"מ), ולכן לא כתב רש"י "בית המקדש" (שפי' "בית מקודש").

(27) כה, ט.

(28) בגמ' עירובין (ב, סע"א ואילך) דמשכן נקרא מקדש. אבל (א) זה נלמד מכאן. (ב) זהו ע"ד ההלכה, אבל ע"פ פשוטו, הרי כל מקום שכוונת הפסוק היא (רק) למשכן דמשה, נאמר "משכן" ולא "מקדש".* וראה רש"י חוקת יט, כ: אם נאמר מקדש למה נאמר משכן כו' וולהעיר גם מפרש"י קדושים (יט, ל) אין בנין ביהמ"ק דוחה שבת, אף שנשנה כבר בנוגע למשכן (פרש"י ויקהל לה, ב) – ראה מפרשי רש"י קדושים שם]. וראה גם נחלת יעקב על פרש"י כאן.

(29) כאן.

(30) ומציין לרמב"ם ריש הל' בית הבחירה. וראה כס"מ שם. ובארוכה – לקו"ש חיי"א ע' 116 הערה 3. חט"ז [המתורגם] ע' 322 ואילך. חכ"א

(* אבל ראה במדבר (ג, לח) "שומרים משמרת המקדש". ואולי י"ל דפירושו לשון "קודש" (ולא השט"דבר מקדש). ע"ד מ"ש לפני" שם (פסוק כח, לב) שומרי משמרת הקודש.

27 לשמי", מדייקת התורה ואומרת "ועשו לי מקדש".
 28 ההסבר לכך הוא:
 29 בפירוש המילים "ועשו לי ועשו לשמי", אין מובן,
 30 כאמור לעיל בסוף סעיף ב': הרי התרומה כבר נעשתה
 31 לממון הקדש, כי עצם ההפרשה לפני כן היתה "לשמי" –
 32 ומדוע יש צורך בעשיית המשכן שוב בכוונה "לשמי"?
 33 על כך אומרת התורה "ועשו לי מקדש", שהכוונה היא,
 34 לפי פירוש רש"י – "ועשו לשמי בית קדושה": בענין של
 35 "ועשו" צריכה להיות כוונה מיוחדת "לשמי". הכוונה
 36 איננה רק ל"בית של קדושה" – בית שבתוכו יש דבר נוסף,
 37 "קדושה", אלא זוהי כוונה מיוחדת של "בית קדושה" –
 38 שהבית עצמו קדוש³⁷ – "קדושה" בחולם.
 39 ואין להקשות מדוע רש"י משתמש במילה "קדושה"
 40 בלשון נקבה, כי מצאנו שהמילה "בית" משמשת גם
 41 בלשון נקבה³⁸.
 42 מכך מובן, שעשיית המשכן גורמת לשינוי מהותי
 43 בדברים שמהם עשוי המשכן – הם התקדשו³⁹ ונעשו חלק
 44 מ"בית קדושה": לפני שהשתמשו בהם לבנין המשכן,
 45 היתה בהם קדושה מפני היותם ממון הקדש. אך על ידי
 46 "ועשו לי מקדש" הם נתקדשו בכך שהם עצמם נעשו חלק
 47 מ"בית קדושה", ולא רק משום היותם שייכים לקדושה.
 48 וכיון שעשייה זו גורמת לקדושה חדשה ונעלית יותר³⁹
 49 בדברים הנכללים בתרומת המשכן, לכן צריכה העשייה
 50 להיות בכוונה נוספת "לשמי".
 51 לפי זה יש לומר, שנובעת מכך מסקנה גם להלכה: אין
 52 די בכוונה "לשמי" – לשם ה'⁴⁰ – אלא צריכה להיות כוונה
 53 מיוחדת דווקא לשם קדושת המשכן⁴¹, לשם "בית קדושה"
 54 – הקדושה הנעלית והמיוחדת הבאה על ידי "ועשו".

1 בשם "מקדש"³⁴ – מבאר רש"י שמשמעות המילה "מקדש"
 2 בפסוק זה היא "בית קדושה": המילה "מקדש" אינה מופיעה
 3 כאן כקיצור של השם "בית המקדש", אלא כשם תואר
 4 ותכונה של הדבר, בית של קדושה – ולא "של חול" –
 5 ותואר זה מתאים למשכן בדיוק כפי שהוא מתאים למקדש,
 6 משמעות המילה "מקדש" כאן היא דבר, בית, שיש
 7 בו, או שהוא למען³⁵ קדושה, ולכן ניתן להשתמש בביטוי
 8 זה גם כלפי המשכן.
 9 כלומר, החידוש של רש"י אינו במילה "בית", אלא
 10 במילה "קדושה", שהמשמעות של "מקדש" כאן איננה שם
 11 הקיצור של "בית המקדש".
 12 ואף שמן המילה "מקדש" עצמה, לפי פירושה הפשוט,
 13 אין הוכחה שמדובר על בית ולא על "אי זה מקודש",
 14 אומר רש"י בכל זאת שהכוונה היא ל"בית קדושה", משום
 15 שבפועל מדובר בעניינינו על בית. כפי שמוכן מהמשך
 16 הציווי "ועשו לי מקדש .. ככל... תבנית המשכן", אשר לפי
 17 רש"י כל זה הוא ענין אחד, כדלעיל, ומכך יודעים שמדובר
 18 כאן על בית³⁶.

ה.

בית קדושה – בית קדוש

19 אך בכך אין די. הפירוש שלעיל מבאר רק מדוע יכולה
 20 המילה "מקדש" להיאמר לגבי המשכן, אך עדיין אין
 21 מובן: מדוע מופיע בפסוק הביטוי "מקדש" ולא הביטוי
 22 הנפוץ בפרשיות אלו – "ועשו לי משכן"?
 23 לכן מקדים רש"י את פירושו למילים "ועשו לי –
 24 ועשו לשמי", שהציווי בפסוק זה אינו רק על העשייה
 25 באופן כללי, אלא על כך שהעשייה צריכה להיות בכוונה
 26 "לשמי", וכדי להסביר את ההלכה של "ועשו לי – ועשו

זכר (בית קדוש) ה"ז ממש השם בית המקדש, ולכן שינה ל' נקבה להדגיש שהכוונה בתיבת "מקדש" כאן היא לא להשם (המקוצר) ד"בית המקדש", וכנ"ל סעיף ד.
 (39) ובפרט אחרי המשיחה דאו נעשו "קודש קדשים" (תשא ל, כט). ואף שבפרש"י שם דקאי על כלי שרת, הרי בכתוב שם לפני"ז (פסוק כו) מפורש "אוהל מועד". ואכ"מ.
 (40) משא"כ ב"ויקחו לי תרומה" שמספיקה הכוונה כללית "לשמי" – ראה לקו"ש (המתורגם) ח"ט"ז (ע' 305) בשיטת רש"י דבבדק הבית אפשר לשנות מבדק היכל לבדק מזבח.
 (41) וראה בארוכה לקו"ש חכ"א (ס"ע 254 ואילך) השקו"ט בנוגע כוונת "לשמי" בכלי המשכן – אם צ"ל לשם קדושת כלי פרטי זה או לשם קדושת המשכן. ע"ש.

(34) ראה גם רע"ב על פרש"י כאן (אלא שהוא מפרש זה "משום דמשכן אקרי מקדש כדמוכח בפ' פרה אדומה"). נחלת יעקב כאן.
 (35) ראה לקמן סעיף ה.
 (36) ואין להקשות דהו"ל לרש"י לפרש "דברים המקודשים" (כפרש"י בהעלותך וקרח שבהערה 20 ובפרש"י קרח שם: האהל והארון והשלחן וכלי הקדש) ויכלול בזה גם הכלים – כי ממש"ג "מקדש" ושכנתו בתוכם" מוכח דקאי על מקום השראת השכינה, שהוא בהבית.
 וצ"ע דהו"ל "אהל", שזהו החילוק בין המשכן וביהמ"ק, וכמש"ג כמ"פ "אהל מועד".
 (37) וראה רא"ם כאן "בית מקודש".
 (38) ראה ראב"ע (ומפרשיו) וישלח לב, ט (וראה גם רש"י שם). – ומה שרש"י מדייק לכתוב דוקא לשון נקבה – כי אם הי' כותב כאן לשון

(* לכאורה כוונתו להפסיק בפ' חוקת יט, יג, שם, כ). וצ"ע שהרי זהו היפך פרש"י שם (ורבא לעיל הערה 28).

ו.

"תרומה" – הפרשה והרמה

- 1 לפי האמור לעיל ניתן לבאר ענין נוסף בפירוש רש"י:
- 2 למילה "תרומה" יש שתי משמעויות: (א) כפירוש
- 3 התרגום – "אפרשותא", (ב) מלשון הרמה והגבהה.
- 4 רש"י מפרש בפירושו על התורה כפירוש התרגום
- 5 "תרומה, הפרשה". ולפי האמור לעיל יש לבאר את
- 6 הסיבה לכך⁴², אך תחילה יש להקדים ולהסביר את
- 7 ההבדל שבין הפרשה לבין הרמה:
- 8 המשמעות של הפרשה היא שמהותו של הדבר לא
- 9 השתנתה מיתר הדברים, אלא שהוא הופרד מהיתר וזהו
- 10 ענין של מקום או רשות שונה בלבד.
- 11 לעומת זאת, הרמה מצביעה על שינוי מהותי – הדבר
- 12 התרומם והתעלה לדרגה נעלית יותר⁴³, כך שאין לו קשר
- 13 עם הדרגה של הדברים שביניהם היה שרוי לפני כן.
- 14 ולפי רש"י, זהו ההבדל בין הפסוק "ויקחו לי תרומה"
- 15 לבין "ועשו לי מקדש":
- 16 "ויקחו לי תרומה" – נתנית הממון לתרומת המשכן –
- 17 היא "הפרשה" בלבד⁴⁴. אמנם, הממון נעשה לממון הקדש,
- 18 אך הקדושה היא עקב שינוי הרשות והבעלות, עקב המעבר
- 19 מרשות הדיוט לרשות קודש, ולכן הקדושה היא רק
- 20 כהפרשה – הממון הופרד מדברים אחרים.
- 21 לעומת זאת, על ידי "ועשו לי מקדש" – כאשר
- 22 הופכים את נדבות המשכן לחלק מהמקדש, נגרמת בהם
- 23 הרמה – הם מתרוממים לקדושה נעלית יותר ממצבם
- 24 הקודם.

ז.

"ושכנתי בתוכם"

- 25 ההוראה הנלמדת מכך בתוך ובעבודתו הרוחנית של
- 26 כל אחד ואחד – "בתוכם", היא:
- 27 כל אחד צריך להפוך את ביתו ל"משכן" ומקדש לה'
- 28 יתברך. כנאמר בפסוק "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם,
- 29 ואמרו רז"⁴⁵ בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, לפי שכל אחד
- 30 ואחד מישראל צריך לעשות בחינת משכן בנפשו...⁴⁶.
- 31 ויש בכך שני שלבים – "ויקחו לי תרומה" – הפרשה,
- 32 ולאחר מכן "ועשו לי מקדש" – הרמה:
- 33 בראש ובראשונה יש צורך בעבודה של "הפרשה".
- 34 יהודי צריך להבדיל את "ביתו" מכל הבתים שסביבו,
- 35 שיהא ניכר שביתו שונה. אמנם גם בו מבצעים
- 36 פעולות גשמיות כבבתים האחרים, אך אצלו בבית
- 37 נעשות פעולות אלו בכוונה ובתכלית שונה – "כל
- 38 מעשיך יהיו לשם שמים"⁴⁷.
- 39 אמנם, המעשים הם עדין "מעשיך", עניני חול, אך הם
- 40 נעשים "לשם שמים", ובכך הם מופרשים ומובדלים
- 41 מדברי החול של האחרים.
- 42 אך המטרה היא ההרמה – "ועשו לי מקדש": הבית
- 43 כולו צריך להתרומם ולהתעלות כמקדש – שיהא זה
- 44 בית קדושה ללא עניני חול, מקדש לה' יתברך. כאשר
- 45 הבית וכל אשר בו חדורים ב"נר מצוה ותורה אור"⁴⁸,
- 46 אין מורגש "חול" בבית. כללות הבית וכל הפרטים
- 47 אשר בו – עניינם ותכליתם⁴⁹ הם המצוות הנעשות בהם.
- 48 ועל ידי כך שכל יהודי הופך את ביתו למקדש לה'
- 49 יתברך, הרי זו הכנה קרובה לבנין בית המקדש השלישי
- 50 – "מקדש אדני כוננו ידך"⁵⁰ – במהרה בימינו ממש.
- (משיחת ש"פ תרומה תשד"מ)

לעיל ע' 97 הערה 49.

(46) ל' אדה"ז לקו"ש בלקו"ת נשא כ, סע"ב. ועד"ז בכ"מ.

(47) אבות פ"ב מי"ב.

(48) משלי ו, כג.

(49) ראה עד"ז לקו"ש [המתורגם] [ח"ז ע' 186 ואילך] בביאור מרז"ל (שבת ק"ח, ב) "לא קריתי לאשתי כו' ולשורי כו'.

(50) כפרשי' (ממכילתא ע"פ בשלח טו, יז). רש"י ותוס' סוכה מא, סע"א. ועוד.

(42) ראה לבוש האורה ריש פרשתנו. ועוד.

(43) ראה הל' יסוה"ת פ"ב ה"ו. מו"נ בפי' מקום (ח"א פ"ח). ס' החקירה להצ"צ עד, סע"ב ואילך.

(44) ראה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 308 באו"א.

(45) כ"ה לשון אדה"ז בלקו"ת שבהערה הבאה. ולע"ע מצאתיו בשל"ה (פרשתנו שכה, ב. שכו, ב. ועוד. ולפ"ז – בר"ח שער האהבה פ"ו) – וג"ז נכלל בל' "רז"ל", ובפרט שדברי השל"ה הובאו בכמה מקומות תפ"ד (והמג"א מתחיל חבורו לשו"ע או"ח בדברי השל"ה) ועפמ"ש אדה"ז (הל' ת"ת פ"ב ס"א) דבריו בתוקף דבר משנה. וראה

לקוטי שיחות

פרשת תרומה

כרך כו, ב

מתורגם ללשון הקודש

אי אפשר לומר שהציווי הוא בלשון אשר "משמעו יותר",¹⁷
להיפך: "תתן" – "אחר שיתן הכפורת על הארון"¹⁸.

ב.

כפורת – כלי בנפרד, או חלק מהארון?

ויש לומר, שההבדל בין דעות אלו אינו רק לגבי
משמעות המושג "ארון", אלא נובע מכך הבדל בהלכה
לגבי עצם ההגדרה של הארון והכפורת:

לדעת הרמב"ן, הכפורת היא פרט וחלק מן הארון, ורק
כאשר הכפורת מונחת על הארון, הארון שלם ויש לומר,
שהדבר דומה לכך שהארון עצמו עשוי מ"שלוש תיבות"¹³,
ורק כאשר כל החלקים יחדיו, נוצרת מציאותו של הארון,
וכך גם הכפורת, שהיא כיוסי הארון, היא חלק מן הארון
עצמו].²⁷

ולדעת רש"י, הכפורת היא כלי בפני עצמה¹⁴, אלא
שמקומה הוא על הארון¹⁵.

אנו מוצאים סברה זו בקשר להלכה: הגאון
הרוגושובי¹⁶ אומר, שמכך שהגמרא¹⁷ מכנה את הכפורת

א.

"ואל הארון תתן..."

1 על הפסוק¹ "ונתת את הכפורת על הארון מלמעלה
2 ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך" יש מחלוקת
3 בין רש"י לבין הרמב"ן:

4 רש"י אומר, שהציווי "ואל הארון תתן את העדות"
5 מופיע שנית בפסוק זה, אף שכבר נאמר לפני כן² "ונתת
6 אל הארון את העדות", הרי "יש לומר שבא ללמד שבעודו
7 ארון לבדו³ בלא כפורת יתן תחלה העדות לתוכו ואחר כך
8 יתן את הכפורת עליו"⁴.

9 הרמב"ן מביא את דברי רש"י, ושואל: אם היה זה
10 צוואה⁵, משמעו יותר שאחר שיתן הכפורת על הארון
11 כאשר אמר⁶, יתן בארון את העדות, כי ארון יקרא (גם)⁷
12 בהיות הכפורת עליו⁸.

13 כלומר: לפי רש"י מכונה ה"ארון לבדו", ללא הכפורת,
14 בשם "ארון"⁹, ולכן¹⁰, כאשר נאמר "ואל הארון תתן את
15 העדות" הכוונה היא ל"ארון לבדו"¹¹ בלא כפורת¹². לעומת
16 זאת, לפי הרמב"ן, ש"ארון יקרא... בהיות הכפורת עליו",

(1) פרשתנו כה, כא.

(2) כה, טז.

(3) כ"ה בפרש"י לפנינו, ובדפוס ראשון, וכן ברא"ם ובכמה מפרשים.
אבל ברמב"ן לא הועתק מפרש"י תיבת "לבדו".

(4) עד"ז פי' בתוס' הדר זקנים ופי' הרא"ש עה"ת כאן. ועוד. וראה
לקמן הערה 9.

(5) ולהעיר שברמב"ן עקב (י, ה) אכן מביא פסוק זה "שצוני ונתת את
הכפורת גו' ואל הארון תתן את העדות גו'".

(6) כן הועתק ברא"ם. וברמב"ן לפנינו ליתא תיבת "אמר" (וראה
ברמב"ן הוצאת שעוועל⁴ ובהנסמן שם). ובטור הארוך מביא מרמב"ן
"אדרבה יותר ה' נראה להפך שאחר שיתן הכפורת עליו יתן העדות
כדכתיב ואל הארון תתן העדות".

(7) כ"ה ברמב"ן לפנינו. ובטור הארוך מסיים בדברי הרמב"ן "וארון
נקרא עם הכפורת שעליו". ובכסף מוזקק גורם "כי אין הארון יקרא רק
בהיות הכפורת" (הובא ברמב"ן הוצאת שעוועל. וראה שם פי' "כור זהב"
– להגיסא שלפנינו).

(8) וראה לקמן סעיף ד – פי' הרמב"ן עצמו בהפסוקים.

(9) כ"ה בפרש"י כנ"ל, אבל במקומות שבהערה 4 פירשו רק המציאות
בפועל: בפי' התוס' "לתת הלוחות בארון קודם שתשיב את הכפורת";
ובפי' הרא"ש "קודם נתינת הכפורת תתן התורה בתוכו" (וראה לקמן

הערה 36).

(10) משא"כ להראב"ע כאן "כמשפט הלשון וכבר ה' נתן העדות
בארון ואחר תשיב הכפורת". ועד"ז הוא בחזקוני "לפי פשוטו". וראה
רא"ם ואוה"ח כאן.

(11) וצ"ע באוה"ח כאן שכתב על דברי רש"י דמשמע מדבריו שהי'
מקום לטעות שיתן העדות על הארון. ואכ"מ.

(12) וראה במפרשי רש"י (רא"ם, באר מים חיים, משכיל לדוד, באר
יצחק). ועי' שם גם בפי' הסדר בכתוב (לפרש"י) – דמקדים "ונתת את
הכפורת על הארון מלמעלה" (וראה גם מפרשים שבהערה 4. ועוד).
ואכ"מ.

(13) ל' התנחומא – ויקהל ז. ועד"ז הוא בפרש"י פרשתנו (כה, יא),
מיומא עב, ב.

(14) כן ביאר בגו"א בפי' השני הכפל בהפסוקים (לא בדברי רש"י).
אבל ביאורו שם הוא בהתאם לדעת הרמב"ן המבואר לקמן ס"ד (וראה
הערה 36), ולא כדעת רש"י המבואר לקמן בפנים שם.

(15) ועפ"ז יומתק שהקדים שימת בדי הארון לנתינת הכפורת (פקודי
מ, כ).

(16) עה"ת פרשתנו (כה, יז). ויקהל (לז, ו).

(17) סוכה ה, א.

20 (ב) אם האיסור לבנות תבנית של המשכן, והמקדש
21 וכלי המקדש²⁷ חל גם לגבי הארון²⁸: הרי אם הכפורת
22 היא חלק מן הארון, עוברים על איסור זה רק אם מכינים
23 תבנית של הארון עם הכפורת יחדיו²⁹, אך אם הכפורת
24 היא מציאות נפרדת, הרי אז יש לומר, שהאיסור חל גם
25 כאשר מכינים ארון בפני עצמו או כפורת (עם כרובים)³⁰
26 בפני עצמה.

ד.

ייעוד שונה או שווה לארון ולכפורת

27 יש להסביר, שמחלוקת זו בין רש"י ורמב"ן, כרוכה
28 בשיטתם השונה לגבי הארון בכלל:
29 הרמב"ן אומר³¹, ש"עיקר החפץ במשכן הוא מקום
30 מנוחת השכינה שהוא הארון, כמו שאמר³² ונועדתי לך
31 שם ודברתי אתך מעל הכפורת (על כן הקדים הארון
32 והכפורת בכאן)...", וזאת – על ידי הכנסת העדות אל תוך
33 הארון – עם הכפורת,
34 וכדבריו³³ על מצות עשיית הארון – "עשיית הארון
35 והכפורת לשום שם העדות תמנה מצוה בפני עצמה"³⁴.
36 כלומר, לא רק הארון הוא הכלי לעדות, אלא גם
37 הכפורת והכרובים³⁵ הם לבוש וכלי ל"עדות"³⁶, שעל ידם
38 מתממש הייעוד ונועדתי לך שם".

הצורה של הארון אף שהזכיר שמן המשחה, כתב "ואף דשמן המשחה
נ"מ דאסור לעשות כמתכונתו הא גם ארון אסור לעשות כמו היכל דוגמת
היכל ואפשר דארון הוא עם הכרובים כלי א' ואם כן כרובים בלא"ה אסור
לעשות כמבואר שם במצות לא תעשו אתי וארון בלא כרובים אין איסור
ואפשר דמותר. וצ"ע".

העירוי חכם א' דבתוס' הרא"ש (בני ברק – תשכ"ח) לר"ה כד, ב
סד"ה הוי' וי"ל דלא מקרי שמשי אלא א"כ עשה כלי שלם כמו שלחן
ומנורה וכן הארון עם הכפורת וכרובים. ובהערות המו"ל שם חוקר כנ"ל
בנוגע לארון וכפורת כו'. ומקשר זה במחלוקת רש"י והרמב"ן.

(30) ראה הערה הקודמת. וראה לקמן ס"ה.

(31) בפ"י עה"ת ריש פרשתנו.

(32) פרשתנו כה, כב.

(33) בהשגותיו לסהמ"צ להרמב"ם מ"ע לג. וכן מנה "עשיית ארון
וכפורת" בהוספותיו לסהמ"צ שם במנין המ"ע (בסוף מצות ל"ח) ד"ה
ואתה אם תבין.

(34) וממשיך שם בהשגותיו: ואל תחשוב לומר שלא תמנה שלא
נצטוו לדורות ולא נעשה אלא ללוחות הברית.. אם נעלה על דעתנו
שיאבר או שישבר מצוה לעשותו כמדה ראשונה לשום שם לוחות העדות
כי בכך נצטוינו.

(35) ראה לקמן סעיף ה'.

(36) ראה גו"א הגי' (הערה 14) דשניהם ארון וכפורת הם כלים
ומשמשים להעדות. וראה אוה"ח כאן: עוד ירצה כי לא יניח העדות
בארון עד שיהי הארון שלם בכפורת הלום ולא קודם.

ולכאורה כ"מ גם לפי הרא"ש הגי' הערה 4 (אף שהמציאות לדעתו

1 בשם "כלי" ("אין דנין כלי מהכשר כלי"), וכן מן הנאמר
2 בתורת כהנים¹⁸ "לפי שנאמר כפורת יכול יהי כיסוי לארון,
3 תלמוד לומר כפורת, כפורת לארון ואין כיסוי לארון"¹⁹,
4 מובן,

5 שהכפורת "לא הוי רק בשביל כיסוי, אלא זה מציאות
6 בפני עצמה, רק צריך להניחו על ארון"²⁰. ולפי זה נלמדת
7 מסקנה להלכה, כפי שמציין שם הרוגוטשובי²¹: הכפורת
8 היא "כלי שרת מחמת הזאה של יום הכפורים", ולכן
9 צריכה הכפורת להיות עשויה משל ציבור, ולא "שמו (של
10 יחיד) כתוב עליו". לעומת זאת, על הארון אין חל דין של
11 כלי שרת, ולכן אנו רואים שנאמר על הארון "ויעש
12 בצלאל"²², ולא על הכפורת²³.

ג.

השלכות לגבי הלכה למעשה

13 ויש לומר, שמשני אופנים אלו, נובעות גם השלכות
14 לגבי ההלכה למעשה:

15 (א) בענין הכוונה "לשמה"²⁴ – עושי הכפורת צריכים
16 היו לכוון בעת עשיית הכפורת, שהיא תיעשה לשמה:
17 לדעת הרמב"ן יוצא, שהיתה צריכה, או יכולה, להיות
18 כוונה לשם הארון, ואילו לדעת רש"י יש לומר, שהיה צורך
19 בכוונה נפרדת²⁵ – לשם הכפורת בלבד²⁶.

(18) אחרי טז, ב (פרשה א, יא).

(19) והוא כגירסתנו בתו"כ וכפי פירושו רבנו הלל בתו"כ שם. וראה
ראב"ד וקרוב אהרן לתו"כ שם.

(20) לשון הצפע"נ פרשתנו שם.

(21) צפע"נ ויקהל שם. וראה גם מ"ש בפרשתנו כה, י. צפע"נ מהד"ת
סו, ד.

(22) ויקהל לו, א.

(23) שם לו, ו (אלא שבפשטות – בא בהמשך ל"ויעש בצלאל"
שבתחילת הענין).

(24) ראה פרש"י פרשתנו כה, ה. וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם]
כח"א ע' 283 ואילך בדין לשמה בכלים. וש"נ.

(25) להעיר מש"ך עה"ת פרשתנו כה, יז: מה צורך לומר האורך
והרוחב אם הכפורת על הארון וראי שהוא כמדת הארון.. אלא בא אלמד
על עשייתה שצריך שיכוין בעשייתה כוונה ידועה כו'.

(26) כן י"ל דנפק"מ אם גם ע"י השתתפות בהכפורת מקיים מש"כ
הרמב"ן (עה"ת שם, יו"ד): שיהיו כל ישראל משתתפין בעשיית הארון
כו' והעסק שיתנדב כל אחד כלי זהב אחד לארון או לעזר לבצלאל עזר
מעט או שיכונו לרבר.

(27) ר"ה כד, סע"א. ע"ז מג, סע"א. מנחות כה, ב. רמב"ם הלכות
בית הבחירה פ"ו ה"י.

(28) אבל במקומות הגי' לא הובא האיסור בנוגע להארון. וראה
הערה הבאה. ובצפע"נ מהד"ת שם: אך מ"מ כ"ש גמור לא הוי ולכן לא
חשבינו בגמ' ע"ז דמ"ג לחייב אם עשה ארון תבנית ארון.

(29) ובמנ"ח מצוה צה לאחר שמקשה על הרמב"ם מדוע לא הזכיר

26 יותר מכך: ממשמעותם הפשוטה של הפסוקים מובן,
 27 שהכרובים אינם ענין בפני עצמו, אלא פרט מהכפורת,
 28 ומשום כך: (א) הכרובים הם "מקשה"42 .. משני קצות
 29 הכפורת"43, (ב) הם "סוככים בכנפיהם על הכפורת .. אל
 30 הכפורת יהיו שני הכרובים"44. כלומר, הכלי ל"ונועדתי ..
 31 ודברתי"45 הוא הכפורת, אך בכפורת עצמה, מגיע הקול
 32 "מבין שני הכרובים".

33 ואילו הרמב"ן מבאר אחרת46 את ענין הכרובים, ואלה
 34 דבריו: "והנה הוא כמרכבה אשר ראה יחזקאל .. ואדע כי
 35 כרובים המה ולכן נקרא יושב הכרובים"47, כי היו פורשי
 36 כנפים להורות שהם המרכבה נושאי הכבוד .. ואם תחשוב
 37 עוד למה .. ותכל לדעת כי ראוי להם שיהיו פורשי כנפים
 38 למעלה כי הם כסא עליון וסוככים על העדות שהוא מכתב
 39 אלקים".

40 בכך הוא מבאר מדוע חוזר הפסוק ואומר "ונועדתי ..
 41 ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים - אשר על
 42 ארון העדות", למרות ש"בידוע שהכרובים הם על ארון
 43 העדות" - כי מילים אלו באות לבאר את מהות ענין
 44 הכרובים: "כי בעבור שיצוה בכרובים בהיותם פורשי
 45 כנפים למעלה, ולא אמר למה יעשם כלל ומה שישתמשו
 46 במשכן ולמה יהיו בענין הזה, לכך אמר עתה ונתת
 47 הכפורת עם כרוביו, שהכל דבר אחד על הארון מלמעלה,
 48 כי אל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך כדי שיהיה
 49 לי כסא כבוד, כי אני אוועד לך שם ואשכין שכינתי
 50 עליהם, ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים,
 51 בעבור שהוא על ארון העדות".

52 יוצא מכך, שהכרובים הם חלק מהארון בדיוק כמו
 53 הכפורת,

1 ואילו לדעת רש"י ייעודם של הארון ושל הכפורת שונה:
 2 הארון הוא לעדות, כפי שמוכח מכך שבסיום הציווי על
 3 עשיית הארון, לפני הציווי "ועשית כפורת...", אומרת
 4 התורה37 "ונתת אל הארון את העדות אשר אתן אליך",
 5 שהארון מיועד לתורה, כביאור רש"י "העדות" - "התורה
 6 שהיא לעדות ביני וביניכם שצויתי אתכם מצות הכתובות
 7 בה",

8 ואילו הכפורת, המופיעה לאחור מן38 היא לתכלית
 9 אחרת39 - "ונועדתי אתך שם ודברתי אתך מעל הכפורת
 10 מבין שני הכרובים... כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל".
 11 יותר מכך: לפי דברי רש"י על הפסוק, אין הכוונה
 12 ל"מנוחת השכינה", אלא "כשאקבע מועד לך לדבר עמך,
 13 אותו מקום אקבע למועד שאבוא שם לדבר אליך"40.
 14 ולכן סובר רש"י שהכפורת היא כלי בפני עצמו, ואינה
 15 חלק של הארון.

ה.

הכרובים - חלק מהכפורת או חלק מהארון?

16 מהבדל זה בין רש"י לבין הרמב"ן לגבי הכפורת, אם היא
 17 חלק מן הארון או כלי בפני עצמו - נובע הבדל גם לגבי
 18 הכרובים שעל הכפורת, שגם לגביהם יש שתי אפשרויות41:
 19 (א) הכרובים הם חלק ופרט מהכפורת. מ"שני קצות
 20 הכפורת" נעשו שני הכרובים42.

21 (ב) לא זו בלבד שהכרובים הם פרט בכפורת (שהכפורת
 22 היא חלק מן הארון, ככלי לעדות) - אלא הכרובים עצמם
 23 הם חלק מן הארון, בדיוק כמו הכפורת.

24 לפי רש"י, הסובר שהכפורת היא בנפרד מן הארון
 25 וכדלעיל - הרי גם הכרובים, כמוכן, אינם פרט בארון,

הפנימיים (שני פעמים). - וראה פרש"י כה, יז ד"ה אמתיים וחצי. כה,
 יא ד"ה זר זהב. וראה הראב"ע (כה, יוד).

(40) וראה פרש"י תצוה כט, מב. ולהעיר דשם הביא דיעה זו כי"א.

(41) ונפק"מ גם ככוונת לשמה - בעת ה"מקשה" (כנ"ל בפנים).

(42) כה, יח.

(43) וראה פרש"י שם ד"ה מקשה תעשה "הטיל זהב הרבה בתחלת

עשיית הכפורת והכה בפטיש ובקורנס באמצע וראשין בולטין למעלה

וצייר הכרובים בבליטת קצותיו".

(44) כה, כ.

(45) כפשטות הכתוב "ונועדתי גו' ודברתי .. מעל הכפורת גו'".

ולהעיר דפרש"י תצוה שם כתב "מעל הכפורת כמו שנאמר ודברתי אתך

מעל הכפורת", ולא הזכיר "מבין הכרובים". וכן בפרשתנו כאן עה"פ

העתיק מס"פ נשא רק "מעל הכפורת" וההמשך רמז ב"וגו'". - וצ"ע

הישוב עפ"י ד"יושב הכרובים" - ראה לקמן.

(46) עה"פ כאן כה, כא.

(47) שמואל א ד, ד. ש"ב ו, ב. דה"י"א יג, ו.

היא להיפך) שגם הכפורת "הוי משמש לעדות" שממשיך "וא"כ מאי
 צריכה למימר דבר פשוט הוא שבסתום איך יתן העדות שם. וי"ל שר"ל
 אפילו לכסותו אם הוא מיושב כראוי לא תכסהו קודם נתינת העדות"
 (וראה גם טור הארון שם מה שתיירץ אליבא דרש"י). ולכאורה מובן מזה,
 שגם כפורת הוי משמש וכלי להעדות.

(37) כה, טז (וראה רא"ם בפרש"י כאן דכתב דהפסוק שם בא לומר

התכלית הארון ולא ציווי, אבל מפרש"י כאן, משמע כבפנים).

(38) ולפ"ז יש לפרש שההוספה בפסוק זה (כה, כא) "בא אלמד

שבעורו ארון לבדו בלא כפורת יתן תחלה העדות לתוכו וא"כ יתן את

הכפורת עליו", היינו במעשה בפועל, דמהפסוק לפ"ז יודעים רק שאין

זה ענינו, וכאן מוסיף שגם בפועל צ"ל הסדר כן, שבעורו ארון לבדו יתן

תחלה העדות.

(39) וכדמשמע לפרש"י גם מזה שהוצרך לומר האורך והרוחב של

הכפורת - אף שהכפורת הוא "כיסוי על הארון .. מניחו עליו כמין דף"

(רש"י שם כה, יז), כנ"ל (הערה 25) מש"ך עה"ת. - אף ש"ל ששולל

שלא יהי הכפורת קצר מהנ"ל כיון שמניחו על עובי דב' ארונות

21 המרחיב ומסביר ש"על דרך הפשט" שני הכרובים, שהיו
22 זכר ונקבה, באו "להודיע כמה ישראל חביבין לפני הקב"ה
23 כחיבת זכר ונקבה", וכדברי הגמרא במסכת יומא⁵⁵
24 ש"בשעה שהיו ישראל עולין לרגל מגללין להם את
25 הפרוכת ומראין להם את הכרובים שהיו מעורים זה בזה
26 ואומרים להן כמה חיבתכם לפני המקום..."⁵⁶. כל זה
27 מדגיש⁵⁷ "הפלגת הדבקות" בין הקב"ה לישראל, בלי שום
28 אמצעי, כפי שהוא מבאר שם בהרחבה.

ז.

התקשרות ישראל עם הקדוש-ברוך-הוא – על ידי או
מעל התורה

29 ההסבר לכך בפנימיות הענינים הוא:
30 הארון, שבתוכו ה"עדות" – מסמל את ענין התורה⁵⁸.
31 כנאמר גם בדברי הרמב"ן⁵⁹, שכל ישראל השתתפו
32 בעשיית הארון, כדי "שיזכו כולן לתורה"⁶⁰.
33 יוצא מכך, שלפי הרמב"ן, שהכפורת והכרובים הם חלק
34 ממציאות הארון והעדות, הרי גם הענין של "ונועדתי לך ..
35 ודברתי אתך מעל הכפורת" קשור לענין התורה – לוחות.
36 ואילו לפי רש"י, אלה הם שני ענינים נפרדים – תורה
37 וישראל.
38 ויש לומר, שההסבר להבדל ביניהם הוא:
39 בפירוש הרמב"ן יש "דברים נעימים .. (ו)ליודעים

1 כל השלשה הם "מקום מנוחת השכינה", ויותר מכך:
2 הקדוש-ברוך-הוא נקרא "יושב הכרובים"⁴⁸.

ז.

צורת הכרובים

3 לפי זה יובן ההבדל בין רש"י לרמב"ן בענין צורת
4 הכרובים:
5 הרמב"ן סובר, כדלעיל, שהכרובים הם "כמרכבה אשר
6 ראה יחזקאל .. יושב הכרובים". ואילו רש"י אומר⁴⁹,
7 שהכרובים – "דמות פרצוף תינוק להם"⁵⁰.
8 לפי הרמב"ן הכרובים הם "מקום מנוחת השכינה",
9 ולכן צורתם היא כמרכבה העליונה.
10 ואילו רש"י בשיטתו, שהכפורת והכרובים אינם חלק
11 מהארון ומהעדות שבו, אלא כלי בפני עצמו⁵¹. ולכן יש
12 לכרובים "דמות פרצוף תינוק", המדגישה את חיבת
13 הקדוש-ברוך-הוא לישראל, כנאמר⁵² "כי נער ישראל
14 ואוהבהו"⁵³ – "פרצוף תינוק".
15 כלומר: הארון עם ה"עדות" שבו הם ענין התורה.
16 והכפורת – שבה "ונועדתי לך שם ודברתי אתך .. כל אשר
17 אצוה אותך אל בני ישראל" – מדגישה את חביבותם של
18 ישראל אצל הקדוש-ברוך-הוא, אשר משום כך צורת
19 הכרובים היא "פרצוף תינוק".
20 הדבר דומה להסברו של רבינו בחיי⁵⁴ בענין הכרובים,

של שלמה דהיו על הארץ בקדה"ק לא ע"ג הארון – ראה יומא כא, סע"א
וכפרש"י שם. ב"ב צט, א וברשב"ם שם.
(52) הושע יא, א.
(53) בעה"ט כאן.
(54) פרשתנו כה, יח.
(55) נד, א.
(56) כ"ה הלשון ביומא שם. וברבינו בחיי הובא בשינוי לשון קצת.
(57) וראה מה שממשיך שם: והי' אפשר שהיו הכרובים האחד כצורת
אדם גדול והשני כצורת ילד קטן כענין שראה יחזקאל (סוכה ה, ב) ..
והי' זה להעיד על אהבתו לישראל כאהבת האב לבנו שהיא אהבה חזקה,
אבל רצה לעשות משל בדביקות גופני שאין למעלה ממנו.
(58) כמבואר בארוכה במדרשי חז"ל ומפרשי התורה.
(59) כה, יוד.
(60) שמו"ר פל"ד, ב. וראה רבינו בחיי, אברבנאל עה"פ. ש"ך עה"ת.
ובכ"מ.

(48) וראה גם רמב"ן עקב י, ה: והיתה המצוה הראשונה שם ועשו
ארון עצי שטים כי הוא עיקר הכוונה בכל המשכן להיות השם יושב
הכרובים.
(49) כה, יח.

(50) אף שבפי' התיבות "יעשה אותה כרובים" בנוגע לפרוכת
(פרשתנו כו, לא) כתב "ציווין של בריות יעשה בה". וראה בארוכה
במפרשי התורה כאן. ובמפרשי רש"י בפירוש תיבת "כרובים". וראה
תו"ש מילואים לפ' תרומה (נדפס בתו"ש חכ"ב) ס"ו.
(51) להעיר מהשינויים בלשון רז"ל כשמנו חמשה דברים שחסרו
בבית שני:

כירושלמי (תענית פ"ב ה"א. מכות פ"ב סה"ו. הוריות פ"ג ה"ב.
ועד"ז בשהש"ר פ"ח, י (א) נמנה רק הארון; ביומא (ב, א) ארון וכפורת
וכרובים* (אבל "כולא חרא מילתא" (פרש"י יומא שם ד"ה ארון) במנין
החמשה דברים**); ובמדרשים (במדב"ר פט"ו, י בסופו. תנחומא
בעלותך בסופו) נמנו הארון והכרובים ונשנו דברים מהחמשה***.
ולכאור' דוחק לומר שהכוונה בכרובים במדרשים הנ"ל היא להכרובים

(* ובזו"ב רכב, ב: בית קדשי הקדשים וארון וכפורת.

** ובמאירי יומא שם חשבם לענין: א) ארון וכפורת, ב) כרובים. ובכ"מ לרמב"ם הל' ביה"ח פ"ד: ורבינו אפשר דחשיב ארון וכפורת וכרובים כתלתא (ושכינה
והה"ק ואר"ת לא חשיב להו אלא כחדא) – דלא כפרש"י. ולהעיר מלשון הגמרא (מנחות כז, טע"ב) "אלא דמקדש שני דלא הי' ארון וכפורת".

*** וסוג בפ"ע מרז"ל (יומא נב, ב. וש"ן. וראה רמב"ם הל' ביה"ח שם) משנגנו ארון נגנה עמו צנצנת כו'. דמשם אין ראי' דאינו מזכיר כפורת וכרובים בפ"ע. כי
שם המדובר בדברים שהיו בקדה"ק בפ"ע ואעפ"כ נגנו עם הארון. משא"כ כפורת וכרובים. וראה אבות דר"ן פמ"א, יב.

ב"דמות פרצוף תינוק".
 ה.
הכפורת - "על הארון מלמעלה"
 לפי זה מובן שיש הבדל מהותי בין רש"י ורמב"ן לגבי הטעם לכך שהכפורת והכרובים נמצאים "על הארון מלמעלה":
 לפי רמב"ן גם הכפורת והכרובים קשורים לעדות שבארון, ומשום כך מדגישה התורה "מבין שני הכרובים אשר על ארון העדות", כדברי הרמב"ן לעיל, בסעיף ה'.
 ואילו לפי רש"י, הכפורת היא "על הארון מלמעלה", משום שהיא נעלית מהארון ומהעדות שבו⁷², ולכן היא מגינה על הארון - הכפורת היא הכיסוי על הארון ועל העדות שבו, ושומרת על התורה. כי מצד התקשרותם העצמית של ישראל עם הקדוש־ברוך־הוא, הרי ישראל משפיעים⁷³ על התורה, כידוע⁷⁴, "ולאפשא לה"⁷⁵ דוקא. וזהו הקשר במשמעות השם כפורה, מלשון כפרה⁷⁶, כי הכח לכפרה על חטא נובע משרש נשמות ישראל, כפי שהם מעל לתורה⁷⁷. ולכן, אף אם היה פגם אצל יהודי בקיום התורה, כלומר, נפגמה התקשרותו לקדוש־ברוך־הוא על ידי התורה, בכוחו לתקן פגם זה ולזכות בכפרה⁷⁸, ואף יותר מכך, כמעלת בעלי תשובה לעומת הצדיקים - עד למשמעות הנעלית יותר של הכפרה⁷⁹ - "לכפר לפני ה' להיות נחת רוח לקונו".
 (משיחות ש"פ תרומה וש"פ מטות תשמ"א)

1 חן"⁶¹, הוא מבאר בגלוי ענינים של סודות התורה, בבחינת
 2 "הגילויים". ומצד דרגת הגילויים, ישראל מתקשראן
 3 באורייתא ואורייתא בקודשא־ברוך־הוא⁶² - הקשר בין
 4 ישראל לבין הקדוש־ברוך־הוא הוא על ידי התורה.
 5 ואילו בפירושו רש"י, פשוטו של מקרא, ניכרת דרגת
 6 הפשיטות של ישראל, שהיא אחת עם פשיטות העצמות⁶³.
 7 והתקשרות זו של ישראל עם הקדוש־ברוך־הוא נעלית⁶⁴
 8 מההתקשרות שעל ידי התורה, כביכול.
 9 כידוע⁶⁵ ההסבר על הנאמר "תלת קשרין"⁶⁶ מתקשראן
 10 (ולא "תריין"), כי יש קשר של "קודשא־ברוך־הוא ישראל
 11 ואורייתא".
 12 ולכן סובר רש"י שהכפורת והכרובים הם כלי נפרד
 13 מהארון, כי הכפורת מבטאת את ההתקשרות העצמית
 14 שבין ישראל לקדוש־ברוך־הוא, מעל לתורה. כמאמר
 15 חז"ל⁶⁷, שמחשבתן של ישראל קדמה (אפילו) לתורה.
 16 וזהו ההסבר בפנימיות הענינים לכך שהכרובים היו
 17 "דמות פרצוף תינוק", כי האהבה העצמית שבין אב
 18 לבנו⁶⁸ אינה תלויה במעלת הבן, אלא נובעת מהיותם
 19 עצמיות אחת. ואהבה עצמית זו קיימת בגלוי דוקא
 20 לגבי בן קטן⁶⁹.
 21 בדומה לכך, אהבתו העצמית של הקדוש־ברוך־הוא
 22 לישראל, אינה תלויה בעבודתם הגלויה בתורה ובמצוות,
 23 אלא משום היותם "חלק אלוהה ממעל ממש"⁷⁰, חלק מן
 24 העצם⁷¹. ולכן מתבטאת האהבה העצמית לישראל דוקא

למטה* מהכפורת לומר שעיקר לימוד התורה הוא למוד התינוקות כו".
 וראה גם צורו המור כאן (כה, זי).
 (73) להעיר מלקוטי לוי"צ (הערות לזהר) ח"ב ריש ע' שעו: כשמקדים הכרובים לארון הוא ע"ד שיפה כח הבן מכח האב .. והבנים מוסיפים תוס' יתרון בהאב מצד שרשם שלמעלה מהאב (בגלוי).
 (74) ראה חז"ל רכב, ב. לקו"ת שלח נא, א. ובכ"מ.
 (75) חז"ל יב, ב.
 (76) ראה שמו"ר פ"ג, ד. תנחומא ויקהל יוד. וראה ראב"ע פרשתנו כה, יז ובפירושו הקצר - הובא בס' החקירה להצ"צ צו, סע"א.
 (77) ראה המשך תער"ב ח"ג ע' א'רנב ואילך. ועוד.
 (78) ראה ס' חקירה שם ד"לדברי יפת (בראב"ע שם, שמפרש כי כמוהו לכפר עליו כמו כסוי חטאה") י"ל שהוא ע"ד על כל פשעים תכסה אהבה, א"כ האהבה היא כסוי חטאה".
 ועפ"ז מובנת השייכות לכרובים שהם "דמות פרצוף תינוק" - עפמש"כ באגרת בראשית (פ"ה, א): כשם שבנו של אדם כשהוא תינוק קטן אם יחטא אין אביו מסלק עליו מפני שהוא קטן .. כך ישראל אפילו חוטאין כו".
 (79) אגה"ת פ"ב.

(61) רמב"ן בפתיחת פירושו עה"ת בסופה.
 (62) ראה חז"ל עג, א.
 (63) ראה לקוטי דבורים ח"ג תצא, ב. ועוד.
 (64) כמרז"ל שישאל קדמו לתורה (בר"פ א", ד. תרבא"ר פי"ד). וראה לקו"ת שה"ש יט, ב"ג. המשך תרס"ז ד"ה וידבר גו' במדבר סיני ובכ"מ.
 (65) ראה ד"ה אמנם עדיין צ"ל דש"פ האוניו (המשך לד"ה ובכן יתקדש) תרנ"ז. לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 440. ולהעיר מאוה"ת אמור (כרך ד) ע' א'קה ואילך ע"ד הקשר שע"י תשובה שהוא למעלה מהקשר דירשאל מתקשראן באורייתא ואורייתא בקוב"ה.
 (66) דלא כהגירסא תלת דרגין.
 (67) ראה הערה 64.
 (68) ראה לקו"א להה"מ בתחלתו. או"ת בתחלתו.
 (69) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חכ"א ע' 24 ואילך. וש"נ.
 (70) תניא רפ"ב.
 (71) ראה בארוכה ד"ה זאת תורת הבית תרפ"ט (בסה"מ קונטרסים ח"א) פ"ד ואילך.
 (72) להעיר מש"ך עה"ת כאן (כה, יח) ד"ה ויש מי שפירש, דב' הכרובים קאי על למוד התינוקות, "ולזה היו על הכפורת והלוחות

(* ולהעיר מאוה"ח כאן בסופו: כי בא לרמוז לו (בסדר הכתוב) שהגם שהכפורת למעלה מן העדות שהם בתוך הארון למטה מהכפורת כו'.

ילקוט לוי יצחק על התורה

שנתעורר השמאל דסטרא אחרא, וזהב הוא ג"כ שמאל⁵.
לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד יט

שמות לב, יט - ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל ומחלת ויחר אף משה וישלך מידו את הלחת וישבר אתם תחת ההר

סה

טעם וביאר שעשו "עגל מזהב"

העגל¹ שעשו מזהב², שהוא מפני שור³ מהשמאל⁴,

(1 בסיון זה יבואר טעם הסיבה שעשו:

(א) צורת "עגל" דוקא?

(ב) מ"זהב" דוקא?

(2 מזהב: ראה אור התורה דברים ע' טז ואילך. וז"ל: ברבות סדר כי תשא פמ"ב דקנ"ז ע"ב נראה שהפסוק הזה* הוא מכלל התוכחות... ולפ"ז אתי שפיר התקשרות וסמיכות הפסוקים ול"ז דלעיל אמר ודי זהב, ואמר בגמ' ברכות ל"ב א' וזהב שהשפעת להם גרם לעשות העגל והיינו י"א יום מחורב דרך הר שעיר שע"י ודי זהב נמשכו לבחי י"א יום שהן דרך הר שעיר מעשה עשו כו'.

וכן ידוע כי רישו' דעשו בעטפ"י דיצחק והיינו שיצחק הוא בחי' גבורות עליונות שהן בחי' זהב ומבואר בזה"ב פקודי דרכ"ד ע"ב ע"פ זהב התנופה שבחי' זהב צ"ל בבחי' התנופה להתעלות למעלה שהדין כשהוא בשרשו הוא וך ובהיר ומעולה מהחסדים, וכמ"ש בתניא פ"נ בענין האהבה כרשפי' אש מבחי' גבורות עליונות דבינה עילאה דהיינו שע"י ההתבוננות בגדולת א"ס ב"ה כו' תתלהט ותתלהב הנפש כו' והוא בחי' כמעלת הזהב על הכסף כו'.

וזהו מצפון זהב יאתה כו' מצפון היינו בינה כנודע בענין מזרחית צפונית בוח"ג במדבר ק"כ, ולכן אין הגבורות נמתקין אלא בשרשן שכשהם מתעלות למקורן הן זכות ובהירות אבל כשמשתלשלים למטה נעשו מהם סיגי הגבורות שהם דינין קשין דעשו ונק' סוספיתא דדהבא, ולכן ואם רץ לבך בבחי' גבורות דזהב הנ"ל אזי תומ"י שוב לאחד וזהו ענין כסף והמשכת החדס למטה כו', ולכן הזהב צ"ל בבחי' זהב התנופה וההתפסות למטה צ"ל כסף כו' ע"כ כל הביאור.

וראה מאמרי אדמו"ר האמצעי בראשית ע' קסט. תורת חיים שם לט, ב. תהלים - יהל אור להצמח צדק ע' עב-עג. ועוד

(* שהפסוק הזה: "אחד עשר יום מחורב וגו'" - דברים א, ב.

(3 יחזקאל א, י. ראה הביאור בהערה 4.

(4 מפני שור מהשמאל: ראה אור התורה כי תשא (שמות כרך 1) עמוד

א'תתקפו וז"ל: הבורא ית' מחיה כל העולמות מאין ליש כו', והכל ע"י ית' כגרון ביד החוצב בו ולפיכך אין שום דבר קטן וגדול שיהי' נעשה בשמים ובארץ חוץ ממנו... וכשראו הערב רב כי בשש משה אזי חזרו ורצו לכפור בזה וטעו עם ישראל שהענין הוא כאשר דימו בתחלה שהוכוכבים ומזלות הם המנהיגים ומושלים בעולם כי עוב ה' את הארץ, ומה שלקו מצרים כ"כ ושלא הי' ביכולת המזל שלהם לעזורם ולהצילם אינו כמו שאמר משה בשם הקב"ה כי אני הוי' בקרב הארץ כו', אלא מסיבה אחרת, והוא יען כי י"ב מזלות הם דרך כלל טלה שור כו', ומזל מצרים הוא טלה כמ"ש הן נובח את תועבת מצרים, וכנודע ג"כ שזהו"ע מצות קרבן פסח לשחוט שה דוקא להראות איך שאין ממש באלקי מצרים שעובדים למזל טלה וע"כ נאמר ראשו על כרעיו ועל קרבו כו', וע' בזהר פ' פנחס דף רנ"א ע"א שמבואר כן,

ודימו הערב רב לומר כי מזל שור שהוא אחר מזל טלה וסמוך לו נלחם עם מזל טלה וגבר עליו כי הרי מצינו שהמזלות נלחמים וע"ז כמ"ש בדניאל, אבל מ"מ המזלות הם המושלים בארץ, וחזרו לטעותם, ולכן נתייעצו לעשות עגל לעבוד למזל שור אשר כחו גדול לפני טעותם ונצח למזל טלה, וע"ז אמרו לישראל אלה אלךך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים ולא יד ה' עשתה זאת רק כח מזל שור שנצח למזל טלה שהוא מזל של מצרים, וזהו שקובל הנביא עליהם בתילים סי' ק"ו וימירו את כבודם בתבנית שור,

וז"ש במדרש כי תשא (סי' מ"ב) שהם מתבוננים בו ושומטין אחד מהם ומכעיסין אותו בו שנאמר לפני שור מהשמאל מארבעתן והם מכעיסים אותו בו שנאמר וימירו את כבודם בתבנית שור כו' ועמ"ש [תו"א לא, א] בד"ה בכ"ה בכסליו בענין כתבו לכם על קרן השור כו' והיינו כי המזלות שרשן משמרי האופנים ושרשן שרשן מחיות המרכבה אשר משם ואילך שייך השתלשלות עו"ע כנ"ל ושרשן נפש הבהמה נמשך מפני שור שבמרכבה וכן משם שורש מזל שור כו', וזהו וימירו את כבודם אשר באמת הוא ית' לבדו עשה להם כל הנוראות והנפלאות והם הערב רב תלו זה בכח מזל שור כו' ששרשו מפ"ש כו'. עיי"ש.

וראה לקוטי שיחות חלק כד ע' 6.

(5 כנ"ל הערה 2. ראה תורה אור מקץ לד, ד. לעיל סי' לב הערות 12.

19. ועוד.

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

סופרים את ספירת העמר - תהיה הספירה בימים שלאחר בואו כבר "המצוה כתקונה".

(ת"מ תנש"א, ח"ג ע' 100. מתוך לקראת שבת)

יחיד ומיוחד

גם ביום קבוץ הגלילות, כאשר יתקבצו ויבואו כל בני ישראל לארץ ישראל, והמוני בני ישראל ימלאו את עריה, גם אז ישמר יחודו הפרטי של כל יהודי כשולעצמו, כיון שכל אחד מישראל הוא מציאות חשובה, ערך בפני עצמו. לכן גם בתוך המלת הרבים לא יתבטלו ערכו ומעלותיו של כל אחד אלא תרגש מעלת וגדלת היחיד.

(ש"פ ראה תנש"א. מתוך לקראת שבת)

בנינו הרוחני של בית המקדש

אמרו חז"ל (שבת קיט, כ) "אין מבטלים תינוקות של בית רבן אפילו לבני בית המקדש" - ויש לבאר הדברים:

כאשר תינוקות של בית רבן לומדים תורה, פועלים הם את הענין הרוחני הקשור עם בנין בית המקדש, שמבחינה מסוימת הרי זה דבר עקרי וחשוב יותר מהבנין כפשוטו.

נמצא, שלא זו בלבד שבמקדש (לא רק שלא נמנעים מבנין בית המקדש, אלא אדרבה) מסיעים הם ביותר לבנין בית המקדש.

(ע"פ שיחת ש"פ עקב תשד"מ. מתוך לקראת שבת)

אספת יהודים בבית הכנסת - קבוץ גלילות זוטא

כאשר מתאספים יהודים יחדו בבית הכנסת, מתוך אהבת רעים, כדי להתחזק בתורה, בתפלה ובגמילות חסדים - זו הכנה לקראת קבוץ הגלילות המבטח לעתיד לבוא, כי נאסף כל בני ישראל מפל העולם אל בית המקדש השלישי, שהנו בית הכנסת המרכזי העולמי. וכמו שנאמר עליו "כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים" (ישעיה נו, ז)

(ת"מ תנש"א ח"ג ע' 147. מתוך לקראת שבת)

רפואה שלא משאירה זכר

הגאולה תמחק לחלוטין את כל הרעות החולות של הגלות. לא רק כמו תרופה שמרפאת את המחלה אולם משאירה ממנה זכר - אלא כמו תרופה שמכריאה ומחזירה את הגוף למצב שלפני המכה, כאלו שלא חלה מעולם.

(תורת מנחם - התוועדויות תשמ"ח ח"ד עמ' 25. מתוך לקראת שבת)

למוד עניני הגאולה

כדי לפעל התגלות וביאת המשיח תכף ומיד - על כל אחד ואחד מישראל... להוסיף בלמוד התורה (במיוחד בעניני משיח וגאולה).

ומה טוב - שהלמוד יהיה (ברבים) בעשרה, כי נוסף על המעלה ד"עשרה שישבים ועוסקים בתורה שכינה שרויה ביניהם", יש מעלה מיוחדת כשלומים עניני משיח וגאולה ברבים בנוגע להתפעלות והשמחה ברגש הלב, שעל ידי זה הולכת וגדולה ההשתוקקות והצפייה לביאת המשיח.

(סה"ש תנש"א ח"ב ע' 501. מתוך לקראת שבת)

תקנות חכמי הדור

ככל שהדור מאחר יותר ונמוך יותר, כן נעלה יותר האור האלקי המלבש בתקנותיהם של חכמי אותו דור, שכן, דוקא על ידי קיום תקנות אלו מגיעים לכל היעודים והגלוים של לעתיד לבוא.

(לקוטי שיחות ד עמ' 1089. מתוך לקראת שבת)

מצוה כתקונה

לאחר שאנו אומרים ספירת העמר, אנו מבקשים "תרחמן הוא יחזיר לנו עבודת בית המקדש למקומה במהרה בימינו אמן סלה". הטעם לכך הוא "לפי שעכשו אין אנו סופרים אלא זכר למקדש... לפיכך מתפללין שיבנה בית המקדש ונקים המצוה כתקונה" (שלחן ערוך אדמו"ר הגון סימן תפ"ט סעיף י"א).

גם כאשר יבוא המשיח באמצע השבועות בהן

חומש יומי

פרשת תרומה

~ יום ראשון כ"ה שבט ~

כה (א) וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א ומליל יי עם משה למימר:

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ־לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לָבוֹ תִקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי:

ב מליל עם בני ישראל ויפרשון קדמי אפרשותא מן כל גבר דיתרעה לבה תסבון ית אפרשותי:

מהם האדנים, כמו שמפרש ב"אלה פקודי". ואחת, תרומת המזבח בקע לגלגלת לקפות, לקנות מהן קרבנות צבור. ואחת, תרומת המשכן, נדבת כל אחד ואחד. י"ג דברים האמורים בענין, כלם היוצרו למלאכת המשכן או לבגדי כהנה, כשתדקדק בהם.

ש"י ויקחו לי תרומה • "לי", לשמי. תרומה • הפרשה. יפרישו לי מממונם נדבה. ידבנו לבו • לשון נדבה, והוא לשון רצון טוב, פיישנ"ט בלע"ז. תקחו את־תרומתי • אמרו רבותינו: שלש תרומות אמורות כאן: אחת, תרומת בקע לגלגלת, שנעשו

~ נקודות משיחות קודש ~

ויקחו לי תרומה (כה, ב)

ומעלה אותם לגבוה, לרוחניות ולקדושה.

שני פירושים בתיבת "תרומה": הפרשה והרמה. ושניהם עולים בקנה אחד: כשאדם מפריש מכספו וזהבו לדרך של קדושה, הוא מרים אותם מתמרייתם ונשמיותם –

כפתגם הידוע של רבנו חזקן: השם־יתברך משפיע לאדם גשמיות, והאדם עושה מהגשמיות – רוחניות. (לקוטי שיחות, כרך יא, עמ' 315)

(ג) וְזֹאת תְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵתם זָהָב וְכֶסֶף וְנֹחֶשֶׁת:

ג ודא אפרשותא דתסבון מנהון דהבא וכסף ונחשוא:

המשכן שהצרו שם כסף יתר, שנאמר: (לקמן לח) "וכסף פקודי העדה וגו' בקע לגלגלת וגו'". ושאר הכסף הבא שם בנדבה, עשאוה לכלי שרת.

ש"י זָהָב וְכֶסֶף וְנֹחֶשֶׁת וגו' • כלם באו בנדבה, איש איש מה שגדבו לבו, חוץ מן הכסף שבא בשנה, מחצית השקל לכל אחד. ולא מצינו בכל מלאכת

~ נקודות משיחות קודש ~

זָהָב וְכֶסֶף וְנֹחֶשֶׁת (כה, ג)

– (הנותן רק) כֶּסֶף סַכְנַת פַּחַד. 'נחשת' – (הנותן צדקה רק כשהוא שכיב־מרע, וזו היא) נְתִינַת חוֹלָה שְׁאֵמַר תְּנוּ. ומאחר שצדקה שקולה כנגד כל המצות, יש לומר ששלוש

נאמר בספרים שיש כאן שלוש דרגות בנותני צדקה, כמרמז בראשי־התיבות: 'זָהָב' – זה הנותן בריא. 'כֶּסֶף'

(א) אחרי זאת דבר ה' אל משה לאמר: (ב) פקד על בני ישראל כדי שיקחו נפשו – תקחו את תרומתי. (ג) וזאת התרומה אשר תקחוה מאתם, זָהָב וְכֶסֶף וְנֹחֶשֶׁת.

הַדְּרָגוֹת הַלְלוּ, הֵן בְּעֶצֶם שֵׁלֶשׁ דְּרָגוֹת בְּשִׁלְיחוֹת הַכְּלִילִית שֶׁל "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ", לַעֲשׂוֹת אֶת הָעוֹלָם דִּינָה לִקְב"ה: "זֶה הַנוֹתֵן בְּרִיאָה" – עֲבוֹדַת הַצְּדִיקִים שֶׁהִיא עֲבוֹדָה מְשֻׁלָּמָה. "כְּשֵׁיִשׁ סִנְת פַּחַד" – כְּשֶׁהָאָדָם מִשְׁפָּע מִהָעֵלֶם וְהַסִּמְתָּר שֶׁבְּעוֹלָם, וְרַק עַל-יְדֵי עֲבוֹדַת הַצְּדִיקָה פּוֹדֶה אֶת עַצְמוֹ וּמִשְׁתַּחֲרָר מִהַשְּׁפָעָה הַשְּׁלִילִית. "נְתִיבַת חוֹלָה שְׁאָמַר תָּנוּ" – מִצְבָּב שָׂבוּ הַנוֹתֵן מִשְׁפָּע מִהָעוֹלָם עַד כְּדֵי כֶּף שֶׁהוּא כְּבֹרַח' חוֹלָה'.

לְמַדְנוּ בְּאֵן, שְׁגָם חוֹלָה יְכוּל לַתֵּת צְדָקָה, וְכֹל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, הֵיזָה מִי שֶׁיְהִיָּה, יְכוּל לְהַשְׁתַּחֲרָף בְּמִלְאֶת הַמִּשְׁכָּן, הִיא הַמְּלֶאכֶה שֶׁל הַפִּיכַת הָעוֹלָם לְמִכּוֹן לְשִׁבְתּוֹ יִתְבָּרַךְ.

(הַתּוֹעֵדוּיוֹת תַּשְׁמ"ט כֶּרֶךְ ב, עמ' 330 וְאֵילֶךְ)

(ד) וְתִכְלַת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים:

כִּי-**וְתִכְלַת** • צֶמֶר צְבוּעַ בְּדָם חֲלוּזוֹן, וְצָבְעוּ יֶרֶק (יבמות ד. מנחות מד.) **וְאַרְגָּמָן** • צֶמֶר צְבוּעַ מִמִּין צָבַע שֶׁשְׁמוֹ אֲרָגְמָן. **וְשֵׁשׁ** • הוּא פֶּשֶׁתָן. **וְעִזִּים** • נוֹצָה

שֶׁל עִזִּים, לְכַף תְּרָגָם אוֹנְקָלוֹס: "וּמְעֵזִי", הַבָּא מִן הָעִזִּים וְלֹא עִזִּים עֲצָמוֹן, שֶׁתְּרָגוֹם שֶׁל "עִזִּים" – עִזִּיא.

(ה) וְעֹרֹת אֵילִם מְאֻדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וְעִצֵּי שִׁטִּים:

כִּי-**מְאֻדָּמִים** • צְבוּעוֹת הָיוּ אֲדָם לְאַחַר עֲבוּדָן. **תְּחָשִׁים** • (שבת כח) מִין חִיָּה, וְלֹא הֵיזָה אֶלָּא לְשִׁעָה, וְהִרְבֵּה גִּוְנִים הָיוּ לָהּ, לְכַף מִתְּרָגָם "סִסְגוֹנָא", שֶׁשֵּׁשׁ וּמִתְּפָאָר בְּגִוְנִים שָׁלוּ. **וְעִצֵּי שִׁטִּים** • וּמֵאֵין הָיוּ לָהֶם הַיִּמְשָׁכִים דְּדַכְרֵי מְסַמְקֵי וּמִשְׁכֵּי סִסְגוֹנָא וְאֵעִי שִׁטִּין:

בְּמַדְבָּר? פֶּרֶשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא: יַעֲקֹב אָבִינוּ צָפָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לְבָנוֹת מִשְׁכָּן בְּמַדְבָּר, וְהִבִּיא אֲרָזִים לְמַצְרִים וּנְטָעָם, וְצִוָּה לְבָנָיו לְטָלֵם עִמָּהֶם כְּשֵׁיִצְאוּ מִמִּצְרַיִם.

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֵשׁ ~
נְחֻמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם

וְעִצֵּי שִׁטִּים:
וּמֵאֵין הִיָּה לָהֶם בְּמַדְבָּר? פֶּרֶשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא: יַעֲקֹב אָבִינוּ צָפָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לְבָנוֹת מִשְׁכָּן בְּמַדְבָּר, וְהִבִּיא אֲרָזִים לְמַצְרִים וּנְטָעָם, וְצִוָּה לְבָנָיו לְטָלֵם עִמָּהֶם כְּשֵׁיִצְאוּ מִמִּצְרַיִם (כה, ה. וּבְפֶרֶשׁ").

שֶׁל לְעִיָן, הָרִי כְּדֵי לְהַשִּׁיג אֲרָזִים לְבָנֵי הַמִּשְׁכָּן הָיוּ יְכוּלִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקַנּוֹתָם מִתְּגַרֵי הָאֲמוֹת אוֹ לְקַחְתָּם מִנְּעוּרוֹת סְמוּכִים, וְאִם-כֵּן מִדּוּעַ הִצְרִיךְ יַעֲקֹב אָבִינוּ לְהִבִּיא אֹתוֹ אֲרָזִים מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלִנְטָע אוֹתָם בְּמִצְרַיִם?
וַיֵּשׁ לֹמַר עַל דְּרָךְ הַדְּרוּשׁ, דְּעִנְיָן זֶה פֶּרֶשׁוֹ "רַבִּי תַנְחוּמָא"

– מִלְשׁוֹן "נְחֻמָּה". שֶׁעָשָׂה כֵּן יַעֲקֹב אָבִינוּ כְּדֵי לְנַחֵם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִצְרַת גְּלוּתָם.

דְּכֹאֲשֶׁר הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, בְּגִלוּת קִשָּׁה בְּיֹתֵר, עִם גִּזְרוֹת כִּי-כָּל הַבֵּן הַיּוֹדֵה יִתְּשֵׁלִיכּוּהוּ" וְכִיּוֹצֵא בְּזָה, הִנֵּה זֶה הֵיזָה נְחֻמָּתָם כְּשֶׁרָאוּ אֶת הָאֲרָזִים שֶׁנְטָע יַעֲקֹב. דָּאִף שֶׁיִּדְעוּ שֶׁהִבְטִיחַ לָהֶם הַקָּב"ה – "אֲנִכִּי אֶעֱלֶךְ גַּם עִלָּה" (ויגש מו, ד), אֵינִן זֶה הוֹמָה לְזֶה שֶׁרָאוּ בְּעִינֵיהֶם שֶׁהִנֵּה יֵשׁ אֲרָזִים שֶׁנְטָע יַעֲקֹב בְּמִצְרַיִם רַק עַל-מְנַת שֶׁיִּצְאוּ מִמִּצְרַיִם וְיִקְחוּ אֲרָזִים אֵלָיו עִמָּהֶם, וְיִבְנוּ בָּהֶם אֶת הַמִּשְׁכָּן.

(על-פי לְקוּטְרֵי-שִׁחוֹת חֶלֶק לֹא עֵמוּד 146 וְאֵילֶךְ) – מִתּוֹךְ 'לְקִרְאֵת שַׁבַּת'

(ו) שֶׁמֶן לְמָאָר בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלְקִטְרֹת הַפָּמִים:

וּמִשְׁחָה לְאַנְהֵרוֹתָא בּוּסְמִיָּא לְמִשְׁחָה דְּרַבּוּתָא וְלְקִטְרֹת בּוּסְמִיָּא:

בְּתַחֲתִית שְׁעַר הָעִזִּים. (ח) וְעוֹרוֹת אֵילִים קְלוּפִים, וְעוֹרוֹת תְּחָשִׁים וְגִזְעֵי עֵץ הַשֵּׁטָה.

(ד) וְצֶמֶר כְּבָשִׁים הַצְּבוּעַ תִּכְלַת וְצֶמֶר כְּבָשִׁים הַצְּבוּעַ אֲרָגְמָן וְצֶמֶר כְּבָשִׁים הַצְּבוּעַ שָׁנִי, וּפֶשֶׁתָן רַךְ וְאַוְרִירִי, הַקְּרוּי שֵׁשׁ, וְנוֹצוֹת קִטְנוֹת וְרַכּוֹת אֲשֶׁר

כ"ה • שָׁמֵן לְמָאֵר • שָׁמֵן זֵית זָךְ לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד • שְׂמֵרָה בְּ"כִי תִשָּׂא" • וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים • שֶׁהָיוּ מִקְטִירִין בְּכָל עֶרֶב וּבִקְרָ, כְּמוֹ שְׂמֵרָה בְּ"וְאֵתָה תִצְוֶה" • וְלִשׁוֹן "קְטֹרֶת", הַעֲלֵאתָ קִיטוֹר וְתִמְרוֹת עֶשֶׂן.

ז אֲבָנֵי שֵׁהֶם וְאֲבָנֵי מִלֵּאִים לְאָפֶד וְלַחֲשׁוֹן: ז אֲבָנֵי בִירְלָא וְאֲבָנֵי אֲשֶׁלְמוּתָא לְשִׁקְעָא בְּאִפּוֹדָא וּבְחֻשְׁנָא:

כ"ה • אֲבָנֵי-שֵׁהֶם • שְׁתֵּים הוּצְרָכוּ שֶׁם לְצַרְף הָאִפּוֹד, הָאִמּוֹר בְּ"וְאֵתָה תִצְוֶה" • מִלֵּאִים • עַל שֶׁם שְׁעוֹשִׁין לָהֶם בְּדָהֵב מוֹשֵׁב כְּמִין גָּמָא, וְנוֹתְנִין הָאֶבֶן שֶׁם לְמִלֵּאוֹת הַגָּמָא, קְרוּיִים אֲבָנֵי מִלֵּאִים, וּמְקוֹם הַמוֹשֵׁב

(ח) וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם:

כ"ה • וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ • וַעֲשׂוּ לְשָׁמֵי בֵּית קִדְשָׁה.

ח וַיַּעֲבֹדוּן קְדָמֵי מִקְדָּשָׁא וְאֲשָׁרֵי שִׁכְנָתֵי בִּיגְוִיהוֹן:

ט כָּל דֵּי אֲנָא מְחַזֵּי יְתֵד יֵת דְּמוֹת מִשְׁכְּנָא וְיֵת דְּמוֹת כָּל מְנוּהֵי וְכֵן תַּעֲבֹדוּן: ט כָּל דֵּי אֲנָא מְחַזֵּי יְתֵד יֵת דְּמוֹת מִשְׁכְּנָא וְיֵת דְּמוֹת כָּל מְנוּהֵי וְכֵן תַּעֲבֹדוּן:

(ט) כָּל אֲשֶׁר אָנִי מֵרְאֶה אוֹתְךָ אֵת תְּבִנֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תְּבִנֹת כָּל-בְּלִיּוֹ וְכֵן תַּעֲשׂוּ: ס

עוֹלָמִים, כְּגוֹן שְׁלֵחֲנוֹת וּמְנוֹרוֹת וְכִיּוֹרוֹת וּמְכוֹנוֹת שְׁעֵשָׂה שְׁלֵמָה, כְּתִבְנִית אֵלּוּ תַעֲשׂוּ אוֹתָם. (תוספתא. שבת טז) וְאִם לֹא הִזִּיהַּ הַמִּקְרָא מִחֵבֵר לְמִקְרָא שְׁלֵמָה עֲלֶה מֵרְאֶה אוֹתְךָ" • וְכֵן תַּעֲשׂוּ • (סנהדרין טז. שבועות יד) לְדוֹרוֹת, אִם יֵאבֹד אֶחָד מִן הַפְּלִים, אוֹ כִּשְׁתַּעֲשׂוּ לִי כָּלֵי בֵּית

י וַיַּעֲבֹדוּן אֲרוֹנָא דְּאֵעִי שְׁטִין תְּרִתִּין אַמִּין וּפְלִגָּא אֲרַבָּה וְאִמְתָּא וּפְלִגָּא פְּתִיָּה וְאִמְתָּא וּפְלִגָּא רֹמְמָה: י וַיַּעֲבֹדוּן אֲרוֹנָא דְּאֵעִי שְׁטִין תְּרִתִּין אַמִּין וּפְלִגָּא אֲרַבָּה וְאִמְתָּא וּפְלִגָּא פְּתִיָּה וְאִמְתָּא וּפְלִגָּא רֹמְמָה:

(י) וַעֲשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמֹתַיִם וְחֲצֵי אַרְבֹּה וְאִמָּה וְחֲצֵי רְחִבּוֹ וְאִמָּה וְחֲצֵי קִמְתּוֹ:

כ"ה • וַעֲשׂוּ אֲרוֹן • כְּמִין אֲרוֹנוֹת שְׁעוֹשִׂים בְּלֹא רַגְלִים, עֲשׂוּיִים כְּמִין אֲרָגוֹ, שְׁקוֹרִין אִישְׁקָרִי"ן, יוֹשֵׁב עַל שׁוּלְיוֹ.

יא וְצִפִּית אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבֵּית וּמְחוּץ תִּצְפְּנוּ וְעֵשִׂית עָלָיו זָר זָהָב סָבִיב: יא וְצִפִּית אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבֵּית וּמְחוּץ תִּצְפְּנוּ וְעֵשִׂית עָלָיו זָר זָהָב סָבִיב:

כ"ה • מִבֵּית וּמְחוּץ תִּצְפְּנוּ • (יזמא עב) שְׁלֹשָׁה אֲרוֹנוֹת עֲשָׂה בְּצִלְאֵל: ב' שֶׁל זָהָב וְא' שֶׁל עֵץ, וְד' כְּתֻלִים וְשׁוּלִים לְכָל אֶחָד, וּפְתוּחִים מִלְּמַעְלָה. נִתֵּן שֶׁל עֵץ בְּתוֹף שֶׁל זָהָב וְשֶׁל זָהָב בְּתוֹף שֶׁל עֵץ, וְחִפָּה שְׁפָתוֹ הַעֲלִיּוֹנָה בְּזָהָב. נִמְצָא מִצְפָּה מִבֵּית וּמְחוּץ (שם תנחומא.

- (ז) וְאֲבָנֵי קְרִיסְטָל וְאֲבָנֵי מְלוּי בְּגִדְל אַחִיד עֲבוֹר הָאִפּוֹד וְהַחֲשׁוֹן.
- (ח) וַעֲשׂוּ לִי מִכָּל אֵלֶּה מִקְדָּשׁ, וְאֲשָׁפִין אֶת אוֹרֵי בְּתוֹכָם.
- (ט) כָּל אֲשֶׁר אָנִי מֵרְאֶה לְךָ מִצִּוֹת

- (א) וְכִסָּה אוֹתוֹ בְּזָהָב טָהוֹר צְרוּף, לְלֹא סִיגִים. מִתּוֹכּוֹ וּמִצְדוֹ הַחִיצוֹנִי תִצְפְּהוּ, וַעֲשָׂה עָלָיו גָּדֵר זָהָב לְכָל הַהֶקֶף סָבִיב.

- הַמִּשְׁכָּן וְצוֹרֵת כָּל בְּלִיּוֹ, כִּכָּה תַעֲשׂוּ.
- (ב) וַעֲשׂוּ אֲרוֹן מֵעֵץ הַשֵּׁשֶׁה, שְׁתֵּי אֲמוֹת וְחֲצֵי אַרְבֹּה, וְאִמָּה וְחֲצֵי רְחִבּוֹ, וְאִמָּה וְחֲצֵי גְבָהּ.

יב וַיִּצְקֶתָּ לֹא אַרְבַּע טַבַּעַת זָהָב וְנִתְּתָהּ עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתַי וְשֵׁתַי טַבַּעַת עַל-צִלְעוֹ הָאֶחָת וְשֵׁתַי טַבַּעַת עַל-צִלְעוֹ הַשְּׁנִית׃

מִפָּרֶשׁ ב'מִנְחוֹת' בְּפָרֶק "שְׁתֵי הַלֶּחֶם". וְשֵׁתַי טַבַּעַת עַל צִלְעוֹ הָאֶחָת. הֵן הֵן הָאֲרָבַע טַבַּעוֹת שֶׁבַתְחִלַּת הַמִּקְרָא, וּפְרֵשׁ לָךְ הֵיכָן הֵיוּ, וְהִנֵּי־וּ זוֹ יִתְּרָה הִיא, וּפְתָרוֹנוֹ כְּמוֹ "שְׁתֵי טַבַּעוֹת", וַיֵּשׁ לָךְ לִישְׁבָּה בֵּן: וְשֵׁתַי מִן הַטַּבַּעוֹת הָאֵלוֹ עַל צִלְעוֹ הָאֶחָת. צִלְעוֹ. צְדוֹ.

כש"י וַיִּצְקֶתָּ. לְשׁוֹן הַתְּכָה, כְּתַרְגוּמוֹ. פַּעֲמֹתַיֹּ. כְּתַרְגוּמוֹ: זִינְתָהּ, וּבִזְיוֹת הַעֲלִיזוֹנוֹת סְמוּךְ לַכַּפְרֶת, הֵיוּ נִתּוּנִים שְׁתֵּים מִכָּאן וְשְׁתֵּים מִכָּאן לְרַחְבּוֹ שֶׁל אַרְוֹן, וְהַבָּדִים נִתּוּנִים בָּהֶם, וְאָרְכוֹ שֶׁל אַרְוֹן מִפְּסִיק בֵּין הַבָּדִים, אֲמַתִּים וְחָצִי בֵּין בַּד לְבַד, שִׁיְהִיו שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם הַנוֹשְׂאִים אֶת הָאֲרוֹן מִהַלְכִין בֵּינֵיהֶם, וְכֵן

יג וַעֲשִׂיתָ בְּדֵי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב׃

יד וְהִבַּאתָ אֶת-הַבָּדִים בְּטַבַּעַת עַל צִלְעַת הָאֲרוֹן לְשֵׂאת אֶת-הָאֲרוֹן בָּהֶם׃

טו בְּטַבַּעַת הָאֲרוֹן יִהְיוּ הַבָּדִים לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ׃

טז וְנִתְּתָ אֶל-הָאֲרוֹן אֶת הָעֲדוֹת אֲשֶׁר אָתָּן אֱלֹהֶיךָ׃

~ יום שני כ"ו שבט ~

יז וַעֲשִׂיתָ כַּפֶּרֶת זָהָב טָהוֹר אֲמַתִּים וְחָצִי אַרְפֵּה וְאִמָּה וְחָצִי רַחְבָּה׃

כש"י כַּפֶּרֶת. כִּסּוּי עַל הָאֲרוֹן, שֶׁהִיא פְּתוּחַ מִלְּמַעְלָה, וּמִנִּיחִי עָלָיו כְּמִין דָּף. אֲמַתִּים וְחָצִי אַרְפֵּה. כְּאָרְכוֹ שֶׁל אַרְוֹן, וְרַחְבָּה כְּרַחְבּוֹ שֶׁל אַרְוֹן, וּמִנְחַת עַל עֲבִי

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

- (יב) יצק לו ארבע טבעות זהב, ושמך אותן בארבע פנותיו. שתי טבעות בצדו האחד ושתי טבעות בצדו השני.
- (יג) וצפית את המוטות שעל שני צדי הארון לשאת אותו בהם.
- (יד) והכנס את המוטות בטבעות שעל שני צדי הארון לשאת אותו בהם.
- (טו) בטבעות הארון ישארו המוטות, לא יסרו ממנו.
- (טז) ושים בתוך הארון, העדות אשר אתן אותה לך.
- (יז) ועשה מקסה מזהב טהור צרוף, ללא סיגים. שתי אמות וחצי ארכו, ואמה וחצי רחבו.
- (יח) ואתה ורחבך וקצה

(יח) וְעִשִּׂיתָ שָׁנִים פְּרָכִים זָהָב מִקְשָׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם
 מִשְׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת:

יח וְעִשִּׂיתָ שָׁנִים פְּרָכִים • דְמוּת פְּרָצוּף תִּינוּק לָהֶם. מִקְשָׁה תַעֲשֶׂה • שְׁלֹא תַעֲשֶׂם בְּפָנֶי עֲצָמָם וּתְחַבְּרָם בְּרֹאשֵׁי הַכַּפֹּרֶת לְאַחַר עֲשִׂיתָם כְּמַעֲשֵׂה צוֹרְפִים, שְׁקוֹרִין שׁוֹלְדֵרִי"ץ, אֲלֵא הִטַּל זָהָב הַרְבֵּה בַתְּחִלַּת עֲשִׂיתָ

הַכַּפֹּרֶת וְהִכָּה בְּפִטְיֵשׁ וַיִּכְרַנְסוּ בְּאֲמָצֵעַ, וַרְאִשִׁין בּוֹלְטִין לְמַעְלָה, וְצִיר הַכְּרוֹכִים בְּכַלִּיטַת קְצוֹתָיו. מִקְשָׁה • בַטְדִּי"ץ בְּלַע"ז, כְּמוֹ (דִּנְיָאֵל ה' ט') "דָּא לְדָא נִקְשָׁן". קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת • רֹאשֵׁי הַכַּפֹּרֶת.

(יט) וְעִשִּׂה פְּרוּב אֶחָד מִקְצֵה מִזֶּה וּכְרוֹב־אֶחָד מִקְצֵה מִזֶּה מִן־הַכַּפֹּרֶת תַעֲשׂוּ אֶת־הַכְּרוֹכִים עַל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו:

יט וְעִשִּׂה פְּרוּב אֶחָד מִקְצֵה • שְׁלֹא תֹאמַר שְׁנֵי כְרוֹכִים לְכָל קְצֵה וְקְצֵה. לְכָף הוֹצֵרְךָ לְפָרֵשׁ: "כְּרוֹב אֶחָד מִקְצֵה מִזֶּה". מִן הַכַּפֹּרֶת • עֲצָמָה תַעֲשֶׂה אֶת

יט וְעִשִּׂה פְּרוּב אֶחָד מִקְצֵה מִזֶּה וּכְרוֹב־אֶחָד מִקְצֵה מִזֶּה מִן־הַכַּפֹּרֶת תַעֲשׂוּ אֶת־הַכְּרוֹכִים עַל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו:

(כ) וְהָיוּ הַכְּרוֹכִים פְּרִשֵׁי כְנָפִים לְמַעְלָה סְכָכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל־הַכַּפֹּרֶת וּפְנִיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו אֶל־הַכַּפֹּרֶת יִהְיוּ פְנֵי הַכְּרוֹכִים:

כ וְהָיוּ הַכְּרוֹכִים פְּרִשֵׁי כְנָפִים • שְׁלֹא תַעֲשֶׂה כְנָפֵיהֶם שׁוֹכְבִים, אֲלֵא פְרוּשִׁים וּגְבֵהִים לְמַעְלָה אֲצֵל רֹאשֵׁיהֶם, שִׁיחָה

כ וְהָיוּ הַכְּרוֹכִים פְּרִשֵׁי כְנָפִים • שְׁלֹא תֹאמַר שְׁנֵי כְרוֹכִים לְכָל קְצֵה וְקְצֵה. לְכָף הוֹצֵרְךָ לְפָרֵשׁ: "כְּרוֹב אֶחָד מִקְצֵה מִזֶּה". מִן הַכַּפֹּרֶת • עֲצָמָה תַעֲשֶׂה אֶת

(כא) וְנָתַתְּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֶץ מִלְמַעְלָה וְאֶל־הָאָרֶץ תַתֵּן אֶת־הָעֵדוּת אֲשֶׁר אֵתָּן אֱלֹהֶיךָ:

כא וְנָתַתְּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֶץ מִלְמַעְלָה וְאֶל־הָאָרֶץ תַתֵּן אֶת־הָעֵדוּת אֲשֶׁר אֵתָּן אֱלֹהֶיךָ:

כא וְנָתַתְּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֶץ מִלְמַעְלָה וְאֶל־הָאָרֶץ תַתֵּן אֶת־הָעֵדוּת אֲשֶׁר אֵתָּן אֱלֹהֶיךָ:

~ נקודות משיחות קודש ~

הַקְּשֵׁר בֵּין יִשְׂרָאֵל לְהַקְבָ"ה

וְנָתַתְּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֶץ מִלְמַעְלָה וְאֶל־הָאָרֶץ תַתֵּן אֶת־הָעֵדוּת אֲשֶׁר אֵתָּן אֱלֹהֶיךָ: (כא, כה)

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערכת־יהודית

(יח) וְעִשִּׂה שְׁנֵי כְרוֹכִים מִזָּהָב, מִקְשָׁה תַעֲשֶׂה אֶת שְׁנֵי הַכְּרוֹכִים - מִשְׁנֵי קְצוֹתָיו. וְהָיוּ הַכְּרוֹכִים פְּרִשֵׁי כְנָפִים לְמַעְלָה סְכָכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל־הַכַּפֹּרֶת וּפְנִיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו אֶל־הַכַּפֹּרֶת יִהְיוּ פְנֵי הַכְּרוֹכִים:

(יט) וְעִשִּׂה פְּרוּב אֶת שְׁנֵיהֶם, כְּרוֹב מִקְצֵה זֶה וּכְרוֹב מִקְצֵה זֶה, מִעֲצָם הַמְּקַצֵּה

(כ) וְהָיוּ שְׁנֵי הַכְּרוֹכִים פּוֹרְשִׁים אֶת שְׁנֵי כְנָפֵיהֶם לְכוּוֹן מַעְלָה, וּשְׁנֵיהֶם מְצִלִים בָּהֶם עַל הַמְּקַסָּה, וּפְנֵי הָאֶחָד

אֶל הָאֶחָד בְּעוֹד לְכוּוֹן הַמְּקַסָּה יִהְיוּ פְנֵי שְׁנֵיהֶם.

(כא) וְהַצְבֹּת אֶת הַמְּקַסָּה עַל הָאָרֶץ מִלְמַעְלָה לְאַחַר שְׁתֵּשִׁים בְּתוֹךְ הָאָרֶץ אֶת הָעֵדוּת אֲשֶׁר אֵתָּן אוֹתָהּ לָךְ.

אָמַנְם כְּדֵי שְׂבִי יִשְׂרָאֵל יִרְגִישׁוּ אֶת הַשְּׂרָאֵת הַשְּׂכִינָה שְׂבִינִיָּהֶם וְהוּ רַק עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, וְלִכְּן מְפָרֵשׁ הַרְמֵב"ן שֶׁהַכֹּהֵן שָׁשֵׁם שְׂרָתָה שְׂכִינָה, הֵיחָה חֶלֶק מֵהָאָרוֹן שָׁשֵׁם הָיוּ שְׂנֵי לוחות הַבְּרִית, הַתּוֹרָה. כִּי רַק עַל יְדֵי הַתּוֹרָה מְרַגִּישִׁים אֶת הַשְּׂרָאֵת הַשְּׂכִינָה.

אֲךָ בְּאֵמַת הַקֶּב"ה שׁוֹרָה בְּכַנִּי יִשְׂרָאֵל גַּם אִם אֵינֶם לומדים תּוֹרָה (אֲף) שָׂאז אֵינֶם מְרַגִּישִׁים אֶת הַשְּׂרָאֵת הַשְּׂכִינָה), כִּי הַקָּשֶׁר הַפְּנִימִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְקוֹב"ה הוּא לְמַעַלָּה מֵהַתּוֹרָה, כְּמֵאֲמַר חו"ל "יִשְׂרָאֵל קָדְמוֹ לַתּוֹרָה", וְלִכְּן מְפָרֵשׁ רַש"י שֶׁהַכֹּהֵן שָׁשֵׁם שְׂרָתָה הַשְּׂכִינָה הִיא כְּלִי בַּפְּנִי-עַצְמוֹ, וְהִיא לְמַעַלָּה מֵהָאָרוֹן שָׁשֵׁם הָיוּ הַלוחות - הַתּוֹרָה.

(יעוין בארוכה לקו"ש ח"ד עמ' 1346 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

לְכַדוֹ בְּלֹא כַפָּרַת, יִתֵּן תְּחִלָּה הַעֲדוּת לְתוֹכוֹ וְאַחֲרֵי-כֵן יִתֵּן אֶת הַכֹּהֵן עָלָיו, אֲבָל לְהַרְמֵב"ן הַכֹּהֵן הִיא חֶלֶק מֵהָאָרוֹן, וְכַלְשׁוֹנוֹ "אָרוֹן יְקָרָא גַם בְּהִיּוֹת הַכֹּהֵן עָלָיו" (ועיין שם איך מפרש הפסוק).

וְנִפְקָא-מִינָה הָאֵם בְּשַׁעַת עֲשִׂית הַכֹּהֵן הָיוּ צָרִיכִים לְכַנֵּן לְשֵׁם עֲשִׂית הָאָרוֹן אוֹ לְשֵׁם עֲשִׂית כַּפָּרַת.

וְיֵשׁ לְבָאָר זֶה עַל פִּי פְּנִימִיּוֹת הָעֲנִינִים:

תְּחִלָּתִּי הַמְשַׁפֵּן וְהָאָרוֹן שָׂבוּ, הִנֵּה כְּדֵי שִׁיְהִי "וְשִׂכְנַתִּי בְּתוֹכְכֶם" שֶׁה' יִתְבַּרְךָ יִשְׁכֵן בְּתוֹכְכִי בְּנִי-יִשְׂרָאֵל, וְהַמְקוֹם שָׂבוּ שְׂרָתָה שְׂכִינָה, הִנֵּה כַּלְשׁוֹן הַכְּתוּב "וְנוֹעַדְתִּי לָךְ שֵׁם וְדַבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכֹּהֵן מִבֵּין שְׂנֵי הַכְּרִבִּים", מֵעַל הַכֹּהֵן.

כַּבְּוֹאָמֶן מִימְרֵי לָךְ תִּמְנֵן וְאֶמְלֵל עִמָּךְ מֵעַלְוֵי כַּפָּרְתָא מִבֵּין תְּרִין כְּרוּבֵיָא דִּי עַל אָרוֹנָא דְסִבְדוּתָא יֵת כַּל דִּי אֶפְסַד יִתְךָ לְנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(כב) וְנוֹעַדְתִּי לָךְ שֵׁם וְדַבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכֹּהֵן מִבֵּין שְׂנֵי הַכְּרִבִּים אֲשֶׁר עַל-אָרוֹן הָעֵדוּת אֵת כַּל-אֲשֶׁר אֲצַנֶּה אוֹתְךָ אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ב

אֵלָיו מֵעַל הַכֹּהֵן וְגו', מִשֶּׁהָ הִנֵּה נִכְנָס לְמִשְׁכָּן, וְכִינֵן שָׂבָא בְּתוֹךְ הַפֶּתַח, קוֹל יוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם לְבִין הַכְּרוּבִים, וּמִשָּׁם יוֹצֵא וְנִשְׁמַע לְמִשֶּׁה בְּאֵהָל מוֹעֵד.

וְאֵת כַּל-אֲשֶׁר אֲצַנֶּה אוֹתְךָ אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. הָרִי וְי"ו זו יִתְרָה וְיִטְפְּלָה, וְכַמוֹהוּ הַרְבֵּה בַּמִּקְנָא, וְכֵה תִפְתָּר: "וְאֵת אֲשֶׁר אֲדַבֵּר עִמָּךְ שֵׁם", אֵת כַּל אֲשֶׁר אֲצַנֶּה אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הוּא.

כַּ"ו וְנוֹעַדְתִּי • כְּשֶׁאֶקְבַּע מוֹעֵד לָךְ לְדַבֵּר עִמָּךְ, אוֹתוֹ מְקוֹם אֶקְבַּע לְמוֹעֵד שָׂבָא שֵׁם לְדַבֵּר אֵלָיךְ. וְדַבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכֹּהֵן • וּבְמְקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: (ויקרא א) "וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֵהָל מוֹעֵד לֵאמֹר", זֶה הַמְשַׁפֵּן מִחוּץ לְפָרְכָת. נִמְצָאוּ שְׂנֵי כְּתוּבִים מְכַתְּשִׁים זֶה אֵת זֶה. בָּא הַכְּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְהַכְּרִיעַ בֵּינֵיהֶם: (במדבר ז) "וַיִּכְבַּא מִשֶּׁה אֶל אֵהָל מוֹעֵד וַיִּשְׁמַע אֶת הַקוֹל מִדַּבֵּר

כַּבְּוֹמְעֵד פְּתוּרָא דְאֵעִי שְׁטִין תְּרִתִּין אֲמִין אֲרַבָּה וְאֲמַתָּא פְּתִיָה וְאֲמַתָּא וּפְלָגָא רוּמָה:

(כג) וְעֲשִׂיתְּ שִׁלְחַן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמָתִים אֲרָבֹו וְאִמָּה רַחְבּוֹ וְאִמָּה וְחֲצֵי קָמָתוֹ:

כַּ"ז קָמָתוֹ • גְּבֵה רַגְלָיו עִם עֲבֵי הַשִּׁלְחָן (פסחים קט)

כַּד וְתַמְפִּי יִתָּה דְהַב דְּכִי וְתַמְעֵד לָה זִיר דְדְּהַב סְחוֹר סְחוֹר:

(כד) וְצִפִּיתְּ אוֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וְעֲשִׂיתְּ לוֹ זָר זָהָב סָבִיב:

כַּ"ח זָר זָהָב • סִימָן לְכֶתֶר מְלָכוּת, שֶׁהַשִּׁלְחָן שֵׁם עֶשֶׂר וְגִדּוּלָה, כְּמוֹ שְׂאוּמְרִים: 'שִׁלְחָן מְלָכִים'.

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

(כב) וְאֵזִי אֶהִי נוֹכַח שֵׁם אֵלָיךְ, וְאֲדַבֵּר אֵלָיךְ לְמַעַלָּה מִן הַמִּכְסָּה, מִבֵּין שְׂנֵי הַכְּרוּבִים אֲשֶׁר עַל אָרוֹן הָעֵדוּת, כְּלָלוֹת הַדְּבָרִים שְׂאֵנִי פוֹקֵד עָלֶיךָ וְאֵזִי אֶהִי נוֹכַח שֵׁם אֵלָיךְ, לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל.

(כג) וְעֲשִׂיתְּ שִׁלְחָן מֵעֵץ הַשִּׁטָּה, שְׁתֵּי אֲמוֹת אֲרָבֹו וְאִמָּה רַחְבּוֹ וְאִמָּה וְחֲצֵי עֲבִיּוֹ.

(כד) וְכִסָּה אוֹתוֹ בְּזָהָב טָהוֹר צְרוּף, לְלֹא סִיגִים, וְעֲשֵׂה לוֹ גְּדָר זָהָב לְכָל הַהֶקֶף סָבִיב.

(כה) וְעָשִׂיתָ לָּו מִסַּגֶּרֶת טֶפַח סָבִיב וְעָשִׂיתָ זֶרֶזָהָב לְמִסְגָּרָתוֹ סָבִיב:
 כה וּמַעֲבָד לָהּ גְדַנְפָא רוּמָה פִּשְׁפָּא סְחֹר סְחֹר וּמַעֲבָד זִיר דְּרֵיב לְגַדְנַפָּה סְחֹר סְחֹר:

רוחות השלחן, ודרך השלחן שוכב על אותה מסגרת. ועשית זרזזהב למסגרתו. הוא זר הזמור למעלה, ופרש לך כאן שעל המסגרת היתה.

כ"ו • מסגרת • פתגומו: "גדנפא", ונחלקו חכמי ישראל בדרך. יש אומרים: למעלה היתה, סביב לשלחן, כמו לבזבזין שבשפת שלחן שרים. ויש אומרים למטה היתה תקועה מרגל לרגל, בארבע

כז וּמַעֲבָד לָהּ אַרְבַּע עֲזָנוֹ דְּרֵיב וְתַתְּן יָת עֲזָקְתָא עַל אַרְבַּע זַוְקָתָא דִּי לְאַרְבַּע רַגְלוּהִי:

(כו) וְעָשִׂיתָ לָּו אַרְבַּע טַבַּעֲתֵי זָהָב וְנָתַתְּ אֶת־הַטַּבַּעֲתֵי עַל אַרְבַּע הַפְּאֵת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע רַגְלָיו:

כח לְקַבֵּל גְּדַנְפָא זְהוּן עֲזָקְתָא לְאַתְרָא לְאַרְיִחְתָא לְמַשֵּׁל יָת פְּתוּרָא:

(כז) לְעִמַּת הַמִּסְגָּרֶת תְּהִיִּין הַטַּבַּעֲתֵי לְבָדִים לְשֵׁאת אֶת־הַשְּׁלֶחָן:

טבועות יהיו בדים להכניס בהן הבדים. לבתים. לצרף בדים. פתגומו: לאתרא לאריחיא.

כ"ח • לעמת המסגרת תהיין הטבעות ברגלים תקועות כנגד ראשי המסגרת. לבתים לבדים. אותן

כט וּמַעֲבָד יָת אַרְיִחְתָא דְאָעִי שְׁטִין וְתַחְפִּי יְתַהוֹן דְּרֵיבָא וִיהוֹן נְטִלִין בְּהוֹן יָת פְּתוּרָא:

(כח) וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבָּדִים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּית אֹתָם זָהָב וְנִשְׂאֲבָם אֶת־הַשְּׁלֶחָן:

כ"ט • ונשאבם. לשון נפעל, יהיה נשאבם את השלחן.

כט וּמַעֲבָד מְגִיסוּהִי וּבְזֻכּוּהִי וְקַסְוֹתָהּ וּמְכִילָתָהּ דִּיתַנְסַף בְּהֵן דְּרֵיב דְּכִי תַעֲבָד יְתַהוֹן:

(כט) וְעָשִׂיתָ קַעֲרָתָיו וְכַפְתָּיו וְקִשּׁוֹתָיו וּמְנַקִּיתָיו אֲשֶׁר יִסָּף בָּהֶן זָהָב טָהוֹר תַּעֲשֶׂה אֹתָם:

בזיכין שנותנין בהם לבונה. ושטים היו לשני קומצי לבונה שנותנין על שתי המערכות, שגאמר: (ויקרא כה) ונתת על המערכת לבונה זפה. וקשותיו. הן כמין חצאי קנים חלולים הנדקין לארץ. היוגמתן עשה של זהב ומסדר שלשה על ראש כל לחם שישיב לחם האחד על גבי אותן הקנים, ומבדילין בין לחם ללחם, כדי שתפגס הרוח ביניהם ולא יתעפשו. ובלשון ערבי, כל דבר חלול קרוי קסו"א. ומנקיתיו. פתגומו: "ומכילתה", הן סניפים כמין יתדות זהב עומדין בארץ, וגבוהים עד למעלה מן

כ"ט • ועשית קערותיו וכפתיו. קערותיו, זה הדפוס, שהיה עשוי בדפוס הלחם, והלחם היה עשוי כמין תבנה פרוצה משתי רוחותיה. שולים לו למטה וקופל מכאן ומכאן כלפי מעלה כמין פתלים, ולכף קרוי לחם הפנים, שיש לו פנים רואין לכאן ולכאן, לצדי הבית מזה ומזה, נותן ארפו לרחבו של שלחן וכתליו וקופים כנגד שפת השלחן, והיה עשוי לו דפוס זהב ודפוס ברזל. בשל ברזל הוא נאפה, וכשמוציאו מן התנור, נותנו בשל זהב עד למחר בשבת שמסדרו על השלחן, ואותו דפוס קרוי קערה. וכפתיו. הן

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערכת יהודית

- (כ) ליד המסגרת תהינה הטבעות, בהם.
- (כז) להיות למקום למוטות, להיות נשא בהם.
- (כח) ועשה את המוטות מעץ השטה וכסה אותם זהב, להיות נשא השלחן וכסה אותם זהב.
- (כט) ועשה את תבניותיו ואת מגרותיו ואת פסויו ומתליו אשר יכסה בהם, זהב טהור צרוף, ללא סיגים תעשה אותם.
- (כה) ומסגרת ברחב אגרוף לכל ההקף סביב, ועשה גדר זהב למסגרתו לכל ההקף סביב.
- (כו) וצק לו ארבע טבועות מזהב, והצבת את הטבועות בארבע זוויותיו אשר אל מול ארבע רגליותיו.

שיעור יומי ליום שלישי כ"ז שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - כה - פרשת תרומה מה

ומחזיקים אותו שלא ישבר. ומנקייתו, אלו הקנים שפנקין אותו שלא יתעפש, אבל אונקלוס שתרגם: "מכילתה", הנה שונה כדברי האומר: מנקיות הן סניפין. אשר יסף בהן. אשר יכסה בהן, ועל קשותיו הוא אומר: "אשר יסף", שהיו עליו כמין סוף וכסוי. וכן במקום אחר הוא אומר: (במדבר ד) "ואת קשות הנסף, וזה וזה, "סף" ו"הנסף", לשון סוף וכסוי הם.

השלחן הרבה, כנגד גבה מערכת הלחם, ומפצלים ששה (הרא"ם גורס חמשה) פצולים זה למעלה מזה, וראשי הקנים שבין לחם ללחם, סמוכין על אותן פצולין, כדי שלא יכבד משא הלחם העליונים על התחתונים וישברו. ולשון "מכילתה", סבלותיו, כמו: "גלאתי הכל", אבל לשון "מנקיות", איני יודע איך נופל על סניפין. ויש מתכמי ישראל אומרים (מנחות צ): "קשותיו", אלו סניפין שמקשין אותו

ל) ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד: פ לותתן על פתורא לחם אפיא קדמי תדירא:

כ"ט - לחם פנים • שיש לו פנים כמו שפרשתי, ומגן הלחם וסדר מערכותיו מפרשים ב"אמר אל הכהנים".

~ יום שלישי כ"ז שבט ~

לא ותעבד מנרתא דדהב דכי נגיד תתעבד מנרתא שדה וקנה פלידהא חזורהא ושושנהא מנה יהון:

ל) ועשית מנרת זהב מהור מקשה תיעשה המנורה ירכה וקנה גביעיה בפתריה ופרחיה ממנה יהיו:

באמצע הדרך, זקוף כלפי מעלה ועליו גר האמצעי עשוי כמין בון, לציוק השמן לתוכו ולתת הפתילה. גביעיה • הן כמין כוסות שעושין מזכוכית, ארפים וקצרים, וקורין להם מדירנס, ואלו עשוין מזהב ובולטין ויוצאין מכל קנה וקנה כמגן שנתן בהם הפתוב, ולא היו בה אלא לנוי. בפתריה • כמין תפוחים, עגלים סביב, בולטין סביבות הקנה האמצעי בדרך שעושין למנורות שלפני השרים, וקורין להם פמל"ש, ומגן שלהם כתוב בפרשה: כמה כפתורים בולטין ממנה, וכמה חלק שבין כפתור לכפתור. ופרחיה • ציורין עשוין בה כמין פרחים. ממנה יהיו • הכל מקשה, יוצא מתוף חתיכת העשת, ולא יעשם לבדם ויבדיקם.

כ"ט - מקשה תיעשה המנורה • שלא יעשה חוליות ולא יעשה קנה ונרותיה אברים אברים, ואחר-כך יבדיקם בדרך הצורפין שקורין שולדרי"ץ, אלא פלה באה מחתיכה אחת, ומקיש בקרנס וחותר בכלי האמנות ומפריד הקנים אילף ואילף. מקשה • תרגומו "נגיד", לשון המשכה, שממשיך את האברים מן העשת לכאן ולכאן בהקשת הקרנס. ולשון "מקשה", מכת קרנס, בטדרי"ץ בלע"ז, כמו: (דניאל ה) "דא לדא נקשין". תיעשה המנורה • (תנחומא) מאליה, לפי שהיה משה מתקשה בה, אמר לו הקדוש-ברוך הוא: השלף את הכפר לאור, והיא נעשית מאליה. לכך לא נכתב 'תעשה' (מנחות כט). ירכה • הוא הרגל של מטה העשוי כמין תבה, ושלשה הרגלים יוצאין הימנה ולמטה. וקנה • הקנה האמצעי שלה העולה

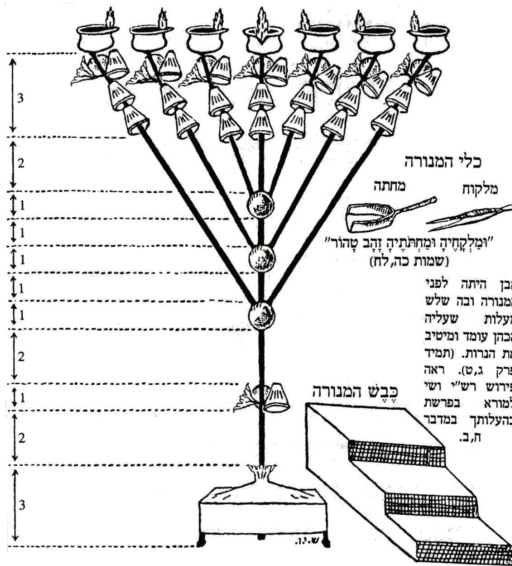
~ נקודות משיחות קודש ~

תיעשה המנורה (כה, לא) אמר לו הקב"ה: השלף את הכפר לאור והיא נעשית מאליה (רש"י) תיעשה המנורה: לפי שהיה משה מתקשה בה,

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

ל) והצבת על השלחן לחם בעל (לא) ועשה מנורה מזהב טהור צרופ, רגליותיה וקנה וגיביעיה, תפוחיה פנים בין ידי (לפני) בתמידות. ללא סיגים. מקשחת תעשה המנורה, ושושניה - ממנה יהיו.

ציור מעשה המנורה לפי שיטת רש"י בפירושו כאן ובמסכת מנחות וכפי שביארו הגאון המקובל רבי עמנואל חי ריקי בספרו "מעשה חושב" וכן הוא לפי ביאור הרמב"ם בפירושו למסכת מנחות

וזה לשון הרמב"ם ז"ל במסכת מנחות פרק ג' משנה ז', ראיתי לצייר בכאן צורת המנורה שלימה. וקודם הציור אני אומר שמסורה בידנו שגובהה שמונה עשר טפחים. ועמוד המנורה עצמה היו בו ארבעה גביעים ושני כפתורים ושלושה פרחים. ונאמר בתורה ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים כפתוריה ופרחיה, ומיעוט רבים שנים, לפיכך התבאר שיש בה שני כפתורים ושני פרחים. והפרח השלישי הוא סמוך לשולי המנורה, והוא מה שנאמר עד יריכה עד פרח, רצה לומר היסוד שקרא אותו ירך והפרח הסמוך לו¹. והיו לה שלש רגלים.

והגביע הוא צורת כוס עשוי מקשה שהוא מלמטה צר, ואם תרצה לומר שהוא מחודד כאסטונא הוא כראש אסטונא שניטל ממנו דבר מועט מלמעלה, הכפתור היא דמות כדור שאינו עגול מכל וכל רק שיש בה אורך מעט קרוב לצורת ביצת העוף². ופרח צורת שושן.

ואני מצייר עכשיו הצורה הזאת שהגביעים צורת דבר משולש, והכפתור עגולה, והפרח חצי עגולה, כדי שיהיה קל להצטייר, שאין הכוונה בצורה הזאת להודיע בה צורת הגביע על אמתתו לפי שכבר בארתי אותו לך, אבל הכוונה להודיע בה מספר הגביעים והכפתורים והפרחים ומקומותם והשיעור הנשאר מעמוד המנורה שאין בו שום דבר והמקומות שהיו בהן הפרחים והכפתורים, וכולה איך היתה.

וזה היא צורת כל זה, (ראה הציור ...) ודע שכל הכפתורים שיעור אחד לכולן. וכן הגביעים כולן שוין. והפרחים גם כן.

ונתבאר לך מהצורה הזאת שמספר הגביעים עשרים ושנים, ומספר הפרחים תשעה. ומספר הכפתורים אחד עשר. אמרו, גביעים עשרים ושתים כפתורים אחד עשר פרחים תשעה מעכבין זה את זה.

ואמרו בשיעור גובהה, גובהה של מנורה שמונה עשר טפחים, הרגלים והפרח שלושה, וטפחיים חלק, וטפח שבו³ גביע כפתור ופרח, וטפחיים חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו אחד לכאן ואחד לכאן⁴ ונמשכים ועולים כנגד גובהה של מנורה⁵, טפח חלק, וטפח כפתור ושני קנים נמשכים ממנו ויוצאים ועולים כנגד גובהה של מנורה, וטפח חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו נמשכים ועולים כנגד גובהה של מנורה. וטפחיים חלק, נשתיירו שם ג' טפחים שבהן גביעים כפתורים ופרחים⁶. ומאשר ציירנו התבאר לך כל הענין הזה. ומה שנאמר בתורה משוקדים פירושו מעשה שקדים והוא מלאכה ידועה אצל אומני הנחושת שהן מכין בפטיש העשת עד שיהיה כולו שקדים שקדים והוא מעשה מפורסם אין צריך לבאר. (עד כאן לשון הרמב"ם).

(וראה בטור וב"שלחן ערוך יורה דעה" סימן קמ"א ובקש"ע סימן קס"ח ה"ו על דבר איסור עשיית מנורה של שבעה קנים).

הכפתורים וכו' שיעור אחד לכולם. ולא יקשה איך יתכן שהכפתור היה טפח, ולעומת זאת היו בטפח אחד גביע וכפתור ופרח.

(4) כתב בספר "מעשה חושב" (הוצאת יפה נוף ירושלים תשכ"ה עמוד 123) וזה לשונו, מוכח שהקנים יוצאים על הכפתורים ולא באמצע (כמו שציירו המציירים) וכו', ומקרא נמי מסייענו דכתיב (שמות כה, לה) וכפתור תחת שני הקנים וגו', ולא כתב נגד שני הקנים וכו'.

(5) ב"מעשה חושב" כתב, "ונמשכים בעיגול", אבל הרמב"ם צייר הציור בשיעורים, וכן כתב רש"י כאן בפסוק ל"ב "באלכסון נמשכים ועולים עד כנגד גובהה של מנורה".

(6) וב"חננוכת הבית" (לרבי משה הפץ) הוכיח שהגביעים שבששת הקנים לא היו מפזורים באורך הקנים, אלא היו זה אצל זה למעלה, כולם בשוה עם האמצעי.

(1) ולשון רש"י, יריכה הוא הרגל של מטה העשוי כמין תיבה, ושלושה רגלים יוצאין הימנה ולמטה.

(2) ובפרק ג' מהלכות בית הבחירה כתב הרמב"ם, כביצה ששני ראשיה כדן. (עד כאן). ולפירושו מלת "כד", כתב רש"י במסכת חולין דף ס"ד, פלוט"א בלע"ז, שאינו חד אלא ככדור.

(3) וזה לשון רש"י במנחות דף כה, ב, וטפח שבו מצד אחד של מנורה גביע, ומצד שני כפתור (פומ"ל בלע"ז), ומצד שלישי פרח. (עד כאן). וכתב עליו ב"מעשה חושב" וזה לשונו, ולדבריו אלו אומר אני, שאף הגביע העליון מהשלושה גביעים והכפתור והפרח היו בטפח העליון בענין זה, והשני-גביעים האחרים היו בשני הטפחים האחרים זה למעלה מזה וכל אחד מהם מקיף את הקנה סביב.

וכאן מקום להעיר שלפי שיטת רש"י מתאים מה שכתב הרמב"ם שכל

<p>הקב"ה אומר לאדם: אינני מסתפק ברוחניות שלך, בלמוד התורה שלך, בתפלתך, ובקיום המצוות שלך. אני דורש ממך שגם מהגשמיות שלך – תעשה לי מקדש. אולם לא תוכל לעשותו לבדך; אני אעשה את זה. עליך רק להשליך את הנזקב שלך לתוך האש שבלבך, הנני – רשפי אש האהבה לה'.</p> <p>(לקוטי שיחות, כרך א, עמ' 174)</p>	<p>מדוע נתקשה משה בעשיית המנוחה ורקא ולא בעשיית שאר הכלים? אלא פי המנוחה היתה צריכה להאיר את חשך העולם, וכמאמר רז"ל (שבת כב) "צרות היא לכאי עולם שהשכינה שונה בישאל". ולכן הוקשה למשה: איך אפשר להאיר את חשך העולם על-ידי מנוחה גשמית? אמר לו הקב"ה: אמת שאין הדבר בכחו של בן-אדם, אך השלף את הכפר לתוך האש, ואני אעשה מזה מנוחה.</p>
--	---

לב ושתא קנין נפקין מסטרה תלתא קני מנרתא מסטרה חד ותלתא קני מנרתא מסטרה תנינא :

(ב) וְשֵׁשׁ קָנִים יִצְאִים מִצְדֵּיהָ שְׁלֹשָׁה | קִנֵּי מְנֻחָה מִצְדֵּיהָ הָאֶחָד וְשְׁלֹשָׁה קִנֵּי מִצְדֵּיהָ הַשְּׁנַיִם:

והעליון קצר הימנו, לפי שהיה גבה ראשיהן שנה לגבהו של קנה האמצעי השביעי, שממנו יוצאים הששה קנים.

ש"י יצאים מצדיה • לכאן ולכאן, באלכסון נמשכים ועולין עד כנגד גבהה של מנוחה, שהיא קנה האמצעי, ויוצאין מתוך קנה האמצעי, זה למעלה מזה: התחתון ארוך ושל מעלה קצר הימנו

ג תלתא בלידיו מצירין בקניא חד חזיר ושושן ותלתא בלידיו מצירין בקניא חד חזיר ושושן בן לשתא קנין דנפקין מן מנרתא :

(ג) שְׁלֹשָׁה גְבָעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקֶּנֶה הָאֶחָד בַּפֶּתֶר וּפְרָח וְשְׁלֹשָׁה גְבָעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקֶּנֶה הָאֶחָד בַּפֶּתֶר וּפְרָח בֵּן לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיּוֹצְאִים מִן־הַמְּנֻחָה:

גבעים • בולטין מכל קנה וקנה. בפתר ופרח • היה לכל קנה וקנה.

ש"י משקדים • פתגמו: מצירים היו, בדרך שעושין לכלי כסף וזהב, שקורין ניאל"ר. ושלשה

ד ובמנרה ארבעה גבעים פפתריה ופרחיה :

(ד) וּבַמְּנֻחָה אַרְבַּעַה גְבָעִים מְשֻׁקָּדִים בַּפֶּתֶרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ:

משקדים בפתריה ופרחיה • (ימא ב) זה אחד מחמשה מקראות שאין להם הכרע: אין ידוע אם גביעים משקדים, או משקדים בפתריה ופרחיה.

ש"י ובמנרה ארבעה גבעים • בגופה של מנוחה היו ארבעה גביעים: אחד בולט בה למטה מן הקנים, והשלשה למעלה מן יציאת הקנים היוצאים מצדיה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"משקדים" – מה הספק?

<p>זה אחד מחמשה מקראות שאין להם הכרע, אין ידוע אם גביעים משקדים, או משקדים בפתריה ופרחיה (בפרש"י).</p>	<p>ובמנרה ארבעה גבעים משקדים בפתריה ופרחיה: (כה) (ד)</p>
--	--

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

(ב) וְשֵׁשׁ קָנִים יִצְאִים מִשְׁנֵי צְדֵיָהּ. שְׁלֹשָׁה קָנִים מִצְדֵּיהָ הָאֶחָד וְשְׁלֹשָׁה קָנִים מִצְדֵּיהָ הַשְּׁנַיִם.

(ג) וְשֵׁשׁ קָנִים יִצְאִים מִשְׁנֵי צְדֵיָהּ. שְׁלֹשָׁה קָנִים מִצְדֵּיהָ הָאֶחָד וְשְׁלֹשָׁה קָנִים מִצְדֵּיהָ הַשְּׁנַיִם.

(ד) וּבַמְּנֻחָה אַרְבַּעַה גְבָעִים מְשֻׁקָּדִים בַּפֶּתֶרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ. צִוֵּרַת תְּפִיחָה וְצִוֵּרַת שׁוֹשְׁנָה מְעֻטְרִים בְּדָמוּי שְׁקָדִים עִם תְּפִוּחִיָּה וְשׁוֹשְׁנִיָּה. כָּכָה לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיּוֹצְאִים מִמֶּנָּה.

וּפְסַק הַרְמַבֵּם (הל' בית הבחירה פ"ג ה"ב): "וְהַפֶּל מִשְׁקָדִים כְּמוֹ שְׁקָדִים בְּעֵשֶׂתֶן". וּבִטְעַם הַדָּבָר כְּתֹב ה' כֶּסֶף מִשְׁנֵה' שֶׁהוּא מִצַּד סֶפֶק הַנִּלְל. וְתַמּוּהָ, אִיךָ יִתְכַן שֶׁהַתּוֹרָה מִצְוָה לַעֲשׂוֹת דְּבָר שְׂאִי־אֶפְשָׁר לַדַּעַת אִיךָ לִקְדָמוֹ, וְהִיא צְרִיךְ הֵיחֵד עַל זֶה בְּאוֹר הַתּוֹרָה שְׁבַע־לֶפֶה אוֹ קֶבֶלָה? (וְסֶפֶק זֶה אֵינוֹ דוּמָה לַשְּׂאָר הַ"מִּקְרָאוֹת שְׂאִין לָהֶם הַכְרַע" שְׂאִינָם צוּי לַמַּעֲשֵׂה אֲלָא סֶפֶק בְּבִאוֹר הַתּוֹבִיּוֹת). וְיֵשׁ לוֹמֵר הַבְּאוֹר בְּזֶה: הַגְּבִיעִים כְּפִתּוּרִים וּפְרָחִים, לֹא הָיוּ אֲלָא לְנוֹי הַמְּנוּרָה

(רש"י פרשתנו כ"ה ל"א), וְכֹנֶת הַיּוֹתֵם "מִשְׁקָדִים" הִיא בְּכַדִּי לְהַבְלִיט אֶת יָפִים, (וּכְבַּעֲלֵי הָאֲמִנִּיּוֹת שְׁדָרְכָם לַעֲשׂוֹת כֶּךָ (פיה"מ להרמב"ם מנחות ספ"ג)). וְאִם־כֵּן מוּבָן דָּאִךָ שֶׁהַתּוֹרָה כְּתִיבָה "מִשְׁקָדִים" רַק בְּאֶחָד מֵהֶם (= גְּבִיעִים אוֹ כְּפִתּוּרִים וּפְרָחִים), מִכָּל־מְקוֹם יֵשׁ לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּכֻלָּם, כִּי 'מֵאֵי שְׂנֵא'. וְעַל־פִּי־זֶה נִמְצָא מוּבָן דִּהְסַפֵּק עַל מֵה נֶאֱמַר "מִשְׁקָדִים" אֵינוֹ סֶפֶק בְּצוּי אֲלָא סֶפֶק בְּפִרוּשׁ הַתּוֹבִיּוֹת, כְּלוֹמֵר, בְּמֵה צוּתָה הַתּוֹרָה בְּפִרוּשׁ לַעֲשׂוֹת "מִשְׁקָדִים".

(ע"פ לקו"ש חכ"ו עמ' 183 ואילך - מוהר"ך ל'קראת שבת')

(ל) וְכִפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקְּנִיִם מִמְּנֵה וְכִפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקְּנִיִם מִמְּנֵה לְשֵׁשֶׁת הַקְּנִיִם הַיּוֹצְאִים מִן־הַמְּנוּרָה:

לה וְחִזּוֹר תַּחַת תְּרִין קְנִין מִנֵּה וְחִזּוֹר תַּחַת תְּרִין קְנִין מִנֵּה לְשֵׁשֶׁת קְנִין דְּנִפְקִין מִן מְנַרְתָּא:

וְנִמְשָׁכִים וְעוֹלִין כְּנֶגֶד גְּבֻהָה שֶׁל מְנוּרָה, וְטַפְחִים חֶלֶק. נִשְׁתַּיְרוּ שֵׁם ג' טַפְחִים שְׁבֻהָם ג' גְּבִיעִים וְכִפְתֹּר וּפְרָח. נִמְצָאוּ גְּבִיעִים כ"ב: י"ח לְשֵׁשֶׁת קְנִיִם, ג' לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וְאַרְבַּעַה בְּגוּפָה שֶׁל מְנוּרָה, הָרִי כ"ב, וְאֶחָד עֶשֶׂר כְּפִתּוּרִים: שֵׁשֶׁה בְּשֵׁשֶׁת הַקְּנִיִם וְשִׁלְשָׁה בְּגוּפָה שֶׁל מְנוּרָה שֶׁהַקְּנִיִם יוֹצְאִים מֵהֶם, וְשֵׁנִים עוֹד נֶאֱמָרוּ בְּמְנוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִשְׁקָדִים כְּפִתְרִיָּה", וּמַעוֹט כְּפִתְרִים, שְׁנֵי: הָאֶחָד, לְמַטָּה אֲצֵל הַיֶּרֶךְ, וְהָאֶחָד, בְּג' טַפְחִים הַעֲלִיּוֹנִים עִם ג' הַגְּבִיעִים. וְתִשְׁעָה פְּרָחִים הָיוּ לָהּ: שֵׁשֶׁה לְשֵׁשֶׁת הַקְּנִיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּכֶנֶה הָאֶחָד כְּפִתֹר וּפְרָח", וְשִׁלְשָׁה לְמְנוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִשְׁקָדִים כְּפִתְרִיָּה וּפְרָחִיָּה", וּמַעוֹט פְּרָחִים, שְׁנֵי, וְאֶחָד הָאֶמּוֹר בְּפִרְשֵׁת "בְּהַעֲלוֹתְךָ": "עַד יִרְכָּה עַד פְּרָחָה". וְאִם תִּדְרָקֵךְ בְּמִשְׁנֵה זֶה הַתּוֹבָה לְמַעְלָה, תִּמְצָאָם כְּמִנְיָנָם אִישׁ אִישׁ בְּמִקְוָמוֹ.

כ"ז ◀ וְכִפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקְּנִיִם • מִתּוֹךְ הַכְּפִתּוֹר הָיוּ הַקְּנִיִם נִמְשָׁכִים מִשְׁנֵי צְדִיָּה אֵילָךְ וְאֵילָךְ, כֶּךָ שְׁנֵינֵנוּ בְּמִלְאֶכֶת הַמִּשְׁכָּן: (מנחות כט) גְּבֻהָה שֶׁל מְנוּרָה י"ח טַפְחִים, הַרְגָּלִים וְהַפְּרָח שֶׁלְשָׁה טַפְחִים, הוּא הַפְּרָח הָאֶמּוֹר בְּיֶרֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר ח) "עַד יִרְכָּה עַד פְּרָחָה", וְטַפְחִים חֶלֶק, וְטַפַּח שְׁבוּ גְבִיעַ מִהָאֲרַבְעָה גְּבִיעִים, וְכִפְתֹּר וּפְרָח מִשְׁנֵי כְּפִתּוּרִים וְשְׁנֵי פְּרָחִים הָאֶמּוֹרִים בְּמְנוּרָה עֲצָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִשְׁקָדִים כְּפִתְרִיָּה וּפְרָחִיָּה". לְמַדְנֹ, שֶׁהָיוּ בְּכֶנֶה שְׁנֵי כְּפִתּוּרִים וְשְׁנֵי פְּרָחִים, לְבַד מִן הַשְּׁלִשָׁה כְּפִתּוּרִים שֶׁהַקְּנִיִם נִמְשָׁכִין מִתּוֹךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקְּנִיִם וְגו'", וְטַפְחִים חֶלֶק, וְטַפַּח כְּפִתֹר וְשְׁנֵי קְנִיִם יוֹצְאִים מִמְּנֵה אֵילָךְ וְאֵילָךְ, נִמְשָׁכִים וְעוֹלִים כְּנֶגֶד גְּבֻהָה שֶׁל מְנוּרָה, טַפַּח חֶלֶק וְטַפַּח כְּפִתֹר וְשְׁנֵי קְנִיִם יוֹצְאִים מִמְּנֵה, וְטַפַּח חֶלֶק וְטַפַּח כְּפִתֹר וְשְׁנֵי קְנִיִם יוֹצְאִים מִמְּנֵה,

(ל) כְּפִתְרֵיהֶם וְקִנְתָּם מִמְּנֵה יִהְיוּ כְּלָה מִקְשָׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר:

לו חִזּוֹרֵיהוֹן וְקִנְיָהוֹן מִנֵּה יִהְיוּ כְּלָה נְגִידָא חֲדָא דְדָהֵב דְכִי:

(ל) וְעֵשֶׂת אֶת־נִרְתִּיהָ שְׁבַעַה וְהַעֲלָה אֶת־נִרְתִּיהָ וְהָאִיר עַל־עֶבֶר פְּנִיָּה:

לו וְתַעֲבֵד יָת בּוֹצִינְהָא שְׁבַעַא וְתַדְלַק יָת בּוֹצִינְהָא וְיִהְיוּ מְנַהֲרִין עַל קַבֵּל אֶפְהָא:

(ל) וְתַפְיחָה תַּחַת כָּל שְׁנֵי קְנִיִם מִמְּנֵה, כְּכֵה לְשֵׁשֶׁת הַקְּנִיִם הַיּוֹצְאִים מִמְּנֵה. (לו) וְתַפְיחָה וְקִנְיָה מִמְּנֵה יִהְיוּ, כְּלָה יַחֲדָה מִקְשָׁתָה מִזָּהָב טָהוֹר צְרוּף, לְלֹא סִיגִים. (לז) וְעֵשֶׂה לָהּ שְׁבַעַה גְרוֹת. כְּאֶשֶׁר יִדְלְקוּ גְרוֹתֶיהָ הִיא תֵּאִיר אֶל כּוֹוֹן פְּנִיָּה.

שיעור יומי ליום שלישי כ"ז שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - כו - פרשת תרומה מט

כ"י • אֶת־נִרְתִּיהָ • כְּמִין בְּזִיכִין שְׁנוֹתַיִן בְּתוֹכָן הַשָּׁמֶן וְהַפְּתִילוֹת. וְהָאִיר עַל־עֵבֶר פְּנֵיהָ • עֲשֵׂה פִי שֵׁשֶׁת הַנְּרוֹת שֶׁבְּרָאשֵׁי הַקָּנִים הַיּוֹצְאִים מִצְדֵיהָ, מוֹסְבִים

לח ומלקחיה ומחתתיה וזהב טהור: לח וצבתהא ומחתתהא דדהב דכי:

כ"י • ומלקחיה • הם הצבתים העשויין ליקח בהם הפתילה מתוך השמן, לישבן ולמשכן בפי הנרות, ועל שם שלוקחים בהם קרויים מלקחים. "וְצַבְתָּהּ" שְׂתַרְגֵּם אוֹיִנְקָלוֹס, לְשׁוֹן צָבַת, טוֹלִישׁ בְּלַע"ו.

ומחתתיה • הם כמין בזיכין קטנים שחותה בהן את האפר שבגור בבקר בבקר, כשהוא מטיב את הנרות מאפר הפתילות שדלקו הלילה וכבו. ולשון מחתה, פוישרי"א בלע"ז, כמו: (ישעיה ל) "לחתות אש מיקוד".

לט) כָּפַר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֶתְּךָ אֶת כָּל־הַפְּלִים הָאֵלֶּה:

לט כפרא דדהב דכי ועבד יתה ית כל מניא האלין:

כ"י • כָּפַר זָהָב טָהוֹר • שְׁלֹא יִהְיֶה מְשַׁקְלָה עִם כָּל כְּלִיָּה אֲלֵא כָּפַר, לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר, וְהַכָּפַר שֶׁל חוֹל שְׁשִׁים מָנֶה, וְשֶׁל קֹדֶשׁ הֵיךָ כַּפּוֹל, ק"ך מָנֶה,

והמנה הוא ליטרא ששוקלין בה כסף למשקל קולונגי"א, והם מאה זהובים. כ"ה סלעים, והסלע ארבעה זהובים.

~ נקודות משיחות קודש ~

כָּפַר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֶתְּךָ (כה, לט) כָּפַר' בגימטריא 'רם' או 'מר'. ללמדך: בכל מצב שהאדם נמצא, אם במצב רוח של התנשאות והגבהה מעניגי העולם (רם), או שהוא שבור ונדכה מעניגי העולם (מר) – עליו לעשות מזה 'מנורה' להשם־יתברך.

(ספר המאמרים קונטרסים, כרך א, עמ' 334)

מ) וְרָאָה וַעֲשֶׂה בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר־אַתָּה מְרָאָה בְּהָר: ס

מ ורואי ועבד פדמיתיהון דאת מתחזי בטורא:

כ"י • וְרָאָה וַעֲשֶׂה • רָאָה כָּאֵן בְּהָר תַּבְנִית שְׁאֵנִי מְרָאָה אוֹתָךְ. מַגִּיד שֶׁנִּתְקַשָּׁה מוֹשֶׁה בְּמַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה, עַד שֶׁהִרְאָה לוֹ הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְנוֹרָה שֶׁל אֵשׁ. אֲשֶׁר־אַתָּה מְרָאָה • כְּתַרְגוּמוֹ: 'דַּאֲתַּ מְתַחְזִי בְּטוֹרָא'.

אלו הנה נקוד מראה בפתח"ח, הנה פתרונו: אתה מראה לאחרים. עכשו שנקוד חטף קמץ, פתרונו 'דאת מתחזי', שאחרים מראים לך (שנקוד מפריד בין עושה לנעשה).

כז) וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֵשׂוֹר יְרִיעַת שֵׁשׁ מְשׁוֹר וְתַכְלֶת וְאַרְגָּמָן וְתַלְעַת שְׁנֵי כְּרִבִּים מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב תַּעֲשֶׂה אֹתָם:

א ונת משכנא תעבד עשר ריען דבוץ שזיר ותכלא וארגמא וצבע זהורי צורת כרובין עובד אמן תעבד יתהון:

לח) ומלקחיה ומחתתיה וזהב טהור צרוף, ללא סיגים. לח) מפמות של כפר זהב טהור צרוף, ללא סיגים יעשה אותה וכל אלו הכלים.

מ) והבט בה, ועשה כמראה אשר אתה מראה בהר. מ) ועשה את עצם אהל המשכן עשר ריעות מפשתן רב ואורירי, הקרוי שש, בשזירה עם צמר כבשים

כפלים לחוט (ברייתא דמלאכת המשכן) • **כרבים מעשה חשב** • כרובים היו מצריין בהם באריגתן, ולא ברקימה שהיא מעשה מחט, אלא באריגה בשני כתלים, פרוץ אחד מכאן ופרוץ אחד מכאן: ארי מצד זה ונשר מצד זה, כמו שאורגין חגורות של משי, שקורין בלע"ז פיישיש"א.

ב ארבע דיריעתא חדא עשרין ותמני אמין ופתיא ארבע אמין דיריעתא חדא משתתא: חדא לכל דיריעתא:

ג חמש יריעין יהיון מלפפן חדא עם חדא וחמש יריעין מלפפן חדא עם חדא:

זכר, אומר: "איש אל אחיו", כמו שנאמר בכרובים: (לעיל כה) "ופנייהם איש אל אחיו".

ד ומעבד ענובין דתקלא על שפתא דיריעתא חדא מסטרא בית לופי וכן מעבד בשפתא דיריעתא בסטרא דבית לופי תניתא:

חוברת. וכן תעשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת השנית. באותה יריעה שהיא קיצונה, לשון קצה, כלומר: לסוף החוברת.

ה חמשין ענובין מעבד ביריעתא חדא וחמשין ענובין מעבד בסטרא דיריעתא דבית לופי תנינא מכנין ענובין חדא לקבל חדא:

ארפן כ"ח ורחבן ארבע, וכשחבר חמש יריעות יחד, נמצא רחבן כ' וכן החוברת השנית. והמשפן, ארכו שלשים מן המזרח למערב, שנאמר: "עשרים קרשים לפאת נגב תימנה" וכן לצפון. וכל קרש אמה וחצי האמה, הרי שלשים מן המזרח למערב. רחב המשפן מן הצפון לדרום עשר אמות, שנאמר: "ולירכתי

כ"ח ואת המשפן תעשה עשר יריעות. להיות לו לגג ולמחצות מחוץ לקרשים, שהיריעות תלויות מאחוריהן לכסותן. שש משזר ותכלת וארגמן ותלעת שני. הרי ארבעה מינין יחד בכל חוט וחוט, אחד של פשתים ושלשה של צמר, וכל חוט וחוט כפול ששה, הרי ד' מינין פשהן שזורין יחד, כ"ד

(ב) ארף | היריעה האחת שמנה ועשרים באמה ורחב ארבע באמה היריעה האחת מדה אחת לכל היריעות:

(ג) חמש היריעות תהיון חברת אישה אל אחתה וחמש יריעות חברת אישה אל אחתה:

כ"ח תהיון חברת • תופרין במחט זו בצד זו, חמש לבד וחמש לבד. אישה אל אחתה • כן דרך המקרא לדבר בדבר שהוא לשון נקבה. ובדבר שהוא לשון

(ד) ועשית ללאות תכלת על שפת היריעה האחת מקצה בחברת וכן תעשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת השנית:

כ"ח ללאות • לצול"ש בלע"ז, וכן תרגם אנקלוס: "ענובין", לשון עניבה. מקצה בחברת • באותה יריעה שבסוף החבור. קבוצת חמשת היריעות קרויה

(ה) חמשים ללאות תעשה ביריעה האחת וחמשים ללאות תעשה בקצה היריעה אשר במחברת השנית מקבילת הללאות אישה אל אחתה:

כ"ח מקבילת הללאות אישה אל אחתה • שמו שתעשה הללאות במדה אחת, מכונת הבדלתן זו מזו, וכמדתן ביריעה זו כן היא בחברתה, כשתפרש חוברת אצל חוברת, יהיו הללאות של יריעה זו מכונות כנגד לולאות של זו, וזהו לשון "מקבילות", זו כנגד זו, תרגומו של "כנגד" "לקבל". היריעות

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מעברית יהודית

(ח) חמשים לולאות תעשה ביריעה המחברת האחת, וחמשים לולאות תעשה בקצה היריעה המחברת השנית, ותהינה מקבילות, מכונות האחת מול האחת.

תפורות האחת עם האחת. (ד) ועשה לולאות ממצר צבוע תכלת בשפת היריעה האחת, הנמצאת בקצה היריעה המחברת, וככה עשה בשפת היריעה המחברת השנית.

(ב) ארף כל יריעה שמנה ועשרים אמה, ורחבה ארבע אמות. מדה אחידה לכל היריעות. (ג) חמש יריעות תהינה תפורות האחת עם האחת, וחמש יריעות

לכסות עבי העמודים שבמזרח, שלא היו קרשים במזרח אלא ארבעה (ברש"י ישן: חמשה) עמודים, שהמסך פרוש ותלוי בנויין שבהן כמין וילון. נשתיירו ח' אמות התלויין על אחורי המשכן שבמערב ושתי אמות התחונות מגלות. זו מצאתי בבבליא דמסכת מדות. אבל במסכת שבת (פרק הזורק): אין היריעות מכסות את עמודי המזרח וט' אמות תלויזות אחורי המשכן. והפתיב בפרשה זו מסייענו: "וננת את הפרכת תחת הקרסים" - ואם כדברי הבבליא הזאת, נמצאת פרכת משוכה מן הקרסים ולמערב אמה.

המשכן ימה וגו' ושני קרשים למקצעות, הרי עשר. ובמקומם אפרשם למקראות הללו. נותן היריעות, ארץ ורחבו של משכן: עשר אמות אמצעיות לגג חלל רחב המשכן, ואמה מכאן ואמה מכאן לעבי ראשי הקרשים, שעבקים אמה. נשתיירו ט"ז אמה: ח' לצפון וח' לדרום מכסות קומת הקרשים שגבהן עשר. נמצאו שתי אמות התחונות מגלות. רחבן של יריעות ארבעים אמה, כשהן מחברות עשרים אמה לחוברת. שלשים מהן לגג חלל המשכן לארכו, ואמה כנגד עבי ראשי הקרשים שבמערב, ואמה

ויתעבד חמשין פורפין דדהב ויתלפף ית יריעתא חדא עם חדא בפורפיא ויהי משכנא חד:

(ו) ועשית חמשים קרסי זהב וחיברת את היריעת אשה אל אחתה בקרסים והיה המשכן אחד:

כ"ט - קרסי זהב. פירמיל"ש בלע"ז, ומכניסין ראשן אחד בלולאות שבחוברת זו, ומחברין בהן.

ויתעבד יריעין מעזי לפרסא על משכנא חדא עסרי יריעין תעבד יתהון:

(ז) ועשית יריעת עזים לאהל על המשכן עשתי עשרה יריעת תעשה אתם:

כ"ט - יריעת עזים. מנוצה של עזים. לאהל על המשכן. לפרש אותן על היריעות התחונות.

ח ארבע דיריעתא חדא תלתין אמין ופוחיא ארבע אמין דיריעתא חדא משחמא חדא לתדא עסרי יריעין:

(ח) ארץ היריעה האחת שלשים באמה ורחב ארבע באמה היריעה האחת מדה אחת לעשתי עשרה יריעת:

שנשארו מגלות מן הקרשים. והאמה התחוננה של קרש, שאין היריעה מכסה אותה, היא האמה התחובה בנגב הארץ, שהאדנים גבהן אמה.

כ"ט - שלשים באמה. שכשנותן ארץ לרחב המשכן כמו שנתן את הראשונות, נמצאו אלו עודפות אמה מכאן ואמה מכאן, לכסות אחת מהשתי אמות

ט ותלפף ית חמש יריעין לחוד וית שית יריעין לחוד ותיעוף ית יריעתא שתייתא לקבל אפי משכנא:

(ט) וחיברת את חמש היריעת לבד ואת שש היריעת לבד וכפלת את היריעה הששית אל מול פני האהל:

חצי רחבה היה תלוי וכפול על המסך שבמזרח כנגד הפתח, דומה לכלה צנועה המכסה בצעיף על פניה.

כ"ט - וכפלת את היריעה הששית. העודפת באלו העליונות יותר מן התחונות. אל מול פני האהל.

- (ו) ועשה חמשים קרסים (בצורת חפתים) מזקב, וחיבר בלפוף את היריעות אחת אל האחרת בקרסים, ויתנהן המשכן ליחידה אחת.
- (ז) ועשה יריעות עזים לשמש כאהל על המשכן, אחת עשרה יריעות תעשה אותן.
- (ח) ארץ כל יריעה שלושים אמה ורחבה ארבע אמות, גדל אחיד לאחת עשרה היריעות.
- (ט) ותלפף ית חמש יריעין לחוד וית שית יריעין לחוד ותיעוף ית יריעתא שתייתא לקבל אפי משכנא: (ז) ותלפף ית חמש יריעות לעצמן, ושש היריעות לעצמן, וקפל לשנים את הששית אל אחורי פני האהל.

יִתְעַבֵּד חֲמִשִּׁין עֲנוּבִין עַל שְׁפָתָא דִּירִיעָתָא
 חֲדָא בְּסִטְרָא בֵּית לֹפִי וְחֲמִשִּׁין עֲנוּבִין עַל
 שְׁפָתָא דִּירִיעָתָא דְּבֵית לֹפִי תַּנְיָתָא :

(י) וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים לְלֹאֵת עַל שְׁפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת
 הַקִּיצָנָה בַּחֲבֵרַת וְחֲמִשִּׁים לְלֹאֵת עַל שְׁפַת הַיְרִיעָה
 הַחֲבֵרַת הַשְּׁנִית :

יא וְתַעֲבֹד פּוּרְפִין דְּנַחֲשָׂא חֲמִשִּׁין וְתַעֲלִיל יָת
 פּוּרְפִיא עֲנֻבִיבִיא וְתִלְפֹף יָת מִשְׁכָּנָא וְיִהִי
 חֶד :

(יא) וְעָשִׂיתָ קְרָסֵי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים וְהֵבֵאתָ אֶת־
 הַקְּרָסִים בְּלֹאֵת וְחֲבַרְתָּ אֶת־הָאֹהֶל וְהָיָה אֶחָד :

יב וְסָרְחָא דְּתִתִּירָא בִּירִיעַת מִשְׁכָּנָא פְּלָגוּת
 רִיעַתָא דְּתִתִּירָא תִּסְרַח עַל אַחֲרֵי מִשְׁכָּנָא :

(יב) וְסָרַח הָעֹדֵף בִּירִיעַת הָאֹהֶל חֲצֵי הַיְרִיעָה
 הָעֹדֵפֹת תִּסְרַח עַל אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן :

שֶׁל יְרִיעָה אַחַת-עֶשְׂרֵה הֵיחָדָה, הִנֵּה נִכְפַּל אֶל מוֹל
 פְּנֵי הָאֹהֶל. וְשָׂארוֹ שְׁתֵּי אַמּוֹת רַחֵב חֲצִיָּה עוֹדֵף עַל
 רַחֵב הַתַּחְתּוֹנוֹת. תִּסְרַח עַל אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן • לְכַסּוֹת
 שְׁתֵּי אַמּוֹת שֶׁהָיוּ מְגֻלּוֹת בְּקִרְשִׁים. אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן •
 הוּא צַד מְעַרְבִי, לְפִי שֶׁהִפְתַּח בְּמִזְרָח שֶׁהָיוּ פְּנָיו,
 וְצִפּוֹן וְדָרוֹם קְרוּיִין צְדָדִין לְיָמִין וְלִשְׂמָאל.

כִּי « וְסָרַח הָעֹדֵף בִּירִיעַת הָאֹהֶל • עַל יְרִיעוֹת
 הַמִּשְׁכָּן. יְרִיעוֹת הָאֹהֶל הֵן הַעֲלִיּוֹנוֹת שֶׁל עֲזִים,
 שְׁקֻרִיִּים אֹהֶל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר בָּהֶן: "לְאֹהֶל עַל
 הַמִּשְׁכָּן". וְכֵן "אֹהֶל" הָאֶמֶר כָּאֵן אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן
 גַּג, שֶׁמֵּאֲהִילוֹת וּמְסַכְכוֹת עַל הַתַּחְתּוֹנוֹת, וְהֵן הָיוּ
 עוֹדֵפוֹת עַל הַתַּחְתּוֹנוֹת חֲצֵי הַיְרִיעָה לְמַעְרָב, שֶׁחֲצֵי

יג וְאֶמְתָּא מִכָּא וְאֶמְתָּא מִכָּא וְאֶמְתָּא מִכָּא
 בְּאֶרְבָּא רִיעַתָא דְּמִשְׁכָּנָא יִהִי סְרִיחַ עַל
 סִטְרֵי מִשְׁכָּנָא מִכָּא וּמִכָּא לְכַסְיוֹתָהּ :

(יג) וְהָאֶמְתָּא מִזָּה וְהָאֶמְתָּא מִזָּה בְּעֹדֵף בְּאֶרְבֵּי יְרִיעַת
 הָאֹהֶל יִהְיֶה סְרוּחַ עַל-צִדֵי הַמִּשְׁכָּן מִזָּה וּמִזָּה
 לְכַסּוֹתוֹ :

הַמִּשְׁכָּן • לְצִפּוֹן וְלְדָרוֹם, כְּמוֹ שֶׁפָּרַשְׁתִּי לְמַעַלְהָ.
 לְמִדָּה תוֹרָה דְּרָף אֶרֶץ': שִׁיחָא אָדָם חָס עַל הַיָּפֶה.

כִּי « וְהָאֶמְתָּא מִזָּה וְהָאֶמְתָּא מִזָּה • לְצִפּוֹן וְלְדָרוֹם.
 בְּעֹדֵף בְּאֶרְבֵּי יְרִיעַת הָאֹהֶל • שֶׁהֵן עוֹדֵפוֹת עַל אֶרֶץ
 יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן שְׁתֵּי אַמּוֹת. יִהְיֶה סְרוּחַ עַל-צִדֵי

יד וְתַעֲבֹד חוּפָּאָה לְפָרְסָא מִשְׁכֵּי דְדְּכָרֵי
 מִסְמָקֵי וְחוּפָּאָה מִשְׁכֵּי דְּסַסְגוֹנָא מִלְּעֵלָא :

(יד) וְעָשִׂיתָ מִכְּסֵה לְאֹהֶל עֶרְת אֵילִם מְאֻדָּמִים
 וּמִכְּסֵה עֶרְת תַּחֲשִׁים מְלֻמְעָלָה: פ

וְרַחֲבֵן עֶשֶׂר, אֵלוֹ דְּכָרֵי רַבִּי נַחֲמִיָּה. וְלְדְּכָרֵי רַבִּי
 יִהְוּדָה: מִכְּסֵה אֶחָד שֶׁל עוֹרוֹת אֵילִים
 מְאֻדָּמִים וְחֲצִיו שֶׁל עוֹרוֹת תַּחֲשִׁים.

כִּי « מִכְּסֵה לְאֹהֶל • לְאוֹתוֹ גַּג שֶׁל יְרִיעוֹת עֲזִים,
 עֶשֶׂה עוֹד מִכְּסֵה אֶחָד שֶׁל עוֹרוֹת אֵילִים מְאֻדָּמִים,
 וְעוֹד לְמַעַלְהָ מִמֶּנּוּ מִכְּסֵה עוֹרוֹת תַּחֲשִׁים, וְאוֹתָן
 מִכְּסֹאוֹת לֹא הָיוּ מְכַסִּין אֶלָּא אֶת הַגַּג: אֶרְבֵּן שְׁלֹשִׁים

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערכת יהודית

מְכוּוּנוֹ שֶׁל זֶה, הָעוֹדֵף מֵאֶרֶץ
 הַיְרִיעוֹת, יִהְיֶה פְּרוּשׁ לְמִטָּה עַל צַד
 הַמִּשְׁכָּן, מִיָּמִין וּמִשְׂמָאל לְכַסּוֹתוֹ.
 (ד) וְעֶשֶׂה כְּסוּי לְמִשְׁכָּן עוֹרוֹת אֵילִים
 קְלוּפִים וְכְסוּי מְעוֹרוֹת תַּחֲשִׁים
 מְלֻמְעָלָה.

בְּלִפְוֵי אֶת הָאֹהֶל וְיִתְהַוֶּה לְהֵיוֹת אֶחָד.
 (ב) וּפְרֹשׁ לְמִטָּה אֶת שְׂאֲרֵי
 הַיְרִיעוֹת הַמְשֻׁמְשׁוֹת בְּאֹהֶל, וְהִיא
 מְחַצֵּית הַיְרִיעָה הָעוֹדֵפֶת. אֶמְתָּא תְּפָרֵשׁ
 לְמִטָּה אֶל אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן.
 (ג) וְאֶמְתָּא מְכוּוּנוֹ שֶׁל זֶה וְאֶמְתָּא

~ יום רביעי כ"ח שבט ~

(טו) וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקֶּרָשִׁים לְמִשְׁכַּן עֲצֵי שֹׁטִים עֲמֻדִים: טו וְתַעֲבֹד יָת דַּפְּיָא לְמִשְׁכְּנָא דְאֵעֵי שְׁטִין קְרִימִין:

בִּידְכֶם! הוּא שִׁסְד הַבְּבָלִי בְּפִיּוּט שְׁלוֹ: טס מִטַּע מְזֻזִים, קוֹרוֹת בְּתִינוּ אֲרָזִים, שְׁנֹדְדָרוּ לְהִיּוֹת מוֹכְנִים בִּידָם מִקֶּדֶם לְכֵן. עֲצֵי שֹׁטִים עֲמֻדִים • אִישׁטֻנְבִי"ש בְּלַע"ז, שְׁיָהָא אַרְבֵּי הַקֶּרָשִׁים זְקוּף לְמַעְלָה בְּקִירוֹת הַמִּשְׁכָּן, וְלֹא תַעֲשֶׂה הַכְּתָלִים בְּקֶרְשִׁים שׁוֹכְבִים, לְהִיּוֹת רַחֵב הַקֶּרָשִׁים לְגַבְהַ הַכְּתָלִים, קֶרֶשׁ עַל קֶרֶשׁ.

כ"ט! וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקֶּרָשִׁים • הִיָּה לוֹ לומר: וְעָשִׂיתָ קֶרֶשִׁים, כְּמוֹ שְׁנֹאָמַר בְּכָל דְּבָר וְדָבָר. מֵהוּ "הַקֶּרָשִׁים"? מֵאוֹתָן הָעוֹמְדִין וּמִיַּחְדִּין לְכָף. יַעֲקֹב אָבִינוּ נָטַע אֲרָזִים בְּמִצְרַיִם, וּכְשֶׁמָּת צִוָּה לְכַנּוּי לְהַעֲלוֹתָם עִמָּהֶם כְּשִׁיצְאוּ מִמִּצְרַיִם, וְאָמַר לָהֶם, שְׁעִתִּיד הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְצוּוֹת אוֹתָן לַעֲשׂוֹת מִשְׁכָּן בַּמִּדְבָּר מִעֲצֵי שֹׁטִים: ראו, שְׁיָהוּ מְזֻמָּנִים

~ נקודות משיחות קודש ~

שְׁטוֹת דְּלַעוֹמַת־זָה' הִיא אוֹתָהּ רוּחַ שְׁטוֹת הַגּוֹרְמַת לְאָדָם לְחִטּוֹא, וּכְמֹאֲמַר רַ"ל (סוטה א) "אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבָרָה אֶל־אֶם־כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוֹת". שְׁטוֹת דְּקְדוּשָׁה' הִיא כְּאִשֶּׁר יְהוּדֵי עוֹבֵד אֶת ה' בְּאֹפֶן שְׁלֹמְעָלָה מִטַּעַם וְדַעַת, וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שְּׂאָמְרוּ רַ"ל (כתובות יז), "אֵהְיִי לִיָּה שְׁטוֹתִיָּה לְסַבָּא". עוֹבֵדַת הָאָדָם הִיא אֲפּוֹא לְהַפּוֹךְ אֶת ה'שְׁטוֹת דְּלַעוֹמַת־זָה' לְעֲצֵי שֹׁטִים עוֹמְדִים' – שְׁטוֹת דְּקְדוּשָׁה'.

וְעָשִׂיתָ אֶת הַקֶּרָשִׁים לְמִשְׁכָּן, עֲצֵי שֹׁטִים עֲמֻדִים (כו, טו) שֶׁרֶשׁ הַמְּלָה "שֹׁטִים" הוּא 'שֹׁטָה', שְׁמִשְׁמַעוּתָהּ נְטִיָּה (כִּי עֵץ הַשִּׁטָּה נוֹטָה הַצִּדָּה בְּדֶרֶךְ כָּלֵל). דְּהִנּוּ, יֵשׁ דְּבָר שֶׁהוּא אֲמִצְעִי, וְהַהֲטָיָה לְאִיזָה צַד, לְמַעְלָה אוֹ לְמַטָּה, נִקְרָאת שִׁטָּה. אִף תִּיכַת 'שְׁטוֹת' הִיא מֵאוֹתוֹ שֶׁרֶשׁ. נִמְצָא כִּי "שֹׁטִים" וְשְׁטוֹת – כֻּלָּם מִשְׁרֵשׁ אֶחָד. וְהִנֵּה דֶרֶךְ הַמִּצְוָע הִיא – דֶּרֶךְ הַהִיגוֹן וְהַשְׁכָּל. הַהֲטָיָה מְדַרְבֵּךְ זוֹ לְמַטָּה – הִיא 'שְׁטוֹת דְּלַעוֹמַת־זָה' (דְּקָלִיפָה), וְהַהֲטָיָה כְּלַפֵּי מַעְלָה – הִיא 'שְׁטוֹת דְּקְדוּשָׁה'.

(ספר המאמרים תשי"ז, עמ' 114)

(טז) וְעָשִׂר אֲמוֹת אַרְבֵּי הַקֶּרֶשׁ וְאֲמֹה וְחֲצֵי הָאֲמֹה רַחֵב הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: טז עֲשֵׂר אֲמִין אַרְבָּא דְּדַפָּא וְאֲמִתָּא וּפְלָגוֹת אֲמִתָּא פּוּתְיָא דְּדַפָּא חָד:

לְמַדְנוּ: אֲרָכּוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן לְעֶשְׂרִים קֶרֶשִׁים, שְׁהִיוּ בְּצַפּוֹן וּבְדָרוֹם, מִן הַמְּזֻרָח לְמַעְרָב, שְׁלֹשִׁים אֲמֹה.

כ"ט! עֲשֵׂר אֲמוֹת אַרְבֵּי הַקֶּרֶשׁ • לְמַדְנוּ: גְּבַהּוּ שֶׁל מִשְׁכָּן עֲשֵׂר אֲמוֹת. וְאֲמֹה וְחֲצֵי הָאֲמֹה רַחֵב.

(יז) שְׁתֵּי יוֹת לְקֶרֶשׁ הָאֶחָד מְשֻׁלְבַת אִשָּׁה אֶל־אֶחָתָהּ כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל קֶרֶשִׁי הַמִּשְׁכָּן: יז תְּתִיב יוֹת לְדַפָּא חָד מְשֻׁלְבִין חָד לְקַבֵּל חָדָא כֵּן תַּעֲבֹד לְכָל דַּפֵּי מִשְׁכְּנָא:

רַחֵב אֲמֹה. נִמְצָא, חֲצֵי רַחֵב הַקֶּרֶשׁ שְׁבָאֲמִצְעֵה הוּא חֲצֵי אֲמֹה. וְכֵן פִּרְשׁ רַש"י בְּהִדְיָא בְּפֶרֶק "הַזּוֹרֵק", דָּף צ"ח, שֶׁהַחֲרִיץ בְּאֲמִצְעֵה רַחֵב חֲצֵי אֲמֹה, וְהִנֵּה חוֹרֵץ רְבִיעִית אֲמֹה מְכָל צַד, וְכָל יָד הִיָּה רַחֵב רְבִיעִית אֲמֹה, וְכֵן כָּל שְׁפַת אֶדָן הִיָּה רַחֵב רְבִיעִית אֲמֹה,

כ"ט! שְׁתֵּי יוֹת לְקֶרֶשׁ הָאֶחָד • הִיָּה חוֹרֵץ אֶת הַקֶּרֶשׁ מִלְּמַטָּה בְּאֲמִצְעוֹ בְּגַבְהַ אֲמֹה, וּמִנִּיחַ רְבִיעַ רַחֵבּוֹ מִכָּאן וּרְבִיעַ רַחֵבּוֹ מִכָּאן, וְהֵן הֵן הַיְדוּת. וְהַחֲרִיץ, חֲצֵי רַחֵב הַקֶּרֶשׁ בְּאֲמִצְעֵה, (רוּצָה לומר: קֶרֶשׁ, נִקְרָא מֵה שְׁנֹשְׂאָר לְאַחַר שְׁחָרֵץ מִכָּאן וּמִכָּאן, וְאֵז נִשְׂאָר

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית־יהודית

(טז) וְעָשִׂה אֶת הַקֶּרָשִׁים עֲבוּר הַמִּשְׁכָּן מִעַץ הַשִּׁטָּה בְּעֲמֻדוֹ. (טז) אַרְבֵּי כָּל קֶרֶשׁ עֲשֵׂר אֲמוֹת, וְאֲמֹה וְחֲצֵי רַחֵבּוֹ.

שיתחברו הקרשים זה אצל זה. משלבת. עשויות כמין שליבות סלם, מבדלות זו מזו ומשפין ראשיהם להפגס בתוך חלל האדן, כשליבה הנכנסת בנקב עמודי הסלם. אשה אל-אחותה. מכונות זו כנגד זו, שיהיו חריציהם שוים זו כמדת זו, כדי שלא יהיו שתי ידות זו משוכה לצד פנים וזו משוכה לצד חוץ בעבי הקרש שהוא אמה. ותרגום של "ידות" צירין, לפי שדומות לצירי הדלת הנכנסים בחורי המפתן.

ודוק היטב. ואז סרה תלונת הרמב"ן, ותמיהתו מסלקת. ואותן הידות, מכניס באדנים שהיו חלולים, והאדנים גבהן אמה ויושבים רצופים ארבעים זה אצל זה, וידות הקרש הנכנסות בחלל האדנים, חרוצות משלושה צדיהן, רחב החריץ בעבי שפת האדן, שיכסה הקרש את כל ראש האדן. שאם לא כן, נמצא רוח בין קרש לקרש בעבי שפת שני האדנים שיפסיקו ביניהם, וזהו שנאמר: "ויהיו תואמים מלמטה" שיחרץ את צדי הידות, כדי

יה ומעבד ית דפיא למשקנא עסרין דפיין לרוח עבר דרומא :

(יח) ועשית את הקרשים למשפן עשרים קרש לפאת נגבה תימנה:

כ"ט - לפאת נגבה תימנה. אין "פאה" זו לשון מקצוע, אלא כל הרוח קרויה פאה, כתרגומו: 'לרוח עבר דרומא'.

יט וארבעין סמכין דכסף תעבד תחות עסרין דפיין תרין סמכין תחות דפא חד לתרין צידוהי ותרין סמכין תחות דפא חד לתרין צידוהי :

(יט) וארבעים אדני כסף תעשה תחת עשרים הקרש שני אדנים תחת הקרש האחד לשתי ידותיו ושני אדנים תחת הקרש האחד לשתי ידותיו:

כ ולסטר משקנא תניתא לרוח צפונא עסרין דפיין :

(כ) ולצלע המשפן השנית לפאת צפון עשרים קרש:

כא וארבעין סמכיהון דכסף תרין סמכין תחות דפא חד ותרין סמכין תחות דפא חד :

(כא) וארבעים אדניהם כסף שני אדנים תחת הקרש האחד ושני אדנים תחת הקרש האחד:

כב ולספיי משקנא מערבא תעבד שתא דפיין :

(כב) ולירכתי המשפן ימה תעשה ששה קרשים:

'אחורים'. וזהו 'סוף', שהפנים הוא הראש. תעשה ששה קרשים. גרי תשע אמות רחב.

כ"ט - ולירכתי. לשון סוף, כתרגומו: 'ולספיי'. ולפי שהפתח במזרח, קרוי מזרח 'פנים' והמערב

כג ותרין דפיין תעבד לזוית משקנא בסופיהון :

(כג) ושני קרשים תעשה למקצעת המשפן בירכתים:

מזו, נראות בחלל להשלים רחבו לעשר, והאמה מזה והאמה מזה, באות כנגד אמות עבי קרשי המשפן הצפון והדרום, כדי שיהא המקצוע מבחוץ שוה.

כ"ט - ושני קרשים תעשה למקצעת. אחד למקצוע צפונית מערבית, ואחד למערבית דרומית. כל שמונה קרשים בסדר אחד הן, אלא שאלו השתים אינן בחלל המשפן אלא חצי אמה מזו וחצי אמה

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

- ככה תעשה לכל קרשי המשפן.
- (יח) ועשה את קרשי המשפן עשרים קרשים מכיוון רוח הדרום.
- (יט) וארבעים בסיסים ממתכת הכסף, תעשה אותם תחת עשרים הקרשים. שני בסיסים תחת כל קרש לשני ציריו (לשתי רגליהם).
- (כ) ואל הצד השני, מכיוון רוח צפון - עשרים קרש.
- (כא) ולהם ארבעים בסיסים ממתכת הקרשים. ששה קרשים מערבית.
- (כב) ושני קרשים נוספים תעשה לשתי קרנות המשפן בשתי הזויות.
- (כג) ושני קרשים בירכתים.
- (כד) ולהם ארבעים בסיסים ממתכת הקרשים.

כד ויהיו מְנַצְּמֵהּ מִלְמַטָּה וַיַּחֲדוּ יְהוָה תָּמִים עַל־
עַל רִישָׁהּ לְעִזְקָתָא חָדָא כֵּן יְהִי לְתַרְוִיחֵיהּ
לְתַרְוִיחֵיהּ יְהוָה:

**ראשו אליהטבעת האחת בן יהיה לשניהם לשני
המקצעת יהיו:**

נמצא, מתאים לקרש שאצלו, אבל אותן טבעות,
לא ידעתי אם קבועות הן, אם מטלטלות. ובקרש
שבמקצע היתה טבעת בעבי הקרש (נראה, כי מלות
ה'דרומי והצפוני' אלמטה קאי, ורוצה לומר
שהדרומי והצפוני וראש קרש וכו' נכנס לתוכו, ומה
שכתב היתה טבעת בעבי קרש, רוצה לומר בעבי
קרש המערבי. ודו"ק) הדרומי והצפוני, וראש קרש
המקצוע שבסדר מערב נכנס לתוכו. נמצאו, שני
הכתלים מחברים. בן יהיה לשניהם. לשני
הקרשים שבמקצוע, לקרש שבסוף צפון ולקרש
המערבי וכן לשני המקצועות.

ש"י ויהיו תאמם מלמטה. כל הקרשים תואמם
זה לזה מלמטה, שלא יפסיק עבי שפת שני האדנים
ביניהם, להרחיקן זו מזו, כמו שפרשתי, שיהיו צירי
הידות חרוצים מצדיהן, שיהא רחב הקרש בולט
לצדו, חוץ לידי הקרש, לכסות את שפת האדן, וכן
הקרש שאצלו, ונמצאו תואמם זה לזה, וקרש
המקצוע שבסדר המערב חרוץ לרחבו בעביו, כנגד
חרוץ של צד קרש הצפוני והדרומי, כדי שלא יפרו
האדנים ביניהם. ויחדו יהיו תמים. כמו תאומים.
על ראשו. של קרש. אל הטבעת האחת. כל
קרש וקרש היה חרוץ מלמעלה ברחבו שני חריצין
בשני צדיו כדי עבי טבעת, ומכניסו בטבעת אחת.

כה ויהיו תמנא דפין וסמכיהון דכסף שתא
עשר סמכין תרין סמכין תחות דפא חד
ותרין סמכין תחות דפא חד:

**והיו שמנה קרשים ואדניהם כסף ששה עשר
אדנים שני אדנים תחת הקרש האחד ושני אדנים
תחת הקרש האחד:**

האדן כשליכה הנכנסת בנקב עמודי הסלם, והוא
לשון "משלכות", עשויות כמין שליכה, ומכניסן
לתוך שני אדנים, שנאמר: "שני אדנים, שני אדנים",
וחורץ את הקרש מלמעלה, אצבע מאן ואצבע
מפאן, ונותנן לתוך טבעת אחת של זהב, כדי שלא
יהיו נפרדין זה מזה, שנאמר: "ויהיו תאמם מלמטה
וגו'". כך היא המשנה, והפרוש שלה הצעתי למעלה,
בסדר המקראות.

ש"י ויהיו שמנה קרשים. הן האמורות למעלה:
"תעשה ששה קרשים, ושני קרשים תעשה
למקצעת". נמצאו, שמונה קרשים בסדר מערבי. כך
שנויה במשנה 'מעשה סדר הקרשים' במלאכת
המשפן: הנה עושה את האדנים חלולים וחורץ את
הקרש מלמטה, רביע מאן ורביע מפאן, והחרוץ
חציו באמצע, ועשה לו שתי ידות כמין שני חמוקין
(ולו נראה שהגרסא 'כמין שני תוקין'), כמין שני
שליבות סלם המבדלות זו מזו ומשפות להפנס בתלל

כו ותעבד עברי דאעי שטין חמשא לדפי
סטר משפנא חד:

**לקרשי חמשה עצי שטים חמשה
צלעה המשפן האחד:**

זה נכנס בטבעת מצד זה, וזה נכנס בטבעת מצד
זה, עד שמגיעין זה לזה. נמצא, שעליון ותחתון,
שנים שהן ארבע, אבל האמצעי ארכו כנגד כל הכתל
ומברית מקצה הכתל ועד קצהו, שנאמר: "והברית

ש"י בריחם. בתרגומו: עברין, ובלע"ז אשפריש.
חמשה לקרשי צלעה המשפן. אלו ה', ג' הן, אלא
שהברית העליון והתחתון עשוי משתי חתיכות: זה
מברית עד חצי הכתל, וזה מברית עד חצי הכתל,

בד) ויהיו מתאמים מלמטה, ויחדו
יהיו מתאמים מלמעלה בטבעת אחת,
ככה יהיה לשתי הקרנות, באפן שוה
לשתייהן.
כח) והיו שמונה קרשים, בסיסיהם
ממכתת הכסף ששה עשר בסיס, שני
בסיסים תחת כל קרש.
כו) ועשה בריחים מעץ השטה,
חמשה לקרשי צד המשפן האחד.

בְּעֵבֶר, וְהוּא נִכְנָס בָּהֶם דְּרָף הַנִּקְבִּים שֶׁהֵם מְכוּוֹנִין זֶה מוֹל זֶה, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים". הַבְּרִיחִים הָעֲלִיּוֹנִים וְהַתְּחוּנִים שֶׁבְּצַפּוֹן וּבְדָרוֹם, אַרְךְ כָּל אֶחָד ט"ו אַמָּה, וְהַתִּיכוֹן אַרְכוֹ שְׁלֹשִׁים אַמָּה, וְזֶהוּ: "מִן הַקְּצָה אֶל הַקְּצָה", מִן הַמְּזֻרָח וְעַד הַמְּעֻרָב, וְחַמְשָׁה בְּרִיחִים שֶׁבְּמַעְרָב, אַרְךְ הָעֲלִיּוֹנִים וְהַתְּחוּנִים שֶׁשׁ אַמּוֹת, וְהַתִּיכוֹן אַרְכוֹ י"ב כְּנֶגֶד רַחַב ח' קְרָשִׁים. כִּף הִיא מִפְרֶשֶׁת בְּמִלְאֶת הַמִּשְׁכָּן (שבת צח).

הַתִּיכוֹן וְגו' מְבָרַח מִן-הַקְּצָה אֶל-הַקְּצָה". שֶׁהָעֲלִיּוֹנִים וְהַתְּחוּנִים הָיוּ לָהֶן טְבַעוֹת בְּקְרָשִׁים לְהַכְנִס לְתוֹכָן, שְׁתֵּי טְבַעוֹת לְכָל קְרָשׁ, מְשֻׁלְשִׁים בְּתוֹךְ עֶשֶׂר אַמּוֹת שֶׁל גְּבֵה הַקְּרָשׁ, חֶלֶק אֶחָד מִן הַטְּבַעַת הָעֲלִיּוֹנָה וְלַמְעָלָה, וְחֶלֶק אֶחָד מִן הַתְּחוּנָה וְלַמַּטָּה, וְכָל חֶלֶק הוּא רְבִיעַ אַרְךְ הַקְּרָשׁ, וְשְׁנֵי חֶלְקִים בֵּין טְבַעַת לְטְבַעַת, כְּדִי שִׁיְהִיו כָּל הַטְּבַעוֹת מְכוּנּוֹת זו כְּנֶגֶד זו, אֲבָל לְבְרִיחַ הַתִּיכוֹן אֵין טְבַעוֹת, אֲלֵא הַקְּרָשִׁים נְקוּבִין

כִּי וְחַמְשָׁה עֶבְרִין לְדָפִי סֵטֵר מִשְׁכָּנָא תְּנִינָא וְחַמְשָׁה עֶבְרִין לְדָפִי סֵטֵר מִשְׁכָּנָא לְטוֹפִיָּהוֹן מְעֻרָבָא :

(כו) וְחַמְשָׁה בְּרִיחִים לְקְרָשֵׁי צֵלַע-הַמִּשְׁכָּן הַשְּׁנִינִית וְחַמְשָׁה בְּרִיחִים לְקְרָשֵׁי צֵלַע הַמִּשְׁכָּן לְיְרִכְתֵּיהֶם יָמָה:

כח וְעֶבְרָא מְצִיעָאָה כְּגוֹ דְּפִיָּא מְעַבֵּר מִן סִיפֵי לְסִיפֵי :

(כח) וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכוֹן בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מְבָרַח מִן-הַקְּצָה אֶל-הַקְּצָה:

כט וְיֵית דְּפִיָּא תַּחְפִּי דְּהִבָּא וְיֵית עֲזָקְתָּהוֹן תַּעֲבֵד דְּהִבָּא אֲתֵרָא לְעֶבְרָא וְתַחְפִּי יֵת עֶבְרָא דְּהִבָּא :

(כט) וְאֶת-הַקְּרָשִׁים תִּצְפֶּה זָהָב וְאֶת-טְבַעֲתֵיהֶם תַּעֲשֶׂה זָהָב בְּתֵים לְבְרִיחִים וְצִפִּית אֶת-הַבְּרִיחִים זָהָב:

הַקְּרָשׁ מִן הַטְּבַעַת לְכָאן וּמִמֶּנָּה לְכָאן, וְהַבְּרִיחַ נִכְנָס לְתוֹכוֹ, וּמִמֶּנּוּ לַטְּבַעַת, וּמִן הַטְּבַעַת לְפָה הַשְּׁנִי. נִמְצְאוּ הַבְּרִיחִים, מְצֻפִּים זָהָב כְּשֶׁהֵן תְּחוּבִין בְּקְרָשִׁים, וְהַבְּרִיחִים הִלְלוּ מִבְּחוּץ הָיוּ בּוֹלְטוֹת, וְהַטְּבַעוֹת וְהַפִּיפְיוֹת לֹא הָיוּ נִרְאוֹת בְּתוֹךְ הַמִּשְׁכָּן, אֲלֵא כָּל הַכֶּתֶל חֶלֶק מִבְּפָנִים.

כ"י - בְּתֵים לְבְרִיחִים • הַטְּבַעוֹת שֶׁתַּעֲשֶׂה בָּהֶן, יִהְיוּ בְּתֵים לְהַכְנִס בָּהֶן הַבְּרִיחִים. וְצִפִּית אֶת הַבְּרִיחִים זָהָב. לֹא שֶׁהִיא הַזָּהָב מְדַבֵּק עַל הַבְּרִיחִים, שְׂאִין עֲלֵיהֶם שׁוֹם צְפוּי, אֲלֵא בְּקְרָשׁ הִיא קוֹבַע כְּמִין שְׁתֵּי פִיפְיוֹת שֶׁל זָהָב, כְּמִין שְׁנֵי סְדָקֵי קִנָּה חֲלוּל, וְקוֹבְעֵן אֲצֵל הַטְּבַעוֹת לְכָאן וּלְכָאן, אַרְכָּן מִמְּלֵא אֶת רַחַב

ל וְתַקִּים יֵת מִשְׁכָּנָא כְּהַלְכְתָּה דִּי אֲתַחְזִינָא בְּטוֹרָא :

(ל) וְהַקְּמַת אֶת-הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הִרְאִיתָ בְּהָר: ם

כ"י - וְהַקְּמַת אֶת הַמִּשְׁכָּן • לְאַחַר שִׁיגְמַר, הִקְיֵמְהוּ. הִרְאִיתָ בְּהָר • קִדְּם לְכֵן, שְׂאִנִּי עֲתִיד לְלַמְדְךָ וּלְהִרְאוֹתְךָ סְדָר הַקְּמָתוֹ.

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

- (כו) וְחַמְשָׁה בְּרִיחִים לְקְרָשֵׁי צֵד הַמִּשְׁכָּן הַשְּׁנִי, וְחַמְשָׁה בְּרִיחִים לְקְרָשֵׁי צֵד הַמִּשְׁכָּן בְּשְׁתֵּי הַזְּוִיּוֹת בְּמַעְרָב.
- (כח) וְהַבְּרִיחַ הָאֲמֻצְעִי, בְּחֶלֶק מִן הַקְּצָה עַד הַקְּצָה.
- (כט) וְכִסָּה אֶת הַקְּרָשִׁים בְּזָהָב, וְעָשָׂה אֶת טְבַעוֹתֵיהֶם זָהָב לְהִיּוֹת
- לְמַקּוֹם עֲבוּר הַבְּרִיחִים, וְכִסָּה גַם אֶת הַבְּרִיחִים בְּזָהָב.
- (ל) וְהַעֲמַדְתָּ אֶת הַמִּשְׁכָּן בְּהַתְּאֵם לְצוּרָתוֹ אֲשֶׁר הִרְאִיתָ לְךָ בְּהָר.

~ יום חמישי כ"ט שבט ~

(לא) וְעִשִׂית פְּרֻכַת תְּכַלֵּת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁזַר מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב יַעֲשֶׂה אֹתָהּ בְּרִיבִים:
לא ומעבד פְּרֻכַתָּא תְּכַלָּא וְאַרְגָּמָנָא וְצִבְע
זְהוּרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבֵד אֲמָן יַעֲבֵד יְתָה
צוּרַת בְּרִיבִין:

עֲשֹׂר אַמּוֹת לְרַחְבּוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן, וְרַחְבָּהּ עֲשֹׂר אַמּוֹת
כְּגִבְהֶן שֶׁל קְרָשִׁים, פְּרוּסָה בְּשִׁלְשֵׁי שֶׁל מִשְׁכָּן, שִׁיחָה
הַיְמָנָה וְלִפְנֵים עֲשֹׂר אַמּוֹת, וְהַיְמָנָה וְלַחוּץ עֲשָׂרִים
אַמָּה. נִמְצָא, בֵּית קִדְשֵׁי הַקְּדָשִׁים עֲשֹׂר עַל עֲשֹׂר,
שֶׁנֶּאֱמַר: "וַנִּתֵּן אֶת הַפְּרֻכַת תַּחַת הַקְּרָסִים" הַמְּחַבְרִים
אֶת שְׁתֵּי חוֹבְרוֹת שֶׁל יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן וְרַחֵב הַחוֹבְרוֹת
עֲשָׂרִים אַמָּה, וְכִשְׁפָּרְשָׁם עַל גַּג הַמִּשְׁכָּן מִן הַפֶּתַח
לְמַעְרָב, כְּלַתָּה בְּשָׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַמִּשְׁכָּן, וְהַחוֹבְרַת
הַשְּׁנִית כְּסֻתָּה שְׁלִישֵׁי שֶׁל מִשְׁכָּן, וְהַמּוֹתֵר תְּלוּי
לְאַחוּרָיו, לְכַסּוֹת אֶת הַקְּרָשִׁים.

רש"י פְּרֻכַת • לְשׁוֹן מַחְצָה הוּא, וּבִלְשׁוֹן חֲכָמִים:
'פְּרָגוֹד', דְּבַר הַמְּבַדֵּל בֵּין הַמְּלָךְ וּבֵין הָעָם. תְּכַלֵּת
וְאַרְגָּמָן • כָּל מִין וּמִין הֵיחָד כְּפּוֹל, בְּכָל חוּט וְחוּט
שֶׁשֶׁה חוּטִין. מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב • כְּבָר פְּרֻשְׁתִּי שֶׁזוֹ הִיא
אַרְיֵגָה שֶׁל שְׁתֵּי קִירוֹת, וְהַצִּיּוּרִין שֶׁמִּשְׁנֵי עֲבָרֶיהָ אֵינָן
דוּמִין זֶה לָזֶה. בְּרִיבִים • צִיּוּרִין שֶׁל בְּרִיּוֹת יַעֲשֶׂה
בָּהּ: אַרְבָּעָה עַמּוּדִים תְּקוּעִים בְּחוּף אַרְבָּעָה אֲדָנִים,
וְאוּנְקָלִיּוֹת קְבוּעִין בְּהֵן עֲקָמִין לְמַעְלָה, לְהוֹשִׁיב
עֲלֵיהֶן כְּלוּנָס, שְׂרָאשׁ הַפְּרֻכַת כְּרוּף בָּהּ, וְהַאוּנְקָלִיּוֹת
הֵן הַגּוּזִין, שֶׁהָרִי כְּמִין גּוּזִין הֵן עֲשׂוּיִים, וְהַפְּרֻכַת אַרְבָּה

~ נקודות משיחות קודש ~

כפשוטו הכתובים "וְהַבְּדִילָה הַפְּרֻכַת", וְרַק שְׁפוּעַלָּת
גַם לְהִיּוֹת מְסוּף. וְהַעִיר מִרְש"י שֶׁם: "וְסַכַּת עַל הָאָרוֹן,
לְשׁוֹן הַגְּנָה, שֶׁהָרִי מַחְצָה הֵיחָד".

לְשׁוֹן מַחְצָה . . דְּבַר הַמְּבַדֵּל (רש"י כו, לא) יֵשׁ לְשֶׁאל, הָרִי
מִפְּרֻשׁ בְּסֻמוּף "וְהַבְּדִילָה הַפְּרֻכַת לְכֶם". וְיֵשׁ לוֹמַר, דִּהְנֵה
כְּתִיב "וְסַכַּת עַל הָאָרוֹן אֶת הַפְּרֻכַת" (פְּקוּדֵי מ, ג). וְרְש"י
מְחַדֵּשׁ, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר שֵׁשׁ בַּפְּרֻכַת שְׁנֵי דְבָרִים, מַחְצָה
הַמְּבַדֵּלָת וּמְסוּף עַל הָאָרוֹן, אֲלֵא שֶׁהַחֲפָצָא שְׁלֵהָ הִיא מַחְצָה

(לקוטי שיחות, כרך לו, עמ' 140)

לב ונתתן יתה על ארבעה עמודי שטין
מחפנין ויהא ויהיון דיהא על ארבעה
סמכי דקסוף:

**(לב) וַנִּתְּתָהּ אֹתָהּ עַל־אַרְבָּעָה עַמּוּדֵי שָׁפִים מְצֻפִים
זָהָב וְזִיָּהִם זָהָב עַל־אַרְבָּעָה אֲדָנֵי־כֶסֶף:**

לג ונתתן ית פרכתא תחות פורפיא ותעל
תמן מגו לפרכתא ית ארונא דסדהותא
ומפרש פרכתא לכון בין קודשא ובין קדש
קודשא:

**(לג) וַנִּתְּתָהּ אֶת־הַפְּרֻכַת תַּחַת הַקְּרָסִים וְהִבֵּאתָ
שָׁמָּה מִבֵּית לַפְּרֻכַת אֶת אֲרוֹן הָעֵדוּת וְהַבְּדִילָה
הַפְּרֻכַת לְכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים:**

לד ונתתן ית פרכתא על ארונא דסדהותא
בקדש קודשא:

**(לד) וַנִּתְּתָהּ אֶת־הַכֹּפֶרֶת עַל אֲרוֹן הָעֵדוּת בְּקֹדֶשׁ
הַקְּדָשִׁים:**

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערכת־יהודית

שְׁמָה מְפָנִים לַפְּרֻכַת אֶת אֲרוֹן הָעֵדוּת.
וְתַבְדִּיל הַפְּרֻכַת לְכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין
הַמְּבַחֵר שְׂבָקָדָשִׁים.
(לד) וְשִׁים אֶת הַמְּכֻסָּה עַל אֲרוֹן
הָעֵדוּת הַנִּמְצָא בַּמְּבַחֵר שְׂבָקָדָשִׁים.

(לב) וְתִלָּה אוֹתָהּ עַל אַרְבָּעָה
עַמּוּדִים מַעֲצֵי שֵׁטָה אֲשֶׁר צְפוּיִם
זָהָב, בְּמַתְלִים לְלִינִיִּים מְזָהָב עַל
אַרְבָּעָה בְּסִיסֵי מַתְכַת כֶּסֶף לְמַעֲמָדִים.
(לג) וְתִלָּה אֶת הַפְּרֻכַת תַּחַת הַקְּרָסִים
הַמְּחַבְרִים אֶת יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן וְהַכְּנָס

(לא) וַעֲשֵׂה פְּרֻכַת מְצָמֵר כְּכֹשִׁים
צְבוּעַ תְּכַלֵּת־אֶפְרַסֵּר וּמְצָמֵר כְּכֹשִׁים
צְבוּעַ אֲרָגְמָן וּמְצָמֵר כְּכֹשִׁים צְבוּעַ
שְׁנֵי וּמִפְשֶׁתָן רֶף וְאַוּרִירִי, הַקְּרוּי שֵׁשׁ
— בְּשׂוּזְרֵהָ, מַעֲשֵׂה אֲמָן מֵהִיר
בְּמִלְאָכָתוֹ, יַעֲשֶׂה בְּשִׁלּוּב צִירוֹת.

להוֹתְשִׁי ית פְּתוּרָא מְבָרָא לְפָרְכָּתָא וְיִת מְנַרְתָּא לְקַבְּל פְּתוּרָא עַל צְדָא דְמִשְׁכְּנָא דְרוּמָא וּפְתוּרָא תַתָּן עַל סֵטֶר צְפוּנָא:

(לה) וְשִׁמְתָּ אֶת־הַשְּׁלֶחַן מִחוּץ לְפָרְכָת וְאֶת־הַמְּנֹרָה נֹכַח הַשְּׁלֶחַן עַל צִלְע הַמִּשְׁכָּן תִּימְנָה וְהַשְּׁלֶחַן תַּתָּן עַל־צִלְע צְפוּן:

קמֵעָא כְּלִפֵּי הַמְּזוֹרָה, וְכֵלָם נְתוּנִים מִן חֲצֵי הַמִּשְׁכָּן וְלִפְנֵים, כִּי צַד? אַרְךְ הַמִּשְׁכָּן מִן הַפֶּתַח לְפָרְכָת עֲשָׂרִים אַמָּה. הַמְּזוֹבַח וְהַשְּׁלֶחַן וְהַמְּנֹרָה מְשׁוּכִים מִן הַפֶּתַח לְצַד מְעַרְב עֶשֶׂר אַמּוֹת.

כ"ט - וְשִׁמְתָּ אֶת הַשְּׁלֶחַן • שְׁלֶחַן בְּצִפּוֹן, מְשׁוּף מִן הַפֶּתַח הַצְּפוּנִי שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמְחֻצָּה, וּמְנֹרָה בְּדְרוֹם, מְשׁוּכָה מִן הַפֶּתַח הַדְּרוּמִי שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמְחֻצָּה, וּמְזוֹבַח הַזֶּהָב נְתוּן בְּנֶגֶד אֹרֵר שְׁבִין שְׁלֶחַן לְמְנֹרָה, מְשׁוּף

לְיוֹתְעֵבֵד פְּרָסָא לְתַרַע מִשְׁכְּנָא תְּכֻלָּא וְאַרְגָּוָנָא וְצִבְע זָהוּרִי וְכוּץ שְׁזִיר עוֹבֵד צִיר:

(לו) וְעִשִׂיתָ מִסֹּד לְפֶתַח הָאֹהֶל תְּכַלֶּת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְיֵשׁ מְשֹׁר מְעֵשָׂה רִקָּם:

זֶה, כֶּף פְּרָצוּף שֶׁל עֵבֶר זֶה. רִקָּם • שֵׁם הָאָמֶן וְלֹא שֵׁם הָאָמְנוֹת, וְתַרְגוּמוֹ: "עוֹבֵד צִיר", וְלֹא עוֹבֵד צִיּוֹר. מִדַּת הַמִּסֹּד כְּמִדַּת הַפְּרָכָת: עֶשֶׂר אַמּוֹת עַל עֶשֶׂר אַמּוֹת.

כ"ט - וְעִשִׂיתָ מִסֹּד • וִילוֹן, שֶׁהוּא מִסֹּד בְּנֶגֶד הַפֶּתַח, כְּמוֹ: (איוב ט) "שִׁכְתָּ בְּעֵדוֹ", לְשׁוֹן מִגִּין. מְעֵשָׂה רִקָּם • הַצְּבוֹרוֹת עֲשׂוּיּוֹת בּוֹ מְעֵשָׂה מַחֵט, כְּפָרְצוּף שֶׁל עֵבֶר

לְיוֹתְעֵבֵד לְפָרְסָא חֲמִשָּׁא עֲמוּדֵי שְׁטִין וְתַחֲפֵי יְהוֹן דְּהָבָא וְוִיהוֹן דְּהָבָא וְתַחֲפֵי לְהוֹן חֲמִשָּׁא סַמְכֵי נַחֲשָׂא:

(לז) וְעִשִׂיתָ לְמִסֹּד חֲמִשָּׁה עֲמוּדֵי שְׁטִים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וְוִיהֶם זָהָב וְיִצְקֶתָ לָהֶם חֲמִשָּׁה אַדְנֵי נַחֲשָׁת:

~ יום שישי ל' שבט ~

א וְתַעֲבֵד ית מְדַבְּחָא דְאֵעִי שְׁטִין חֲמִשׁ אַמִּין אַרְבָּא וְחֲמִשׁ אַמִּין פּוֹתִינָא מְרַבַּע יְהִי מְדַבְּחָא וְתֵלַת אַמִּין רוּמָה:

(א) וְעִשִׂיתָ אֶת־הַמְּזוֹבַח עֲצֵי שְׁטִים חֲמִשׁ אַמּוֹת אַרְךְ וְחֲמִשׁ אַמּוֹת רֹחַב רְבֹוע יְהִי הַמְּזוֹבַח וְשִׁלְשׁ אַמּוֹת קָמְתוֹ:

מֵה לְהֵלֵן גָּבְהוּ פִי שְׁנַיִם כְּאַרְכּוֹ, אַף כָּאֵן גָּבְהוּ פִי שְׁנַיִם כְּאַרְכּוֹ, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם: "שִׁלְשׁ אַמּוֹת קָמְתוֹ"? מְשַׁפֵּת סוֹכֵב וְלִמְעָלָה.

כ"ט - וְעִשִׂיתָ אֶת הַמְּזוֹבַח וְגו' וְשִׁלְשׁ אַמּוֹת קָמְתוֹ • (דברים טז) דְּבָרִים כְּכַתְּבֶן, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: גָּאֵמֵר כָּאֵן "רְבֹוע", וְגָאֵמֵר בְּפִנְיָמִי "רְבֹוע".

ב וְתַעֲבֵד קַרְנֵיהִי עַל אַרְבַּע זְוִנְתָּהּ מִגָּה תְּהוֹן קַרְנֵיהִי וְתַחֲפֵי יְתָה נַחֲשָׂא:

(ב) וְעִשִׂיתָ קַרְנֹתָיו עַל אַרְבַּע פְּנֵיתָיו מִמְּנוֹ תְּהִיִן קַרְנֹתָיו וְצִפִּיתָ אֹתוֹ נַחֲשָׁת:

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

(א) וְעֵשָׂה אֶת מְזוֹבַח הַקְּרָבָנוֹת מֵעֵץ הַשֵּׁטָה. חֲמִשׁ אַמּוֹת אַרְכּוֹ וְחֲמִשׁ אַמּוֹת רֹחַבּוֹ, מְרַבַּע יְהִי, וְשִׁלּוֹשׁ אַמּוֹת גָּבְהוֹ.
(ב) וְעֵשָׂה קַרְנֹתָיו עַל אַרְבַּע פְּנֵיתָיו, מִמְּנוֹ יְהִי קַרְנֹתָיו, וְכִסָּה אוֹתוֹ בְּנַחֲשָׁת.

צְבוּע שְׁנֵי וּמִפְשָׁתָן רַךְ וְאוֹרִירֵי, הַקְּרוּי שֵׁשׁ – בְּשִׁזְיָה, מְעֵשָׂה רוּקָם.
(לז) וְעֵשָׂה לְוִילוֹן חֲמִשָּׁה מְעַמְדִים מֵעֵץ שֵׁטָה, וְכִסָּה אוֹתָם בְּזָהָב, וּמִתְלִיו הַלְּלִיגָיִים – זָהָב, וְצִק לָהֶם חֲמִשָּׁה בְּסִיסִים מְנַחֶשֶׁת.

(לה) וְשִׁים אֶת הַשְּׁלֶחַן מִחוּץ לְפָרְכָת, וְהַמְּנֹרָה מְמוּלוֹ בְּצַד הַמִּשְׁכָּן הַדְּרוּמִי, וְאֵת הַשְּׁלֶחַן תְּשִׁים בְּצַד הַצְּפוּנִי.
(לז) וְעֵשָׂה וִילוֹן לְפֶתַח הָאֹהֶל מִצְּמֵר כְּבָשִׂים צְבוּע תְּכַלֶּת־אֶפְרַח וּמִצְּמֵר כְּבָשִׂים צְבוּע אַרְגָּמָן וּמִצְּמֵר כְּבָשִׂים

שיעור יומי ליום שישי ל' שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - כז - פרשת תרומה
 כ"ט - מִמָּנוּ תִּהְיֶינָה קִרְנֹתָיו • שְׁלֹא יַעֲשֶׂם לְבָדָם וַיַּחֲבֹרֵם בּוֹ. וַצִּפְיֹת אֹתוֹ נִחַשְׁתָּ • לְכַפֵּר עַל עֲזוֹת מִצַּח, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה נח) "וּמִצְדָּךְ נִחַשְׁתָּ".

(ג) וְעֲשִׂיתָ פִּירְתּוֹ לְדִשְׁנוֹ וַיַּעֲיוּ וּמִזְרְקָתוֹ וּמִזְלָגָתוֹ
 וּמַחְתָּתוֹ לְכָל־כְּלֵי תַעֲשֶׂה נִחַשְׁתָּ:
 ג. וּתְעַבֵּד פְּסַכְתְּרוֹתָהּ לְמִסְפֵּי קִטְמָה
 וּמִגְרוּפֵיתָהּ וּמִזְרְקָתָהּ וּצְנוּרֵיתָהּ וּמַחְתָּתָהּ
 לְכָל מְנוּחָי תַעֲבֵד נִחַשְׁתָּ:

וַיַּעֲיוּ • פְתַרְגוֹמוֹ: מִגְרָפוֹת שְׁנוּטֵל בָּהֶם אֵת הַדִּשְׁן,
 וְהֵן כַּמִּין כְּסוּי הַקְּדָרָה שֶׁל מַתְכַּת דֶּק, וְלוֹ בֵּית יָד,
 וּבִלְעִז' וּדוּרִי"ל. וּמִזְרְקָתוֹ • לְקַבֵּל בָּהֶם דָּם הַזְּבָחִים.
 וּמִזְלָגָתוֹ • כַּמִּין אוֹנְקָלִיּוֹת כְּפוּפִים, וּמִכָּה בָּהֶם
 בְּכֶשֶׁר וְנִתְחַבֵּים בָּם, וּמִתְהַפְּכִין בָּהֶן עַל גִּחְלֵי
 הַמַּעֲרָכָה שֶׁיְהִיָּה מִמֶּהָר שֶׁרַפְתָּן, וּבִלְעִז' קְרוּצִינ'ש',
 וּבִלְשׁוֹן חֻקִּים צְנוּרִיּוֹת. וּמַחְתָּתוֹ • בֵּית קְבוּל יֵשׁ
 לָהֶם לְטַל בָּהֶן גִּחְלִים מִן הַמְּזֻבַּח לְשִׂאתָם עַל מְזֻבַּח
 הַפְּנִימִי לְקִטְרֶת, וְעַל שֵׁם חֲתִיתָן קְרוּיִים 'מַחְתָּת',
 כְּמוֹ: (ישעיה ל) "לְחַתֵּת אֵשׁ מִקְּדוֹ", לְשׁוֹן שְׂאִיבַת אֵשׁ
 מִמְּקוֹמָהּ, וְכֵן: (משלי ו) "הִיחַתָּהּ אִישׁ אֵשׁ בְּחִיקוֹ?!".
 לְכָל כְּלֵי • כְּמוֹ: כָּל כְּלֵי.

כ"ט - סִירְתּוֹ • כַּמִּין יוֹרוֹת. לְדִשְׁנוֹ • לְהַסִּיר דִּשְׁנוֹ
 לְתוֹכָהּ, וְהוּא שֶׁתִּרְגַּם אוֹנְקָלוֹס: "לְמִסְפֵּי קִטְמָה",
 לְסַפּוֹת הַדִּשְׁן לְתוֹכָם, כִּי יֵשׁ מְלוֹת בִּלְשׁוֹן עִבְרִית –
 מְלָה אַחַת מִתְחַלֶּפֶת בִּפְתָרוֹן לְשֶׁמֶשׁ בְּנֶזֶק וּסְתִירָה,
 כְּמוֹ: (תהלים פ) "וַתִּשְׂרַשׁ שְׂרָשִׁיָּה", (איוב ה) "אֲוִיל
 מִשְׂרִישׁ", וְחִלּוּפוֹ: (שם לא) "וּבְכָל־תְּבוּאוֹתַי תִּשְׂרַשׁ".
 וְכִמּוֹהוּ: (ישעיה יז) "בְּסַעֲפֵיָהּ פָּרְהָה", וְחִלּוּפוֹ: (שם ט)
 "מִסַּעֲף פָּאֲרָה", מִפְּשֵׁחַ סַעֲפֵיָהּ. וְכִמּוֹהוּ: (ירמיה ג) "וַיִּזְהַ
 הָאֲחֵרוֹן עֲצָמוֹ", שֶׁבָר עֲצָמוֹתָיו. וְכִמּוֹהוּ: (מלכים א כב)
 "וַיִּסְקָלְהוּ בְּאֲבָנִים", וְחִלּוּפוֹ: (ישעיה סב) "סִקְלוּ מֵאֲבָן",
 הַסִּירוֹ אֲבָנֵיהָ, וְכֵן: (שם ה) "וַיַּעֲזָקְהוּ וַיִּסְקָלְהוּ". אִף
 כְּאֵן "לְדִשְׁנוֹ", לְהַסִּיר דִּשְׁנוֹ, וּבִלְעִז' אֲדַשְׁצַנְדֵּר"יר.

ד. וּתְעַבֵּד לָהּ סִרְדָּא עוֹבֵד מִצְדָּתָא דְנִחַשְׁתָּ
 וּתְעַבֵּד עַל מִצְדָּתָא אַרְבַּע עֲזָקוֹ דְנִחַשְׁתָּ עַל
 אַרְבַּע סְטְרוֹהֵי:

(ד) וְעֲשִׂיתָ לוֹ מִכְּבַר מַעֲשֶׂה רִשְׁתָּ נִחַשְׁתָּ וְעֲשִׂיתָ
 עַל־הַרְשֵׁת אַרְבַּע טַבַּעַת נִחַשְׁתָּ עַל אַרְבַּע קְצוֹתָיו:

וּמִקְרָא זֶה מִסְרָס, וְכֵה פְתָרוֹנוֹ: וְעֲשִׂיתָ לוֹ מִכְּבַר
 נִחַשְׁתָּ מַעֲשֶׂה רִשְׁתָּ.

כ"ט - מִכְּבַר • לְשׁוֹן כְּבָרָה, שֶׁקוֹרִין קְרִיבֵל"ש, כַּמִּין
 לְבוּשׁ עֲשׂוּי לוֹ לְמַזְבֵּחַ, עֲשׂוּי חוּרִין חוּרִין כַּמִּין רִשְׁתָּ.

ה. וְנִתְתָּהּ אֹתָהּ תַּחַת כְּרַכְבַּי מִלְמַטָּה וְהִיתָה
 הַרְשֵׁת עַד חֲצֵי הַמְּזֻבַּח:

(ה) וְנִתְתָּהּ אֹתָהּ תַּחַת כְּרַכְבַּי מִלְמַטָּה וְהִיתָה
 הַרְשֵׁת עַד חֲצֵי הַמְּזֻבַּח:

מִקְרָנוֹתָיו. וְכֵן שְׁנֵינוּ ב'זְבָחִים': אֵיזְהוּ כְּרַכּוֹב? בֵּין
 קָרָן לְקָרָן, וְהִיָּה רַחֵב אֲמָה, וְלִפְנֵים מֵהֵן אֲמָה שֶׁל
 הַלוֹף רִגְלֵי הַכְּהֻנִּים, וְשִׂמְתִי אֲמוֹת הַלְלוֹ קְרוּיִים כְּרַכּוֹב.
 וְדָקְדָקְנוּ שֵׁם, וְהִתְחַיֵּב: "תַּחַת כְּרַכְבַּי הַמְּזֻבַּח מִלְמַטָּה"
 לְמַדְנֹה, שֶׁהַכְּרַכּוֹב בְּדָפְנוֹ הוּא וּלְבוּשׁ הַמִּכְּבַר תַּחְתּוֹ?
 וְתַרְץ הַתַּרְץ: 'תַּרְי הוּו', חַד לְנוֹי וְחַד לְכְהֻנִּים דְּלָא
 יִשְׁתַּרְגּוּ. זֶה שֶׁבְדָפְן לְנוֹי הִיָּה, וּמִתַּחְתּוֹ הַלְבִּישׁוֹ
 הַמִּכְּבַר וְהִגִּיעַ רַחְבוֹ עַד חֲצֵי הַמְּזֻבַּח. נִמְצָא, שֶׁהַמִּכְּבַר
 רַחֵב אֲמָה, וְהוּא הִיָּה סִמְן לְחֲצֵי גְבָהוּ, לְהַבְדִּיל בֵּין
 דָּמִים הַעֲלִיּוֹנִים לְדָמִים הַתַּחְתּוֹנִים, וּכְנֻגָדוֹ עֲשׂוּי

כ"ט - כְּרַכְבַּי הַמְּזֻבַּח • סוֹכֵב. כָּל דְּבַר הַמְקִיף סָבִיב
 בְּעִגּוֹל קְרוּי כְּרַכּוֹב, כְּמוֹ שֶׁשְׁנֵינוּ ב'הַכֵּל שׁוֹחֲטִין':
 'אֵלוֹ הֵן גְּלָמֵי כְּלֵי עֵץ: כָּל שֶׁעֲתִיד לְשׁוּף... וּלְכַרְכֵּב',
 וְהוּא כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂין חֲרִיצִין עֲגָלִין בְּקִרְשֵׁי דְפָנֵי הַתְּבוּת
 וְסַפְסָלֵי הָעֵץ. אִף לְמַזְבֵּחַ עֲשֶׂה חֲרִיץ סָבִיבוֹ, וְהִיָּה
 רַחְבוֹ אֲמָה בְּדָפְנוֹ לְנוֹי, וְהוּא לְסוּף שֶׁלֵּשׁ (סְפָרִים אַחֲרִים
 ש) אֲמוֹת שֶׁל גְּבָהוּ, כְּדָבָרֵי הָאוֹמֵר: 'גְּבָהוּ פִי שְׁנַיִם
 כְּאַרְכוֹ'. הֵא, מָה אֲנִי מְקִים: "וְשִׁלַּשׁ אֲמוֹת קָמְתוֹ?"
 מִשְׁפַּת סוֹכֵב וּלְמַעְלָה, אֲבָל סוֹכֵב הַלְלוֹף הַכְּהֻנִּים
 לֹא הִיָּה לְמַזְבֵּחַ הַנִּחַשְׁתָּ, אֲלֹא עַל רֵאשׁוֹ לִפְנֵים

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

(ג) וְעֲשֶׂה אֵת סִרְיֹו לְפָנָיו אֲפָרוֹ, וְאֵת
 מִגְרָפוֹתָיו וְאֵת מִזְרְקָתוֹ וְאֵת מִזְלָגָתוֹ
 וְאֵת מַחְתָּתוֹ וְכָל כְּלֵי, עֲשֶׂה אוֹתָם
 מִנְחָשָׁת.
 (ד) וְעֲשֶׂה לוֹ כְּבָרָה כַּמַּעֲשֶׂה הַרְשֵׁת
 מִנְחָשָׁת, וְעֲשֶׂה עַל הַרְשֵׁת אַרְבַּע
 טַבַּעוֹת מִנְחָשָׁת בְּאַרְבַּעַת צְדָיו.
 (ח) וְשִׂים אוֹתָהּ תַּחַת הַשְּׂבִיל הַסוֹכֵב
 הַמְגָלָף בְּעֵץ הַמְּזֻבַּח, בְּחִלְקוֹ הַתַּחְתּוֹן,
 וְאֲזִי תִגִּיעַ עַד מַחְצִית הַמְּזֻבַּח.

הָיָה בְּדָרוֹם הַמִּזְבֵּחַ, מְבַדֵּל מִן הַמִּזְבֵּחַ מְלֵא חוּט הַשְּׁעָרָה, וְרִגְלָיו מְגִיעִין עַד אִמָּה סְמוּךְ לְקַלְעֵי הַחֶצֶר שֶׁבְּדָרוֹם, כְּדַבְּרֵי הָאוֹמֵר עֲשֹׂר אֲמוֹת קוֹמְתוֹ. וְלִדְבַרֵי הָאוֹמֵר: דְּבָרִים כְּכֹתֵב: "וְשֵׁלֶשׁ אֲמוֹת קוֹמְתוֹ", לֹא הָיָה אֲרֹךְ הַכָּבֵשׁ אֲלָא עֲשֹׂר אֲמוֹת, כִּן מִצְאֵתִי בְּמִשְׁנַת 'אַרְבָּעִים וְתִשְׁעַ מִדּוֹת', וְזֶה שֶׁהָיָה מְבַדֵּל מִן הַמִּזְבֵּחַ מְלֵא הַחוּט, בְּמִסְכַּת זְבָחִים לְמִדְּנוּהָ מִן הַמִּקְרָא.

לְמִזְבֵּחַ בֵּית-עוֹלָמִים הִגְמַת חוּט הַסִּקְרָא בְּאֲמָצְעוֹ. וְכָבֵשׁ שֶׁהָיָה עוֹלֵין בּוֹ, אָף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא פָּרְשׁוּ בְּעִנְיָן זֶה, כִּבְר שֶׁמְעַנּוּ בְּפִרְשַׁת "מִזְבֵּחַ אֲדָמָה תַעֲשֶׂה-לִּי" "וְלֹא תַעֲלֶה בְּמַעְלוֹת", לֹא תַעֲשֶׂה לוֹ מַעְלוֹת בְּכָבֵשׁ שְׁלוֹ, אֲלָא כָּבֵשׁ חֶלֶק. לְמִדְּנוּ, שֶׁהָיָה לוֹ כָּבֵשׁ, כִּן שְׁנִינוּ בִּ'מְכִילְתָּא'. וּמִזְבֵּחַ אֲדָמָה, הוּא מִזְבֵּחַ הַנְּחֻשֶׁת שֶׁהָיָה מְמַלְאִין חֲלָלוֹ אֲדָמָה בְּמָקוֹם חֲנִיטָן, וְהַכָּבֵשׁ

(ו) וְעָשִׂיתָ בְּדִים לְמִזְבֵּחַ בְּדֵי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם נְחֹשֶׁת:

(ז) וְהוֹבֵא אֶת-בְּדָיו בְּטַבָּעַת וְהָיוּ הַבְּדִים עַל-שְׁתֵּי צִלְעֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּשֵׁאת אֹתוֹ:

כ"ט - בְּטַבָּעַת • בְּאַרְבַּע טַבָּעוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לַמִּכְבָּר.

(ח) נָבוֹב לַחַת תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ בְּאֲשֶׁר הָרָאָה אֹתָךְ בְּהָר פֶּן יַעֲשׂוּ: ׀

כ"ט - נָבוֹב לַחַת • כְּתַרְגוּמוֹ: "חֲלִיל לֹחֲמִי". לֹחֲמוֹת עֲצֵי שִׁטִּים מְכַל צַד, וְהַחֲלָל בְּאֲמָצַע, וְלֹא יִהְיֶה כְּלוֹ

~ שבת-קודש א' אדר ~

(ט) וְעָשִׂיתָ אֶת חֶצֶר הַמִּוֶּשְׁכָּן לְפָאֵת נֹגֵב־תִּימָנָה קַלְעִים לְחֶצֶר שֵׁשׁ מִשְׁזֹר מֵאָה בָּאִמָּה אֲרֹךְ לְפָאֵה הָאֲחָת:

כ"ט - קַלְעִים • עֲשׂוּיִין כְּמִין קַלְעֵי סְפִינָה, נִקְבִים נִקְבִים, מַעֲשֶׂה קַלְיַעָה וְלֹא מַעֲשֶׂה אוֹרֵג, וְתַרְגוּמוֹ "סִרְדִּין" כְּתַרְגוּם שֶׁל מִכְבָּר, הַמְתַּרְגֵּם "סִרְדָּא", לְפִי

(י) וְעַמֻּדָיו עֲשֻׂרִים וְאֲדָנִיָּהֶם עֲשָׂרִים נְחֹשֶׁת וְוֵי הָעַמֻּדִים וְחִשְׁקֵיהֶם כֶּסֶף:

י - וְעַמֻּדוֹהֵי עֲשָׂרִין וְסַמְכֵיהוֹן עֲשָׂרִין נְחֹשֶׁא וְוֵי עַמֻּדָא וְכַבּוּשֵׁיהוֹן כֶּסֶף:

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

- (ו) וַעֲשֶׂה מוֹטוֹת עֲבוּר הַמִּזְבֵּחַ מַעַץ הַשֵּׁטָה, וְכֶסֶף אוֹתָם בְּנֻחֶשֶׁת.
- (ז) וְהַכִּנֵּס אֶת הַמוֹטוֹת בְּטַבָּעוֹת וְיִהְיוּ עַל שְׁנֵי צְדֵי הַמִּזְבֵּחַ בְּעַת שִׁישְׁאוּהוּ.
- (ח) וַעֲשֶׂה אוֹתוֹ לֹחֲמוֹת חֲלוּלִים כְּמוֹ
- הָאֲחָד. שֶׁהָרָאָה לָךְ בְּהָר, כִּכָּה עֲשֹׂו.
- (ט) וַעֲשֶׂה חֶצֶר לְמִוֶּשְׁכָּן מִפּוּוֹן רוּחַ הַדָּרוֹם, אֲרִיגֵי מִפְּרָשִׁים בְּגִבּוֹל הַחֶצֶר, מִפְּשָׁתָן בָּךְ וְאוֹרֵרֵי, הַקְּרוּי שֵׁשׁ, בְּשִׁזְרָה. מֵאָה אִמָּה אֲרָכָם בְּפּוּוֹן
- וְעַמֻּדֵיהֶם וְסַמְכֵיהוֹן עֲשָׂרִין וְנְחֹשֶׁא וְכַבּוּשֵׁיהוֹן כֶּסֶף.
- וְעַמֻּדֵיהֶם - כֶּסֶף.

למעלה וראשו אחד תקוע בעמוד, כאותן שעושין להציב דלתות, שקורין גונוז"ש, ורחב הקלע תלוי מלמטה והיא קומת מחצות החר. ווי העמדים הם האונקליות. וחשקיהם מקפין היו העמודים בחוטי כסף סביב, ואיני יודע, אם על פניו בלן, אם בראשם ואם באמצעם, אף יודע אני שחשוק לשון חגורה, שכן מצינו בפלגש בגבעה: (שופטים יט) "ועמו צמד חמורים חבושים", תרגומו: "חשוקים".

כ"י◀ לעמדי עשרים. חמש אמות בין עמוד לעמוד. ואדניהם. של העמודים "נחשת". האדנים יושבים על הארץ והעמודים תקועין לתוכן. היה עושה כמין גנדסין שקורין פלא"ש, ארפן ששה טפחים ורחבן שלשה, וטבעת נחשת קבועה בו באמצעו, וכורך שפת הקלע סביביו במיתרים כנגד כל עמוד ועמוד, ותולה הקנדס דרך טבעתו באונקליות שבבעמוד העשוי כמין ג"ו, ראשו וקוף

יא וכן לרוח צפונא בארפא סדין מאה ארפא ועמודיה עשרין וסמכיהון עשרין נחשא ווי עמודיא וכבושיהון דכסף:

(יא) וכן לפאת צפון בארף קלעים מאה ארף ועמודיו עשרים ואדניהם עשרים נחשת ווי העמדים וחשקיהם כסף:

יב ופותיא דדרתא לרוח מערבא סדין חמשין אמין עמודיהון עשרא וסמכיהון עשרא:

(יב) ורחב החצר לפאת יום קלעים חמשים אמה עמודיהם עשרה ואדניהם עשרה:

יג ופותיא דדרתא לרוח קדומא מדינתא חמשין אמין:

(יג) ורחב החצר לפאת קדמה מזרחה חמשים אמה:

כלם בקלעים, לפי ששם הפתח, אלא ט"ו אמה קלעים לכתף הפתח מכאן וכן לפתח השנית. נשאר רחב חלל הפתח בינתיים עשרים אמה, וזהו שנאמר: "ולשער החצר מסף עשרים אמה", וילון למסוף כנגד הפתח עשרים אמה ארף, כרחב הפתח.

כ"י◀ לפאת קדמה מזרחה פני המזרח קרוי 'קדם', לשון פנים. 'אחור', לשון אחורים. לפיכך, המזרח קרוי 'קדם' שהוא פנים, ומערב קרוי 'אחור', כמה דאת אמר: (דברים יא) "הים האחרון", ומה מערבא. חמשים אמה. אותן חמשים אמה לא היו סתומים

יד וחמש עשרה אמה קלתא עמודיהם עמודיהון תלתא:

(יד) וחמש עשרה אמה קלעים לפתח עמודיהם שלשה ואדניהם שלשה:

ה' אמות, וממנו לשני חמש אמות, ומן השני לשלישי חמש אמות, וכן לפתח השנית, וארבעה עמודים למסוף, הרי י' עמודים למזרח כנגד י' למערב.

כ"י◀ עמדיהם שלשה. חמש אמות בין עמוד לעמוד, בין עמוד שבראש הדרום העומד במקצוע דרומית מזרחית עד עמוד שהוא מן הג' שבמזרח

טו ולעברא תגנא חמש עשרי סדין עמודיהון תלתא וסמכיהון תלתא:

(טו) ולפתח השנית חמש עשרה קלעים עמודיהם שלשה ואדניהם שלשה:

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערכת יהודית

(א) וכן בכיוון הצפון לארכו, אריגי מפרשים - ארכם מאה אמה, אריגי מפרשים חמשים אמה, עמודיהם עשרה ובסיסיהם עשרה. ועמודיהם עשרים ובסיסיהם עשרים מנחשת, ונתמלים הלליניים וצפונייהם - כסף. ורחב החצר מפוון המערב.

(ב) ורחב החצר מפוון המערב, אריגי מפרשים חמשים אמה, עמודיהם עשרה ובסיסיהם עשרה. ורחב החצר מפוון המזרח חמשים אמה. (ד) מתוכם חמש עשרה אמה אריגי

טז וְלִתְרַע דְרַתָּא פְּרָסָא עֲשְׂרִין אַמִּין תְּכַלֵּא
וְאַרְגָּמָן וְצִבְעֵי זְהוּרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבֵד צִיֵּר
עֲמֻדֵיהוֹן אַרְבָּעָא וְסַמְכֵיהוֹן אַרְבָּעָא :

(טז) וְלִשְׁעַר הַחֲצַר מִסָּדָה עֲשָׂרִים אַמָּה תְּכַלֵּת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזָר מַעֲשֶׂה רֶקֶם
עֲמֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְאַדְנֵיהֶם אַרְבָּעָה:

יז כָּל עֲמֻדֵי דְרַתָּא סְחֹר סְחֹר מְכַבְּשִׁין כֶּסֶף
וְנִיְהוּן כֶּסֶף וְסַמְכֵיהוֹן נְחֹשָׁא :

(יז) כָּל־עֲמֻדֵי הַחֲצַר סָבִיב מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף וְנִיְהֵם
כֶּסֶף וְאַדְנֵיהֶם נְחֹשֶׁת:

למזרח | למערב לא נאמר ווין, וחשוקים ואדני
נחשת. לכה, בא ולמד כאן.

כ"ז • כל עמודי החצר סביב וגו'. לפי שלא פרוש
וויין וחשוקים ואדני נחשת אלא לצפון ולדרום, אבל

יח אַרְבָּא וְדְרַתָּא מָאָה בְּאַמִּין וּפּוֹתֵינָא
חֲמִשִּׁין בְּחֲמִשִּׁין וְרוּמָא חֲמִשׁ אַמִּין דְּבוּץ
שְׁזִיר וְסַמְכֵיהוֹן נְחֹשָׁא :

(יח) אַרְבֵּי הַחֲצַר מָאָה בְּאַמָּה וְרַחֲבִי חֲמִשִּׁים
בְּחֲמִשִּׁים וְקִמָּה חֲמִשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ מִשְׁזָר וְאַדְנֵיהֶם
נְחֹשֶׁת:

המשכן עשר אמות באמצע רחב החצר. נמצאו לו,
עשרים אמה רוח לצפון ולדרום מן קלעי החצר
ליריעות המשכן, וכן למערב, וחמשים על חמשים,
חצר לפניו (עירובין כג). וקמה חמש אמות. גבה
מחצות החצר, והוא רחב הקלעים. ואדניהם
נחשת. להביא אדני המסך, שלא תאמר: לא נאמר
אדני נחשת אלא לעמודי הקלעים, אבל אדני המסך
של מין אחר היו, כף נראה בעיני, שלכה חזר ושנאן.

כ"ח • ארבע החצר. הצפון והדרום, שמן המזרח
למערב מאה באמה. ורחב חמשים בחמשים •
חצר שבמזרח היתה מרבעת חמשים על חמשים,
שהמשכן ארכו שלשים ורחבו עשר. העמיד מזרח
פתחו בשפת חמשים החיצונים של ארבע החצר.
נמצא, פלו בחמשים הפנמיים, וכלה ארכו לסוף
שלשים. נמצאו, עשרים אמה רוח לאחוריו בין
הקלעים שבמערב ליריעות של אחורי המשכן, ורחב

יט לכל מאני משכנא בכל פלחנה וכל
סבוהי וכל סבי דרַתָּא נחשא: ס ס ס

(יט) לְכֹל פְּלִי הַמִּשְׁכָּן בְּכֹל עֲבֻדָּתוֹ וְכָל־יְתֻדָּתָיו
וְכָל־יְתֻדַּת הַחֲצַר נְחֹשֶׁת: ססס

~ נקודות משיחות קודש ~

הראשון, האסור של בנית אהל בשבת מן התורה חל
דוקא על בנית אהל באפן של 'תחובין'; ואלו לפי הצד
השני, די בכך שהאהל חזק ואינו מתנענע ברוח.

ואינו יודע אם תחובין בארץ או קשורין ותלוין (רש"י כז,
ט) לספק זה יש גם נפקא מינה להלכה. דהנה, מלאכת
בגין אסורה בשבת מן התורה רק בבגין של קבע, ומאחר
שכל מלאכות שבת נלמדות ממלאכת המשכן, נקבע הגדר
של 'בגין קבע' על פי בגין המשכן. ולפי זה: לפי הצד

(לקוטי שיעות, כרך ו, עמ' 166).

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערכת יהודית

אמות, מפשתן רך ואורירי, הקרוי
שש, שזור, ובסיסהם מנחשת.
(טז) ושאר פלי המשכן לכל שרותו
ויכלל יתדותיו ויכלל יתדות החצר
מנחשת.

ארבעה ובסיסם ארבעה.
(יז) כל עמודי החצר לכל ההקף
סביב צבועים כסף, ומתליהם הללגיניים
כסף, ובסיסהם מנחשת.
(יח) ארבע החצר סביב מאה אמה,
ורחבה חמשים בחמשים ונבקה חמש

(טז) ובעבור שער החצר מסך - ארכו
עשרים אמה ממזמר כבשים צבוע
תכלת-אפרפר וממזמר כבשים צבוע
ארגמן וממזמר כבשים צבוע שני
ומפשתן רך ואורירי, הקרוי שש,
בשזירה, מעשה רוקם, ולו עמודים

יִדְעֶה אִם תִּחְוִיבִין בְּאַרְצְךָ, או קְשׁוּרִין וּתְלוּיִין, וְכַבְדֵּן מִכְּבִיד שְׁפוּלֵי הַיְרִיעוֹת שְׁלֵא יְנוּעוּ בְרוּחַ. וְאוֹמֵר אֲנִי, שֶׁשָּׁמֶן מוֹכִיחַ צְלִיחָם שֶׁהֵם תְּקוּעִין בְּאַרְצְךָ, לְכָךְ נִקְרָאוּ יְתוּדוֹת, וּמִקְרָא זֶה מְסִיעֵנִי (ישעיה לב) "אֵהָל בְּלִי-יָצֵעַן בְּלִי-יִסַּע יְתוּדוֹתָיו לְנֹצַח":

וְהָיָה לְכָל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן • שֶׁהָיוּ צְרִיכִין לְהַקְמֵתוּ וּלְהוֹרְדוֹתוֹ, בְּגוֹן: מִקְבּוֹת לְהַקְצֵעַ יְתוּדוֹת וְעַמּוּדִים. יְתוּדוֹת • כִּמּוֹן נִגְרֵי נִחְשֵׁת עֲשׂוּיִין לְיְרִיעוֹת הָאֵהָל וּלְקַלְעֵי הַחֲצָר, קְשׁוּרִים בְּמִיתְרִים סְבִיב סְבִיב בְּשְׁפוּלֵיהֶן, כְּדֵי שְׁלֵא תִּהְיֶה הַרוּחַ מְגַבִּיהֶתָן. וְאִינִי

צ"ו פסוקים, יע"ו סימן. חסלת פרשת תרומה

ההפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רכו - רלו

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שלישי עמ' א

גורמת שתיית היין לאמירת 'וי' (בראשית ט כבוד) וְיִחָל נַח אִישׁ
הַאֲדָמָה וַיִּשַׁע בָּרֶם, וַיִּשָׁת מִן חֵינִן וַיִּשְׁכַּר וַיִּתְנַל בְּתוֹךְ אֵהָלוֹ, וַיִּרְא
חֵם אָבִי כִנְעוּן אֶת עֵרֹת אָבִיו וַיִּגְדַּל לִשְׁנֵי אֶחָיו בַּחוּץ, וַיִּקַּח שֵׁם וַיִּקְרָא
אֶת הַשְּׂמֹלָה וַיִּשְׂמוּ עָל שְׂכָם שְׁנֵיהֶם וַיִּלְכוּ אֲחוּרָנִית וַיִּכְסּוּ אֶת עֵרֹת
אֲבִיהֶם וַיִּפְנִיחֶם וַיְגִי, וַיִּקְרָן נַח מֵיַיִנו וַיִּדַע אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ כִּנְעוּ
הַקְּמִין.
מאחר והובא הפסוק שמדבר במעשהו של חם, מביאה הגמרא
מחלוקת אמוראים בענין: נאמר בפסוק (בראשית ט כד) וַיִּקְרָן נַח מֵיַיִנו
וַיִּדַע אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקְּמִין, וְנִחְלָקוּ רַב וּשְׂמוּאֵל מִה עָשָׂה חֵם
לְנַח, הֵךְ – הַאֲחֵד אֲמַר, שֶׁחֵם סָרְפוֹ לְנַח כְּדֵי שְׁלֵא יוּכַל לְהוֹלִיד עוֹד
בְּנִים, וְהֵךְ אֲמַר, רְבִיעֵו חֵם לְנַח, כְּלוֹמֵר שְׁבֵא עֲלֵיו.
הגמרא מבארת את טעם מחלוקתם: מֵאַן דְּאֲמַר שֶׁחֵם סָרְפוֹ, לְמַד
זֶאת מִקְלַלְת נַח אֶת חֵם, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁקְלָלוֹ בְּרַב־יַעֲקֹב – שֶׁמִּשּׁוּם שֶׁחֵם
גָּרַם שְׁלֵא יוֹלֵד לְנַח בֶּן רַב־יַעֲקֹב, לְכֵן קָלְלוֹ בְּרַב־יַעֲקֹב – קִילַל נַח אֶת
כִּנְעוּן שֶׁהָיָה בְּנוֹ הַרְבִּיעִי שֶׁל חֵם. וּמֵאַן דְּאֲמַר שֶׁחֵם רְבִיעֵו, גָּמַר – לְמַד
זֶאת בְּגוּזְרָה שׁוּה 'וַיִּרְא' וַיִּרְא, כְּתִיב הֵכָּא – כַּאֲן כְּתוּב 'וַיִּרְא חֵם
אָבִי כִנְעוּן אֶת עֵרֹת אָבִיו, וְכְתִיב הֵתָם – וּשְׁם, בְּמַעֲשֵׂה דִינָה וּשְׁכֵם
כְּתוּב (בראשית לד ב) 'וַיִּרְא אוֹתָהּ שְׂכָם בֶּן חֲמוֹר וַיִּגֵּד' וַיִּקַּח אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב
אִתָּהּ וַיְעַנְּהָ, וְכֵשֶׁם שֶׁבְּמַעֲשֵׂה דִינָה וּשְׁכֵם הַפְּסוֹק עוֹסֵק בְּזוֹנוֹת, גַּם
כַּאֲן הַפְּסוֹק עוֹסֵק בְּזוֹנוֹת.
מקשה הגמרא: בְּשִׁלְמָא – קִילַל נַח מוֹבְנַת לְמֵאַן דְּאֲמַר שֶׁחֵם סָרְפוֹ,
שֶׁמִּשּׁוּם כְּבִי קָלְלוֹ בְּרַב־יַעֲקֹב – שֶׁלְכֵן קִילַל נַח אֶת בְּנוֹ הַרְבִּיעִי שֶׁל חֵם,
אֵלֶּא לְמֵאַן דְּאֲמַר שֶׁחֵם רְבִיעֵו, מֵאַי שְׁנָא – בְּמַה שׁוֹנֵה בְּנוֹ הַרְבִּיעִי
שֶׁנַּח קִילַל אוֹתוֹ, נְלַמְּיָהּ בְּהִדְרָא – הֵלֵא הִיָּה נַח צְרִיךְ לְקַלְלוֹ מִיָּד,
כְּלוֹמֵר בְּבִנוֹ הַרְאִשׁוֹן. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: הָא וְהָא הִנּוּ – זֶה שְׁאוֹמֵר
שֶׁרְבַעוּ מוֹדָה שְׁגַם סְרַסוֹ, וְלְכֵן קִילַל אֶת בְּנוֹ הַרְבִּיעִי.
הגמרא מביאה דרשה נוספת בענין שכרותו של נח: נאמר בפסוק
(בראשית ט ט) וַיִּחָל נַח אִישׁ הַאֲדָמָה וַיִּשַׁע בָּרֶם, וּמִבִּאֲרַת הַגְּמָרָא,
מְדוּעַ נִקְרָא נַח 'אִישׁ הַאֲדָמָה', אֲמַר רַב חֲסִדָּא אֲמַר רַב עֲוִיבְרָא,
וְאֲמַר רַב אֲמַר כִּר עֲוִיבְרָא אֲמַר רַבִּי זְבַאי, אֲמַר לוֹ תְּקַדּוּשׁ בְּרִיךְ
הוּא לְנַח, נַח, לֹא הֵיָּה לֵךְ לְלַמְּדָם הַרְאִשׁוֹן שְׁנוּצַר מִן הַאֲדָמָה,
שְׁלֵא בָרַם לוֹ מִיָּתוֹ, אֵלֶּא וַיִּי, וְלְכֵן קִרָא לְנַח 'אִישׁ הַאֲדָמָה', לְרִמּוֹ
אֶת מַה שֶׁהוֹכִיחוֹ הַקְּב"ה עַל שְׁלֵא לְמַד מֵאֲדָם הַרְאִשׁוֹן שְׁנוּצַר
מֵהַאֲדָמָה.
מבארת הגמרא: הִדְרָשָׁא שֶׁל רַב חֲסִדָּא שְׁאוֹמֵר שֶׁנִּקְנְסָה מִיָּתוֹ
עַל אֲדָם הַרְאִשׁוֹן בְּגַלְלֵי יִי, הִיא כְּמֵאַן דְּאֲמַר שְׁאוֹתוֹ אֵילִין שְׂאֵכְל
מְמַנּוּ אֲרָם הַרְאִשׁוֹן גָּפֵן הִיָּה, דְּתִנְיָא, רַבִּי מֵאִיר אֲוֵרָא, אוֹתוֹ אֵילִין
שְׂאֵכְל אֲרָם הַרְאִשׁוֹן מְמַנּוּ, גָּפֵן תְּרָה,

1 לקראו 'תירוש', שנשמע כמו 'תהא ראש' כלומר חשוב, ומה כוונת
2 התורה לרמוז בזה. ותירץ, שהתורה מלמדת שאם זכה אדם, על
3 ידי שתיית יין במדה נכונה נַעֲשֶׂה רֵאשׁ, לפי שעל ידי היין הוא
4 – תמיד בשמחה, ואם לא זכה, ושׁוֹתָה הִרְבָּה יִין וּמִשְׁתַּכֵּר, נַעֲשֶׂה רֵשׁ
5 – עני.
6 רַבָּא רַבִּי – הַקְּשָׁה סְתִירָה, כְּתִיב (תהלים קד טו) וַיִּינֵן יִשְׁמַח לְבַב
7 אָנוּשׁ, וכיון שהתורה כתובה ללא נִיקּוּד, אֲפֻשֵׁר לְקִרְאוּ מִילַת
8 'ישמח' בשין ימנית 'ישמח', מלשון שמחה, וְקִרְיָנָן – אֲבַל קְבֻלָּה
9 בִּידְנֵינוּ לְקִרְאוּ 'ישמח' בשין שמאלית, מלשון שמחה, ומה כוונת
10 התורה לרמוז בזה. ותירץ, שהפסוק מלמדנו שאם זכה אדם
11 ושׁוֹתָה יִין בְּמִדָּה נְכוֹנָה, הִיִּין מְשֻׁמְחוֹ, אֲבַל אִם לֹא זָכָה, ושׁוֹתָה
12 הִרְבָּה יִין וּמִשְׁתַּכֵּר, הִיִּין מְשֻׁמְחָהוּ – נוטל את חכמת לבו. וְהִיִּינוּ
13 רַבָּא רַבָּא, חֲמִירָא וְרִיחֵנִי פְּתַחֵן – הִיִּין שְׁשִׁיתִי בְּמִדָּה נְכוֹנָה
14 וְהַבְּשִׂמִּים שֶׁהִרְחִיתִי, הֵם שֶׁשְׂעָאוֹנִי חֲבֹם.
15 אֲמַר רַב עֲמֵרָם בְּרִיהַ דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרַב אֲבָא, אֲמַר רַבִּי חֲנִינָא, מֵאַי
16 דְּכְתִיב – מִדָּהוּ שְׁכֵתוּב (משלי כג כט) 'לְמִי אוֹיֵי לְמִי אָבִיו לְמִי כְּרִנִּים לְמִי
17 שִׁיחַ לְמִי פְּצָעִים חֲנָם לְמִי חֲכָלִילוֹת עֵינָיִם' (וגו'), כְּלוֹמֵר, מִי הוּא זֶה
18 שְׁצוּעַק אוֹי אָבִיו, וּמִי הוּא זֶה שֶׁמְעוֹרֵב תְּמִיד בְּמִדְּנִים וּמַחְלוֹקוֹת,
19 וּמִי הוּא זֶה שִׁישׁ לוֹ צַעַר, וּמִי הוּא זֶה שֶׁמֵלֵא בְּפַצְעִים שֶׁחֲבוּדוֹ
20 חֲבִירִיו, וְלִמִּי יֵשׁ עֵינָיִם אֲדוּמוֹת. הַתְּשׁוּבָה לְכָל הַשְּׁאֵלוֹת הַלְלוּ
21 בְּפִסּוֹק שְׁאֲחִרֵי זֶה (שם כג ג) 'לְמֵאֲחִירִים עַל הַיִּין לְבָאִים לְהַקְדוּר מִמְּקוֹד',
22 כְּלוֹמֵר, לֵאלוֹ שֶׁמֵאֲחִירִים בְּלִילָה וּמִשְׁתַּכְּרִים מִיָּין, וְלֵאלוֹ שְׁחֹקְרִים
23 הֵיכֵן אֲפֻשֵׁר לְמַצּוֹא יִין טוֹב שֶׁמְעוֹרְבִים בּוֹ בְּשִׂמִּים.
24 כִּי אֵתָא – כִּשְׁבָא רַב דִּימִי מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל לְבַבְלָא, אֲמַר, אֲמַרִי
25 בְּמַעֲרָבָא – בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל אֲמַרוּ, הָאִי קִרָא – פִּסּוֹק זֶה וְלִמִּי אוֹי
26 לְמִי אָבִיו לְמִי מְדָנִים לְמִי שִׁיחַ לְמִי פְּצָעִים חֲנָם לְמִי חֲכָלִילוֹת
27 עֵינָיִם, לְמֵאֲחִירִים עַל הַיִּין לְבָאִים לְהַקְדוּר מִמְּקוֹד', מֵאַן דְּרִישׁ לִיה
28 מְרִישִׁיָּה לְפִיפִיָּה – מִי שְׁדוֹרֵשׁ אוֹתוֹ מִתְחִילָתוֹ לְסוּפּוֹ, כְּלוֹמֵר
29 שְׁהִרְשִׁיא וְהַפְּסוֹק הַרְאִשׁוֹן שְׁוֹאֵלַת מִי הֵם אֵלֶּה שְׁסוֹבְלִים מִכֵּל
30 הַצְּרוֹת הַלְלוּ, וְהִסִּיפֵא וְהַפְּסוֹק הַשֵּׁנִי עוֹנֵה שֶׁחֵם הַמְּשַׁתְּכָרִים
31 וּמֵאֲחִירִים עַל הַיִּין, בְּאוּפֵן זֶה מְרִישִׁי – הַפְּסוֹק גִּדְרֵשׁ יִפְה. וְגַם מִי
32 שְׁדוֹרֵשׁ אוֹתוֹ מְרִישִׁיָּה לְרִישִׁיָּה – מְסוּפּוֹ לְתַחִילָתוֹ, כְּלוֹמֵר שֶׁהַפְּסוֹק
33 הַשֵּׁנִי שְׁוֹאֵל לְמִי רֵאוּי לְאַחַר עַל הַיִּין וְלַהֲשַׁתְּכֵר, וְעַל כֵּךְ בֵּאָה
34 הַתְּשׁוּבָה בְּפִסּוֹק הַרְאִשׁוֹן, לְאַבְלִים וְלִמִּי אוֹי וְאָבִיו, וְלִרְשַׁע
35 שֶׁמִּתְקוּטֵט עִם הַבְּרִיּוֹת וְרַבִּים פַּצְעֵיו חֲינָם וְלִמִּי מְדָנִים, לְמִי שִׁיחַ,
36 לְמִי פַצְעִים חֲינָם, וְלִמִּי שְׁעִינֵיו אֲדוּמוֹת מִחַמַּת בְּכִי וְאַחַח עַל
37 צְרוֹת שְׁפּוֹקְדוֹת אוֹתוֹ וְלִמִּי חֲכָלִילוֹת עֵינָיִם, לֵאלוֹ רֵאוּי לְשִׁלּוֹת
38 יִין וְיִשְׁכְּחוּ מִצְרוּתֵיהֶם, וְגַם בְּאוּפֵן זֶה מְרִישִׁיָּה – גִּדְרֵשׁ הַפְּסוֹק יִפְה.
39 דְּרֵשׁ עוֹבֵר גְּלִילָאָה, שְׁלִישֶׁה עֲשָׂר וַיִּוִּן נְאֻמְרוֹ בַּיִן, לְלַמֵּד עַד כְּמַה

לוח תהלים

יום ראשון, כ"ה שבט < פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו

יום שני, כ"ו שבט < פרק קיט, מפסוק צו עד סוף הפרק

יום שלישי, כ"ז שבט < מפרק קכ עד סוף פרק קלד

יום רביעי, כ"ח שבט < מפרק קלה עד סוף פרק קלט

יום חמישי, כ"ט שבט < מפרק קמ עד סוף פרק קמד

יום שישי, ל' שבט < פרק כ, מפרק קמה עד סוף פרק קנ

שבת קודש, א' אדר < פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, ליזכות הרבים, (וראוי ה' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

~ יום ראשון כ"ה שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 68, ולא עוד אלא... עד עמ' לה, מעט מעט:

הוא דוחה לגמרי, כי אחרי אותה "שעה" – אכן יאכל, מכל-מקום עצם העובדה שהוא מאחר את סעודתו – יש בה משום כפיית ה"סטרא אחרא", דבר הגורם נחת רוח למעלה. **בְּדֵאִתָּא** – כמו שאנו מוצאים, **בְּנִמְרָא**: "שְׁעָה רְבִיעִית –

משעות הבוקר, **מֵאֲכַל כָּל אֲדָם, שְׁעָה שְׁשִׁית מֵאֲכַל תְּלִמְדֵי חֲכָמִים**", – מדוע, באמת, איחרו תלמידי החכמים את סעודתם בשעתיים? וְהֵיוּ – תלמידי החכמים,

מְרַעֲבִים אֶת עֲצָמָם שְׁתֵּי שָׁעוֹת לְבֹנָה זו, – כדי לכפות את ה"סטרא אחרא", **אִף שָׁנָם אַחַר הַסְּעוּדָה הֵיוּ לֹמְדִים כָּל הַיּוֹם**, – הרי הם לא עשו זאת כדי להרוויח זמן ללימוד, אלא אך ורק כדי לכפות את ה"סטרא אחרא". וכך גם בשאר לבושי הנפש: דיבור

ומחשבה, וְכֵן אִם בּוֹלָם פִּיּוּ מְלַדְּבֵר דְּבָרִים שְׁלֵבֵי מִתְאַוָּה מֵאֲדָר לְדַבְרָם מֵעֲנִינֵי הָעוֹלָם, – גם אם בדיבור עצמו אין משום איסור כלל – רק מחמת שהוא מתאוה כל כך לומר דיבורים אלה – הוא מתאפק, כדי לשבור את יצרו הרע. וְכֵן בְּהַרְהוּרֵי מַחְשְׁבָתוֹ, – שהוא מתאוה להרהר בענין גשמי, ונמנע מכך, **אִפְלוּ בְּמַעַט מְזַעֵיר דְּאִתְכַּפִּיא סְטְרָא אַחְרָא לְתַתָּא** – גם בכפיה מועטה של ה"סטרא אחרא" למטה, **אִסְתַּלַּק יְקָרָא דְקַבְ"ה וְקִדְוָתוֹ לְעֵילָא תְּרַבָּה**. – מתעלה בהרבה כבודו של הקב"ה וקדושתו למעלה. וּמְקַדְּשָׁה זו – שלמעלה, נְמַשְׁכַּת קִדְוָתָהּ עֲלִיוֹנָה עַל הָאָדָם לְמַטָּה, לְסִיעוּ סִיעוּ רַב וְעֲצוּם לְעַבְדוּתוֹ יִתְבַּרְךָ. – בעבודת ה' שלו. וְזֶהוּ שְׁאֲמַרוּ רַבִּי לִי: "אָדָם מְקַדְּשׁ עֲצָמוֹ מַעַט לְמַטָּה – מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ תְּרַבָּה מְלַמְעֵלָה", לְבַד מַה שְׁמַקְדָּם – בכך, מְצוּתָהּ עֲשֶׂה שֶׁל תוֹרָתָהּ: "וְהִתְקַדְּשִׁתָּם וְכוּ'", – שהוא מקיים, בְּשִׁמְקֻדְשׁ אֶת עֲצָמוֹ בְּמִתְרָ לֵ. –

להלן יסביר רבנו הזקן, שמדובר לא רק ביחס למחשבות רעות – שאילולא היה דוחה אותן היה עובר על חטא – אלא גם ביחס לדיבורים ומעשים של היתר, שאין בהם איסור כלל: שכן, מאחר שאם מדברים או עושים ענינים גשמיים אלה שלא

בכוונה 'לשם שמים' – מקבלים דברים אלה וכן לבושי הנפש הקשורים בהם, את חיותם מה"סטרא אחרא", כי "צד הקדושה" הוא רק כשעושים את הדבר 'לשם שמים' (למשל: לאכול – כדי לאגור כוח ללמוד ולהתפלל או לקיים מצות עונג שבת; להשמיע מילתא דבדיחותא (דברי בדיחה) כדי ללמוד מתוך שמחה, וכדומה) – ולכן, כשיהודי נמנע מלעשות דברים מותרים אלה, כשאינם 'לשם שמים', וכוונתו לכפות בכך את ה"סטרא אחרא" – הוא

גורם על-ידיה נחת רוח למעלה – וכדלהלן: וְלֹא עוֹד, – לא זו בלבד שעל-ידי ההשתלטות על המחשבות הרעות, גורמים נחת רוח למעלה, כי על-ידיה כופים את ה"סטרא אחרא" **אֵלָא אִפְלוּ בְּדְבָרִים הַמְתָּרִים לְגַמְרֵי, כָּל מַה שְׁהָאָדָם זוֹבֵחַ יִצְרוֹ** – "מקריב" ושולט ביצרו הרע, **אִפְלוּ שְׁעָה קְלָה, – מדובר כאן בדבר שמותר לעשותו, והוא יצטרך לעשותו, אלא שהוא דוחה אותו לזמן מאוחר יותר, וּמִתְבַּוֵּן לְאִתְכַּפִּיא לְסְטְרָא אַחְרָא שְׁבַח לֵל הַשְּׂמַאֲלִי, – שבלב, בְּגוֹן שְׁחַפְּזֵי לְאִכְל, וּמֵאֲחַר סְעוּדָתוֹ עַד לְאַחַר שְׁעָה או פְּחוּת, וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, – שכן, אם באותה שעה, הוא עוסק בענינים גשמיים אחרים שהנפש הבהמית רוצה בהם, אין בכך משום "אתכפיא" (כפיה), כי הרי בין כך הוא נוהג לפי רצון הנפש הבהמית. רק, אם באותה שעה, הוא עוסק בתורה – ואף שאין הוא מרוויח בכך זמן של לימוד תורה, כי גם אחרי האכילה ימשיך ללמוד. זאת ועוד, גם את האכילה עצמה אין**

8. שבת י, א. 9. יומא לט, ב. 10. כ"ק אדמו"ר שליט"א העיר כאן: "ע"כ (עד כאן) נתבאר שלא ירע לבבו כו' מפני שיש בעבודתו

ומקדש עצמו. – ומנתק את עצמו מה"סטרא אחרא", הרי אם הוא עושה כן ומקיים בכך את "והתקדשתם" הוא מגיע לקיום האמור אחרי "והתקדשתם", ככתוב בהמשך: "וְהִיָּיתֶם קְדוֹשִׁים" – נוסף על הפירוש הפשוט, בלשון ציווי, שתינו קדושים, אפשר גם לפרש "והייתם קדושים" בלשון של הבטחה, על-ידי "והתקדשתם" פעילות כפויה של התקדשות, ישנה הבטחה שאכן "תהיו קדושים", כלומר, סופו להיות קדוש ומבדל מהסטרא-אחרא, על-ידי שמקדשים אותו

ליקוטי אמרים

ופי' והתקדשתם שתעשו עצמכם קדושים כלומר אף שבאמת אינו קדוש ומובדל מס"א כי היא בתקפה ובגבורתה כתולדתה בחלל השמאלי רק שכובש יצרו ומקדש עצמו. והייתם קדושים כלומר סופו להיות קדוש ומובדל באמת מהס"א ע"י שמקדשים אותו הרבה מלמעלה ומסייעים אותו לגרשה מלבו מעט מעט:

הַרְבֵּה מִלְּמַעְלָה, – כפי שלמדנו, שעל-ידי שאדם מקדש עצמו מעט למטה – מקדשים אותו הרבה מלמעלה, ומסייעים אותו לְגֵרְשָׁה – את ה"סטרא אחרא" מִלְּבו מְעַט מְעַט: – שגם מלבו, יהיה בידו, לגרש את ה"סטרא אחרא", שגם בלבו לא תהיה שום תאוה לענינים ש"חיותם" היא מה"סטרא אחרא".

בדברים המותרים לו. מצות "והתקדשתם" היא, שגם בדברים המותרים, ימנע יהודי מלעשותם לשם תאוותו הגופנית, אלא אך ורק לשם שמים'. מצוה זו של "והתקדשתם" הרי לא נאמרה לצדיקים בלבד, שאין להם שום שייכות ל"רע", אלא דוקא לאותם אנשים שיש להם עסק עם ה"רע", כפי שיוסבר להלן: וּפְרוּשׁ "וְהִתְקַדְּשֶׁתֶם" – שְׂתַעֲשׂוּ אֶת עַצְמְכֶם קְדוֹשִׁים; כְּלוּמַר, אִף שְׂבָאֲמַת אֵינוֹ קְדוֹשׁ וּמְבַדֵּל מִסְטְרָא-אֲחֵרָא, – "קדושה" משמעה – פרישה והתבדלות מה"קליפה" ומה"רע".

הרי, אף שמבחינת מדיגתו, עליו עדיין לקדש את עצמו ולהתרחק מה"סטרא אחרא", כלומר: אין הוא בדרגה שאין בלבו שום תאוה לדברים המקבלים חיותם מה"סטרא אחרא", כִּי הֵיא – ה"סטרא אחרא" שמנפשו הבהמית, בְּתַקְפָּהּ וּבְגִבּוּרְתָּהּ בְּתוֹלְדוּתָהּ בְּחִלְלֵי הַשְּׂמָאֲלִי, – שבלב, שבו מיקומה של הנפש הבהמית והיצר הרע, רַק שְׂכּוּבֵשׁ יִצְרוֹ

~ יום שני כ"ו שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לה, פרק כח ואפילו... עד עמ' לה, זרה שלה.

בשעה זו, לעבודת ה', אֵל יִשִׁית לֵב אֱלִיהֶן, – למחשבות ולהרהורים הרעים, אֵלֶּא יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִהֶן בְּרִנְעָה, – מיד, וְגַם אֵל יְהִי שׁוֹטֵה לְעַסְק בְּהַעֲלֵאת הַמְדוּת שֶׁל הַמַּחֲשָׁבָה זְרָה, בְּנֻדְעָה, – קיימת צורת עבודה של "העלאת המדה"

מהמחשבה הזרה. שכן, כל מחשבה זרה, מקורה במדה מסויימת בנפש הבהמית. למשל: מדת החסד מתבטאת במחשבה של תאוה; מדת היראה מעוררת יראה זרה שאין ליהודי להיות נזקק לה,

וכדומה – וישנו סוג "עבודה" שבשעה שנופלת לו מחשבה זרה, יברר מאיזו מדה רעה נובעת אותה מחשבה, ויגביר בנפשו אותה מדה כפי שהיא בנפש האלקית, שעל-ידי-זה יעלה את המדה הרעה של הנפש הבהמית שהיא הסיבה לאותה מחשבה זרה, ובכך יעלה את המחשבה הזרה. למשל: אם

פָּרַק כַּח. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שאם נופלים במחשבתו של אדם הרהורי עבירה ותאוות – בשעה שהוא עסוק בעניניו הגשמיים – אל יפול רוחו מכך; אדרבה – עליו לשמוח, שהרי על-ידי השתלטותו על אותן מחשבות והסתת דעתו מהן, הוא מקיים מצות "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", כופה את ה"סטרא אחרא" תחת שלטון ה"קדושה", וגורם נחת רוח רב למעלה.

וְאֵפְלוֹ אִם נוֹפְלִים לֹו הַרְהוּרֵי תַאֲוֹת וְשָׂאֵר מַחֲשָׁבוֹת זְרוֹת בְּשַׁעַת הַעֲבוּדָה – בשעה שהוא עסוק בעבודת ה' בְּתוֹרָה אוּ בְּתַפִּלָּה בְּכֹוֹנָה – וכאן הרי אין מקום ל"חשבון" שבפרק הקודם, שעליו להיות שמח על שהוא מקיים מצות לא-תעשה וכופה את ה"סטרא אחרא" – שהרי הרהורים והמחשבות הרעות מפריעות לו,

נח"ד (נחת רוח) מה שאין בצדיקים, אבל הרי היתרון צ"ל (צריך להיות) גם בקו דועש"ט (ד'ועשה טוב) – ולזה מוסיף שהנ"ל הוא – לבר מה שמקיים מ"ע (מצות עשה) וכו'". 1. כתר שם טוב ס' קעא, ועוד.

בְּקִרְבוֹ, לְהוֹיֹת מִזֶּה עֲצָב נְכוּחַ בְּשַׁעַת הַעֲבוּדָה, שְׁצַרְרִיךְ לְהוֹיֹת בְּשִׂמְחָה רַבָּה, – בְּשֵׁעָה שְׁהוּא עוֹבֵד אֶת ה', אֵלֵא אֲדַרְבֶּה יִתְחַזֵּק יוֹתֵר וְיוֹסִיף אִמּוּן בְּכָל כַּחוֹ בְּכוֹנֵת הַתְּפִלָּה בְּחֶדְוָה וְשִׂמְחָה יִתְרָה, בְּשׂוּמוֹ אֶל לְבוֹ, כִּי נִפְּלֵית ה' מִחֻשְׁבָּה זְרָה' הִיא מִחֻשְׁבָּה שְׁבַחֲלֵל הַשְּׂמֵאלִי, – מֵהַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמִן הַקְּלִיפָה, שְׁמִיקוּמָה בְּחֻלֵּל הַשְּׂמֵאלִי שְׁבַלְבֵּ, וּמִמְנָה נּוֹבְעוֹת מִחֻשְׁבוֹת הַזְּרוֹת, הַעוֹשָׂה – הַמְּנַהֵלֵת, מִלְחָמָה בְּבִינּוֹנֵי עִם נֶפֶשׁ אֱלֹהִית שְׁבוֹ, וְנוֹדַע דְּרָךְ הַנְּלַחֲמִים – שְׁמִטְרוֹתוֹ שֶׁל כָּל לּוֹחֵם, לְנִצָּח וּאִפִּילוֹ לְהִרוֹג אֶת הַנְּלַחֵם נִגְדוֹ, וְכֵן הַנְּאָבְקִים יִחַד, – שְׁכַל אֶחָד מִתְכוּוֹן לְהַפִּיל אֶת הַשְּׁנִי – הָרִי הַנוֹהֵג הוּא: בְּשִׂאֲחָד מִתְנַבֵּר, –

וּמֵרָאָה אֶת גְּבוּרָתוֹ, אִזִּי הַשְּׁנִי מִתְאִמֵּן לְהַתְּנַבֵּר גַּם-כֵּן בְּכָל מְאִמְצֵי כַּחוֹ, וְלִכֵּן – כֵּךְ גַּם בְּמִלְחָמָה שְׁבִין הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֵקִית לְבִין הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, בְּשִׂנְפֶּשׁ הָאֱלֹהִית מִתְאִמְצֵת וּמִתְנַבֵּרֵת לְהַתְּפַלֵּל, – שְׁעַל-יְדֵי הַתְּפִילָה בְּכוּוּנָה, בְּרִצּוֹנוֹ הַחֲלִישׁ וּלְנִצָּח אֶת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, אִזִּי גַם הַקְּלִיפָה – שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, מִתְנַבֵּרֵת בְּנִגְדָה, – כִּנְגַד הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֵקִית, לְבַלְבֵּלָה וּלְהַפְּלִיָה בְּמִחֻשְׁבָּה זְרָה' שְׁלָה. – בְּרֵאוֹת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית אֶת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֵקִית, מִתְנַבֵּרֵת לְהַתְּפַלֵּל בְּכוּוּנָה, הִיא מִשְׁתַּדֵּלֵת לְהַפְּרִיעַ לְנֶפֶשׁ הָאֱלֵקִית עַל-יְדֵי מִחֻשְׁבוֹת זְרוֹת, בְּכֵךְ הִיא רוֹצָה לְבַלְבֵּל אֶת כּוּוֹנֵת הַמִּתְפַּלֵּל בְּתַפִּילָה. לְפִי זֶה, מִחֻשְׁבָּה הַזְּרָה מוֹכִיחָה, שְׁהוּא אֶכֶן מִתְפַּלֵּל בְּכוּוּנָה; סִימָן יֵשׁ בְּכֵךְ שֶׁהַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית חָשָׂה שְׁבַתְּפִילָתוֹ יֵשׁ מִשׁוּם סִכְנָה לְמַעֲמָדָה, וְלִכֵּן הִיא מִשְׁתַּדֵּלֵת לְהַפֵּר כּוּוּנָה זֹה. – הָרִי, אֲדַרְבֶּה – עוֹבְדָה זֹה צְרִיכָה לְהוֹסִיף כּוּ אִמּוּן בְּתַפִּילָתוֹ בְּכוּוּנָה.

הַמִּחֻשְׁבָּה הַזְּרָה נּוֹבַעַת מִתְּאוּרָה – יִגְבִּיר בְּנֶפְשׁוֹ אֶת הָאֵהָבָה לְהַקְבִּ"ה, דְּבַר הַמִּשְׁפִּיעַ עַל תְּאוּת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, וּכְדוּמָה – רְבִנוֹ הַזְּקֵן אוֹמֵר כֹּאֵן שְׁלֵא יִהְיֶה ה' בִּינּוֹנִי" – אוֹדוֹתוֹ מְדוּבָר כֹּאֵן – שׁוֹטָה, לְהַתְּעַסֵּק בְּעַבוּדָה זֹה, כִּי לֹא נִאֶמְרוּ דְּבָרִים הֵהֵם – לְהַעֲלוֹת אֶת מִחֻשְׁבוֹת הַזְּרוֹת, אֵלֵא לְצַדִּיקִים, שְׁאִין נּוֹפְלִים לָהֶם מִחֻשְׁבוֹת זְרוֹת שְׁלָהֶם – מִחֻשְׁבוֹת זְרוֹת הַנוֹבְעוֹת מִמְדוּתֵיהֶם הֵם, כִּי-אֵם מִשְׁלֵ אֲחֵרִים, – שְׁכֵן, לְצַדִּיק אֵין מִחֻשְׁבוֹת זְרוֹת עֲצֻמִּיּוֹת, מֵאַחַר שְׁמִדוֹת נֶפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית כִּבֵּר נִהְפְּכוּ לְקְדוּשָׁה. מִחֻשְׁבוֹת הַזְּרוֹת, הַעֲלוּלוֹת לְעֵלוֹת, אִי פַעַם, בְּמוֹחוֹ, מְקוֹרֵן מִהַזּוֹלֵת, שְׁנִשְׁמָתוֹ שִׁיכַת לְאוֹתוֹ צַדִּיק. וּמִחֻמַּת שְׁלֵא כָל אֶחָד יִכּוֹל לִיעֵץ לְעַצְמוֹ וּלְמִצּוֹא בְּתוֹכּוֹ כּוֹחוֹת

לְהַתְּגַבֵּר עַל הַמְּדָה הַרְעָה – עֲלִיו לְהַזְדַּקֵּק לְעוֹרְתוֹ שֶׁל הַצַּדִּיק, אֵלִיו הוּא מְקוֹשֵׁר. מִתְּעוֹרְרוֹת אִז מִחֻשְׁבוֹת זְרוֹת בְּמִחֻשְׁבָּתוֹ שֶׁל הַצַּדִּיק, שֵׁאֲצֵלוֹ אֵלוֹ הֵן רַק אוֹתִיוֹת שֶׁל מִחֻשְׁבָּה, בְּלִי כֵל זִיקָה לְמְדָה רַעָה מוֹחֻשִׁית. וְעַל-יְדֵי שֶׁהַצַּדִּיק מְכִיר אֶת הַמְּדָה מִמְנָה נּוֹבַעַת אוֹתָהּ מִחֻשְׁבָּה, וּמִגְבִּיר בְּתוֹכּוֹ אוֹתָהּ מְדָה כְּפִי שֶׁהִיא ב"קְדוּשָׁה" – הוּא מִשְׁפִּיעַ בְּכֵךְ עַל אוֹתוֹ יְהוּדִי, שִׁיכּוֹל לְהַתְּגַבֵּר עַל הַמְּדָה הַרְעָה שְׁלוֹ, וְאוֹתָהּ מְדָה שֶׁמִן הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית – שֶׁל הַזּוֹלֵת – מִתְּעַלָּה, עַל-יְדֵי הַצַּדִּיק, ל"קְדוּשָׁה". הָרִי כָּל זֶה שִׁיךְ לְצַדִּיק בְּלִבְד שֵׁאֵין בּוֹ מְדוּת רַעוֹת כִּלְלֵ. אֵבֵל מִי שְׁנוֹפֵל לוֹ – מִחֻשְׁבוֹת זְרוֹת, מִשְׁלּוֹ, – מֵה"רַע" שְׁלוֹ, מִבְּחִינַת הַרְעַע שְׁבַלְבּוֹ בְּחֻלֵּל הַשְּׂמֵאלִי – מִמְדוּתוֹ הַרְעוֹת שֶׁמִּנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית – אִיךְ יַעֲלֶהוּ – אֶת ה"רַע", לְמַעֲלָה, וְהוּא עֲצָמוֹ מְקַשֵּׁר לְמִטְּוָה: – לִכֵּן שְׁטוֹת הִיא ל"בִּינּוֹנִי" לְהַתְּעַסֵּק ב"עַבוּדָה" שֵׁאֵין לוֹ כָּל שִׁיכוֹת אֵלִיָה. אֵךְ אֲף-עַל-פִּי-כֵן, אֵל יִפֵּל לְבוֹ

ליקוטי אמרים

נאמרו דברים ההם אלא לצדיקים שאין נופלים להם מחשבות זרות שלהם כ"א משל אחרים. אבל מי שנופל לו משלו מבחי' הרע שבלבו בחלל השמאלי איך יעלהו למעלה והוא עצמו מקושר למטה: אך אעפ"כ אל יפול לבו בקרבו להיות מזה עצב נכוח בשעת העבודה שצריך להיות בשמחה רבה אלא אדרבה יתחזק יותר ויוסיף אומץ בכל כחו ככוננת התפלה בחדוה ושמחה יתירה בשומו אל לבו כי נפילת המחשבה זרה היא מהקליפה שבחלל השמאלי העושה מלחמה בכינוני עם נפש אלהית שבו. ונודע דרך הנלחמים וכן כשאחד מתגבר אזי השני מתאמץ להתגבר ג"כ בכל מאמצי כחו. ולכן כשנפש האלהית מתאמצת ומתגברת להתפלל אזי גם הקליפה מתגברת כנגדה לכלבלה ולהפילה במחשב' זרה שלה

~ יום שלישי כ"ז שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לה, ולא כמעט העולם... עד עמ' 70, ממש עמו:

החושבים בטעות שנפילת המחשבה הזרה מוכיחה שאין תפילתם שווה כלום, משום שאלו התפלל

ליקוטי אמרים

ולא כמעט העולם שמועים להוכיח מנפילת המחשבה זרה מכלל שאין תפלתם כלום שאילו התפלל כראוי

ולא כמעט העולם שמועים להוכיח מנפילת המחשבה זרה' – מכלל שאין תפלתם כלום, –

— ולהפריע לו בתפילתו. לולא היה בדעתו של הגוי לבלבל את היהודי, אלא רק לשאול אותו שאלה מסוימת – קיימת אז העצה, לענות לו על שאלתו, והוא יפסיק מלבלבלו בתפילתו. אך, מאחר שכוונתו של הרשע היא לבלבל את תפילתו, לא

תועיל ההתדיינות אתו,

שׁוֹאֵת עֲצָתוֹ בְּדַאִי, –

העצה הטובה למתפלל,

היא, **שְׁלֵא לְהָשִׁיב לוֹ**

מִפְּנֵי יַעַד רָע, – שלא

לענות לרשע מטוב עד

רע, וְלַעֲשׂוֹת אֶת עֲצָמוֹ

כְּחֵרֶשׁ לֹא יִשְׁמַע,

וְלִקְרֹם מִה שִׁפְתָיו:

"אֵל תַּעַן כִּסִּיל

כְּאוֹלָתוֹ, פֶּן תִּשׁוּה לֹ

גַּם אֶתָּה." כֶּךָ –

כשנפלות

במוחו

מחשבות זרות, **אֵל יִשִּׁיב**

מְאוּמָה וְשׁוֹם מַעֲנָה

וּמַעֲנָה נֶגְדַת הַמַּחֲשָׁבָה

זָרָה, – אל יכנס לשום

ויכות עם המחשבות

והרהורים כיצד לנצח את

המחשבה הזרה, **פִּי**

הַמִּתְאַבֵּק עִם מְנוּל –

מִתְנַגֵּל גַּם-בְּכֶן; – ולכן,

אל יתעסק כלל עם

המחשבה הזרה, **רַק**

יַעֲשֶׂה עֲצָמוֹ בְּלֹא יוֹדֵעַ

וְלֹא שׁוֹמֵעַ הַהֲרָהוּרִים שֶׁנִּפְּלוּ לוֹ,

וְיִסְרֹם מִדַּעְתּוֹ, וְיִוְסִיף

אֲמִין כִּכְחַ בְּנִתּוֹ. – בתפילתו. **וְאִם יִקְשֶׁה לוֹ לְהִסְרֹם –**

את המחשבות הזרות, **מִדַּעְתּוֹ,**

מִפְּנֵי שִׁטְרוּדִים דַּעְתּוֹ מֵאֵד

כְּחֻקָּה – אִזֵּי יִשְׁפִּיל נַפְשׁוֹ לְה'

וְיִתְחַנֵּן לוֹ וְיִתְבַּרֵּךְ

בְּמִחְשָׁבָתוֹ, – אם הוא עוסק אז בקטעי התפילה שאסור

להפסיק בהם כדיבור, אלא יתפלל במחשבתו להשי"ת, **לְרַחֵם**

עָלָיו בְּרַחֲמֵי הַמְּרַבִּים, בְּרַחֵם אֵב עַל בְּנֵים הַנִּמְשָׁכִים

מִמּוֹחַ, וְכִכְחַ יִרְחֵם ה'

עַל נַפְשׁוֹ הַנִּמְשָׁכַת מֵאֵתוֹ יִתְבַּרֵּךְ,

לְהַצִּילָהּ מִ"מַּיִם הַזְּרוּנִים," – מהמחשבות הזרות שמן הנפש

הבהמית, **וְלִמְעַנּוֹ יַעֲשֶׂה,** – הקב"ה יעשה למען עצמו

ככיכול, **בִּי חֻלְק ה' מִמֶּשׁ עֲמוֹ:** – שכן, אם יתפלל שירחמו

עליו – הוא עלול, לפעמים, לעורר על עצמו דינים, חלילה:

ישפטו אותו אם הוא זכאי שירחמו עליו, ואילו אם בקשתו

בְּרָאוֹי וְנִכּוֹן – לֹא הָיוּ נּוֹפְלִים לוֹ מִחֲשָׁבוֹת זְרוֹת. –

ומאחר שאכן נופלות במוחו מחשבות זרות, הם מסיקים מכך,

שתפילתם איננה מתוך כוונה, **וְהָאֲמַת הִיָּה כְּדַבְרֵיהֶם, אִם**

הִיָּתָה נִפְשׁ אַחַת לְבָדָה, הִיא הַמִּתְפַּלֵּלֶת וְהִיא הַמִּחְשָׁבַת

וּמְהִרְרַת ה' מִחֲשָׁבוֹת

זְרוֹת'. – הדבר היה נכון,

אילו היתה זו נפש אחת

שעושה את כל האמור,

אז היה במחשבות הזרות

משום הוכחה,

שה"מתפלל" אינו כפי

שצריך להיות. שכן, אם

הנפש היחידה הזו

שקועה כל כולה בתפילה

– אין מקום אז לשום

מחשבות זרות, **אֲבָל**

בְּאֲמַת לְאֲמָתוֹ הֵן שְׁתֵּי

נַפְשׁוֹת, הַנִּלְחָמֹת זוֹ

עִם זוֹ בְּמִחוֹ שֶׁל אָדָם,

– הרי האמת היא

שקיימות שתי נפשות

שונות והן נלחמות

ביניהן על השליטה

במוחו של האדם, שיהיה

ממולא בעניינה היא

לכוד, **כֹּל אַחַת חֲפָצָה**

וְרִצּוֹנָה לְמִשְׁלַב בּוֹ –

במוח, **וְלִהְיוֹת הַמּוֹחַ**

מְמֵלָא מְמַנָּה לְבָדָה,

וְכֹל הַהֲרָהוּרִי תוֹרָה וְיִרְאָת שְׁמַיִם – נּוֹבְעִים, מִנַּפְשׁ

הַיְאֵלֵהוּת, – ומאידך **וְכֹל מְלִי דַעְלָמָא –** כל המחשבות

וההרהורים בעניי העולם נובעים מנפש הבהמית, – הרי,

שכוונת התפילה היא מהנפש האלקית, ואילו המחשבות

הזרות הן מהנפש הבהמית, מכאן – שאין במחשבות הזרות

משום הוכחה שאין התפילה כמו שצריכה להיות. ברם, אם

כך, שהנפש האלקית היא היא העסוקה בכוונת התפילה – מה

מפריע לה, מה שהנפש הבהמית מהרהרת במחשבות זרות?!

– אומר על כך רבנו הזקן: **רַק שְׁהָאֵלֵהוּת מְלַבֶּשֶׁת בָּהּ.** –

הנפש האלקית מלוכשת בנפש הבהמית, ולכן מבלבלת

המחשבות הזרות של הנפש הבהמית, לנפש האלקית בכוונת

התפילה? **וְהוּא בְּמִשְׁלַב אָדָם הַמִּתְפַּלֵּל בְּכֹנֶנָה, וְעוֹמֵד**

לְנַגְדוֹ עֲרַל – גוֹי, רָשָׁע, וּמְשִׁיחַ וּמְדַבֵּר עִמּוֹ בְּדִי לְבַלְבְּלוֹ,

ליקוטי אמרים

ונכון לא היו נופלים לו מחשבות זרות. והאמת היה כדבריהם אם היתה נפש אחת לבודה היא המתפללת והיא המחשבת ומהרהרת המחשבות זרות. אבל באמת לאמיתו הן שתי נפשות הנלחמות זו עם זו במוחו של אדם כל אחת חפצה ורצונה למשול בו ולהיות המוח ממולא ממונה לבודה. וכל הרהורי תורה ויראת שמים מנפש האלהית וכל מילי דעלמא מנפש הבהמית רק שהאלהית מלוכשת בה. והוא כמשל אדם המתפלל בכוונתו ועומד לנגדו עו"ג רשע ומשיח ומדבר עמו כדי לבלבלו שזאת עצתו בודאי שלא להשיב לו מטוב ועד רע ולעשות עצמו כחרש לא ישמע ולקיים מה שכתנו אל תען כסיל באולתו פן תשוה לו גם אתה כך אל ישיב מאומה ושום מענה ומענה נגד המחשבה זרה כי המתאבק עם מנוול מתנוול ג"כ רק יעשה עצמו כלא יודע ולא שומע הרהורי שנפלו לו ויסירם מדעתו ויוסיף אומץ בכח כוונתו ואם יקשה לו להסירם מדעתו מפני שמורדים דעתו מאד בחוקה אזי ישפיל נפשו לה' ויתחנן לו ית' במחשבתו לרחם עליו ברחמיו הרובים כרחם אב על בנים הנמשכים ממוחו וככה ירחם ה' על נפשו הנמשכת מאתו ית' להצילה ממים הזדונים ולמענו יעשה כי חלק ה' ממש עמו:

2. אלא, אף על פי כן, כתוב, שכל זה מדובר בהכנה ובהתחלת ההתבוננות העמוקה בענין האלקי שבתפילה – אז אין במחשבה הזרה משום הוכחה שאין ה"מתפלל" כמו שצריך להיות. אך בעיצומה של ההתבוננות, כשהוא נתון בעומק הענין – יש בכך משום הוכחה על אי-ההצלחה המלאה של ההתבוננות; שכן, אכן פועלות כאן שתי נפשות, אך המוח הוא הרי אותו אחד. לו היה המוח כולו שקוע באותה התבוננות שבתפילה – אין כל מקום אז במוח שתעלה בו מחשבה זרה. 3. משלי כו, ד. 4. דברים לב, ט.

היא "למענו", למען הקב"ה – מובן הדבר, שאין אז מקום לשפוט את ה"מתפלל" אם הוא זכאי לרחמנות. פירוש נוסף

יש בכך: רבנו הזקן מבטיח, שהקב"ה אכן יעשה זאת למענו, וירחם עליו, שהרי הנשמה היא חלק מה'.

~ יום רביעי כ"ח שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 70, פרק כט אך... עד עמ' לו, בצדקים.

תאוותיו ככל דבר. וכשהלב נמצא במצב של טמטום וכבודות – אין הוא מסוגל לנהל מלחמה זו עם היצר הרע. וזאת היא עצה היעוצה בזהר הקדוש, דאמר רב מתיבתא, בגן עדן: – שאמר ראש הישיבה בגן עדן, "אעא דלא סליק

ביה נהורא – מבטשין ליה בו", – בול עץ שאין

האש אוזות בו – מבטשים אותו, מכים בו ומפרידים אותו לחתיכות.

כדי להדליק בול עץ שאין האש נאזות בו – אין מן הצורך להוסיף אש חזקה

יותר, אלא אפשר להכין את העץ שהאש תשלוט בו, וזאת – על-ידי

שמפרידים אותו לחתיכות קטנות ודקות. כך גם –

ממשיך ב"זוהר": גופא דלא סליק ביה נהורא

דנשמתא – מבטשין ליה בו". – גוף שלא

נקלט בו האש והאור של הנשמה – מבטשים אותו. אז –

מסיים ה"זוהר" נעשה הגוף ראוי לקליטת "נהורא דנשמתא" (אור הנשמה). פרוש "נהורא דנשמתא", – משמעות "נהורא דנשמתא" – אור הנשמה – (שאינו מאיר בגוף),

שאור הנשמה והשכל אינו מאיר בל-כף למשל על המריות שפגוה. – שכן, על ה"שכל" של הנשמה, לשלוט

בחומריות הגוף ולזככה. ואילו בנידון דידן (בעניינינו) אין אור הנשמה והשכל משפיעים על החומריות. ואף שמכין ומתבונן בשכלו בגדלת ה' – כלומר: ב"התבוננות" לא

חסר לו כלום, ובכל זאת, אינו נתפס ונדבק במחו בל-כף – הבנה זו אינה נתפסת ונדבקת כל-כך במוחו, שיוכל למשל

על המריות הלב, – וזאת, מחמת המריות ונסות. – של המוח והלב. והספכה – לכן, היא נסות תקלפה,

שמגביה את עצמה על אור קרשת נפש האלהית, – הנפש הבהמית, שהיא נפש של קליפה, מגביהה את עצמה

כמו. בפרקים הקודמים, העלה רבנו הזקן שורה של עצות, כיצד להשתחרר מעצבות, שיש בה משום הפרעה לעבודת ה'. בפרק שאנו עומדים ללמוד, מורה רבנו הזקן כיצד להשתחרר מהפרעה אחרת בעבודת ה', והיא – טמטום הלב, שלעתים קורה שלבו של

אדם סתום ואינו בר-הרגשה, ולכן אין הוא מסוגל לקלוט את אור ה"שכל" הפועל להשפיע על הלב, שיגיע בתפילתו לאהבת ה' וליראת ה'.

אף עוד אחת צריך לשיית עצות – לחפש עצות, בגפשות

הבינוניים, – בנפשות אלה שהם במדריגת

ה"בינוניים" אשר לפעמים ועתים רבים יש להם טמטום הלב שנגעשה –

הלב, פאכן, ולא יכול לפתח לבו בשום אופן

לעבודה שכלל זו תפלה, – כפי שמפרשים בתורת החסידות, הכוונה היא, שהתפילה היא עבודה בתוך הלב ועם

הלב; העבודה בתוך הלב – היינו: שמה שהאדם מבין במוחו, יאיר בלבו; ומגמתה של עבודה זו היא, להשפיע על הלב

לשנות את רגשותיו לטובה, שבמקום תאוות הלב לדברים גופניים – תהיינה לו אהבת ה' ויראת ה'. ברם, לעבודה זו, זקוק האדם לפתיחת הלב שלבו יהיה פתוח לקלוט מה שהמוח

מבין ומושפע ממנו. כשהלב סתום ואינו מסוגל לקלוט – יש בכך משום הפרעה לעבודת הלב שבתפילה. וגם לפעמים לא

יוכל להלחם עם היצר, לקדש את עצמו במתן לו, מפני כבודות שכלבו. – כפי שלמדנו בפרק כ"ו, חלק מעבודתו של ה"בינוני", הוא לקדש את עצמו בדברים המותרים: לא

לעשות את מה שהוא מתאוה לעשות, כמו: להימנע מלאכול – כשהוא רוצה לאכול, וכדומה. דבר זה בא בדרך של מלחמה

– על האדם להלחם עם היצר הרע שרוצה שהאדם יספק את

ליקוטי אמרים

פרק כט אך עוד אחת צריך לשיית עצות בנפשו הבינוניים אשר לפעמים ועתים

רבים יש להם טמטום הלב שנגעשה כאבן ולא יכול לפתוח לבו בשום אופן לעבודה שכלל זו תפלה. וגם לפעמים לא יכול להלחם עם היצר לקדש עצמו

במותר לו מפני כבודות שכלבו וזאת היא עצה היעוצה בזהר הקדוש דאמר רב מתיבתא בגן עדן אעא דלא סליק

ביה נהורא דנשמתא מבטשין ליה בו" פ"י נהורא דנשמתא שאור הנשמה והשכל אינו מאיר כל כך

למשול על חומריות שבגוף. ואף שמכין ומתבונן בשכלו בגדולת ה' אינו נתפס ונדבק במוחו כל כך

שיוכל למשול על חומריו' הלב מחמת חומריותו וגסותו והסיבה היא גסות הקליפה שמגביה עצמה על אור

1. ספרי, רש"י דברים יא, יג. 2. חלק ג קסח, א. 3. מפי זקני החסידים שמענו: אף שמתחילת הפרק אמר רבנו הזקן, שהטמטום הוא בלב בלבד, ואילו כאן הוא מסיים, מחמת חומריותו וגסותו, שזה מזיק לחומריות ולגסות של שניהם, של הלב והמוח? אלא ממה

דִּיקָא, – בי, דוקא, מְכַלְל – סימן, שְׁהָאֲדָם עֲצָמוּ אֵינְנוּ הַנְּשִׁמָּה הַמְהוּרָה, – שהרי, אז לא היה אומר "שנתת ביי". בשעה שהאדם אומר "שנתת ביי", אומרים זאת נפשו וגופו, כי הגוף כשלעצמו איננו אדם שיכול לומר. משמעות הדברים היא

שהאדם עצמו הוא הנפש הבהמית המחיה את הגוף, והיא אומרת על הנפש האלקית "שנתת ביי". פִּירָאם פְּצַדִּיקִים, – בהם, אין הנפש הבהמית – האדם עצמו; שְׂבָהָם הוּא לְהַפֵּךְ, שְׁ"נְשִׁמָּה הַמְהוּרָה" שְׁהִיא נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית – הוּא הָאָדָם, – שכן, כל חיותם באה מהנפש האלקית בלבד, גם הגוף חי מהנפש האלקית, וְגוֹפֵם נִקְרָא "בְּשֵׁר אָדָם", – טפל לאדם עצמו. וְכַמְאֵמֵר הַלֵּל הַזֶּקֶן לְתַלְמִידָיו, בְּשִׁהִיָּה הוֹלֵךְ לְאֹכֵל, הִיָּה אֹמֵר שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לְגַמֵּל חֶסֶד עִם הָעֹלֹבָה

וְעֵנִיָּה – הוּא גּוֹפּוֹ, כִּי – הַגּוֹף, כְּמֹו זֶר נֶחֱשֵׁב אֲצֵלוֹ, וְלִבְנֵי אָמֵר שֶׁהוּא גּוֹמֵל חֶסֶד עִמּוֹ כְּמֹו שְׂמֵאֲכִילוֹ, – כְּמֹו שְׂעוֹשִׂים חֶסֶד כְּשֶׁנִּתְּנִים לְאֹכֵל לְזוּלָתוֹ. כִּי הוּא עֲצָמוּ אֵינְנוּ רַק נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית לְבַד, כִּי הִיא לְבִדָּה – הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית מְחַיָּה – אֵת גּוֹפּוֹ וּבְשָׂרוֹ, שֶׁתִּרְעֶה שִׁהִיָּה בְּנֶפֶשׁ הַחַיּוֹנִית הַמְלַבֶּשֶׁת בְּדָמּוֹ וּבְשָׂרוֹ – נִתְהַפֵּךְ לְטוֹב, וְנִכְלָל בְּקִדְשֵׁת נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית מְמַשׁ, בְּצַדִּיקִים. – וּמִמִּילָא, הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית הִיא הָאָדָם עֲצָמוּ בְּצַדִּיקִים.

בחומריותה, כנגד אור הקדושה של הנפש האלקית, וּמִסְתַּרְתַּת וּמְחַשִּׁיבָה אֹרְחָה. – את אור הקדושה של הנפש האלקית. כשם שבמשל, כשאין האש נאחזת בבול העץ, לא נדרש דוקא להוסיף יותר אש, אלא מפרידים את בול העץ לחתיכות קטנות,

ליקוטי אמרים

קדושת נפש האלהית ומסתרת ומחשיכה אורה. ולזאת צריך לבטשה ולהשפילה לעפר דהיינו לקבוע עתים להשפיל עצמו להיות נבזה בעיניו נמאם ככתוב ולב נשבר רוח נשברה היא הס"א שהיא היא האדם עצמו בבינונים שנפש החיונית המחיה הגוף היא בתקפה כתולדתה בלבו נמצא היא היא האדם עצמו. ועל נפש האלהית שבו נאמר נשמה שנתת בי טהורה היא שנתת בי דייקא מכלל שהאדם עצמו איננו הנשמה הטהורה כי אם בצדיקים שבהם הוא להפך שנשמה הטהורה שהיא נפש האלהית הוא האדם וגופם נקרא בשר אדם. וכמאמר הלל הזקן לתלמידיו כשהיה הולך לאכול היה אומר שהוא הולך לגמול חסד עם העלובה ועניה הוא גופו כי כמו זר נחשב אצלו ולכן אמר שהוא גומל חסד עמו במה שמאכילו כי הוא עצמו אינו רק נפש האלהית לבד כי היא לבדה מחיה גופו ובשרו שהרע שהיה בנפש החיונית המלוכשת בדמו ובשרו נתהפך לטוב ונכלל בקדושת נפש האלהית ממש בצדיקים.

ידי ההשפלה נשברת רוח ה"סטרא אחרא", שְׁהִיא הִיא הָאָדָם עֲצָמוּ בְּבִינּוֹנִים, – הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית שֶׁל הַקְּלִיפָה, הִיא הָאָדָם עֲצָמוּ בְּאֵלֶּה שְׂמִדְרִיגָתָם הִיא מְדְרִיגַת ה"בינוני", שְׁנֶפֶשׁ הַחַיּוֹנִית הַמְחַיָּה – אֵת הַגּוֹף, הִיא בְּתַקְפָּה כְּתוֹלְדָתָהּ בְּלָבוֹ, – שֶׁל ה"בינוני", נִמְצָא הִיא הִיא – הַנֶּפֶשׁ שֶׁמֵן הַקְּלִיפָה, הָאָדָם עֲצָמוּ. – ב"בינוני". וכשהוא שובר את עצמו, הוא שובר בכך את ה"סטרא אחרא". וְעַל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שְׂבוּ, נִמְאָר: "נְשִׁמָּה שְׁנַתָּת בִּי מְהוּרָה הִיא", "שְׁנַתָּת בִּי" – עַל-

שתהינה מסוגלות להידלק – כך גם בנמשל, לא נדרשת התבוננות גדולה ועמוקה יותר בגדולת ה', אלא יש לשבור את חומריות הקליפה, כדי שהאדם יהיה ראוי לקלוט בתוכו את אור הקדושה של הנפש האלקית. וְלִזְאֵת – וְלִכֵּן, צָרִיךְ לְבַטְּשָׁה וְלְהַשְׁפִּילָה לְעַפְרָה, דְּהֵינּוּ לְקַבֵּעַ עֵתִים לְהַשְׁפִּיל אֶת עֲצָמוֹ, – לַעֲשׂוֹת "חֲשִׁבוֹנוֹת" שִׁישְׁפִיעוּ עַל הַשְּׁפִלְתוֹ, לְהִיּוֹת "נִבְזָה בְּעֵינָיו נִמְאָם" פְּכַתוֹב, וְ"לֵב נִשְׁבֵּר" – "רוח נִשְׁבֵּר"⁵, הִיא הַסְּטֵרָא אַחְרָא, – עַל-

שהלב אינו כמו שצריך להיות, הוכחה שגם במוח לא נתקבלה ההתבוננות כראוי. אם המוח מקבל את ההתבוננות כראוי מן ההכרח שזה ישפיע על הלב. כפי הכלל הידוע, ששכל ומדות הם "עילה ועלול", סיבה ומסובב, וכשהסיבה קיימת בא המסובב בדרך ממילא. ולכן – אם אין ביכולת השכל להשפיע על הלב, מן ההכרח לומר, שהשכל אינו מאיר כראוי במוח עצמו, וזה נובע מחומריות וגוסות המוח. על דברים אלה – העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "א"כ למה לא אמר גם בר"פ ע"ד המוח? – אולי התירוץ על הנ"ל בר"פ קאי בבינונים, ובינוני תמיד מוחו ברשותו כו' (עיין פי"ז). משא"כ כאן מפרש זוהר, ובוהר פשיטא דמדבר גם ברשעים (אף – שגם בבינונים קאי, שלכן הביאו בנדר"ו)⁴. 4. תהלים טו, ד. 5. תהלים נא, יט: רוח נשברה לב נשבר. 6. ברכות השחר: ברכות ט, ב. 7. שמות ל, לב. 8. ויקרא רבה לר, ג.

~ יום חמישי כ"ט שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לו, אבל בבינוני... עד עמ' 72, נגדי תמיד.

מהווה חשבון נפש, להביא את ה"בינוני" לשבירת עצמו. ברם, יש הרי זמנים בהם אין ל"בינוני" קשר לתאוות, כמו בשעת התפילה, כשהאבה להקב"ה היא בהתגלות בלב, כפי שהוסבר בפרק י"ב - ועל כך אומר רבנו הזקן: **[[וְגַם בְּשִׁמְתִּנְבְּרַת בּוֹ נִפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית, לְעוֹרֵר הָאֲהָבָה לַה' בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה - אֵינָה בְּאֵמַת לְאִמְתּוֹ לְגַמְרִי, מֵאַחַר שְׁחֹלְפֵת וְעוֹבֵרַת אַחַר הַתְּפִלָּה, כַּנּוֹכַר לְעֵיל סוּף פֶּרֶק יג]].** - "אמת" היא רק כשהיא נשארת לתמיד, ועל כך נאמר: "שפת אמת תכון לעד"¹⁰.

ואילו, אם היא מתקימת לזמן קצוב בלבד - אין זו האמת האמיתית לגמרי. אף שבאותו פרק הוסבר, שב"בינוני", מאחר שביכולתו לעורר בתוכו תמיד את האהבה לה' מחדש - גם זה נקרא "שפת אמת תכון לעד", הרי זו רק האמת לאמיתו.

"שלהם" (של הבינונים), אבל אין זו האמת האמיתית לגמרי. כשעל ה"בינוני" להגיע ל"לב נשבר", עליו לעשות את חשבון נפשו, שאכן אין זו האמת האמיתית לגמרי, מאחר שאהבתו לה' חולפת ועוברת אחרי התפילה. **וּבְפֶרֶט בְּשִׁיבְרַת מְמָאֵת נִפְשׁוֹ בְּחִטָּאֵת נְעוּרִים, וְחִפְנָם שַׁעֲשֵׂה בְּעֵלְיוֹנִים,** - שם שורש נפשו, ואף שכיום אין הוא שייך לאותם חטאים, אלה התרחשו אצלו לפני שנעשה "בינוני" - אומר על כך רבנו הזקן: **וְשֵׁם - בְּעוֹלְמוֹת הַעֲלִיּוֹנִים, הוּא לְמַעַל מְהוֹמֵן, וְכֹאֲלוֹ פָּנָם וְנִטְמָא הַיּוֹם חֲסִי-וְשָׁלוֹם מִמֶּשׁ. וְאֵף שְׂבָכָר עֲשֵׂה תְּשׁוּבָה נְכוֹנָה,** - על חטאיו, ותשובה הרי מסירה את הפגם, הרי עֵקֶר הַתְּשׁוּבָה בְּלֵב, - שהחרטה העמוקה בלב על העבירה - מסירה את הפגם, וְהַלֵּב יֵשׁ בּוֹ בְּחַיִּנוֹת וּמְדַרְגוֹת רַבּוֹת, - כפי הידוע¹¹ על מה שנאמר¹²: "ממעמקים קראתיך" - שבלב האדם ישנו עומק לפנים מן העומק, וְהַבֵּל - תלוי לְפִי מַה שְׁהוּא אֲדָם, - בשעה שאדם נמצא במדרגה

אֲכַל ב'בינוני', מֵאַחַר שְׁמֵהוּתָהּ וְעֲצֻמוּתָהּ שֶׁל נִפְשׁוֹ הַחַיּוֹנִית הַבְּהִמִּית שֶׁמִּסְטְרָא-אַחֲרָא, הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּרָמּוֹ וּבְשָׂרוֹ, לֹא נִהְפֵּךְ לְטוֹב - הָרִי הִיא הִיא - הנפש הבהמית שמן הקליפה, הָאֲדָם עֲצֻמוֹ. - וכשאדם שובר את עצמו, הוא שובר בכך את ה"סטרא אחרא".

להלן, עושה רבנו הזקן חשבוננו של ה"בינוני", כיצד יגיע ללב נשבר - מעובדה זו עצמה, שהאדם שבו הוא מ"סטרא אחרא": **וְאִם כֵּן - אִם ה"אדם" שבו הוא מהנפש של "סטרא אחרא", הוּא רְחוֹק מֵה' בְּתַכְלִית הַרְחוֹק, שְׁהָרִי כַּח הַמְתַּאֲוָה שֶׁנִּפְשׁוֹ הַבְּהִמִּית, יִכּוֹל גַּם-כֵּן לְהִתְאַוֹת לְדַבְרִים הָאֲסוּרִים שֶׁהֵם נִגְדֵי רְצוֹנוֹ וְתַבְּרָה, אֵף שְׂאִינוֹ מְתַאֲוָה לְעֲשׂוֹתָם כְּפֶעַל מִמֶּשׁ חֲסִי-וְשָׁלוֹם, רַק שְׂאִינָם מֵאוּסִים אֲצִלּוֹ בְּאֵמַת,**

כְּבִצְדִיקִים, - בצדיקים מאוסים באמת הדברים שהם נגד רצונו של הקב"ה, ואילו ב"בינוני" אין הם מאוסים ויתכן שגם יתאוה להם, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל [פֶּרֶק יב]. - שה"בינוני" לאחרי תפילתו, כשהבת ה' איננה בהתגלות בלב, יתכן שיתאוה לכל הדברים הגשמיים שבעולם הזה, גם בהיתר וגם באיסור. אלא, כפי שמוסבר שם, התאוה לדבר של איסור אינה גדולה כל כך שירצה לממשה בפועל, הוא נכשל רק בהרהורי עבירה. וְכֵן - בהתאוותו לדברים שהם נגד רצונו של הקב"ה, הוּא גְרוֹעַ וּמְשַׁקֵּץ וּמִתְעַב יוֹתֵר מִכְּעֲלִי-חַיִּים הַטְּמֵאִים וְשִׁקְצִים וְרַמְשִׁים, כַּנּוֹכַר לְעֵיל, - בפרק כ"ד, שבעלי החיים הטמאים אינם עושים דבר שהוא נגד רצונו של הקב"ה, ואילו האדם שעושה דבר כזה, הוא גרוע מהם, וְכִמוֹ שֶׁכְּתוּב: **"וְאִנֹּכִי תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ וְגו'"** - וכשאדם נמשל לתולעת, הרי הוא ממילא גרוע מתולעת, שאין לה בחירה לשנות את עצמה מכפי שבראו אותה. על כל פנים, כל האמור

9. תהלים כב, ז. 10. משלי יב, יט. 11. לקוטי תורה דברים מה, ד. 12. תהלים קל, א.

שאר הנשמה אינו "נתפס" בו, מכלל – סימן, שהיום לא נתקבלה תשובתו, ועונותיו מבדילים, – בינו לבין אביו שבשמים, ואינם מאפשרים לאור הנשמה להאיר בו, או שרוצים להעלותו לתשובה עלאה יותר, – לתשובה עליונה יותר, מעמקא דלבא יותר. – מעומק עמוק יותר שבלב, מאשר התשובה הקודמת. כלומר: לא שהיום אין תשובתו מקובלת, אדרבה, מלמעלה רוצים לקרב אותו ולהביאו לדרגה עליונה יותר של

ליקוטי אמרים

והמקום כידוע ליודעים ולכן עכשיו בשעה זו שרואה בעצמו דלא סליק ביה נהורא דנשמתא מכלל שהיום לא נתקבלה תשובתו ועונותיו מבדילים או שרוצים להעלותו לתשובה עלאה יותר מעומקא דלבא יותר ולכן אמר דוד וחסאתי נגדי תמיד.

תשובה, ולכן מערימים לפניו סיבות והפרעות בעבודת ה', כדי לעורר בו כוחות עמוקים יותר ולהביאו לתשובה עליונה יותר. ולכן אמר דוד¹³: "וְחַסְאֲתִי נִגְדִי תָמִיד"¹⁴.

עליונה יותר – נדרשת ממנו תשובה גדולה יותר וחרטה עמוקה יותר בלבו, ולפי הַיָּמִן וְהַמְּקוֹם, – שבזמן מסויים ובמקום מסויים אפשר שתידרש ממנו תשובה עמוקה יותר מאשר במקום ובזמן אחר, למשל: אם באותו זמן ובאותו מקום קיימים לפניו פחות נסיונות בענין מסויים – נדרש אז ממנו שהתשובה על אותו ענין תהיה גדולה יותר מאשר במקום ובזמן שעליו להיאבק יותר באותם נסיונות, כידוע ליוֹדְעִים. – לכן, יתכן שהתשובה שעשה

אי פעם, לא יהיה די בה למצב בו הוא נמצא כיום, והיום נדרשת ממנו תשובה גדולה יותר; וְלִבְּנִי עֲבָשׁוּ בְּשַׁעַה זו, שְׂרֹאָה בְּעַצְמוֹ "דְּלֹא סְלִיק בִּיהַ נְהוּרָא דְנִשְׁמָתָא", –

~ יום שישי ל' שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 72, וגם מי שהוא נקי... עד עמ' לו, באריכות.

ומעשים אלה לשם ענינים של קדושה – הרי הם מצד הטומאה. שְׁהוּ פְּרוּשׁ לְשׁוֹן "סְטְרָא אַחְרָא", בְּנִזְכָּר לְעֵיל [בְּפֶרֶק ו']. – שמשמעות הביטוי "סטרא אחרא" היא – צד אחר, לא צד הקדושה: אם המחשבות שהוא חושב, הדיבורים שהוא מדבר והמעשים שהוא עושה, אין בהם ענין של קדושה – הרי הם צד הטומאה והקליפה, (גם אם אינם עבירות ממש). ומודעת זאת, – וידוע הדבר, כי כל עת שהאדם מחשב – חושב, מחשבות קדושות – נעשה מרכבה בעת זו להיכלות הקדושה, שמהן משפעות מחשבות תללו. –

ליקוטי אמרים

וגם מי שהוא נקי מחטאות נעורים החמורים ישם אל לבו לקיים מאמר זה"ק להיות ממארי דחושבנא דהיינו לעשו' חשבון עם נפשו מכל המחשבות והדיבורים והמעשים שחלפו ועברו מיום היותו עד היום הזה אם היו כולם מצד הקדושה או מצד הטומאה ר"ל דהיינו כל המחשבות והדיבורים והמעשים אשר לא לה' המה ולרצונו ולעבודתו שזהו פי' לשון ס"א כנ"ל [בפ"ו] ומודעת זאת כי כל עת שהאדם מחשב מחשבות קדושות נעשה מרכבה בעת זו להיכלות הקדושה שמהן מושפעות

וגם מי שהוא נקי מחטאות נעורים החמורים – הרי כדי להגיע ל"לב נשבר", ישם אל לבו לקיים מאמר זה"ק הקדושה¹⁵, להיות מ'מארי דחושבנא", – מבעלי החשבון, כמו שבעל עסק עורך חשבון רווחיו והפסדיו, שחשבון זה נוגע לו ביותר; לא כמו שכיר, שהדבר אינו נוגע לו כל כך, דהיינו, לעשות חשבון עם נפשו, מכל המחשבות והדיבורים והמעשים שחלפו ועברו מיום היותו עד היום הזה, אם היו כלם מצד הקדושה, או מצד הטומאה רחמנא-לצלן, דהיינו – צד הטומאה אין משמעו עבירות דוקא, אלא כל המחשבות והדיבורים והמעשים אשר לא לה' המה ולרצונו ולעבודתו, – שכן, גם אם אין הם ענינים של עבירה, עצם העובדה שאין מחשבות, דיבורים

13. תהלים נא, ה. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והנה לכאורה זהו פלא – שאין דבר (עוון) המבדיל, ובכ"ז לא יהא סליק נהורא דנשמתא בהגוף. ולכן מכריח זה המכתוב ולכן אמר דוד וחסאתי נגדי תמיד, גם לאחר שאמר ולבי חלל – שאין לו יצה"ר רע ועון – מדרי' צדיק, כדלעיל פ"א – וא"כ מדוע צריך תמיד להיות אצלו בזכרון ולעמוד לנגדו מה שהוא חטא פעם? ומוכרח לומר שזהו בשביל עליו במדרי' הטוב עצמו, תשו"ע יותר כו". 15. ראה זח"ג קצח, א.

ורעות רוח¹⁷, – וכל כך למה? משום שאין נפשו עולה למעלה, – בשעת השינה, וכמו שכתוב¹⁸: "מי יעלה בהר ה', נקי כפים וגו'", – ואילו, מי שאינו נקי כפים וכו', אין נפשו עולה למעלה בשעת השינה. מי שנפשו עולה למעלה

בשעת השינה – חלומותיו נעלים יותר; מגלים לו והוא רואה ענינים שלמעלה, היינו עניני תורה וקדושה. ואילו חלומותיו הוא הם הבל ורעות רוח. ו"אינון ספרין בישין, אתון ומתפקון ביה – ואותם צדדים רעים באים ומתדבקים בו, ומודעין ליה בחלמא מלין

דחלמא וכו', – ומודעים לו בחלום דברי חולין וכדומה, ולזמנין דחוקן ביה ואחזיאו ליה מלי שקר – ולפעמים הם צוחקים ממנו ומראים לו דברי שקר, ויצערין ליה בחלמיה כו'", – ומצערים אותו בחלום, וכפי שמסיים שם ב"זוהר", אפשרי הדבר שגם יטמאו אותו רחמנא לילין, אלא שכאן הרי מדובר אודות "בינוני", שבו לא שייך דבר זה, כמו שכתוב בזהר [דף כה עמוד א ועמוד ב], עין שם באריכות. – הרי שמחלומותיו הוא יכול ללמוד על מצבו האמיתי, ועל-ידיה – יבוא ל"לב נשבר" – אף שאין ביכלתו למצוא בעצמו עבירות חמורות – גם לא בעבר. ועליו להגיע ל"לב נשבר", כדי לשבור את רוח ה"סטרא אחרא" שבו, המגביהה עצמה לעומת אור הקדושה של נפשו האלקית, ואינה נותנת לאור הנשמה להאיר בגופו.

מחשבות שיש להן שייכות ליראת ה', הוא מקבל אז השפעה מ"היכל היראה" שלמעלה, וכך הלאה; וכן להפך – כשהוא חושב מחשבות שלא מן הקדושה, נעשה מרכבה טמאה בעת זו להיכלות הטמאה, שמהן משפעות – ומקבלות חיות, כל מחשבות רעות, וכן בדבור ומעשה. – שבשעה שהוא מדבר או עושה מעשים של קדושה, הוא נעשה "מרכבה" ומקבל השפעה וחיות מהיכלות הקדושה. כך גם להיפך, כשהוא מדבר או עושה מעשים של "סטרא אחרא", הוא נעשה "מרכבה" להיכלות

ליקוטי אמרים

מחשבות הללו וכן להפך נעשה מרכבה טמאה בעת זו להיכלות הטמאה שמהן מושפעות כל מחשבות רעות וכן בדבור ומעשה. עוד ישים אל לבו רוב חלומותיו שהם הבל ורעות רוח משום שאין נפשו עולה למעלה וכמ"ש מי יעלה בהר ה' נקי כפים וגו' ואינון ספרין בישין אתון ומתדבקים ביה ומודעין ליה בחלמא מלין דחלמא וכו' ולזמנין דחוקן ביה ואחזיאו ליה מלי שקר ויצערין ליה בחלמיה כו' כמ"ש בזהר ויקרא [ד' כ"ה ע"א וע"ב] ע"ש באריכות.

הטמאה. כבר הוסבר בפרקים הקודמים¹⁶, שהמושג "מרכבה" משמעו, כמו מרכבה שנתונה כל כולה לרצונו של הרוכב עליה, כך גם כשרוצים לומר על מישהו שהוא מסור כולו ובטל לקדושה – אומרים שהוא "מרכבה" לקדושה. וכך גם בצד ההפכי. על כל פנים, הרי גם כשאנו מוצא עבירות בעצמו, הוא בכל זאת יכול להגיע ל"לב נשבר", על-ידי שיעשה חשבון נפשו מכל מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו, שבסיכומו ימצא שלא כולם היו מצד הקדושה. ואם הם לא היו מצד הקדושה – הרי שהם היו מצד ה"סטרא אחרא". הרי – שהוא היה אז "מרכבה" לטמאה ול"סטרא אחרא". עוד ישים אל לבו, – כדי להגיע ל"לב נשבר", רב חלומותיו – שכן, יותר ממה שאדם יכול ללמוד על מצבו האמיתי מהזמן שהוא ער – הוא יכול ללמוד אותו מחלומותיו בשעת השינה, שהם הכל

~ שבת קודש א' אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לז, והנה כל מה... עד עמ' 74, כל העבודה.

ליקוטי אמרים

ולמאם חיוו ממש – שחיוו נמאסים עליו בחשבו על מצבו הרוחני, הרי בנה ממש ומבזה הסטרא אחרא ומשפילה לעפר, ומורידה מגדלתה, ונסות רוחה ונבחותה, שמגביה את עצמה על

והנה כל מה שיאריך בעניינים אלו במחשבתו וגם בעיונו בספרים להיות לבו נשבר בקרבו ונבזה בעיונו נמאם ככתוב בתכלית המיאום ולמאם חיוו ממש הרי בזה ממש ומבזה הם"א ומשפילה לעפר ומורידה מגדולתה וגמות רוחה וגבהותה שמגביה את עצמה על אור קדושת

וחנה, כל מה שיאריך בעניינים במחשבתו וגם בעיונו בספרים, – הדנים בעניינים הגורמים לב נשבר, להיות לבו נשבר בקרבו, ו"נבזה בעיונו נמאם" ככתוב, בתכלית המאום,

16. ראה לעיל פרק כג. 17. ראה לעיל פרק ו. 18. תהלים כד, גיד.

הוא לברו קדם שנברא העולם, בלי שום שינוי, כמו שכתוב²³: "אני ה' לא שניתי", – שאין בו, כביכול, שום שינוי מלפני בריאת העולם ועד לאחר בריאת העולם, כי הוא – אור אין-סוף, למעלה מהזמן וכו', – הרי שלא שייך בו שינוי הנובע מהזמן,

מלפני הבריאה ללאחרי הריעה, מנוול וכו' מבחיש האמת הנראה לעינים, דכלא קמיה כלא ממש באמת, – שהכל לגבי הקב"ה – כאפס ממש באמת, בבחינת ראיה חושית, – דבר שיכולים לראות אותו במוחש, שבמחשבות האמורות, של רעש ורוגז על הנפש הבהמית והיצר הרע, יצליח להשפיל אותה מגבהותה כנגד אור הקדושה של הנפש האלקית, וייקלט בו אור הנשמה. ונהנת, על-ידי זה – שיגיע לשפלות

ול"לב נשבר" – שבוה, ישבור את רוח ה"סטרא אחרא", יועיל לנפשו האלהית, להאיר עיניה באמת, – לראות, יחוד אור אין-סוף – ההתאחדות של אור אין-סוף שהוא יחיד ומיוחד, אחרי הבריאה כמו לפני הבריאה – תראה זאת הנפש האלקית, בראיה חושית, – כאילו ראה זאת בעיניו ממש, ולא בבחינת שמיעה ונהנה לבדה, – כלומר: ענין האחדות, מה שאור אין-סוף יחיד ומיוחד, יהיה מקובל עליו באותה מדרגת אמת, כאילו ראה זאת ממש בעיניו, ולא מתוך הבנת שכלו בלבד, כמו שנתבאר במקום אחר, שזהו שרש פל העבודה. – שכן, ההבנה משפיעה על הרצון והתשוקה לאלקות בלבד, ואילו ההכרה באלקות בצורה של ראייה חושית – משפיעה להתבטלות ולהתמסרות שהן למעלה מרצון ותשוקה.

אור קדשת נפש האלהית להחשיך אורה. – של הנפש האלקית. שכן כאמור, ב"בינוני", האדם שבו, הוא הנפש הבהמית שמן הקליפה; ועל-ידי שלבו נשבר בקרבו, נשברת ה"סטרא אחרא". ברם, עד כאן דובר על השפלת ה"סטרא

אחרא" באמצעות "חשבונות", על-ידי שהוא ישבור את עצמו ויגיע ל"לב נשבר". להלן יוסבר אופן עבודה של השפלת ה"סטרא אחרא", על-ידי שירעים על נפשו הבהמית ויצרו הרע, מבלי להיכנס לחשבונות על מעמדו ומצבו. ונגם ירעים עליה – על ה"סטרא אחרא", בקול רעש ורגז להשפילה, במאמר רבותינו ז"ל¹⁹: "לעולם ירגזו אדם יצר-טוב על יצר-הרע, שנאמר²⁰: רגזו ורגזו ואל תחטאו. דהינו לרגז על נפש הבהמית, שהיא יצרו הרע, בקול

רעש ורגז במחשבתו, לומר לו: – ליצר הרע: אתה רע ורשע ומשוקץ ומתועב ומנוול וכו', בכל השמות שקראו לו – ליצר הרע²¹, חכמינו ז"ל, באמת – שהאמת היא אכן כך, כמו כל השמות שקראו חכמינו ז"ל ליצר הרע. כ"ק רבינו עומד על המלה "באמת" ושואל: "לפ"ז צ"ע מאי קמ"ל?" ואומר: "כנראה הפי' שהתיבות ככל... ז"ל הם מאמר המוסגר. לומר לו אתה הרע באמת ורשע באמת כו' [דלא (כבשרשו) הזונה בסוף הפרק – וזה מוכרח להצלחת הביטוש]. עד מתי תסתיר לפני²² אור אין-סוף ברוך-הוא, הממלא כל עלמין, – הממלא את כל העולמות, אין הוא מתכוון כאן לבחינת "ממלא כל עלמין", כמו במקומות אחרים, אלא – אור אין-סוף הנמצא בכל העולמות, הנה הנה ויהיה בשנה, גם במקום זה שאני עליו, כמו שהיה אור אין-סוף ברוך

ליקוני אמרים

נפש האלהית להחשיך אורה. וגם ירעים עליה בקול רעש ורוגז להשפילה כמאמר רז"ל לעולם ירגזו אדם יצ"ט על יצה"ר שנאמר רגזו וגו' דהיינו לרגזו על נפש הבהמית שהיא יצרו הרע בקול רעש ורוגז במחשבתו לומר לו אתה רע ורשע ומשוקץ ומתועב ומנוול וכו' ככל השמות שקראו לו חכמינו ז"ל באמת עד מתי תסתיר לפני אור א"ס ב"ה הממלא כל עלמין היה הנה ויהיה בשנה גם במקום זה שאני עליו כמו שהיה אור א"ס ב"ה לברו קודם שנברא העולם בלי שום שינוי כמו"ש אני ה' לא שניתי כי הוא למעלה מהזמן וכו' ואתה מנוול וכו' מבחיש האמת הנראה לעינים דכולא קמיה כלא ממש באמת בבחי' ראייה חושית. והנה על ידי זה יועיל לנפשו האלהית להאיר עיניה באמת יחוד אור אין סוף בראיה חושית ולא בחי' שמיעה והבנה לברו כמו"ש במ"א שזהו שרש כל העבודה

19. ברכות ה, א. 20. תהלים ד, ה. 21. ראה קידושין ל, א. 22. לפני – לי' בחיריק, פי' בשבא, נ' בצירי – כך אמר כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע במאמר "שופטים ושטרים" בשנת תרצ"ט. 23. מלאכי ג, ו.

לוח היום יום ...

<p>ה'תש"ג</p> <p>כה שבט</p> <p>שיעורים. חומש: משפטים, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד. תניא: פרק כה. וזהו . . . 62 אח"כ.</p> <p>לערנען בכל יום א פרשה חומש מיט פירש"י (זונטאָג ביז שני, מאַנטאָג ביז שלישי וכו'), אמירת תהלים בכל יום, גומר זיין דעם תהלים שבת מברכים – דאָס דארף מען אָפהיטען, דאָס איז נוגע איהם, זיינע קינדער און קינדס קינדער.</p> <p>תרגום</p> <p>לְלַמֵּד בְּכָל יוֹם פְּרַשְׁת הַשְּׁבוּעַ, חֲמֵשׁ עִם פְּרוּשׁ רַש"י (יוֹם רֵאשׁוֹן – עַד "שְׁנַי", יוֹם שְׁנַי – עַד "שְׁלִישִׁי" וְכוּ); אֲמִירַת תְּהִלִּים בְּכָל יוֹם, לְגַמֵּר אֶת הַתְּהִלִּים בְּשֶׁבֶת מְבָרְכִים – עַל כֶּף יֵשׁ לְהַקְפִּיד. זֶה נוֹגֵעַ לוֹ, לְבָנָיו וְלְבְנֵי בָנָיו.</p>	<p>יום ראשון</p>	<p>יום ראשון</p>
---	------------------	------------------

<p>ה'תש"ג</p> <p>כו שבט</p> <p>שיעורים. חומש: משפטים, שני עם פירש"י. תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי. תניא: ואף שהאומר . . . עליו כנודע.</p> <p>אהבה איז דער רוה החיים אין עבודת החסידות, דער חוט המקשר חסידים איינעם מיט דעם אנדערען, און דער חוט המקשר רבי מיט חסידים און חסידים מיט רבי'ן. עס איז הן בדרך אור ישר הן בדרך אור חוזר, האָט קיינע מחיצות ניט, און עס איז העכער פון דער הגבלה פון מקום וזמן.</p> <p>תרגום</p> <p>אֶהְבָּהּ הִיא רוּחַ הַחַיִּים בְּעִבּוּדַת הַחֲסִידוּת, הַחוּט הַמְקַשֵּׁר חֲסִידִים בֵּינָם לְבֵין עַצְמָם, וְהַחוּט הַמְקַשֵּׁר רַבִּי עִם חֲסִידִים וְחֲסִידִים עִם הָרַבִּי. הֵן בְּדֶרֶךְ "אוֹר יִשְׂרָאֵל", וְהֵן בְּדֶרֶךְ "אוֹר חוֹזֵר" [=גַּם מֵצַד הָרַבִּי וְגַם מֵצַד הַחֲסִיד]; אֵין לְכַף שׁוּם מַחְצוֹת, וְהוּא נֶעְלָה מֵהַגְבְּלוֹת מְקוֹם וְזִמָּן.</p>	<p>יום שני</p>	<p>יום שני</p>
--	----------------	----------------

<p>ה'תש"ג</p> <p>כז שבט</p> <p>שיעורים. חומש: משפטים, שלישי עם פירש"י. תהלים: קכ"קלד. תניא: והן בבחי' . . . עבודת הצדקה.</p> <p>אָדְנֵי אַבִּי מוֹרֵי וְרַבֵּי [הַרְש"ב] כּוֹתֵב בְּאַחַד מִמְּאַמְרָיו: חֲסִידִים הַקּוֹדְמִים עָשׂוּ הַסֵּכֶם בְּנַפְשָׁם, שָׁכַל דְּבַר הַמֵּתָר, אֲךָ שֵׁישׁ לוֹ אֵיזָה רְצוֹן וְחֲמִדַת הַלֵּב לָזֶה – לֹא יַעֲשֶׂנוּ, וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה שְׁבִירַת הַתְּאֻוָּה.</p>	<p>יום שלישי</p>	<p>יום שלישי</p>
---	------------------	------------------

יום רביעי

יום רביעי

כח שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, רביעי עם פירש"י.
 תהלים: קלה-קלט.
 תניא: וכיוצא . . . לב ב"ה כנ"ל.

אחת מתורות הפעל-שם טוב:

בי תראה חמור - כאשר תסתכל בעיון טוב בהחמר שלך שהוא הגוף, תראה - שונאך - שהוא שונא את הנשמה המתגעגעת לאלקות ורוחניות. ועוד תראה, שהוא - רובץ תחת בושאו - שנתן הקדוש-ברוך-הוא להגוף שיזדכף על ידי תורה ומצות, והגוף מתעצל בקיומם. ואולי יעלה בלבבך - ותדלף מצווב לו - שיוכל לקיים שליחותו, כפי-אם תתחיל בסגופים לשבר את החמירות, הנה לא בזו הדרך ישכן אור התורה, כפי-אם - צווב תצווב עמו - לברר את הגוף ולזככו ולא לשברו בסגופים.

יום חמישי

יום חמישי

כט שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, חמישי עם פירש"י.
 תהלים: קמ"קמד.
 תניא: ויחוד . . . לב כמ"ש במ"א.

דער אלטער רבי האט אמאל געזאגט: פירש"י אויף חומש איז יינה של תורה, פותח הלב ומגלה אהבה ויראה עצמיות, פירש"י אויף גמרא איז פותח המוח ומגלה שכל עצמי.

תרגום

אדמו"ר הזקן אמר פעם: פרוש רש"י על חמש הוא יינה של תורה, פותח הלב ומגלה אהבה ויראה עצמיות. פרוש רש"י על גמרא, פותח המוח ומגלה שכל עצמי.

יום שישי

יום שישי

ל שבט, ר"ח

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, ששי עם פירש"י.
 תהלים: קמה-קנ.
 תניא: ובזה . . . שעה כנ"ל.

כמה וכמה חסידים חשבו יום בואם לליובאוויטש ליום הולדת שלהם. מורי הרשב"ץ [=הרב שמואל בצלאל] בא בפעם הראשונה לליובאוויטש אור ליום ששי פרשת משפטים שנת תר"ח, ובכל שנה ושנה היה ער כל אותו הלילה, ומכון להניח תפלין בה בשעה אשר נכנס לה"צמח צדק" בפעם הראשונה.

שיעורים. חומש: משפטים, שביעי עם פירש"י.
תהלים: א"ט.
תניא: פרק כו. ברם . . . העצם כנ"ל.

"תורה אור" דבור-המתחיל "לא תהיה משפלה", סעיף המתחיל "והנה אחר" –
"במסירת נפש בפ"ע". פרוש הראשי תבות הוא "בפנימית עצמותו".
כתיב: "יצא אדם לפעלו, ולעבודתו עדי ערב". הנה כל נשמה בירידתה
למטה, יש לה מלאכות כלליות ופרטיות, וזהו "יצא אדם לפעלו", דיציאת
הנשמה מעמידתה בשמי רום באוצר הנשמות וירידתה מדרגא לדרגא עד בואה
להתלבש בגוף ונפש הטבעית והבהמית, הוא בשביל "אדם לפעלו" – במלאכות
הכלליות, להגביר הצורה על החומר, להאיר את העולם באור תורה ונר מצוה,
"ולעבודתו" – שהיא מלאכה הפרטית, דכל נשמה יש לה עבודה פרטית במחין
ובמדות כפי טבעה וענינה.. "עדי ערב" – בעוד יש זמן לעשות, כמו שכתוב
"היום לעשותם". ובעמק הענין, באור הכתוב . . . דקאי על כללות ענין העלצה
שנעשה על ידי ירידת הנשמה למטה ד"יצא אדם", דבעלות הנשמה מהיותה
למטה מלבשת בגוף, "לפעלו", היא עוסקת בעולם הבא באופן התעסקותה
בעולם הזה, ואם היה קובע עתים לתורה, גם שם מכניסים אותו באהלי תורה.
"ולעבודתו", אם עסק בעבודתו כראוי, אז הנה עליתו "עדי ערב", שעולה
בעלוי אחר עלוי עד הנעם והערבות דעצמות אינסוף ברודף-הוא.

שיעורים. חומש: פקודי, שני עם פירש"י.
תהלים: א"ט.
תניא: ומשחרב . . . 86 ה' לו.

בנעלה ויבא: זכרנו ה' אלקינו בו – ב"ת דגושה – ופקדנו בו – ב"ת רפויה.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שני עמ' א

17 וכן אם מסרה אביה לקידושין וקיבל את כסף קידושה, מקודשת,
18 ותיבין עליה מיתה משום אשת איש אם בא עליה איש אחר,
19 (ומטמא) [ומטמאה] את בועלה – והבא עליה בזמן שהיא נידה
20 נטמא כמו בועל נידה גדולה, לטמא משכב התחתון – לענין זה
21 שמעתה כל בגד שהוא ישכב עליו, גם אם לא יגע בו, הבגד יטמא,
22 אולם תהיה זאת טומאה בעליון של זב בלבד, כלומר כמו בגד
23 שנישא על גבי זב, שאף אם הזב נגע בו, נעשה רק ראשון לטומאה
24 ומטמא רק אוכלים ומשקים. וכן אם היא בת ישראל ונישאת לכהן
25 באופן שאביה קיבל את קידושה מיד הכהן, אוכלת פתוימה. וכן
26 אם בא עליה אחר מן הפסולין להינשא לכהנים, כגון גוי, חלל, נתין
27 או ממזר, פסקה מן הפהונה, ואם היא בת כהן או ישראלית
28 הנשואה לכהן, נאסרת גם באכילת תרומה. וכן אם בא עליה אחר
29 מכל העריות האמורות פתורה שנאמרה בהם מיתת בית דין,
30 מופתין עליה – נהרגים על מה שחטאו בה, והיא פטורה ממיתה,
31 מפני שהיא קטנה ואינה בת עונשים.

1 ב"ת רוקא – שאיננו אומרים בדיני נפשות לך אחר הרוב, מדוע
2 עדותם קיימת, נימא – נאמר הני דוקא קא מסהדי – שעדים אלו
3 הם מהמיעוט שיוודעים את התאריך המדויק, ואכחזי הוא דקא
4 מכחזי אהרדי – והם הכחישו זה את זה. אלא לאו – אלא ודאי
5 הטעם הוא משום דאמרין ויל ב"ת רוקא – שגם בדיני נפשות אנו
6 אומרים לך אחר הרוב, ורוקא דאינשי עבדי דטעו בעיפודא דירקא
7 – הרוב האנשים עשויים לטעות ולא לדעת האם בית דין עיברו את
8 החודש שעבר או לא.
9 הגמרא מביאה הוכחה ממשנה נוספת שבדיני נפשות הולכים אחר
10 הרוב: אמר רבי ירמיה מדפתי, אף אנן נמי תנינא – גם אנו שנינו
11 במשנה (נדה מד), קטנה בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת כביאה
12 ואם אביה מסרה לכהן,
13 נעשית בכך אשת איש. ואם בעלה מת ואין לו בנים ממנה, ויש לו
14 אח ועליה להתייבם לו, וכא עליה היקב, קנאה והרי היא אשתו
15 לכל דבר, הוא יורש אותה במיתתה, ואם הוא כהן מותר לו
16 להיטמא לה, והיא מתגרשת ממנו בגט שיתן לאביה ובלא חליצה.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון כ"ה שבט ~

האיסור להספיד קודם לחג

וכתב ה'שער המלך' (הל' יו"ט בסופו, ומקורו מירושלמי) שלכן האיסור הוא רק ב'מת ישן' (שמת קודם שלושים יום לפני החג) ולא ב'מת חדש' (שמת תוך שלושים יום לפני החג), כי האיסור הוא משום שאין המת משתכח מן הלב ולכן יספידוהו יתעוררו לבכי ויבואו להספידו גם בחג (כדעת שמואל), וחשש זה קיים רק במת ישן, אבל במת חדש אין לחשוש להתעוררות הכאב, כי המרירות קיימת ואין בה תוספת מפני ההספד (מה שאין כן אם החשש הוא שימנע מלעלות לרגל הרי החשש הוא גם במת תוך שלושים יום סמוך לחג).

וה'שבות יעקב' (ח"ב סי' כה) הוסיף: אמנם, מת שהוא קרובו אינו משתכח מן הלב והמרירות גדולה ולכן אסור להספידו סמוך לחג כי יש לחשוש שיבוא להספידו בחג, אבל בחכם גדול שאינו קרובו וההספד הוא משום כבוד התורה, אין חשש שההספד יעורר להספידו בחג. וכן כתב ה'בית יוסף' (יור"ד סו"ס שדמ) שמנהג היה להקבץ ברוב עם בחודש אדר כדי לשמוע דיני פסח ובחודש אלול דיני חגי תשרי ובאותו קיבוץ היו מספידים חכם וגאון שנסתלק אז, ואם-כן ברור שמותר להספיד חכם גדול תוך שלושים יום קודם לחג.

הלכות אבל פרק יא, הלכה ו: לא תעורר אשה על מת שלשה שלשים יום קדם לחג, כדי שלא יבוא החג והם דוים; שאין המת משתכח מן הלב שלשים יום. במה דברים אמורים? במת ישן; אבל אם מת בתוך שלשים יום סמוך לחג, מעוררת. מי שמת לו מת קודם החג "לא יערער על מתו קודם לחג שלושים יום", היינו לא ישכור ספדן לעורר את קרוביו לבכות עמו וכן "לא יספידנו", היינו לא ישכור ספדן להספיד את המת (מועד קטן ח, א ורש"י שם).

לדעת רב, הטעם הוא משום שאנשים מכינים כסף לצורך עליה לרגל ואם יתנו את הכסף לספדן בשכרו, הם עלולים להימנע מלעלות לרגל. ולדעת שמואל, "לפי שאין המת משתכח מן הלב שלושים יום" ואם יספידוהו פחות משלושים יום קודם החג, יבואו להספידו בחג כי עדיין לא נשכח (רש"י שם).

ונפקא מינה' ביניהם במקרה שהספדן עושה מלאכתו בחינם: לדעת רב מותר להספידו, כי הכסף ישאר לצורך העליה לרגל, אולם לדעת שמואל שהחשש הוא שיספידוהו בחג, הרי זה גם אם המספיד אינו נוטל שכר. והרמב"ם פסק כשמואל, וההספד קודם החג אסור גם בחינם (כסף משנה).

~ יום שני כ"ו שבט ~

בין גמילות חסדים להכנסת אורחים

יתור. ומדוע שינה הרמב"ם והביא את הפסוק "וירא והנה שלושה אנשים"? ויש לבאר:

בדרך כלל, בגמילות חסדים העיקר הוא הטובה והתועלת שהזולת מקבל בפועל, ואילו כוונתו של הנותן ומידת החסד שלו לא נוגעת, וכמאמר חז"ל (ספרי תצא כד, יט) שאפילו מי שאיבד מטבע, ו"מצאה עני והלך ונתפרנס בה", קיים מצוות צדקה.

אך בהכנסת אורחים לא די בכך שהאורח יקבל את צרכיו, אלא חשוב גם שהמארח יעשה זאת בכוונה ורגש, והאורח יחוש שבעל-הבית עושה עבורו מתוך התעניינות ושימת לב. וזהו שמדגיש הרמב"ם בתחילת הלכה זו: "והוא החוק שחקקו אברהם אבינו ודרך החסד שנהג בה". כלומר, אברהם

הלכות אבל פרק יד, הלכה ב: ונדולה הנקמת אורחים מהקבלת פני שכניה, שנאמר: "וירא, והנה שלשה אנשים". יש לבאר את ההוכחה שמביא הרמב"ם מהפסוק "וירא והנה שלושה אנשים":

כתוב זה בא בהמשך להתגלות ה' אל אברהם אבינו (וירא אליו ה'), והרי בשעה שאברהם עומד לפני ה' ודאי אינו יכול להבחין במתרחש סביב. ואם בכל זאת שם לב לבואם של שלושת האנשים, בהכרח ש"גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכניה".

אך יש להבין: הגמרא (שבת קכו, א) מוכיחה זאת מהפסוק: "ויראמר, אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור וגו'", ומזה שאברהם אמר לשכינה "אל נא תעבור - והניחו והלך לקבל האורחים" (רש"י שם) ראייה שהכנסת אורחים חשובה

השכינה. וזוהו למדים, ש"דרך החסד שנהג בה" היא לא רק בעת האירות, אלא אף קודם לכן, מיד כשמבחינים באורחים, יש לשים לב ולהתעניין בהם.

(לקוטי שיחות כה, עמ' 70 ואילך)

אבינו העמיד את הכנסת האורחים באופן שתכלול לא רק את סיפוק צרכי האורח, אלא גם את מידת החסד של המארח. ולכן שינה הרמב"ם מדברי הגמרא והביא את הפסוק "וירא והנה שלושה אנשים" המתאר את שימת הלב של אברהם אבינו, שהבחין באורחים באמצע קבלתו את פני

~ יום שלישי כ"ז שבט ~

האם מותר למלך להיות עשיר?

באיזה אופן הגיע לידו (תורת המלך). ובכך יובן מה שכתב הרמב"ם שאם עבר על האיסור והרבה לו כסף וזהב, לוקה למרות שעל איסורים אחרים של נטילת ממון, כגון גניבה או גזילה אין עונש מלקות משום שהם "לאו הניתן לתשלומין" (ראה הל' סנהדרין פ"ח ה"ב). ולאור האמור החילוק מובן, כי במלך האיסור אינו במעשה לקיחת הממון (אותו ניתן לתקן על ידי מעשה השבה) אלא בעצם הדבר שהממון נמצא ברשותו, ואף אם יחזיר לא יתוקן בכך האיסור שעבר באותה שעה שהיה ברשותו (כתבי ר' אייזיק ח"א עמ' קלט). אך כאמור, מהבטחת הקב"ה לשלמה מוכח כי לא כל עשירות נאסרה למלך. ואדרבה, אוצרות המלוכה מהווים חלק בלתי נפרד מענין המלכות. ונראה שלכן הדגיש הרמב"ם שהאיסור הוא להניחו בגנויו כדי "להתגאות בו או להתנאות בו" – כלפי העם, אולם כאשר הממון נועד בשביל שלימות הנהגת המלכות והרוממות של המלך, אין בכך כל איסור (לקוטי שיחות, כד עמ' 163 הערה 40).

הלכות מלכים פרק ג, הלכה ד: ולא ירבה לו כסף וזהב להניח פגגויו ולהתנאות בו או להתנאות בו.. ואם הרבה, לוקה. יש מהראשונים הסוברים כי האיסור על המלך להרבות לו כסף וזהב, הוא כדי שלא יכביד את עולו על העם בגביית מיסים.

ולפי זה, האיסור הוא רק על עשיית פעולות מצידו לצבירת ממון, כפי המדויק מלשון הכתוב "וכסף וזהב לא ירבה לו", היינו שיתכוון להרבות, אך מותר לו להחזיק בממון שהגיע אליו במתנה או בדרך אחרת.

וראיה לדבר, שהרי הקב"ה הבטיח לשלמה כשכר על כך שלא ביקש עשירות "וגם אשר לא שאלת אתן לך גם עושר גם כבוד". ונמצא שאין איסור בעשירות הבאה בידי שמים ולא על ידי פעולת המלך (יד רמ"ה סנהדרין כא, ב).

אולם מדברי הרמב"ם נראה שהאיסור אינו תלוי באופן שבו הגיע הרכוש לרשותו אלא בעצם ריבוי הרכוש "להניחו בגנויו ולהתנאות בו", כי טעם האיסור הוא משום שריבוי הרכוש עלול להביאו לידי גאווה והתנשאות, ואין הברל

~ יום רביעי כ"ח שבט ~

מצות ישיבת ארץ ישראל

אחר החורבן, הרי שזו מצוה מן התורה לדורות, כי על מצוה דרבנן לא היו אומרים שהיא שקולה כנגד כל המצוות שבתורה (ראה פאת השלחן סי' א סק"ד).

וכתב המגילת אסתר' (בסהמ"צ שם):

הרמב"ם לא מנה מצוה זו במנין המצוות כי לדעתו מצות ירושת הארץ וישיבתה נהגה כל זמן שלא גלו ישראל מארצם, אבל אחר שגלו אין מצוה זו נוהגת עד בוא המשיח, ומצוה שאינה נוהגת לדורות אינה נמנית במנין המצוות.

והביא ראייה ממה שאמרו (כתובות ק"א, א) "כל העולה מבבל לארץ ישראל עובר בעשה, שנאמר (ירמיהו כו, כב) "בבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי אותם" – ואם מצוה לדור בארץ

הלכות מלכים פרק ה, הלכה ט: אסור לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ לעולם – אלא ללמד תורה, או לשא אשה, או להציל מן הגוים, ויחזור לארץ.

לדעת הרמב"ן (בהוספות לספר המצוות מ"ע ד) כיבוש ארץ ישראל וישיבה בה היא מצות-עשה, "שנצטוונו בכיבושה ובישיבתה", שנאמר (במדבר לג, נג) "והורשתם את הארץ וישבתם בה". והציווי הוא בכל הדורות ואפילו בזמן גלות. וכן מסופר בספרי (ראה יב, כט) בכמה חכמים שלאחר שיצאו לחוצה-לארץ, זכרו את ארץ ישראל וקראו את הפסוק (דברים יג, יד) "וירשתה וישבת בה", חזרו ובאו לארץ ישראל ואמרו "ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות", והדבר היה

המצוה צריך היה לתלות בעיקר המצוה ולומר "כי לכם נתתי את הארץ לשבת בה".

והוסיף ה'רשב"ש (ש"ת סי' א): גם לדעת הראשונים שמצות ישיבת ארץ ישראל אינה מן התורה, הרי היא מצוה מדרבנן אף בזמן הזה, ולכן הלכה היא (הל' אישות פי"ג הי"ט) שאם הבעל רוצה לעלות לארץ ישראל כדי לישב שם, כופים את אשתו לעלות.

ישראל בכל הזמנים, איך יכולים דברי הנביא לסתור דברי תורה הרי "אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה" (הל' יסודי התורה פ"ט ה"א)?!

וה'אור החיים' (במדבר לג, נג) כתב שגם לדעת רש"י מצות ישיבת ארץ ישראל אינה מן התורה, שכן פירש את הפסוק "והורשתם את הארץ וישבתם בה" שהמצוה היא 'והורשתם', אבל 'וישבתם' היא הבטחה. וזו גם משמעות המשך הפסוק "כי לכם נתתי את הארץ לדשת אותה", ואם הישיבה היא

~ יום חמישי כ"ט שבט ~

האם רודף אחר חבירו להורגו, הפקיר עצמו למיתה?

וביאר הגר"ש איגר (הובא בחי' רע"א לכתובות לג, ב) על פי מה שפסק הרמב"ם (שם הל' רוצח פ"ה ה"י) כדעת רבי עקיבא שכאשר רוצח בשגגה יצא מחוץ לעיר מקלטו, רשות ביד גואל הדם להורגו, ושאר כל אדם אסורים להורגו, אך אם הרגוהו אינם חייבים על כך מיתה. נמצאנו למדים שמי שהותר דמו כלפי איש אחד - אף אחד לא יתחייב על הריגתו. וכך גם ברודף, כיון שמתור לנרדף להציל את עצמו בנפשו של רודף (ראה מל"מ הל' חובל ומוק פ"ח הי"ב) והותר דמו כלפי איש אחד, שוב אף אחד לא חייב על הריגתו.

ועל פי זה מכאר הגר"ש זיין את כוונת הרדב"ז כתיורצו שהרודף "הפקיר עצמו למיתה, שהרי יודע הוא שנרדף יעמוד על נפשו":

אין הכוונה שהנרדף ויתור על חייו, אלא ההלכה שהותר דמו של הרודף כלפי הנרדף, היא הגורם שאחרים לא יתחייבו עליו.

(ראו הדלכה עמ' תכז)

הלכות מלכים פרק ט, הלכה ד: **בְּן נָח שֶׁהָרַג נֶפֶשׁ... וְכֵן אִם הָרַג רֹדֵף שֶׁיָּכֹּל לְהַצִּילוֹ בְּאֶחָד מֵאֲבָרָיו - נִהְרַג עֲלָיו, מִה שְׂאִין בֶּן בִּישְׁרָאֵל.**

וכן כתב בהלכות רוצח ושמירת נפש (פ"א הי"ג): ישראל שהרג רודף ויכול היה להצילו באחד מאבריו, למרות שהוא "שופך דם וחייב מיתה", מכל מקום "אין בית דין ממיתין אותו" (הל').

ותמה על כך הטור (ח"מ סי' תכח): "ואיני יודע, כיון שחייב מיתה - למה אין בית דין ממיתין אותו?" ומתריץ הרדב"ז: "כיון שהוא רודף הפקיר עצמו למיתה, שהרי יודע הוא שהנרדף יעמוד על נפשו".

ואינו מובן: מניין לנו שהרודף הפקיר את עצמו למיתה בידי הנרדף, והרי כוונתו היא להיפך, לתפוס את הנרדף ולהרוג אותו? ועוד, האם אדם יכול להפקיר את חייו והרי אין נפש האדם כבעלותו "אלא קניין הקב"ה" (הל' רוצח ושמירת נפש פ"א הי"ד)?

~ יום שישי ל' שבט ~

בנין המקדש 'במקומו'

"בירושלים בהר המוריה" (הל' בית הבחירה פ"ב ה"א). אמנם, הר המוריה הוא ת"ק אמה על ת"ק אמה, ואילו המידות של בית המקדש הן פחות מכך ולא מצינו שבית המקדש צריך להיות במקום מכוון בהר המוריה עצמו. ואולם בנוגע למזבח מצינו שבנייתו צריכה להיות מדויקת ביותר (שם): "המזבח מקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו במקומו לעולם".

וזהו שדייק הרמב"ם לכתוב "ובנה מקדש במקומו" - ללמדנו שבבית המקדש השלישי שאותו יבנה המשיח, כל בית המקדש (ולא רק המזבח) צריך להיות 'במקומו' המכוון

הלכות מלכים פרק יא, הלכה ד: **אִם עָשָׂה וְהִצִּילָהּ, וְנִצַּח כָּל הָאָמוֹת שֶׁסָּבְבוּ, וְבָנָה מִקְדָּשׁ בְּמִקְוָמוֹ, וְקִבֵּץ נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה מְשִׁית בְּנֹדָאֵי.** יש לעיין:

מהי כוונת הרמב"ם בהוספה שמשיח יבנה את המקדש 'במקומו'? ובפרט שבתחילת הפרק כתב "המלך המשיח עתיד לעמוד... ובונה מקדש" מבלי לפרט 'במקומו'! יש לומר:

בנוגע לבית שני, מצינו שבניית בית המקדש צריכה להיות

המיוחד לו, וכמו שמפורש בנבואת יחזקאל. אחד מהסימנים שיודיעו על כך - כאשר יכוון את מקומו והדגשה זו נוגעת דווקא בהלכה זו, בה עוסק הרמב"ם המיוחד של כל הבית. בסימנים לכך ש"הרי זה משיח בודאי", כי יש לומר שזהו גם

(דקוטי שיחות ט ענף 262)

~ שבת קודש א' אדר ~

האם יכתבו דברי תורה לעתיד-לבוא?

הדל"ת כלל כב), כי אין זו אלא מידת חסידות (ואף בזה הסתפק האם יש מקום לחשוש ולהימנע מכתבת חידושי תורה), כי לאחר שהתירו לכתוב מטעם שכחה, שוב "לא פלוג רבנן בין גברא לגברא". דוגמא נוספת לאופן שלא שייך בו שכחה, הוא לימוד התורה לעתיד-לבוא שאז לא תהיה שכחה (ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"י. תניא פל"ז) ויש לומר שגם אז יכתבו דברי תורה. שכן, כתב הרמב"ם כאן שגם קודם כתיבת המשנה, כאשר השכחה לא היתה מצויה, "ראש בית דין או נביא שהיה באותו הדור כותב לעצמו וזרון השמועות ששמע מרבתי. וכן כל אחד ואחד כותב לעצמו...". וצריך לומר שיש סיבה נוספת לכתובה, כי בכך נוסף יותר בהבנת העניינים, ועד לתוספת חידושים, וסיבה זו שייכת גם בדברי התורה שלעתיד-לבוא.

(תורת מנחם התנועדות - שיחות ש"פ יגש תנש"א)

הקדמת הרמב"ם: וְלָמָּה עָשָׂה רַבְּנֵי הַקְּדוּשׁ כָּךְ... לְפִי שְׂרָאָה שֶׁהַמְּלִיכִים מְתַמְעָמִין וְהוֹלְכִין, וְהַצְּרוֹת מְתַחַדְּשׁוֹת וְכֹאוֹת, וּמְלֻבוֹת הַרְשָׁעָה פּוֹשְׁטֵת בְּעוֹלָם וּמְתַנַּגְרָת, וְיִשְׂרָאֵל מְתַנַּגְלִין וְהוֹלְכִין לְקַצּוֹת - חֶבֶר חִבּוּר אֶחָד לְהִיּוֹת בְּיַד בָּלָם, בְּדֵי שִׁלְמֹוֹהוּ בְּמַהְרָה וְלֹא יִשְׁכַּח.

ההיתר לכתוב את התורה שבעל-פה, הוא מצד החשש ש'לא יישכח'. ואם כן, יש לעיין האם במצבים שבהם אין חשש שכחה חזר האיסור או שמא לאחר שהתורה הכתיבה, הותרה בכל מקרה.

ומסופר על רבי נתן אדלר, רבו של ה'חתם סופר' ש"מיום עמדו על דעתו לא שכח מה שלמד" ולכן "לא העלה חידושי תורתו על הספר" אלא רק סימן לעצמו נקודות, בלי מילים, בגיליון הש"ס שלו. והעיר על זה ה'שדי חמד' (פאת השדה, מערכת

אגרות קודש

ב"ה, ז' שבט, תשי"ח

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשרים קבלת מכתבו מועש"ק עם הפ"י שיקרא בעת רצון על הציון הקי של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, בו שואל מה היא העצה היעוצה בכדי לקיים מצות ואהבת לרעך כמוך.

ולפלא השאלה בזה לאחר שזהו ציווי מפורש בתורה ולא עוד אלא שאמר רבי עקיבא שכלל גדול הוא בתורה, ובכדי להוסיף גם טעמים שכלים בדבר, ילמוד בעיון הדרוש בפרק ל"ב בספר תניא קדישא ובספר טעמי המצות לאדמו"ר הצ"צ מצות אהבת ישראל, ויראה שם דברים נפלאים עד היכן הענין מגיע.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון כ"ה שבט ~

הלכות אָבֵל

פֶּרֶק הַשִּׁיעִי

(1) מתי מותר לשלול את הקרעים, ואימתי מאחים אותם. הקריעה על רבו, ועל אב בית דין או נשיא. הקריעה על חורבן ערי יהודה וירושלים ושאר מאורעות לא טובים. הקריעה על המת בשעת יציאת נשמתו, אף על פי שאינו קרובו. קריעת תלמידי חכמים זה על זה למרות שהם שווים בחכמתם. האבל על אב"ד [=אב בית דין] ונשיא שנסתלקו.

א. פֶּל הַקְרָעִים שְׁקוֹרֵעַ אָדָם עַל שְׂאָר קְרוֹבָיו - שוֹלֵל הַקְרָעִי לְאַחַר שְׂבָעָה, וּמֵאַחַח³ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים. עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - שוֹלֵל לְאַחַר שְׁלֹשִׁים, וְאִינוּ מֵאַחַח לְעוֹלָם. וְהָאֵשָׁה קוֹרֵעַת וְשׁוֹלֵלַת מִיָּד, אֶפְלוּ עַל אָבִיהָ וְעַל אִמָּהּ, מִפְּנֵי הַצְּנִיעוּת.⁴

(2) תופר תפירה בלתי ישירה, ואינה מעשה אומן. שלל - מלה ערבית, תפירה גסה, אחת הנה, ואחת הנה (הערוך השלם). ובתוספות יום טוב למועד קטן פרק ג, משנה ו מפרש: לשון שלל וביזה, שכן שלל מפוזר אחת הנה ואחת הנה, ואינו מונח וצבור. (3) תופר תפירה שווה ומתוקנת, וראה להלן הלכה ג בביאורנו ל"איחוי אלכסנדריי". ועת לתפור" (קהלת ג, ז) מתרגם: "ועידן בחירי לאחאה בזיעה". (4) מועד קטן כב, ב. ולשון הגמרא שם: "מפני כבודה", ומפרש ה"נמוקי יוסף": "שגנאי הוא לאשה אף על פי שאין ליבה מגולה, לעמוד בבגדים קרועים.

ב. פֶּדְרָף שְׁקוֹרֵעַ אָדָם עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ, כֶּף חֵיב לְקָרֵעַ עַל רְבוֹ שְׁלֵמָדוֹ תוֹרָה⁵, וְעַל הַנְּשִׂא⁶, וְעַל אָב בֵּית דִּין⁷, וְעַל רֵב הַצְּבוּר שְׁנֵהֲרָג, וְעַל בְּרֵפֶת הַשֶּׁם⁸, וְעַל סֶפֶר תוֹרָה שְׁנֹשְׂרָף, וְעַל עֲרֵי יְהוּדָה, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם, וְעַל הַמִּקְדָּשׁ⁹.

(5) על רבו מובהק, שלמד ממנו רוב חכמתו, "אבל אם לא למד ממנו רוב חכמתו, הרי זה תלמיד חבר... וקורע עליו כשם שהוא קורע על כל המתים" וכו' (לשון רבינו הלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ט). (6) ראש הסנהדרין ונקרא גם כן ראש הישיבה, ראה לעיל הלכות סנהדרין פרק א, הלכה ג. ובנוגע למלך שמת - ראה לקמן פרק י"ד, הלכה כה. (7) זהו המשנה לנשיא, הגדול שבשבעים סנהדרין, כמבואר בהלכות סנהדרין שם. (8) גידוף שם שמים, ראה להלן הלכה ז. (9) שנחרבו, כמבואר להלן הלכה י. וכל אלה מקורם במועד קטן כו, א.

ג. פֶּל אֵלוֹ הַקְרָעִים קוֹרֵעַ עַד שְׁמֹגְלָה אֶת לְבוֹשׁוֹ, וְאִינוּ מֵאַחַח לְעוֹלָם¹¹. וְאֵף עַל פִּי שְׂאִין מֵתָאחִין -

מִתָּר לְשַׁלֵּל¹², לְמַלְלָן וּלְלַקְטָן¹³, וְלַעֲשׂוֹתָם כְּמִין סְלָמוֹת¹⁴; וְלֹא אָסְרוּ אֶלָּא בְּאִחֻי אֲלֶפְסֵנְדְרִי בְּלִבְדוֹ¹⁵. וְכָל הַקּוֹרֵעַ מִתּוֹף הַשְּׁלָל אוֹ הַמְּלָל אוֹ הַלְקוּט - לֹא עָשָׂה פְלוּם¹⁶; אֲבָל קוֹרֵעַ מִתּוֹף הָאִחֻי הָאֲלֶפְסֵנְדְרִי בְּלִבְדוֹ¹⁷. אֶפְלוּ הַפֶּה הַפְּלִי¹⁸ וְנִעְשָׂה¹⁹ שְׁפָתוֹ לְמִטָּה - לֹא אֶחָה²⁰.

(10) בניגוד לקריעה שעל שאר קרוביו, שאינה אלא טפח בלבד, ראה לעיל פרק ח, הלכה ב"ג. (11) שם כו, א, שנאמר באלישע שקרע על אליהו רבו (מלכים"ב ב, יב) "ויחזק בבגדיו ויקרעם לשניים קרעים - ממשמע שנאמר: ויקרעם, איני יודע שלשניים, אלא, מלמד שקרועים ועומדים לשנים לעולם" - שאינם מתאחים. ומכאן למד רבינו שיקרע עד שיגלה את לבו, שאז יש היכר שהוא קרוע לשנים, אבל בקריעת טפח בלבד אין היכר שהבגד קרוע לשנים (כסף משנה). (12) תפירה רחבה. (13) מלל - אחוז שני ראשי הקרע בין האצבעות וכורכם יחד כעין כריכת ספר, ותוחב שם שתיים או שלוש תפירות; לקט - אוגד כל הקרע ראשו על סופו ותוחב במחט שתיים או שלוש פעמים (רש"י לאלפסי שם). (14) כמעלות הסולם, שתופר שתי תפירות ומפסיק, וחזור ותופר למטה, שמניח בין תפירה לתפירה הפסק, כסולם הזה שיש בו הפסק בין שלב לשלב (שם). (15) תפירה מתוקנת, שהיא שווה למעלה ובולטת למטה. והרמב"ן מפרש: סתם תפירה - שווה למעלה ובולטת למטה, ואיחוי אלכסנדי - שווה למעלה ומלמטה כעין אריגה (טור יורה דעה סימן שמ). ובירושלמי מועד קטן פרק ג, הלכה ז אמרו: "איזה איחוי? כל שאין מקומו ניכר". (16) שאין זה שלם, והרי זה כקרוע ועומד. (17) מועד קטן כו, ב. ובכתב יד תימן תיבת "בלבד" אינה. (18) הבגד. (19) בכתב יד תימן: ונעשית. (20) שם, וכדעת רבי שמעון בן אלעזר.

ד. וּכְשֶׁם שֶׁהַמוֹכֵר אָסוּר לְאַחֹתוֹ, כֶּף הַלּוֹקָח. לְפִיכֶף, הַמוֹכֵר צָרִיף לְהוֹדִיעַ לְלוֹקָח שְׁקָרַע זֶה אִינוּ מֵתָאחִי²¹.

(21) שם. ואם מכרו לו בגד קרוע סתם, ולא הודיעוהו, אסור ללוקח לאחותו עד שידע, שקרע זה הוא מהמתאחים, וכן אסור למכרו לגוי (יורה דעה שם סעיף יט על פי מסכת שמחות פרק ט).

ה. וּמִנֵּין שְׁקוֹרֵעַ עַל רְבוֹ פֶּדְרָף שְׁקוֹרֵעַ עַל אָבִיו? שְׁנֹאָמֵר: וְהוּא מְצַעֵק אָבִי אָבִי רָכַב יִשְׂרָאֵל וּפָרְשָׁיו, וְלֹא רָאָהוּ עוֹד, וַיַּחֲזֵק בְּבִגְדָיו וַיִּקְרַעֵם לְשָׁנָיִם קְרָעִים²². מִכָּאֵן, שְׁחֵיב לְהַבְדִּיל הַשִּׁפָּה²³.

(22) ואף על פי שאליהו חי הוא? כיוון "שלא ראהו עוד" הרי הוא אצלו כמת (מועד קטן כו, א). (23) את פתיחת בית צווארו, שייראה כאילו קרוע הוא לשניים, בניגוד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

29) מועד קטן כו, א, כיוון שקראו לפני המלך יהויקים בן יאשיהו, את הפסוק שבמגילת איכה (א, ה) "היו צריה לראש... כי ה' הוגה על רוב פשעיה" - מיד קדר כל אזכרות שבה ושרפן באש. (30) בכוח ובודון, שיש כאן חילול השם, פרט אם פרצה דליקה ואינו יכול להציל ונשרף ספר תורה, שאין כאן חילול השם. (31) על ידי שריפת יהויקים. והוא הדין הרואה תפילין, או אפילו מגילה אחת מן הנביאים, או מן הכתובים, שנשרפה, חייב לקרוע (יורה דעה שם סעיף לו). וכן כשנקרע או נמחק בזרוע - חייב לקרוע (ש"ך סעיף קטן נו). (32) הקלף המקיף את הכתב. (33) מועד קטן שם.

י. ומניין שקורעין על ערי יהודה ועל ירושלים ועל המקדש שחרבו? שנאמר: ויבאו אנשים משכם ומשילה ומשמרון שמנים איש מגלחי זקן³⁴ וקרעי בגדים³⁵.

34) ומפרש רש"י שם: כשיצאו מביתם לא ידעו בחורבן הבית, ובדרך שמעו וקרעו בגדיהם וגילוהו זקנם. (35) ובהלכות תענית פרק ה הלכה ט"ז כותב רבינו: ראה ירושלים בחורבנה, אומר: ציון מדבר הייתה וגו' (ישעיה סד, ט); בית המקדש בחורבנו, אומר: בית קדשנו ותפארתנו וגו' (שם, י) וקורע, ומקורו במועד קטן שם.

יא. כל מי שעמד עם המת בשעת יציאת נשמתו, אף על פי שאינו קרובו - חייב לקרוע³⁶. וכן אדם קשור³⁷ שמת - הפל חביבין לקרע עליו³⁸, אף על פי שאינו חכם. וקורעין טפח פשאר האבלים³⁹. אכל חכם⁴⁰ שמת - הפל קרוביו⁴¹, והפל קורעין עליו עד שמגלין את לבם⁴², וחולצין מקמין⁴³. ובית מדרשו של אותו חכם בטל כל שבועה⁴⁴. וכבר נהגו תלמידי חכמים בכל מקום לקרע זה על זה טפח, אף על פי שהן שוין ואין אחד מהם מלמד את חברו⁴⁵.

36) מועד קטן שם. "למה זה דומה לספר תורה שנשרף שחייב לקרוע" ומפרש רש"י: התורה קרויה נר שנאמר: כי נר מצוה ותורה אור, ונשמה נקראת נר, ככתוב: נר ה' נשמת אדם. ובשבת קה, ב מפרש רש"י: "אף נשמת ישראל הניטלת דומה לו (=לספר תורה), שאין לך ריק בישראל שאין בו תורה ומצוות". ולדעת רבי מאיר מרוטנברג, הובאה בכסף משנה, חייבים לקרוע אפילו על אדם רשע, חוץ מעל מומר לעבודה זרה, או עובר על אחת מכל המצוות שבתורה להכעיס, שנחשב כמומר. (37) שאינו חשוד על שום עבירה, ולא על שום ביטול מצוה ואין שמועתו רעה, אף על פי שאינו גדול בתורה (לשון היורה דעה שם סעיף ו). (38) אפילו שלא במעמד יציאת נשמתו. (39) מועד קטן שם. (40) ממונה על העיר שמבקשים ממנו הוראה (רש"י שם כב, ב). (41) כקרוביו. (42) כדין קריעה על אביו ואמו, ראה לעיל פרק ח, הלכה ג, בניגוד ל"אדם כשר" שאין קורעים עליו אלא טפח. (43) חליצת כתף המפורשת לעיל שם, ולא ביאר רבינו שם בדין: חולץ לאביו, אם מימין, או משמאל, כדין אב בית דין המבואר

לקריעה שעל שאר קרוביו שאינו צריך להבדיל שפת הבגד, אלא קורע תחתיה ומניח השפה שלימה, כמבואר לעיל פרק ח, הלכה ב.

ו. ומניין שקורעין על הנשיא ועל אב בית דין ועל שמועה שפאה שנהרג רב צבור? שנאמר: ויחזק דוד בכגדיו ויקרעם, וגם כל האנשים אשר אתו. ויספדו ויבכו ויצממו עד הערב, על שאול - זה נשיא, ועל יהונתן בנו - זה אב בית דין, ועל עם יי ועל בית ישראל פי נפלו בחרב - זו שמועה רעה²⁴.

24) ואין לדחות, שלא קרע דוד אלא על כל הצרות כולן, שהתרגשו ובאו עליו כאחת, שהרי "על - על" הפסיק העניין, לומר, שעל כל צרה מהן, חייבים לקרוע (מועד קטן שם). מדברי רבינו נראה שאינו חייב לקרוע אלא אם נהרג רוב הציבור, אולם דעת הרמב"ן וה"נמוקי יוסף" שם, אם נקבץ רוב הציבור למלחמה, ונשמע שניגף לפני האוייב ואפילו לא נהרג אלא המיעוט, חייבים לקרוע. וכן ביורה דעה סימן שמ סעיף לו, והוא הדין אם הלכו בשבי (יורה דעה שם).

ז. ומניין שקורעין על ברפת השם? שנאמר: ויבא אללקים בן חלקיהו אשר על הבית ושכנא הספר ויזאח בן אסף המזפיר אל חזקיהו קרועי בגדים²⁵. אחד השומע ואחד השומע מפי שומע חביבין לקרוע²⁶.

25) על דברי החירוף והגידוף של רבשקה שליחו של סנחריב מלך אשור באמר: "מי בכל אלהי הארצות אשר הצילו את ארצם מידי, כי יציל ה' את ירושלים מידי" (שם לה). (26) שכן כתוב (שם יט, א) "יהי כשמוע המלך חזקיהו (דברי רבשקה, מפי אליקים וחביריו) ויקרע את בגדיו" (מועד קטן כו, א), והשווה הלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה י: "והוא שישמענה מישראל... אבל השומע מפי הגוי אינו חייב לקרוע; ולא קרעו אליקים ושכנא, אלא מפני שרבשקה היה ישראל מומר", ומקורו בסנהדרין ס, א.

ח. והעדים אין חביבין לקרע פשיעידו בבית דין²⁷, שכבר קרעו בשעה ששמעו²⁸.

27) על ברכת המגדף. (28) מפי המגדף (שם). וכן הכתוב אומר: "ויקרע את בגדיו" - חזקיהו קרע, והם לא קרעו. וראה הלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ח.

ט. ומניין שקורעין על ספר תורה שנשרף? שנאמר: ויהי פקרוא יהודי שלש דלתות וארבעה וגומר, עד תם כל המגלה על האש אשר על האח²⁹, ולא פחדו ולא קרעו את בגדיהם המלך וכל עבדיו. מפלל שחביבין לקרע. ואין חביבין לקרע אלא על ספר תורה שנשרף בזרוע³⁰, כמעשה שהיה³¹. וחייב לקרע שתי קריעות: אחת על הגויל³² ואחת על הכתב. שנאמר: אחרי שרף המלך את המגלה ואת הדברים³³.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְקוֹמָן: הַיּוֹשְׁבֵי בְּדָרוֹם יֵשְׁבוּ בְּצִפּוֹן, וְהַיּוֹשְׁבֵי בְּצִפּוֹן יֵשְׁבוּ בְּדָרוֹם.⁵⁵

53) וחליצת שמאל עדיפה מימין, שהיא מגלה את לבו (רדב"ז לעיל הלכה י"א). 54) מלימוד תורה, כדי שיהיו פנויים להתעסק בהספדו (רמב"ן). 55) מועד קטן כב, ב.

טו. נְשִׂיא שְׁמֵת - הַפֶּל קוֹרְעִין עָלָיו, וְחוֹלְצִין שְׁתֵּי הַיָּדַיִם מִפָּאָן וּמִכָּאָן,⁵⁶ וּבְכָל בְּתֵי מְדַרְשׁוֹת⁵⁷ בְּטָלִים. וּבְנֵי בֵּית הַפְּנִסָּת נִכְנָסִין בְּשֵׁפֶת לְבֵית הַפְּנִסָּת וְקוֹרְאִין שְׁבָעָה.⁵⁸ וְלֹא יִטְלוּ בְּשׂוֹק, אֲלָא יוֹשְׁבֵי מִשְׁפַּחַת מִשְׁפַּחַת דְּיָוִים⁵⁹ כָּל הַיּוֹם.⁶⁰

56) שם. 57) ובכתב יד תימן וכן בדפוס רומי ר"מ: וכל בתי מדרשות וכו'. ובשולחן ערוך יורה דעה סימן שדמ סעיף יח: "כל בתי מדרשות שבכל מקום שמספידים אותו בטלים". 58) בתורה. אבל אין מתפללים שם לגמרי אלא בבית האבל. והוא הדין ביום שני וחמישי קוראים בתורה בבית הכנסת, וכל אנשי אותה עיר מתפללים בבית האבל (כסף משנה וכן ביורה דעה שם). 59) כואבים ומצטערים. 60) מועד קטן כג, א ושם הנוסח: "יושבים ודומים". וגירסת רבינו כגירסת הרי"ף שם: "יושבים ודומים". ובטור שם כתב בשם רבינו האי גאון: "חכם ואלוף וגאון מכניסים אותו לבית הכנסת ומניחים המיטה במקום שהיה דורש, וסופדים התלמידים וקהל ישראל, וכשמוציאים המיטה סופדים אותו עד לבית הקברות" וכו'.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

1) דיני אבלות בשבת; ואם השבת עולה למניין האבילות. דין אבילות ברגלים ובראש השנה ויום הכיפורים. ביטול האבילות לקובר את מתו קודם הרגל. דין האבילות ביום טוב שני של גלויות, ואם עולה למניין שבעה.

א. הַשֵּׁפֶת עוֹלָה לְמִנְיַן אֲבָלוֹת.² וְאֵין אֲבָלוֹת בְּשֵׁפֶת אֲלָא בְּדָבָרִים שְׁבָעָנָה, כְּגוֹן עֲטִיפַת הָרֹאשׁ³ וְתִשְׁמִישׁ הַמָּטָה וְרִחִיצָה בְּחַמִּין⁴; אֲבָל דְּבָרִים שְׁבָגְלוּי - אֵינָם נוֹהֲגִין בְּהֵן אֲבָלוֹת, אֲלָא לֹדֶשׁ מִנְעָלָיו⁵, וְזוֹקֵף אֶת הַמָּטָה⁶, וְנוֹתֵן שְׁלוֹם לְכָל אָדָם⁷. וְאִם יֵשׁ לוֹ בְּגָד - מְחַלְיָה, וְלֹא יִלְבַּשׁ בְּגָד⁸ קְרוֹעַ בְּשֵׁפֶת, אֲפִלּוּ עַל אֲבִיו וְעַל אִמּוֹ⁹. וְאִם אֵין לוֹ לְהַחְלִיף - מְחַזֵּיר אֶת הַקְּרָע לְאַחֲרָיו¹⁰.

2) מצטרפת למנין שבעה (מו"ק יט, א), שהרי נוהג בה אבילות בדברים שבצנעה, כבסמון. בניגוד לרגל שאין אבילות נוהגת בה כלל, ולפיכך אינה עולה לו כלל, כמבואר להלן ה"ח. 3) שחייב לכסות את ראשו עד לפיו, כמבואר לעיל פ"ה הי"ט, והואיל ואינו חייב בעטיפת הראש אפילו בימי החול - בפני אחרים, אלא בינו לבין עצמו, כמו ששינונו במס' שמחות פ"י: "בא לעמוד בשורה, מגלה את ראשו. יצא חוץ לשורה, מכסה את ראשו ונכנס לביתו. באו אחרים לנחמו, הרי זה מגלה את ראשו ופותרם", נמצא שכל עטיפת הראש אינה אלא בצנעה, ולפיכך מכסה גם בשבת

להלן הלכה י"ד, וכנראה שהכל תלוי ברצון הבן, שאם רצה חולץ משמאל ואפילו אם רצה לחלוץ שתי הידיים מכאן ומכאן כדין נשיא, ראה להלן הלכה ט"ו - חולץ (רדב"ז). 44) לפי שמספידים אותו, ואין עוסקים בתורה בבית מדרשו, שלא יתעצלו בהספדו (רמב"ן). ואחר ההספד אין תלמידיו מתקבצים בבית מדרשו, אלא מתחברים שניים שניים ולומדים בבתייהם (יורה דעה סימן שדמ סעיף יח). 45) בבא מציעא לג, א ומפרש רש"י: לפי שהיו יושבים בבית המדרש יחד, ומקשים ומפרקים זה לזה, וכולם למדים זה מזה. נמצאו ארבע חלוקות הן: רבו מובהק, מפורש לעיל הלכה ב. ורבו שאינו מובהק, שלא למד רוב חכמתו ממנו, דינו מבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ט שאינו קורע עליו אלא טפה, כשם שהוא קורע על כל המתים. חכם שהוא גדול ממנו, שקורע עליו מצד הדין כמבואר לפנינו. ותלמידי חכמים השווים זה לזה בתורתם, אינם קורעים אלא מחמת מנהג (רדב"ז).

יב. כָּל הַקְּרוֹעִים עַל הַחֵכֶם שְׁמֵת, פִּיּוֹן שְׁהַחֲזִירוּ פְּנֵיהֶן מֵאַחֲרֵי הַמָּטָה שׁוֹלְלִין.⁴⁶ וְיִרְאֶה לִי, שְׁהַקְּרוֹעַ עַל הַחֵכֶם - מֵאַחֲרֵי לְמַחֲרָי⁴⁷; שְׁאַפְלוּ רְבוּ⁴⁸ שְׁמֵת - אֵין מֵתָאבֵל עָלָיו אֲלָא יוֹם אֶחָד בְּלַבָּד, אוֹ יוֹם מֵיָמָה אוֹ יוֹם שְׁמוּעָה⁴⁹. וְכֵן יִרְאֶה לִי, שְׁהַקְּרוֹעַ עַל הַנְּשִׂיא וְכִיּוֹצֵא בּוֹ - שׁוֹלֵל לְמַחֲרָי⁵⁰, אֶף עַל פִּי שְׁאִינוּ מֵאַחֲרֵי עֲלִיָּהֶם לְעוֹלָם.

46) מועד קטן כה, א. 47) ולדעת הרמב"ן מותר לו לאחות אפילו בו ביום. אולם דעת רבינו, הואיל ואמרו שם: כיוון שהחזיר פניהם... שוללים" הרי שלא התירו אלא לשלול, ולא לאחות באותו יום. 48) רבו מובהק. 49) שם עמוד ב. ולדעת הרמב"ן מתאבל עליו בחליצת נעל ושאר דיני אבלות. ובירה דעה רמב סעיף כה מסיים: "מקצת יום המתה או מקצת יום השמועה", ודין רבו שאינו מובהק, נראה שהוא כ"חכם שמת" ואף על פי שהתלמיד גדול ממנו בחכמה ואין הגדול קורע על הקטן ממנו? כיוון שלימדו תורה חייב לקרוע עליו ומאחה למחר (רדב"ז בדעת רבינו). 50) בניגוד לקורע על קרוביו, שאינו שולל אלא לאחר שבעה ימים, ראה לעיל הלכה א. וכן אמרו בירושלמי מועד קטן פרק ג, הלכה ז לעניין רבו מובהק: "הורה רב יסא לשלול למחר".

יג. חֵכֶם שְׁבָאָה שְׁמוּעָתוֹ שְׁמֵת - אֵין קוֹרְעִין עָלָיו אֲלָא בְּשַׁעַת הַסְּפָדוֹ, וְזֶהוּ כְּבוֹדוֹ⁵¹. וְשׁוֹלֵל בּוֹ בַּיּוֹם, וּמֵאַחֲרֵי לְמַחֲרָי⁵².

51) מועד קטן כה, א "חכם כבודו בהספדו". וכל זה כשהספדו בתוך שלושים לקבורתו, אבל לאחר שלושים אין קורעים אפילו בשעת הספדו (ש"ך לורה דעה סימן שמ סעיף קטן יד). 52) כמבואר בהלכה הקודמת.

יד. אַב בֵּית דִּין שְׁמֵת - הַפֶּל קוֹרְעִין עָלָיו, וְחוֹלְצִין מִשְׁמָאל⁵³, וְכָל בְּתֵי מְדַרְשׁוֹת שְׁבָעִירוֹ בְּטָלִין⁵⁴. וּבְנֵי בֵּית הַפְּנִסָּת נִכְנָסִין לְבֵית הַפְּנִסָּת, וּמִשְׁנִין אֶת

בכתובות שלפנינו. וכן בירושלמי מ"ק פ"ג, ה"ה. וראה ב'תוספות' למו"ק יט, ב ד"ה דלא נוהגין. (13) מו"ק יט, א "רגלים מפסיקים", ורבן גמליאל אומר: "ראש השנה ויום הכיפורים כרגלים". וראה שם כ, א "אפילו יום אחד, ואפילו שעה אחת". ובירושלמי שם ניקמך: "אפשר לשבעה בלא רגל (=ולפיכך היא מפסקת), אבל אי אפשר לשבעה בלא שבת". ואם השבת תפסיק כמו רגל, לא תמצא לעולם אבילות שבעה. (14) אם קבר מתו לפני יום הכיפורים.

(15) להשלים גזירת שלשים. ואין אומרים: ראש השנה הפסיק גזירת שבעה, ויוהכ"פ שלאחריו יפסיק גזירת שלשים. או כשקבר מתו לפני יוהכ"פ ובטלה ממנו גזירת שבעה, יבוא חג הסוכות ויבטל גזירת שלשים, כמבואר בסמוך ה"ה? כי אין עושים שתי הפסקות באבילות אחת, הואיל ולא מנה שבעה ימי אבילות כדרכה, בגלל הפסקת הרגל הראשון, מעתה עליו למנות כרגיל גזירת שלשים לפחות (כס"ף-משנה ע"פ הראב"ד, הובא ברא"ש למו"ק פ"ג אות כח). והראב"ד קורא: "שיבוש יש כאן", שהרי יום אחד לפני ראש השנה הרי הוא כשבעה, וראש השנה עצמו שבעה, הרי כאן ארבעה עשר יום, ולא נשארו לגזירת שלשים אלא ששה עשר יום! ואמנם במו"ק כד, ב פוסק כך רב פפא, אולם רבינו סובר כרבי אושעיא שם, שדוקא עצרת (חג השבועות) נמנית כשבעה, שיש לה תשלומין כל שבעה (שאם לא הביא קרבנות חגיגתו ביום הראשון, מביא והולך כל שבעה), אבל ראש השנה ויוהכ"פ, שאין טעם זה שייך בהם, שאין חוגגים בהם כלל, אינם נמנים כשבעה, ודי להם שיפסיקו גזירת שבעה או שלשים כרגלים (לחס" משנה). (16) דינה כרגל של פסח או של סוכות העולה לשבעה ימים. (17) שנאמר (דברים טז, טז) "בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות" - מה חג המצות יש לו תשלומין כל שבעה (=שאם לא חג והביא קרבנות החג ביו"ט, הראשון חוגג את כל הרגל), אף חג השבועות יש לו תשלומין כל שבעה (מו"ק כד, ב). ובשו"ע יו"ד סי' שצט סעיף ו פוסק, שראש-השנה ויוהכ"פ דינם כשלש רגלים לבטל האבילות. ואם נהג שעה אחת לפני ראש השנה, בטלה ממנו גזירת שבעה, ויוהכ"פ מבטל גזירת שלשים, ואחרי יום הכיפורים אינו מונה כלום, כמבואר שם סעיף ט, באופן שעושים שתי הפסקות אפילו באבילות אחת, ולא כדעת הראב"ד, שהזכרה לעיל אות יד.

ד. קבר את מתו קדם חג הסוכות - מונה אחר החג תשעה ימים בלבד; שהרי שמיני עצרת רגל בפני עצמו, ונמצא יום טוב הראשון מפסיק שבעה, ושבעת ימי החג, ושמיני של חג רגל אחד - הרי אחד ועשרים יום¹⁸.

(18) מו"ק שם.

ה. הקובר את מתו שבעת ימים קדם רגל מן הרגלים או קדם ראש השנה ויום הכיפורים - בטלה גזירת שלשים¹⁹. ומתיר לספור ולכנס בערב יום טוב או בערב יום הכיפורים²⁰, שמקצת היום פכלו²¹, ואינו מונה לאחריהם כלום. ואם על אביו ועל אמו

(רדב"ז). (4) רחיצת ידים ורגלים, וכגון שהוחמו בערב שבת, שאם הוחמו בשבת, אסור לרחוץ בהם משום שבת (מו"ק כד, א וב'נמוקי יוסף' שם). (5) ואע"פ שבגמרא שם אמרו: נעילת הסנדל בשבת רשות, שאפילו אינו נועל, אין זה נראה כאבל - שמא בימי התלמוד היו נוהגים לילך יחף, אבל בימי רבינו לא הלכו יחפים אלא האבל בלבד, ולפיכך אם ילך יחף בשבת - יהא נראה לכל שנוהג בה אבילות (כס"ף-משנה). (6) שהיתה כפויה בימי האבל, ראה לעיל פ"ה הי"ח. (7) ירושלמי שם פ"ג, ה"ה: "מקום שנהגו לשאול בשלום אבלים בשבת - שואלים" - וכיון ששואלים בשלומם, מכאן שהם משיבים שלום לכל שואליהם. שוב אמרו שם: רבי הושעיה הגדול, הלך למקום אחד, ראה אבלים בשבת ואמר: "איני יודע מנהג מקומכם, אלא שלום עליכם, כמנהג מקומנו". (8) שאינו קרוע. (9) ראה לעיל פ"ח ה"ג, שעל אביו ואמו אם החליף בגד אחד, חייב לקרוע כל שבעה. (10) שבת צואר שלהם היה מתוקן, כדי שיוכל להפוך חלוקו מה שלפנים לאחור (מו"ק כד, א וברש"י לרי"ף שם). וכל זה מפני כבוד השבת, שאין אבילות נוהגת בה בפרהסיא, כמו שאמרו בירושלמי שם ה"ה: "ברכת ה' היא תעשיר (משלי י, כב) - זו ברכת שבת (=שנאמר בה: ויברך אלקים את יום השביעי); ולא יוסיף עצב עמה - זו אבילות, ככתוב (שמואל-ב יט, ג) נעצב המלך על בנו" - מכאן שאין אבילות בשבת. ובכל זאת דברים שבצנעה נוהגים בה, מפני שלא כתוב בה: שמחה, אבל כרגל אין אבילות נוהגת בה כלל, שנאמר בה: ושמחת בחגך (תוספות' למו"ק כג, ב ד"ה מאן דאמר).

ב. מאימתי זוקפים את המטות בערב שבת? מן המנחה ולמעלה. ואף על פי כן, לא ישב עליה עד שתחשף. ואף על פי שלא נשתיר לו אלא יום אחד, חוזר וכופה אותן במוצאי שבת¹¹.

(11) עד למחרת בבוקר, שמקצת היום ככולו, כמבואר לעיל פ"ו הי"ב (שם כז, א).

ג. הרגלים, וכן ראש השנה ויום הכיפורים - אין דבר מדברי אבילות נוהג בהן¹². וכל הקובר את מתו אפילו שעה אחת קדם הרגל או קדם ראש השנה ויום הכיפורים - בטלה ממנו גזירת שבעה¹³. נמצא מונה לאחור ראש השנה ויום הכיפורים¹⁴ שלשה ועשרים יום¹⁵, ולאחר הפסח - ששה עשר יום; שהרי בטלה גזרת שבעה, ושבעת ימי החג - הרי ארבעה עשר. וכן אם קבר קדם עצרת¹⁶ - מונה אחריה ששה עשר יום; אף על פי שהוא יום אחד - הרי היא רגל ועולה לשבעה ימים¹⁷.

(12) ואפילו דברים שבצנעה, וכלשון רבינו לקמן ה"ח: "לא חלה עליו אבילות כלל". ואע"פ שאמרו (כתובות ד, א): "אע"פ שאמרו אין אבילות במועד, אבל דברים של צנעה נוהג" - גירסת רבינו שם: בשבת, ולא: במועד, וכן גירסת 'בעל המאור' שם. וביו"ד סי' שצט סעיף א פוסק שדברים שבצנעה נוהג בהם אבילות אפילו ברגל, וכגירסת הגמרא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כ, א, אלא שמלאכתו נעשית ע"י אחרים, כמבואר שם. וכן ביו"ד סי' שצט סעיף ב: "ולכשיכלו שבעה למיתת המת, אע"פ שעדיין לא כלו שבעת ימי האבילות, מלאכתו נעשית ע"י אחרים בבתיהם". (34 שם).

ט. המקומות שעושים שני ימים טובים³⁵ - מונה השבעה ימים טוב שני האחרון³⁶, אף על פי שאינו נהג אבילות³⁷. הואיל ומדבריהם הוא - עולה לו מן המנזן³⁸, ומונה אחריו ששה ימים בלבד. ומונה שלשים יום מיום הקבורה, כמו שאמרנו³⁹.

35 המקומות הרחוקים מארץ ישראל, שאין שלוחי בית-דין מגיעים אליהם, היו עושים שני ימים מפני הספק, לפי שאינם יודעים יום שקבעו בו בית-דין את החודש איזה יום הוא, מלשון רבינו בהל' קידוש החודש, פ"ג הי"א. 36 קדושתו אינו אלא מדרבנן, שמן התורה אינו קדוש אלא היום הראשון בלבד, וביחוד בזמננו, שאנו בקיאים בקביעת החודש. ראה שם פ"ה ה"ו. 37 אם קברו המת בימים שלפניו, אבל אם קברוהו ביום-טוב שני, דינו יתבאר בסמוך ה"י. 38 רי"ף למו"ק, פ"ג דף רפט. 39 לעיל ה"ח.

י. הקובר את מתו ביום טוב שני, שהוא יום טוב האחרון⁴⁰, או ביום טוב שני של עצרת⁴¹ - נהג בו אבילות. הואיל ויום טוב שני מדבריהם, ואבילות ראשון של תורה⁴² - ידחה עשה של דבריהם⁴³ מפני עשה של תורה⁴⁴. אבל אם קבר ביום טוב שני של ראש השנה - אינו נהג בו אבילות; ששניהן ביום ארוף הן⁴⁵, מטעם שבארנו בהלכות קדוש החדש⁴⁶.

40 של פסח או סוכות, בניגוד ליו"ט שני של התחלת החג, שאינו נהג בו אבילות, כלעיל ה"ח. 41 חג השבועות, שאין לו אלא שני ימים ובחורף לארץ. 42 ראה לעיל פ"א, ה"א. 43 שמחת החג של יו"ט שני. 44 האבילות, ככתוב (ויקרא י, יט) "ואכלתי חטאתי היום הייטב בעיני ה'" (רי"ף שם). "יבוא עשה דיחיד, (=האבל) וידחה עשה דרבנן". וכל זה כששה מתים שמתאבל עליהם מדין תורה, אבל אלה שהוסיפו עליהם מדבריהם, כגון אשתו, או אחיו מאמו (ראה לעיל פ"ב, ה"א) - אין מתאבלים עליהם ביו"ט שני, שהרי אין בהם 'עשה' של תורה, יבוא 'עשה' של רבים (=רגל) מדבריהם, וידחה 'עשה' של יחיד מדבריהם (כסף-משנה בשם הרמב"ן). 45 ודינו כיו"ט ראשון. 46 פ"ה, ה"ח: "הואיל והיו עושים אותו שני ימים, ואפילו בזמן הראיה, התקינו שיהיו עושים - אפילו בני ארץ ישראל - אותו תמיד שני ימים, בזמן הזה שקובעים על החשבון". והטעם, שעשו אותו שני ימים אפילו בזמן הראיה, לפי שלא ידעו יום שקבעו בו בית-דין את החודש, שאין השלוחים יוצאים ביום-טוב (שם ה"ז), וראה ביצה ד, ב "נולדה בזה אסורה בזה", שכיום אחד ארוך הם, וכן בהל' יו"ט, פ"א הכ"ד. ולדעת הרמב"ן, אין יו"ט שני של ראש השנה עולה לו למנין שבעה, שהרי כיום אחד ארוך הוא, ודינו כיו"ט ראשון. ובשו"ע יו"ד סי' שצט סעיף יג פסק, שנוהגים לא להתאבל בשום יו"ט שני של גלויות על שום מת, אפילו

הוא מתאבל, אפילו מתו קדם הרגל שלשים יום - אינו מגלח עד שישלח פ"ע²² או עד שיגיעו בו חבריו, ואין הרגלים מפסיקין דבר זה²³.

19 שם יט, כ. 20 אחר תפילת מנחה לפני שקיעת החמה (רדב"ז). 21 ועולה לכאן ולכאן, נחשב כשביעי וכשמיני, והרי הוא כאילו נהג גזירת שלשים בקצת אותו יום (שם וברש"י). 22 יגדל שיער ארוך יותר מדאי, ראה לעיל פ"ו. 23 ירושלמי שם פ"ג, ה"ח: "כל דבר שהוא תלוי בשבעה ושלשים - הרגל מפסיק. ברם כאן, עד שישלח פ"ע, או עד שיגיעו בו חבריו". וראה ב'תוספות' למו"ק כב, ב ד"ה עד שיגיעו.

ו. חל ששי שלו בערב הרגל, ואין צריך לומר חמישי או שלישי - אינו מגלח, ולא בטלה ממנו אלא גזרת שבעה בלבד²⁴. ואינו מתר לרחץ ולסוך ולעשות דבר עד שיפגס יום טוב²⁵. ויום טוב מפסיק שאר השבעה, ולאחר יום טוב משלים כל שלשים יום מיום המיתה, ואסור בהן בכל חמשה דברים²⁶.

24 ועדיין הוא נהג אבילות שלשים, שאסור לו להסתפר בהם, כמבואר לעיל פ"ו, ה"ג. 25 וביו"ט אינו נהג אבילות כלל (מו"ק יט, ב): "הכל מודים כשחל שלישי שלו להיות ערב הרגל, שאסור ברחיצה עד הערב". ומפרש רש"י: ולערב רוחץ בצונן, או ימתין עד חולו של מועד וירחץ בחמין, ואע"פ שאמרו שם: "כשחל שלישי שלו" וכו' - כבר העיר הרי"ף שם: הוא הדין אפילו יום ששי, שהרי עדיין לא שלמה אבילות שלו. 26 המנויים לעיל פ"ו, ה"ב.

ז. חל שביעי שלו להיות בערב הרגל, והרי הוא שבת²⁷ - בטלה ממנו גזרת שלשים. ומתה לגלח בתוף המועד²⁸, שהרי אנוס היה, ואי אפשר לו לגלח בשבת²⁹. וכן מגלח אחר עצרת³⁰ או אחר ראש השנה ויום הפפורים, שהרי בטלה גזרת שלשים, ויש לו לגלח בכל עת שירצה³¹.

27 שאסור לו להסתפר בה. 28 בחול המועד. 29 ואנוס מותר בגילוח במועד, כמבואר בהל' יו"ט, פ"ז הי"ז (מו"ק יז, ב). 30 בשחל שביעי שלו בשבת, ערב עצרת. 31 כאבא שאול, האומר (שם יט, ב) "מותר לגלח אחר הרגל".

ח. הקובר את מתו בתוף הרגל - לא חלה עליו אבילות כלל³². ואינו נהג אבילות ברגל. אלא לאחר הרגל מתחיל למנות שבעה, ונוהג בהן כל דברי אבילות³³. ומונה שלשים מיום הקבורה³⁴, ונוהג בשאר השלשים בכל גזרות שלשים.

32 אפילו בדברים שבצנעה, כמבואר לעיל אות יא. וכמו שכתבו ה'תוספות' במו"ק כג, ב ד"ה מאן דאמר: שברגל נאמר: "ושמחת בחגך" ואין להתאבל בה כלל. 33 שם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מחליפים סעודותיהם זה לזה. (12) ככר העיר. (13) על מות קרובם, שהיו מברים אותם ברכבה, כמבואר בכתובות ת, ב וברש"י שם. (14) "שהכל כקרוביו" (מו"ק כה, א), והשווה לעיל פ"ט, ה"א.

ג. פְּשַׁמְבְּרִין אֶת הָאֲבָלִים בַּמּוֹעֵד - אֵין מְבָרִין אֶלָּא עַל מְטוֹת זְקוּפוֹת¹⁵. וְאֵין אוֹמְרִין בְּרַבַּת אֲבָלִים בַּמּוֹעֵד¹⁶, אֲבָל עוֹמְדִין בַּשּׁוּרָה¹⁷ וּמְנַחֲמִין וּפוֹטְרִין¹⁸. וְאֵין מְנַיְחִין אֶת הַמְטָה¹⁹ בְּרַחוּב, שְׁלֹא לְהַגְלִיל אֶת הַהֶסְפֵּד²⁰; שֶׁהַמּוֹעֵד אֲסוּר בְּהֶסְפֵּד וּבְתַעֲנִית²¹. וְכֵן אֵין מְלַקְטִים עֲצָמוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ²² בַּמּוֹעֵד, שְׁאֲבָל הוּא לֹא²³; וְאֵין צָרִיף לֹאמַר שְׁאָר קְרוֹבִים²⁴. וְכֵן אֵין מְסַפְּדִין אֶת הַמֵּת בְּחִנְכָּה²⁵ וּבְפּוֹרִים²⁶ וְלֹא בְּרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים²⁷, אֲבָל נוֹהֲגִין בְּהֵן כָּל דְּבָרֵי אֲבָלוֹת²⁸. וּמִתָּר לְסַפֵּד לְפָנֵי חֲנֻכָּה וּפּוֹרִים וּלְאַחֲרֵיהֶן²⁹.

(15) בניגוד לימי החול, שאין האבלים אוכלים אלא על מיטות כפויות לארץ, ראה לעיל פ"ד ה"ט, שביום הראשון לאבלו חייב האבל לישב על מיטה כפויה, ואילו במועד אוכל האבל על מיטה זקופה (שם כד, ב). שאין כפיית המיטה נוהגת במועד כלל (נמוקי יוסף' שם), וראה ב'תוספות' שם כ, א ד"ה שכבר, שרש"י היה אומר: שאין עושים הבראה ברגל, הואיל ואין בה אבלות. (16) כשחזרו מהלוויה, ועמדו כולם ברחוב, ועמד אחד ואמר ברכה מיוחדת לאבלים לנחמם, ומסיים בה: "בעל נחמות ינחם אתכם, ברוך מנחם אבלים" (כתובות ה, ב), וראה במגילה כג, ב וברש"י שם ד"ה אין אבלים (מו"ק כז, א). והואיל וברכה זו היא ברחבה, במקום פומבי ביותר, אין לאמרה בחול המועד (רדב"ז). (17) המלווים את המת, כשחוזרים מהקבורה, עומדים בשורה בצד בית הקברות לנחם האבלים, ראה לקמן פ"ג, ה"א. (18) את הנחמתיים לביתם, ולא ילכו לביתו של האבל (מו"ק שם). (19) שהמת מוטל עליה. (20) שם, ומטעם זה "אין מוליכים המת לבית הקברות בחול-המועד עד שיהיה כל הקבר מתוקן ומזומן" (יו"ד סי' תא, סעיף א). (21) שהמועד כיו"ט, שחייב לשמוח בו (תענית יז, ב). (22) להוליכין למקום אחר לקברן בקברות אבותם. (23) צער יש לו בשעת לקיטתן (מו"ק ח, א). (24) שאינו שמח בהם כ"כ לקברם בקברות אבותם, ובוודאי יש לו צער בלקיטתן. וב'פרישה' ליו"ד סי' תג אות ה, מפרש: שעצמות שאר קרוביו ודאי אסור ללקט מפני שאינו חייב לכבדם. ובמס' שמחות פ"ב, שנינו: "כל שקורעים עליו בשעת מיתתו, קורעים עליו בשעת ליקוט עצמות". וראה לקמן פ"ב, ה"ח. (25) שבת כא, ב. (26) מגילה ה, ב שנאמר בהם (אסתר ט, כב) "לעשות אותם ימי משתה ושמחה". (27) תענית יז, ב "ראש-חודש גופו יום-טוב הוא". (28) שאינם כרגלים המפסיקים את האבילות, וגם אינם כשבת, שאין אבלות נוהגת בה, והרי אמרו (מו"ק כה, ב): נשים מענות ומטפחות בהם (ביאור הגר"א לאו"ח סי' תרצו ס"ק ה). והרמ"א באו"ח שם מסכם: שאין אבלות נוהגת בפורים אלא בדברים שבצנעה בלבד. (29) אע"פ שאמרו (תענית יז, ב)

הוא יום מיתה וקבורה, שסוברים כדעת האומרים שאין שום אבלות מן התורה, "וכן המנהג פשוט ואין לשנות".

פָּרָק אַחַד עֶשְׂרִי

(1) דיני אבלות בחול המועד. אבלות והספד בחנוכה ובפורים ובראשי חודשים. שלא לעורר אבל על המת, שלושים יום קודם לחג. שבעת ימי המשתה לנישואי חתן וכלה דינם כרגל. חתן שהכין כל צרכי סעודת נישואיו, ומת לו מת קודם שייכנס לחופה - מה דינו.

א. אָף עַל פִּי שְׁאֵין אֲבָלוֹת בַּמּוֹעֵד², קוֹרְעַ עַל מְתוֹ בַּמּוֹעֵד וְחוֹלְצִין כְּתַפּוֹ³. וּמְבָרִין אֶת הָאֲבָלִים לְחֵם⁴ בַּמּוֹעֵד⁵. כָּל אֱלוֹ בְּחָלוֹ שֶׁל מוֹעֵד; אֲבָל בְּיוֹם טוֹב, אֶפְלוּ בְּיוֹם טוֹב שְׁנֵי⁶ - אֵין קוֹרְעִין וְלֹא חוֹלְצִין וְלֹא מְבָרִין.

(2) שנאמר (דברים טז, יד) "ושמחת בחגך", ואין 'עשה' של אבלות יחיד דוחה 'עשה' של רבים (מועד קטן יד, ב), וראה לעיל פ"י, ה"ח. (3) מוציא זרועו מן החלוק עד שיתגלה כתיפו וזרועו, כלשון רבינו לעיל פ"ח, ה"ג. (4) מאכלים אותם משל אחרים, שהאבל אסור לאכול ביום הראשון לאבלו משלו, ראה לעיל פ"ד, ה"ט. (5) מו"ק כד, ב. (6) שאינו אלא מדבריהם, ראה לעיל פ"י ה"ט, ובביאורנו. ואע"פ שאמרו (ביצה ו, א): יו"ט שני לגבי מת כחול עשאוהו חכמים - אין זה אלא בצרכי המת עצמו, כגון לקברו או לתפור לו תכריכין, אבל הקריעה היא צרכי החיים של המתאבלים (ר"ן שם, וכן ברדב"ז). ואם מת ונקבר ביו"ט, אין לקרוע בחול המועד עד אחרי יו"ט כשיתחיל להתאבל, שחול-המועד אינו שעת חימום, ולא שעת שמועה, ומכיון שנדחת הקריעה ביו"ט, תידחה עד זמן האבל, שהוא לאחר החג (משנה-למלך, וכן ב"מגן אברהם" או"ח סי' תקמז ס"ק ג). והשווה ה' יו"ט, פ"ו הכ"ג.

ב. אֵין קוֹרְעִין בַּמּוֹעֵד וְלֹא חוֹלְצִין אֶלָּא הַקְּרוֹבִים שְׁתֵּיבֵין בְּאֶבֶל⁷, או הַקּוֹרְעַ וְהַחוֹלְצִין עַל הַחֶסֶם⁸ או עַל אָדָם פְּשָׁר⁹, או מִי שֶׁהָיָה עוֹמֵד בְּשַׁעַת יִצִּיאת נְשָׁמָה¹⁰. וּמְבָרִין הַפֶּל¹¹ עַל הַחֶסֶם בַּמּוֹעֵד לְתוֹף הַרְחֻכָּה¹², פְּדָרָף שְׁמְבָרִין אֶת הָאֲבָלִים¹³; שֶׁהַפֶּל אֲבָלִים עֲלוּי¹⁴.

(7) פרט לאלה שאינם חייבים לקרוע, ורוצים לקרוע מפני הכבוד, שאסורים (מו"ק כד, ב). (8) הממונה על העיר ומבקשים ממנו הוראה (רש"י שם כב, ב). (9) שאינו חשוד על שום עבירה ולא על שום ביטול מצוה, אע"פ שאינו גדול בתורה (לשון השו"ע יו"ד סי' שמ, סעיף ו). (10) ואפילו אינו אדם כשר, ועל כל אלה חייבים לקרוע וקורעים במועד, כמבואר במו"ק כה, א. והשווה לעיל פ"ט, ה"א. וראה ביו"ד סי' תא סעיף ג "שמע שמועה קרובה (=תוך שלושים יום למיתתו) בחול המועד - חייב לקרוע". (11) את הכל. וכל אחד מאכיל את חבירו ומחליף סעודתו עמו, כמו שמצינו ברכה ורב יוסף (מו"ק כז, ב) שהיו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תעורר אשה לוייתה (=אבל בעלה, שהוא חיבורה) במועד".
וכתב הכסף-משנה: כל זה לפי מנהגם שהיו מעוררים בכי
ויללה. אבל מה שאנו נוהגים, שבגמר השנה, מספידים המת
ומזכירים נשמתו - מותר, שאין זה "עירור" שלא ישכח מן
הלב, אדרבה דעתו להפסיק ע"ז אבילותו, וכן בשו"ע או"ח
סי' תקמו סעיף ה'. (42) שבין כך, המרירות חרותה בלבה
ואין בה תוספת בגלל ההספד (ירושלמי שם). ושם אמרו:
"איזה עירור? מזכירתו בין המתים; הספד - שהוא עושה
לו הספד בפני עצמו".

ז. שבעת ימי התננות⁴³ - הרי הן כנגל⁴⁴. ומי שמת
לו מת בתוך ימי המשתה, אפלו אביו ואמו -
משלים שבעת ימי השמחה, ואחר כך נוהג שבעת
ימי אבילות⁴⁵. ומונה השלשים מאחר ימי השמחה⁴⁶.

(43) ימי המשתה, שמשם רבינו תיקן לישראל, שהנושא
בתולה יהיה שמח עמה שבעת ימים, כמבואר בהל' אישות
פ"י הי"ב, ולעיל פ"א, ה"א. (44) שאין אבילות נוהגת
בהם (כתובות ד, א). (45) כדין הקובר את מתו ברגל,
המבואר לעיל פ"י, ה"ח. (46) והראב"ד שואל: למה לא
יעלו ימי המשתה למנין השלושים, כמו ששינונו לעיל (שם)
לענין הרגל ש"מונה שלשים מיום הקבורה? והרמב"ן
(הובא ב'טור' יו"ד סי' שמב) מתרץ, שברגל נוהג ממילא
מצות שלשים, לענין גיהוץ ותספורת שאסור בהם מחמת
הרגל, ולפיכך עולה לו למנין שלשים, אבל בשבעת ימי
המשתה מותר בגיהוץ ותספורת, ולפיכך אינם עולים לו.
ועדיין קשה, לפי שיטת רבינו לעיל פ"א ה"א, שאבילות יום
ראשון היא מן התורה, איך דוחה שמחת ימי המשתה
שאינה אלא מדבריהם, מצות אבילות שהיא מן התורה?
והר"ן בכתובות שם מתרץ: יש כח ביד החכמים לבטל דברי
תורה ב"שב ואל תעשה", שאינו חייב לעשות בימי שמחתו
מעשה אבילות. ולפי זה, אסור יהיה לו לעסוק בפועל בדברי
שמחה כל אותו היום, שאסור לו לדחות את אבולו ב"קום
ועשה". ונראה, שנוהג הוא בדברים שבצנעה, ולא ישמש
מיטתו, כמבואר בסמוך בהלכה הבאה. והרדב"ז מתרץ,
שכאן אין החכמים מבטלים את האבילות לגמרי, אלא
דוחים אותה ליום אחר, ולפי זה אפילו בדברי שמחה
בפועל, מותר לו לעסוק באותו יום.

ח. הכין כל צרכי הסעודה ואפה פתו וטבח טבחו
כדי שיפנסו לשמחה, ומת לו מת קדם שיפנסו
לשמחה: אם לא נתן מים על גבי פשוט⁴⁷ - מוכר
הפשוט והפת, ונוהג שבעת ימי אבילות, ואחר כך
נוהג שבעת ימי המשתה⁴⁸; ואם נתן מים על גבי
פשוט, שהרי אי אפשר למכרו - מכניסין את המת
להדר⁴⁹, ואת החתן ואת הפלה לחפה, ובועל בעילת
מצוה⁵⁰ ופושט⁵¹, ונוהג שבעת ימי המשתה, ואחר
כך נוהג שבעת ימי אבילות. וכל אותן הימים נוהג
בדברים שבצנעה כשבת⁵². לפיכך הוא ישן בין
האנשים, ואשתו ישנה בין הנשים, כדי שלא ישמש
משתו⁵³. ואין מונעין תכשיטין מן הפלה כל שלשים

"הימים האלה הכתובים במגילת תענית (=שלא להספיד
בהם, וחנוכה ופורים בכללם), לפניהם ולאחריהם, אסורים"
- כבר אמרו (ר"ה יח, ב) "בטלה מגילת תענית", ואע"פ
שאמרו (שם יט, ב): חנוכה ופורים לא בטלו - הכוונה להם
עצמם, ולא לימים שלפניהם ולאחריהם, שאינם עדיפים
משאר ימי המגילה שבטלו (כסף-משנה).

ד. הנשים: במועד - מענות אכל לא מטפחות³⁰;
ובראשי חודשים ובחנכה ובפורים - מענות³¹
ומטפחות. אכל אין מקוננות לא פנה ולא פנה.
נקבר המת - לא מענות ולא מטפחות³².

(30) מספקות כף אל כף. (31) יתבאר בסמוך בהלכה הבאה.
(32) מו"ק כח, ב.

ה. אי זהו ענוי? שכלן עונות פאחת³³. קינה?
שפחת אומרת וכלן עונות אחריה. שפאמר: ולמדנה
בנתיכם נהי, ואשה רעוטה קינה³⁴. במה דברים
אמורים? בשאר העם שמתו; אכל תלמיד חכם
שמת - סופדים אותו במועד, ואין צריך לומר
בחנכה ובפורים וראשי חודשים³⁵, אכל לא ביום
טוב שני³⁶. ואין סופדין אותו בימים אלו אלא
בפניו³⁷. נקבר - אסורין בהספד. ויום שמועת³⁸ -
כפניו הוא, וסופדין אותו, אף על פי שהיא
רחוקה³⁹.

(33) מרימות קולן בדברי קינות ונהי. (34) שפחת מלמדת
את חברתה קינה, כשהיא תתחיל, תדע חברתה מה תענה
(שם). (35) שהם מותרים בעשיית מלאכה, בניגוד לחול-
המועד שאסור במלאכה (שם כז, ב). (36) של גלויות,
שהוא במקום יו"ט ראשון, שאסור להספיד בו מן התורה
(כסף-משנה). (37) טרם שנקבר, והוא מוטל לפנינו.
והשוה הל' יו"ט, פ"ז הכ"ב. (38) שהגיעה השמועה
שחכם פלוני מת. (39) לאחר שלשים יום למותו (מו"ק כז,
ב), אלא ששם אינו מודגש: "אע"פ שהיא רחוקה". וראה
ב'נמוקי יוסף' שם שיטה אחרת בזה.

ו. לא תעורר אשה⁴⁰ על מת שלה שלשים יום קדם
להג, כדי שלא יבוא החג והם דוים⁴¹; שאין המת
משתפח מן הלב שלשים יום. במה דברים אמורים?
במת ישן; אכל אם מת בתוך שלשים יום סמוך להג
- מעוררת⁴².

(40) לא תביא ספדן לערער על מתה, שמת זה ימים רבים,
לחזור אחרי קרובי המת, כדרך שחזור הספדן, שצווק
ואומר: בואו בכו עמי כל מרי לב, ומי שלבו דוח עליו הולך
ומספיד על קרובו (מו"ק פ"א מ"ה, וברע"ב שם).
(41) מו"ק ח, ב. וכדברי רבינו בהל' יו"ט, פ"ו הכ"ד: "כדי
שלא יבוא הרגל והוא נעצב, ולבו דואג וכואב מזכרון
הצער". ושם תפס רבינו לשון "ואסור לאדם שיעורר וכו'"
כלשון המשנה במועד קטן, וכאן נקט רבינו לשון: לא
תעורר אשה וכו', ע"פ לשון הירושלמי שם פ"א ה"ה: "לא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יִוֹם⁵⁴. הָיָו בְּמָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר לְמַכּוֹר הַבֶּשֶׂר אֶף עַל פִּי שְׁנֵתַן עֲלָיו מַיִם - מוֹכֵר, וְנוֹהֵג אֲבָלוֹת תְּחִלָּה. הָיָו בְּמָקוֹם שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לְמַכּוֹר הַבֶּשֶׂר אֶף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִמְנָן עֲלָיו מַיִם - נוֹהֵג שְׂבַעַת יְמֵי הַמִּשְׁתָּה תְּחִלָּה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׁמֵּת אָבִיו שֶׁל חֵתָן אוֹ אִמָּה שֶׁל פֶּלֶא; שֶׁאֵם יִפְסִידוּ סְעֵדָה זוֹ - אֵינן לָהֶם מִי שְׂיִטְרַח לָהֶם. אֲבָל אִם מֵת אָבִיהָ שֶׁל פֶּלֶא אוֹ אִמּוֹ שֶׁל חֵתָן אוֹ שֶׁאָר קְרוּבֵיהֶם - נוֹהֵגִין שְׂבַעַת יְמֵי הָאֲבָל תְּחִלָּה, וְאַחַר כֵּן תִּפְנֹס לַחֲפָה וַיִּנְהָגוּ שְׂבַעַת יְמֵי הַמִּשְׁתָּה⁵⁵.

47) עדיין ראוי הבשר למכירה. (48) הראב"ד שואל: למה לא יחכה עד שיעברו עליו שלשים יום של אבילות, כמבואר לעיל פ"ו ה"ה, שהאבל אסור בנישואין כל שלשים יום. והרמב"ן - הובא ב"טור" יו"ד סי' שמב - אומר, הואיל וכבר התכונן לחופה וטרח בה הרבה, אין לאחר החופה עד לגמר שלשים. (49) שלא יקברוהו, כדי שלא תחול עליו אבילות מיד לאחר סתימת הגולל, ואז לא יוכל לכונוס עד שתעבור האבילות. (50) הבעילה הראשונה שהחתן בועל את אשתו הבתולה, נקראת "בעילת מצוה", כי ע"ז עשאה כלי, וכמו שאמרו (סנהדרין כב, ב) "אין אשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי", ובאים לידי פריה ורביה, וכן הכתוב אומר (ישעיה נד, ה) "כי בועליך עושיך" ('תוספות' לכתובות ד, א ד"ה בעילת מצוה). (51) אחרי שקוברים את המת, אסור הוא בדברים שבצנעה, מחמת אבלו, כבסמוך. (52) ראה לעיל פ"י, ה"א. אבל ברגל ממש, מותר הוא אפילו בדברים שבצנעה, כמבואר שם ה"ג ובביאורו. (53) כתובות שם. והשווה ה' איסורי ביאה פכ"ב, ה"א. וכתוב ב"הגהות מיימוניות": מיעוט אנשים שנים, ומיעוט נשים שתיים. וביו"ד סי' שמב סעיף א, מעיר הרמ"א, שאסורים להתייחד גם ביום, ואם אינם ישנים בחדר אחד, אינם צריכים שימור כלל. (54) שם. כדי שלא תתנגה על בעלה. (55) שם. ולדעת רש"י שם ג, ב ד"ה אביו של חתן: אמה של כלה - אינה משמשת גורם לסעודה, אלא היא המכינה תכשיטין לכלה. והעיר הר"ן שם, כגון שהתמרוקים והקישוטים אינם מתקיימים. שאם לא כן, תינשא לאחר שבעת ימי האבלות באותם תמרוקים, שהכינה לה אמה מקודם.

ב. כָּל הַמִּתְעַצֵּל בְּהַסְפְּדוֹ שֶׁל חָכֵם - אֵינּוּ מְאָרְזֵי יָמָיִם⁶. וְכָל הַמִּתְעַצֵּל בְּהַסְפְּדוֹ אָדָם פֶּשֶׁר - רָאוּי לְקַבֵּר בְּחַיָּיו⁷. וְכָל הַמּוֹרֵיד דְּמַעוֹת עַל אָדָם פֶּשֶׁר - הָרִי שֶׁקָּרוּ שְׁמוֹר עַל כֶּף אֲצֵל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא⁸.

6) שבת קה, ב "מידה כנגד מידה" - הוא לא התאבל על שנתקצרו ימי החכם, אף לחייו לא יחשו מן השמים (רש"י). (7) שם, שנאמר (יהושע כד, ל) "ויקברו אותו (את יהושע) בגבול נחלתו... מצפון להר געש" - מלמד שרגש עליהם ההר להרגם" על שלא הספידוהו כראוי (שם וברש"י). וגם עונש זה הוא "מידה כנגד מידה" - כי אם הוא מתעצל בהספדו, הרי הוא מחשיכו כחי, והרי הוא כאילו מונח בקבר כשהוא חי, לפיכך ענשו להיקבר בחייו (מהרש"א שם). וראוי להעיר כי הנוסח שלפנינו בגמרא שם הוא: המתעצל בהספדו של חכם, ורבינו כנראה נמשך אחרי גירסת הר"ף במועד קטן פרק ג דף רצג, שהיא: "בהספד של אדם כשר". (8) שבת שם, "הקדוש-ברוך-הוא סופרן ומניחן בבית גזויו", שנאמר (תהלים נו, ט) "נודי ספרת אתה, שימה דמעתי כנאדך".

ג. אֵינן מְנִיחִין סֵפֶר תּוֹרָה עַל מִטָּתוֹ שֶׁל חָכֵם⁹. וְאֵינן מְשַׁנֵּין אוֹתוֹ מִמְּטָה לְמִטָּה¹⁰. וְאֵינן מוֹצִיאִין מִטָּתוֹ אֶלָּא דֶּרֶךְ פְּתָחִים, לֹא שְׂיִשְׁלִשְׁלוּהָ דֶּרֶךְ גִּגּוֹת¹¹. וּבִשְׂאָר הָעַם - מִתָּר לְעִשׂוֹת¹².

9) לומר: "קיים זה מה שכתוב בזה", כי אסור לישוב על גבי מיטה שספר תורה מונה עליה, כמבואר בהלכות ספר תורה פרק י, הלכה ו (מועד קטן כה, א). ודווקא על מיטתו, אבל להניח הספר לפניו על גבי ספסל, התיר רב האי גאון לאדם חשוב וגדול בתורה ויחיד בדורו, כמבואר בטור יורה דעה סימן שדמ וכן בש"ך שם ובטור יורה דעה סימן שנג. (10) אלא מוציאים אותו במיטה הראשונה שעשו לצרכו (מועד קטן שם) ובטור יורה דעה סימן שנג. (11) כגון, אם הייתה המיטה רחבה מפתח הדלת, שוברים הקיר ומרחיבים

47) עדיין ראוי הבשר למכירה. (48) הראב"ד שואל: למה לא יחכה עד שיעברו עליו שלשים יום של אבילות, כמבואר לעיל פ"ו ה"ה, שהאבל אסור בנישואין כל שלשים יום. והרמב"ן - הובא ב"טור" יו"ד סי' שמב - אומר, הואיל וכבר התכונן לחופה וטרח בה הרבה, אין לאחר החופה עד לגמר שלשים. (49) שלא יקברוהו, כדי שלא תחול עליו אבילות מיד לאחר סתימת הגולל, ואז לא יוכל לכונוס עד שתעבור האבילות. (50) הבעילה הראשונה שהחתן בועל את אשתו הבתולה, נקראת "בעילת מצוה", כי ע"ז עשאה כלי, וכמו שאמרו (סנהדרין כב, ב) "אין אשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי", ובאים לידי פריה ורביה, וכן הכתוב אומר (ישעיה נד, ה) "כי בועליך עושיך" ('תוספות' לכתובות ד, א ד"ה בעילת מצוה). (51) אחרי שקוברים את המת, אסור הוא בדברים שבצנעה, מחמת אבלו, כבסמוך. (52) ראה לעיל פ"י, ה"א. אבל ברגל ממש, מותר הוא אפילו בדברים שבצנעה, כמבואר שם ה"ג ובביאורו. (53) כתובות שם. והשווה ה' איסורי ביאה פכ"ב, ה"א. וכתוב ב"הגהות מיימוניות": מיעוט אנשים שנים, ומיעוט נשים שתיים. וביו"ד סי' שמב סעיף א, מעיר הרמ"א, שאסורים להתייחד גם ביום, ואם אינם ישנים בחדר אחד, אינם צריכים שימור כלל. (54) שם. כדי שלא תתנגה על בעלה. (55) שם. ולדעת רש"י שם ג, ב ד"ה אביו של חתן: אמה של כלה - אינה משמשת גורם לסעודה, אלא היא המכינה תכשיטין לכלה. והעיר הר"ן שם, כגון שהתמרוקים והקישוטים אינם מתקיימים. שאם לא כן, תינשא לאחר שבעת ימי האבלות באותם תמרוקים, שהכינה לה אמה מקודם.

~ יום שני כ"ו שבט ~

פֶּרֶק שְׁנַיִם עָשָׂר

1) דיני הספד, ושבעה מעמדות למת. דיני ליקוט עצמות ופינוי ארון המת ממקום למקום - לעניין אבל והספד. בן כמה שנים יהיה הקטן, ויהיה ראוי להספד. סדרי הלווייה שונים בקטנים - בהתאם לגילם. עבדים ושפחות - לעניין הספד ותנחומים.

א. הַהֶסְפֵּד כְּבוֹד הַמֵּת הוּא². לְפִיכָּךּ כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשֵׁין לְתֵן שֶׁכֶר מְקוֹנְנִים וְהַמְקוֹנְנוֹת³ וְסוֹפְדִין אוֹתוֹ. וְאִם צָוָה שֶׁלֹּא יִסְפְּדוּהוּ - אֵינן סוֹפְדִין אוֹתוֹ⁴.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

24) מן הקבר, לקברן במקום אחר. (25) דברי בכי ומספד. 26) מפורש בסמוך בהלכה הבאה. (27) שהוא ממית ומחיייה, מוריד שאול ויעל (ירושלמי מועד קטן פרק א, הלכה ה וכפירוש הטור ביורה דעה סימן תג). (28) דברי מוסר, הכובשים את לבו של אדם ומכניעים את יצרו.

ז. המפנה ארונו של מת ממקום למקום: אם שדרו²⁹ קיימת - עומדין עליו בשורה³⁰, ואומרים עליו ברפת אבלים ותנחומי אבלים³¹, ומספדין אותו, אף על פי שהעבירוהו לאחר שנים עשר חדש³²; ואם אין שדרו קיימת - אין מספדין אותו, ואין עומדין עליו בשורה, ואין אומרים עליו ברפת אבלים ולא תנחומי אבלים. ואלו הן: ברפת אבלים - דברים שאומרים בבית האבלים³³, תנחומי אבלים - שאומרים בשורה³⁴.

29) מערכת החוליות בגבו, וכן בבבא קמא טז, א "שדרו של אדם". (30) לנחמו, ראה לקמן פרק י"ג, הלכה א. (31) מועד קטן כה, א. אלא, ששם הנוסח: "שלדו קיימת" ומפרש רש"י: גופו קיים, ורבינו סובר, כיוון ששדרתו קיימת, הרי זה כ"שלדו קיים" שהשדרה היא עיקר בניין הגוף (לחם משנה). (32) ואין מספידים אפילו את החכם לאחר שנים עשר חודש למיתתו, ראה לקמן פרק י"ג, הלכה י, זה שהעבירו את ארונו ממקום למקום - מספידים הואיל ושלדו קיים ונקבר מחדש. (33) בברכת ה"טוב והמטיב" שבברכת המזון, שמוסיף בה דברים: דיין אמת, שופט בצדק, שליט בעולמו לעשות בו כרצונו וכו', כדברי רבינו בהלכות ברכות פרק ב, הלכה ח. ובירושלמי מועד קטן פרק א, הלכה ה: ברכת אבלים - מה שאומרים בבית הכנסת, ומפרש ה"קרבן העדה" "ברוך מנחם אבלים", וכן בירושלמי פסחים פרק ח, הלכה ח. וראוי להעיר שבכתובות ח, ב אמרו: "ברכת אבלים ברחבה" ומפרש רש"י: כשמברים את האבל סעודה ראשונה משל אחרים, היו מברים אותו ברחבה (רחוב העיר), ומברכים שם ברכת אבלים, ונוסח הברכה מפורש בגמרא שם: "אחינו המיוגעים המדוכאים באבל הזה... ברוך מנחם אבלים". (34) ירושלמי פסחים שם. כשחזרו מקבורת המת היו עומדים בצד בית הקברות לנחמו, כמבואר לקמן פרק י"ג, הלכה א. ח. המלקט עצמות אביו ואמו - הרי זה מתאבל עליהן פל היום פלו³⁵; ולערב - אין מתאבל, אפלו צרויין לו בסדינו. ואין אומרים עליהן קינות³⁶.

35) מועד קטן ח, א וכפירוש התוספות שם. ואותו היום נוהג בעטיפת הראש וכפיית המיטה... ורחיצה וסיכה. וכל מה שאסור באבל (כסף משנה בשם רבינו ירוחם). ולא דווקא בעצמות אביו אלא גם על עצמות כל הקרובים, מתאבל עליהם ביום לקיטתן, בכל הדברים הנוהגים באבל (טור יורה דעה סימן תג). (36) כבר הזכיר זה רבינו לעיל הלכה ו, וכן משמיענו שאפילו על עצמות אביו ואמו אין אומרים קינות.

ט. אין מספדין את הקטנים. וכן פמה שנים יהיה?

הפתח (מועד קטן שם). (12) שלא אמרו אלא: "חכם כבודו דרך הפתח", וכן: "חכם כבודו במיטה הראשונה".

ד. אין פותחין משבעה מעמדות למת¹³. ואין עושין מעמד ומושב בפחות מעשרה¹⁴. ואין עושין אלא בקרובים¹⁵. ואין עושין אלא ביום ראשון¹⁶, ובבית הקברות, ובמקום שנהגו¹⁷. פיצד עושין במקום שנהגו? מעמדין שאר הקרובים ובני משפחה שאינן בני אבל, ואומרים לפניהם דברי קינות וכיוצא בהן. ואחר כך אומר: שבו יקרים שבו! ואומר לפניהם דברים אחרים פשהן יושבין. ואחר כך: עמדו יקרים עמדו! ואומר פשהן עומדין. וחזר ואמר כך עד שבע פעמים¹⁸.

13) בחזרתם מן הקבר הולכים מעט ויושבים, לנחם האבלים, או להרבות צער על המת ולתת איש אל לבו לשוב בתשובה, כי חיי האדם הבל. ועומדים, והולכים מעט וחוזרים ויושבים מעט, כך עושים שבע פעמים, כנגד שבעה הבלים הכתובים בקהלת (א, ב) "הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים (=הבלים שניים במשמע) הכל הבל" (בבא בתרא ק, ב וברשב"ם שם). ורש"י למגילה כג, ב אומר: "כשנושאים את המת לקברו היו יושבים שבע פעמים לבכות את המת, והרוצה לספדו יספוד". (14) אנשים (מגילה כג, ב). (15) קרובי המת שאינם מתאבלים באים למעמדות לכבוד המת. (16) לקבורת המת. (17) בבא בתרא שם. (18) ולדעת הרשב"ם שם, לאחר שישבו מעט, היה הממונה אומר להם עמדו ולכו אל מקום אחר. ובטור יורה דעה סימן שעו מביא בשם גאון: "וצריך לישב שבע פעמים מפני שהרוחות מלוות אותו, ובכל שעה שיושב בורחות ממנו".

ה. פדרך שעושין מעמד ומושב לאנשים במקום שנהגו, כך עושין לנשים¹⁹. ומספדין הנשים באנשים בכל מקום²⁰. אבל אין מניחין משת האשה ברחוב לעולם²¹, שזה גנאי לאשה²², אלא סמוך למיתתה קבורתה²³.

19) בבא בתרא שם. (20) כשמתה אמו של בן זוא, הספידה רבן גמליאל הספד גדול (ראש השנה כה, א). וכן במגילה כח, ב "רפרם הספיד כלתו בבית הכנסת". (21) אפילו שלא בימי חול המועד, אלא בכל ימות השנה, ראה לעיל פרק י"א, הלכה ג. (22) להיות מונחת מתה ברחוב לעיני הכל. (23) מועד קטן כח, א, שנאמר (במדבר כ, א) "ותמת שם מרים ותיקבר שם" - סמוך למיתה קבורה, ולשון ה"ממוקי יוסף" למשנה שם: "שגנאי הוא לנשים החיות, כשאשה מתה עומדת [שוכבת] בתכריכהי לבושה לפני האנשים".

ו. המלקט עצמות²⁴ - אין אומרים עליהם קינים ונהיה²⁵, ולא ברפת אבלים ולא תנחומי אבלים²⁶. אבל אומרים עליהן דברי שבת להקדוש ברוך הוא²⁷ ודברי פבושים²⁸.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יב. הַעֲבָדִים וְהַשְּׁפָחוֹת⁵⁰ - אֵין מְסַפְּדִין אוֹתָן, וְאֵין עוֹמְדִין עֲלֵיהֶן בְּשׁוּרָה, וְאֵין אוֹמְרִים עֲלֵיהֶן בְּרַכַּת אֲבָלִים וְתַנְחוּמֵי אֲבָלִים; אֲלָא אוֹמְרִין לוֹ כְּשֵׁם שְׁאוֹמְרִין לוֹ עַל שׁוּרֵי וְעַל חֲמוּרוֹ: הַמְקוּם יְמֵלָא חֲסְרוֹנָךְ⁵¹.

(50 הכנענים. 51 ברכות טז, ב. ושם אמרו: "רבי יוסי אומר: אם עבד כשר הוא, אומרים עליו, הוי איש טוב ונאמן, ונהנה מיגיעו, אמרו לו: אם כן, מה הינחת לכשרים".

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

(1 סדר ניהום אבלים. מת שאין לו אבלים להתנחם עליו, כיצד עורכים לו אבל וניחומים. באיזה כלים מביאים את המאכל לבית האבל להברותו. שלבי זמן שונים באבילות, לבכי, להספד, לתספורת ולשאר חיובי אבל. החובה לדאוג ולפשפש במעשים לחזור בתשובה - בימי האבל.

א. פִּיצַד מְנַחֲמִין אֶת הָאֲבָלִים? אַחַר שְׁקוּבְרִין אֶת הַמֵּת מִתְקַבְּצִין הָאֲבָלִים וְעוֹמְדִין בְּצַד בֵּית הַקְּבָרוֹת, וְכָל הַמְּלֻזִין אֶת הַמֵּת עוֹמְדִין סָבִיב לְהֵן שׁוּרָה לְפָנֵי שׁוּרָה. וְאֵין שׁוּרָה פְּחוּתָה מֵעֲשָׂרָה, וְאֵין אֲבָלִים מִן הַמְּנַנִין².

(2 סנהדרין יט, א. הואיל והשורה אינה דבר של חיוב כמו כל המצוות, אלא תוקנה לנחם אבלים, אינו ראוי שהמתנחם יהיה ממנין המנחמים (רדב"ז), אבל זה ברור שהאבל מצטרף לברכת הזימון, בין לשלשה, בין לעשרה, שהרי חייב בכל המצוות (שם) וכן ביו"ד סי' שעט סעיף ה. וראה כתובות ח, ב.

ב. הָאֲבָלִים עוֹמְדִין לְשִׂמְאַל הַמְּנַחֲמִין, וְכָל הַמְּנַחֲמִין בָּאֵין אֲצֵל הָאֲבָלִים אֶחָד אֶחָד³, וְאוֹמְרִים לְהֵן: תְּנַחֲמוּ מִן הַשְּׂמִים⁴. וְאַחַר כֵּן הוֹלֵךְ הָאֲבָל לְבֵיתוֹ. וְכָל יוֹם וַיּוֹם מְשַׁבְּעַת יְמֵי אֲבָלוֹת בָּאֵין בְּנֵי אָדָם לְנַחֲמוֹ, בֵּין שְׂבָאוֹ פְּנִים חֲדָשׁוֹת⁵ בֵּין שְׂלָא בָּאוּ⁶.

(3 סנהדרין שם. ופני האבלים מול פני המנחמים. (4 שם, לגבי כהן גדול המנחם את אחרים, והשווה לעיל פ"ז, ה"ו. (5 שעדיין לא נחמוהו כלל. (6 מנחמים אותו כל שבעה, ואפילו אלה שנחמוהו אתמול, כמו שאמרו (מ"ק כב, א) "אפילו בא ביום השביעי... והוא שבא ומצא מנחמים אצלו". ושם כא, א: "ואם באו פנים חדשות".

ג. הָאֲבָל מְסַב בְּרֵאשׁ⁷. וְאֵין הַמְּנַחֲמִין רְשָׁאֵין לִישֵׁב אֲלָא עַל גְּבֵי קַרְקַע. שְׁנַאֲמַר: וַיִּשְׁבּוּ אֹתוֹ לְאַרְצֵי⁸. וְאֵין רְשָׁאֵין לֹאמַר דְּבַר עַד שֵׁיפְתַח הָאֲבָל אֶת פִּיו תְּחִלָּה. שְׁנַאֲמַר: וְאֵין דְּבַר אֲלֵיו דְּבַר; וְכַתִּיב: אַחֲרֵי כֵן פָּתַח אִיּוֹב אֶת פִּיהוּ וַיְגַדֵּל, וַיַּעַן אֱלֹהֵי⁹. וְכֵיּוֹן שְׁנַעֲבַע בְּרֵאשׁוֹ - שׁוֹב אֵין הַמְּנַחֲמִין רְשָׁאֵין לִישֵׁב אֲצֵלוֹ, שְׂלָא נְטְרִיחַוְהוּ יוֹתֵר מְדִי¹⁰.

רְאוּי לְהֶסְפֵּד? בְּנֵי עֲנִיִּים אוּ בְנֵי זְקֵנִים - בְּנֵי חֲמָשׁ³⁷; וּבְנֵי עֲשִׂירִים - בְּנֵי שֵׁשׁ. אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקִבוֹת.

(37 שהעני מצטער על בניו יותר מן העשיר, לפי שאין לו שמחה אחרת (מועד קטן כד, ב וברש"י). ושם אמרו: "בני זקנים - כבני עניים".

י. תִּינוּק שְׂמַת: כָּל שְׁלֹשִׁים - יוֹצֵא בְּחִיק³⁸, וְנִקְבֵּר בְּאִשָּׁה אַחַת וּבְשְׁנֵי אֲנָשִׁים; אֲבָל לֹא בְּאִישׁ אֶחָד וּבְשְׁתֵּי נָשִׁים, מִפְּנֵי הַיְחוד³⁹. וְאֵין עוֹמְדִין עֲלָיו בְּשׁוּרָה, וְאֵין אוֹמְרִין עֲלָיו בְּרַכַּת אֲבָלִים וְתַנְחוּמֵי אֲבָלִים⁴⁰. בֵּן שְׁלֹשִׁים יוֹם גְּמוּרִים⁴¹ - יוֹצֵא בְּגִלוֹסְקָמָא⁴² קְטָנָה הַנְּטֻלַת בְּאֲפָסִים⁴³. וְעוֹמְדִין עֲלָיו בְּשׁוּרָה, וְאוֹמְרִין עֲלָיו בְּרַכַּת אֲבָלִים וְתַנְחוּמֵי אֲבָלִים⁴⁴. בֵּן שְׁנַיִם עָשָׂר חֲדָשׁ - יוֹצֵא בְּמִטָּה.

(38 לבית הקברות, ולא בארון. (39 שאסור להתייחד אפילו עם שתי נשים, מפני שדעתך קלה, ושתייהן נוחות להתפתות, אבל בשני אנשים מותר, שהאחד בוש מחבירו (קידושין פ, ב וברש"י). וכל זה בשעת אבל, שיצרו שבור ונכנע, אבל שלא בשעת אבלו, אפילו אנשים הרבה אסור להם להתייחד עם אשה אחת, עד שתהיה אשתו של אחד מהם שם, כדברי רבינו בהלכות איסורי ביאה פרק כ"ב, הלכה ח ובכסף משנה שם. (40 מועד קטן כד, ב. (41 יצא מחזקת נפל, אבל יום שלושים עצמו כיום שלפניו הוא (בכורות מט, א), והשווה לעיל פרק א, הלכה ו. (42 תיבה או ארון בלשון יוונית. "ויישם בארון במצרים" (בראשית ג, כו) מתרגם יונתן: ושון יתיה בגלוסקמא. ונוסח הגמרא במועד קטן שם: דלוסקמא. ונוסח הערוך בכל המקומות בתלמוד: גלוסקמא. (43 בזרועות שני אנשים דרך כבוד (רש"י שם). (44 כשאר כל אדם (שם). ולדעת הרמ"א ביורה דעה סימן שדמ סעיף ד אין אומרים צידוק הדין וקדיש על תינוק "עד שיהיה בן יב חודש, שיצא במיטה".

יא. כָּל הַיּוֹצֵא בְּמִטָּה - רַבִּים מְצַהִיבִין⁴⁵ עֲלָיו; וְכָל שְׂאֵינוֹ יוֹצֵא בְּמִטָּה - אֵין רַבִּים מְצַהִיבִין עֲלָיו. וְכָל הַנֶּכֶר לְרַבִּים⁴⁶ - רַבִּים מִתְּעַסְקִין בּוֹ⁴⁷; וְכָל שְׂאֵינוֹ נֶכֶר לְרַבִּים - אֵין רַבִּים תִּיבִין לְהִתְעַסֵּק בּוֹ. וּמְקוּם שְׁנֵהֲגוּ נָשִׁים לְצֵאת לְפָנֵי הַמִּטָּה - יוֹצֵאוֹת לְפָנֵי הַמִּטָּה⁴⁸; לְאַחַר הַמִּטָּה - יוֹצֵאוֹת לְאַחַר הַמִּטָּה⁴⁹.

(45 שרויים בצער וסופדים. (46 שהיה רגיל לצאת מן הבית, והכירו אותו. (47 לספרו וללוותו. (48 ואין לחוש להרהור עבירה בשעת צער ואבל. (49 סנהדרין כ, א. ובירושלמי שם פרק ב, הלכה ד אמרו: לפני המיטה - שהן גרמו מיתה. לאחר המיטה - מפני כבוד בנות ישראל, שלא יהו (האנשים) מביטים בנשים. וביורה דעה סימן שנט סעיף א מסכם: "ועכשיו נהגו שאין יוצאות אלא לאחר המיטה, ואין לשנות".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. מְכַבְּדִין וּמְרַבְּצִין¹⁸ בְּבֵית הָאָבֶל¹⁹, וּמְדִיחִין קְעָרוֹת וְכוֹסוֹת וְקִיתוֹנוֹת²⁰ וְצִלוֹחֵיֹת²¹, וּמְדִלְקִין אֶת הַנְּרוֹת. אָבֶל אֵין מְבִיאִין שָׁם לֹא אֶת הַמְּגָמֵר²² וְלֹא אֶת הַבְּשָׂמִים²³.

18) מכבדים - מטאטאים; מרביצים - מזלפים מים על הרצפה להשכיב את האבק. 19) ואין בזה משום מלאכה לאבל (מו"ק כז, א). 20) כדים. 21) בקבוקים קטנים, ראה מלכים ב, ב. 22) קטורת של בשמים, הנשרפים באש ומעלים ריחות נעימים. 23) שם, שאסור לאבל להתענג ולהתעדן, אבל כל זמן שהמת מוטל, מביאים בשמים לבית המת, או על המת עצמו, להעביר הריח הרע, אלא שאין מברכים על בשמים של מתים, כמבואר שם וב'נמוקי יוסף', והשווה הל' ברכות פ"ט, ה"ח.

ז. אֵין מוֹלִיכִין לְבֵית הָאָבֶל הַמְּאָכֵל שֶׁמְבָרִין בוֹ לֹא בְּכֵלֵי כֶּסֶף וְלֹא בְּכֵלֵי שֶׁעִם²⁴ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, אֲלֵא בְּכֵלֵי נְסָרִים²⁵ שֶׁל עֲרֻבָה קְלוּפָה וְכִיּוֹצֵא בָהֶן; שֶׁלֹּא לְבִישׁ אֶת מֵי שְׂאִין לוֹ. וְאֵין מְשַׁקֵּין בְּזוֹכוּכֵי לְבָנָה, אֲלֵא בְּצַבּוּעָה; שֶׁלֹּא לְבִישׁ אֶת הָעֵנָיִים שְׂאִין יִינּוּתֵיהֶן טוֹבוֹת²⁶.

24) עשויים מקליפת אלון מיוחד. 25) בדפוס רומי ר"מ: בכלי נצרים. וכן הנוסח במו"ק שם. 26) ובזוכוכית צבועה, אין מראה היין ניכר מבחוץ (שם).

ח. אֵין שׁוֹתִין בְּבֵית הָאָבֶל יָתֵר עַל עֲשָׂרָה כּוֹסוֹת לְכֹל אֶהָד וְאֶהָד: שֶׁלִּשָׁה קָדִים אֲכִילָה, וּשְׁלֹשָׁה בְּתוֹךְ אֲכִילָה, וְאַרְבָּעָה לְאַחַר אֲכִילָה. וְלֹא יוֹסִיף, שְׁמָא יִשְׁתַּבֵּר²⁷.

27) כתובות ח, ב "התחילו היו שותים ומשתכרים, החזירו הדבר ליושנה". ומפרש רש"י: ליושנה עשר כוסות. אלא שרש"י שם מפרש, שהיו משקים בעיקר את האבל, ככתוב (משלי לא, ו) "ויין למרי נפש", ואולי עם האבל היו שותים גם המנחמים. והרמב"ן - הובא בכסף-משנה - סובר, שלא ישתו אלא תוך הסעודה, שיין שבתוך הסעודה אינו משכר, וגם רבינו לא כתבה דרך חיוב אלא דרך שלילה, וראה לעיל פ"ד, ה"ו: "נקבר המת, הרי זה מותר... ולשתות יין מעט כדי לשרות אכילה שבמעיו אבל לא לרוות". הרי שלכתחילה אין לו לשתות יין אלא בתוך הסעודה.

ט. אֵין אוֹמְרִין שְׁמוּעָה²⁸ וְהַגְּדָה בְּבֵית הָאָבֶל²⁹, אֲלֵא יוֹשְׁבֵי דְוִין³⁰. וְכֵן אֵין אוֹמְרִין בְּפָנֵי הַמֵּת אֲלֵא דְבָרִים שֶׁל מֵת³¹. אָבֶל לְעֶסֶק בְּדַבְּרֵי תוֹרָה בְּפָנָיו אוֹ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - אֲסוּר³².

28) דברי הלכה. 29) לפי שמושכים הלב, ולא יתעסקו באבילות (מו"ק כג, א. וב'נמוקי יוסף' שם). ואפילו בסתם דברי חול, נכון להחמיר, כדי שיתן אל לבו אבילותו (רדב"ז). ובירושלמי מו"ק פ"ג, הובא ב"הגהות מיימוניות" אמרו: אין לאכול עם האבל רוב עם, שיצטרכו להתחלק

7) כתובות טט, ב, שנאמר (איוב כט, כה) "אבחר דרכם ואשב ראש... כאשר אבלים ינחם". ואמרו שם, קרא: ינחם, שהמתנחם מושיבים אותו בראש לנחמו. 8) מאמר רב יהודה, הביאו הר"ף למו"ק סוף פ"ג, ובגירסת הגמרא שלפנינו (כח, ב) איננו, גם ב"ליקוט שמעוני" לאיוב שם מביא מאמר זה בשם רבי. 9) אליפו היה ממנחמי איוב, ולא ענה דבר עד אשר איוב האבל פתח פיו (מו"ק כח, ב). 10) שם, כיון שהאבל אסור בשאילת שלום, בזמן שהוא רוצה לפטור את מנחמיו לביתם, הוא שוחה בראשו, כתלמיד השוחה לפני רבו ליתן שלום (רדב"ז בשם הרמב"ן).

ד. מֵת שְׂאִין לוֹ אֲבָלִים לְהַתְּנַחֵם - בָּאִים עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם בְּשָׂרֵין וְיוֹשְׁבֵין בְּמִקְוָמוֹ¹¹ כֹּל שִׁבְעַת יָמֵי הָאָבִלוֹת¹², וְשָׂר הָעַם מִתְּקַבְּצִין עֲלֵיהֶן. וְאִם לֹא הָיוּ שָׁם עֲשָׂרָה קְבוּעִין - בְּכֹל יוֹם וְיוֹם מִתְּקַבְּצִין עֲשָׂרָה מְשָׂר הָעַם¹³ וְיוֹשְׁבֵין בְּמִקְוָמוֹ¹⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מת שאין לו אבלים להתנחם - באים עשרה בני אדם בשרין ויושבין בו".

והראב"ד השיג וכתב: "א"א זה אין לו שורש". ובפרק י"ד ה"ו כתב הרמב"ם שניחום אבלים הוא גמ"ח עם החיים ועם המתים. ויש לומר שזהו יסוד מחלוקתם, שלדעת הרמב"ם ניחום אבלים הוא גמ"ח גם עם המתים, ולכן גם במת שאין לו אבלים להתנחם "באים עשרה בני אדם כו". אבל לדעת הראב"ד הוא גמ"ח עם החיים בלבד.

(על פי לקו"ש חלק כ' ע' 569 מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

11) במקום שמת שם. 12) לדעת הרדב"ז, אין הכוונה שישבו שם כל היום, כדרך שהאבל יושב בקביעות כל היום, אלא באים בכל יום בבוקר ובערב, בזמן שהציבור רגיל לבוא לנחם האבלים. 13) שלא ישבו אתמול כמתנחמים. 14) שבת קנב, א: "מת שאין לו מנחמים" וכו', ומפרש רבינו: כאילו היה מנוקד מנחמים, שפירושו מתנחמים, שוודאי כל ישראל מנחמים הם, ולא תמצא אלא מת שאין לו אבלים להתנחם, ומתוך שלא הזכיר: אבלים, מכאן שעיקר ההקפדה שישבו עשרה אנשים בכל יום להתנחם, ושאר כל העם יבואו לנחמם (מרכבת המשנה).

ה. הַפֶּל חִיבִין לְעַמֵּד בְּפָנֵי נְשִׂיא¹⁵, חוּץ מְאָבֶל וְחוּלָה¹⁶. וְלְכֹל הָעוֹמֵד מִפְּנֵי אוֹמֵר לוֹ 'שָׁב', חוּץ מְאָבֶל וְחוּלָה. שְׁמִשְׁמַע: יֵשֵׁב בְּאָבֶלוֹ, יֵשֵׁב בְּחִלּוֹ¹⁷.

15) כשננס לבית-המדרש. 16) שקשה עליהם העמידה, זה מפני אבלו המדכאו, וזה בגלל חליו. 17) מו"ק כז, ב. "אלא אומר להם: המקום יברך אתכם אל תטרחו" (נמוקי יוסף' שם).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(בראשית נ, א) בעקב אבינו "ויבך (=יוסף) עליו וישק לו".
 (40) המנויים לעיל פ"ו ה"ב, ובמו"ק שם אמרו: "מכאן
 ואילך, אמר הקב"ה: אי אתם רחמנים בו יותר ממני".

יב. כָּל מִי שְׂאִינוּ מִתְאַבֵּל כְּמוֹ שְׂצוּוֹ חֲכָמִים - הָרִי
 זֶה אֶקְרִי⁴¹. אֵלָּא יִפְחַד וַיִּדְאָג וַיִּשְׁפָּשֵׁף⁴² בְּמַעֲשָׂיו
 וַיִּחְזַר בְּתִשְׁבּוּבָה. וְאֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה שְׂמַת - תִּדְאָג
 כָּל הַחֲבוּרָה כְּלָהּ⁴³. כָּל שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרֵאשׁוֹנִים
 יִדְאָה אֶת עֲצָמוֹ כְּאִלוֹ חֲרִב מְנַחַת לוֹ עַל צְוֹארוֹ⁴⁴;
 וּמְשַׁלְּשָׁה וְעַד שְׁבַעָה - [כְּאִלוֹ הַיָּא] מְנַחַת בְּקֶרֶן
 זָוִית; מִכָּאן וְאֵילָף⁴⁵ - [כְּאִלוֹ] עוֹבְרַת כְּנִגְדוֹ בְּשׁוּק⁴⁶.
 כָּל זֶה לְהַקִּין עֲצָמוֹ, וַיִּחְזַר⁴⁷ וַיַּעֲזֹר מִשְׁנֵתוֹ. וְהָרִי
 הוּא אוֹמֵר: הַפִּיטָה אֲתָם וְלֹא חָלוּ. מִקְּלָל שְׂצָרִיף
 לְהַקִּין וְלַחֹל.

(41) שאין לבו מתרגש ומשתתף בצרת קרובו וחבירו.
 (42) ימשמש ויבדוק. "ויחפש, בגדול החל" (שם מד, יב)
 מתרגם הירושלמי: ופשפש. (43) שבת קו, א. ומפרש
 רש"י: "יראו מן המיתה. (44) מו"ק כז, ב. ושם הנוסח:
 בין שתי ירכותיו. ובר"ף שם: בין כתפיו, ומפרש ה'נמוקי
 יוסף': שאילו זוקף ראשו, היתה דוקרתו מאחוריו, וכל כך
 יעמוד בכובד ראש. (45) עד "ב חודש. (46) מו"ק שם.
 שמירת הדין מתוחה נגדו. ובירושלמי שם פ"ג, ה"ז: "שכל
 אותה השנה, הדין מתוח כנגד המשפחה... כל שבעה -
 החרב שלופה, עד שלשים - היא רופפת, לאחר שנים-עשר
 חודש - היא חוזרת לתערה, למה הדבר דומה? לכיפה של
 אבנים, כיון שנתעורה (=נודעזעה) אחת מהן, נתעוררו
 כולן... ואם נולד בן זכר באותה המשפחה, נתרפאת כל
 אותה המשפחה". (47) ובכ"י תימן: לחזור בתשובה וכו'.

פָּרֶק אַרְבַּעָה עָשָׂר

1) מתבארת בו מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, לנחם
 אבלים, להכניס הכלה וללוות האורחים וכו'. גודל ערך
 מצות הכנסת אורחים והלויתם לדרכם. זמני ביקור חולים.
 ביטול מלאכה ותלמוד תורה להוצאת תלמיד חכם לקבורה.
 נחום אבילי גוים וביקור חוליהם. איסור הנאה מבתי קברות,
 בנין הקבר, המת וכל תכריכיו והכלים הנזוקים על מנתו
 מחמת צער. הכבוד שעושים למלך או נשיא שמתו.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל דְּבָרֵיהֶם לְבַקֵּר חוֹלִים, וּלְנַחֵם
 אַבְלִים, וְלַהּוֹצִיא הַמֵּת, וְלַהֲכַנִּיס הַכְּלָה², וְלִלְווֹת
 הָאוֹרְחִים³, וְלַהֲתַעֲסֵק בְּכָל צָרָכֵי הַקְּבוּרָה: לְשֵׂאת עַל
 הַפֶּתַח⁴, וְלִילֵף לְפָנָיו⁵, וְלִסְפֹּד, וְלַחֲפֹר, וְלִקְבֹר⁶. וְכֵן
 לְשַׁמֵּחַ הַכְּלָה וְהַחֲתָן, וְלִסְעֵדָם בְּכָל צָרָכֵיהֶם⁷. וְאִלוֹ
 הֵן גְּמִילוּת חֲסִדִים שְׂבִגוּפוֹ, שְׂאִין לָהֶם שְׁעוּר⁸. אַף
 עַל פִּי שֶׁכָּל מִצְוַת אֵלוֹ מִדְּבָרֵיהֶם, הָרִי הֵן בְּכָלֵל
 וְאֶהְבֵּת לְרַעַף כְּמוֹד⁹ - כָּל הַדְּבָרִים שְׂאֵתָה רֹצֵה
 שְׂעִישׂוֹ אוֹתָם לֶף אֲחָרִים, עֲשֵׂה אֶתָּה אוֹתָן לְאֲחִירֵי
 בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת¹⁰.

לשני מקומות, וכן ביו"ד סי' שעח סעיף י. (30) מצטערים
 וכואבים. (31) דברי הספד וצרכי הוצאתו וקבורתו.
 (32) ברכות ג, ב. ית, א. כי הכל חייבים לספר בדברי תורה,
 והמת דומם, הרי זה "לועג לרש", והכתוב אומר (משלי יז,
 ה) "לועג לרש חרף עושהו" (רש"י), אבל דברי חולין, שאין
 גנאי למחריש בהם - אין לאסור, ומעשים בכל יום,
 שעוסקים בדברי חול פני המת, במעמד רבנים קשישים
 ואין מוחים בידם (הגהות מיימוניות). וכל שהוא לכבוד
 המת, ודאי שמתר לומר בפניו. ועל זה סומכים לקרוא
 פסוקים בבית-הקברות, ודרשה לכבוד המת (כסף-משנה,
 וכן ביו"ד סי' שדמ סעיף יז). וראה לקמן פ"ד הי"ג, וכן
 בהלכה כה, ש"מושיבים ישיבה על קברו (=של מלך)
 שבעה ימים", ובביאורנו שם.

י. אֵין בּוֹכִין עַל הַמֵּת יְתֵר מִשְׁלֹשָׁה יָמִים, וְאֵין
 מִסְפִּידִין יְתֵר מִשְׁבַּעָה³³. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים?
 בְּשָׂאֵר הָעַם; אֲבָל תְּלַמְדֵי חֲכָמִים - הַכֹּל לְפִי
 הַחֲמִתָּן. וְאֵין בּוֹכִין עֲלֵיהֶן יוֹתֵר מִשְׁלֹשִׁים יוֹם; שְׂאִין
 לָנוּ גְדוֹל מִמֶּשֶׁה רַבָּנוּ, וְכֹתִיב: וַיִּתְמוּ יָמֵי כָּכִי אֲבָל
 מִשָּׂה³⁴. וְכֵן אֵין מִסְפִּידִין יְתֵר עַל שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי הַדָּשׁ.
 אֵין לָנוּ בְּהַחֲמָה גְדוֹל מִרַבָּנוּ הַקָּדוֹשׁ, וְשְׁנַיִם עֶשְׂרֵי
 הַדָּשׁ בְּלִבְד נִסְפָד³⁵. וְכֵן חֲכָם שְׂבַאָה שְׂמוּעָתוֹ לְאַחַר
 שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי הַדָּשׁ³⁶ - אֵין סוֹפְדִין אוֹתוֹ³⁷.

(33) מו"ק כז, ב. שנאמר (ירמיה כב, י) "אל תבכו למת ואל
 תנודו לו" - אל תבכו, יותר מדאי; ואל תנודו לו, יותר
 מכשיעור, שלשה - לבכי, ושבעה - להספד. (34) כתובות
 קג, ב, רבינו הקדוש ציוה להושיב ישיבה אחריו עם מלאת
 שלשים יום למותו, אמר: איני עדיף ממש רבינו וכו'.
 (35) שם. עד שלשים יום ספרו ביום ובלילה, מכאן ואילך
 ספרו ביום ולמדו בלילה, או להיפך. (36) משמת.
 (37) אפילו ביום שמועה. שכן מצינו (יבמות עט, א) שדוד
 המלך רצה להספיד את שאול המלך ולא הספידו, כיון
 שכבר עברו שנים עשר חודש מנפילתו, ומפרש רש"י:
 "שאין דרך כבוד לספוד אחר י"ב חודש", אחר שנתקבלו
 נתחומין על המת, כאמור במועד קטן כא, ב'.

יא. אֵל יִתְקַשֶּׁה³⁸ אָדָם עַל מָתוֹ יְתֵר מִדִּי. שְׂנַאֲמֵר:
 אֵל תִּכְבוֹ לְמַת וְאֵל תִּגְדוֹ לוֹ. כְּלוֹמֵר: יְתֵר מִדִּי³⁹.
 שְׂזָהוּ מִנְהַגוֹ שֶׁל עוֹלָם; וְהַמְצַעַר [עֲצָמוֹ יוֹתֵר] עַל
 מִנְהַגוֹ שֶׁל עוֹלָם - הָרִי זֶה טַפְשׁ. אֵלָּא פִיּוֹד נַעֲשֵׂה?
 שְׁלֹשָׁה לְבָכִי, שְׁבַעָה לְהַסְפֹּד, שְׁלֹשִׁים יוֹם לְתַסְפֵּרַת
 וְלִשְׂאֵר הַחֲמִשָּׁה דְבָרִים⁴⁰.

(38) מרבה להתאבל. (39) מו"ק כז, ב ושם אמרו:
 "המתקשה על מתו יותר מדאי, על מת אחר הוא בוכה".
 וב"פתחי תשובה" ליו"ד סי' שצד ס"ק א, מביא בשם 'ספר
 חסידים': אדם שמת בנו או בתו אל ינשק אותם, ושאר
 מתים - סובר ה"פתחי תשובה" שמתר לנשקם, ככתוב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומפרש רש"י: תנחומי אבליים - תקנת חכמים בעלמא הוא, וכן פירש רבינו לעיל הל' ממרים פ"ז, ה"ב.

ב. שְׂכַר הַלוּוִיָּהּ¹¹ מִרְפָּה מִן הַפֶּלֶל¹². וְהוּא הַחֹק שֶׁחֲקָקוּ אֲבֹרְתָם אֲבִינוּ, וְדָרָךְ הַחֶסֶד שֶׁנֶּהַג בָּהּ: מֵאֲכִיל עֹבְרֵי דְרָכִים, וּמִשְׁקָה אוֹתָן, וּמִלֶּחֶם אוֹתָן¹³. וּגְדוּלָה הַקְּנֵסֶת אוֹרְחִים מִהַקְּבֵלֶת פְּנֵי שְׂכִינָה, שְׁנֵאמַר: וַיֵּרָא וְהִגָּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים¹⁴. וְלוּוִיִּם יוֹתֵר מִהַקְּנֵסֶתָן. אָמְרוּ חֲכָמִים: כָּל שְׂאִינוּ מִלֶּחֶם - פָּאֵלוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים¹⁵.

(11) בכת"י תימן: הלווי. (12) סוטה מו, ב: "ששכר הלווייה אין לה שיעור". (13) "ואברהם הולך עמם לשלחם - המשל אומר: האכלת, השקית, תלווה, כך: ואברהם הולך עמם לשלחם" (מדרש בראשית רבה, פמ"ח, אות כ). ובמדרש "שוחר טוב" פל"ז, אמרו: ויטע אשיל' בבאר שבע - אכילה, שתיה לוייה. וכן ברש"י סוטה י, א ד"ה פונדק. (14) וירא וירץ לקראתם, הרי שהניח את השכינה, והלך לקבל האורחים (שבת קכז, א). (15) סוטה מו, ב "שאלמלי ליווהו אנשי יריחו לאלישע, לא גירה דובים לתינוקות, שנאמר (מלכים ב, כג-כד) ויעל משם... ונערים קטנים יצאו מן העיר ויתקלסו בו... ויקללם בשם ה', ותצאנה שתיים דובים מן היער ותבקענה מהם ארבעים ושני ילדים". וכך אמרו שם: "ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו - וכי על לבנו עלתה, שבית-דין שופכים דמים? אלא לא בא לדינו ופטרנוהו בלא מזונות, ולא ראינוהו והחננוהו בלא לווייה".

ג. כּוֹפֵין לְלוּוִיָּהּ¹⁶ כְּדָרָךְ שְׂכּוֹפֵין לְצַדִּיקָהּ¹⁷. וּבֵית דִּין הָיוּ מְתַקְּנִין שְׁלוּחֵינָן לְלוּוִיָּהּ אֲדָם הַעֹבֵר מִמְקוֹם לְמִקוֹם. וְאִם נִתְעַצְלוּ כְּדָבָר זֶה - מְעַלָּה עֲלֵיהֶם פָּאֵלוּ שְׂכֹכּוּ דָמִים¹⁸. אֲפֵלוּ הַמְלִיחָה אֶת חֲבֵרוֹ אֲרִבַּע אַמּוֹת - לֹשׁ לוֹ שֶׁכָּר הִרְבָּה¹⁹. וְכַמָּה שְׁעוֹר לְוִיָּהּ שֶׁחֵיב אֲדָם בָּהּ? הֲרֵב לְתַלְמִיד - עַד עֵבֹרָה שֶׁל עֵיר²⁰. וְהָאִישׁ לְחֲבֵרוֹ - עַד תְּחוּם שַׁבָּת²¹. וְהַתְּלָמִיד לְרֵב - עַד פְּרֹסָה²². וְאִם הָיָה רֵבּוֹ מִבְּהָקָה²³ - עַד שְׁלֹשׁ פְּרֹסָאוֹת²⁴.

(16) את מי שאינו רוצה ללוות את חברו לדרך, שילווחו (סוטה מו, ב). (17) לתת צדקה, ראה הל' מתנות עניים פ"ז, ה"י. (18) סוטה שם. שהמהלך יחידי בדרך צפוי לסכנת לסטים. וב"תפארת ישראל" למשנה שם (פ"ט, מ"ו) מנמק: "ואפשר שלכך נהרג מלסטים, שחשבוהו כאיש שאין לו אוהבים לדרוש דמו". (19) שם. "בשביל ארבע פסיעות שליווה פרעה לאברהם, שנאמר: ויצו עליו פרעה אנשים וגו', נשתעבד בבניו ארבע מאות שנה". (20) שבעים אמה ושייריים שנותנים אותן עבור (=בליטה) לעיר, ומהן והלאה מודדים תחום שבת (רא"ש לנדרים נו, ב). (21) שהוא אלפיים אמה מחוץ לעיר. (22) ארבעה מילים, ומיל הוא שיעור תחום שבת. (23) שרוב חכמתו קיבל ממנו. (24) סוטה שם.

~ נקודות משיחות קודש ~

"עשה אתה אותן לאחד בתורה ובמצות".

יש שלמדו מכאן שמצוות אהבת ישראל היא רק "לרעך" בתורה ומצוות, ואילו את הרשע מותר או מצוה לשנוא. אבל כבר העירו באחרונים מזה שלומדין מהפסוק ואהבת לרעך כמוך "ברור לו מיתה יפה" שכולל גם את הרשע (המחויב במיתה), ורק מסית נתמעט בפירוש ממצוות אהבת ישראל.

ומוכח מזה שהמצוה לשנוא את הרשע היא לא מפני שנתמעט מהלשון "ואהבת לרעך כמוך" אלא שהוא ציווי בפני עצמו. וכן מוכח מתניא (פרק ל"ב) שגם אלו שמצוה לשנוא אותם, מצוה לאהבם גם כן.

וכן מוכח גם מלשון הרמב"ם (הלכות דעות פ"ו ה"ג) שסתם "לאהוב כל אחד ואחד מישראל כגופו".

(על פי לקו"ש חלק י"ז עמוד 217 הערה 17 מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(2) לחופה. (3) בדרכם למקומם. (4) השווה לעיל פ"ד, ה"ב: "ויסובלים את המת על הכתף עד בית-הקברות", ובביאורו שם. (5) לפני מיטתו. (6) מו"ק כח, ב: "היה רבי מאיר אומר: 'והחי יתן אל לבו' (קהלת ז, ב) - דברים של מיתה. אם ספר - יספרוהו; אם קבר - יקברוהו; אם טען (נשא) יטענוהו" וכו'. וראה לעיל פ"ב ה"ב, ובביאורו שם. (7) ברכות ו, ב: "ואם משמחו (לחתן), מה שכרו? זוכה לתורה שניתנה בחמשה קולות" וכו'. ובכתובות יז, א אמרו: "רבי יהודה בר אילעי היה נוטל בד של הדס ומרקד לפני הכלה, ואומר: כלה נאה וחסודה". (8) פאה פ"א, מ"א: "אלו דברים שאין להם שיעור... וגמילות חסדים". ואמרו בירושלמי שם ה"א: במה דברים אמורים בגופו, אבל בממונו יש לו שיעור, שהרי נמנו באושא, שיהא אדם מפריש חומש מנכסיו למצוה. (9) וכדברי ה"תורת כהנים" שם: "רבי עקיבא אומר: זה כלל גדול בתורה". (10) פרט לגוי שאינו בתורה ובמצוות. וראה שבת לא, א "דעלך סני, לחברך לא תעביד, זוהי כל התורה כולה". ובבבא-מציעא ל, ב דרשו: "והודעת להם את הדרך (שמות יח, כ) - זו גמילות חסדים; אשר ילכו - זה ביקור חולים; בה - זו קבורה; אשר יעשון - זו לפני משורת הדין". והשווה "ספר המצוות" לרבינו שורש א. והרמב"ן שם משיג על רבינו, ולדעתו ניהום אבליים וביקור חולים וכן קבורת המת - הן מצוות מן התורה, שכל אלו גמילות חסדים הן, ובכלל: ואהבת לרעך כמוך, הן. וכבר אמרו (סוטה יז, א) "אחרי ה' אלקיכם תלכו... הלך אחר מדותיו של הקב"ה, ...הקב"ה ביקר חולים... אף אתה בקר חולים; הקב"ה ניהם אבליים... אף אתה נחם אבליים; הקב"ה קבר מתים... אף אתה קבור מתים". ורבינו סובר, שכל אלה אינם אלא אסמכתאות, ואינם אלא מדבריהם, שהרי בפירוש אמרו (סנהדרין ע, ב): אכל דבר שהוא מצוה ודבר עבירה, דבר שהוא מצוה - תנחומי אבליים; דבר עבירה - תענית ציבור,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. בְּקוֹר חוֹלִים - מְצוּהָ עַל הַפֶּלֶא. אֶפְלוּ גְדוֹל מְבַקֵּר אֶת הַקָּטָן. וּמְבַקְרֵי הַרְבֵּה פְעָמִים בַּיּוֹם. וְכָל הַמוֹסִיף - מְשַׁבַּח. וּבְלִבְד שְׁלֵא יִטְרִיחַ²⁵. וְכָל הַמְבַקֵּר אֶת הַחוֹלָה - כְּאִלוּ נִטַּל חֶלֶק מִחַיָּוִי²⁶ וְהִקְלַ מְעָלָיו; וְכָל שְׂאֵינוּ מְבַקֵּר - כְּאִלוּ שׁוֹפֵף דָּמִים²⁷.

29) שלא ירע מזלו, ואולי בבקשה מועטת שיבקש שונא רעתו, יתוסף חליו (שם וברא"ש). 30) בבת אחת. 31) ירושלמי פאה פ"ג, ה"ז. ושם אמרו: הקרובים נכנסים אליו מיד, אפילו בחולי רגיל. 32) צ"ל: שבהן. כלומר, באותן השעות. וכן נראה מלשון ה'בית יוסף' ליו"ד סי' שלה. וראוי להעיר, שבנדרים מ, א נימקו הטעם, שכל חולה מיכל עליו חליו בשעות הבוקר, ולא יחוש המבקר לבקש עליו רחמים, ובשלהש שעות האחרונות - מכביד עליו חליו - ויתייאש מלבקש עליו רחמים. ורבינו חידש טעם משלו לפי בקיאותו בחללים (רדב"ז). 33) שם מא, א חולי מעיים - משום בושה; חולי עין וראש, שהדיבור קשה להם. ומסיים השו"ע ביו"ד סי' שלה סעיף ח: "אלא נכנסים בבית החיצון, ושואלים ודורשים בו".

ו. הַנִּכְנָס לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלָה - לֹא יֵשֵׁב לֹא עַל גְּבִי מִטָּה, וְלֹא עַל גְּבִי פֶסֶס, וְלֹא עַל גְּבִי סִפְסָל, וְלֹא עַל גְּבִי מְקוֹם גְּבוּהָ, וְלֹא לְמַעַל מִמְרָא שׁוֹתֵיו³⁴. אֶלָּא מִתְעַטֵּף וְיוֹשֵׁב לְמִטָּה מִמְרָא שׁוֹתֵיו, וּמְבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים וְיוֹצֵא³⁵.

34) שבת יב, ב "מפני שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה", ולפיכך מתעטף מאימת שכינה, כאדם היושב באימה ואינו פונה לצדדים (רש"י שם). ודוקא כשהחולה שוכב על הארץ, שהיושב גבוה ממנו. אבל כששוכב על המיטה, מותר לישוב על כסא (יו"ד סי' שלה סעיף ג). 35) שאומר: המקום ירחם עליו בתוך חולי ישראל (שבת שם). ובבבא-בתרא קטז, א אמרו: "כל שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, שנאמר (משלי טז, יד): חמת מלך מלאכי מות, ואיש חכם יכפרנה". - ומנהג זה בצרפת, שכל מי שיש לו חולה בתוך ביתו, מבקש לפני הרב התופס ישיבה, שיברך אותו. ומזה נהגו בכל המדינות לברך החולה בבית הכנסת, ולבקש עליו רחמים (דרכי משה ל'טור' יו"ד סי' שלה אות ב).

ז. יִרְאֶה לִי, שֶׁנִּחַמַת אַבְלִים קוֹדֵם לְבַקֵּר חוֹלִים; שֶׁנִּחֻם אַבְלִים גְּמִילוֹת חֶסֶד עִם הַחַיִּים וְעִם הַמֵּתִים³⁶.

36) והרדב"ז מהסס בזה, כי יש מקום להעדיף ביקור חולים על ניחום אבלים, שהמבקר את החולה גורם לו שיחה, ואם לא ביקרו כאילו שופך דמים, כמבואר לעיל ה"ד, ואילו ניחום אבלים אין בו מעלות אלו. וכדברי רבינו נראה, ממה שאמרו (שבת יב, ב) "בקושי התיירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת" - הרי שהקדימו ניחום אבלים לביקור חולים, ואע"פ שבסוכה מא, ב אמרו: "כך היה מנהגם של אנשי ירושלים... הולך לבקר חולים ולנחם אבלים - ולולב בידו" - שם ברגל, הואיל ואין בו אבילות, אפילו בדברים שבצנעה, צער האבל מועט. ולפיכך ביקור חולים קודם (אור שמח).

ח. מִי שֶׁהֵינָה לְפָנָיו מֵת וְכֹלָה - מְנַיֵחַ אֶת הַפֶּלֶא

ד. בְּקוֹר חוֹלִים - מְצוּהָ עַל הַפֶּלֶא. אֶפְלוּ גְדוֹל מְבַקֵּר אֶת הַקָּטָן. וּמְבַקְרֵי הַרְבֵּה פְעָמִים בַּיּוֹם. וְכָל הַמוֹסִיף - מְשַׁבַּח. וּבְלִבְד שְׁלֵא יִטְרִיחַ²⁵. וְכָל הַמְבַקֵּר אֶת הַחוֹלָה - כְּאִלוּ נִטַּל חֶלֶק מִחַיָּוִי²⁶ וְהִקְלַ מְעָלָיו; וְכָל שְׂאֵינוּ מְבַקֵּר - כְּאִלוּ שׁוֹפֵף דָּמִים²⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וְכָל הַמְבַקֵּר אֶת הַחוֹלָה - כְּאִלוּ נִטַּל חֶלֶק מִחַיָּוִי וְהִקְלַ מְעָלָיו." ענינו של ביקור חולים הוא הקלה מייסורי החולה ויש בו הבאת סיוע לרפואתו, ואף שבגמרא משמע שהוא דווקא בכך-גילו הוא לעניין אחד מששים, אבל ברמב"ם משמע שהוא הדין ב"כל המבקר" אף שאינו בן גילו, ואולי משום כך שינה ולא כתב "נוטל אחד מששים" אלא "כאילו" נטל "חלק" מחליו.

ובמאירי כתב (נדרים לט, ב) "שהמבקר מיכל בחליו של חולה. . ובני גילו ר"ל שביקורם ערב עליו, שמצד הנאתו מהם חליו מיכל כו".

(על פי לקו"ש חלק כ' ע' 64 והע' 23 מתוך רמב"ם "פרס המלך")

25) נדרים לט, ב: "רמז לביקור חולים מן התורה, מניין? שנאמר (במדבר טז, כט): אם כמות כל האדם ימותון אלה, ופקודת כל האדם יפקד עליהם וגו' - שהם חולים ומוטלים בעריסתם, ובני אדם מבקרים אותם (=ופקודת - לשון ביקור), מה הבריות אומרים: לא ה' שלחני. 26) על החולה, שאם זה מכביד עליו, יכנס לחדר החיצון לשאול עליו אצל בני-ביתו ('בית יוסף' ליו"ד סי' שלה). 27) כל אחד נוטל חלק מששים ממה שהשאיירו המבקרים הראשונים (נדרים שם). ושם הדגישו: "ובכן גילו", שאינו נוטל חלק מששים אלא בן גילו, ומפרש רש"י: בחור כמותו, או זקן לזקן. והר"ן שם, מפרש: שנוול המבקר במזל של חולה. 28) שם מ, א "מעשה בתלמיד מתלמידי רבי עקיבא שחלה, לא נכנסו חכמים לבקרו, ונכנס רבי עקיבא לבקרו, ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו (בציווי רבי עקיבא), היה אומר לו: רבי, החייתני. יצא ר"ע, ודרש: כל מי שאינו מבקר חולים, כאילו שופך דמים", שהמבקר עושה לחולה כל צרכיו. וכתב ה'פרישה' ל'טור' יו"ד סי' שלה, אפילו בימינו שהחולה שוכב על המיטה, ואין אבק הארץ מזיק לו, דעתו של אדם צלולה ונוחה כשהבית נקי. וגם רוח רעה שורה על מקום מיאוס, וחולה צריך לשמור נפשו יותר מאדם אחר, שהשטן מקטרג בשעת הסכנה, ולפיכך יזהרו לכבד ולרבוץ לפניו.

ה. אֵין מְבַקְרֵי אֶת הַחוֹלָה אֶלָּא מִיּוֹם שְׁלִישִׁי וְהִלָּא²⁹. וְאִם קָפֵץ עָלָיו הַחַיִּי וְהַכְּבִיד³⁰ - מְבַקְרֵי אֹתוֹ מִיּוֹם³¹. וְאֵין מְבַקְרֵי אֶת הַחוֹלָה לֹא בְּשֵׁלֶשׁ שְׁעוֹת רֵאשׁוֹנוֹת בַּיּוֹם וְלֹא בְּשֵׁלֶשׁ אַחֲרוֹנוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן³² מִתְעַסְקִין בְּצָרְכֵי הַחוֹלָה. וְאֵין מְבַקְרֵי לֹא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

47) כתובות יז, א "נטילתה כנתינתה - מה נתינתה (=של תורה בסיני), בששים רבוא, אף נטילתה (=כשמת ותלמודו בטל) בששים רבוא". 48) מרבין תורה ברבים. 49) שם.

יב. קוֹבְרִין מְתֵי עוֹבְדֵי פֹכְבִים, וּמִנְחָמִין אֲבֵלֵיהֶם, וּמִבְקָרִין חוֹלֵיהֶם, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם.⁵⁰

50) גיטין סא, א. ובתוספתא שם פ"ג הי"ח: "מנחמים אבלי גוים מפני דרכי שלום", והשווה הל' מלכים פ"י הי"ב, ובביאורו שם. והוא הדין שמלווים מתי גוים מפני דרכי שלום, כמבואר בבית יוסף ל'טור' יו"ד סי' שפ, בשם ה'כלבו'. וכן מספידים אותם, כמבואר בתוספתא גיטין הנ"ל.

יג. בְּתֵי הַקְּבָרוֹת אֶסְוִרִין בְּהִנָּאָה. בְּיַצַּד? אֵין אוֹכְלִין בְּהֵן, וְאֵין שׁוֹתִין בְּהֵן⁵¹, וְאֵין עוֹשִׁין בְּהֵן מְלֵאכָה, וְלֹא קוֹרִין בְּהֵן, וְלֹא שׁוֹנִין⁵² בְּהֵן. פְּלָלוּ שֶׁל דְּבָר: אֵין גְּאוֹתִין⁵³ בְּהֵן, וְלֹא נוֹהֲגִין בְּהֵן קְלוֹת רֵאשׁ⁵⁴. לֹא לְלוֹךְ אֲדָם בְּתוֹךְ אֲרָבַע אַמּוֹת שֶׁל קָבֵר וּתְפִלִּין בְּיַדוֹ⁵⁵ וְסִפֵּר תוֹרָה בְּזוֹעוֹ, וְלֹא יִתְפַּלֵּל שָׁם. וּבְרַחֲוֹק אֲרָבַע אַמּוֹת - מִתָּר⁵⁶.

51) שזוהי קלות ראש, ובמגילה כט, א שנינו: "אין נוהגים בהם קלות ראש". וכשם שבבתי-כנסת שנינו שם כח, א: אין אוכלים ושותים בהם, ומפרש רש"י שם, משום קלות ראש, שמקילים אותם, כך הדין בבתי הקברות (ביאור הגר"א ל'י"ד סי' סח ס"ק א). 52) משנה. שהרי זה "לועג לרש", שהמת אינו קורא ואינו שונה (ברכות יח, א). 53) נהנים, כלשון המשנה (ברכות נא, ב) "אין מברכים על הנר - עד שיאותו לאורו". ומפרש רש"י: שיהנו. וכנראה שלמד רבינו דין איסור הנאה בבתי-הקברות מדין בתי-הכנסת, שנאמר בהם (מגילה כח, ב) "ואין ניאותים בהם", והשווה הל' תפילין פ"א, ה"ו. 54) כגון לעשות בהם צרכיו, כמפורש בירושלמי ברכות פ"ב ה"ג, ובמגילה כט, א שנינו: "אין מרעים בהם כהמה... ואין מלקטים בהם עשבים... מפני כבוד מתים". 55) אפילו כשהוא אוהזן בידו, וקל-וחומר כשהן על ראשו, שהוא מקיים בהן המצוה, הרי זה "לועג לרש". ובברכות יח, א הנוסח: "ותפילין בראשו". 56) ברכות שם. וכל שהוא לכבודו של מת - מותר, כמבואר לעיל פ"ג ה"ט, בביאורו. והשווה הל' תפילין פ"ד, הכ"ג.

יד. הַמוֹלִיף עֲצָמוֹת⁵⁷ מִמְּקוֹם לְמִקוֹם - לֹא יִתְּנֵם בְּדִסְקָא⁵⁸ וְיִנְיָחֵם עַל גְּבֵי חֲמוֹרוֹ וְיִרְפֹּב עֲלֵיהֶם, מִפְּנֵי שְׁנוּהָג בְּהֵן מְנַהֵג בְּיַדוֹ⁵⁹. וְאֵם הָיָה מִתְּנִירָא מִפְּנֵי הַגְּנָבִים וּמִפְּנֵי הַלְּסָטִים - מִתָּר.

57) עצמות המת. 58) מרצוף (שק) של עור. 59) ברכות יח, א והשווה הל' ספר תורה פ"י הי"א, ושם מסיים רבינו: "ואם אין שם פחד, מניחו (ספר התורה) בחיקו, כנגד לבו, והוא רוכב על הבהמה והולך". ובנוגע לעצמות, מפשילן לאחוריו על החמור, כמבואר ב'י"ד סי' תג, סעיף י.

וּמִתְעַסֵּק עִם הַמֵּת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: לֵב חֲכָמִים בְּבֵית אֲבָל וְגוֹמְר³⁷. מֵת וְכֹלָה שְׁפָגְעוּ זֶה בְּזֶה בְּדֶרֶךְ - מִעֲבִירִין אֶת הַמֵּת³⁸ מִלְּפָנֵי הַפְּלָה³⁹. וְזֶה הַזֶּה עוֹבְרִין מִלְּפָנֵי הַמְּלָךְ⁴⁰.

37) וסוף הפסוק: ולב כסילים בבית שמחה. ובמס' שמחות פ"ב, שנינו: "אבל חסידים הראשונים, היו מקדימים לבית האבל מלבית המשתה, שנאמר: טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה" וגו'. 38) דרך צדדית. 39) והכלה עוברת עם אורחיה בדרך המלך, באופן שמקדימים את הכלה תחילה (כתובות יז, א), ובמס' שמחות פ"א, מנמקים: שכבוד החי קודם לכבוד המתים. 40) שכבוד המלך עדיף משניהם, שנאמר: שום תשים עליך מלך - שתהא אימתו עליך, ואין כבודו להמתין עד שהמת או הכלה יעברו מלפניו (כתובות שם). ובמס' שמחות שם, אמרו: "אגריפס המלך עבר לפני הכלה (=נכנס לרחוב צדדי, וחיכה עד שמסע הכלה יעבור תחילה), ושיבחוהו חכמים, אמרו לו מה ראתי? אמר להם: אני נוטל כתר בכל יום, וזאת טטול כתריה שעה אחת". ולדעת הרמב"ן - הובאה ב'טור' יו"ד סי' שס, הכנסת כלה קודמת לקבורת המת, ולאחר שנכנסה לחופה, תנחומי אבל קודמים לשמחת חתן וכלה, וכן הבראת האבל קודמת למשתה חתן, ש"החתן מאכיל את האחרים, והאבל אינו אוכל עד שיאכילוהו אחרים".

ט. מְבַטְלִין תְּלִמּוּד תוֹרָה לְהוֹצֵאת הַמֵּת⁴¹ וְלִהְכַנְסֵת הַפְּלָה⁴². בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֵׁאִין לוֹ כָּל צָרְכוֹ; אֲבָל יֵשׁ לוֹ כָּל צָרְכוֹ⁴³ - אֵין מְבַטְלִין⁴⁴. וְכֵל שֵׁאִין מִתְעַסְקִין בְּתוֹרָה - חִיבִין לְהִתְעַסֵּק עִמּוֹ⁴⁵.

41) ללוותו לקבורה. 42) ללוותה מבית אביה לבית חופתה (רש"י למגילה כט, א). 43) שיש לכל-הפחות עשרה אנשים, לעמידה בשורה ולקדיש ולברכת אבלים (רמב"ן ב'טור' יו"ד סי' שסא). 44) מגילה, שם. 45) אפילו יש לו כל צרכו, וביחוד מי שהוא יושב ובטל, מוטב שיתעסק עם המת מלהבטל (רדב"ז). ובשו"ע יו"ד סי' שסא סעיף א: "ותינוקות של בית רבן אין מתבטלים כלל", שהרי אפילו לבני בית-המקדש אין מבטלים אותם, כמבואר בשבת קיט, ב.

י. מֵת אֶחָד בְּעִיר - כָּל בְּנֵי הָעִיר אֶסְוִרִין בְּעֵשִׂית מְלֵאכָה עַד שִׁיקְבְּרוּהוּ. וְאֵם יֵשׁ לוֹ מִי שִׁיתְעַסֵּק בְּצָרְכָיו - מִתָּרִין⁴⁶.

46) מועד קטן כז, ב. אבל מבטלים מלאכתם להוצאתו, כמבואר לעיל ה"ט. ובי"ד סי' שסא סעיף ג, פסק: "הרואה את המת ואינו מלווהו, עובר משום לועג לרש, ובר נידוי הוא, ולפחות ילוונו ארבע אמות".

יא. תְּלִמִּיד חֲכָם שְׁמֵת, אֲפָלוּ הָיוּ עִמּוֹ עַד שֵׁשִׁים רְבּוּא - מְבַטְלִין תְּלִמּוּד תוֹרָה לְהוֹצֵאתוֹ⁴⁷. הָיוּ שֵׁשִׁים רְבּוּא - אֵין מְבַטְלִין. וְאֵם הָיָה מְלָמֵד לְאַחֲרֵים⁴⁸ - אֵין לוֹ שְׁעוֹר, אֲלָא מְבַטְלִין הַפֵּל לְהוֹצֵאתוֹ⁴⁹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והוסיף בו דימוס⁷³ אָחַד לְשֵׁם הַמֵּת, אָף עַל פִּי שְׁפָנָה הַמֵּת - הַכֹּל אֲסוּר בְּהִנָּאָה⁷⁴. וְאִם הִפִּיר אֶת הַתּוֹסֶפֶת - חוֹלֵץ⁷⁵ אוֹתָהּ, וְהִשְׁאָר מִתָּר⁷⁶. נַעֲשֶׂה לְשֵׁם הַמֵּת⁷⁷ - פִּינּוֹן שֶׁהוּטֵל בּוֹ הַמֵּת נֶאֱסָר, אָף עַל פִּי שְׁפָנָה⁷⁸.

71) בנין שעל הקבר. ובלשון המקרא: ציון, ראה יחזקאל לט, טו "ובנה אצלו ציון". (72) לכשימות יקבר בו, ועדיין חי הוא. והואיל ואין שם המת נקרא עליו, אין זו הזמנת "נפש" למת, שהיא רק אחרי מות האדם. (73) שורה של אבנים. (74) ואילו לא הוסיף בו דימוס, לא היה הקבר אסור אלא כל זמן שהמת בתוכו, והואיל ולא נעשה מתחילה לשם המת משמת. (75) מסיר. (76) שם מח, א, שאין כאן אלא מעשה בלא "הזמנה", ואינו אסור אלא כשהמת בתוכו. (77) אחרי מות האדם, בנה את הנפש לשמו, נמצא שנקרא שמו עליו, והרי זו "הזמנה". (78) שיש כאן "הזמנה ומעשה" - כאחד, ונאסר עולמית (שם). והשווה ה' תפילין פ"ד, ה"ט: "כלי שהכינו להניח בו תפילין, והניח בו - נתקדש, ואסור להשתמש בו דברי חול; הכינו ולא הניח בו, או שהניח בו עראי ולא הכינו - לא נתקדש, והרי הוא חול כמו שהיה". שהזמנה, או מעשה - לכד, אינם מועילים.

כ. הַבּוֹנֵה קֶבֶר לְאֶבְיוֹ⁷⁹, וְהִלֵּךְ וַיִּקְבְּרוּ בְּקֶבֶר אַחֵר - הָרִי זֶה לֹא יִקְבֵּר בּוֹ מֵת אַחֵר עוֹלָמִית, וְהִקְבֵּר הַיָּזֵה אֲסוּר בְּהִנָּאָה, מִפְּנֵי כְבוֹד אֶבְיוֹ⁸⁰.

79) משמת. (80) שם. וכתב ה'טור' ביו"ד סי' שסד "לא יקבר בו הוא עולמית, אבל אחר מותר להקבר בו". ורבינו סובר, שאסור לבן לקבור בו אפילו מת אחר, משום כבוד אביו, וכנראה שחולק על דעת ה'טור' (לחם-משנה).

כא. הַמֵּת אֲסוּר בְּהִנָּאָה⁸¹ בְּלוֹ; חוּץ מִשְׁעָרוֹ שֶׁהוּא מִתָּר בְּהִנָּאָה, מִפְּנֵי שְׁאִינוֹ גּוֹפּוֹ⁸². וְכֵן אֲרוֹנוֹ וְכֹל תַּכְרִיכָיו⁸³ - אֲסוּרִין בְּהִנָּאָה⁸⁴. אֲבָל פְּלִים הַמּוֹכְנִים לְתַכְרִיכָיו⁸⁵ - לֹא נֶאֱסָרוּ בְּהִנָּאָה. אֲפִלּוֹ אֲרָג בְּגָד לְמֵת⁸⁶ - לֹא נֶאֱסָר⁸⁷ עַד שְׁיִגִיעַ בַּמַּטָּה הַנִּקְבְּרֵת עִמּוֹ⁸⁸. שְׁאִין הַהִזְמָנָה⁸⁹ אוֹסֵרֵת⁹⁰.

81) ע"ז כט, ב. נאמר: ותמת שם מרים, ונאמר: וערפו שם את העגלה בנחל, הריני למד ב'גזירה-שוה' "שם שם" - מה עגלה ערופה אסורה בהנאה, שכפרה כתובה בה כקדשים, אף מת אסור בהנאה. ובירושלמי שבת פ"י ה"ה, משמע שמת גוי מותר בהנאה, שאמרו שם: המוציא מת גוי בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים - פטור, והואיל ומותר בהנאה, והוציאו ללמוד בו לצרכי רפואה, כי אילו היה אסור בהנאה היה חייב על הוצאתו, שהוא רוצה בביעורו שלא יכשל בו. וכן נראה מסנהדרין יט, ב שמאה ערלות של הפלשתים שהרג דוד, ראויות להשליכן לכלבים או לחתולים, הרי שמת גוי מותר בהנאה (משנה-למך), אלא שבשו"ע יו"ד סי' שט סעיף א, פסק שמת גוי אסור בהנאה כמת ישראל. (82) ששיער אינו בר מיתה, שאינו עשוי להשתנות (ערכין ז, ב כרב נחמן, וברש"י), וכן דעת

טו. אִין מִפְּנֵין⁶⁰ אֶת הַמֵּת מִקְבֵּר לְקֶבֶר, אֲפִלּוּ מִפְּנֵי לְמִכְבָּד⁶¹. וְאִם הָיָה בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ⁶² - מִפְּנֵיהוּ אֲפִלּוּ מִמִּכְבָּד לְזוּיוֹ⁶³.

60) מעבירים. (61) ירושלמי מו"ק פ"ב, ה"ד. ומפרש ה"קרבן העדה" שהבלבול קשה למתים, שמתיראים מיום הדין, ובשמואל הוא אומר (שמואל-א כח, טו) "למה הרגזתה להעלות אותי", ומפרש הרד"ק, שהיה מפתח מיום הדין, כי סבר שקוראים אותו לדין. (62) שהקבר השני, הוא בשדה המת. (63) ירושלמי שם, "ערב הוא לאדם שהוא נינוח אצל אבותיו", והשווה ה' יו"ט, פ"ח ה"ט. ואם נתנהו שם על-מנת לפנותו - מותר בכל ענין, וכן מותר לפנותו כדי להעלותו לארץ ישראל (כסף-משנה, וכן ביו"ד סי' שסג סעיף א).

טז. אִין קוֹבְרִין מֵת עַל גְּבֵי מֵת, וְלֹא שְׁנֵי מֵתִים בְּאֶחָד, שְׁבִיזוֹן הוּא⁶⁴. וְקִטְן הַיֵּשֶׁן עִם אָמוֹ - נִקְבֵּר עִמָּה⁶⁵.

64) שמחות פי"ג. אלא-אם-כן היה דופן הקבר מפסיק ביניהם. ובנוגע לקבורת מת על גבי מת - דוקא שאין ביניהם עפר ששה טפחים, אבל אם יש ביניהם עפר ששה טפחים - מותר ('טור' יו"ד סי' שסב). ונראה שהכל תלוי בטיב העפר, שאם היא אדמת סלע או קרקע קשה, אפילו אין ביניהם אלא הפסק כלשהו מותר, וכן אמר רבן שמעון בן גמליאל (בבא-בבא קא, א) "הכל לפי הסלע" (רדב"ז). (65) מס' שמחות שם: "רבי יהודה אומר: האיש נקבר עם בתו הקטנה, והאשה עם בנה הקטן, ועם בן-בנה הקטן, זה הכלל: כל שישן עמו בחייו, נקבר עמו במותו" (לפי נוסח הרמב"ן ב"תורת האדם" הובא ב'טור' יו"ד סי' שסב).

יז. עֵפֶר הַקֶּבֶר - אִינוֹ אֲסוּר בְּהִנָּאָה, שְׁאִין קִרְקַע עוֹלָם נֶאֱסֵרֵת⁶⁶. אֲבָל קֶבֶר הַבְּנִינָן⁶⁷ - אֲסוּר בְּהִנָּאָה.

66) שנאמר (מלכים-ב כג, ו) "וישלך את עפרה (=של האשירה) על קבר בני העם", מקיש (השוה) קבר בני העם לעבודה-זרה, מה ע"ז אינה נאסרת במחובר לקרקע, שכתוב "אלהיהם על ההרים" - ולא ההרים אלהיהם (=אין ההר נאסר כעבודה-זרה), אף הקבר אינו נאסר במחובר לקרקע (סנהדרין מז, ב). (67) שבנוהו למעלה מעל הקרקע, והרי זה: "תלוש ולבסוף חיברו", ואסור במת כעבודה-זרה (שם). ויש אוסרים העפר שנטלו מן הקבר וחזרו ונתנו עליו, שהרי זה: "תלוש ולבסוף חיברו" (יו"ד סי' שסד, סעיף א), ולדבריהם אינו מותר אלא העפר שבצדי המת ובתחתיתו, או החופר כוך בסלע שלא נתלש הגג כלל, ונשאר כבתחילתו (ש"ך שם).

יח. הַבּוֹנֵה קֶבֶר לְמֵת - לֹא נֶאֱסָר עַד שְׁיִפְגַּס בּוֹ הַמֵּת⁶⁸. וְאֲפִלּוּ הֵטִיל בּוֹ גִּפְלָה⁶⁹ - נֶאֱסָר בְּהִנָּאָה⁷⁰.

68) אין ההזמנה בלבד אוסרת. (69) תינוק שלא פלו לו חדשי לידתו. (70) סנהדרין שם.

יט. נִפְשׁוֹ⁷¹ שְׁנַעֲשֶׂה לְשֵׁם חַי⁷², וְשֵׁם בּוֹ הַמֵּת,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(וברש"י). (104) בבא-קמא טז, ב. תלמידים לעסוק שם בתורה. ואע"פ שאסור לעסוק בדברי תורה בפני המת או בבית-הקברות משום "לועג לרש", ראה לעיל פי"ב ה"ט - כל שהוא לכבוד המת, כגון בני ישיבה לכבוד רבם - מותר. או ידובר, בריחוק ארבע אמות מקברו ('נמוקי יוסף' לב"ק שם). (105) ראש הסנהדרין ונקרא גם ראש הישיבה, ראה לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"ג. (106) שכן ציוה רבינו הקדוש (כתובות קג, ב): הושיבו ישיבה לאחר שלשים יום, אינו עדיף ממה רבינו, שכתוב בו: "ויבכו בני ישראל את משה... שלשים יום", והשווה לעיל פי"ב, ה"י.

כו. מִלֶּךָ או נְשִׂיא שְׁמַת - יֵשׁ לָהֶן לְשׂוֹרֵף מִטְתּוֹ וְכָל כְּלֵי תְשֻׁמִּישׁוֹ¹⁰⁷, וְאִין בְּזֵה דְרָף הָאֲמוּרִי¹⁰⁸ וְלֹא מִשּׁוּם הַשְּׁחֵתָה¹⁰⁹. שְׁנֵאֲמַר: בְּשָׁלוֹם תָּמוּת וּבְמִשְׁרָפּוֹת אַבּוּתִיף¹¹⁰ הָרָאשָׁנִים יִשְׁרְפוּ לָךְ.

(107) שלא ישתמשו בהם אחרים, ואין זה לפי כבודם. (108) שאסור לנהוג כמותם, ככתוב (ויקרא יח, ג): "ובחוקותיהם לא תלכו". (109) איסור "לא תשחית" הנזכר לעיל הכ"ד. (110) בכת"י תימן: אבותיך המלכים. וכן הנוסח בפסוק: "ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים, אשר היו לפניך, כן ישרפו לך". ומכיון שזה לכבודו של מלך - אין זו השחתה, והואיל וזה מפורש בבבאי, אין בזה "דרך האמורי" שהרי לא נמשכנו בזה אחריהם, ולא מהם אנו למדים (סנהדרין נב, ב. וע"ז יא, א). אבל על הדיוטות אסור לשרוף, משום היירות, ומשום איסור השחתה (תוספתא סנהדרין פ"ד, ה"ב. וביו"ד סי' שמח סעיף א). ובמס' שמחות פ"ח, אמרו: "כשמת רבן גמליאל הזקן, שרף עליו אונקלוס הגר יותר משמונים מנה, אמרו לו מה ראית? אמר להם כתוב: ובמשרפות אבותיך וגו', ואין רבן גמליאל יפה יותר ממאה מלכים, שאין בהם צורך?!".

סְלִיקוּ לְהוֹ הַלְכוֹת אֲבָל בְּסִיעָתָא דְשִׁמְיָא

~ יום שלישי כ"ז שבט ~

הַלְכוֹת מְלָכִים וּמְלַחְמוֹתֵיהֶם

יֵשׁ בְּכֻלָּן שֶׁלֵּשׁ וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת. עֶשֶׂר מִצְוֹת עֲשֵׂה וּשְׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטֵן:
(א) לְמַנּוֹת מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל. (ב) שְׁלֹא יִמְנֶה מִקְהַל גְּרִיבִים. (ג) שְׁלֹא יִרְבֶּה לוֹ נָשִׁים. (ד) שְׁלֹא יִרְבֶּה לוֹ סוֹסִים. (ה) שְׁלֹא יִרְבֶּה לוֹ כֶּסֶף וְזָהָב. (ו) לְהַחֲרִים שְׁבַעַה עֶמְמִים. (ז) שְׁלֹא לְחַיֹּת מִהֶן כָּל נֶשְׁמָה. (ח) לְמַחּוֹת זְרַעוֹ שֶׁל עַמְלָק. (ט) לְזַכֵּר מַה שֶּׁעָשָׂה עַמְלָק. (י) שְׁלֹא לְשַׁכַּח מַעֲשֵׂי הַרְעִים וְאֲרִיבוֹתוֹ בְּדֶרֶךְ. (יא) שְׁלֹא לְשַׁפֵּן בְּאֶרֶץ-מִצְרָיִם. (יב) לְשַׁלַּח שְׁלוֹם לְיוֹשְׁבֵי הָעִיר כְּשֶׁצָּרִים עָלֶיהָ וְלָדוֹן בָּהּ, כְּאֲשֶׁר מִפְּרֵשׁ בְּתוֹרָה: "וְאִם תִּשְׁלָמִים"; "וְאִם לֹא תִשְׁלָמִים". (יג) שְׁלֹא לְדַרֵּשׁ שְׁלוֹם מַעֲמוֹן וּמוֹאָב בְּלִבְד כְּשֶׁצָּרִים עָלֵיהֶם. (יד) שְׁלֹא לְהַשְׁחִית אֵילָנֵי מְאָכָל בְּמִצְוֹר.

ה'תוספות' בבבא-קמא י, א ד"ה שהשור. והשווה לעיל הל' סנהדרין פי"ב, ה"ד. (83) שכורכים ולובשים בהם את המת. (84) סנהדרין מח, ב. (85) שהזמינם לתרכיך, ועדיין לא כרך בהם. (86) לאחר שמת, ונקרא עליו שם המת. (87) כל עוד לא כרכו בו. (88) שנושאים אותו בה לקבורה, ורגילים היו לקברה עמו, ומשום שלא יתחלף בתכריכי המת אסרוהו (שם וברש"י). (89) בלא מעשה עמה. (90) שם מזו, ב וכמבואר לעיל הי"ח-ט.

כב. כָּל הַכְּלִים שְׁזוֹרְקִין עַל הַמֵּת⁹¹ עַל הַמִּטָּה הַנִּקְבְּרָת עִמּוֹ - אֲסוּרִין בְּהִנָּאָה, שְׁלֹא יִתְחַלְפוּ בְּתַכְרִיכֵין⁹².

(91) מחמת צער. (92) שלא יבואו להתיר גם התכריכין עצמם. אבל הכלים שנגעו במיטה שמת עליה, אין רגילים לכורכו עליה בתכריכי קבורה ולא נאסרו, שלא יבואו להחליפם בתכריכין (שם מח, ב וברש"י).

כג. הֵיוּ אֲבִיו וְאִמּוֹ מְזַרְקִין כְּלִים בְּחַמְתָּן עַל הַמֵּת⁹³ - מִצְוָה עַל אַחֲרִים לְהַצִּילָן⁹⁴. וְאִם הִגִּיעוּ לְמִטָּה הַנִּקְבְּרָת עִמּוֹ - אִין מְצִילִין אוֹתָן⁹⁵.

(93) זורקים בגדיהם עליו מפני חיבתו, ומחמת צערם מתכוונים לאסור את כל ממונם עליו (רש"י שם עמ' א). (94) ליטלם מעליו, שאין השבת אבידה גדולה מזו (שם וברש"י). שבוודאי יתחרטו אחר-כך ("שך ליו"ד סי' שמת סי"ד). (95) שלא יתחלפו בתכריכין, וכאמור לעיל הכ"ב.

כד. מְלַמְדִין אֶת הָאָדָם שְׁלֹא יֵהָא חַפְלָן⁹⁶, וְלֹא יִפְסִיד אֶת הַכְּלִים וְיִשְׁלִיכֵם לְחַבְלָה. מוּטָב לְתַתֵּם לְעֲנִיִּים, וְאֵל יִשְׁלִיכֵם לְרִמָּה וְתוֹלְעָה⁹⁷. וְכָל הַמְרַבֵּה כְּלִים עַל הַמֵּת - עוֹבֵר בְּלֹא תִשְׁחִית⁹⁸.

(96) מקלקל ומשחית. (97) מס' שמחות פ"ט, ושם הנוסח: "מרבח עליו (על המת) רמה". (98) שהתורה אמרה: "לא תשחית את עצה", ולקמן הל' מלכים פ"ו ה"י, מתבאר ש"לא האילנות בלבד, אלא כל המשבר כלים וקורע בגדים... דרך השחתה, עובר בלא תשחית".

כה. מִלֶּךָ שְׁמַת - עוֹקְרִין סוֹס⁹⁹ שֶׁהָיָה רוֹכֵב עָלָיו. וְעַגְלָה שֶׁהָיָה מוֹשְׁכָת בְּקִרְוִין¹⁰⁰ שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בּוֹ - מְנַשְׂרִין¹⁰¹ פְּרִסוֹתֶיהָ מִן הָאֲרֻכְבָּה¹⁰² וּלְמִטָּה¹⁰³, מִקּוֹם שְׂאִין עוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְרַפָּה. וּמוֹשִׁיבִין יְשִׁיבָה עַל קַבְרוֹ שְׁבַעַה יָמִים¹⁰⁴. שְׁנֵאֲמַר: וְכָבוֹד עֲשׂוּ לוֹ כְּמוֹתוֹ - זֶה שֶׁהוֹשִׁיבוּ לוֹ יְשִׁיבָה עַל קַבְרוֹ. וְנִשְׂאִי¹⁰⁵ שְׁמַת - אִין מְבַטְלִין יְשִׁיבָתוֹ יְתֵר עַל שְׁלֹשִׁים יוֹם¹⁰⁶.

(99) הגידים שעל פרסותיו, ואז אין אחר יכול להשתמש בו להכיבה (ע"ז יא, א), וראה לקמן הל' מלכים פ"ב ה"א, שאין רוכבים על סוסו של מלך. (100) עגלה, כלי רכב. (101) חותך ומשיר. (102) הברך, פרק הרגל שבין השוק והירך. (103) כי אם יחתוך מן הארכובה ולמעלה הרי היא טריפה, ו"אסור לגרום לבהמה טריפות בידיים" (שם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מהפסוק "והיה המקום אשר יבחר ה' לשכנו תדרשו ובאת שמה". כי הציווי "ועשו לי מקדש" מדבר במשכן שבמדבר, ואילו ברמב"ם משמע שהוא ציווי כולל לכל מקום, בין למשכן בין לשילה ונוב וגבעון ובין לבית עולמים, שנאמר "ועשו לי מקדש" ולא משכן.

ומה שרצה ה' לחם משנה' להוכיח מכאן שדעת הרמב"ם כהסמ"ג צריך-עיון, שהרי ב'ספר המצוות' מנה המצוה מ"ועשו לי מקדש" והלא אין מונה במניין המצוות אלא חיובים שהם לדורות, וגם מפשטות לשונו בהלכות בית הבחירה "וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו והיה לפי שעה שנאמר כי לא באתם כו'", מוכח שהפסוק "ועשו לי מקדש" שהביא הוא לכל הזמנים.

(על פי לקו"ש חלק י"א עמוד 116 הערה 3 מתוך רמב"ם "פרס המלך")

2) ספרי לדברים יב, י וכן בסנהדרין כ, ב. 3) וזה לאחר כניסתם לארץ, ככתוב שם: "כי תבוא אל הארץ... וירישתה וישבת בה... שום תשים עליך מלך". 4) וגם זו היא לאחר כניסתם לארץ, כלשון הפסוק: "והיה בהנחת... לך מכל אויבך... בארץ אשר ה' אלוהיך נתן לך נחלה לרשתה". 5) בית המקדש, כלשון הכתוב: "המקום אשר יבחר ה' אלוהיכם... לשום את שמו שם". 6) ובהלכות בית הבחירה פרק א הלכה א מביא רבינו פסוק אחר: "שנאמר (שמות כה, ח) ועשו לי מקדש", נראים הדברים, שעיקר מצוות בניין בית הבחירה נלמד מהפסוק הנ"ל, אולם כדי שלא נטעה לומר, שהפסוק מכונן רק למשכן שבמדבר בלבד, כמשמעות הפשוטה של אותו כתוב (ראה עירובין ב, ב), לפיכך מביא רבינו כאן את הכתוב: "לשכנו תדרשו" המדבר במקדש שלעתיד, הוא בית הבחירה שבירושלים, גלגות בזה, שהציווי: "ועשו לי מקדש" כולל הכול, גם המשכן שבמדבר, וגם בית הבחירה שלעתיד, שקדושתו קדושת עולמים, והשווה ספר המצוות עשה כ (אבן האזל).
ב. מגוי מלך קדם למלחמת עמלק, שנאמר: "אתי שלח ה' למשחך למלך... עפה לך והפיתה את עמלק". והכרתת זרע עמלק קודמת לבנין הבית, שנאמר: "ויהי פי יושב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב מפל איביו. ויאמר המלך אל נתן הנביא, אנכי יושב בבית ארזים וגו'".⁸ מאחר שהקמת מלך מצוה - למה לא רצה הקדוש-ברוך-הוא כששאלו מלך משמואל⁹? לפי ששאלו בתרעמת¹⁰, ולא שאלו לקיים המצוה, אלא מפני שקצו בשמואל הנביא, שנאמר: "כי לא אתך מאסו, פי אתי מאסו וגו'".

7) בסנהדרין כ, ב למדו זה, ממה שנאמר (שמות יז, טז) "כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק" - מכאן שמינוי מלך קודם, שאין "כס" אלא מלך, ככתוב (דברי הימים-א, כט, כג) "וישב שלמה על כסא ה' למלך", אולם רבינו נקט דרשה פשוטה יותר, שזוהי דרכו להביא ראייה היותר

טו) להתקין יד, שיצאו בו בעלי המחנה להפנות בו. טז) להתקין יתד לחפר בו. יז) למשח פהן לדבר באזני אנשי הצבא בשעת המלחמה. יח) להיות מארס, ובונה בנך, ונוטע פרום, שמחים בקנינם שנה תמימה, ומחזירין אותן מן המלחמה. ט) שלא יעבר עליהם לכל דבר, ולא יצאו אפלו לצרכי העיר ולצרכי הגדוד ודומה להם. כ) שלא לערץ ולחזר לאחור בשעת המלחמה. כא) דין פת-תאר. כב) שלא תמך יפת-תאר. כג) שלא יכבשנה לעבדות אחר שנבעלה.

נקודות משיחות קודש -

מדוע נסדרו הלכות אלו בסיום ספר שופטים.

"שלש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ: למנות להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות בית הבחירה".

ולכאורה היה מקום לסדר הלכות אלו הרבה קודם, ומדוע חיכה הרמב"ם עם הלכות מלכים לסוף ספרו.

והביאור הוא: הלכות מלכים הכוללות הלכות משיח, מדברים במצב בו יהיה עם ישראל והעולם בתכלית השלימות, כי המלך המשיח עתיד "להחזיר כל המשפטים כשהיו מקודם, מקריבין קרבנות ועושין שמיטין ויובלות ככל מצוותה האמורה בתורה" "ויבנה בית המקדש" ועל ידי כל אלה, יהיה קיום כל התורה כולה בשלמות, כולל שלושת המצוות הנ"ל למנות מלך, להכרית זרעו של עמלק ולבנות בית הבחירה.

(על פי לקו"ש חלק י"ח עמוד 276 והערה 39 מתוך רמב"ם "פרס המלך")

ובאור מצות אלו בפ' פרקים אלו:

פ' פרק ראשון:

1) שלוש מצוות נצטוו ישראל בכניסתם לארץ. מי הם הפסולים להיות מלך או כהן גדול. ההבדלים בין זכויות מלכי בית דוד למלכי ישראל. שכל השררות והמינויים בישראל עוברים בירושה לבן, ולבן הבן עד עולם.

א. שלש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ:² למנות להם מלך, שנאמר: "שום תשים עליך מלך", ולהכרית זרעו של עמלק, שנאמר: "תמחה את זכר עמלק",⁴ ולבנות בית-הבחירה,⁵ שנאמר: "לשכנו תדרשו ובאת שמה".⁶

נקודות משיחות קודש -

"...ולבנות בית-הבחירה, שנאמר: 'לשכנו תדרשו ובאת שמה'."

דעת הרמב"ם היא שהחיוב לבנות בית המקדש, נלמד מהפסוק "ועשו לי מקדש", אבל הסמ"ג סבר שהוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אמו מישראל, ולפיכך אין מקום לפקפק על כשרותה של מלכות רחבעם. (15) תעלה להעברת מים. (16) המשותפת לאנשים רבים, וממונה עליה שלא ישקה איש ביומו של חבירו (קידושין עו, ב וברש"י). (17) שם. ובירושלמי שם פרק ד, הלכה ה אמרו: "שום תשים עליך מלך - אין לי אלא מלך, מניין לרבות שוטרי הרבים וגבאי צדקה וסופרי דינינים ומכים ברצועה? תלמוד לומר: מקרב אחיך תשים עליך מלך, כל שתמניהו עליך לא יהא אלא מן הברורין שבאחיך". וכתוב בסמ"ג לא-תעשה רכא, במה דברים אמורים (=שאמו מישראל מכשירתו) בשאר שררות, אבל במלכות, שנינו בתוספתא סנהדרין פרק ד, משנה ו אין מעמידים מלך אלא מן המשיאים לכהונה, והטעם, משום שנאמר "מקרב אחיך" - ממובחרים שבאחיך, ולפיכך נתחייבו שונאיהם של ישראל [=בלשון "סגינהור"] כלייה, כשהחניפו לאגריפס המלך ואמרו לו "אחינו אתה", כמבואר בסוטה מא, ב.

ה. אין מעמידין אשה במלכות, שנאמר: "עליך מלך" - ולא מלכה¹⁸, וכן פל משימות שבשישראל. אין ממנים בהם אלא איש¹⁹.

18) ספרי פרשת שופטים אות קנו. ובברכות מט, א אמרו: "תורה ומלכות לפי שאינן לא בנשים ולא בעבדים". (19) כיוון שכל המשימות הושוו למלכות, לעניין קהל גרים, הושוו גם לעניין פסול אשה (קרית ספר). ובמדרש שוחר טוב פרק כ"ב פסוק ז אמרו: חשון הדור שהאשה מנהיגתו. ואין להקשות מדבורה הנביאה שהייתה שופטת את ישראל (שופטים ד, ד), כי שמא לא דנה, אלא מלמדת להם הדינים. ואולי קיבלו אותה עליהם משום שכינה, כלומר שזה היה על פי הדיבור (תוספות בבא קמא טו, א ונידה ג, א).

ו. ואין מעמידין מלך ולא כהן גדול - לא קצב²⁰, ולא ספר, ולא בלן, ולא בורסי²¹ - לא מפני שהן פסולין, אלא הואיל ואמנותן נקלה, העם מזולזלין בהן²² לעולם. ומשניעשה במלאכה מאלו יום אחד - נפסל²³.

20) בכתב יד התימנים תיבה זו איננה, ובמקומה כתוב: לא גרע. והוא אומן המקיז דם, על שם שמגרע את הדם (רש"י לקידושין פב, א). (21) מעבד עורות. (22) ברייתא בקידושין פב, א, ושם כתוב במקום קצבים: כובסים, וכנראה שגירסת רבינו שם: קצבים (כסף משנה). ובתנא דבי אליהו זוטא פרק ט"ז נאמר: הגרע והבלן... אין מעמידים מהם לא מלך... ואין מוסרים להם דבר שיש בו שררה לרבים (קרית מלך). (23) וכל זה כשעסק באלו דרך אומנות ומקצוע, אבל אם עשה בהן דרך שחוק, כדרך הבחורים, שמספרים זה את זה, אין בכך כלום (כסף משנה).

ז. פשמעמידין המלך, מושחין אותו בשמן המשתה²⁴, שנאמר: "ויקח שמואל את פה השמן ויצק על ראשו וישקהו"²⁵. ומאחר שמושחין המלך, הרי זה זוכה לו ולבניו עד עולם; שהמלכות

פשוטה, והיתר נוחה, - אם אין הדבר נוגע לעצם הדין - אף על פי שבתלמוד דרשוה מפסוק אחר (לחם משנה), והשווה הלכות מעשה הקרבנות פרק י"ט, הלכה ט ובהלכות תמידין ומוספין פרק ב, הלכה ב, שגם שם מביא רבינו דרשות מפסוקים, שלא הזכירו בתלמוד וכו"ל. (8) סנהדרין שם. (9) ראה שמואל-א ח, ז. (10) סנהדרין שם: "לא נאמרה פרשה זו אלא כנגד תרעומתן" ומפרש רבינו, שהכוונה לפרשת המלך שבשמואל שם. וכן אמרו שם: "זקנים שבדרו כהוגן שאלו, שנאמר תנה לנו מלך לשפטנו, אבל עמי הארץ שבהם קלקלו, שאמרו (שם כ): והיינו גם אנחנו ככל הגויים ושפטנו מלכנו, ויצא לפנינו".

ג. אין מעמידין מלך בפתחלה, אלא על-פי בית-דין של שבעים זקנים¹¹ ועל-פי נביא¹², כיהושע שמנהו משה רבנו¹³ ובית-דינו, וקשואל ודוד, שמנמם שמואל הרמתי ובית-דינו.

11) בשינויי נוסחאות כתב יד המבורגר: "על פי בית דין של ע"א זקנים". וכן מבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ה, א, ומקורו בתוספתא סנהדרין פרק ג, משנה ב. וכתב רבינו: בתחילה, לומר שאם בנו מלך אחרי, אינו צריך מינוי כזה, שהמלכות ירושה היא לו, כמבואר בסמוך הלכה ז. (12) ספרי פרשת שופטים אות קנו "אשר יבחר ה'... על נביא". וכן אמרו (סוכה כז, ב) "שבט יהודה ובנימין העמידו מלכים על פי נביא". וכן אמרו (סוכה כז, ב) "שבט יהודה ובנימין העמידו מלכים על פי נביאים" ומפרש רש"י: שאול ודוד על פי שמואל. (13) שהיה נביא.

ד. אין מעמידין מלך מקהל גרים אפלו אחר כמה דורות, עד שתהיה אמו מישראל, שנאמר: "לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא"¹⁴. ולא למלכות בלבד, אלא לכל שררות שבשישראל: לא שר-צבא, לא שר חמשים או שר עשרה, אפלו ממנה על אמת-המים¹⁵ שמחלק ממנה לשדות¹⁶; ואין צריך לומר דין או נשיא, שלא יהא אלא מישראל, שנאמר: "מקרב אחיך תשים עליך מלך" - כל משימות שאתה משים לא יהו אלא מקרב אחיך¹⁷.

14) יבמות מה, ב ולדעת התוספות שם קב, א אם אבי מישראל, ודאי שהוא כשר, וקוראים בו: מקרב אחיך. וראה לעיל הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה ט, ופרק י"א הלכה יא ובביאורנו שם. ומטעם זה - כותב הכסף משנה - הוכשר רחבעם בן שלמה למלכות אף על פי שאמו הייתה נעמה העמונית כמפורש במלכים-א יד, כא. וראה יבמות עז, א. "שני מוסרות שהיו עלי פתחתם, רות המואבייה ונעמה העמונית". ובנודע ביהודה חושן משפט סימן א מחדש, שלא הזהיר הכתוב: "מקרב אחיך", אלא בתחילת ה"שימה" שראשית מינויו לא יהיה אלא מקרב אחיך, אבל כבן מלך, שהמלכות באה לו בירושה אינו צריך "שימה חדשה", ומכיוון שאביו מלך בהכשר, ממנים את בנו אפילו כשאין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אמרו: שלושה דברים נתנו על תנאי, ארץ ישראל, ובית המקדש, ומלכות בית דוד... מלכות בית דוד מניין? שנאמר: אם ישמרו בניך בריתי. (36) שאין משיח בא אלא מזרע בית דוד, וכדברי רבינו לקמן פרק י"א, הלכה ד. וכן בכל ימי מלכי ישראל, לא פסקה מלכות בית דוד, וכדברי רבינו לקמן פרק י"א, הלכה ד. וכן בכל ימי מלכי ישראל, לא פסקה מלכות בית דוד, בניגוד לשאול שמלכותו פסקה בימי דוד, וכן אמר נתן הנביא (שמואל-ב, ז, טו): "וחסדי לא יסור ממנו כאשר הסירותי מעם שאול, אשר הסירותי מלפניך". (37) ובמכילתא שם אמרו: עד שלא נבחר דוד, היו כל ישראל ראויים למלכות. משנבחר, יצאו ישראל, שנאמר (דברי הימים-ב יג, ה): "הלא לכם לדעת, כי ה'... נתן ממלכה לדוד על ישראל לעולם לו ולבניו ברית מלח".

ח. נביא שהעמיד מלך משאר שבטי ישראל, והיה אותו המלך הולך בדרך התורה והמצוה ונלחם מלחמות ה' - הרי זה מלך, וכל מצות המלכות נוהגות בו³⁸; אף-על-פי שעקר המלכות לדוד, והיה מבניו³⁹ מלך. שהרי אחיה השילני העמיד ירבעם ואמר לו: "והיה אם תשמע את כל אשר אצריך... ובניתי לך בית נאמן פאשר פניתי לדוד וגו'⁴⁰". ואמר לו אחיה: "ולבנו אתן שבט אחד, למען היות ניר לדוד עבדי כל הימים לפני בירושלים"⁴¹.

(38) ירושלמי הוריות פרק ג, הלכה ב "מלך ישראל ומלך יהודה שניהם שווים, לא זה גדול מזה, ולא זה גדול מזה, שנאמר (מלכים-א, כב, י): "ומלך ישראל ויהושפט מלך יהודה יושבים... בגורן" - כגורן. שהם שווים, כסנהדרין היושבים כחצי גורן עגול, וכולם שווים זה לזה (פני משה, שם). והשווה הלכות שגגות פרק ט"ו, הלכה ו. (39) של מלך ישראל. (40) וכן מצינו באלישע הנביא שציווה על תלמידו הנביא למושח את יהוא למלך ישראל (מלכים-ב ט, א-ו). (41) שכבר הבטיחו הקדוש-ברוך-הוא, שלא תיכרת המלכות מזרעו לעולם, כאמור לעיל הלכה ז.

ט. מלכי בית-דוד הם העומדים לעולם⁴², שנאמר: "כסאך יהיה נכון עד עולם". אבל אם יעמד מלך משאר ישראל - תפסק המלכות מביתו⁴³, שהרי נאמר לירבעם: "אף לא כל הימים"⁴⁴.

(42) שבניהם אחריהם ימלכו זה אחר זה. (43) ואפילו יהיו כשרים וצדיקים, לא ימשיכו למלוך. (44) וכן ביהוא בן נמשי נאמר (מלכים-ב י, ל): בני רביעים ישבו לך - מכאן ואילך בליסטאות היו נוטלים אותה" (ירושלמי הוריות פרק ג, הלכה ב). ולדעת הראב"ד אילו היה ירבעם מלך כשר ובניו כשרים, לא הייתה המלכות פוסקת מזרעו, אבל הייתה שנייה למלכות בית דוד, כגון קיסר ופלג (=חצי) קיסר, וזה בהתאם לאמור לעיל הלכה ז: "כל השררות וכל המינויים שבישראל, ירושה לבנו ולבן בנו עד עולם". וכוונת רבינו היא, שאין שום הבטחה מהקדוש-ברוך-הוא, להעמיד מלכי

ירשה, שנאמר: "למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל". הניח בן קטן - משמרין לו המלוכה עד שגדיל²⁶, כמו שעשה יהונדע ליואש²⁷. וכל הקודם בנחלה²⁸ - קודם לירשת המלוכה²⁹. והבן הגדול, קודם לקטן ממנו³⁰. ולא המלכות בלבד, אלא כל השררות וכל המנויין שבישראל - ירשה לבנו ולבן-בנו עד עולם³¹; והוא, שיהיה הבן ממלא מקום אבותיו בהקמה וביראה. היה ממלא ביראה, אף-על-פי שאינו ממלא בהקמה - מעמידין אותו במקום אביו³² ומלמדין אותו. וכל מי שאין בו יראת-שמים, אף-על-פי שחקמיתו מרבה - אין ממנין אותו למנוי מן המנויין שבישראל³³. פיון שנמשח דוד, זכה בכתר מלכות³⁴; והרי המלכות לו ולבניו הזכרים עד עולם, שנאמר: "כסאך יהיה נכון עד עולם". ולא זכה אלא לכשרים, שנאמר: "אם ישמרו בנך בריתי"³⁵. אף-על-פי שלא זכה אלא לכשרים - לא תפרת המלוכה מזרע דוד לעולם³⁶. הקדוש-ברוך-הוא הוא הבטיחו בכך, שנאמר: "אם יעזבו בני תורתי ובמשפטי לא ילכו... ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם. וחסדי לא אפיר מעמו"³⁷.

(24) שעשה משה למשוח בו דברים הצריכים משיחה, ככתוב (שמות ל, כה) "ועשית אותו שמן משחת קודש" וסדר עשייתו מבואר בהלכות כלי המקדש פרק א, הלכה ב-ג. (25) וכן אמרו (כריתות ה, ב): שמן שעשה משה במדבר... בו נמשחו כהנים גדולים ומלכים. ומושחים אותו כמין נור על ראשו, כמבואר בהלכות כלי המקדש שם הלכה ט. (26) כריתות שם. (27) שהחביאהו שש שנים בבית ה', ובשנה השביעית המליכהו, כמפורש במלכים-ב יא, ג, יב, א וכדברי הימים-ב כג, יא. וכן שבע שנים היה במלכו, כמפורש שם כד, א. (28) ליורשו בגלל קרבתו המשפחתית. (29) תוספתא שקלים פרק ב, משנה ט"ו. ושם אמרו: בן ואח, בן קודם לאח, אח ובנו, אח קודם (=לבן אחיו). (30) ככתוב (דברי הימים-ב, כא, ג) "ראת הממלכה נתן (=יהושפט) ליהורם כי הוא הבכור". (31) ספרי שופטים אות קסב: "מניין לכל פרנסי ישראל שבניהם עומדים תחתיהם, תלמוד לומר: הוא ובניו בקרב ישראל, כל שהם בקרב ישראל, בנו עומד תחתיו". (32) כתובות קג, ב, רבינו הקדוש ציווה על בנו גמליאל שיהיה נשיא אחריו, אף על פי שלא מילא מקום אבותיו בחכמה, אלא ביראת חטא בלבד. והשווה הלכות כלי המקדש פרק ד, הלכה כ. (33) תוספתא שקלים שם: "ובלבד שינהג כמנהג אבותיו". וכן אמרו בתורת כהנים פרשת צו פרק ה "יכול אף על פי שאינו ממלא מקום אבותיו? תלמוד לומר (ויקרא טז, לב): ואשר ימלא את ידו לכהן תחת אביו... אם אינו ממלא מקום אביו, יבוא אחר וישמש תחתיו". (34) כמו שאמרו (יומא עב, ב) "של שולחן - זכה דוד ונטלו". (35) ובמכילתא שמות יח, כה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אותו וימליכו אותו תחת אביו". (57) שהיה גדול ממנו שתי שנים (הוריות יא, ב). ויש להעיר, שאת יהואחז לא משחו בשמן המשחה אלא בשמן אפרסמון, שכבר בימי יאשיהו אביו נגנו שמן המשחה, וכמבואר בהוריות יב, א.

פָּרָק שְׁנַיִם

1) הכבוד הגדול שנוהגים במלך. שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד. שאין המלך חולץ או מייבם את אשת אחיו המת. הופעת העם והנביא לפני המלך. שמצוה על המלך לכבד לומדי תורה. ובייחוד הסנהדרין וחכמי ישראל. שלא לנהוג גסות לב בישראל יותר מדאי.

א. כְּבוֹד גָּדוֹל נוֹהֲגִין בַּמֶּלֶךְ, וּמְשִׁימִין לוֹ⁴⁵ אֵימָה וְיִרְאָה בְּלֵב כָּל אָדָם, שְׁנֵאמַר: "שׁוֹם תְּשִׁים", שְׁתֵּהא אֵימָתוֹ עֲלֶיךָ⁴⁶. אֵין רוֹכְבִין עַל סוֹסוֹ, וְאֵין יוֹשְׁבִין עַל כְּסֵאוֹ, וְאֵין מְשַׁתְּמִשִׁין בְּשִׁרְבִיטוֹ⁴⁷ וְלֹא בְּכַתְרוֹ וְלֹא בְּאֶחָד מִכָּל פְּלִי תְּשִׁמִּישִׁיו⁴⁸. וּכְשֶׁהוּא מֵת - פְּלִין⁴⁹ וְשִׁרְפִין לְפָנָיו⁵⁰. וְכֵן לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּעַבְדָּיו וְשִׁפְחוֹתָיו וְשִׁמְשִׁיו, אֲלֵא מֶלֶךְ אַחֵר. לְפִיכָף, אֲבִישֶׁג הָיְתָה מִתְּרַת לְשִׁלְמוֹה⁵¹ וְאִסוּרָה לְאֲדֹנָהּ⁵².

2) לכבודו. 3) סנהדרין יט, ב. וראה שם צה, א שבשעת הסכנה למלך, רכב אבישי בן צרויה על סוסו של דוד להצילו. 4) משנה, שם כב, א. שרביט - מקל-נוי שהמלך נושא בידו לאות שלטון, ככתוב (אסתר ד, יא): "מאשר ישיט לו המלך את שרביט הזהב". 5) תוספתא שם פ"ד, מ"ב. 6) כל כליו וגם מיטתו. 7) שם, "כולם נשרפים עליו". וכן בע"ז יא, א. שנאמר (ירמיה לר, ה) "בשלום תמות, ובמשרפות אבותיך המלכים... כן ישרפו לך", והשווה לעיל הל' אבל פ"ד, הכ"ו. אבל סוסו אין שורפים, אלא עוקרים את גידי פרסותיו, כמבואר שם, ושוב אינו ראוי לרכיבה. 8) שהיה מלך, והיא שרתה את דוד המלך, ולא היתה לו בה תורת אישות, ככתוב (מלכים-א, א, ד): "והמלך לא ידעה". 9) שלא היה מלך, ואין הדיוט משתמש בשרביטו של מלך (סנהדרין כב, א). דמכאן הוציא רבינו שאסור להדיוט להשתמש במשרתי המלך, שהרי אבישג השונמית היתה ממשרתיו, ונאסרה לאדוניהו (כסף-משנה). וראה מלכים-א, ב, כב. ובתוספתא (סנהדרין פ"ד, מ"ב) שנינו בפירושו: "ולא באחד מכל משמשיו".

ב. אֲבָל אֲשֶׁתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ אֵינָה נִבְעֶלֶת לְאַחַר לְעוֹלָם. אֲפִלּוּ הַמֶּלֶךְ, אֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶלְמִנָתוֹ⁵³ אוֹ גְרוּשָׁתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ אַחֵר⁵⁴.

10) סנהדרין יח, א. ואע"פ שהכתוב אומר (שמואל-ב יב, ח) "ואתנה לך את בית אדוניך (=שאל) ואת נשי אדוניך בחיקך"? לא נתכוון אלא לנשים הראויות (=המותרות) לו מבית המלך, והן מירב ומיכל בנותיו של שאול, אבל לא נשיו (שם יט, ב). 11) ירושלמי שם פ"ב, ה"ג. וכן הכתוב אומר (שמואל-ב, כ, ג) "ויקח המלך את עשר נשים פילגשים... ואליהם לא בא, ותהיינה צורות עד יום מותן אלמנות חיות", ואילו היתה גרושתו מותרת, היה לו לדוד לגרשן, ולא לעגן כל ימיהן ('מראה הפנים' שם).

ישראל לעולם, אלא למלכי בית דוד בלבד, שהרי נדב בן ירבעם נהרג, ולא נותרה מבית ירבעם כל נשמה, ככתוב במלכים-א טו, כט (על פי הכסף משנה). ולדעת ה"אבן האזל" כוונת רבינו היא, לומר, שאם יחול הפסק במלכי ישראל, ואחרי כן יקום מי מבניהם שהוא כשר למלכות, אין שום חובה להמליכו, בניגוד למלכי בית דוד, שאפילו נפסקה מלכותם, ואחר כך קם מבניהם יורש, שהוא כשר למלכות, מצוה להמליכו, שכך הובטח לו: כסאך יהיה נכון עד עולם.

י. אֵין מוֹשְׁחִין מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל בְּשִׁמְן הַמִּשְׁחָה⁴⁵, אֲלֵא בְּשִׁמְן אֲפִרְסְמוֹן⁴⁶. וְאֵין מְמַנִּין אוֹתָן בִּירוּשָׁלַיִם לְעוֹלָם, אֲלֵא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מְזַרַע דָּוִד⁴⁷. וְאֵין מוֹשְׁחִין⁴⁸ אֲלֵא זֶרַע דָּוִד⁴⁹.

45) שעשה משה במדבר, וכמבואר לעיל. 46) שמן ריחני המרוקח בבשמים אפרסמונים. ויש אומרים שזהו הצרי, והוא השרף הנוסף מעצי הקטף (הערוך). 47) ככתוב: "למען היות ניר לדוד עבדי... לפני בירושלים" - מכאן, שאין ממליכים בירושלים אלא מזרע דוד בלבד (פרי חדש). 48) בכתב יד התימנים: ואין מושחים בה, והכוונה לירושלים. 49) הוריות יא, ב, שנאמר (שמואל-א, טז יב) "קום משחהו כי זה הוא" - זה טעון משיחה (בשמן המשחה), ואין אחר טעון משיחה, אלא בשמן אפרסמון בלבד.

יא. כְּשִׁמּוֹשְׁחִין מַלְכֵי בֵּית-דָּוִד, אֵין מוֹשְׁחִין אוֹתָן אֲלֵא עַל הַמַּעֲזֵין⁵⁰.

50) כדי שתימשך מלכותם כמעייין (שם יב, א). שנאמר (מלכים-א, א, לג) "ויאמר המלך... והרכבתם את שלמה בני... והורדתם אותו אל גיחון ומשח אותו שם צדוק הכהן". וסובר רבינו, שאין זה אמור אלא במלכי בית דוד בלבד, שאנו מעוניינים בהמשך מלכותם, ולא במלכי ישראל (כסף משנה).

יב. וְאֵין מוֹשְׁחִין מֶלֶךְ בֶּן מֶלֶךְ⁵¹, אֲלֵא-אִם-בֶּן הָיְתָה שָׁם מַחְלָקָת⁵² אוֹ מַלְחָמָה⁵³, מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ כְּדֵי לְסַלֵּק הַמַּחְלָקָת. לְפִיכָף מְשַׁחוּ שְׁלֵמוֹה מִפְּנֵי אֲדֹנָהּ⁵⁴, וְיוֹאֵשׁ מִפְּנֵי עֲתִלְיָה⁵⁵, וּמְשַׁחוּ יְהוֹאָחָז⁵⁶ מִפְּנֵי יְהוֹזָקִים אֲחִיו⁵⁷.

51) שהמלכות ירושה היא למלך לעולם ואין צורך במשיחתו (כריתות ה, ב). 52) כדי לסלק המחלוקת, ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו (שם), וכלשון רבינו בהלכות כלי המקדש פרק א, הלכה י"א). 53) שהעם מרננים אחריו, והיא פחותה ממחלוקת (לחם משנה). 54) שרצה למלוך, ככתוב (מלכים-א, א, ה) "ואדוניה... מתנשא לאמור אני אמלוך". 55) אָם אחזיהו, שאיבדה את כל זרע הממלכה, ומלכה בעצמה שש שנים, כשיואש בן אחזיהו היה מוחבא מפניה בבית ה' (שם ב, יא, א). ובסוף שש שנים כשהוציאוהו, כתוב (שם, יב) "וימליכו אותו וימשחוהו... ויאמרו יחי המלך". 56) שם כג, ל: "וימשחו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובסנהדרין קא, ב אמרו: שזוהי הלכה למשה מסיני. והשווה הל' בית הבחירה פ"ז, ה"ו.

ה. המלך מסתפר בכל יום²⁵, ומתקן עצמו ומתנאה במלבושין נאים ומפארים²⁶, שנאמר: "מלך בפינו תחזינה עיניך". וישב על פסא מלכותו בפלטרין שלו, ומשים פתך בראשו²⁷, וכל העם באין אליו בעת שיצאה²⁸, ועומדין לפניו ומשתחווין ארצה. אפלו נביא עומד לפני המלך - משתחוה²⁹ ארצה, שנאמר: "הנה נתן הנביא, ויבא לפני המלך וישתחו למלך"³⁰. אבל כהן גדול אינו בא לפני המלך אלא אם רצה³¹. ואינו עומד לפניו, אלא המלך עומד לפני כהן גדול, שנאמר: "ולפניו אלעזר הכהן יעמד". אף-על-פי-כן מצוה על כהן גדול לכבד את המלך ולהשיבו ולעמד מפניו פשיכוא לו³². ולא יעמד המלך לפניו אלא פשישאל לו במשפט האורים³³. וכן מצוה על המלך לכבד לומדי התורה. וכשיכנסו לפניו סנהדרין וחכמי ישראל, יעמד לפניהם וישיבם בצדו; וכן היה יהושפט³⁴ מלך יהודה עושה, אפלו לתלמיד-הכם³⁵ היה עומד מפסאו ומנשקו וקורא לו: רבי ומורי!³⁶ במה דברים אמורים? בזמן שהיה המלך בביתו לבדו הוא ועבדיו, יעשה זה בצנועה; אבל בפרהסיא, בפני העם - לא יעשה. ולא יעמד מפני אדם, ולא ידבר רפות³⁷, ולא יקרא לאדם אלא בשמו³⁸, פדי שתהיה יראתו בלב הפל³⁹.

(25) סנהדרין כב, ב. (26) ירושלמי סנהדרין פ"ב, ה"ו: "רבי יוחנן הלך לקבל פני הנשיא, יצא לקראתו בחלוק פשתן. אמר לו, חזור ולבוש חלוקן של צמר, משום: מלך בפינו וגו'". (27) ע"ז מד, א. "ויחננו עליו את הנזר ואת העדות (מלכים-ב, יא, יב) - עדות היא לבית דוד, שכל הראוי למלכות - הולמתו (יושבת העטרה בראשו יפה), וכל שאינו ראוי למלכות - אינה הולמתו". וראה רש"י לסנהדרין כא, ב ד"ה "שביקש להולמו". (28) המלך. (29) בכת"י התימנים: ומשתחוה לו ארצה. כלומר, כשהוא מופיע לפניו, עליו להשתחוות תחילה, ואח"כ לעמוד לפניו. (30) ומסיים הכתוב: "על אפיו ארצה", ובזכאים קב, א אמרו: לעולם תהא אימת מלכות עליך... שנאמר (מלכים-א, יח, מו) "ויד ה' היתה אל אליהו וישנס מתניו וירץ לפני אחאב", ומפרש רש"י: אחאב רוכב, והוא רץ לפניו. (31) הכהן הגדול. (32) הוריות יג, א "מלך קודם לכהן גדול, שנאמר (שם א, לג) ויאמר המלך להם (=לצדוק הכהן הגדול ולנתן הנביא) קחו עמכם את עבדי אדוניכם - הרי שמלך עדיף מהם. (33) ככתוב שם: "ולפניו אלעזר הכהן יעמוד, ושאל לו במשפט האורים לפני ה'". ובהל' כלי המקדש פ"י ה"א, נתבאר כיצד שואלים באורים ותומים, ומה שואלים. (34) ובכת"י התימנים: היה אסא מלך יהודה. (35) שלא הגיע עדיין למעלת חכם וזקן. ובכת"י

ג. ואסור לראותו פשהוא ערם ולא פשהוא מסתפר ולא פשהוא בבית-המרחץ ולא פשהוא מסתפג¹². ואינו חולץ¹³, שנאמר: "וירקה בפניו", וזה בזיון. ואפלו רצה - אין שומעין לו¹⁴; שהמלך שמחל על כבודו - אין כבודו מחול. והואיל ואינו חולץ - אינו מיבם¹⁵. וכן אם מת הוא, כיון שאי אפשר ליבם את אשתו¹⁶, כך אין חולצין לה¹⁷, אלא תשב לעולם בזיקתה¹⁸.

(12) מתנגב לאחר הרחיצה (סנהדרין כב, א). ובירושלמי שם פ"ב ה"ו, משום שנאמר (ישעיה לג, יז) "מלך בפינו תחזינה עיניך". וראה בהל' כלי המקדש פ"ה ה"ג, שגם כהן גדול מזהרים בו בכל אלה, אלא שאם רצה שירחצו אחרים עמו, הרשות בידו, שכהן גדול שמחל על כבודו - כבודו מחול. לאשת אחיו, שמת בלא בנים. (14) שם יח, א. (15) שכל שאינה עולה לחליצה, אינה עולה לייבום (רע"ב שם). אמנם אין אנו מוצאים בתלמוד אלא: "כל שאינה עולה לחליצה וכו'. וכדברי רבותינו בעלי התוספות ביבמות מד, א ד"ה: כל שאינו, מצאנו גם כן מונח חדש זה. ורש"י בסנהדרין יט, ב מפרש: אינו מייבם - שגנאי הוא לו לקום על שם אחיו. וכן נראה מהירושלמי שם פ"ב, ה"ג: "אם כן נמצאת פוגם כבוד המלך". וכתב האור שמח, שהיבום צריך להיות בפני עדים (ראה הל' יבום פ"א ה"א, ובביאורנו שם אות ח), וגנאי הוא למלך לבוא על אשה בפני עדים, וכדברי התוספות בקידושין יב, ב ד"ה: משום פריצותא. (16) שאין נושאים אלמנתו של מלך. (17) שאפילו יחלצו לה אסורה היא להנשא, וגם גנאי הדבר, שאלמנת המלך תחלוץ נעל (כסף-משנה). (18) בקשרה לבעלה, מלשון הכתוב (איוב לח, ח) "אסורים בזקים" (רמ"א לאבן-העזר סי' קנז, סעיף א).

ד. מת לו מת - אינו יוצא מפתח פלטרין¹⁹ שלו²⁰. וכשמכריז אותו²¹ - כל העם מסבין על הארץ, והוא מסב על הדרגתו²². ואם נכנס לעזרה²³ והיה מזרע דוד - ישב; שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית-דוד בלבד, שנאמר: "ויבא המלך דוד וישב לפני ה'²⁴".

(19) היכל. "בית פרעה" (בראשית יב, טו) מתרגם יונתן: לפלטין דפרעה. (20) סנהדרין כ, א. אבל חייב הוא בכל דברי אבילות כשאר אבל, כמבואר לעיל הל' אבל פ"ז, ה"ז. (21) סעודת הבראה שמברים לכל אבל ביום הראשון לאבלו (שם פ"ד, ה"ט). (22) סנהדרין שם. דרגש - מיטה קטנה שנותנים לפני מיטה גדולה, וממנה עולים למיטה הגדולה (רע"ב לנדרים פ"ז, מ"ה). והשווה לעיל הל' אבל פ"ז ה"ח, ובביאורנו שם. (23) לחצר בית-המקדש. (24) סוטה מ, ב. ומפרש רש"י: שחלק להם הקב"ה כבוד, להראות שמלכותו שלימה, אבל מלכי ישראל אסורים לישיב שם, שאין כבוד שמים בכך, ואפילו מלאכי השרת אין להם שם ישיבה, ככתוב (ישעיה ו, ב) "שרפים עומדים ממעל לו".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ספר-תורה לעצמו יתר על הספר שהניחו לו אבותיו. ומגיהו מספר העזרה על-פי בית-דין של שבועים ואחד. אם לו הניחו לו אבותיו או שנאבד - פותב שני ספרי-תורה: אחד מניחו בבית גנזיו, שהוא מצוה בו ככל אחד מישראל, והשני לא יזוז מלפניו, אלא בעת שיפנס לבית-הכסא או לבית-המרחץ, או למקום שאין ראוי לקריאה. יוצא למלחמה - והוא עמו; נכנס - והוא עמו; יושב בדין - והוא עמו; מסב והוא פגגדו, שנאמר: "והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו".⁸

(2) סנהדרין כא, ב. שנאמר (דברים יז, יח): "וכתב לו את משנה התורה הזאת" "משנה" - שתים במשמע. (3) חצר המקדש, שבאחת לשכותיה היה מונח ספר-תורה עתיק. (4) ירושלמי שם פ"ב, ה"ו. והשווה הל' ספר תורה פ"ז ה"ב, והל' יום-טוב פ"ז, ה"ג. (5) שנאמר בהם: "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת" (דברים לא, ט). (6) כגון בבית-הקברות בתוך ארבע אמות של קבר, כמבואר בהל' ס"ת, פ"י ה"ו, וכן אינו עמו כשהוא ישן על מיטתו (שם פ"ז ה"ג), שנאמר: והיתה עמו וקרא בו - מקום הראוי לקרוא בו (סנהדרין כא, ב). (7) לסעודה. (8) שם. ובספרי שם שנינו: ימי חייו - אלו הימים; כל ימי חייו - לרבות הלילות. וראה בבאורנו להל' ס"ת, פ"ז ה"ג, אות ז. וראוי לציין, שבתוספתא סנהדרין פ"ד מ"ד, שנינו: "ואין רשות להדיוט לקרות בה, שנאמר: וקרא בו - הוא ולא אחר". ורבינו לא חש להזכירו, מפני שכבר כתב (לעיל פ"ב, ה"א) שאין משתמשים "באחד מכל כלי תמישור" (פרי חדש).

ב. לא ירבה לו נשים. מפי השמועה⁹ למדו, שהוא לוקח עד שמונה-עשרה נשים - בין הנשים ופילגשים¹⁰ - הכל שמונה-עשרה¹¹. ואם הוסיף אחת ובעלה - לוקה¹². ויש לו¹³ לגרש ולשא אחרת תחת זו שגרש¹⁴.

(9) שקיבלו חכמינו איש מפי איש עד למשה מסיני. (10) נשים מיוחדות לו, בלא כתובה ובלא קידושין, כמבואר לקמן פ"ד, ה"ד. (11) סנהדרין כא, א. שנאמר (שמואל-ב יב, ח) "ואתנה לך... ואת נשי אדוניך בחיקך... ואם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה", והדבר ידוע שעוד בחברון היו לדוד שש נשים (שם ג, ה). וכאן פונה הנביא נתן לדוד בהיותו בירושלים: אם מעט לך ואוסיפה לך כהנה וכהנה, כהנה - שש; וכהנה - עוד שש, הרי ביחד שמונה-עשרה. ולפי זה עלינו לומר, שבירושלים נשא דוד את בת שבע ועוד אשה אחת, והיתר היו עשר פילגשים, ככתוב (שם טו, טז) "ויעזוב המלך את עשר נשים פילגשים לשמור הבית" (רדב"ז). והראב"ד סובר, שהפילגשים אינן בכלל ה"ח, ומותר למלך להוסיף לו פילגשים נוסף על י"ח נשים הראויות לו. (12) משמע, שעל הקידושין לחוד אינו לוקה, כי עיקר ההקפדה היא ש"לא יסור לבבו" (ראה להלן ה"ו). ואין הסרת הלב אלא כשבעלה. דוגמא לכך, דברי רבינו

התימנים: תלמיד חכמים. (36) כתובות קג, ב. (37) כמו שאמרו שם: "נהוג נשיאותך ברמים". (38) ללא תארי כבוד. (39) ובירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ו, אמרו: שום תשים עליך מלך - 'אשים' אינו כתוב, אלא "תשים", שאתה תשים עליך בעצמך.

ו. פדרף שחלק לו הכתוב הכבוד הגדול, וחיב הפל בכבודו, כך צוהו להיות לבו בקרבו שפל וחלל⁴⁰, שנאמר: "ולבי חלל בקרבי". ולא ינהג גסות-לב בישראל יותר מדי, שנאמר: "לבלתי רום לבבו מאחיו"⁴¹. ויהיה חונן ומרחם לקטנים וגדולים⁴², ויצא ויבוא בחפציהם ובטובתם, ויחוס על כבוד קטן שבקטנים. וכשמדבר אל כל הקהל בלשון רבים - ידבר רפות⁴³, שנאמר: "שמעוני אחי ועמי"⁴⁴, ואומר: "אם היום תהיה עבד לעם הזה וגו'";⁴⁵ ולעולם יתנהג בענוה יתרה. אין לנו גדול ממשה רבנו, והוא אומר: "ונחננו מה לא עלינו תלונתיכם". ויסבל טרחם ומשאם ותלונתם וקצפם⁴⁶ פאשר ישא האומן את היגיון⁴⁷. רועה קראו הכתוב: "לרעות בעיעב עמו". ודרפו של רועה מפרש בקבלה⁴⁸: "פרעה עדרו ירעה, בזרעו יקבץ טלאים ובחיקו ישא וגו'".

(40) נבוב ונקוב. (41) ובירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ד, אמרו: שיר המעלות לדוד, ה' לא גבה לבי - בשעה שמשחני שמואל; ולא רמו עיני - בשעה שהרגתי את גלית... כגמול עלי נפשי - כתינוק הזה היורד ממעי אמו, כן היתה נפשי עלי. (42) ובכת"י התימנים: לקטנם וגדולם. (43) בניגוד למדבר אל יחיד, שאינו מדבר עמו רכות, כמבואר לעיל ה"ה. (44) אחים וחברים אתם עמדי. וראה סוטה מ, א. ובתוספתא סנהדרין פ"ד מ"ב, שנינו: "הוא קורא אותם אחי ועמי... והם קוראים אותו: אדונינו ורבינו, שנאמר (מלכים א, א, מג) "אבל אדונינו המלך דוד המליך את שלמה". (45) וכן אמרו (הוריות י, א) "כמדומים אתם ששררה אני נתן לכם, עבדות אני נתן לכם, שנאמר: אם היום תהיה עבד לעם הזה". (46) ספרי זוטא פרשת פנחס, אות יח "איש אשר רוח בו - שיהא הולך עם הקפדנים כפי דעתם, ועם המתונים כפי דעתם". (47) מלשון הכתוב (במדבר יא, יב). (48) דברי נביאים, שקיבלו ברוח הקודש, כל נבואה לפי צורך השעה והדור והמעשה (רש"י לחולין קלז, א).

פרק שלישי

(1) המצוה על המלך לכתוב לו ספר תורה לעצמו, כשישב על כסא מלכותו. האיסור להרבות לו נשים ופילגשים. שלא ירבה לו כסף וזהב להתנאות בו. החובה על המלך לעסוק בתורה ובצרכי ישראל ביום ובלילה. שאין דנים מלכי ישראל ולא מעידים עליהם, משום גזירה ותקלה. דיני מורד במלך. הרשות למלך להרוג ולתקן העולם בהתאם לצורך השעה.

א. בעת שישב המלך על כסא מלכותו, פותב לו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והגית בו יומם ולילה, שאר בני אדם על-אחת-כמה-וכמה", וראה בכיארנו לעיל את דברי הספרי בזה.

ו. וכן לא יהיה שטוף בנשים²⁴. אפילו לא היה לו אלא אחת - לא יהיה מצוי אצלה תמיד משאך הטפשים, שנאמר: "אל תתן לנשים חילוף". על הסרת לבו הקפידה תורה²⁵, שנאמר: "ולא יסור לבבו", שאלו הוא לב כל קהל ישראל²⁶; לפיכך דבקו הפתוב בתורה יתר משאך העם, שנאמר: "כל ימי חייו".

24) להוט, ונתון בכל לבו. 25) סנהדרין כא, א: "רבי שמעון אומר: אפילו אחת ומסירה את לבו, הרי זה לא ישאנה, אם כן למה נאמר לא ירבה לו נשים, אפילו כאביגיל", שהיתה צדקנית. מכאן אתה למד, שבהסרת הלב הדבר תלוי (רדב"ז). 26) וכן אמרו בימדבר רבה' פי"ט, אות יז: "ללמדך שראש הדור - כל הדור" (קריית מלך). ובעירובין מא, א: "בחר רישא (=אחרי הראש) גופא אזיל - הולך הגוף".

ז. פבר בארנו²⁷ שפילכי בית דוד, דנין אותן ומעדין עליהן. אבל מלכי ישראל²⁹, גזרו חקמים שלא דון ולא דנין אותן³⁰, ולא מעידים³¹ ולא מעדין עליו, מפני שלפני גס בהן³², ויבוא מן הדבר תקלה והפסד על הדת³³.

27) לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"ה. 28) סנהדרין יט, א: שנאמר (ירמיה כא, יב) "בית דוד כה אמר ה', דינו לבקר משפט". ואם לא דנים אותם, איך יוכלו לדון אחרים, והלא כלל הוא: קשט עצמך, ואח"כ קשט אחרים. 29) שאינם מבית דוד. 30) שם עמ' ב. 31) נראה, שגם מלכי בית דוד אינם מעדיים, שאינם גרועים מכהן גדול, שאינו מעיד לשום אדם מפני כבודו, וכמבואר לעיל הל' עדות פ"א, ה"ג (כסף-משנה). והדבר מפורש במס' שבועות דף לא, א: אין שבוות העדות נוהגת אלא בראויים להעיד, להוציא מלך. ומפרש רש"י: המלך אינו ראוי להעיד, שנאמר, שום תשים עליך מלך - שתהא אימתו עליך, והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין, ודרך בזיון הוא לו. ולדעת הלחם-משנה בהל' עדות שם, אם העדות מכוונת "להפריש בה מן האיסור", מעיד גם המלך, שזה כבודו. וכבר קדמוהו ב'תוספות' לסנהדרין יח, ב ד"ה מעיד. 32) "ואינם נכנעים לדברי תורה", כלשון רבינו בהל' סנהדרין שם. 33) כמו שאירע לסנהדרין כשדנו את ינאי המלך, ובאותה שעה אמרו (סנהדרין יט, ב): מלך אינו דן ואין דנים אותו. וראה את פרטי המעשה בכיארנו לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"ה.

ח. כל המורד במלך ישראל, יש למלך רשות להרגו. אפילו גזר על אחד משאך העם שילך למקום פלוני ולא הלה³⁴, או שלא יצא מביתו ויצא³⁵ - חזב מיתה. ואם רצה להרגו - יהרג, שנאמר: "כל איש אשר ימרה את פיו". וכן כל המבזה את המלך או המחרפו, יש למלך רשות להרגו כשמעי בן גרא³⁶.

בהל' איסורי ביאה פי"ז ה"ד, שבין כהן גדול, ובין כהן הדיוט שנשא אשה מן הארבע (גרופה זונה וחללה ואלמנה), ולא בעל - אינו לוקה, משום שנאמר בהן "ולא יחלל" - ואין חילול אלא בבעילה (לחם-משנה). 13) רשאי הוא. 14) סנהדרין כב, א: "בוא וראה כמה קשים גירושין, שהרי דוד המלך התירו לו לייחד (להתייחד עם אבישג השונמית, למרות שכבר גזרו על ייחוד עם פנויה, ולא התירו לו לגרש" שיגרש אחת משמונה-עשרה נשיו, ויקח את אבישג לאשה, הרי שאם רצה המלך וגירש, מותר לו לישא אחרת במקום זו שגירש (כסף-משנה)).

ג. ולא ירבה לו סוסים, אלא פדי מרכבתו¹⁵. אפילו סוס אחד פנוי להיות רץ לפניו כדרך שעושים שאר המלכים - אסור¹⁶. ואם הוסיף - לוקה¹⁷.

15) כדי רכבו ופרשיו להלחם באויביו. 16) סנהדרין כא, ב. שנאמר (דברים יז, טז) "למען הרבות סוס" - אפילו סוס אחד והוא בטל - לא ירבה. "ואינו מותר שיהיה לו, זולתי סוס אחד, לרכוב בו כאחד העם" (פירוש המשנה לרבינו, שם). 17) ושם אמרו: שעובר בלא-תעשה על כל סוס וסוס, ובוודאי אינו לוקה אלא כשלקחם לו זה אחר זה, אבל אם לקח הרבה ביחד - אינו לוקה אלא אחת (רדב"ז).

ד. ולא ירבה לו כסף וזהב להניח בגנזיו¹⁸ ולהתנאות בו¹⁹ או להתנאות בו, אלא פדי שיתן לחילותיו ולעבדיו ולשמשיו. וכל כסף וזהב שירבה לאוצר בית ה', ולהיות שם מוכן לצרכי הצבור ולמלחמותם - הרי זה מצוה להרבותו²⁰. ואין אסור אלא להרבות לעצמו²¹ בבית גנזיו, שנאמר: "ולא ירבה לו". ואם הרבה - לוקה.

18) באוצרותיו. 19) ככתוב (דברים ח, יג) "וכסף וזהב ירבה לך... ורם לבבך". 20) סנהדרין כא, ב. "וכסף וזהב לא ירבה לו - לו אינו מרבה, אבל מרבה הוא כדי ליתן אספניא", ומפרש רש"י: אספניא - שכר חיילות מדי שנה בשנה, הנכנסים והיוצאים עמו כל שנה. 21) וכן מצונו ברוד המלך (דברי הימים-א כט, ד) שאצר לבנין בית-המקדש שלשת אלפים ככרי זהב, ושבעת אלפי ככרי כסף מזוקק.

ה. המלך אסור לשתות דרך שכרות, שנאמר: "אל למלכים שתו יין"²². אלא יהיה עוסק בתורה ובצרכי ישראל ביום ובלילה, שנאמר: "והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו"²³.

22) ומסיים הכתוב: "ולרזונים אי שכר", דרשו בסנהדרין ע, ב: "מי שכל רזי עולם גלויים לו, ישתה יין וישתכר? ויש אומרים: מי שכל רוזני עולם משכימים לפתחו, ישתה יין וישתכר". 23) תוספתא שם פ"ד, ה"ה: "ומה אם מלך ישראל, שלא עסק אלא בצרכי ציבור, נאמר בו וקרא בו כל ימי חייו, שאר בני אדם (שיש להם פנאי) על-אחת-כמה-וכמה... ומה יהושע בן-נון שעסק בכיבוש הארץ, ועומד לחלקה לישראל, נאמר בו: לא ימוש ספר התורה הזה מפך,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַתְּרָאָה⁴⁷, אֶפְלוּ בְּעַד אֶחָד⁴⁸, או שׁוֹנֵא שְׁהַרְגַּ בְּשִׁגְגָה⁴⁹ - יֵשׁ לְמִלְךָ רִשְׁוֹת לְהַרְגוֹ⁵⁰ וְלִתְמֵן הָעוֹלָם כְּפִי מַה שֶׁהִשְׁעָה צְרִיכָה. וְהוֹרֵג רַבִּים בְּיוֹם אֶחָד⁵¹ וְתוֹלָה, וּמְנַיֵחַן תְּלוּיִים⁵² זְמַיִם רַבִּים⁵³, לְהַטִּיל אִמָּהּ וּלְשַׁבֵּר יַד רִשְׁעֵי הָעוֹלָם.

46) כגון שהוכחו העדים ב"בדיקות" ולא הוכחו בחקירות (ראה לעיל הל' עדות פ"ב, ה"א-ב). או שלא היו העדים רואים אותו כאחת, אלא אחד אחר השני, שאין הרוצח נהרג על פיהם, כמבואר שם פ"ד, ה"א. 47) ג"כ אינו נהרג, כמבואר בהל' סנהדרין פ"ב, ה"א. 48) שאינו נהרג בבית-דין, כמבואר בהל' עדות פ"ה, ה"א. 49) שאינו נהרג, אבל חזקתו שהוא קרוב למזיד, וראוי להעניש. ואיזהו שונא? כל שלא דיבר עמו שלשה ימים מפני האיבה (הל' רוצח פ"ו, ה"י). 50) שהרי מצינו שהרג דוד את העמלקי (שמואל-ב א, טו) בהודאת פיו, וכן את בני רמון (שם ד, ט) ע"פ הודאת פיהם, ועל-כרחך מדין מלכות, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ה, ה"ו. וכן מצינו בירושלמי סנהדרין פ"ו ה"ג, ששני עבריינים פחדו מאיש חסיד שראה בקלקלתם, וחששו שמא ילך להעיד עליהם, והמלך דוד יהרגם וכו'. ואע"פ שעד אחד הוא, ועל-כרחך מדין מלכות. והשווה הל' רוצח פ"ב, ה"ד. 51) בניגוד לבית-דין שאינו דן שנים ביום אחד (לעיל הל' סנהדרין פ"ד, ה"י). 52) בניגוד לחייבי מיתת בית-דין, שאין מלינים אותם אפילו לילה אחד, אלא תולה אותם סמוך לשקיעת החמה, ומתיר אותם מיד (שם פ"ט, ה"י). 53) כמו שמצינו בשבעת בני שאול, שהומתו ונשארו תלויים מתחילת קציר שעורים עד ימות הגשמים (שמואל-ב כא, י), ושאלו ביכמות עט, א: והלא כתוב: "לא תלין נבלתו על העץ"? ותירצו: מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ויתקדש שם שמים בפרהסיא, שהיו עוברים ושבים אומרים: מה עשו אלה, פשטו ידיהם בגרים גרורים. אמרו, אין לך אומה שראויה להדבק בה כזו. והרי בני שאול לא הומתו מצד דין תורה, שאין להם משפט מות על עוון שאול אביהם, שהמית הגבעונים, אלא מדין מלך הומתו, וה"תקיון" היה להוסיף גרים (הגהות מהר"ן חיות). וראה ברמב"ן לדברים כא, כב. וב"חתם סופר" או"ח סי' רח, בסוף הסימן.

~ יום רביעי כ"ח שבט ~

פֶּרֶק רְבִיעִי

1) המיסים שהמלך מטיל לצרכיו, ולצרכי מלחמה. שלוקח מבחורי העם הטובים שמישים לעמוד לפניו. איסור פילגש להדיוט. שכופה את המוכשרים בעם להיות שרים. לוקח מעשר מהתבואות והבהמות. חלקו של מלך המשיח בארצות שכובשים ישראל. מנת המלך בבזיה שהצבא בוזז. מגמת המלך להרים דת האמת.

א. רִשְׁוֹת יֵשׁ לְמִלְךָ לְתֵן מָס עַל הָעָם לְצַרְכָּיו או לְצַרְף הַמְּלָחָמוֹת. וְקוֹצֵב² לוֹ מְכָס³, וְאִסּוֹר לְהַבְרִיחַ⁴ מִן הַמְּכָס, שְׁיֵשׁ לוֹ לְגָזֵר שֶׁפֶל מִי שְׁיִגְנֵב הַמְּכָס⁵ -

וְאִין לְמִלְךָ רִשְׁוֹת לְהַרְגַּ אֶלָּא בְּכֹד³⁷. וְיֵשׁ לוֹ לְאִסּוֹר וּלְהַפּוֹת בְּשׁוֹטִין³⁸ לְכַבּוֹדוֹ; אֲבָל לֹא יַפְקִיר מְמוֹן³⁹. וְאִם הַפְּקִיר - הָרִי זֶה גְזוּל⁴⁰.

34) כמו שמצינו בעמשא, ששלחו דוד להזעיק את איש יהודה ("ויוחר מן המועד אשר יעדו") (שמואל-ב כ, ה), ורצה יואב לדנונו כמורד במלכות, כמבואר בסנהדרין מט, א. וכן מצינו שאוריה החתי נחשב כמורד במלכות, משום שאמר לו דוד: רד לביתך ורחץ רגליך, והוא מיאן, ככתוב (שם יא, יא) "ויאמר אוריה אל דוד, האדון וישראל ויהודה יושבים בסוכות... ואני אבוא אל ביתי לאכול ולשתות", ועל זה נתחייב מיתה, כמבואר בקידושין מג, א. וב"תוספות" שם ד"ה: מורד במלכות. 35) כמעשה שמעי בן גרא (מלכים-א ב, לז). 36) שם, ח. ובשמואל-ב טז, ב. ובירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ג, אמרו: "כל המקלל מלכות בית דוד, חייב מיתה." 37) ירושלמי שם פ"ז, ה"א. וכך לשון הכתוב (מלכים-א ב, ח) "ואשבע לו בה' לאמור אם אמינתך בחרב", והשווה לעיל הל' סנהדרין פ"ד ה"ב, ופי"ח ה"ו, ובביאורנו שם. וראה בזוהר פרשת משפטים קז, ב, שמקשה: וכי שמעי טיפש היה, שדוד נשבע לו שלא ימתנו בחרב, מכלל שבחנית או בחצים כן ימתנו? ומתוך שם ע"פ דרך הנסתר. 38) ככתוב (שם יב, יא) "אבי יסר אתכם בשוטים" ('אור שמח'). וכתב הרדב"ז, כל זה במלך שהומלך על-פי נביא, או שהסכימו עליו כל ישראל, אבל אם קם איש למלוך בזרוע ובחזקה אין חייבים לשמוע אליו, והממרה את פיו אינו נקרא מורד במלכות. 39) להפקיע שעבודו של בעל הממון ולהפקירו, ולזכות בו לעצמו. 40) כמעשה כרם נבות היזרעאלי, שאחאב רצה להפקירו לטובתו, והנביא קובל: "כה אמר ה', הרצחת וגם ירשת" (שם כא, יט). והשווה הל' גזילה פ"ה, ה"ג: "מלך שלקח חצר או שדה של אחד מבני המדינה, שלא בדינים שחקק, הרי זה גזול... כללו של דבר... כל שיקח מאיש זה בלבד, שלא כדת הידועה לכל, אלא חמס את זה, הרי זה גזל".

ט. הַמְּבַטֵּל גְזֵרַת הַמֶּלֶךְ בְּשִׁבִיל שְׁנִתְעַסֵּק בְּמִצְוֹת, אֶפְלוּ בְּמִצְוֵה קִלְיָה, הָרִי זֶה פְּטוּר⁴¹ - דְּבָרֵי הַרְבֵּב⁴² וְדְבָרֵי הָעֶבֶד⁴³, דְּבָרֵי הַרְבֵּב קוֹדְמִין⁴⁴. וְאִין צְרִיף לִזְמַר אִם גְּזַר הַמֶּלֶךְ לְבַטֵּל מִצְוֵה, שְׁאִין שׁוֹמְעִין לִי⁴⁵.

41) כמו שמצינו בעמשא בן יתר, שהלך להזעיק את אנשי יהודה, במצות המלך דוד "ויוחר מן המועד" (שמואל-ב כ, ה) - אמרו חכמינו (סנהדרין מט, א): הלך ומצאם עוסקים בלימוד מסכת, ולא רצה לבטלם מלימודם. אמר: כתוב "כל איש אשר ימרה את פיך... וימת", יכול אפילו לדברי תורה? תלמוד-לומר: "רק חזק ואמץ". ומפרש רש"י, רק - מיעוט הוא. שאם בא המלך לבטל דברי תורה - אין שומעין לו. 42) הקב"ה. 43) המלך, שהוא עבדו. 44) לשון התלמוד, שם כט, א. 45) שגם המלך חייב בכבוד המקום. והשווה לעיל הל' ממרים פ"ו, ה"ב: "כולכם חייבים ככבודי".

י. פֶּל הַהוֹרֵג נַפְשׁוֹת שְׁלֹא בְּרָאִיהָ בְּרוּרָה⁴⁶ או בְּלֹא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְלָקַח מִמּוֹנוֹ אוֹ יְהָרַג, שְׁנֵאמַר: "וְאֵתֶם תִּהְיוּ לְעֹבְדֵימִי", וְלִהְלֹךְ הוּא אוֹמֵר: "יִהְיוּ לְךָ לְמַסּוֹ וְעֹבְדוֹךָ", מִכָּאן, שְׁנוֹתָן מִסּוֹ וְקוֹצֵב מִכֶּסֶם¹⁰, וְדִינֵינוּ בְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - דִּין¹¹, שֶׁפֶל הָאָמּוֹר בְּפִרְשֵׁת מִלְּךָ¹² - מִלְּךָ זֹכֶה בּוֹ¹³.

23 תוספתא סנהדרין פרק ד, משנה ב, "ובורר לו נשים מכל מקום שירצה כהנות לויים וישראליות". (24 סנהדרין כא, א, ובזה יובן, מעשה אבשלום, שבא "אל פלגשי אביו לעיני כל ישראל" (שמואל-ב טז, כב), כי אילו היו מקודשות לדוד אביו, לא היה העם מסכים לעבירה זו (רדב"ז). וראוי לציין שרש"י לתורה (בראשית כה, ו) מפרש: פלגשים - בלא כתובה, נראה מדבריו, שהיא מקודשת לו בקידושין, וכבר העיר הרמב"ן שם, שהגירסה בסנהדרין כא, היא: בלא כתובה ובלא קידושין. והעיקר תלוי בקידושין, שהכתובה אינה אלא מדברי סופרים. (25 שמייחדה לו להיות לו לשפחה ולאשה. (26 שכבר פסק רבינו (הלכות אישות פרק א, הלכה ד): "כל הבעל אשה לשם זנות בלא קידושין לוקה מן התורה", וראה הלכות נערה פרק ב, הלכה י"ז. (27 שמכרה לו אביה בהיותה קטנה. (28 שמייחדה לו לאשה, מלשון הכתוב (שמות כא, ח) "אשר לא יעדה". "ומצוות ייעוד, אומר לה בפני שניים: הרי את מקודשת לי... ואינו צריך ליתן לה כלום (=כסף קידושין) שמעות הראשונות (שנתן לאביה כשלקחה ממנו) לקידושין ניתנו" (הלכות עבדים פרק ד, הלכה ז). (29 מבשלות. (30 מתקנות בשמים ותמרוקי נשים.

ה. וכן כופה את הראויין להיות שָׂרִים, וּמְמַנָּה אוֹתָם שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים³¹, שְׁנֵאמַר: "וְלָשׂוֹם לֹא שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים".

31 אף על פי שאינם רוצים במשא עול הציבור ולהתנהג בשררה.

ו. וְלֹקַח הַשְּׂדוֹת וְהַזִּיתִים³² וְהַפְּרָמִים לְעֹבְדָיו כְּשִׁילְכוֹ לְמַלְחָמָה, וְיִפְשְׁטוּ עַל מְקוֹמוֹת אֵלּוּ אִם אֵין לָהֶם מַה יֵּאכְלוּ אֶלָּא מִשָּׂם, וְנֹתֵן דְּמִיָּהוּ, שְׁנֵאמַר: "וְאֵת שְׂדוֹתֵיכֶם וְאֵת פְּרָמֵיכֶם וְזִיתֵיכֶם הַטּוֹבִים יִקַּח, וְנָתַן לְעֹבְדָיו"³³.

32 השדות והזיתים וכו' שהם עיקר המחיה, ככתוב (דברים יא, יד) "דגנך ותירושך ויצהרך". (33 ובתוספות (סנהדרין כ, ב דיבור המתחיל מלך מותר) שאלו, אם כן למה נענש אחאב על מעשה כרם נבות היזרעאלי (מלכים-א כא, יט)? ותירצו, שכוננת הכתוב להתיר לקחת השדות לעבדיו, ולא לעצמו. עוד תירצו, שאינו מותר אלא בשדה מקנה, ולא בשדה אחוזה שירש מאבותיו, ככתוב (שם ג) חלילה לי מה' מתיתי את נחלת אבותי לך. ובעיקר תירצו שאין פרשת המלך נאמרת אלא במלך, שמלך על כל ישראל ויהודה ומאת ה', ואחאב לא מלך על יהודה, וגם לא מאת ה', וברד"ק לשמואל שם מתרץ, שכוננת הכתוב להיתר פירות בלבד ולא לגוף השדה.

ז. וַיֵּשׁ לוֹ מַעֲשֵׂר מִן הַזֵּרְעִים וּמִן הָאֵילָנוֹת³⁴ וּמִן הַבְּהֵמָה, שְׁנֵאמַר: "וְזֵרְעֵיכֶם וְכַרְמֵיכֶם יַעֲשֶׂר וְגוֹ'. צֹאנֶיךָ יַעֲשֶׂר".

(2 פוסק וקובע. (3 מס בשיעור מסויים, מסחורות שונות, בהתאם לערכן. (4 להעלים ולהסתר. (5 שיכריח ולא ישלם המכס המגיע ממנו. (6 והפסוק מדבר במשפט המלך וזכויותיו. (7 ואי אפשר לפרשו בעבודת המלך והצבא, שכבר נאמר לעיל (פסוק יא) "את בניכם ייקח... ורצו לפני מרכבתו" וגו'. (8 הרי שהעבדות מתפרשת גם בנתינת מס. (9 מס גולגולת. (10 מהסחורה והרכוש בהתאם לערכם. (11 בבא קמא ק"ג, א, "דינא דמלכותא דינא", והשווה הלכות גזילה פרק ה, הלכה י"א. (12 בשמואל-א פרק ח המדבר במשפט המלך. (13 ומותר בו (סנהדרין כ, ב), כשמואל. בניגוד לדברי רב, האומר: "לא נאמרה פרשה זו אלא לאיים עליהם" ואינו מותר לעשות כן.

ב. וְשׂוֹלֵחַ בְּכָל גְבוּל יִשְׂרָאֵל וְלֹקַח מִן הָעַם הַגְּבוּרִים וְאֲנָשֵׁי-חַיִל, וְעוֹשֶׂה מִהֵן חַיִל לְמַרְכָּבָתוֹ וּבַפְּרָשָׁיו¹⁵, וּמַעֲמִיד מִהֵן עוֹמְדִים לְפָנָיו¹⁶, וּמַעֲמִיד מִהֵן אֲנָשִׁים לְרוּץ לְפָנָיו¹⁷, שְׁנֵאמַר: "וְשָׂם לוֹ בְּמַרְכָּבָתוֹ וּבַפְּרָשָׁיו וְרָצוּ לְפָנָיו מַרְכָּבָתוֹ". וְלֹקַח מִן הַיָּפִים שִׁפְהֵם לְהִיּוֹת שְׂמֵשִׁים וְעוֹמְדִים לְפָנָיו¹⁸, שְׁנֵאמַר: "וְאֵת בַּחוּרֵיכֶם הַטּוֹבִים... יִקַּח, וַעֲשֶׂה לְמַלְאכָתוֹ".

14 למוליכי מרכבתו. (15 ורכבי סוסים. (16 לשמרו, משמר כבוד. (17 לפני מרכבתו, כמנהג הימים ההם בחצרות מלכי קדם. (18 לשרתו, ולעשות מלאכתו.

ג. וְכֵן לֹקַח מִן בְּעֵלֵי הָאֲמָנוּת כָּל מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ וְעוֹשִׂין לוֹ מְלָאכָתוֹ, וְנֹתֵן שְׂכָרָן¹⁹. וְלֹקַח כָּל הַבְּהֵמוֹת וְהַעֲבָדִים וְהַשְּׁפָחוֹת לְמַלְאכָתוֹ, וְנֹתֵן שְׂכָרָן²⁰ אוֹ דְמִיָּהוּ²¹, שְׁנֵאמַר: "וְלִחְרַשׁ חֲרִישׁוֹ וְלִקְצוֹר קְצִירוֹ וְלַעֲשׂוֹת כָּל מַלְחָמָתוֹ²² וְכָלֵי רַכְבּוֹ. וְאֵת עֲבָדֵיכֶם וְאֵת שְׁפָחוֹתֵיכֶם וְאֵת בַּחוּרֵיכֶם הַטּוֹבִים וְאֵת חַמּוּרֵיכֶם יִקַּח, וַעֲשֶׂה לְמַלְאכָתוֹ".

19 בניגוד לשמשיו המתפרנסים מבית המלך וזהו שכרם. (20 שכר מלאכתם. (21 משלם תמורתם ומעכבם לעצמו. (22 אלו בעלי האומנות, כתרגום יונתן שם.

ד. וְכֵן לֹקַח מִכָּל גְבוּל יִשְׂרָאֵל נְשִׁים²³ וּפִילֵגְשִׁים: נְשִׁים - בְּקַתְּפָה וְקִדּוּשִׁין, וּפִילֵגְשִׁים - בְּלֹא קַתְּפָה וּבְלֹא קִדּוּשִׁין²⁴, אֶלָּא בִּיחּוּד²⁵ בְּלִבְד קוֹנָה אוֹתָהּ וּמְמַתֵּר לוֹ. אֲבָל הַהֲדִיוֹט אֲסוּר בְּפִילֵגְשׁ²⁶, אֶלָּא בְּאֵמָה הַעֲבָרָה²⁷ בְּלִבְד אַחֲרֵי יַעוּד²⁸. וַיֵּשׁ לוֹ רְשׁוֹת לַעֲשׂוֹת הַפִּילֵגְשִׁים שְׂלֹקַח לְאֶרְמוֹנוֹ, טְבַחוֹת²⁹

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מבואר לעיל הלכה ח. (41) שאיפתו, כלשון הכתוב (חבקוק א, ט) "מגמת פניהם קדימה". (42) השווה לקמן פרק י"א, הלכה ד ובבאורנו שם. (43) בישראל, בין איש לרעהו, וכן אמר שלמה (מלכים-א ג, ט) "ונתת לעבדך לב שומע לשפוט את עמך, להבין בין טוב לרע". (44) באויבי ישראל. וראה במסכת כלה רבתי פרק ח "שהמלכות נתנה בשלושים מעלות... במשפט ובצדקה, שנאמר (משלי טז, יב): כי בצדקה יכון כיסא".

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

1) שתחילת מלחמת המלך, אינה אלא מלחמת מצוה. מהי מלחמת רשות. המצוה להחרים שבעה עממים, ולאבד זכר עמלק, האיטור לחזור לשכון בארץ מצרים. איטור הירידה מארץ ישראל לחוץ לארץ. חיבת חכמי ישראל לארץ ישראל, ומעלת הזוכה לחיות בה ולהיקבר בתוכה.

א. אין המלך נלחם תחלה אלא מלחמת מצוה. ואי זו היא מלחמת מצוה? זו מלחמת שבעה עממים? ומלחמת עמלק? ועזרת ישראל מיד צר שפא עליהם; ואחר-כך נלחם במלחמת הרשות, והיא המלחמה שגלחם עם שאר העמים כדי להרחיב גבול ישראל ולהרבות בגדלתו ושמועו.²

2) והם: החתי, וההגרשי, והאמורי, והכנעני, והפריזי, והחוי והיבויסי (דברים ז, א), וראה בסמוך ה"ד. 3) לאבד את זרעו, כמבואר בסמוך ה"ה. 4) ככתוב (במדבר י, ט) "וכי תבואו מלחמה בארצכם על הצר הצורך אתכם". 5) שיפחדו הגוים מלהתגרות בהם. ובסוטה מד, ב אמרו: מלחמת יהושע לכבש – חובה; מלחמות בית דוד לרווחה (= שנלחם בארם צובה להוסיפה על ארץ ישראל) – רשות.

ב. מלחמת מצוה, אינו צריך לטל פה רשות בית-דין, אלא יוצא מעצמו בכל עת וכוּפּה העם לצאת. אבל מלחמת הרשות, אינו מוציא את העם פה אלא על-פי בית-דין של שבעים ואחד.⁷

6) אפילו חתן מתדרו וכלה מחופתה, להלן פ"ז, ה"ד. 7) סנהדרין ב, א. וכן שם כ, ב. ומתוך שהודגש שם: "אין מוציאין מלחמת הרשות... של שבעים ואחד" משמע, שלמלחמת מצוה אינו צריך רשות בית-דין (כסף-משנה).

ג. ופירשין לעשות לו דרך⁹ ואין ממתינין¹⁰ בידו. ודרך המלך אין לה שעור¹¹, אלא פפי מה שהוא צריך. אינו מעקם הדרכים מפני פרמו של זה או מפני שדהו של זה, אלא הולך בשנה ועושה מלחמתו.¹²

8) גדרות של כרמים ושדות. 9) לחיליו, בלכתם להלחם. 10) מעכבים. 11) לרוחב ולאורך. 12) סנהדרין כ, ב. ובכבא-קמא ס, ב.

ד. מצות עשה להחרים¹³ שבעה עממין¹⁴, שנאמר: "החרם תחרימם". וכל שפא לידו אחד מהן ולא הרגו - עובר בלא-תעשה, שנאמר: "לא תחיה כל נשמה". וכבר אבד זכרם.¹⁵

34) והמעשר לעצמו. אחרי שיפרישו הבעלים המעשר ללויים כמשפט (ר"ק שם).

ח. המלך המשיח נוטל מפל הארצות שבושין ישראל חלק אחד משלשה-עשר; ודרך זה חק לו ולבניו עד עולם.³⁵

35) רמז לזה דברי הכתוב (יחזקאל מח, כא): "והנותר לנשיא מזה ומזה... לעומת חלקים לנשיא" וגו', למדנו שהיה נוטל חלק כאחד השבטים, והנשיא הוא מלך המשיח (רדב"ז). ובכבא בתרא קכב, אמרו: עתידה ארץ ישראל שתחלק לשלושה עשר שבטים, ואמר רב חסדא שהחלק הי"ג הוא לנשיא ("למלך המשיח", רשב"ם), שנאמר (יחזקאל מח, ט): "והעובד העיר (הנשיא שעול רבים מוטל עליו - רשב"ם) יעבדוהו מכל שבטי ישראל".

ט. כל הרוגי המלך³⁶ - ממונן למלך³⁷. וכל הממלכות שבוש, הרי אוצרות המלכים למלך, ושאר הבזה שבוזזין, בוזזין ונותנין לבניו, והוא נוטל מהצה פראש³⁸, ומחצית הבזה חולקין אותה, כל אנשי הצבא ביחד עם העם היושבין על הכלים במחנה לשמרן, חולקין בשוה, שנאמר: "פי כחלק הירד במלחמה וכחלק הישב על הכלים יחדו יחלקו".³⁹

36) שמרדו בו ונתחייבו מיתה. 37) סנהדרין (מח, ב) בניגוד להרוגי בית דין שנכסיים ליורשיהם, כמבואר לעיל הלכות אבל פרק א, הלכה ט. וכן מצינו בכתוב (מלכים-א כא, טז) כשהעירו על נבות שברך את האלוקים ומלך, מיד, "ויקם אחאב לרדת אל כרם נבות הזירעאלי לרישתו" (גמרא שם). 38) שם כ, ב בברייתא. ובמשנה שם שנינו: הוא נוטל חלק בראש, ומפרש רש"י: חלק היפה בורר ראשון ונוטל מחצה. 39) וממי למד דוד את זה? מאברהם אבינו, שאמר (בראשית יד, כד) "רק אשר אכלו הנערים (=עבדי, שהלכו איתי למלחמה), וחלק האנשים אשר איתי, ענר אשכול וממרא (=שנשארו לשמור על הכלים) הם יקחו חלקם", הוא שאמר הכתוב (שמואל שם, כה) "'מהיום ההוא ומעלה וישימה לחוק ולמשפט לישראל" - ולא נאמר: "והלאה", לפי שכבר ניתן החוק בימי אברהם (מדרש רבה בראשית פרשה מ"ג אות ט).

י. כל הארץ שבוש⁴⁰, הרי היא שלו. ונותן לעבדיו ולאנשי המלחמה פפי מה שירצה, ומניח לעצמו פפי מה שירצה; ובכל אלו הדברים - דינו דין. ובכל יהיו מעשיו לשם שמים, ותהיה מגמתו⁴¹ ומחשבתו להרים דת האמת ולמלאת העולם צדק ולשבר זרוע הרשעים ולהלחם מלחמות ה'.⁴² שאין ממליכין מלך תחלה אלא לעשות משפט⁴³ ומלחמות⁴⁴, שנאמר: "ושפטנו מלפניו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמתינו".

40) מלך ישראל, שאינו המלך המשיח, כי המשיח דינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דוד ארם נהרים וארם צובה, ואין מצוות נוהגות שם? אמרו, דוד עשה שלא כתורה, התורה אמרה: משתכבשו לארץ, תהיו רשאים לכבוש חוץ לארץ. הוא לא עשה כן, אלא חזר וכבש ארם נהרים... ואת היבוסים, שהיה סמוך לירושלים לא הוריש... אמר לו הקב"ה סמוך לפלטיירים (=היכל) שלך לא הורשת, האיך אתה חוזר ומכבש ארם נהרים? וכו'. והשווה הל' תרומות פ"א, ה"ג.

ז. ומתוך לשפן בכל העולם, חוץ מארץ מצרים. מן הים הגדול²⁴ ועד המערב²⁵, ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה, פגוד ארץ פוש²⁶ ופגוד המדבר²⁷ - הפל אסור להתישב בה. בשלשה מקומות הזהירה תורה שלא לשוב למצרים²⁸. שגאמר: "לא תספון לשוב בדרך הזה עוד"; "לא תסיף עוד לראתה"; "לא תספו לראתם עוד עד עולם". ואלפסנדריא בכלל האסור²⁹.

(24) הוא הים התיכון. (25) בכת"י תימן: הים הגדול המערבי. (26) היא אתיופיה שבאפריקה, וכוש הנזכרת בתנ"ך היא בדרום ערב אצל מצרים, וכן הכתוב אומר (יחזקאל כט, י) "ונתתי את ארץ מצרים לחרבות... שממה, ממגדל סונה ועד גבול כוש", וכן (בדברי הימים ב, כא, טז) "הפלשתים והערבים אשר על ידי כושים". (27) כל השטח מן הים, המקביל לארץ כוש, וכנגד המדבר, הכל נחשב מצרים. וכן אמרו (תענית י, א) "ארץ מצרים היא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה". וראה במדרש 'שמות רבה' פרשה י אות ב: "המצריים אומרים עד כאן תחומנו, והכושים אומרים עד כאן תחומנו" וכו'. (28) ירושלמי סוכה פ"ה, ה"א. (29) סוכה נא, ב. אנשי אלכסנדריא של מצרים נעשו ונהרגו, על שעברו על מה שאמרה תורה: לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד, הרי שהיא בכלל מצרים (כסף-משנה).

ח. מתוך לחזר לארץ-מצרים לסחורה³⁰ ולפרקמטיא³¹ ולקבש ארצות אחרות³², ואין אסור אלא להשתקע שם. ואין לוקין על לאו זה³³, שבעת הפניסה מתור הוא³⁴. ואם יחשב לישב ולהשתקע שם, אין בו מעשה³⁵. ויראה לי, שאם פבש ארץ-מצרים מלך ישראל על-פי בית-דין, שהיא מתרת; ולא הזהירה אלא לשוב לה יחידים, או לשפן בה והיא פיד עפוי³⁶, מפני שמעשיה מקלקלין יותר מפל הארצות, שגאמר: "כמעשה ארץ מצרים"³⁶.

(30) לשם מקח וממכר סחורות שונות. (31) סחורה, בלשון יוונית. "עובר לסוחר" (בראשית כג, טז) מתרגם יונתן: מתקבלין בכל פרקמטיא. (32) ירושלמי סנהדרין פ"י, ה"ח. (33) אפילו אם נשתקע לבסוף. (34) שעדיין לא נשתקע. (35) ואין לוקים על לאו שאין בו מעשה (לעיל הל' סנהדרין פ"ח, ה"ב). ואע"פ שמשמע מדברי רבינו שאם נשתקע ישנו איסור על-כל-פנים, בכל זאת נשתקע

(13) לאבד ולהשמיד. (14) "כיון שהם היו עיקר עבודה-זרה ויסודה הראשון... כדי שלא נלמד מכפירתם" ('ספר המצוות' לרבינו, עשה קפז), וראה לקמן פ"ו ה"א, ש"אין עושים מלחמה עם אדם בעולם, עד שקוראים לו לשלום". (15) "כבר עלה סנחריב מלך אשור, ובלבל את כל האומות" (ידים פ"ד, מ"ד). וב'ספר המצוות' (שם) כותב רבינו: "וכך עשינו (שהשמדנום), עד שנשלמה השמדתם ע"י דוד, ונתפורה השארית ונטמעה בין האומות, עד שאינה ידועה עוד".

ה. וכן מצוות עשה לאבד זכר עמלק¹⁶, שגאמר: "תמחה את זכר עמלק". ומצוות עשה לזכר תמיד מעשיו הרעים¹⁷ ואריבת¹⁸ פדי לעזר איבת¹⁹, שגאמר: "זכור את אשר עשה לך עמלק". מפי השמועה למדו: "זכור" - בפ"ה²⁰, "לא תשכח" - בפ"ב²¹, שאסור לשכח איבתו ושגאנתו.

(16) בין הזכרים ובין הנקבות. (17) שהיה הראשון להתגרות בישראל בצאתם ממצרים, ככתוב (במדבר כד, ב) "וראשית גוים עמלק", ומתרגם אונקלוס: "ריש קרביא דישראל הוה עמלקאה". (18) ישיבתו במקום סתר, להתנפל על ישראל באופן פתאומי. (19) שנאתנו אליו. (20) ע"י קריאה בה. (21) מגילה יח, א. וכן ב'ספרי' פרשת כ"תצא, אות רצו. וב'ספר המצוות' עשה קפט, מסיים רבינו: "הלא תראה, איך עשה שמואל הנביא כשבא לקיים מצוה זו: שהוא זכר תחלה, ואח"כ ציוה להרגם, והוא אמרו (שמואל-א טו, ב): "פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל". וגם בעמלק אין עושים מלחמה טרם שיפתחו לו לשלום, כמבואר לקמן פ"ו, ה"א, ד. ולדעת הסמ"ג (הובאו דבריו ב'הגהות מיימוניות' כאן) אין מצוה זו נוהגת עד ימות המשיח, לאחר כיבוש הארץ, שגאמר: "והיה בהניח ה'... לך מכל אויבך... תמחה את זכר עמלק". אולם פרשת מחיית עמלק הנזכרת בשמואל-א, טו מהווה סתירה גלויה לדיעה זו (רדב"ז).

ו. כל הארצות שפובשין ישראל במלך על-פי בית-דין, הרי זה פבוש רבים, והרי היא פארץ-ישראל שפכשו יהושע לכל דבר²². והוא, שפכשו אחר פבוש כל ארץ-ישראל האמורה בתורה²³.

(22) 'ספרי' פרשת עקב, אות נא, שגאמר (דברים יא, כד) "כל המקום אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם יהיה", אם ללמד על תחומי א"י, הרי כבר נאמר (יהושע א, ד) "מהמדבר והלבנון הזה... יהיה גבולכם" - אלא כל מקום שתכבשו חוץ מן המקומות האלו, הרי הוא שלכם... ומניין שמצוות נוהגות שם? הרי אתה דן: נאמר כאן "יהיה", ונאמר להלן "יהיה". מה להלן מצוות נוהגות שם, אף כאן מצוות נוהגות. אבל ארצות שכבש יחיד מישראל, או משפחה או שבט שהלכו וכבשו לעצמם מקום, אפילו מן הארץ שניתנה לאברהם, אינו נקרא א"י כדי שינהגו בו כל המצוות" (כלשון רבינו בהל' תרומות פ"א, ה"ב). וכן אמרו (גיטין מז, א) "כיבוש יחיד - אין שמו כיבוש". (23) 'ספרי' שם, "מפני מה כבש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרעב בארץ, ככתוב במגילת רות א, א. (49) בבא-בתרא שם ע"א.

י. גְדוּלֵי הַחֲכָמִים הָיוּ מְנַשְׁקִין עַל תַּחוּמֵי אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל⁵⁰, וּמְנַשְׁקִין אֶבְנֵיהָ⁵¹ וּמְתַגְלְגְלִין עַל עֶפְרָה⁵². וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "כִּי רָצוּ עַבְדֶּיךָ אֶת אֶבְנֵיהָ, וְאֵת עֶפְרָה יַחְנְנוּ".

(50) כשדרכה רגלם על אדמת א"י והגיעו לתחילת תחומה. (51) כתובות קיב, א: "רבי אבא היה מנשק כפי (=סלעים) דעכו", והיתה תחילת תחומי א"י, כמבואר בגיטין עו, ב כשהיו התלמידים בארץ נפרדים מחבריהם, שחזרו לחו"ל, היו נפטרים מהם בעכו, כי ליוסם עד שם, ומשם ואילך אסור היה לתלמידי א"י לצאת, שמעכו והלאה - חוץ לארץ. (52) כתובות שם עמ' ב. וראה במדרש תנחומא פ' שלח, הובא ב'תוספות' שם עמ' א: "כשעלה רבי חנינא הגדול מבבל, ביקש לידע אם נכנס לא"י, והיה שוקל אבנים... כיון שמצאן כבידות, אמר: אין אלו אלא אבני א"י, והיה מנשקן וקרא עליהן את הפסוק הזה: כי רצו עבדיך את אבניה. והשווה ירושלמי שביעית פ"ד, ה"ז.

יא. אָמְרוּ חֲכָמִים⁵³: כָּל הַשּׁוֹכֵן בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל - עֹנֵוֹתָיו מֵחֻלִּין, שְׁנֵאמַר: "וַיְבֹל יֵאמֶר שָׂכֵן חֲלִיתִי, הָעַם הַיֹּשֵׁב בְּהָ נִשְׂא עֲוֹן"⁵⁴. אֶפְלוּ הַלֵּךְ בְּהָ אֶרְבַּע אַמּוֹת, זֹכֶה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן הִקְבֹּר בְּהָ⁵⁵ - נִתְכַפֵּר לוֹ, וְכֵאלוֹ הַמְּקוֹם שֶׁהוּא בּוֹ, מְזַבַּח כְּפָרָה⁵⁶, שְׁנֵאמַר: "וְכִפֵּר אֲדָמְתוֹ עֲמוֹ". וּבְכָפֶרֶת⁵⁷ הוּא אוֹמֵר: "עַל אֲדָמָה טְמֵאָה⁵⁸ תָּמוֹת". וְאֵינוֹ דוֹמָה קוֹלְטָתוֹ מִחַיִּים⁵⁹ לְקוֹלְטָתוֹ אַחֵר מוֹתוֹ⁶⁰; וְאֶף-עַל-פִּי כֵן גְדוּלֵי הַחֲכָמִים הָיוּ מוֹלִיכִים מִתֵּיהֶם לְשָׁם⁶¹. צֵא וְלָמַד מֵעֵקֶב אֶבְיָנוּ וְיוֹסֵף הַצַּדִּיק⁶².

(53) כתובות קיא, א. (54) ומפרש רש"י: אל יתרעם לומר צר לי, כי כולם נשואי עוון. (55) שמת בחוץ-לארץ ונקבר בארץ. (56) שם. (57) כשהנביא הוכיח את אמציה כהן בית אל, וניבא עליו קשות. (58) הכוונה לחו"ל, שהיא אדמה טמאה. (59) שחי בארץ ונפטר בה. (60) שמת בחוץ-לארץ והעבירו ארונם לקבורה בא"י, שסוף-סוף מת על אדמה טמאה (שם). (61) שם, ובמועד קטן כה, א. (62) שביקשו להעביר עצמותיהם לא"י לקבורה, למרות שמתו בחוץ-לארץ. ובירושלמי (כתובות פ"ב, ה"ג) אמרו: רבה ורבי אלעזר היו מטיילים ברחוב, ראו ארונות עם מתים באים מחוץ-לארץ, אמר רבה: מה הועילו אלו, אני קורא עליהם (ירמיה ב, ז): ונחלתי שמתם לתועבה - בחייכם (=שמאסתם בה ולא באתם לדור בה); ותבואו ותטמאו את ארצי - במיתתכם. אמר לו רבי אלעזר, כיון שמגיעים לארץ, היו נוטלים גוש עפר ומניחים על ארונם, וכתוב: וכפר אדמתו עמו. והעירו ב"הגהות מיימוניות" - מכאן סמך, למה שנהגו להניח עפר א"י על המתים בחוץ-לארץ. וראה מנהג זה בשו"ע י"ד סי' שסג, סעיף א.

יב. לְעוֹלָם יְדוּר אָדָם בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל אֶפְלוּ בְּעִיר

רבינו במצרים, כי אנוס היה על פי המלכות, בהיותו רופא למלך ולשרים (רדב"ז). אף הוא (הרדב"ז) מעיד ומתנצל: וגם אני נתיישבתי שם זמן מרובה ללמוד תורה וללמדה, וקבעתי שם ישיבה, וזה מותר, ושוב באתי לירושלים. וכדאי להעיר, שרבי אשתורי הפרחי, מעיד בספרו "כפתור ופרח" פרק ה, שרבינו היה חותם שמו באגרת, ומסיים בה: "הכותב, העובר בכל יום שלשה לאוין". והכוונה לשלושת הפסוקים במ הזהירה תורה לא תשוב למצרים. מכאן, שקשה בעיניו היתה לו ישיבתו במצרים. (36) ב'תורת כהנים' פרשת אחרי, פרשת ח', אמרו: 'מנין שלא היתה אומה באומות שהתעובו מעשיהם יותר מן המצריים? תלמוד-לומר: כמעשה ארץ מצרים' וגו'.

ט. אָסוּר לְצֵאת מֵאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לְאֶרֶץ לְעוֹלָם³⁷, אֲלֵא לְלַמַּד תּוֹרָה³⁸, אוּ לְשֵׂא אִשָּׁה³⁹, אוּ לְהַצִּיל⁴⁰ מִן הָעַפְסוֹ⁴¹; וְיַחֲזוֹר לְאֶרֶץ⁴¹. וְכֵן יוֹצֵא הוּא לְסוּחָה⁴²; אֲבָל לְשִׁפְזוֹ⁴³ בְּחוּצָה לְאֶרֶץ - אָסוּר, אֲלֵא-אִם-כֵּן חֻזַּק שֶׁם הָרַעַב עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה שְׁנָה דִּינָר חֲטִין בְּשָׁנֵי דִּינָרִין⁴⁴. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים⁴⁵? כְּשֶׁהָיוּ הַמַּעוֹת מְצוּיִת וְהַפְרוֹת בִּיקָר, אֲבָל אִם הַפְרוֹת בְּזוּל, וְלֹא יִמָּצֵא מְעוֹת וְלֹא בְמָה יִשְׁתַּכֵּר, וְאֶבְדָּה פְרוּטָה מִן הַפִּיס - יֵצֵא לְכָל מְקוֹם שִׁימָצֵא בּוֹ יָרוּחַ⁴⁶. וְאֶף-עַל-פִּי שְׁמַתָּה לְצֵאת - אֵינָה מְדַת חֲסִידוּת, שְׁהָרִי מִחֻלּוֹן וְכֻלְיוֹן, שְׁנֵי גְדוּלֵי הַדּוֹר הָיוּ⁴⁷, וּמִפְנֵי צָרָה גְדוֹלָה יֵצֵאוּ⁴⁸, וְנִתְחַכְּבוּ לְמְקוֹם⁴⁹.

(37) שמפקיע עצמו מן המצוות (רשב"ם לבבא-בתרא צא, א). (38) שהיא מצוה גדולה, כי גדול התלמוד שמביא לידי מעשה (ע"ז יג, א. ו'תוספות' שם ד"ה ללמוד תורה). ואפילו אם יש בארץ מי שילמדהו, מותר לו לצאת ללמוד בחו"ל, "לפי שאין אדם זוכה ללמוד מכל" (גמרא שם). והשווה לעיל הל' אבל פ"ג, ה"ד. (39) בגלל חשיבות המצוה, שנאמר בה (ישעיה מה, יח) "לא תהו בראה לשבת יצרה" ('תוספות' שם). (40) ממונו (גמרא שם). (41) שתהא דעתו לחזור. אבל אם אין דעתו לחזור, אפילו לישא אשה אסור לו לצאת, כמבואר בכתובות קיא, א שלא התירו ליבם לצאת לחו"ל לישא את יבמתו, ובודאי מפני שלא היתה דעתו לחזור, כי בדעתו לחזור מותר לו, כמבואר בע"ז יג, א. וכן הוכיחו 'תוספות' שם ד"ה: ללמוד תורה (כסף-משנה). (42) מועד קטן יד, א, שהיוצא להרוויח, דינו כיוצא למזונות, ובוודאי אם אין לו מה לאכול, רשאי הוא לצאת כמבואר בסמוך (יד איתן). (43) בקביעות, שלא על-מנת לחזור. (44) בבא-בתרא צא, א: "אלא-אם-כן עמדו סאתיים בסלע", וידוע שהמחיר הרגיל הוא ארבעה סאין בסלע (עירובין פב, ב), הרי שאם הוקיר המחיר ככפליים - הרי זה רעב חזק (כסף-משנה). (45) שאם לא עלה המחיר כפליים - אסור לו לצאת. (46) ב"ב שם עמ' ב. כרבי יוחנן, המעיד שהוא זוכר, כשעמדו ארבע סאין קמח בסלע (=בזול) והיו רבים נפוחי רעב בטבריא, מחוסר איסור לקנות בו לחם. (47) פרנסי הדור היו. (48) שחזק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יְרוּשָׁלַיִם... וְאֵת כָּל עַרְי הַמְסַפְּנוֹת אֲשֶׁר הָיוּ לְשִׁלְמָה... כָּל הַעַם הַנּוֹתֵר מִן הָאֲמָרִי... וַיַּעֲלֵם שְׁלֹמֹה לְמַס עֶבֶד עַד הַיּוֹם הַזֶּה. וּמִכִּי יִשְׂרָאֵל לֹא נִתַּן שְׁלֹמֹה עֶבֶד, כִּי הֵם אֲנָשֵׁי הַמְּלַחְמָה וְעַבְדֵי וְשָׂרֵי וְשָׂלִישֵׁי וְשָׂרֵי רִכְבּוֹ וּפָרְשָׁיו".

2) שהיא בשאר האומות, כדי להרחיב גבול ישראל.
3) שהיא בשבעה עממים ומלחמת עמלק, כמבואר לעיל פ"ה, ה"א. 4) וכל עיר במשמע, אפילו עיר של שבעה עממים, וכן מצינו במשה רבינו שקרא לשלום לסיחון מלך האמורי, שהוא משבעת העמים (ראה דברים ב, כו), ובוודאי לא עבר משה על הלא-תעשה' - לא תחיה כל נשמה (רמב"ן לדברים כ, א). וכי' מדרש רבה' דברים פ"ה, אות יג: "חייך שאני מקיים גזירתך, כל מלחמה שיהו הולכים, לא יהו פותחים אלא בשלום". 5) אבל רש"י לתורה שם, מפרש שכל הכתוב אינו מדבר אלא במלחמת רשות, וראה בפירוש רבי אליהו מזרחי שם. 6) והן מנויות לקמן פ"ט, ה"א. 7) ולדעת הראב"ד, אין קבלת שבע מצוות מעכבת במלחמת הרשות, ואפילו לא קיבלו המצוות - אין הורגים מהם נשמה, ומשלימים עמהם, שהרי בערים רחוקות הם יושבים, ולא יחטיאו אותנו. מה-שאין-כן במלחמת מצוה המכוונת כלפי העמים שבא"י, קבלת מצוות מעכבת בהם, ואם לא יקבלו מחרימים אותם, שלא יחטיאו אותנו. וראה בסמוך אות יב. 8) 'ספרי' שופטים, אות ר. 9) ושייכל כל ישראל ליקח מהם לחטוב עציו ולשאוב מימיו, ונותן לו שכרו הראוי (רמב"ן לדברים כ, יא). 10) חומות ירושלים, כמפורש בכתוב הבא.

ב. וַיֵּשׁ לְמִלְחָה לְהַתְּנוֹת עִמָּהֶם שְׂיָקַח חֲצֵי מְמוֹנָם או הַקְּרָקְעוֹת וַיְנַיֵּחַ כָּל הַמְּטַלְטְלִין, או הַמְּטַלְטְלִין וַיְנַיֵּחַ הַקְּרָקְעוֹת¹¹, כְּפִי מַה שְׂיָתְנָה.

11) זהו הפירוש של "חצי ממונם".

ג. וְאֶסוּר לְשַׁקֵּר בְּבְרִיתָם וּלְכַזֵּב לָהֶם אַחַר שֶׁהִשְׁלִימוּ וּקְבָלוּ שִׁבְעַת מִצְוֹת¹².

12) שהרי קראו להם לשלום, והבטיחום שלא יהרגום, ואם ימעלו בהבטחתם, יש בזה חילול השם (ראה בסמוך סוף ה"ה), ומה גם שהתורה לא התירה לנו דמם, נמצא ההורגם הוא שופך דמים ורוצח.

ד. וְאִם לֹא הִשְׁלִימוּ, או שֶׁהִשְׁלִימוּ וְלֹא קְבָלוּ שִׁבְעַת מִצְוֹת - עוֹשִׂין עִמָּהֶם מְלַחְמָה וְהוֹרְגִין כָּל הַזְּכָרִים הַגְּדוֹלִים¹³, וּבוֹזְזִין כָּל מְמוֹנָם וְטָפְסָם. וְאִין הוֹרְגִין אִשָּׁה וְלֹא קָטָן, שְׁנַאֲמַר: "הַנְּשִׁים וְהַטָּף"¹⁴ - זֶה טָף שֶׁל זְכָרִים. כְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים¹⁵? בְּמִלְחַמַת הַרְשׁוֹת שֶׁהוּא עִם שְׂאֵר הָאֲמוֹת, אֲבָל שִׁבְעָה עֲמִינִין וְעַמְלָק שֶׁלֹּא הִשְׁלִימוּ - אִין מְנַיְחִין מֵהֶם נְשָׂמָה, שְׁנַאֲמַר: "כִּן תַּעֲשֶׂה לְכָל וְגו'". רַק מְעַרֵי הַעַמִּים... לֹא תַחֲיֶה כָּל נְשָׂמָה", וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּעַמְלָק: "תַּמְחָה אֶת בֵּית זֶכֶר עַמְלָק"¹⁶. וּמִנֵּינִן שְׂאֵינִי מְדַבֵּר אֲלֵא

שְׂרָבָה עַפּו"ם, וְאֵל יְדוּר בְּחוּצָה לְאֶרֶץ וְאֶפְלוּ בְּעִיר שְׂרָבָה יִשְׂרָאֵל; שְׁכַל הַיּוֹצֵא לְחוּצָה לְאֶרֶץ, פְּאֵלוּ עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה, שְׁנַאֲמַר: "כִּי גִרְשׁוֹנֵי הַיּוֹם מֵהַסְּתַפַּח בְּנַחֲלַת ה' לֵאמֹר לָךְ עֶבֶד אֱלֹהִים אַחֲרַי"⁶³. וּבְפָרְעֻנִיּוֹת הוּא אוֹמֵר: "וְאֵל אֲדַמַת יִשְׂרָאֵל לֹא יִבְאוּ". כְּשֵׁם שְׁאֶסוּר לְצֵאת מֵהָאֶרֶץ לְחוּצָה לְאֶרֶץ, כִּן אֶסוּר לְצֵאת מִבְּבֵל לְשְׂאֵר הָאֶרְצוֹת, שְׁנַאֲמַר: "בְּכֹלָה יוֹבְאוּ וְשָׂמָה יִהְיוּ"⁶⁴.

63) כתובות קי, ב. והברייתא מסיימת שם: "וכי מי אמר לו לדוד, לך עבוד אלהים אחרים? אלא לומר לך: כל הדר בחו"ל, כאילו עובד ע"ז". וראה ב'תורת כהנים' פרשת בהר, פרשתא ה, ה"ד: "כל היוצא לחו"ל - כאילו עובד ע"ז". 64) שם קיא, א. ושם קי, ב אמרו: כל העולה מבבל לא"י - עובר בעשה, שנאמר: בבבלה יובאו ושמה יהיו, עד יום פקדי אותם נאום ה'. ולדעת הכסף-משנה, כוונת רבינו ל"שאר ארצות" - אפילו לא"י. ורש"י שם קיא, א מפרש: אסור לצאת מבבל, לפי שיש שם ישיבות המרביצות תורה תמיד, ואינו מזכיר את הפסוק: "בבבלה יובאו", כי פסוק זה אינו מדבר אלא בכלי המקדש ולא באנשים, וכדיחוי הגמרא שם, בטעמו של רבי זירא, שהיה משתדל לעלות מבבל לא"י. בניגוד לדעתו של רב יהודה האסור עליה זו מהפסוק הנ"ל. ולפי זה, בזמן שיש ישיבות בא"י, מותר לעלות אליה אפילו מבבל.

פָּרָק שְׁשִׁי

1) שאין עושים שום מלחמה בעולם, עד שיקראו לשלום תחילה. שלושה כתבים ששלח יהושע לשבעת העמים עד שלא נכנס לארץ. דין עמון ומואב בקריאת שלום. איסור קציצת אילן מאכל, והשחתת כל דבר ערך שהוא. דברים שפטרום חכמים במחנה צבא, ומצוות מיוחדות לצבא, כמחנה קדוש.

א. אִין עוֹשִׂין מְלַחְמָה עִם אָדָם בְּעוֹלָם עַד שֶׁקוֹרְאִין לוֹ שְׁלוֹם, אַחַד מְלַחְמַת הַרְשׁוֹת², וְאַחַד מְלַחְמַת מְצוּרָה³, שְׁנַאֲמַר: "כִּי תִקְרַב אֵל עִיר⁴ לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ, וְקָרְאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם"⁵. אִם הִשְׁלִימוּ וּקְבָלוּ שִׁבְעַת מִצְוֹת שְׁנַצְטוּוּ כְּנִי נַח עָלֶיהָ⁶ - אִין הוֹרְגִין מִהֵן נְשָׂמָה⁷, וְהֵרִי הֵן לְמַס, שְׁנַאֲמַר: "יִהְיוּ לָךְ לְמַס וְעַבְדוּךָ". קְבָלוּ עָלֶיהֶם הַמַּס וְלֹא קְבָלוּ הַעֲבָדוֹת, או שֶׁקְבָלוּ הַעֲבָדוֹת וְלֹא קְבָלוּ הַמַּס - אִין שׁוֹמְעִין לָהֶם, עַד שֶׁיִּקְבָּלוּ שְׁנֵייהֶם⁸. וְהַעֲבָדוֹת שֶׁיִּקְבָּלוּ הוּא, שֶׁיִּהְיוּ נְבָזִים וְשִׁפְלִים לְמִטְּהָ, וְלֹא יִרְמּוּ רֹאשׁ בְּיִשְׂרָאֵל, אֲלֵא יִהְיוּ כְבוֹשִׁים תַּחַת יָדָם⁹. וְלֹא יִתְמַנּוּ עַל יִשְׂרָאֵל לְשׁוֹם דְּבַר שִׁבְעוֹלָם. וְהַמַּס שֶׁיִּקְבָּלוּ - שֶׁיִּהְיוּ מוֹכְנִים לְעַבְדוֹת הַמְּלָךְ בְּגוֹפָם וּמְמוֹנָם, כְּגוֹן בְּנֵי הַחֹמוֹת¹⁰ וְהוֹזֵק הַמְּצוּדוֹת וּבְנֵי אֲרָמוֹן הַמְּלָךְ וּכְיוֹצֵא בּוֹ, שְׁנַאֲמַר: "וְזֶה דְבַר הַמַּס אֲשֶׁר הָעֵלָה הַמְּלָךְ שְׁלֹמֹה לְבָנוֹת אֶת בֵּית ה' וְאֶת בֵּיתוֹ וְאֶת הַמְּלוּא וְאֶת חוֹמַת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וגו' (יהושע ט, ט), והלא יכולים היו להצהיר על רצונם להשלים וינצלו? (21) לכל ערי כנען בצורה כוללת. (22) שחשבו הואיל ולא נענו בפעם הראשונה עם קבלת הפניה הכללית, שוב לא יקבל אח"כ שום קיבוץ מהם (כסף-משנה). (23) כמו: לולא. (24) שנשבעו להם נשיאי העדה, ככתוב (שם, טו), והלא אפילו לא נשבעו להם, אסור להכותם מאחר שהשלימו?! (25) שיהיו שווי זכויות כאזרחים חפשיים. (26) שחשבו, שהם מארץ רחוקה מאד, מן העמים שאין בדעתם לבוא עליהם כלל, ואינם חייבים לקבל עליהם עבדות ומסים (רמב"ן לדברים כ, יא). (27) שיאמרו הגויים, שהנשיאים חללו שבועתם, ולא ידעו כי השבועה לא חלה עליהם כלל, שבטעות היתה (גיטין מו, א). והראב"ד סובר, כל שלא השלימו טרם שעברו ישראל את הירדן, שוב אין ההשלמה מועילה להם, ולפיכך מוכרחים היו הגבוענים להערים שמארץ רחוקה הם. אולם, מתוך שאמרו (ע"ז כד, ב) ארוונה היבסי גר תושב היה, שקיבל שבע מצוות, וקיבלו דוד, נראה כדעת רבינו, שכל מי שמשלים - מקבלים אותו (ק"רית מלך). וראה ב'תוספות' גיטין שם, ד"ה כיון דאמרו. ועדיין יש להעיר מדברי עזרא הסופר (עזרא ט, יב) בקשר להתעברות זרע קודש בעמי הארצות: הכנעני, החתי וגו' (כמפורש שם, ב): "ועתה בנותיכם אל תתנו לבניהם... ולא תדרשו שלומם וטובתם עד עולם", הרי שעם כניסתם לארץ, נאסרו להשלים עמהם ('אור שמח').

ו. עמון ומואב, אין שולחים להם לשלום, שנאמר: "לא תדרש שלומם וטובתם, פל ימיה". אמרו חכמים²⁸: לפי שנאמר, "וקראת אליה לשלום", יכול עמון ומואב פן? תלמוד לומר: "לא תדרש שלומם וטובתם"²⁹. לפי שנאמר: "עמך ישב בקרבך... בטוב לו, לא תוננו", יכול עמון ומואב פן? תלמוד לומר: "וטובתם". ואף-על-פי שאין שואלים בשלומם - אם השלימו מעצמם תחלה, מקבלין אותן³⁰.

(28) 'ספרי' כ"תצא, אות רנא. (29) והעיר הרדב"ז: כבר בא סנחריב ובלבל את העולם. כלומר, שאין אנו יודעים כיום, מי הם עמונים ומואבים, וכל גוי הפורש, מרוב האומות הוא פורש, כמבואר בידיים פ"ד, מ"ד. והשווה הל' איסורי ביאה פ"ב, הכ"ה. (30) שלא אסר הכתוב אלא דרישתנו לשלומם, ולא היענותנו לקריאתם. וכתוב ב'הגהות מיימוניות': אינו אסור אלא לדרוש בשלומם, אבל תשלומי שלום מותר, כגון אם עשו עמך חסד, מותר לפקדם לשלום, שנאמר (שמואל-ב, י) א וימת מלך בני עמון, וימלוך חנון בנו... ויאמר דוד אעשה חסד עם חנון... כאשר עשה אביו עמדי חסד וישלח דוד לנחמו". ובכסף-משנה העיר, שבמדרש משמע, שלא עשה דוד כהגון בזה, כוונתו למדרש תנחומא פרשת פינחס אות ג, "אתה מוצא במי שבא עליהם במדת רחמים, לסוף בא לידי בזיון ומלחמות... זה דוד... אמר לו הקב"ה: אתה תעבור על דברי, שאני כתבתי לא תדרוש שלומם... אל תהי צדיק הרבה, שלא יהא אדם

באלו שלא השלימו? שנאמר: "לא היתה עיר אשר השלימה אל בני ישראל בלתי החי ישיבי גבעון, את הכל לקחו במלחמה. פי מאת ה' היתה לחזק את לבם לקראת המלחמה את ישראל למען החרימם"; מקבל, ששלחו להם לשלום ולא קבלו¹⁷.

(13) סובר רבינו, שאפילו שאר האומות, תושבי הערים הרחוקות מגבול ישראל, מוכרחות לקבל שבע מצוות בני נח, שהרי אנו באים לכבוש אותן ולדור בארצותיהן, ואם ישארו בכפירתן יחטיאו אותנו, וכבר הבאנו לעיל אות ו דעת הראב"ד בזה. (14) וסיום הכתוב: "...והבהמה וכל אשר יהיה בעיר... תבוז לך". (15) שמשאירים הנשים והטף. (16) ופירושו בבכא-בתרא כא, ב "זכר עמלק", שלא ישאר לו זכרון ואפילו הנקבות נהרגות, והכתוב אומר (שמואל-א טו, ג) "לך והכית את עמלק... והמתה מאיש עד אשה, מעולל ועד יונק, משור ועד שה" וגו'. ובמכילתא פ' בשלח, דרשו: "כי יד על כס י"ה - נשבע המקום בכסא כבוד שלו, אם מניח אני נין ונכד לעמלק, תחת כל השמים - שלא יהו אומרים גמל זה של עמלק, רחל זו של עמלק". (17) ומכאן, שאם קיבלו - היו משלימים עמהם. וכן אמרו (סוטה לה, ב) "למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבותם - הא למדת, שאם היו חוזרים בתשובה היו מקבלים אותם". אולם רש"י שם מפרש, שאין זה אלא לשבע אומות היושבות בחוץ לארץ, אבל ביושבות בתוך הארץ - אין מקבלים, שמחמת יראה הן עושות. וכבר דחה הרמב"ן (דברים כ, י) דיעה זו, שהרי הכתוב מדבר בערי העמים האלה, אשר ה' נתן לך נחלה, ומדגיש: למען אשר לא ילמדו אתכם, ומכאן שאם עשו תשובה - אין נהרגין, כדרשת ה'ספרי' שם, אות רב.

ה. שלשה כתבים שלח יהושע¹⁸ עד שלא נכנס לארץ: הראשון שלח להם - מי שרוצה לברח, יברח. וחוזר¹⁹ ושלח: מי שרוצה להשלים, ישלים. וחוזר ושלח: מי שרוצה לעשות מלחמה, יעשה. אם-כן, מפני מה הערימו יושבי גבעון²⁰ לפי ששלח להם בכלל²¹ ולא קבלו, ולא ידעו משפט ישראל, ודמו ששוב אין פותחין להם לשלום²². ולמה קשה הדבר לנשיאים וראוי שראוי להכותם לפי חרב לולי²³ השבועה²⁴ מפני שפרתו להם ברית²⁵. והרי הוא אומר: "לא תכרת להם ברית? אלא היה דינם שיהיו למס עבדים, והואיל ובטעות נשבעו להם²⁶, בדין היה שיהרגו על שהטעום, לולי חלול השם²⁷."

(18) ירושלמי שביעית פ"ו, ה"א. (19) לא שחכה במכתב השני, עד שיקבל תשובה למכתבו הראשון, אלא בבת אחת שלח שלשה כתבים בהם שלש הצעות, וכן נראה מלשון הירושלמי שם (רדב"ז). ושם אמרו: גרגשי פינה והלך לו לאפריקה. (20) לשקר ולומר: מארץ רחוקה באו עבדיך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אותו⁴¹. וְכִמְהָ יְהִי הַזֵּית עוֹשֶׂה וְלֹא יִקְצְנוּ? - רַבֵּעַ הַקֵּב זֵיתִים⁴². וְדָקֵל שֶׁהוּא עוֹשֶׂה קֵב תְּמָרִים, לֹא יִקְצְנוּ⁴³.

39) שאינו עץ מאכל. (40) ככתוב: "רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא, אותו תשחית וכת". (41) בבא־קמא צא, ב: "רק עץ אשר תדע - זה אילן מאכל". ומפרש רבינו: זה עץ מאכל שהזקין ואינו עושה אלא דבר מועט. (42) הקב - הוא ארבעה לוגין, והסאה ששה קבין (הל' עירובין פ"א הי"ג), ומתוך שהזיתים חשובים, נחשב בהם רובע הקב לדבר ניכר. (43) ב"ק שם.

י. וְלֹא הָאֵילָנוֹת בְּלֶבֶד, אֲלֵא כֹל הַמְשָׁבֵר כְּלִים וְקוֹרֵעַ בְּגָדִים⁴⁴ וְהוֹרֵס בְּנֵזֶן וְסוֹתֵם מְעִיָּן⁴⁵ וְיִמְאָבֵד מְאָכְלוֹת דֶּרֶךְ הַשְּׁחֵתָה⁴⁶ - עוֹבֵר בְּ"לֹא תִשְׁחִית", וְאֵינוֹ לֹקֵחַ אֲלֵא מִפְתֵּי מְרֻדוֹת מְדַבְּרֵיהֶם⁴⁷.

44) כמו שאמרו (שבת קה, ב) "המקרע בגדיו בחמתו והמשבר כליו בחמתו... יאה בעיניך כעובד ע"ז. ושם קטס, א: רב יהודה - בקעו בשבילי שולחן־ארז, להסיק בעציו ולחממו ביום הקזתו, ושאלו: והלא עבר משום בל תשחית? וכשרב הונא קרע בגדי משי לעיני בנו, לראות אם יתרגז ויתחצף, שאלו בגמרא (קידושין לב, א): והלא עבר משום בל תשחית. (45) ב'מדור רבה' פרשת פינחס אות ו, שאלו בקשר לכתוב (מלכים־ב ג, יט): "וכל מעיני מים תסתומרו", והלא התורה אמרה לא תשחית, ואתה אומר כן? ותיצרו, שבמלחמת מואב מותר, שהכתוב מזהיר עליהם: לא תדרוש שלומם וטובתם. (46) ראה שבת קמ, ב. (47) שאינה שלשים ותשע מכות, אלא כפי ראות עיני הדיין. ודוקא כל אלה, שאזהרתם משום: לא תשחית, סובר רבינו, שאינו לאו גמור אלא איסור ישנו בדבר, אבל הקוצץ אילן מאכל דרך השחתה, אזהרתו משום "ואותו לא תכרות", ולוקה מכות של תורה, כמבואר במכות כב, א (רדב"ז).

יא. צִרִין עַל עֵירוֹת שֶׁל עַפְוִים שְׁלֹשָׁה יָמִים קָדָם הַשְּׁבֵת⁴⁸, וְעוֹשִׂין עִמָּהֶם מְלַחְמָה בְּכָל יוֹם וְיוֹם, וְאֶפְלוּ בְּשֵׁבֵת⁴⁹, שְׁנַאֲמַר: "עַד רִדְתָּה" וְאֶפְלוּ בְּשֵׁבֵת⁵⁰; בֵּין מְלַחְמָת מַצֵּה, בֵּין מְלַחְמָת רְשׁוֹת⁵¹.

48) אבל פחות משלשה ימים קודם השבת, אין מתחילים במצור, כדברי רבינו בהל' שבת פ"ל, הי"ג: "כדי שתתישב דעת אנשי המלחמה עליהם, ולא יהיו מבהלים וטורודים בשבת". (49) אחרי שהתחילו במצור לפני השבת, אין מפסיקים המלחמה בשבת. (50) שבת יט, א, אל תרפה ממנה עד שתכבשנה. והשווה הל' שבת פ"ב, הכ"ה: "שלא כבש יהושע יריחו אלא בשבת". (51) שאפילו במלחמת רשות אין מפסיקים בשבת, וכמבואר ב'ספרי' שופטים אות רג, שבמלחמת רשות הכתוב מדבר. אבל זה ברור, שבמלחמת מצוה מתחילים אפילו בשבת, כמבואר בירושלמי שבת פ"א, ה"ח. וראה כסף־משנה להל' שבת פ"ב, הכ"ה.

יב. כְּשֶׁחֻנְיָן⁵², חוֹנֵין בְּכָל מְקוֹם⁵³. וּמִי שֶׁנִּהְיָה

מוותר על התורה... ולבסוף בא לידי ביוון, ויקח חנון את עבדי דוד ויגלח את חצי זקנם (שמואל־ב י, ד), ואח"כ לידי מלחמה עם ארם נהרים" וכי. וב'אור שמח' מתרץ, שאם משלם חסד עם מטיבו עצמו - זה מותר, ודוד עשה חסד עם בנו, וזה אסור.

ז. כְּשֶׁצִּירִין עַל עִיר לְתַפְשָׁה, אֵין מְקִיפִין אוֹתָהּ מְאַרְבַּע רֹחוֹתֶיהָ, אֲלֵא מְשַׁלֵּשׁ רֹחוֹתֶיהָ; וּמְצִיחִין מְקוֹם לְבוֹרֵחַ וְלִכְל מִי שִׁירְצָה לְהַמְלִט עַל נַפְשׁוֹ, שְׁנַאֲמַר: "וַיִּצְבְּאוּ עַל מְדִין פְּאֶשֶׁר צָוָה ה' אֶת מֹשֶׁה" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדְוִי³¹ שֶׁכִּבְּךָ צָוָהוּ.

31) 'ספרי' פרשת מטות, אות קנז. וכתב הרדב"ז, מסתבר, שזה רק במלחמת הרשות, ובשאר האומות, דוגמת מדין, שלומד ממנה. וכל זה מדרכי התורה אשר כל נתיבותיה שלום. וכן גם דעת ה'חינוך' מצוה תקנז, שבמלחמת ד' עממים מקיפים אותה מכל צד. אולם ה'מנחת חינוך' שם סובר, שדעת רבינו שגם במלחמת מצוה אין מקיפים אותה אלא משלש רוחותיה, שהרי מלחמת מדין היתה על פי צו ה', והרי זו כמלחמת מצוה. ומה שהחיו בה את הטף (ראה שם, יח), אינה אלא גזירת הכתוב. וראה דעת הרמב"ן בהשגותיו על 'ספר המצוות' לרבינו, שמונה דין זה בתור מצוה־עשה בפני עצמה (שם מצוה ה), וגם לדעתו, מצוה זו אינה אלא במלחמת הרשות. והוא מנמק: שיש בזה תיקון, שנפתח להם פתח שיברחו, ולא יתחזקו לקראתו.

ח. אֵין קוֹצְצִין אֵילָנֵי מְאָכְל שְׁחוּץ לְמַדְוִינָה³² וְאֵין מוֹנְעִין מֵהֶם אֲמַת³³ הַיָּמִים כְּדִי שִׁיבְשׁוּ, שְׁנַאֲמַר: "לֹא תִשְׁחִית אֶת עֵצָה³⁴" ; וְכָל הַקּוֹצֵץ - לֹקֵחַ. וְלֹא בְּמַצוֹר בְּלֶבֶד, אֲלֵא בְּכָל מְקוֹם כֹּל הַקּוֹצֵץ אֵילָן מְאָכְל דֶּרֶךְ הַשְּׁחֵתָה - לֹקֵחַ³⁵; אֲבָל קוֹצְצִין אוֹתוֹ אִם הָיָה מְזִיק אֵילָנוֹת אֲחֵרִים³⁶, אוּ מְפַנֵּי שְׁמִזְיָה בְּשָׂדֵה אֲחֵרִים³⁷, אוּ מְפַנֵּי שְׁדָמִיו יִקְרִים³⁸. לֹא אֶסְרָה תוֹרָה אֲלֵא דֶּרֶךְ הַשְּׁחֵתָה.

32) כשצרים על עיר להלחם עליה, "כדי להציק לאנשיה ולהכאיב לבם" ('ספר המצוות' ל"ת נז). (33) תעלה. (34) "בכל דבר" ('ספרי' שופטים, אות כג). (35) מכות כב, א. ואזהרתו: "כי ממנו תאכל ואתו לא תכרות". (36) אפילו בשלו (ב"ק צב, א). (37) כמו ששינונו (בבא־ בתרא כו, א) "לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו, אלא־אס"ן הרחיק ממנו ארבע אמות", שכשיחרוש אילנותיו לא יצטרך להכניס מחרשתו לתוך של חבירו. ושם כה, ב שנינו: "מרחיקים את האילן מן הבור כ"ה אמה... אם הבור קדם (ושרשי האילן מזיקים הבור) קוצץ ונותן דמים". (38) יקרים לבנין, יותר משבח פירותיו (בבא־קמא צא, ב וברש"י).

ט. כֹּל אֵילָן סָרֵק³⁹, מִתָּר לִקֵּץ אוֹתוֹ⁴⁰, וְאֶפְלוּ אֵינוֹ צִרִין לוֹ. וְכֵן אֵילָן מְאָכְל שֶׁהִזְקִין וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה אֲלֵא דָּבָר מוֹעֵט שְׁאֵינוֹ רְאוּי לְטָרְחָ בּוֹ - מִתָּר לִקֵּץ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּכָל מְקוֹם, אֲלֵא מִצְוֹת עֲשֵׂה לְמִקְוֵן שֶׁם דָּרָךְ מִיְחַדָּת לְהִפְנוֹת בָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֵּד תְּהִיָּה לְךָ" מִחוּץ לְמַחְנֶה."

בְּמִלְחָמָה - בְּמְקוֹם שֶׁיִּפְלַל, שֶׁם יִקָּבֵר; קוֹנֶה מְקוֹמוֹ פְּמַת-מִצְוָה⁵⁴.

64) לקטנים או לגדולים. "ולא יפנו בני אדם בכל מקום, ובין האהלים, כדרך שעושים האומות" (ספר המצוות, עשה קצב). 65) דרשו ב'ספרי' (כ"חצא, אות רנו) אין יד אלא מקום. שנאמר (שמואל א' טו, יב) "והנה מציב לו יד".

52) אנשי המלחמה. 53) ואין רשות לבעל הקרקע לסלק מעל אדמתו. 54) "אחד מישראל שהיה מושלך בדרך ואין לו קוברים" (לעיל הל' אבל פ"ג ה"ח), ונקבר במקום שימצא בו (עירובין יז, א). כמבואר בהל' נזקי ממון פ"ה, ה"ג. וכתב הרדב"ז, מסתבר אפילו מתו במלחמה מיתת עצמם, נקברים במקומם, כיון שהם טרודים במלחמה - עשאו כמת מצוה.

טו. וְכֵן מִצְוֹת עֲשֵׂה לְהִיֹּת יְתֵד⁶⁶ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד תְּלוּיָה עִם פְּלִי מִלְחָמָתוֹ, וַיֵּצֵא בְּאוֹתָהּ הַדָּרָךְ וַיִּחַפֵּר בָּהּ, וַיִּפְנֶה וַיִּכְסֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֵּתֵד תְּהִיָּה לְךָ עַל אֲזָנָךְ וְגו'"⁶⁷. וְכֵן שֵׁשׁ עֲמֵהָן אֲרוֹן וְכֵן שְׂאִין עִמָּהֶם אֲרוֹן⁶⁸, כֶּף הֵם עוֹשִׂים תְּמִיד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה מַחְנֶךָ קְדוֹשׁ"⁶⁹.

יג. אֲרֻבְעָה דְבָרִים פְּטְרוּ בְּמַחְנֶה⁵⁵: אוֹכְלִים הַדְּמָא⁵⁶, וּפְטוּרִים מִרְחִיצַת יָדַיִם בְּתַחֲלָה⁵⁷, וּמְבִיאִין עֲצִים⁵⁸ מִכָּל מְקוֹם. וְאֶפְלוּ מִצְּאֵן תְּלוּשִׁים וַיִּבְשִׂים⁵⁹ - אֵין מִקְפִּידִין עַל כֶּף בְּמַחְנֶה. וְכֵן פְּטוּרִין מִלְּעָרֵב עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת בְּמַחְנֶה, אֲלֵא מִטְּלָטְלִין מֵאֵהֶל לְאֵהֶל⁶⁰ וּמִסְּפָה לְסִפָּה. וְהוּא, שֶׁיִּקְיֹפוּ כָּל הַמַּחְנֶה מְחִיצָה גְבוּהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים כְּדִי שֶׁתְּהִיָּה רְשׁוּת-הַיְחָדִי, כְּמוֹ שֶׁנֶּחְבָּא בְּהַלְכוֹת שַׁבָּת⁶¹, וְאֵין מְחִיצָה פְּחוּתָה מִעֲשָׂרָה⁶². וְכִשֶּׁם שֶׁפְּטוּרִין מִכָּל אֵלוֹ בְּהַלְכֵתָן, כֶּף פְּטוּרִין בְּחֻזְרָתָן⁶³.

66) דקר לחפור בו. 67) דרשו ב'ספרי' (שם) "אין אונך אלא מקום זייןך", כלומר, כלי מלחמתך. ולקטנים - אינו צריך לחפור ולכסות, כמבואר בברכות כה, א. אבל חייב לצאת לדרך שמחוץ למחנה, כמבואר שם. ובתרגום יונתן לפסוק זה: "ותשוד תמן מוי דריגלך" - ותטיל שם מי רגליך. 68) ארון אלקים ההולך עמם במחנה בעת המחנה. 69) וכתב ה'חינוך' מצוה תקסו "משרשי המצוה... שנפשותיהם של ישראל דבקות בשכינה לעולם, וכל-שכן במחנה, שכולם נקיי הנפש, כי כל הירא מעבירות שבידו כבר הלך לו ושב אל ביתו, ונשארו הטובים אשר רוח אלקים שוכנת בתוכם, וראוי להם לעמוד בנקיות".

55) היוצאת למלחמה, ואפילו למלחמת הרשות (עירובין שם, ובפירוש המשנה לרבינו). 56) פירות שנלקחו מעם הארץ, ואינו ידוע אם פירותיהם מעושרים כראוי. ראה הל' מעשר פ"ט, ה"א. ומתוך שרוב עמי הארץ מעשרים הם, נמצאת הפרשתם אינה אלא חומרא מדבריהם, הקילו חכמים עליהם (שם יז, ב וברש"י) "לפי שהם מתעסקים בכיבוש ארצות אויביהם" (פירוש המשנה לרבינו שם). 57) שלפני הסעודה, משום שהם טרודים במלחמה. אבל במים אחרונים, שלאחר הסעודה - חייבים, הואיל ונתקנו מחמת הסכנה של מלח סודם המסמא את העינים (ראה הל' ברכות פ"ו, ה"ג) - חמורה סכנה מאיסור (עירובין שם). 58) להסקה, או לכל צרכים אחרים, ואין בזה משום גזל. 59) שבעליהם תלשום לצרכיהם וטרחו לייבשם, ואע"פ שאנשים אחרים אסורים ללקחם, משום גזל (ראה הל' נזקי ממון שם) - אנשי המחנה מותרים בהם (שם יז, א). 60) בלי כל עירוב, בניגוד לשאר אנשים הגרים בחצר אחרת, ולכל אחד בית בפני עצמו, אסור להם לטלטל מבית לבית, וכן מבית לחצר, עד שיתערבו בפת שלמה, שגובים מכל בית ובית ומניחים הכל בבית אחד מבתי החצר (הל' עירובין שם ה"ט"ו), ובכת"י תימן: "ה"א. 62) טפחים בגובה (שם ה"ט"ו), ובכת"י תימן: "ואין מחנה פחותה מעשרה. כלומר, עשרה אנשים. ומקורו בירושלמי עירובין פ"א ה"י, שנאמר (דברי הימים א' יב, כג) "עד למחנה גדול כמחנה אלהים", וכמה מנחה אלהים? עשרה. 63) מהמלחמה (ירושלמי שם), שגם בחזירתם הם בסכנה, שנאמר (שופטים ז, ג) "מי ירא וחרד, ישוב ויצפור מהר הגלעד". "ולמה הם חוזרים בצפירה (=בהשכמה)? - מפני השונאים", שלא ירגישו בהם, וראה ב"מראה הפנים" שם.

~ יום חמישי כ"ט שבט ~

פָּרָק שְׁבִיעִי

1) קריאת משוח מלחמה על העם. מי הם, שאינם יוצאים לעורכי המלחמה כל עיקר, שאסור לחשוב ולהרהר הרהורי פחד ובהלה במלחמה. כל הנלחם בלא פחד... מובטח לו שלא תגיעוהו רעה.

א. אֶחָד מִלְחָמָת מִצְוָה וְאֶחָד מִלְחָמָת הַרְשׁוּת², מְמַנִּין פְּהֵן לְדַבֵּר אֶל הָעָם בְּשַׁעַת הַמִּלְחָמָה³. וּמוֹשְׁחִין אוֹתוֹ בְּשִׁמְן הַמִּשְׁחָה⁴, וְזֵהוּ הַנִּגְרָא "מִשׁוּחַ-מִלְחָמָה"⁵.

2) ראה לעיל פרק ה, הלכה א איווהי מלחמת מצוה ואיווהי רשות. 3) הדברים המפורשים בסמוך הלכה ב. 4) שעשה משה, כמפורש בתורה שמות ל, כה, וראה הלכות כלי המקדש פרק א, הלכה ז. 5) שנמשח לתפקידו המיוחד בעת מלחמה, בניגוד לכוהן גדול שנמשח לעבוד עבודות המקדש, שאינן כשרות אלא בו. וראה בהוריות יב, ב חמישה דברים, שהשווהו בהם משוח מלחמה למעלת כהן גדול. ובסוטה מב, א דרשו: וניגש הכהן ודיבר אל העם - זה משוח מלחמה, ולא כל כהן שירצה, כמו שהוכיחו שם.

ב. שְׁתֵּי פְּעָמִים מְדַבֵּר מִשׁוּחַ-מִלְחָמָה אֶל הָעָם:

יד. וְאָסוּר לְהִפְנוֹת⁶⁴ בְּתוֹךְ הַמַּחְנֶה אוֹ עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִתְקַנֵּין אֶת הַמַּעֲרֻכּוֹת וּפּוֹקְדִים שְׂרֵי צְבָאוֹת פְּרָאשׁ הָעַם, וּמַעֲמִידִין מֵאַחֲזֵר כָּל מַעֲרֵכָה וּמַעֲרֵכָה שׁוֹטְרִים תְּזַקִּים וְעֵזִים, וְכִשְׁלִיזִין¹⁴ שֶׁל פְּרִזָּל בִּידֵיהֶם - הַרְוֵצָה לְחִזְרֵי מִן הַמַּלְחָמָה, הַרְשׁוֹת בְּיָדָן לְחַתּוֹף אֶת שׁוֹקוֹ, שֶׁתְּחַלֵּת נִפְלָה - נִיסָה¹⁵. בְּמָה דְבָרִים אַמּוּרִים שֶׁמְחַזְרִין אֲנָשִׁים אֵלָיו¹⁶ מַעֲרֻכֵי הַמַּלְחָמָה? בְּמַלְחַמַת הַרְשׁוֹת, אֲבָל בְּמַלְחַמַת מִצְוָה, הַכֹּל יוֹצֵאֵן, וְאֶפְלוּ חֶמֶן מִחֲדָרוֹ וְכֻלָּה מִחֻפְתָּהּ¹⁷.

(14) קרדומות, ככתוב (תהילים עד, ו) "בכשיל וכלפות יהלומין". (15) סוטה מד, ב, שנאמר (שמואל א לא, א) "וינוסו אנשי ישראל... ויפלו חללים". (16) בוני בית ונוטעי כרם וכו'. (17) סוטה שם. והוא מלשון הכתוב (יואל ב, טז). והרד"ק שם, מפרש: מחופתה - מהחללים והעדיים (=קישוטים) שחופפים עליה בימי חתונתה. ולדעת הרדב"ז, במלחמת מצוה הנשים היו מספקות מים ומזון לבעליהן, כמנהג הערביות כיום, אבל לא השתתפו בקרב, שאין דרכן של נשים לעשות מלחמה. וראוי להעיר, שבספר המצוות עשה קצא כותב רבינו: "נאום משיח מלחמה וההכרזה בעורכי המלחמה, אינה חובה אלא במלחמת הרשות... אבל מלחמת מצוה, אין בה שום דבר מכל זה לא נאום ולא הכרזה", ואשר על כן החליט רבי חיים הליר (שם אות ח) שמה שכתוב לעיל ראש הלכה א: "אחד מלחמת מצוה ואחד מלחמת רשות" אינו שייך כלל לפרק זה, והוא שייך לסוף פרק ו הקודם, וכך צריך להיות שם: ...ובין שאין עימהם ארון... מחניך קדוש, אחד מלחמת מצוה ואחד מלחמת רשות. כסיום דברי רבינו שם סוף הלכה י"א. ובאור שמח הוכיח, שגם במלחמת מצוה ממנים משוח מלחמה, שכן, במלחמת מדין הכתוב אומר (במדבר לא, ו) "וישלח אותם משה... ואת פינחס" - דרשו חכמינו (סוטה מג, א) "פינחס - זה משוח מלחמה" הרי שגם במלחמת מדין, שהייתה מלחמת מצוה על פי צו ה', מינו משוח מלחמה.

ה. אֶחָד הַבּוֹנֵה בֵּית לִישִׁיבְתוֹ, וְאֶחָד הַבּוֹנֵה בֵּית הַבְּקָר, בֵּית הַעֲצִים, בֵּית הָאוֹצְרוֹת¹⁸, הוֹאִיל וְרֵאוּי לְדִירָה¹⁹; וְאֶחָד הַבּוֹנֵה, וְאֶחָד הַלּוֹקֵחַ, וְאֶחָד שֹׁנֵטֵן לוֹ בְּמִתְנֵה אוֹ הַיּוֹרֵשׁ - הַרִי זֶה חוֹזֵר²⁰. אֲבָל הַבּוֹנֵה בֵּית הַתְּבִין²¹ וּבֵית שְׁעָרֵי²² אֲכַסְדָּרָה²³ וּמִרְפֶּסֶת²⁴, אוֹ בֵּית שְׂאִין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת²⁵, אוֹ הַגּוֹזֵל בֵּית²⁶ - הַרִי זֶה אֵינוֹ חוֹזֵר.

(18) שאוצרים בו יין ושמן ותבואה, ואין אדם דר בו. (19) סוטה מג, א. (20) שם, שנאמר: מי האיש אשר בנה וגו', "האיש", הרי זה בא לרבות כל אלו. (21) בגמרא שם מדמים "בית תבן" לבית הבקר שחוזרים עליו, ויפה הגיה הרש"ש שצריך להיות: "בית התבן... אבל הבונה בית שער" וכו'. וכן בדפוס רומי ר"מ. (22) בית קטן שעושים לפני שער החצר ושומר הפתח מסתופף שם. (23) פרוודור שלפני הבית ואינו מקורה. (24) יציע שלפני הבית, וכל אלה אינם ראויים לדירה (שם וברש"י). (25) שאינו ראוי לדירה (עירובין ג, א). (26) סוטה מג, א, שנאמר: "ולא

אחת בספר⁶ בַּעַת שְׂיִצְאֵן, קֶדֶם שְׂעִיכְרוּ הַמַּלְחָמָה, אוֹמֵר לְעַם: "מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע פְּרִם וְלֹא חָלְלוּ וְגו'..." - פְּשִׁימַע דְּבָרָיו⁷, וְחִזְרֵי מַעֲרֻכֵי הַמַּלְחָמָה⁸; וְאַחַת בְּעוֹרְכֵי הַמַּלְחָמָה אוֹמֵר: "אֵל תִּירָאוּ וְאֵל תַּחְפוּזוּ"⁹.

(6) בגבול ארצם, שממנה יצאו למלחמה. (7) פעם שנית, כשעורכים המערכות, וכמבואר בסמוך חלק ג. שבפעם הראשונה אינו אלא מזמנים להקשיב שנית, דבריו, שישמעו בעת שהמערכות יקרכו למלחמה (כסף משנה). וכן שנינו בתוספתא סוטה פרק ז, משנה י "בספר מהו אומר: ילך וישמע דברי כהן" משמעו, שילך למקום מערכות המלחמה, ושם ישמע דברי הכהן המשווח ויחזור. ובספרי (שופטים אות קצד) "ילך וישמע דברי כהן מערכי המלחמה וחזור" (אור שמח). (8) מהחזית, ששם ערוך מתנה הצבא בסדר מסויים, לקראת ההתקפה, ובדברי הימים א יב, לח: "אנשי מלחמה עודדי מערכה". (9) סוטה מב, א. ולדעת הרדב"ז יש טעות בנוסח שלפנינו, והוא מצא בספרים ישנים נוסח יותר נכון: "שתי פעמים מדבר משוח מלחמה... קודם שיערכו מלחמה, אומר להם: מי האיש הירא ורך הלבב וכו', כשישמע הדבר חוזר מיד מעורכי המלחמה, ואחת בעורכי המלחמה אומר: אל תיראו ואל תחפזו. בעת שעורכים המערכות וכו'", נמצאת הלכה זו עוסקת במלחמת מצוה, שבה לא היו מכריזים על בונה בית ונוטע כרם, שכולם יצאו להילחם (ראה לקמן הלכה ד), ולא היו מכריזים אלא על הירא ורך הלבב כנ"ל, והלכה הבאה עוסקת במלחמת רשות, ובה מזכיר רבינו הכרות הכהן על בונה בית ונוטע כרם. וראה בבאורנו לקמן סוף הלכה ד.

ג. עַת שְׁעוֹרְכִין הַמַּעֲרֻכּוֹת¹⁰ וְהֵם קְרִבִים לְהִלָּחֵם, מְשׁוּחֵי מַלְחָמָה עוֹמְדִים בְּמָקוֹם גְּבוּהָ וְכָל הַמַּעֲרֻכּוֹת לְפָנָיו, וְאוֹמֵר לָהֶם בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ¹¹: "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קְרִבִים הַיּוֹם לְמַלְחָמָה עַל אֹיְבֵיכֶם, אֵל יִרְךָ לְבַבְכֶם אֵל תִּירָאוּ וְאֵל תַּחְפוּזוּ וְאֵל תַּעֲרִצוּ מִפְּנֵיהֶם. כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הֵהָלֵךְ עִמָּכֶם, לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם אֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם". עַד כָּאן אוֹמֵר מְשׁוּחֵי מַלְחָמָה, וְכֵהָן אַחֵר תַּחְתּוּי מְשָׁמִיעַ אוֹתוֹ לְכָל הָעַם בְּקוֹל רֶם. וְאַחֲרֵיכֶן מְדַבֵּר מְשׁוּחֵי מַלְחָמָה: "מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית תְּדֵשׁ וְגו'. וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע פְּרִם וְגו'. וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אָרַשׁ וְגו'".¹² עַד כָּאן מְשׁוּחֵי מַלְחָמָה מְדַבֵּר, וְהַשּׁוֹטֵר מְשָׁמִיעַ לְכָל הָעַם בְּקוֹל רֶם. וְאַחֲרֵיכֶן מְדַבֵּר הַשּׁוֹטֵר מְעַצְמוֹ וְאוֹמֵר: "מִי הָאִישׁ הִירָא וְרַךְ הַלֵּב", וְשׁוֹטֵר אַחֵר מְשָׁמִיעַ לְכָל הָעַם¹³.

(10) מחנות צבא ערוכות למלחמה, ככתוב (שמואל א יז, כא) "מערכה לקראת מערכה". (11) סוטה מב, א. (12) וכל זה במלחמת רשות. כי במלחמת מצוה כולם משתתפים בה, כמבואר להלן הלכה ד. (13) שם מג, א. ד. וְאַחֵר שְׁחוֹזְרִין כָּל הַחוֹזְרִין מַעֲרֻכֵי הַמַּלְחָמָה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קידושו, ואין אדם יכול לארס אשה בתוך המלחמה ולהפקיע עצמו מחובת לחימתו (ירושלמי סוטה פרק ח, הלכה ו). ואין זה דומה למת אחיו במלחמה, שלא עשה שום מעשה לפטור עצמו, אלא מן השמים הקנוה לו (כסף משנה). וכבר נתבאר בהלכות אישות פרק ו, הלכה י"ז, שכל האומר: "על מנת" כאומר מעכשיו, שכונתו מעכשיו יחול המעשה על מנת שיתקיים התנאי (רדב"ז).

ח. **הַמְחִזִיר אֶת גְּרוּשָׁתוֹ**³⁷, וְהַמְאָרֵס אִשָּׁה הַאֲסוּרָה עָלָיו, כְּגוֹן אֲלֻמָּנָה לְכַהֵן גְּדוֹל, גְּרוּשָׁה וְחַלּוּצָה³⁸ לְכַהֵן הַדִּיּוּט, מִמְזוֹרָת וּנְתִינָה³⁹ לְיִשְׂרָאֵל, בֵּת יִשְׂרָאֵל לְמִמְזָר וּלְנִתְיָן - אֵינּוּ חוֹזְרִין⁴⁰.

37) שאינה חדשה לו. (38) אסורה לכהן מדברי סופרים, שהיא כגרושה (הלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה ז). 39) מן הגבעונים, ויהושע נתנם להיות חוטבי עצים ושואבי מים לעדה ולמזבח (יהושע ט, כז), ורוד גזר עליהם, שלא יבואו בקהל לעולם (שם פרק י"ב, הלכה כ"ב-כ"ג). 40) סוטה מד, א, שנאמר: "אשר ארש אשה ולא לקחה" לקחה - משמע לזו ולא אחרת, פרט לנישואי עבירה, שהם לקיחת איסור. וראה לקמן בכיורנו בסוף הלכה י"ד.

ט. **כָּל אֱלוֹ שְׁחוֹזְרִין מְעוֹרְכֵי הַמְלַחְמָה פֶּשְׁשׁוּמְעִין אֶת דְּבָרֵי הַכֹּהֵן, חוֹזְרִין וּמְסַפְּקִין מִים וּמְזוֹן לְאַחֵיהֶם שְׂפָצָבָא, וּמְתַנְּגִין אֶת הַדְּרָכִים⁴¹.**

41) שם מג, א.

י. **וְאֵלוֹ שְׂאִין יוֹצְאִין לְעוֹרְכֵי הַמְלַחְמָה כָּל עֵקֶר, וְאֵין מְטְרִיחִין אוֹתָם לְשׁוּם דְּבָר פְּעוּלָם: הַבּוֹנֵה בֵּית וְחִנְכוֹ⁴², וְהַנּוֹשֵׂא אֲרוֹסָתוֹ אוֹ שִׁיבָם, וְמִי שֶׁחָלַל פְּרָמוֹ⁴³ - אֵין יוֹצְאִין עַד תָּם שָׁנָה, שְׁנָאֲמַר: "נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אֶחָת וְשִׁמַּח אֶת אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקַח". מִפִּי הַקְּבֻלָּה⁴⁴ לְמָדוּ, שִׁיְהִי נָקִי שָׁנָה, בֵּין לְבֵית שְׂקָנָה, בֵּין לְאִשָּׁה שְׁנִשְׂאָ, בֵּין לְכָרֶם שֶׁהִתְחִיל לְאָכַל פְּרִי⁴⁵.**

42) שנכנס לגור בו. כי לבו וכל תאוותו לחינוך ביתו ולא למלחמה, על כן ינוס ויניס אחרים (רבי אברהם בן עזרא לדברים כ, ה). 43) בשנה הרביעית לנטיעתו, שהפירות - צריכים לאכלם בירושלים, או לחללם (=לפדותם) בדמים, ולהעלות את דמיהם ירושלימה. 44) שקיבלו החכמים איש מפי איש עד למשה מסיני. 45) ועדיין לא עברה שנתו הרביעית (סוטה מג, א).

יא. **כָּל הַשָּׁנָה אֵין מְסַפְּקִין מִים וּמְזוֹן, וְלֹא מְתַנְּגִין דְּרָךְ, וְלֹא שׁוֹמֵר בַּחֹמָה, וְלֹא נוֹתֵן לְפִסֵּי הָעִיר⁴⁶, וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו שׁוּם דְּבָר פְּעוּלָם⁴⁷, שְׁנָאֲמַר: "לֹא יֵצֵא שְׂפָצָבָא וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דְּבָר⁴⁸" - לְעֵבֵר בְּשָׂנֵי לְאוּיָן, לֹא לְצַרְכֵי הָעִיר וְלֹא לְצַרְכֵי הַגְּדוּד.**

46) קרשי עץ לחזק שערי העיר (הערוך, ערך פס א), וראה בבא בתרא ח, א (תוספתא פרק ז, הלכה ט"ו). 47) סוטה

חנכו" ולא נאמר: "ולא חנך", הרי זה מיעוט, זה - ולא אחר, פרט לגזול.

ו. **אֶחָד הַנוֹטֵעַ פָּרֶם, וְאֶחָד הַנוֹטֵעַ חֲמֹשֶׁה אֵילָנֵי מֵאָבֶל, וְאֶפְלוֹ מִחֲמֹשֶׁת מִיָּנֵי מֵאָבֶל²⁷. אֶחָד הַנוֹטֵעַ, וְאֶחָד הַמְּכַרֶּיךָ²⁸ וְאֶחָד הַמְּרַפֵּיבֵי²⁹ הַבְּרָכָה וְהַרְפָּכָה שֶׁהִיא חֵיבַת פְּעוּלָה³⁰. אֶחָד הַלּוֹקֵחַ, וְאֶחָד הַיּוֹרֵשׁ, וְאֶחָד שְׂנֵתָן לוֹ כְּמִתְנָה. אֶבֶל הַנוֹטֵעַ אַרְבָּעָה אֵילָנֵי מֵאָבֶל, אוֹ חֲמֹשֶׁה אֵילָנֵי סָרְק, אוֹ שְׂגוּל פָּרֶם - אֵינּוּ חוֹזְרִין עָלָיו. וְכֵן פָּרֶם שֶׁל שְׁנֵי שְׂתַפְּיָן, אֵין חוֹזְרִין עָלָיו³¹.**

27) אפילו מרוחקים זה מזה, כלשון התוספתא (סוטה פרק ז, משנה י"א) "מחמשת המינים אפילו בחמשת עיירות. ולא כרש"י הסובר (שם מג, א), שיהיו שני אילנות כנגד שניים ואחד יוצא זנב. 28) שכופף ענף של אילן ומכסהו בעפר, כדי שיכה שורשים ויצמיח ענפים חדשים. 29) אילן בחבירו, שנוקב האילן, ונוטל מן הרך שבענפי האילן ותוחב לתוכו, ועושה ענף בתוך הנקב, ונושא ממין אותו אילן שנוטל ממנו (רש"י שם עמוד ב). 30) שאז דינה כנטיעה גמורה שחוזרים עליה מהמלחמה, אבל אם אינה חייבת בערלה, כגון המרכיב נטיעה ילדה בזקנה (=שכבר עברו עליה ארבע שנים ונתחללה), שבטלה ילדה בזקנה, אינה נחשבת נטיעה, ואין חוזרים עליה (שם עמוד ב). ובהלכות מעשר שני פרק י נתבאר איוו נטיעה חייבת בערלה. ובדפוס וינציאה הנוסח: "ואחד המרכיב זקנה בחברתה (=בזקנה) שהיא חייבת בערלה". 31) שם. שאין זה כרמו המיוחד לו, שאין בו גפן, שאין לשניהם חלק בה (רש"י). ולדעת הכסף משנה, בית של שותפים חוזרים עליו, שבוודאי יש לכל אחד מהם מקום מיוחד להשתמש בו, ונקרא ביתו. וראה בלחם משנה, שביירושלמי שם פרק ח, הלכה ו מבואר, שגם בית של שותפים אין חוזרים עליו.

ז. **אֶחָד הַמְאָרֵס אֶת הַבְּתוּלָה, וְאֶחָד הַמְאָרֵס אֶת הָאֲלֻמָּנָה³²; וְכֵן אִם נִפְלָה לוֹ יְבָמָה³³, אֶפְלוֹ חֲמֹשֶׁה אֲחִים וְיָמַת אֶחָד מֵהֶם - כָּל חוֹזְרִין³⁴. קָדַשׁ אִשָּׁה מִעַכְשָׁיו וְלֹא אַחַר שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֳדָשׁ³⁵, וְשִׁלֵּם הַזְּמַן בְּמִלְחָמָה - חוֹזֵר וְכָא לֵוִי³⁶.**

32) סוטה מג, א. ובספרי פרשת תצא אות רעא שנינו: כי יקח איש אשה חדשה - אין לי אלא בתולה, מניין לרבות אלמנה וגרושה? תלמוד לומר: ושימח את אשתו - מכל מקום, אם כן, למה נאמר חדשה? מי שחדשה לו, פרט למחזור גרושתו. 33) אף על פי שלא קידשה הוא, אלא מכוח אחיו המת באה לו (סוטה מד, א וברש"י). 34) שם, שהרי היא ראוייה לכל אחד מהם, ושמא תתייבם לו, כמבואר שם מג, ב. ואפילו שמע שמת אחיו במלחמה חוזר ובא לו (שם מג, א). 35) אם לא יחזור בו במשך הזמן תהיה מקודשת לו למפרע. 36) שהרי נתברר שנתקדשה לו לפני התחלת המלחמה, אבל אם לא אמר לה: מעכשיו, אלא קידשה לאחר י"ב חודש, והגיע הזמן והוא בתוך המלחמה אינו חוזר, שהרי קדמה המלחמה לתחלת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֶלָּא שְׁפַל דְּמֵי יִשְׂרָאֵל⁶³ תְּלוּיִין בְּצוּאָרוּ. וְאִם לֹא נִצַּח וְלֹא עָשָׂה מִלְחָמָה בְּכָל לְבוֹ וּבְכָל נַפְשׁוֹ, הֲרֵי זֶה כְּמֵי שִׁשְׁפָּף דְּמֵי הַכֹּל⁶⁴, שְׁנֹאֲמַר: "וְלֹא יִמַּס אֶת לִבְבֵי אֲחָיו בְּלִבְבוֹ". וְהָרִי מִפָּרֶשׁ בַּקְּבָלָה⁶⁵: "אֲרוּר עֹשֶׂה מְלָאכָתָה ה' רַמְיָה, וְאֲרוּר מִנְעֵ חֲרָבוֹ מְדָם". וְכָל הַנְּלָחֵם בְּכָל לְבוֹ בְּלֹא פֶחַד, וְתַהֲיֶה כּוֹנְתוֹ לְקַדָּשׁ אֶת הַשֵּׁם בְּלִבְדָּ⁶⁶ - מִבְּטָח לוֹ שְׁלֵא יִמְצָא גְזַק וְלֹא תִגְיַעְהוּ רַעָה, וְיִבְנֶה לוֹ בֵּית נְכוֹן בְּיִשְׂרָאֵל, וְיִזְכֶּה לוֹ וְלִבְנָיו עַד עוֹלָם, וְיִזְכֶּה לַחַיִּי הַעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֹאֲמַר: "כִּי עָשָׂה יַעֲשֶׂה ה' לְאֲדֹנָי בֵּית נְאֻמָּן, כִּי מִלְחָמוֹת ה'⁶⁷ אֲדֹנָי נִלְחַם וְרַעָה לֹא תִמְצָא כִּף וְגוֹ'. וְהִיתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנָי צְרוּרָה בְּצֻרָה הַחַיִּים⁶⁸ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ".

(58) כשמתקשרים לעמוד צפופים, שלא יפרידום אויבים (סוטה מד, א וברש"י), וכדעת רבי עקיבא שם, בניגוד לרבי יוסי הגלילי שם, האומר: הירא – זה המתירא מן העבירות שבידו. ובספרי שופטים אות קצז רבי יוסי הגלילי אומר: הירא ורך הלבב – זה בן ארבעים שנה, שתש כוחו (הגהות מיימוניות). ובתוספתא סוטה פרק ז, משנה י"ד: רבי עקיבא אומר, הירא, מה תלמוד לומר עוד "ורך הלבב" לומר לך, שאפילו גיבור שבגיבורים וחזק שבחזקים, והיה רחמן חוזר, שנאמר: ולא ימס את לבב אחיו כלבבו. (59) כלשון הכתוב ירמיה יד, ח. (60) ככתוב (דברים כ, ד) "כי ה' אלוהיכם ההולך עימכם להילחם לכם" = הם באים בנצחונם של בשר ודם, ואתם באים בנצחונם של מקום (סוטה מב, א). (61) יסכן עצמו, כלשון הכתוב (שופטים יב, ג). (62) פירשו חכמינו (משנה בסוטה שם): "אל ירך לבבכם – מפני צהלת סוסים וציחצוח חרבות; אל תיראו – מפני הגפת תריסים (=צלצול המגינים זה בזה, להשמיע קול ולאיים) ושפעת הקלגסים; אל תחפזו – מקול קרנות; אל תערצו – מפני קול צווחות. (63) הנשפכים בקרב, בגלל פחדנותו ועריקתו. (64) שהוא גרם לכך. ובמדרש ויקרא רבה פרשה כ"ה, אות ב "כל מי שיוצא לדרך, ואינו מכוון לבו למלחמה, סוף שהוא נופל במלחמה". (65) בדברי הנביאים, וכמבואר בביאורנו לעיל פרק ב, הלכה ו. (66) שהוא הנלחם עם אויביו להושיענו. (67) המכוונת לייחוד ה' וקידוש שמו. ויונתן תרגם שם: מלחמות עם ה'. (68) "חיים אלו – לפי שאין עימהם מוות...נקראו: צוור החיים" (לשון רבינו בהלכות תשובה פרק ח, הלכה ג), ובביאורנו שם: החיים הנצחיים צרורים לעד ולא יפרדו.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) היתר מאכלות אסורות לחלוצי צבא במלחמה. דיני ישראל ביפת תואר במלחמה, ודיני הכהן בה. יפת תואר שלא רצתה לעזוב עבודה-זרה – מה ייעשה בה. דיני גר תושב: ומיהו הראוי להיקרא חסיד מחסידי אומות העולם. א. תְּלוּיִין בְּצוּאָרוּ⁶⁹, כְּשִׁיפְנָסוּ בְּגִבּוֹל הַעֲפוּ⁷⁰ וְיִכְבְּשׁוּם וְיִשְׁבוּ מִהֶן - מִתָּר לְהֵן לְאָכַל נְבִלוֹת וְיִטְרַפּוּת⁷¹ וּבְשֵׁר-חֲזִיר וְכִיּוּצָא בּוֹ, אִם יִרְעַב וְלֹא מִצָּא מַה יֵאכַל אֶלָּא מֵאֲכָלוֹת אֵלוֹ הָאֲסוּרִים⁷². וְכֵן שׁוֹתָה יֵין-נֶסֶף⁷³.

מד, א. (48) שהוא צורך ציבורי. והרמב"ן לתורה שם, מפרש: לא יעבור עליו – על הצבא הנוכח, יאמר, שלא יעבור האיש הזה על הצבא: לא להיות פקיד על אנשי הצבא...או לכל הצריך להם, כגון סיפוק מים, לא ישגיח עליהם, אלא בשמחתו.

יב. בְּנֶה בֵּית וְהִשְׁפִּירוֹ לְאַחֲרִים וְהַקְדִּים לוֹ שְׁכָרוֹ⁴⁹ - הֲרֵי זֶה כְּמֵי שִׁתְּנִכּוֹ⁵⁰. נִתֵּן לוֹ שְׁכָרוֹ לְאַחֵר שְׁנִים-עָשָׂר חֹדֶשׁ - הֲרֵי הוּא כְּמֵי שְׁלֵא חֲנָכוֹ עַד עֲתָה⁵¹.

(49) שנתן השוכר דמי השכירות מראש. (50) משעת קבלת השכירות. (51) ואין מחשבים "ימי החינוך" אלא מעת קבלת השכר (ירושלמי סוטה פרק ח, הלכה ד). ושם אמרו: אשר בנה – פרט לנפל ביתו ובנאו, שאינו חוזר, ורבינו לא חשש להזכיר זה, כי נלמד מדין מחזיר גרושתו המבואר לעיל הלכה ח, שאינו חוזר (רדב"ז).

יג. בְּנֶה בֵּית וְנִתֵּן בּוֹ חֶפְצָיו וְנָעַל עֲלֵיהֶם: אִם הָיָה צָרִיךְ לְבִטְלָלָ⁵² עַל שְׁמִירְתָּן⁵³, הֲרֵי זֶה כְּמֵי שִׁתְּנִכּוֹ וְהִתְחִיל לִישֵׁב בּוֹ⁵⁴; וְאִם אֵינָן צָרִיכִין לִישֵׁב וְלִשְׁמֹרְתָן⁵⁵, הֲרֵי זֶה כְּמֵי שְׁלֵא חֲנָכוֹ⁵⁶.

(52) מזמנו. (53) אילו לא נתנם בתוך הבית. (54) נתינתם בבית זוהי ישיבתו. (55) שהם חפצים גדולים וכבדים, שאינם נגנבים ומתקלקלים בחוץ. (56) שביתו לא הועיל להם כלום (ירושלמי שם).

יד. וְכָל הַבּוֹנֶה בֵּית אֹו נוֹטֵעַ פְּרֹם בַּחוּצָה לְאֶרֶץ - אֵינּוּ חוֹזֵר עֲלֵיהֶן⁵⁷.

(57) שם, "ולא חנכו – את שמצווה לחנכו, יצא זה שאינו מצווה לחנכו", שהדירה בחוץ לארץ אינה מצוה. ומכאן, שהמסיבות שעושים בחוץ לארץ לחנוכת בית חדש, אינן סעודות מצוה (שיירי קרבן שם וכן בבאר שבע). ובמגן אברהם לאורח חיים תקסח, סעיף קטן ה הביא בשם המהרש"ל, שאם לא נתן לנהוג קלות ראש בבית, אלא עשה סעודה לחנכו תחילה לומר בה דברי תורה, ולדרוש מעין המאורע, הרי זו סעודת מצוה. ובירושלמי שם הלכה ו הוסיפו: הנושא את האילונית (אשה שאינה ראויה ללדת) הואיל ואין מצוה לישב עימה, אינו חוזר.

טו. "מֵי הָאִישׁ הִירָא וְרַף הַלֵּבב" - כְּמִשְׁמַעוֹ, שְׁאִין בְּלָבוֹ פֶּחַ לְעַמּוֹד בְּקִשְׁרֵי הַמִּלְחָמָה⁵⁸. וּמֵאֲחֵר שְׁיִכְנַס בְּקִשְׁרֵי הַמִּלְחָמָה, יִשְׁעֵן עַל מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעוֹ בְּעַת צָרָה⁵⁹, וְיַדַּע שְׁעַל יְחִוד הַשֵּׁם הוּא עוֹשֶׂה מִלְחָמָה⁶⁰, וְיִשִּׁים נַפְשׁוֹ כְּפֹ⁶¹ וְלֹא יִירָא וְלֹא יִפְחַד, וְלֹא יִחְשַׁב לֹא בְּאִשְׁתּוֹ וְלֹא בְּבָנָיו, אֶלָּא יִמְחָה וְכָרוֹנָם מִלְבוֹ וְיִפְנֶה מִכָּל דְּבַר לְמִלְחָמָה. וְכָל הַמִּתְחִיל לִחְשַׁב וּלְהִרְהוֹר בְּמִלְחָמָה וּמִבְהִיל עֲצָמוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא-תַעֲשֶׂה, שְׁנֹאֲמַר: "אֵל יִרַף לְבַבְכֶם אֵל תִּירָאוּ וְאֵל תַּחְפְּזוּ וְאֵל תַּעֲרִצוּ מִפְּנֵיהֶם"⁶². וְלֹא עוֹד,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מפי השמועה למדו⁷: "ובתים מלאים פל טוב" - "ובהאתה אל תוף ביתך" - יכניסה למקום²² ואחר-
עפי חזירים⁸ וכיוצא בהן⁹.

17) אם נתן מתחילה ענינו בה, ולא שלקחה למכרה או לשפחות, ואח"כ נתן בה ענינו (קידושין כא, וברש"י).
18) כמו שאמרו (סנהדרין נב, ב) "אשת רעהו" - פרט לאשת אחרים. ומפרש רש"י: שאין קידושין לגויים. וכל זה בנוגע לישראל, אבל ביחס שבין גוי לחבירו - יש אישות, וחייב מיתה על אשת חבירו, כמבואר לקמן פ"ט, ה"ה, ז.
19) בחשקו תלה הכתוב (קידושין כב, א). (20) שם, והוא הדין שלא יקח אחת להביאה לאביו או לקרוב אחר ('תוספות' שם, ובלחם-משנה). (21) יבעלנה. (22) בכת"י התימנים: למקום פנוי. ולדעת הכסף-משנה - הכוונה, שיכניסנה לעיר.

ד. הפהן מתר בפת-תאר בביאה ראשונה, שלא דברה תורה אלא פגד היצר²³; אבל אינו יכול לשאנה אחר-כך²⁴, מפני שהיא גפרת²⁵.

23) שאם לא תתירה לו, יעבור ויבעלנה באיסור, שיצרו מתגרה בו, ואפילו בכהן יש לחוש ליצר הרע (קידושין כא, ב וברש"י). (24) כשתתגייר, וכמבואר בסמוך ה"ו.
25) וכהן אסור בגיורת, "הואיל ואינה בת ישראל, הרי זו זונה ואסורה לכהן", כדברי רבינו בהל' איסורי ביאה פ"ח, ה"ג (קידושין שם).

ה. וכיצד דין ישראל בפת-תאר? אחרי שביעלה בביאה ראשונה והיא בגיורתה: אם קבלה עליה להקניס תחת פנפי השכינה²⁶ - מטבילה לשם גרות²⁷ מיד²⁸; ואם לא קבלה - תשב בביתו שלשים יום, שנגמר: "ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים"²⁹, וכן בוכה על דתה³⁰ ואינו מונעה, ומגדלת את צפרניה ומגלחת את ראשה כדי שתתגנה בעיניו³¹. ותהיה עמו בבית. נקנס ורואה אותה³², יוצא ורואה אותה, כדי שיקוץ בה³³, ומגלגל עמה³⁴ כדי שתקבל³⁵ - אם קבלה ורצה בה³⁶, הרי זו מתגיירת וטובלת בכל הגרים.

26) להתגייר, ולקיים המצוות כולן. (27) שאין גירות בלא טבילה, כמבואר בהל' איסורי ביאה פי"ג, ה"ד. (28) ואין צורך לנוולה בגידול צפרניה ובגילוח ראשה (יבמות מח, ב). אבל עדיין אסור לו לבוא עליה עד שיעברו עליה שלשה חדשים, משום הבחנה, וכמבואר לקמן אות לו. (29) "כי יש לעצבים מנוחה בכייתם, ולהעיר אבלם, עד אשר יחלשו כוחותיהם הגופיים מלסכול זה המקרה הנפשי" (מורה נבוכים, ח"ג פמ"א). (30) על עובה פולחן אלוהיה, כדברי רבי עקיבא (יבמות שם): "אביה ואמה - זו עבודת כוכבים, וכן הוא אומר (ירמיה ב, כז) אומרים לעץ אבי אתה" וגו'. (31) שם עמ' א. (32) בניולה. (33) ולא ישאנה. ובספרי' כ"תצא, אות ר"ג: "שתהא בת ישראל שמחה, וזו בוכה; זו מתקשטת וזו מתנוולת". (34) משתדל

(2) חיילים מזוזים, מלשון הכתוב (במדבר לא, ה) "שנים-עשר אלף חלוצי צבא". על שם חגירת חלציהם למלחמה (ראב"ע שם, ג). (3) כן בדפוסים קדומים. (4) מפורש לעיל הל' סנהדרין פ"ט בבאורנו, אות קס"ג. (5) שאם ישהה ויבקש מאכלות מותרים ויגישו בו העמים ויהרגוהו, והרי זה כמסוכן. אבל קודם שיכנסו לגבול העמים, הרי הם כשאר כל אדם, שאפילו יהוה לחזר אחרי מזון מצרכי מזון כשרים, אין שום סכנה צפויה להם (כסף-משנה). (6) שנתנסך לעבודה-זרה. ואע"פ שבע"ז נאמר: "יהרג ואל יעבור"? סובר רבינו, כשם שהתורה התירה לו לבעול אשה בגיורת, ראה בסמוך ה"ב - אע"פ שבגילוי עריות נאמר ג"כ: יהרג ואל יעבור, כך התירה לו לכשיצמא לשותת יין נסך, הוא שאמר הכתוב: ובתים מלאים כל טוב... ובורות חצובים וגו' - הכוונה לבורות מלאים יין נסך ('אור שמח'). ולדעת הרמב"ן בפירושו לתורה (שם, י) אסורים הם ביין נסך, שבכל איסורי ע"ז, היא עצמה, ותקרובת שלה - הכל אסור מיד, ככתוב (שם ז, כה"כ) "לא תחמוד כסף וזהב עליהם... שקץ תשקצנו... כי חרם הוא". (7) חולין יז, א. (8) בנוסח שלפנינו, בחולין שם: כתלי דחזירי, אולם גירסת רבינו שם: "קדלי (=ערפי) דחזירי", וכן הוא בתשובות רבינו, הוצ' פריימן סמן קנד. וראה מגילה יג, א "שהאכילה קדלי דחזירי". (9) והכתוב מסיים שם: "ואכלת ושבעת".

ב. וכן בועל אשה בגיורתה¹⁰ אם תקפו יצרו¹¹; אבל לא יבעלה¹² וילך לו, אלא מכניסה לתוף ביתו¹³, שנגמר: "וראית בשביה אשת יפת-תאר"¹⁴. ואסור לבעל אותה בביאה שניה¹⁵ עד שישאנה¹⁶.

10) בעודה גויה. (11) קידושין כא, ב. כי "לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע". ואפילו לא נתגיירה עדיין, מותרת לו בביאה ראשונה. וכן דעת רב וחבריו בירושלמי מכות פ"ב, ה"ו. וכל זה אינו מותר אלא במלחמה, שצריך לחלום בחירוף נפש, ואסור לו לצער נפשו בהרהורי יצרו, כדי שיוכל לעמוד בקשרי מלחמה ('תורה תמימה' שם). (12) בדרך ובגלוי. (13) ושם יבעלנה, וכמבואר בסמוך ה"ג. (14) זה מוסב על תחילת ההלכה, שיפת תואר מותרת לו אפילו בגיורתה (כסף-משנה). (15) שכבר נתקררה רוחו, ואין יצרו תוקפו. (16) אחרי שתתגייר, וכמבואר בסמוך ה"ה"ו. שנאמר (שם, יג) "ואחר-כן תבוא אליה ובעלתה" - לאחר כל הסדר האמור בפרשה, מותרת לך.

ג. אין אשת יפת-תאר מתרת אלא בשעת השביה, שנגמר: "וראית בשביה"¹⁷. בין בתולה, בין בעולה, בין אשת-איש; שאין אישות לעפוש¹⁸. "והשקת" - אף-על-פי שאינה נפה¹⁹. "בה" - ולא בחברתה, שלא יבעל שמים. "ולקחתה לך לאשה" - שלא יקח שמים ויבעל אחת, ויניח אחת לאביו או לאחיו²⁰. ומנין שלא להצנה²¹ במלחמה? שנגמר:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ביאה פי"ד, ה"ז. וראה בסמוך ה"י. (48) ככתוב (דברים ז, ג) "ולא תתחתן במ". ואע"פ שכתב רבינו בהל' איסורי ביאה פי"ב, ה"ה: "והבא על בת גר תושב - אין הקנאים פוגעים בו, אבל מכים אותו מכת מרדות" - לענין חיתון הרי זו אסורה עליו מן התורה, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פי"א ה"ז, שגר תושב יינו אסור בשתיה, וידוע שגזרו על יינם משום בנותיהם.

ח. נתעברה מביאה ראשונה - הרי הולד גר⁴⁹, ואינו בנו לדבר מן הדברים⁵⁰, מפני שהוא מן העפויים⁵¹; אלא בית-דין מטבילין אותו⁵² על דעתם⁵³. ותקרא⁵⁴ מביאה ראשונה של יפת-תאר היתה⁵⁵; אכל אבשלום נולד מאחר הנשואין. נמצאת תמר אחות אבשלום מאמו⁵⁶, ומתרת להנשא לאמנון⁵⁷. וכן הוא אומר: "דבר-נא אל המלך פי לא ימנעני ממך".

(49) בספר החינוך מצוה תקלב, הנוסח: הולד גוי. (50) לא לירושה, ולא לפטור את אשתו מזיקת יבום ועוד. (51) "ואין בנך הבא מן הגויה נקרא בנך אלא בנה" (יבמות כג, א). וראה הל' איסורי ביאה פי"ב, ה"ז. (52) לשם גירות, שאין לך גר בלא מילה וטבילה. (53) "הם נעשים לו אב, והרי הוא גר על ידיהם", כדין כל גר קטן, שאין לו אב, ואמו הביאתו לבית-דין להתגייר (כתובות יא, א וברש"י). והשווה הל' איסורי ביאה פי"ג, ה"ז: "שזכות היא לו". ואם בעודה מעוברת נתגיירה וטבלה, אין בנה צריך טבילה, אלא מילה בלבד, כדברי רבינו שם ('אור שמח'). (54) בת מעכה, אם אבשלום. (55) שמעכה אמה יפת תואר היתה, ובא עליה דוד בגיורתה, כשלקחה בשביה. (56) שנתגיירה אמה בהיותה מעוברת, נמצאת הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה, והרי היא אחות אבשלום. כי אם נולדה שלא בקדושה, אין זו אחותו אפילו מאמו, והרי היא נכרית אצלו, כמבואר בהל' איסורי ביאה פי"ד, ה"ב (ע"פ 'אור שמח'). (57) בן דוד, שאינו אחיה מאמה, שאמו אחינועם היזרעאלית היתה, ולא מאביה, שהרי הורתה שלא בקדושה היתה, ואינה בת דוד כלל (סנהדרין כא, א), וראה ב'תוספות' שם.

ט. יפת-תאר שלא רצתה להניח עבודה זרה אחר השנים-עשר חדש - הורגין אותה⁵⁸. וכן עיר שהשלימה⁵⁹, אין פורתין להן ברית עד שיכפרו בעבודה זרה⁶⁰ ויאבדו את כל מקומותיה ויקבלו שאר המצות שנצטוו בני נח, שכל עפויים שלא קבל מצות שנצטוו בני נח, הורגין אותו אם ישנו תחת ידניו⁶¹.

(58) אע"פ שעינה אותה - אין אומרים ישלחנה לנפשה, ואפילו עובדת ע"ז, אלא הורגים אותה. וב'ספרי' כ"תצא, אות ר"ד: "ושלחתה לנפשה - ולא לבית אלוהיה" (ר"ב ז'). (59) עם ישראל, כשקרבו אליה להלחם עליה. (60) כמבואר לעיל פ"ו, ה"א, ד. (61) סנהדרין נז, א: "על שבע מצוות בן נח נהרג". והשווה לקמן פ"ט, ה"ד. ועדיין תמוה, למה

להשיע עליה. (35) להתגייר. (36) בכת"י התימנים: ורצה בו. והכוונה שנתרצה להנשא לו.

ו. וצריכה להמתין שלשה חדשים: חדש של בכיה, ושני חדשים אחריו³⁷. ונושאה בכתבה וקדושוין³⁸. ואם לא חפץ בה³⁹ - משלחה לנפשה⁴⁰. ואם מכרה⁴¹ - עובר בלא-תעשה, שנאמר: "ומכר לא תמכרנה בפסוף". ואם מכרה - אינה מכורה⁴², ומחזיר הדמים. וכן אם כפשה אחר שנבעלה, לשם שפחה - משישתמש בה, עובר בלא-תעשה, שנאמר: "לא תתעמר בה", שלא ישתמש בה⁴³.

(37) "להבחין בין זרע ראשון (=שלפני הגירות) לזרע אחרון" ('ספרי' כ"תצא, אות ר"ג). שלאחר שלושת חדשי הריון, אפשר להכיר אם מעוברת היא או לא, וכדברי רבינו בהל' גירושין פי"א, הכ"א: "ואפילו גר ואשתו שנתגיירו, מפרישים אותם תשעים יום, כדי להבחין בין זרע שנזרע בקדושה (=לאחר גירותם), לזרע שנזרע שלא בקדושה. וכן יפת-תואר אע"פ שנתנה לה תורה שלשים יום לתקנת עצמה, צריכה להמתין תשעים יום לתקנת הוולד". ואע"פ שהתורה התירה לו ביאה ראשונה מיד בלא הבחנה? אותו זרע אינו קדוש כלל, שאינו בנו לשום דבר, מפני שהוא מן הגויה, כמבואר בסמוך ה"ח (כסף-משנה). (38) מכיון שנתגיירה, הרי היא כישראלית וצריכה קידושין, וחייב לכתוב לה כתובה. (39) שקץ בה, ולא קידשה. (40) בלא גט, שעדיין לא נתקדשה לו. (41) להיות שפחה אצל הלוקח, ואפילו לא נתגיירה, כמבואר במורה נבוכים ח"ג, פמ"א. (42) שכל דבר שאמרה תורה "אל תעשה" - אם עשה אינו מועיל (תמורה ד, ב). והשווה הל' בכורות פ"ו, ה"ה: "המוכר מעשר (=בהמה), לא עשה כלום, ולא קנה לוקח, ולפיכך אינו לוקח... וכמוכר יפת תואר". ומובן שאינו לוקח, ולפיכך לא מנאו רבינו לעיל הל' סנהדרין פי"ט ה"ד, בין הלאוין שלוקין עליהם. (43) 'ספרי' כי תצא, אות ר"ד: "שבלשון פרסי, קוראים לעבדות ושימוש: עימראה" (רש"י לתורה שם).

ז. לא רצתה להתגיר - מגלגלין עמה⁴⁴ שנים-עשר חדש⁴⁵. לא רצתה - מקבלת שבע מצות שנצטוו בני נח⁴⁶, ומשלחה לנפשה, והרי היא פכל הגרים התושבים⁴⁷; ואינו נושאה, שאסור לשא אשה שלא נתגיירה⁴⁸.

(44) משתדלים ועוסקים עמה שתסכים להתגייר. (45) כדין הלוקח עבד כנעני ולא רצה לקבל מצוות העבדים, מגלגלים עמו כל שנים-עשר חודש (יבמות מח, ב). ובהל' עבדים פ"ח, ה"ב. כסף-משנה). ובמדרש הגדול (דברים כא, יב). "ושלחתה לנפשה - מלמד שאם לא רצתה להתגייר לאחר שלשים יום, מגלגל עליה כל שנים-עשר חודש". ולדעת ר"מ כשר, בספרו "הרמב"ם והמכילתא דרשב"י" עמ' קמח, מקור מדרש זה במכילתא לדברים. (46) והן מנויות לקמן פ"ט, ה"א. (47) שקיבלו עליהם שבע מצוות בני נח, ומותר להם לשבת אתנו בארצנו, כמבואר בהל' איסורי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

69) תוספתא סנהדרין פי"ג, מ"א: "צדיקי אומות העולם, יש להם חלק לעוה"ב" וראה בסנהדרין קה, א. וברש"י שם ד"ה מאן נינהו. והשווה לעיל הל' עדות פי"א, ה"י. (70) לפי שכלו ומצפוניו, ואינו מודה שצויה בהן הקב"ה. (71) בכת"י התימנים: אלא מחכמייהם. וכן הנוסח בתשובות מהר"ם אלשקר סימן קיז. והשווה דברי חכמינו (מגילה טז, א) "כל האומר דבר חכמה, אפילו באומות העולם - נקרא חכם". ומקור כל הלכה זו במדרש משנת רבי אליעזר, ניוירוק תרצ"ד, עמ' קכא: "במה דברים אמורים כשעושים אותן, ואמורים מכח שצוה אותנו אבינו נח מפי הגבורה, אבל אם עשו שבע מצוות ואמרו מפי פלוני שמענו, או מדעת עצמנו, שכך הדעת מכרעת וכו', אין לוקחים שכרם אלא בעולם הזה" (כבוד מלכים, לרמב"ם דפ' שולזניגר).

פָּרָק הַשִּׁיעוּר

(1) המצוות שנצטווה אדם הראשון, ומה הוסיף הקדוש-ברוך-הוא על נח. העריות האסורות על בני נח. במה נפקע איסור אשת-איש בבני נח. כיצד מצווים בני נח על הדינים. למה נתחייבו בני שכם להיהרג.

א. על שֵׁשֶׁה דְּבָרִים נִצְטָוָה אָדָם הָרִאשׁוֹן²: על עֲבוּדָה זָרָה, וְעַל בְּרִפְתַּת הַשֶּׁם³, וְעַל שְׁפִיכוֹת-דָּמִים, וְעַל גְּלוּי-עֲרִיּוֹת, וְעַל הַגְּזֵל, וְעַל הַדִּינִים⁴; אֶף-עַל-פִּי שֶׁפָּלַן הֵן קִבְּלָה בְּיַדְנוּ מִמֶּשֶׁה רַבְּנוֹ⁵, וְהַדְּעַת נֹטָה לָהֶן - מִפְּלֵל דְּבָרֵי תוֹרָה⁶ יִרְאָה, שֶׁעַל אֱלוֹי נִצְטָוָה⁷. הוֹסִיף לְנַח אִיבָר מִן הַחַיִּים⁸, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵף בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ"⁹ - נִמְצָאוּ שְׁבַע מִצְוֹת¹⁰, וְכֵן הָיָה הַדְּבָר בְּכָל הָעוֹלָם עַד אֲבָרָהָם. פֶּא אֲבָרָהָם וְנִצְטָוָה יִתֵּר עַל אֱלוֹי בְּמִלָּה. וְהוּא הַתְּפִלָּה שְׁחֵרִית¹¹. וַיִּצְחַק הַפְּרִישׁ מֵעֲשָׂר¹² וְהוֹסִיף הַתְּפִלָּה אַחֲרַי לְפָנוֹת הַיּוֹם¹³. וַיַּעֲקֹב הוֹסִיף גִּיד הַנְּשִׂיָה¹⁴ וְהַתְּפִלָּה עֲרִבִית¹⁵. וּבְמַצְרַיִם נִצְטָוָה עֲמֶרֶם בְּמִצְוֹת יִתְרוֹת¹⁶, עַד שֶׁבָּא מֹשֶׁה רַבְּנוֹ, וְנִשְׁלְמָה תוֹרָה עַל-יָדוֹ.

(2) 'מדרש רבה' בראשית פט"ז, אות ו, שנאמר: "ויצו ה' אלקים על האדם לאמור מכל עץ הגן אכול תאכל" (בראשית ב, טז), ויצו - על עבודת-זרה, ככתוב (הושע ה, יא) "כי הואיל הלך אחרי צו". ה' - על ברכת השם, ככתוב (ויקרא כד, טז) "ונוקב שם ה' מות יומת". אלקים - אלו הדיינים, שנאמר (שמות כב, כז) "אלהים לא תקלל". על האדם - זו שפיכות דמים, שנאמר (בראשית ט, ו) שופך דם האדם. לאמור - זה גילוי עריות, שנאמר (ירמיה ג, א) לאמר הן ישלח איש את אשתו וגו'. מכל עץ הגן אכול תאכל - כאן ציווהו על הגזל. כלומר, לא הורשית לאכול אלא במה שהתרת לך. וראה סנהדרין נו, א: "שבע מצוות נצטוו בני נח" וכו'. (3) שלא לגדף את שם ה'. (4) להושיב דיינים לדון במצוות אלו, ולהזהיר את העם עליהן, כמבואר לקמן הי"ד. (5) שכך נצטווה אדם הראשון. (6) הפסוקים שבתורה. (7) כמבואר לעיל אות א לפי ה'מדרש רבה', וכך דרשו את הפסוק הנ"ל בסנהדרין

מקיימים את ה"יפת תואר" שנים-עשר חודש ומניחים אותה לעבוד ע"ז, בעוד שכל בן-נח העובר ע"ז והוא ברשותו נהג מיד. וב"קריית ספר" להמבי"ט, העתיק דברי רבינו: "ואם לא רצתה להניח ע"ז, הורגים אותה ככל עיר שהשלימה". ותיבות: "י"ב חודש, השמיט לגמרי. וראוי להעיר שב'מורה נבוכים" ח"ג פמ"א, כותב רבינו: "וכן כל השלושים יום תחזיק בתורתה בפרהסיא ואפילו בע"ז, ולא יחלקו עליה באמונה עד הזמן ההוא", וכנראה שחסה עליה התורה, תחת אשר עינה, וזאת מן המידות הטובות, שנצטוונו עליהן, כדברי רבינו שם, וראה במדרש הגדול דברים כא, יב: "לא רצתה לקבל שבע מצוות, אחר השנים-עשר חודש, הורגים אותה". ואולי זהו המקור לדברי רבינו כאן.

י. מֹשֶׁה רַבְּנוֹ לֹא הִנְחִיל הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת אֱלֹא לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִוְרָשָׁה קָהֵלֶת יַעֲקֹב"⁶², וְלִכְל הַרְוָצָה לְהַתְּגַיֵּר מִשְׂאֵר הָאֲמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "פְּכֶם בְּגֵר". אֲבָל מִי שֶׁלֹּא רָצָה - אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לְקַבֵּל תּוֹרָה וּמִצְוֹת⁶³. וְכֵן צִוָּה מֹשֶׁה רַבְּנוֹ מִפִּי הַגְּבוּרָה⁶⁴ לִכְתֹּף אֵת כָּל בְּאֵי הָעוֹלָם לְקַבֵּל מִצְוֹת שֶׁנִּצְטָווּ בְּנֵי נֹחַ, וְכָל מִי שֶׁלֹּא יִקְבֵּל - יִהְרָג⁶⁵. וְהַמְקַבֵּל אוֹתָם, הוּא הַנִּקְרָא "גֵּר תוֹשֵׁב"⁶⁶ בְּכָל מְקוֹם; וְצָרִיף לְקַבֵּל עָלָיו פְּנֵי שְׁלֹשָׁה חֳבָרִים⁶⁷. וְכָל הַמְקַבֵּל עָלָיו לְמוֹל, וְעָבְרוּ עָלָיו שְׁנַיִם-עָשָׂר הַדָּשׁ וְלֹא מָל - הָרִי זֶה כְּמֵן הָאֲמוֹת⁶⁸.

(62) סנהדרין נט, א, שנאמר: תורה צוה לנו משה, מורשה - "לנו מורשה ולא להם" וראה לקמן פי"ה ט. (63) שהרי מקיימים גר תושב בארצנו ומצווים להחיותו, למרות שלא קיבל אלא שבע מצוות בלבד (כסף-משנה). (64) הקב"ה, שכל הגבורה שלו (סנהדרין צח, ב). (65) ראה למעלה הלכה ט, בבבאורנו אות נט. (66) "לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל" (הל' איסורי ביאה פי"ד, ה"ז). (67) חכמים ומלומדים. ובבבא-בתרא עה, א "אין חברים אלא תלמידי חכמים" (ע"ז סד, ב). והשווה הל' מטמאי משכב ומושב פי"ה, ה"ה. (68) כשאר גוי שבאומות, שאין מעלים אותו מן הכור או מן הנהר, ואין מורידים אותו לבור להמתיתו בידים, כמבואר בהל' ע"ז פי"ה ה"א, מכיון שביטל את קבלתו, חזר להיות גוי גמור ואין מצילים אותו בשעת סכנה (ע"ז סה, א וכפירוש הכסף-משנה). ובכת"י התימנים, הנוסח: "הרי זה כמין מן האומות". כלומר, כומר לע"ז שהוא אדוק בה, והמינים מורידים ולא מעלים, כמבואר בהל' ע"ז שם. וכן הנוסח בדפוס רומי, ר"מ. והשווה לעיל הל' עדות פי"א, ה"י.

יא. כָּל הַמְקַבֵּל שְׁבַע מִצְוֹת וְנִזְהָר לַעֲשׂוֹתָן, הָרִי זֶה מַחְסִידֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם, וַיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא⁶⁹. וְהוּא, שֶׁיִּקְבֵּל אוֹתָן וַיַּעֲשֶׂה אוֹתָן מִפְּנֵי שְׂעָנָה בְּהֵן הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא פְּתוּרָה, וְהוֹדִיעֵנו עַל-יָדֵי מֹשֶׁה רַבְּנוֹ, שֶׁבְּנֵי נֹחַ מְקַדְּשׁ נִצְטָווּ בְּהֵן. אֲבָל אִם עֲשָׂאָן מִפְּנֵי הַכְּרַע הַדְּעַת⁷⁰ - אֵין זֶה גֵּר תוֹשֵׁב, וְאֵינוֹ מַחְסִידֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם וְלֹא מַחְכְּמֵיהֶם⁷¹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה"ו. (20) סנהדרין נו, ב. (21) שישראל נאסר בה, וכן אמרו (סנהדרין עד, ב) "אינהו וכל אביזרייהו" (=הן, וכל השייך בהן). (22) מצבת אבן אחת, להקריב עליה אפילו לשמים (רש"י לדברים טז, כב). וראה הל' ע"ז פ"ו, ה"ו. (23) אילן הנטוע מתחילה כדי לעבדו (שם פ"ח ה"ג), ומיוחד לעובדי הירח, כמבואר בבבאורנו שם פ"ז ה"א, אות ג. (24) צורות אדם, כמבואר שם פ"ג ה"י, ואע"פ שאינה עבודה-זרה - כדי שלא יטעו בהם הטועים וידמו שהם לע"ז (שם). וכל אלה אין בהם עונש מיתה לישראל אלא מלקות בלבד (ראה הל' סנהדרין פ"ט ה"ג), וממילא אין בן-נח נהרג עליהן, אלא שאסור בהן כישראל, וכמבואר לעיל אות יט.

ג. בְּנִינְחָ שֶׁבְרַח אֶת הַשָּׁם - בֵּין שֶׁבְרַח²⁵ בְּשֵׁם הַמְּיֻחָד²⁶, בֵּין שֶׁבְרַח בְּכַוְנָתוֹ²⁷ בְּכָל לְשׁוֹן - חֵיב²⁸; מֵה שְׂאִין פֶּן בִּישְׁרָאֵל²⁹.

(25) שקילל, ולשון נקיה היא כלפי מעלה. (26) שבירך את השם המיוחד של ארבע אותיות, והוא: אדני". וכל-שכן שם הוי"ה עצמו (ראה הל' ע"ז פ"ב, ה"ז). (27) שאר השמות שאינם נמחקים, כגון: אל, אלקים, שדי, צבאות, שאסור למחקם (הל' יסודי התורה פ"ו, ה"ב). (28) מיתת סיף. (29) שאינו חייב אלא על ברכת שם המיוחד בלבד (סנהדרין נו, א), שנאמר (ויקרא כד, טז) "ונוקב שם ה' מות יומת" - אינו חייב אלא על שם המיוחד (=שהרי כתוב: ה', וזהו שם המיוחד - רש"י). אבל בן-נח חייב אפילו בכינוי, שנאמר שם: "כגר כאורח". וזה מיותר, להדגיש: גר ואזרח פטורים על ברכת כינוי, ובן-נח חייב גם על הכינוי (שם). וראה הל' ע"ז פ"ב, ה"ז.

ד. בְּנִינְחָ שֶׁהָרַג נַפֶּשׁ, אֶפְלוּ עֶבֶר בְּמַעַי אֲמִי³⁰ - נְהָרַג עָלָיו³¹. וְכֵן אִם הָרַג טְרַפֶּה³², או שֶׁכִּפְתּוֹ³³ וְנָתַנוּ לְפִי³⁴ אָרִי³⁵, או שֶׁהִנִּיחוּ בְרַעַב עַד שְׁמַת - הוֹאִיל וְהַמִּית מִכָּל מְקוֹם, נְהָרַג³⁶. וְכֵן אִם הָרַג רוֹדֵף³⁷ שֶׁכּוֹל לְהַצִּיל³⁸ בְּאֶחָד מֵאֵיבָרָיו³⁹ - נְהָרַג עָלָיו⁴⁰; מֵה שְׂאִין פֶּן בִּישְׁרָאֵל⁴¹.

(30) הכה את האם ויצא עובר. (31) סנהדרין נו, ב. שנאמר (בראשית ט, ו) "שופך דם האדם, באדם דמו ישפך - איזהו אדם שהוא באדם (=בתוך האדם), הוי אומר - זה עובר שבאדם". אבל ישראל שהרג את העובר - אינו נהרג עליו, ככתוב בשמות כא, כב. ומבואר בהל' חובל ומזיק פ"ד, ה"א. (32) אדם חולה מחלה מסוכנת, והרופאים קבעו שאין רפואה למחלתו ובה ימות, (הל' רצח פ"ב ה"ח), שישראל פטור עליו מדיני אדם. (33) בְּכָלוּ. (34) בדפוסים קדומים: לפני. (35) שבישראל פטור עליו. "ודורש דמים, דורש ממנו דם" (שם פ"ג, ה"י). (36) 'מדרש רבה', בראשית פרשה ל"ד, אות יג. "מיד כל חיה - זה המוסר את חבירו לחיה להרגו". (37) שרדף אחר חבירו להרגו. (38) את הנרדף. (39) של הרודף, כגון לקטוע רגלו. (40) סנהדרין נו, א. (41) שאע"פ שהוא "שופך דמים וחייב מיתה - אין בית-דין ממתים אותו"

נו, ב. (8) שלא נחתוך ממנו אבר כשהוא חי - ונאכלנו. (9) כל זמן שנפשו בו, לא תאכלו הבשר ממנו (רש"י שם נו, א). (10) 'מדרש רבה' משפטים פרשה ל, אות ט: "נתן לאדם שש מצוות, הוסיף לנח אחת". אבל אדם הראשון לא נצטווה על אבר מן החי, שהרי נאסר באכילת בשר בכלל, כמבואר בסנהדרין נו, ב: שנאמר (בראשית א, כט) "הנה נתתי לכם את כל עשב... לכם יהיה לאכלה ולכל חית הארץ" - ולא חית הארץ לכם. ורבינו לא מנה מצוה זו באדם הראשון, שאינו מונה אלא מצוות הנוהגות לדורות (כסף-משנה). (11) ברכות כו, ב: "אברהם תיקן תפלת שחרית, שנאמר: וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם - ואין עמידה אלא תפילה" וכו'. (12) 'מדרש רבה' פרשת תולדות, פרשה ס"ד, אות ו: "וימצא בשנה ההיא מאה שערים - מפני מה מדד אותה, מפני המעשרות". והראב"ד שואל: והלא גם באברהם נאמר (בראש' יד, כ) "ויתן לו מעשר מכל"? ואולם דעת רבינו, שאברהם לא נתן אלא הפרשה מהשלל שבא לידו מנצחונו במלחמה, ולא בתורת מעשר אלא כתגמול, לכיבוד, שכיבוד מלכי צדק, ואילו יצחק הוא הראשון שעושר ממונו הוא, בתורת מעשר. (13) לעת ערב, וזוהי תפילת מנחה, כמבואר בברכות שם. (14) ראה בראשית לב, לג. ואע"פ שבמשנה בחולין ק, ב אמרו: "בסיני נאמר, אלא שנכתב במקומו" - משמע, לכאורה, שלא נאסרו בגיד הנשה אלא מסיני ואילך, ולאחר שנצטוו בסיני וסידר משה את התורה, כתב מקרא זה עם המאורע שאירע ליעקב אבינו? כבר הסביר רבינו בפירושו שם: "שים לבך אל העיקר הגדול... שכל מה שאנו מרחיקים או עושים היום, אין עושים אלא במצות הקב"ה ע"י משה רבינו, לא שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו... וכן גיד הנשה אין אנו הולכים אחרי איסור יעקב אבינו (שנאסר בו), אלא מצות משה רבינו... הלא תראה מה שאמרו: תרי"ג מצוות נאמרו לו למשה מסיני, וכל אלו (=אבר מן החי, מילה, וגיד הנשה) מכלל המצוות". (15) ברכות שם. (16) ב'מכילתא' יתרו יט, י אמרו: שנצטוו במצרים מצוות יתירות על מצוות בני נח, ובוודאי ע"י עמרם, ש'גדול הדור' היה, כמבואר בסוטה יב, א (י"ד איתן). ובמדרש 'שמות רבה' פ"א, אות יג: "שהיה עמרם ראש סנהדרין".

ב. בְּנִינְחָ שֶׁעֲבַד עֲבוּדָה זָרָה - הָרִי זֶה חֵיב¹⁷. וְהוּא, שִׁיעֲבַד פְּדֻרְכָּה¹⁸. וְכָל עֲבוּדָה זָרָה שְׁבִית-דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִמִּיתֵין עָלֶיהָ¹⁹ - בְּנִינְחָ נְהָרַג עָלֶיהָ²⁰; וְכָל שְׂאִין בֵּית-דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִמִּיתֵין עָלֶיהָ - אֵין בְּנִינְחָ נְהָרַג עָלֶיהָ. וְאַף-עַל-פִּי שְׂאִינוּ נְהָרַג - אֲסוּר בְּכָל²¹. וְאֵין מְנִיחִין אוֹתוֹ לְהִקִּים מִצְבָּה²², וְלֹא לְטַע אֲשֶׁרָה²³, וְלֹא לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת²⁴ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן לְנוֹי.

(17) מיתה בסיף, שכל מיתת בני נח אינה אלא בסיף, כמבואר לקמן הי"ד, ובבבאורנו שם. (18) שרדף עבודתה בכך, כגון פוער לפעור, וזורק אבן למרקוליס, ולא להיפך. והשווה הל' ע"ז פ"ג, ה"ב. (19) כגון המגפף (=המחבק) והמנשק ע"ז, שאינם אלא איסור "לא תעשה" בלבד (שם),

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וגם התורה לא חסה על קלונם, ולפיכך אין להרוג הבהמה מספק, אע"פ שבאה תקלה לאדם על-ידיה.

ז. אין פן-נח חיב על אשת חברו, עד שיקבא עליה כדרכה⁵⁵ אחר שנבצלה לבעלה; אבל מארסה, או שנכנסה לחפה⁵⁶ ולא נבעלה - אין חיבין עליה, שנאמר: "והיא בעלת פעל"⁵⁷. במה דברים אמורים? בכך-נח שבא על בת-נח, אבל עפ"ם הבא על הישראלית, בין כדרכה, בין שלא כדרכה - חיב⁵⁸. ואם היתה נערה מארסה - נסקל עליה פדיני ישראל. בא עליה אחר שנכנסה לחפה ולא נבעלה - הרי זה פחנק פדיני ישראל⁵⁹. אבל אם בא על אשת ישראל אחר שנבצלה - הרי זה כמי שבא על אשת עפ"ם חברו, ויהרג בסוף⁶⁰.

55) שם נח, ב, שנאמר: "ודבק באשתו - ולא באשת חבירו". לא אסרה תורה אלא בדביקה. ובשלא כדרכה, הואיל ואינה נהנית בדבר, אינה נדבקת עמו (רש"י שם). 56) בכת"י התימנים: ועדיין לא נבעלה. 57) שם נז, ב, "בעולת בעל - יש להם; נכנסה לחופה לא נבעלה - אין להם", שאינו חייב משום קידושי וחותפת, אלא משום בעילתו. וראה לעיל פ"ח ה"ג: "שאין אישות לעכו"ם" והכוונה לקידושי. 58) שבעריות שלנו, אמרה תורה (ויקרא יח, ו) "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו - לרבות גויים שמוזהרים על העריות כישאל". ובישראל חייבים על אשת איש אפילו שלא כדרכה, שנאמר בה: "משכבי אשה" - מגיד לך הכתוב ששני משכבות באשה (שם, ובדף נד, א). 59) שאילו בדיניהם פטור לגמרי, ובדיננו - כל אשת איש, הבא עליה בחנק (שם). 60) כאן הוא חוזר לדיניהם, ומיתת בני נח בסייף, וסייף חמור מחנק, כמבואר לעיל ה"ל סנהדרין פ"ד ה"ד, ולקמן ה"ד יתבאר בביאורנו המקור למיתת בני נח, שהיא בסייף.

ח. פן-נח שיהיה שפחה לעבדו וקבא עליה - הרי זה נהרג עליה משום אשת חברו⁶¹. ואינו חיב עליה עד שיפשוט הדבר, ויאמר⁶² לה העם: "זו דבית עבד פלוני!"⁶⁴ ומאימתי תחזור להתרה? משפרישנה מעבדו ופרעו⁶⁶ ראשה בשוק. ומאימתי תהיה אשת חברו⁶⁷ כגרושה שלנו? משפרישנה מביטו וישלחנה לעצמה, או משתצא היא מפתחת רשותו ותלף לה, שאין להן גרושין ככתב⁶⁸. ואין הדבר תלוי בו⁶⁹ לבד, אלא כל זמן שירצה הוא או היא לפרש זה מזה - פורשינו⁷⁰.

61) סנהדרין נז, א. ולדעת רש"י שם, הרי זה נהרג עליה משום גזל, אע"פ שאין זו "בעולת בעל" של אישות, אלא של זנות, כחמורו ובהמתו. אולם רבינו מפרש, שאין כאן גזל, שהרי מה שקנה עבד קנה רבו, וממילא קנינו של רבו היא, וע"כ משום אישות חייב עליה (רדב"ז). 62) בכת"י התימנים: ויאמרו. 63) של בית. 64) שם נח, ב. ושם: רביא דפלוני. כלומר: ילדתו של פלוני עבד. 65) שלא

(הל' רוצח פ"א ה"ג), וכהסבר הכסף-משנה שם, שהואיל ולא נתכוון אלא להציל את הנדרף, אין התראה שייכת בו, ואין ישראל נהרג בלא התראה, אבל כן-נח נהרג בלא התראה, כמבואר לקמן ה"ד.

ה. שש עריות אסורות על פני נח: האם, ואשת האב, ואשת-איש, ואחותו מאמו, וזכור⁴², ובהמה, שנאמר: "על-כן יעזב איש את אביו" - זו אשת אביו⁴⁴, "ואת אמו" - כמשמעה, "ודבק באשתו" - ולא באשת חברו, "באשתו"⁴⁵ - ולא בזכור⁴⁶, "והיו לבשר אחד" - להוציא בהמה, חיה ועוף, שאין הוא והם בשר אחד⁴⁷; ונאמר: "אחותי בת אבי היא אף לא בת אמי, ותהי לי לאשה"⁴⁸.

42) משכב זכר, מעשה סדום. ראה ויקרא יח, כב. 43) שאי אפשר לפרש: אביו ממש, שזה נכלל במיעוט: "באשתו" - ולא בזכר, כבסמוך. 44) ואפילו לאחר מות אביו, שאינה עוד אשת איש. 45) בכת"י תימן: ודבק באשתו. 46) שאין בו דיבוק, מתוך שאין הנשכב נהנה - אינו נדבק עמו (סנהדרין נה, א וברש"י). 47) שאינן יולדות מן האדם, בניגוד לאיש ואשה, שזרע יוצא מהם, ונעשה בשר האב והאם אחד בו (שם וברש"י). 48) מכאן, שאחותו מן האם אסורה לו, אבל אחותו מאביו מותרת לו, שאין איסור אחוה בבני נח, אלא מן האם (שם עמ' ב). והשווה ה"ל איסורי ביאה פ"ד, ה"ג.

ו. פן-נח חיב על מפתת אביו ואנוסת אביו⁴⁹ - הרי היא אמו מקל מקום⁵⁰. וחיב על אשת אביו, אפילו לאחרי מיתת אביו⁵¹. וחיב על הזכור, בין קטן⁵², בין גדול, ועל הבהמה, בין קטנה⁵³, בין גדולה; והוא נהרג לבדו, ואין הורגין את הבהמה; שלא נצטוו בהריגת בהמה אלא ישראל⁵⁴.

49) שלא נישאה לאביו, אלא אנסה ונולד ממנה. 50) וכבר נתבאר בהלכה הקודמת: "ואת אמו - כמשמעה", ועל-כרחי באנוסת אביו - הכתוב מדבר, כי נשואתו, הרי היא בכלל: "אביו" - זו אשת אביו" (סנהדרין נח, א). 51) כי בחיי אביו, הרי היא בכלל: "באשתו" - ולא באשת חבירו" (שם). 52) פחות מבן י"ג שנה ולמעלה מבן תשע, שהוא בר שכיבה, אבל על זכור קטן שהוא פחות מבן תשע - אינו נהרג (כסף-משנה). ולדעת הרדב"ז - הכוונה, חייב אפילו על קטן פחות מבן תשע, אע"פ שישאל פטור עליו, כמבואר בה"ל איסורי ביאה פ"א ה"ד. שבישראל נאמר: ואת זכר לא תשכב וגו' ופחות מבן תשע אינו בר שכיבה, אבל בכך-נח כתוב: ודבק - ולא בזכור, וכל שנדבק עם הזכור - נהרג עליו. 53) אפילו ביום לידתה, וגם ישראל חייב מיתה עליה, כמבואר בסנהדרין נד, ב. ובה"ל איסורי ביאה שם ה"ז. 54) שם נח, א בעיא שלא נפשטה. כי יתכן, שלא ציוותה תורה להרוג את הבהמה אלא משום קלון הבעל, שלא תהא בהמה עוברת בשוק, ויאמרו: זוהי שנסקל פלוני על-ידיה, ובני נח דרכם בכך ואינם מתביישים,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

79) שנחתך מן החי. (80) שאין בו גידים ועצמות, בניגוד ל"אבר", שסתמו: בשר גידים ועצמות, פרט ללשון ולב וכדומה, שאין בהם עצמות (חולין קכח, ב). (81) אפילו פחות מכזית. (82) כמו שאמרו (עירובין ד, א) "שיעורין... הלכה למשה מסיני הם". והלכה למשה מסיני לא ניתנה אלא לישראל (רדב"ז). ואמנם בישראל אינו חייב על אבר מן החי עד שיהיה בו כזית (הל' מאכלות אסורות פ"ה, ה"ג). (83) ואע"פ שכתוב בו: "אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו", אין זה מכוון לאסור לו דם מן החי, אלא להתיר לו אבר מן החי של שרצים, כמבואר בסנהדרין נט, א. וישראל - נאסר בדם, בין מן החי בין מן השחוט, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פ"ו, ה"ג-ד.

יא. אֶחָד הָאָבֶר אוּ הַבָּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַבְּהֵמָה⁸⁴ אוּ מִן הַחַיָּה⁸⁵; אֶבְל הָעוֹף - יִרְאֶה לִי שְׂאִין פְּנֵי-נַחַת נִהְרָג עַל אָבֶר מִן הַחַי מִמְּנוֹ⁸⁶.

84) תוספתא ע"ז פ"ט, ה"ד: "על אבר מן החי, כיצד? ...בשר המדולדל בבהמה ואין בו להעלות ארוכה אסור לבני נח". (85) חולין קא, ב. (86) ואינו אלא אסור בלבד, ומקורו בחולין קב, א "אכל אבר מן החי ממנה (מהעוף), אינו סופג את הארבעים", כלומר אינו נענש, והעמידה שם בבני נח, הרי שאינו נענש על העוף. ומתוך שאחרים העמידה שם בישראל, לא מלאו לבו של רבינו לפסוק בהחלט שאינו נהרג עליו, וכתב: "יראה לי" (כסף-משנה). וישראל חייב על אבר מן החי גם מן העוף, כמבואר שם קא, ב. ובהל' מאכלות אסורות פ"ה, ה"א.

יב. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה, אֶפְלוּ שְׁחַט בָּהּ שְׂגִי הַסִּימָנִין⁸⁷ - כֵּל זֶמֶן שֶׁהִיא מְפַרְפֶּטֶת⁸⁸, אָבֶר וּבָשָׂר הַפּוֹרֵשִׁין מִמֶּנָּה, אֲסוּרִין לִבְנֵי נַח מִשּׁוּם אָבֶר מִן הַחַיָּה⁸⁹.

87) סימני השחיטה: וושט וגרגרת. (88) מפרפרת, מניעה איבריה לכאן ולכאן. (89) שאין השחיטה מתרת הבהמה לבני נח אלא המיתה, וכל עוד שהיא מפרפרת, עדיין לא מתה הבהמה, ואבר ובשר הפורשים ממנה אסורים (חולין לג, א; קכא, ב). ומשמע מדברי רבינו, שבכל זאת אינו נהרג עליה, שאין זה אבר מן החי ממש, שמשעה שנשחטו רוב סימניה - התחילה מיתתה (רדב"ז). ובישראל מותר לו לאכול ממנה אבריה שנחתכו לאחר שחיטה, ובלבד שיניחם וימתין עד שתצא נפשה, כמבואר שם לג, א. ובהל' שחיטה פ"א, ה"ב.

יג. כֵּל שֶׁאֲסוּר עַל יִשְׂרָאֵל מִשּׁוּם אָבֶר מִן הַחַי - אֲסוּר עַל בְּנֵי נַח. וַיֵּשׁ שְׂבָגֵי נַח חֲזִבִּין וְלֹא יִשְׂרָאֵל; שְׂבָגֵי נַח - אֶחָד בְּהֵמָה וְחַיָּה, בֵּין טְמֵאָה⁹⁰, בֵּין טְהוֹרָה - חֲזִבִּין עֲלֶיהָ מִשּׁוּם אָבֶר מִן הַחַי וּמִשּׁוּם בָּשָׂר מִן הַחַי. וְאָבֶר וּבָשָׂר הַפּוֹרֵשִׁין מִן הַמְּפַרְפֶּטֶת, אֶף-עַל-פִּי שְׁשַׁחַט בָּהּ יִשְׂרָאֵל שְׂגִי סִימָנִין - הָרִי זֶה אֲסוּר לִבְנֵי נַח מִשּׁוּם אָבֶר מִן הַחַי⁹¹.

90) וישראל אינו חייב, שנאמר (דברים יב, כג) "ולא תאכל

תיקרא מיוחדת לעבד. (66) ויגלה, שהיו רגילות אף הגויות הנשואות, שלא לצאת בראש פרוע (רש"י שם). (67) שאינו עבד. (68) כדיני ישראל, שאין האשה מתגרשת אלא בכתב גט שיגיע לה (הל' גירושין פ"א, ה"א). (69) בבעל המגרש. (70) ואפילו אין הבעל מסכים, הרי זו כגרושה, בניגוד לדיני ישראל, שאין האשה מתגרשת אלא ברצון בעלה (שם). ובירושלמי קידושין פ"א ה"א, אמרו: "גוים אין להם קידושין... שאין להם גירושין, או ששניהם מגרשים זה את זה", רמז לכך, דברי הנביא (מלאכי ב, טז) "כי שגא שלח, אמר ה' אלוקי ישראל - בישראל נתתי גירושין; באומות העולם לא נתתי גירושין". וראה מדרש 'בראשית רבה' פרשה יח, אות ה.

ט. פְּנֵי-נַח חֲזִב עַל הַגּוֹל - בֵּין שְׂגוּל עֶפְרוֹם, בֵּין שְׂגוּל יִשְׂרָאֵל⁷¹, וְאֶחָד הַגּוֹזֵל אוּ הַגּוֹנֵב מִמוֹן אוּ גוֹנֵב נֶפֶשׁ⁷², אוּ הַפּוֹכֵשׁ שְׂכָר-שְׂכִיר⁷³ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ⁷⁴, אֶפְלוּ פּוֹעֵל שְׂאֵכָל שְׂלֵא בְשַׁעַת מְלֹאכָה⁷⁵ - עַל הַפֶּל הוּא חֲזִב, וְהָרִי הוּא פְּכָלֵל גְּזֵלָן; מֵה שְׂאִין פֶּן בִּישְׂרָאֵל⁷⁶. וְכֵן חֲזִב עַל פְּחוֹת מְשׁוּה-פְּרוּטָה⁷⁷. וּפְנֵי-נַח שְׂגוּל פְּחוֹת מְשׁוּה-פְּרוּטָה, וּבָא אַחֵר וְגִזְלָה מִמֶּנּוּ - שְׂגִיָּהּ נִהְרָגִין עֲלֶיהָ⁷⁸.

71) סנהדרין נז, א. (72) שם: "גנב וגזל, וכן יפת תואר". ומפרש רש"י: "יפת תואר, גם היא גזל, שגוזלים את אשתו במלחמה - הרי שבן-נח מזהר על גזילת נפש, והוא-הדין גניבת נפש (כסף-משנה). (73) סנהדרין שם. (74) שכבש שכר בהמתו או שכר כליו. (75) אבל בשעת מלאכה מותר לו לאכול, ככתוב (דברים כג, כה) "ואכלת ענבים כנפשוך שבעך". (76) שאין חיובם בזה משום גזל, כובש שכר שכיר - עובר עליו משום "לא תשוק שכיר" (שם כד, יד); פועל שלא בשעת מלאכה - משום: "ואל פליך לא תתן", ראה הל' שכירות פ"ב, ה"ג. וגזלן אינו נקרא אלא החוטף דבר מיד חברו, ככתוב (שמואל-ב, כג, כא) "ויגזול את החנית מיד המצרי", וכמבואר בבבא-קמא עט, ב (רש"י בסנהדרין שם). (77) סנהדרין שם, ואפילו גזל מישראל, והלה מחל לו אח"כ - בשעתו ציערו, הילכך גזל הוא, אלא שאין בית-דין של ישראל נוקק להשיבו, שבוודאי מחל לו אחר-כך. וישראל בישראל גם כן אסור לו לגזול ממנו פחות משוה פרוטה, אלא שלא עבר על "לא תגזול", הואיל ואין אתה קורא בו: "והשיב את הגזילה", שהנגזל מחל לו, וכל שאינו בהשבה אינו נקרא גזל. לא כן בן-נח, שאינו בר השבה, וכל דינו למיתה - אצלו דין פחות משוה פרוטה, כדין פרוטה (רש"י שם). וראה הל' גזילה פ"א, ה"ו. (78) ע"ז עב, א. ובני ישראל - "בני מחילה הם", שעוברים על מדתם ומוחלים על דבר קל, ואינו נחשב גזל בעיניהם, אבל בני נח אכזרים הם ואינם עשויים למחול, והרי זה גזל בידם (סנהדרין נט, א וברש"י).

י. וְכֵן חֲזִב עַל אָבֶר מִן הַחַי⁷⁹, וְעַל בָּשָׂר⁸⁰ מִן הַחַי, בְּכָל שְׁהוּא⁸¹. שְׂלֵא נִתְּנוּ הַשְּׁעוּרִין אֲלֵא לְיִשְׂרָאֵל בְּלִבָּד⁸². וּמִתֵּר הוּא פְּדָם מִן הַחַי⁸³.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חיה - אפילו שלא בהתראה (=מיד כל דבר חי, רש"י);
אדרשנו ומיד כל אדם - אפילו בעד אחד; מיד איש - ולא
מיד אשה; אחיו - אפילו קרוב.

~ יום שישי ל' שבט ~

פָּרֶק עֲשִׂירִי

1) בן נח ששגג באחת ממצוותיו. בן נח שרצה בשגגה, או
שלא ידע שאסור לו לעבור על אחת ממצוותיו. בן נח
שנתגייר ורוצה לחזור להיות כגור תושב. המצוות שבני נח
נצטוו מפי הקבלה. שבני ישמעאל חייבים היום במצוות
מילה. דיני גוי שעוסק בתורה או ששבת ממלאכתו. קבלת
צדקה מידי גוי, ולמי תינתן. ישראל וגוי שבאו לדון לפנינו
איך דנים אותם.

א. פֶּן-נֹחַ שִׁשְׁגַּג בְּאַחַת מִמִּצְוֹתָיו³ - פֶּטוּר מִכְּלוּם³,
חוּץ מִרוֹצֵחַ בְּשִׁגְגָה, שְׂאֵם הֶרְגוֹ גּוֹאֵל הַדָּם⁴ - אֵינוֹ
נִהְרָג עָלָיו⁵, וְאֵין לוֹ עִיר מִקְּלָט⁶; אֲבָל בְּתִי-דִינִיהֶן
אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁷? בְּשִׁגְגַת
בְּאַחַת מִמִּצְוֹת וְעֵבֶר בְּלֹא כוֹנֵה, פְּגוּן שֶׁבִעַל אִשָּׁת
חִבְרוּ וְדָמָה שֶׁהִיא אִשָּׁתוֹ אוֹ פְּנוּיָה; אֲבָל אִם יָדַע
שֶׁהִיא אִשָּׁת חִבְרוּ, וְלֹא יָדַע שֶׁהִיא אֲסוּרָה עָלָיו,
אֲלֹא עָלָה עַל לְבוֹ שֶׁדָּבָר זֶה מִתָּר לוֹ; וְכֵן אִם הֶרְגוּ,
וְהוּא לֹא יָדַע שֶׁאֲסוּר לְהֶרֶג - הֵרִי זֶה קְרוֹב לְמִזִּיד
וְנִהְרָג⁸; וְלֹא תִחָשֵׁב זֶה לְהֵם שִׁגְגָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא לוֹ
לְלַמֵּד וְלֹא לְלַמֵּד.

2) שעבר עליהן בלא כוונה, וכמבואר בסמוך. 3) גם
ממיתת סייף וגם מעונש אחר שהוא. וכן מצנינו באבמלך
מלך גרר, שהתנצל ואמר (בראשית כ, ה): "בתום לבבי
ובנקיון כפי עשיתי זאת" - הרי שטענת שוגג מספיקה
לפטור בבן נח. 4) קרובו של הנרצח. 5) בניגוד לישראל
שהרג בשגגה, שגולה לעיר מקלט, ומציל את חייו, שאם
הרגו גואל הדם בתחום עיר מקלטו, הרי הוא נהרג עליו,
כמבואר בהלכות רוצח פרק ה, הלכה י"א. 6) שכבר
נתבאר, שהשוגג פטור מכלום, אלא, שאין דין ערי מקלט
לגבי בן נח, ככתוב (דברים יט, ב) "תבדיל לך - ולא
לאחרים" (ספרי שם אות קפ), וכל זה כשהרג את בן נח
חבירו, אבל בן נח שהרג את ישראל בשגגה הרי זה נהרג,
"אדם מועד לעולם", כלשון רבינו שם הלכה ד, וראה מכות
ט, א. 7) שבן נח ששגג פטור. 8) מכות שם. וכן שם ז,
ב "שאני אומר, אומר מותר - קרוב למזיד הוא". והשווה על
הלכות רוצח פרק ו, הלכה י שאפילו ישראל, שעלה על
דעתו, שמותר להרוג, הרי זה קרוב למזיד ואינו נקלט,
ולפיכך אם מצאו גואל הדם בכל מקום והרגו פטור, וגם
אינו נהרג על ידי בית דין, ומה יעשה זה? ישב וישמור
עצמו מגואל הדם, כמבואר שם הלכה ה.

ב. פֶּן-נֹחַ שִׁאֲנָסוּ אֲנָסוֹ⁹ לְעֵבֶר עַל אֶחַת מִמִּצְוֹתָיו -
מִתָּר לוֹ לְעֵבֶר. אֲפִלּוּ נֶאֱנָס לְעֵבֹד עֲבוּדָה זָרָה¹⁰ -
עוֹבֵד, לְפִי שֶׁאֵינֶם מְצִוִּין עַל קְדוּשַׁת-הַשֵּׁם¹¹. וְלֹעֲלוֹם

הנפש עם הבשר", אלא הבשר לבדו, "כל שבשרו מותר (מין
טהור) - אתה מצווה על איבריו, וכל שאין בשרו מותר -
אי אתה מצווה על איבריו", ומכאן שבן-נח, המותר בבהמה
טמאה - מוזהר על איבריה (חולין קב, א). 91) כמבואר
לעיל אות פו. וסובר רבינו, שאפילו בבהמה טהורה המותרת
לישראל בשחיתתה - אין שחיתתה מתירתה לגבי בן-נח,
וזה כדעת רב אחא בר יעקב בחולין ג, א. ודעת הרשב"א,
הובאה בכסף-משנה, שאין זה אלא בבהמה טמאה, אבל
בהמה טהורה שנשחטה ע"י ישראל, הואיל ושחיתתה
מתירתה לישראל, הרי אבר הפורש ממנה בעודה מפרכסת,
מותר גם לבני נח, שאין לך דבר המותר לישראל ויאסר לבני
נח, וזה ע"פ סוגיית הש"ס שם קכא, ב בברייתא דרב
אושעיא, וסיומה של הברייתא "אחד גוי ואחד ישראל -
מותרים בו".

יד. וְכִיצַד מְצִוִּין הֵן עַל הַדִּינִין? תִּיבִין לְהוֹשִׁיב
דִּינִין וְשׁוֹפְטִים כָּל פֶּלֶךְ וּפְלֶךְ⁹² לְדוֹן בְּשֵׁשׁ מִצְוֹת
אֵלוֹ⁹³ וְלִהְיֶיהֶן אֵת הָעַם⁹⁴. וְכֵן-נֹחַ שֶׁעֵבֶר עַל אֶחַת
מִשְׁבַּע מִצְוֹת אֵלוֹ - יִהְרַג בְּסִיף⁹⁵. וּמִפְּנֵי זֶה נִתְחַיְבוּ
כָּל פְּעֻלֵי שְׂכָם הַרְיָגָה, שֶׁהָרִי שְׂכָם גְּזוּל⁹⁶, וְהֵם רְאוּ
וְיָדְעוּ וְלֹא דָּנוּהוּ⁹⁷. וְכֵן-נֹחַ נִהְרָג בְּעַד אֶחָד וּבְדִין
אֶחָד, בְּלֹא הַתְּרָאָה, וְעַל-פִּי קְרוֹבִינ⁹⁸, אֲבָל לֹא
בְּעֵדוֹת אִשָּׁה⁹⁹, וְלֹא תְדוֹן אִשָּׁה לְהֵם.

92) עיר מחוז (סנהדרין נו, ב). ושם הנוסח: "בכל פלך ופלך
ובכל עיר ועיר". וראה לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"א-ב.
93) המנויות לעיל ה"א. 94) שלא יעברו עליהן.
95) בחרב (סנה' נו, א) "כל מיתה האמורה בבני נח, אינה
אלא בסייף" ומפרש רש"י: שנאמר בהם (בראשית ט, ו)
"שופך דם האדם... דמו ישפך". וזוהי מיתה חרב השופכת
דם הרוצח, ומיתה אחרת לא הוזכרה בהם. וראה שם נו, א
שכל עונשי שאר המצוות למדים ממצות שפכות דמים.
ובכת"י התימנים, הנוסח: "כיצד? אחד העובד ע"ז, או
שבירך את השם, או ששפך דם, או שבעל אחת משש עריות
שלהם או שגזל אפילו פחות משהו פרוטה, או שאכל כל
שהוא מאבר מן החי או בשר מן החי, או שראה אחד שעבר
על אחת מאלו ולא דנו והרגו, הרי זה ייהרג בסייף".
96) את דינה בת יעקב, ראה בראשית לד, ב, כה.
97) נמצא שעברו על הדינים, וחייבים בסייף. והרמב"ן
בפירושו לתורה שם יג, משיג על דברי רבינו, שאם כן, למה
כעס יעקב על שמעון ולוי הורגי עיר שכם, וקילל אותם:
ארור אפם כי עזו (שם מט, ז), והלא זכו ועשו מצוה ובטחו
באלקים והצילם?! ולדעתו, מצות "דינים" שנצטוו עליה
בני נח, פירושה: דיני גניבה ואונאה, עושק ושכר שכיר, דיני
שומרים ואונס ומפתה, ואם עבר עליהם נהרג, ויחד עם זה
נצטוו להושיב דיינים בכל עיר ועיר כישראל, ואם לא
הושיבו אינם נהרגים, שזוהי "מצות-עשה". ולא אמרו אלא
"אזהרתם זוהי מיתתם" (סנה' נו, א) ולא תיקרא אזהרה אלא
המניעה בלאו. 98) בין העד, ובין הדיין. 99) סנהדרין
נו, ב. שנאמר (בראשית ט, ה) "ואך את דמכם לנפשותיכם
אדרוש - אפילו בדיין אחד (=אדרוש, לשון יחיד); מיד כל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א, הלכה י. (24) ואז בית הדין ימסור לה את הכסף.
 25) כשהיא גוייה. (26) כי בדיני בני נח אין תשלומי קנס
 לאנוסה או מפותה (כתובות יא, א).

ד. **בְּנֵי־נָח שֶׁבְּרַחֲמֵי אֵת הַשָּׁמַיִם, או שֶׁעָבְדוּ עֲבוּדָה זָרָה,
 או שֶׁפָּאָעַל אֵשֶׁת חֵבְרוֹ, או שֶׁהִרְגוּ חֵבְרוֹ וְנִתְגַּיֵּר -
 פְּטוּרִים.²⁸ הָרֹג בֶּן־יִשְׂרָאֵל, או שֶׁפָּאָעַל אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל
 וְנִתְגַּיֵּר - חֵיבֵב.²⁹ וְהוֹרְגִין אוֹתוֹ עַל בֶּן־יִשְׂרָאֵל,
 וְחוֹנְקִין אוֹתוֹ עַל אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל שֶׁפָּעַל, שֶׁהָרִי נִשְׁתַּנָּה
 דִּינֵוֹ.³⁰**

27) קילל. (28) סנהדרין עא, ב, "הואיל ונשתנה דינו
 (=שמתחילה נידון בעד אחד, ובדין אחד ובלא התראה,
 ואילו עכשיו הוא צריך התראה, ועדים ובית דין של עשרים
 ושלוש), ונשתנית מיתתו" שכל מיתת בני נח אינה אלא
 סייף, ואילו היה עובר עכשיו בגירותו היה חייב סקילה על
 ברכת השם ועבודה-זרה, והוא לא נתחייב מתחילה במיתה
 חמורה כזו, ולפיכך פטור (רש"י שם). ובנוגע לבא על אשת
 חבירו או הורגו, וודאי שהוא פטור, שהרי אילו בא עכשיו
 על אשת גוי הוא פטור ממיתה, וכן אם הרגו (שם וברש"י).
 ולדעת הרדב"ז בן נח שנתגייר פטור, על פי הכלל: "גוי
 שנתגייר הרי הוא כקטן שנולד" (הלכות איסורי ביאה פרק
 י"ד, הלכה י"א) והשווה לעיל הלכות עדות פרק י"ג, הלכה
 ב. (29) שאף על פי שנשתנה דינו לא נשתנית מיתתו,
 שהרי גם עכשיו אם יהרוג ישראל מיתתו סייף, ואם יבוא
 על אשת ישראל שמיתתו חנק - הרי חנק קלה מסייף, ויש
 בכלל מיתה חמורה מיתה קלה (שם וברש"י). (30) ואי
 אפשר להרוג בסייף, כדין בן נח, שהרי אילו היה בא על
 אשת ישראל עכשיו בגירותו, אין דינו אלא חנק, שהיא קלה
 מסייף, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ד, הלכה ד,
 וכבר אמרנו שיש בכלל מיתה חמורה מיתה קלה.

ה. **כָּבֵד בְּאָרְנָיו,³¹ שֶׁפָּל מִיַּתּוֹ בְּנֵי נָח בְּסִיף; אֵלֶּא אִם
 בְּעַל אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל אוֹרֵג.³² נַעֲרָה מְאָרְסָה - יִסְקַל. וְאִם
 בְּעַלָּה אַחֵר שֶׁנִּכְנְסָה לְחַפְּהָ קָדָם שֶׁחָבַעַל - יִחַקֵּג.³³**

31) לעיל פרק ט, הלכה י"ד. (32) יש כאן שגיאת דפוס,
 ובכל הדפוסים הקדומים וכן בכתב יד התימנים: "אלא אם
 בעל אשת ישראל נערה מאורסה יסקל", ותיבת "או"
 איננה. (33) כפי שנתבאר לעיל פרק ט, הלכה ז. ולא חזר
 רבינו לשנותו כאן, אלא לחתום בזה בחייבי מיתת בית דין
 שבבני נח, מכאן ואילך אינו עוסק אלא במחוייבי מיתה
 בידי שמים בלבד (על פי כסף משנה).

ו. **מִפִּי הַקְּבֵלָה,³⁴ שֶׁבְּנֵי נָח אֶסְוִרִין בְּהִרְבַּעַת בְּהֵמָה³⁵
 וּבְהִרְבַּעַת אֵילָן,³⁶ בְּלִבְדָּר,³⁷ וְאִין נְהַרְגִין עֲלֵיהֶן.³⁸
 וְעַפְרוֹם שֶׁהִפָּה יִשְׂרָאֵל - אֶפְלוּ חֶבֶל בּוֹ פֶלֶא-שֶׁהוּא,³⁹
 אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא חֵיב מִיַּתּוֹ.⁴⁰ - אִינוֹ נְהַרְגִין.⁴¹**

34) שקיבלו חכמינו איש-איש מפי רבו עד למשה מסיני.
 35) מין על שאינו מינו. (36) מין בשאינו מינו. (37) אבל
 מותרים הם בלבישת בגדי כלאיים, וכן לזרוע כלאיים בשדה
 או כלאיים בכרם (סנהדרין נו, ב). ושם ס, א דרשו: "את

**אִין עוֹנְשִׁין מֵהֶן, לֹא קָטָן וְלֹא חֲרָשׁ¹² וְלֹא שׁוֹטָה,
 לְפִי שְׂאֵינָם בְּנֵי מִצְוֹת.¹³**

9) אדם אלים ותקיף. (10) שישראל מצווה עליה להיהרג
 ולא לעבוד, ראה הלכות יסודי התורה פרק ה, הלכה א-ב.
 11) סנהדרין עה, א, שהרי נעמן, אחר שקיבל עליו שלא
 לעבוד עבודה-זרה, אמר לאלישע הנביא (מלכים-ב ה, יח):
 "לדבר הזה יסלח ה' לעבדיך בבוא אדוני... להשתחוות...
 והוא נשען על ידי והשתחויתי בית רמון", ואלישע ענה
 לו: "לך לשלום", הרי שהודה לו, שאין איסור בדבר.
 וכגירסת התוספות שם דיבור המתחיל: ואם איתא, שאפילו
 בפרהסיא אינו מצווה על קידוש השם. אבל ישראל מצווים
 על קידוש השם, ככתוב (ויקרא כב, לב) "ונקדשתי בתוך
 בני ישראל", ובשעת השמד, יהרג ואל יעבור אפילו על
 אחת מכל המצוות (הלכות יסודי התורה פרק ה, הלכה ג).
 ובירושלמי שביעית פרק ד הלכה ג אמרו: "ונקדשתי בתוך
 בני ישראל - ישראל מצווים על קידוש השם, ואין הגויים
 מצווים על קידוש השם". (12) שאינו שומע ואינו מדבר.
 13) השווה לעיל הלכות עדות פרק ט, הלכה ט, יא. ובגיטין
 כב, ב פסקו בפשיטות: "והלא לאו בני דעת הם". וראה
 הלכות תרומות פרק ד, הלכה ב.

ג. **בְּנֵי־נָח שֶׁנִּתְגַּיֵּר וּמָל וְטָבַל,¹⁴ וְאַחֲרֵי־כֵן רָצָה לְחַזֵּר
 מְאָחֲרֵי ה' וְלַהֲיוֹת גֵּר תּוֹשֵׁב בְּלִבְדָּר¹⁵ כְּשֶׁהָיָה מְקַדָּם
 - אִין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֵלֶּא יְהִי כִּי־יִשְׂרָאֵל לְכָל דְּבָר, או
 יִהְיֶג.¹⁶ וְאִם הָיָה קָטָן כְּשֶׁהֻטְבְּלוּהוּ בֵּית־דִּין¹⁷ -
 יְכוּל לְמַחֲוֹת¹⁸ בְּשַׁעֲהָ שְׁיַגְדִּיל, וְיְהִי גֵר תּוֹשֵׁב
 בְּלִבְדָּר.¹⁹ וְכִיּוֹן שְׁלֹא מְחָה בְּשַׁעֲתוֹ²⁰ - שׁוֹב אִינוֹ
 מוֹחָה,²¹ אֵלֶּא הָרִי הוּא גֵר־צָדֵק. לְפִיכֵן אִם פָּא
 יִשְׂרָאֵל עַל קִטְנָה שֶׁהֻטְבְּלוּהָ בֵּית־דִּין - כְּסָף
 כְּתַבְתָּהּ²² או קִנְס אֹנֶס או מְפַתָּהּ,²³ יְהִי הַכֹּל תַּחַת
 יַד בֵּית־דִּין, עַד שֶׁתְּגַדִּיל וְלֹא תִמְחָה בְּגִירוֹתָ;²⁴ שְׁמָא
 תַטֵּל וְתַגְדִּיל וְתִמְחָה, וְנִמְצָאָת זֹ אוֹכְלָת בְּגוּיּוֹתָ²⁵
 מְעוֹת שְׂאִין לָהּ זְכוֹת בְּהֵן אֵלֶּא בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל.²⁶**

14) בהתאם להלכה, שאינו גר עד שיימול ויטבול (יבמות
 מז, ב). (15) שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל,
 ראה הלכות איסורי ביאה פרק י"ד, הלכה ז ולעיל פרק ה,
 הלכה י. (16) שהרי הוא כישראל מומר (יבמות מז, ב).
 וזה וודאי אם ישנו תחת ידינו, או יהיה ישראל גמור, או
 יהרג (כסף משנה). והשווה הלכות איסורי ביאה פרק י"ג,
 הלכה י"ז: "אפילו חזר ועבד עבודה-זרה הרי הוא כישראל
 משומד, שקידושיו קידושין". (17) כגון שאביו או אמו
 נתגיירו, והוא עמהם (כסף משנה). (18) לומר, אי אפשר
 להיות גר וחוזר לסורו. (19) שאינו מקבל עליו אלא שבע
 מצוות בני נח בלבד. ומוכן, שאם יקדש אשה ישראלית -
 אינה מקודשת, שהרי הוא גוי גמור (כתובות יא, א וברש"י).
 20) מיד כשהגדיל. (21) ויהיה כישראל גמור, או יהרג
 (שם). (22) שחייב לתת לה אם קידשה וגירשה. (23) הם
 חמישים שקלים שחייב לתת לה אם בא עליה שלא לשם
 קידושין והיא הייתה בתולה, ראה הלכות נערה בתולה פרק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּתוֹרָתוֹ וְלֹא יוֹסִיף וְלֹא יִגְרַע. וְאִם עֶסֶק בְּתוֹרָה אוֹ שִׁבְתָּ אוֹ חֲדָשׁ דְּבָר - מִפְּנֵי אוֹתוֹ וְעוֹנְשֵׁי אוֹתוֹ וּמוֹדִיעֵינִי אוֹתוֹ שֶׁהוּא חָיֵב מִיתָה עַל זֶה, אֲבָל אֵינִי נִהְרָג.⁵⁹

(52) בידי שמים (סנהדרין נט, א), שנאמר (דברים לג, ד) "תורה ציוה לנו משה מורשה - לנו מורשה ולא להם". וכתב המאירי שם: מפני שאנשים סבורים עליו, שהוא משלנו, מתוך שרואים אותו יודע, ויבואו לטעות אחריו. (53) בהלכותיהן ובפריטיהן, ועליהן נאמר שם: "שאפילו גוי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול". (54) ממלאכתו, יום שלם. (55) ששבותים בו ממלאכה יום שלם. (56) שם נח, ב, שנאמר (בראשית ח, כב) "יום ולילה לא ישבותו" - וזה מוסב גם על בני נח, שלא ישבתו ממלאכתם. שזה נראה, כאילו הוא מבני עמנו, וילמדו אחרים ממנו לטעות אחריו (מאירי שם). (57) חג, לשבות בו בתורת חג, ולשמוה בו במאכל ובמשתה, שבזה הוא מבליט את שביתתו החיובית בתורת "יום שבתון", ולא מפני שאין לו מה לעשות ובמה להתעסק. (58) בכתב יד התימנים: לחדש דבר. (59) שלא מצינו בן נח נהרג אלא על שבע מצוות בלבד, ועל כורחך לא אמרו שם "חייב מיתה" אלא מיתה בידי שמים בלבד.

י. בְּ-נֶחֱ שֶׁרָצָה לַעֲשׂוֹת מִצְוָה מִשְׁאָר מִצְוֹת הַתּוֹרָה⁶⁰ כְּדִי לְקַבֵּל שְׂכָרָה⁶¹ - אֵינִי מוֹנְעֵינִי אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹתָהּ כִּהְלַכְתָּהּ. וְאִם הִבִּיא עוֹלָה - מִקְבָּלִין מִמֶּנּוּ⁶². נִתֵּן צְדָקָה - מִקְבָּלִין מִמֶּנּוּ⁶³; וְיִרְאֶה לִי, שְׁנוֹתַיִן אוֹתָהּ לַעֲנִי יִשְׂרָאֵל, הוֹאִיל וְהוּא⁶⁴ גִּזּוֹן מִיִּשְׂרָאֵל, וּמִצְוָה עֲלֵיהֶם לְהַחִיזוֹתָם⁶⁵; אֲבָל הַעֲפוּם⁶⁶ שְׁנֵתַן צְדָקָה - מִקְבָּלִין מִמֶּנּוּ⁶⁷ וְנוֹתְנִין אוֹתָהּ לַעֲנִי עֲפוּם⁶⁸.

(60) פרט לשבת ותלמוד-תורה. (61) לא בתורת מצווה, אלא כאדם שאינו מצווה ועושה, כדי לקבל שכר. (62) ומקריבים אותה על המזבח (מנחות עג, ב), שנאמר (ויקרא כב, יח) "איש איש מבית ישראל ומן הגר... אשר יקריבו לה' לעולה - איש איש לרבות הגויים, שמקריבים עולה". וראה בהלכות מעשה קרבנות פרק ג, הלכה ה שאין מביאים עימה נסכים, אבל נסכיה קרבים משל ציבור. (63) בבא בתרא ח, א, והצדקה מכפרת עליו, כמו שאמרו שם (י, ב) "כשם שהחטאת מכפרת על ישראל, כך צדקה מכפרת על אומות העולם". (64) גר תושב זה, שמקיים שבע מצוות בני נח. (65) לזונו ולפרנסו, ככתוב (ויקרא כה, לה) "גר ותושב וחי עמך" (עבודה-זרה סה, א). וכן אמרו בפסחים כא, ב שמצוה להקדים נתינת נבילה לגר, ממכירתה לנכרי, שגר אתה מצווה להחיותו. ובגר תושב ידובר שם, שאינו עובד עבודה-זרה ואוכל נבילות, כפירוש רש"י שם. (66) שלא קיבל עליו לקיים שבע מצוות. (67) משום דרכי שלום, שאם נסרב לקבלה ייטור לנו איבה. והשווה הלכות מתנות עניים פרק ח, הלכה ט "מלך או שר מן הגויים ששלח ממון לישראל לצדקה, אין מחזירים אותו לו, משום שלום מלכות" (על פי בבא בתרא י, ב). (68) שאסור לישראל ליטול צדקה מן הגוי, שמבזה עצמו

חוקתי תשמורו בהמתך לא תרביע כלאיים" (ויקרא יט, יט) - את חוקתי: חוקים שחקקתי לך כבר (=לבני נח) תשמורו, ואלו הם: בהמתך לא תרביע כלאיים, ושדך לא תזרע כלאיים - מה בהמה בהרבעה, אף שדך בהרכבה, שלא להרכיב אילן על שאינו מינו. (38) שלא מצינו בן נח נהרג אלא על שבע מצוות בלבד (שם נז, א), ועל כורחך לא נתקבל הדרש הנ"ל אלא לעניין איסור בלבד (כסף משנה). (39) ולא הרגו. (40) שם נח, ב, שנאמר (שמות ב, יא) "וירא איש מצרי מכה איש עברי...ויך את המצרי ויטמנהו בחול". (41) מטעם האמור לעיל, ועל כורחך מה שאמרו שם: "חייב מיתה" הכוונה למיתה בידי שמים (כסף משנה). והשווה לקמן סוף הלכה ט.

ז. הַמִּילָה, נִצְטָוָה בָּהּ אֲבָרְהָם וְזָרְעוֹ בְּלִבְדָּה⁴², שְׁנֹאֲמַר: "אִתָּה וְזָרְעֶךָ אֲחֲרָיִךְ" - יִצְא וְזָרְעוֹ שָׁל יִשְׁמְעָאֵל, שְׁנֹאֲמַר: "כִּי בִיִּצְחָק יִקְרָא לָךְ זָרַע"⁴³, וְיִצְא עִשָׂו⁴⁴, שֶׁהָרִי יִצְחָק אָמַר לְיִצְחָק: "וַיְהִי לָךְ אֵת בְּרַכַּת אֲבָרְהָם לָךְ וְלִזְרָעֶךָ", מִכָּלֵל, שֶׁהוּא לְבָדֵי זָרְעוֹ שָׁל אֲבָרְהָם הַמַּחְזִיק בְּדָתוֹ וּבְדַרְפּוֹ הַיִּשְׂרָאֵלִי⁴⁵, וְהֵם הַמַּחְזִיקִין בְּמִילָה⁴⁶.

(42) ולא שאר בני נח. (43) סנהדרין נט, ב. (44) אף על פי שהוא בנו של יצחק. (45) ועליו התכוון הקדוש-ברוך-הוא באמרו לאברהם: כי ביצחק ייקרא לך זרע. ובסנהדרין שם דרשו: "ביצחק - ולא כל יצחק", במקצת מזרעו, ולא כל זרעו. ובמדרש בראשית רבה פרשה נ"ג אות יב אמרו: ביצחק, ב' - שניים, במי שהוא מודה בשני עולמות. "כל מי שהוא מודה בשני עולמות ייקרא לך זרע, וכל מי שאינו מודה בשני עולמות (=כגון עשוי שכפר בתחיית המתים, רש"י שם), לא ייקרא לך זרע". (46) השווה הלכות נדרים פרק ט, הלכה כ"א.

ח. אָמְרוּ חֲכָמִים⁴⁷, שְׁבִגֵי קְטוֹרֶת, שֶׁהֵם זָרְעוֹ שָׁל אֲבָרְהָם שְׂבָא אַחַר יִשְׁמְעָאֵל וְיִצְחָק⁴⁸ - תִּיבִין בְּמִילָה⁴⁹. וְהוֹאִיל וְנוֹתְעָרְבוּ הַיּוֹם בְּנֵי יִשְׁמְעָאֵל בְּבִגְי קְטוֹרֶת - יִתְחַיְבוּ הַכֹּל בְּמִילָה בְּשִׁמְיֵינִי⁵⁰; וְאֵין נִהְרָגִין עֲלֵיהֶם⁵¹.

(47) סנהדרין נט, ב. (48) ראה בראשית כה, ב. (49) שנאמר (שם יז, יד) "וערל זכר אשר לא ימול את בשר עולתו... את בריתי הפר" - לרבות בני קטורה, שחייבים במילה. ולדעת רש"י בסנהדרין שם, לא נתחייבו במילה, אלא אותם שישה בנים עצמם, ולא זרעם אחריהם. (50) מספק. (51) שאין הורגים על הספק (משנה למלך).

ט. עֲפוּם שֶׁעֶסֶק בְּתוֹרָה - חָיֵב מִיתָה⁵². לֹא יַעֲסֵק אֲלֵא בְּשִׁבְעַת מִצְוֹת⁵³ שֶׁלָּהֶן בְּלִבְדָּה. וְכֵן עֲפוּם שִׁבְתָּ⁵⁴ אֲפִלוּ בְּיוֹם מִימֹת הַחַל, אִם עֲשָׂאָהוּ לַעֲצֻמוֹ כְּמוֹ שִׁבְתָּ⁵⁵ - חָיֵב מִיתָה⁵⁶; וְאֵין צָרִיף לִזְמַר אִם עֲשָׂה מוֹעֵד לַעֲצֻמוֹ⁵⁷. כָּלֵל שֶׁל דְּבָר: אֵין מְנַחֲחִין אוֹתָן לְחֲדָשׁ דֵּת⁵⁸ וְלַעֲשׂוֹת מִצְוֹת לַעֲצֻמָּן מְדַעְתָּן; אֲלֵא אוֹ יְהִי גֵר-צָדֵק וְקַבֵּל כָּל הַמִּצְוֹת, אוֹ יַעֲמֵד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ישראל לבין האומות, או שיד הגויים תקיפה על ישראל, אבל בזמן שיד ישראל תקיפה על אומות העולם אסור לנו להניח גוי עובד עבודה-זרה בארצנו... עד שיקבל עליו שבע מצוות שנצטוו בני נח, שנאמר: לא ישבו בארצך, אפילו לפי שעה".

פָּרֶק אַחֲרֵי-עֶשְׂרִי

1) שהמלך המשיח יחזור בימיו כל משפטי התורה כקדם. שהאמונה במשיח מפורשת בתורה. וכל הכופר בו, כופר בתורה ובמשה רבינו. במה אפשר לוודא, שזהו המשיח האמיתי.

א. הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ עֲתִיד לַעֲמֹד וְלַהֲחֲזִיר מַלְכוּת דָּוִד² לְיִשְׂרָאֵל³, לְמַמְשָׁלָה הָרִאשׁוֹנָה, וּבִוְנָה הַמְּקֻדָּשׁ⁴, וּמִקְבָּץ נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל, וְחֲזִירֵי כָּל הַמְּשֻׁפְּטִים בְּיָמָיו כְּשֶׁהָיוּ מִקְדָּמָה⁵. מִקְרִיבֵין קָרְבָּנוֹת, וְעוֹשֵׂי שְׂמֵטִין וְיוֹבְלוֹת⁶, כְּכֹל מִצְוֹתַי הָאֲמֹרָה בַּתּוֹרָה. וְכֹל מִי שְׂאֵינוֹ מֵאֲמִין בּוֹ אוֹ מִי שְׂאֵינוֹ מְחַבֵּה לְבִיאָתוֹ - לֹא כִשְׂאֵר נְבִיאִים בְּלִבְדּוֹ הוּא כּוֹפֵר, אֲלֵא בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה רַבְּנֵנוּ. שֶׁהָיָה הַתּוֹרָה הַעִידָה⁷ עָלָיו, שְׂנֵאָמַר: "וְיָשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׂבוֹתֶיךָ וְרַחֲמֶיךָ, וְיָשָׁב וְקִבְּצָךָ וְגו'". אִם יִהְיֶה נְדַחֶךָ בְּקִצְהָ הַשָּׁמַיִם וְגו'. וְהִבִּיאֶךָ ה'⁸. וְאֵלּוֹ הַדְּבָרִים הַמְּפֹרָשִׁים בַּתּוֹרָה, הֵם כּוֹלְלִים כָּל הַדְּבָרִים שְׂנֵאָמְרוּ עַל-יְדֵי כָּל הַנְּבִיאִים. אִף בְּפִרְשַׁת בְּלָעַם נֵאָמַר, וְשֵׁם נָבִיא בְּשֵׁנֵי הַמְּשִׁיחִים: בְּמֹשֶׁה הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא דָּוִד, שֶׁהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד צָרִיהֶם, וּבְמֹשֶׁה הָאֲחֵרֹן שֶׁעֹמֵד מִבְּנֵי, שְׂמוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּאַחְרוֹנָה. וְשֵׁם הוּא אוֹמֵר: "אֲרָאֶנּוּ וְלֹא עָתָה" - זֶה דָּוִד⁹, "אֲשׁוּרְנֵנוּ וְלֹא קְרוֹב" - זֶה מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ; "דְּרָךְ כּוֹכַב מִיַּעֲקֹב" - זֶה דָּוִד, "וְקָם שִׁבְט מִיִּשְׂרָאֵל" - זֶה מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ; "וּמַחֲץ פְּאֲתֵי מוֹאָב" - זֶה דָּוִד¹⁰, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וַיִּן אֶת מוֹאָב וַיִּמְדַּד בְּחֶבְל", "וַיִּקְרַךְ¹¹ כָּל בְּנֵי שֵׁת" - זֶה הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, שְׂנֵאָמַר בּוֹ: "וּמְשָׁלוּ מֵעַד יוֹם¹²"; "וְהָיָה אָדוֹם יִרְשָׁה" - זֶה דָּוִד, שְׂנֵאָמַר: "וַתְּהִי אָדוֹם¹³ לְדָוִד לְעַבְדִּים וְגו'", "וְהָיָה יִרְשָׁה" - זֶה הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, שְׂנֵאָמַר: "וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהָר צִיּוֹן וְגו'"¹⁴.

2) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: מלכות בית דוד.
3) כמו שהיתה לפנים. על-פי מליצת התלמוד (יומא ט, ב) "שהחזירו העטרה ליושנה", וכן בקידושין סו, א.
4) זבחים מה, א: "הילכתא למשיחא", ומפרש רש"י: "הלכה הצריכה לנו לימות המשיח, כשיבנה בית-המקדש".
5) סנהדרין נא, ב: "הילכתא למשיחא!" ומפרש רש"י: הלכה זו, כשיבואו ימי המשיח תצטרך לנו, שישבו ארבע מיתות בית-דין למקומן. 6) שהם תלויים בישיבת כל ישראל על אדמתם, ככתוב (ויקרא כה, י) "וקראתם דרור בארץ לכל יושביה", וכמבואר בהל' שמיטה ויובל פ"י, ה"ח. וב'תורת כהנים' פרשת ויקרא, פרשתא יג: "ואם יהיה

ומחלל שם שמים, כמבואר בסנהדרין כו, ב וברש"י שם. והשווה לעיל הלכות עדות פרק י"א, הלכה ה ובביאורנו שם.

יא. חִיבֵין בֵּית-דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת שׁוֹפְטִים לְאֵלּוֹ הַגֵּרִים הַתּוֹשְׁבִים, לְדוֹן לָהֶן עַל-פִּי הַמְּשֻׁפְּטִים הָאֵלּוּ⁶⁹, כְּדִי שְׁלֹא יִשְׁחַת הָעוֹלָם. אִם רָאוּ בֵּית-דִּין שְׂעִיעְמִידוֹ שׁוֹפְטִיהֶם מִהֶן⁷⁰ - מְעַמְדִין, וְאִם רָאוּ שְׂעִיעְמִידוֹ לָהֶם מִיִּשְׂרָאֵל⁷¹ - מְעַמְדִין⁷².

69) המבוארים בפרקים ט"ו שלפנינו. 70) שיש ביניהם אנשים הראויים לשפוט. 71) שאין בהם מי שראוי לכך. 72) משל ישראל, והכל משום תיקון העולם וישובו. וכן מצינו באברהם אבינו, שעמד לפני ה' להתפלל, לא להשחית את סדום, וכמסופר בתורה בראשית יח, כג.

יב. שְׁנֵי עֲפוּ"ם שְׂבָאוֹ לְפָנֶיךָ לְדוֹן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל וְרָצוּ שְׁנִייהֶם לְדוֹן דִּין-תּוֹרָה - דְּנִין⁷³. הָאֶחָד רוֹצֵה וְהָאֶחָד אֵינְנוֹ רוֹצֵה - אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לְדוֹן אֲלֵא בְּדִינֵיהֶן⁷⁴. הֵיךְ יִשְׂרָאֵל וְעַפּוּ"ם, אִם יֵשׁ זְכוּת לְיִשְׂרָאֵל בְּדִינֵיהֶם - דְּנִין לוֹ בְּדִינֵיהֶם וְאוֹמְרִים לוֹ: כֶּף דִּינֵיכֶם! וְאִם יֵשׁ זְכוּת לְיִשְׂרָאֵל בְּדִינֵינוּ - דְּנִין לוֹ דִּין-תּוֹרָה וְאוֹמְרִים לוֹ: כֶּף דִּינֵינוּ⁷⁵! וְיִרְאֶה לִי, שְׂאֵין עוֹשֵׂיין כֶּן לְגַר תּוֹשְׁבֵי⁷⁶, אֲלֵא לְעוֹלָם דְּנִין לוֹ בְּדִינֵיהֶם. וְכֵן יִרְאֶה לִי, שְׁנוֹהֲגִין עִם גְּרֵי תּוֹשְׁבֵי בְּדֶרֶךְ-אֲרִיץ⁷⁷ וּגְמִילוּת-חֶסֶדִים כִּיִּשְׂרָאֵל, שֶׁהָיָה אֲנִי מְצִוִּין לְהַחֲיוֹת⁷⁸, שְׂנֵאָמַר: "לְגַר אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וְאֶכְלָה"⁷⁹. וְזֶה שְׂאָמְרוּ חֲכָמִים⁸⁰: אֵין כּוֹפְלִין לָהֶם שְׁלוֹם⁸¹ - בְּעַפּוּ"ם⁸², לֹא כִּגְר תּוֹשְׁבֵי. אֲפִלוּ הַעַפּוּ"ם, צוּוּ חֲכָמִים⁸³ לְבַקֵּר חוֹלֵיהֶם וְלִקְבֹר מַתֵּיהֶם עִם מַתֵּי יִשְׂרָאֵל⁸⁴, וּלְפָרַגְס עֲנִייהֶם כְּכֹל עֲנֵי יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם⁸⁵. הָרִי נֵאָמַר: "טוֹב ה' לְכָל, וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו", וְנֵאָמַר: "דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי נֵעַם, וְכָל נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם"⁸⁶.

73) בדפוס רומי וכן בכתב יד תימן: ורצו שניהם, דנים להם דין תורה, ותיבת "דנין" איננה. 74) כנימוסי בתי דיניהם וכמשפטיהם. 75) בבא קמא קיג, א. 76) שקיבל עליו לקיים שבע מצוות בני נח. 77) בנימוס ובכבוד. 78) לפרנסם ולתמכם. 79) פסחים כא, ב וכמבואר לעיל. 80) גיטין סב, א. 81) לומר להם; שלום שלום, שתי פעמים. 82) שלא קיבל עליו שבע מצוות בני נח. 83) שם סא, א. 84) לא שיקברו אותם אצל ישראל, שהרי אסור לקבור רשע אצל צדיק, ראה סנהדרין מז, א, אלא לומר שמתעסקים בהם לקברם. ולשון רבינו לעיל הלכות אבל פרק י"ד, הלכה י"ב "קוברים מתי גויים, ומנחמים אבליהם". 85) גיטין שם, והשווה הלכות מתנות עניים פרק ז, הלכה ז "מפרנסים ומכסים עניי גויים עם עניי ישראל". 86) וכבר נתבאר בהלכות עבודה-זרה פרק י, הלכה ו ש"אין כל הדברים האלו אמורים, אלא בזמן שגלו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְעוֹלָם וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים²⁶, וְאִין מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן וְלֹא גוֹרְעִין מֵהֶן²⁷.

18) אות - בשמים; ומופת - בארץ (רש"י לדברים יג, ב).
19) "כאותות אליהו ואלישע, שיש בהם שינוי מנהגו של עולם" (לשון רבינו בהל' יסודי התורה פ"ג, ה"א).
20) בדפוסים קדומים, וכן בכ"י תימן: בדברים אלו, "שהטיפשים אומרים" (21) נמשך אחריו ותומך בו, מלשון הכתוב (שמואל-א, טז, כא). (22) הוא בר כוכבא, שמרד ברומיים והרג בהם הרג רב בשנת הנ"ב לאחר חורבן בית שני, והתבצר בעיר ביתר, ולפי שמרד בקיסר אדריאנוס קראוהו כוזיבא מלשון שקר וכזב ('סדר הדרות'). וראה בבבא-קמא צז, ב "מעוה כוזביות", ומפרש רש"י: מטבע של בן כוזיבא. (23) ירושלמי תענית פ"ד, ה"ה. והיה דורש עליו: "דרך כוכב מיעקב - דרך כוזיבא מיעקב". (24) שהרג את רבי אלעזר המודעי, יצאה בת קול ואמרה: "הרגת את רבי אלעזר המודעי, זרועם של ישראל, לפיכך זרועו של אותו איש יבש תיבש... מיד נלכדה ביתר" (ירושלמי שם). והשווה הל' תעניות פ"ה, ה"ג: "ונפל ביד גויים ונהרגו כולם, והיתה צרה גדולה כמו חורבן המקדש", וראה ב'מדרש רבה' איכה פ"ב, פסוק ב. (25) והראב"ד משיג: והלא אמרו (סנהדרין צג, ב): כשהכריז בר כוזיבא על עצמו שהוא משיח. שלחו חכמים אחריו לבדקו, אם הוא "מריח ודאין" (=שמריח באדם ושופטו, ויודע מי החייב, ככתוב במשיח (ישעיה יא, ג"ד), והריחו ביראת ה'... ולא למשמע אזניו יוכיח ושפט בצדק דלים"), כיון שראו שאינו "מריח ודאין" - הרגוהו. הרי שהחכמים שאלו ממנו אות, אולם רבינו סובר כירושלמי הנ"ל שהגויים הרגוהו בעוונותיו, וכשמואל האומר (ברכות לד, ב) "אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכות בלבד" (ראה לקמן פ"י"ב ה"ב), ולדבריו אין לדרוש מהמשיח אותות ומופתים, וחולק על סוגיית התלמוד בסנהדרין הנ"ל (כסף-גמרא). (26) שנאמר (דברים כט, כח) והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת - הא למדת, שכל דברי תורה מצווים אנו לעשותם עד עולם (לשון רבינו בהל' יסודי התורה פ"ט, ה"א). (27) חסר כאן, ובדפוס רומי ואמשטרדם, וכן בכתי"י תימן: "וכל המוסיף או גורע, או שגילה פנים בתורה והוציא הדברים של מצוות ממשוטן, הרי זה בוודאי רשע ואפיקורוס". ובדפוסים הנ"ל: הרי זה ודאי בדאי ורשע ואפיקורוס.

ד. ואם יעמד מלך מלכות דוד, הוּגָה²⁸ בתורה ועוסק במצוות דָּדוּד אָבִיו, כְּפִי תוֹרָה שֶׁבְּכֹתֵב וְשֶׁבְּעַל-פִּה, וְכִכָּף כָּל יִשְׂרָאֵל לִילָךְ בָּהּ וּלְחֹזֵק בְּדָקָה²⁹, וְיִלְחֹם מִלְחָמוֹת הַיָּם³⁰ - הַרִי זֶה בְּחֹזֶקתָּ שֶׁהוּא מְשִׁיחַ³¹. אִם עָשָׂה וְהִצְלִיחַ³² וּבָנָה מִקְדָּשׁ בְּמִקוֹמוֹ וְקָבַץ נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל - הַרִי זֶה מְשִׁיחַ בְּיָדָיו³³. וּיִתְקַן³⁴ אֶת הָעוֹלָם כְּלוּ לְעַבְדֵי אֶת הַשֵּׁם בִּיחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי-אִזְ אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שֶׁפֶה בְּרוּרָה, לְקַרְא כְּלָם בְּשֵׁם ה' לְעַבְדוֹ שְׂכָם אַחַד"³⁵. וְאִם³⁶ לֹא הִצְלִיחַ עַד כֹּה, אוּ נִהְרַג - בְּיָדוֹעַ שְׂאִינוֹ זֶה שֶׁהִבְטִיחָה עָלָיו תוֹרָה, וְהַרִי הוּא

היובל (במדבר לו, ד) - עתיד היובל לפסוק ולחזור" (7) הבטיחה. (8) ואלה הכתובים, מדברים בגלותנו הארוכה ובגאולתה, שהרי אמר: "ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך" וגו'. ובגלות בבל לא היו מפוזרים בין כל העמים, וכן לא נתקיים בה: "והביאך ה'... וירשתה והטיבך והרבך מאבותיך", שהרי גלו שנית ('קריית ספר'). וראה ברמב"ן ויקרא כו, טז שהבטחה זו (=הטיבך והרבך מאבותיך) היא הבטחה לכל שבטי ישראל, שישובו בגאולה האחרונה לא לשטית העם, יהודה ובנימין, ששבו בימי עליית בבל. ובירושלמי קידושין פ"א ה"ח, אמרו: והטיבך והרבך מאבותיך - אבותיך אע"פ שנגאלו חזרו ונשתעבדו, אבל אתם - משאתם נגאלים, שוב אינכם משתעבדים. (9) בירושלמי תענית פ"ד ה"ה, דרשו פסוק זה על המשיח. ואונקלוס תרגם: "ויתרבא משיחא מישראל", וכן ב'מדרש רבה' דברים פ"א, אות יז. (10) וכן ברש"י לתורה שם. (11) הורס, מלשון הכתוב (ישעיה כב, ה) "מקרקר קיר" (אבן-עזרא שם). (12) וכל האומות יצאו מן שנת בנו של אדם הראשון (רש"י שם). (13) בפסוק: ארם, אולם ראה שם יד. (14) וב'מדרש רבה' שם, אמרו: "אמרו ישראל לפני הקב"ה, עד מתי משועבדים אנו בידו (ביד עשו)? אמר להם: עד שיבוא אותו יום, שכתוב בו: דרך כוכב מיעקב וקם שבט ישראל... אותה שעה אני מופיע מלכותי ואמלוך עליכם, שנאמר: ועלו מושיעים בהר ציון".

ב. אֶף פְּעִרֵי-מִקְלָט הוּא אוֹמֵר: "וְאִם יִרְחִיב ה' אֶלְהֵיךָ אֶת גְּבֻלְךָ... וְיִסְפַּף לְךָ עוֹד שְׁלֹשׁ עָרִים וְגוֹ', וּמְעוֹלָם לֹא הָיָה דָּבָר זֶה¹⁵, וְלֹא צְוָה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לַתְּהוֹ¹⁶; אֲבָל בְּדַבְרֵי הַנְּבִיאִים אֵין הַדָּבָר צְרִיף רְאִיָּה, שֶׁכָּל הַסְּפָרִים מְלֵאִים בְּדָבָר זֶה¹⁷.

15) שיהיו תשע ערי מקלט, שלא היו אלא שלש בעבר היירדן המזרחי, ושלש בכל ארץ כנען. ראה במדבר לה, יד. ובמכות ט, ב. (16) לחינם ולבטלה, ועל-כרחך פסוק זה נאמר לעתיד-לבוא, כמו שאמרו בירושלמי מכות פ"ב, ה"ו: "ולעתיד-לבוא מפרישים עוד שלש", שאז ירחיב ה' לנו את הארץ, ויתן לנו ארץ קיני וקניזי וקדמוני, כמבואר בירושלמי קידושין פ"א, ה"ח. והשווה הל' רוצח פ"ח, ה"ד. (17) בדבר המשיח וייעודו לעתיד, כמפורש בישיעה יא, וכן במיכה ד, מלאכי ג, תהלים עב, ובדניאל יב ועוד.

ג. וְאֵל יַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁהַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ צְרִיף לְעִשׂוֹת אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים¹⁸, וּמַחְדָּשׁ דְּבָרִים פְּעוֹלָם אוּ מַחְיָה מֵתִים¹⁹ וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֱלוֹהִים²⁰ - אֵין הַדָּבָר כֶּף, שֶׁהַרִי רַבִּי עֲקִיבָא חָסֵם גְּדוֹל מַחְכְּמֵי הַמְּשִׁיחָה הַיָּה, וְהוּא הָיָה נוֹשֵׂא כְלָיו²¹ שֶׁל בֶּן-כוֹזִיבָא הַמֶּלֶךְ²², וְהוּא הָיָה אוֹמֵר עָלָיו שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ²³, וְדָמוֹ הוּא וְכָל חַכְמֵי דוֹרוֹ שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, עַד שֶׁנֶּהְרַג בְּעוֹנוֹת²⁴. פִּינּוֹן שֶׁנֶּהְרַג, נוֹדַע לָהֶם שְׂאִינוֹ, וְלֹא שְׂאֵלוֹ מִמֶּנּוּ חַכְמִים לֹא אוֹת וְלֹא מוֹפְתִים²⁵. וְעַקֵּר הַדְּבָרִים כֶּכָּהֵן: שֶׁהַתּוֹרָה הַזֹּאת, חֲקִיָּה וּמִשְׁפָּטִיָּה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השלמתי את כל החסר, לפי נוסח בלתי מצוננר שבכת"י תימן. (35) וכן אמרו (עבודת-זרה כד, א) "כולם גרים גוררים הם לעתיד-לבוא, שנאמר: כי אז אהפוך... ולעבדו שכם אחד". ומפרש רש"י: "אין חילוק בעובדים, ישראל והאומות תהא עבודתם שוה בכל מצוותיו". (36) כל הקטע הזה עד סוף הפרק, חסר מדפוס ונציאה של"ד-ל"ו ואילך, מטעמי צנזורה, ונמצא בדפוסים קדומים כגון רומי, שונצינו, ואמסטרדם תס"ב, וכאן הוא מודפס במלואו לפי כת"י תימן, הנמצא בידי החכם התימני הרב יוסף קפאח שליט"א, בירושלים. (37) מעיר נצרת, בה נולד. (38) שמסרוהו לשלטונות רומי, והם שפטו אותו כמורד המלכות על שהכריז עצמו כמשיח מלך ישראל, השווה אגרת תימן. הוצאת מוסד הרב קוק עם ק"ט. (39) להופיע לפני העם כנביא, ולחדש דת הנוגדת לתורת ה' (שם עם ק"ח). (40) ראה בכיארנו לעיל את ל, והשווה אגרת תימן, שם עם קב. (41) ע"פ הכתוב בישיעה נו, ח. (42) הכוונה למחמד מייסד דת האיסלם, ובאגרת תימן, שם עם קכא, מכנהו רבינו: משוגע. ועליו אמר דניאל (ז, ח) "משתכל היות בקרניא... ופום ממלל רברבן", וכונתו תהיה להפך התורה שבידינו, ויתכוון לשנותה, ככתוב (שם ז, כה) "ויסבר להשניה זמנין ורת" (שם קכה - כו). (43) לסלול ולהכשיר. (44) אחרי שיתאכזבו מרשעת המשיחים המדומים ומשקריהם, ידעו להבחין ולהכיר בצדקת משיח ה' ובאמתתו. (45) הבדאי והמדומה. (46) כדעת ישוע הנצרי, הזכירה רבינו באגרת הנ"ל עם ק"ח. (47) אלא דברי משל ואלגיורה. (48) משיח השקר. והכוונה לישמעעאלי, כמבואר במוספנו "תשובות הרמב"ם" עם תכז. (49) כלשון הכתוב (ישעיה נב, יג) "הנה ישכיל עבדי ירום ונשא". ודרשוהו חכמינו (תנחומא, תולדות אות יד) על משיח בן דוד. (50) כלשון הכתוב (ירמיה טז, יט) "אליך גויים יבואו מאפסי ארץ, ויאמרו אך שקר נחלו אבותינו".

פְּרָק שְׁנַיִם עֶשְׂרִי

1) שהעולם כמנהגו יתנהג אף בימי המשיח. שלא יתעסק אדם בדברי האגדות על ביאת המשיח, ולא יאריך בהן, וכן לא יחשוב זמן הקץ. שהמשיח ייחס את ישראל לשבטיהם, עפ"י רוח הקודש שתנוח עליו. שתאוות החכמים לימי המשיח, אינה אלא לזכות בהם לחיי העולם הבא.

א. אַל יַעֲלֶה עַל הַלֵּב שְׁבִימֹת הַמְּשִׁיחַ יִבְטֵל דְּבַר מִמְּנֶהְגוּי שֶׁל עוֹלָם, אוּ יִהְיֶה שֶׁם חֲדוּשׁ בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית⁴, אֲלֵא עוֹלָם כְּמִנְהַגוּ נוֹהֵג. וְזֶה שְׁנֵאמַר בִּישְׁעִיָּה: "וְגַר זָאב עִם כְּבִישׁ וְנֹמֵר עִם גְּדִי יִרְבְּצוּ"⁵ - מְשַׁל וְחִידָה - עֲנִינַן הַדְּבָר, שְׁיִהְיֶה יִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבֵין לְבִטָּח עִם רִשְׁעֵי עַפְרַיִם⁶ הַמְּשׁוּלִים בְּזָאב וְנֹמֵר, שְׁנֵאמַר: "זָאב עֲרֹבֹת יִשְׁדָּדֵם, נֹמֵר שִׁקֵּד עַל עֲרִיבֵם", וְיַחְזְרוּ כָּלָם לְדַת הָאֱמֶת, וְלֹא יִגְזְלוּ וְלֹא יִשְׁחִיתוּ, אֲלֵא יֵאָכְלוּ דְּבַר הַמִּתְרַבֵּחַ עִם יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר: "וְאַרְיֵה בְּפִקֵּר יֵאָכֵל תְּבִין". וְכֵן כָּל פְּיּוּצֵא בְּאֵלֵי הַדְּבָרִים בְּעֲנַנֵּי הַמְּשִׁיחַ הֵם מְשָׁלִים⁸; וְבִימֹת

כָּל מַלְכֵי בֵּית-דָּוִד הַשְּׁלֵמִים וְהַפְּשָׁרִים שְׁמָתוֹ. וְלֹא הִעֲמִידוּ הַקְּדוּשָׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֲלֵא לְנִסּוֹת בּוֹ רַבִּים, שְׁנֵאמַר: "וּזְמַן הַמְּשָׁפְלִים יִפְשְׁלוּ לְצַרוּף בְּהֵם וְלִבְרַר וְלִלְבֵּן עַד עֵת קֶץ, כִּי עוֹד לְמוֹעֵד". אִף יִשׁוּעַ הַנוֹצְרִי³⁷ שְׁדָּמָה שְׁיִהְיֶה מְשִׁיחַ וְנִהְרַג בְּבֵית-דִין³⁸, כְּכֹר נִתְנַבֵּא בּוֹ דְּנִיָּאל, שְׁנֵאמַר: "וּבְגִי פְרִיזִי עִמָּךְ וְנִשְׂאוּ לְהִעֲמִיד חֲזוֹן³⁹ וְנִכְשְׁלוּ". וְכִי יֵשׁ מִכְשׁוֹל גְּדוֹל מְזֵה, שְׁפָל הַנְּבִיאִים דְּבָרוֹ שְׁמִשְׁיחַ גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעֵם, וּמְקַבֵּץ נְדַחֵיהֶם⁴⁰ וּמְחַזֵּק מִצְוֹתָ, וְזֶה גֵרָם לֵאבֹד יִשְׂרָאֵל בְּחֶרֶב, וּלְפָזַר שְׂאֲרֵיתָם וְלִהְשָׁפְלֵם, וְלִהְחַלֵּף הַתּוֹרָה וְלִהְטַעֲוֹת רַב הָעוֹלָם לְעַבֵּד אֱלֹהִים מִבְּלַעֲדֵי ה'. אֲכַל מִחֻשְׁבוֹת בּוֹרֵא הָעוֹלָם אֵינן כַּח בְּאֵדָם לְהַשְׁיִיגֵם, כִּי לֹא דְרָכֵינוּ דְרָכֵינוּ וְלֹא מִחֻשְׁבוֹתֵינוּ מִחֻשְׁבוֹתֵינוּ⁴¹; וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֹו שֶׁל יִשׁוּעַ הַנוֹצְרִי וְשֶׁל זֶה⁴² הִישְׁמַעְאֵלִי שְׁעַמְד אַחֲרָיו, אֵינָן אֲלֵא לִישׁוּר דְרָךְ⁴³ לְמַלְךְ הַמְּשִׁיחַ, וְלִתְלַן הָעוֹלָם כְּלוֹ לְעַבֵּד אֶת ה' בְּיַחַד, שְׁנֵאמַר: "כִּי אֲזַי אֶהְפֵּךְ אֶל עַמִּים שְׁפָה כְרוּרָה לְקִרְא כָּלֵם בְּשֵׁם ה' לְעַבְדוֹ שְׁכֵם אֶחָד". כִּי־עַד? כְּכֹר נִתְמַלֵּא הָעוֹלָם כְּלוֹ מִדְּבָרֵי הַמְּשִׁיחַ⁴⁵ וּמִדְּבָרֵי הַתּוֹרָה וּמִדְּבָרֵי הַמִּצְוֹת, וּפְשׁוֹת דְּבָרִים אֵלֹו בְּאִיִּים רְחוּקִים וּבְעַמִּים רַבִּים עֲרִילֵי-לֵב, וְהֵם נוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִים בְּדְבָרִים אֵלֹו וּבְמִצְוֹת הַתּוֹרָה, אֵלֹו אוֹמְרִים: מִצְוֹת אֵלֹו אֱמַת הִיוּ וְכִכֵּר בְּטֵלוּ בְּזִמְנֵי הַזֶּה⁴⁶, וְלֹא הִיוּ נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת; וְאֵלֹו אוֹמְרִים: דְּבָרִים נִסְתָּרִים יֵשׁ בָּהֶן וְאֵינָן כְּפִשְׁוֹטָן⁴⁷, וְכִכֵּר בָּא מְשִׁיחַ⁴⁸ וְגִלְגָּה נִסְתָּרִיָּהֶם. וְכִשְׁעַמְד הַמְּלַךְ הַמְּשִׁיחַ בְּאֱמַת וּבְצִלִּיחַ וּבְרוּם וְיִנְשְׂאוּ⁴⁹, מִיָּד הֵם כָּלֵם חֲזוֹרִים וְיוֹדְעִים שֶׁשֶׁקֶר נִחְלוּ אֲבוֹתֵיהֶם, וְשִׁנְבִיאֵיהֶם וְאֲבוֹתֵיהֶם הַטְּעוּם⁵⁰.

(28) לומד ומתעמק. (29) פרצותיה וסדקיה, כלשון הכתוב (מלכים-ב, יב, ו) "והם יחזקו את בדיק הבית לכל אשר ימצא שם בדיק". (30) בשונאי עם ישראל, שכל השונא את ישראל שונא את ה', שנאמר (תהלים פג, ג-ד) "ומשנאיך נשאו ראש - על עמך יערימו סוד", הוא שהכתוב אומר (זכריה ב, יב) "הנוגע בכס נוגע בבכת עינו", כביכול, כלפי מעלה (ספרי) פרשת בהעלותך אות פד), נמצא הלוחם בהם, מלחמת ה' - הוא נלחם. (31) בחזקת - אבל לא משיח ודאי. (32) חסר כאן, ובדפוס הנ"ל, וכן בכת"י תימן: "ונצח כל האומות שסביביו" ובנה מקדש וכו'. (33) שכן הבטיחו הנביאים (ישעיה ב, ב) "והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה'... ונהרו אליו כל הגויים", ושם יא, א: "ויצא חוטר מגזע ישי... ואסף נדחי ישראל... מארבע כנפות הארץ". ובהל' תשובה פ"ט ה"ב, מוסיף רבינו: "שאותו המלך שיעמוד מזרע דוד, בעל חכמה יהיה יתר משלמה, ונביא גדול הוא קרוב למשה רבינו". וראה בכיארנו שם. (34) חסר כאן, וראה בסמוך בסוף הפרק,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבשמים. (14) והכתוב מסיים: "לפני בוא יום ה' הגדול והנורא", וזהו יום מלחמת גוג ומגוג, שה' יביאנו על הרי ישראל וישפוט אותו באבני אלגביש מן השמים (שם לח, כב), ואז ידעו כי "ה' קדוש בישראל" (שם לט, ז) וזהו "יום ה'". (15) שטיהרהו בטעות. (16) שטימאווה בטעות, לפי שאליהו לא יוסיף ולא יגרע בתורה (פירוש המשנה לרבינו עדיות פ"ח, מ"ז). וכן אמרו (בבא מציעא נט, ב) "לא בשמים היא - כבר ניתנה תורה בהר סיני... וכבר כתבת בתורה: אחרי רבים להטות", וכן אמרו (מגילה ב, ב) "אלה המצוות - שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה". (17) ליוחסין, לא יאמר עליהם זה ממזר וזה עבד, כמבואר בסמוך בסוף ה"ג. (18) שלום לישראל מן האומות (עדיות שם, ובפירושו הראב"ד). (19) לב האבות והבנים אשר נפל בהם מורך ופחד, וברחו אלה פה ואלה פה מפני הצרות, ישובו אותו היום ויתנחמו זה בזה (ראב"ד שם). (20) לבשר על ביאתו (עירובין מג, ב). ולדעת הרדב"ז, יבוא אליהו למנות סמוכים בישראל. ראה לעיל הל' סנהדרין פ"ד ה"א, ובביאורו. (21) איש מפי רבו. (22) הצעת סדר הפסוקים. השווה הל' תשובה פ"ט ה"א, ובביאורו שם אות א עמ' רנא. (23) סנהדרין צ"צח. ובפסיקתא רבתא לה, שנינו: שלשה ימים קודם שיבוא משיח, בא אליהו ועומד על הרי ישראל ובוכה ומספיד עליהם, ואומר: הרי ארץ ישראל, עד מתי אתם עומדים בחרב ציה ושוממה? וקולו נשמע מסוף העולם ועד סופו, ואח"כ אומר להם: בא שלום לעולם. (24) בכת"י תימן, תיבה זו איננה. (25) יראת חטא. (26) אהבת שמים. (27) קץ הגלות, ומתי יבוא משיח. (28) סנהדרין צז, ב. (29) תצא נשמתם, ובכת"י תימן: "תפוח דעתן". (30) "שהיו אומרים כיון שהגיע הקץ ולא בא - שוב אינו בא", נמצא שהם מתאכזבים ומתייאשים מן הגאולה (שם). (31) ככתוב (חבוקק ב, ג) "ויפח לקץ ולא יכזב, אם יתמהמה חכה לו". (32) בעיקרו, ולא בדקדוקיו. (33) בפרק הקודם ה"ד.

ג. בימי המלך המשיח, פשתתישב ממלכתו ויתקבצו אליו כל ישראל - ויתחסו³⁴ פלם על פיו ברוח הקדש שתנוח עליו, שנאמר: "וישב מצרף ומטהר וגו'". ובני לוי מטרה³⁵ תחלה ואומר: זה מיחס פהן וזה מיחס³⁶ לוי! ודוּחָה את שאינן מיחסין לישראל³⁷. הרי הוא אומר: "ויאמר התרשטא אלו ויגו', עד עמד הפהן לארים ותמים"³⁸. הנה למדת, שברוח הקדש מיחסין המחזקין ומודיעין המיחס. ואינו מיחס ישראל אלא לשבטיהם, שמודיע שזה משבט פלוני וזה משבט פלוני; אבל אינו אומר על שהן בחזקת פשרות: זה ממזר וזה עבד³⁹!, שהדין הוא, שמשפחה שנטמעה⁴⁰ - נטמעה⁴¹.

(34) יבררו יחוס משפחתם. (35) מייחס. (36) קידושין עא, א. שאין לויים עולים לדוכן, ולא כהנים לעבודת המקדש אלא מיוחסים, ושבט לוי כולל: הכהנים והלויים. (37) שכל מי שאינו מזרע הלוי, נשאר ישראל כשר, ככל ישראל. (38) דרשו חכמינו (סוטה מח, ב) "כאדם שאומר לחבירו עד

המלך המשיח יודע לפל, לאי זה דבר יהיה משל, ומה ענין רמזו בהן.

(2) ובכת"י תימן: אל יעלה על דעתך. (3) מטבעו. (4) שתשנתה המציאות ממה שהיא עתה (מלשון רבינו בפירושו להקדמת פרק "חלק", הוא הפרק העשירי ממסכת סנהדרין). (5) שנראה לכאורה שיהיה אז שינוי במעשה בראשית. (6) ובדפוס רומי: רשעי העולם. (7) במנוחה ובמתנינות, ככתוב (ישעיה ל, טו) "בשובה ונחת תושעון". ובדפוס רומי: בנחת כישראל. (8) והראב"ד שואל: והלא נאמר בתורה (ויקרא כו, ו) "והשבתי חיה רעה מן הארץ"? כוונתו להשיג, שבניגוד לדברי נביאים, אין לפרש את דברי תורה דרך משל, כי אין מקרא שבתורה יוצא מידי פשוטו, אולם אין זו השגה, שכוננת הפסוק לומר: שהשלום ישרור בארץ, ותהא מיושבת אנשים, וממילא יברחו החיות מהישוב, על-פי דרך הטבע (מרכבת המשנה).

ב. אמרו⁹ חכמים¹⁰: אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד¹¹, ויראה מפשוטן של דברי הנביאים, שבתחלת ימות המשיח תהיה מלחמת גוג ומגוג¹², ושקדם מלחמת גוג ומגוג יעמד נביא לישר ישראל ולהכין¹³ לפם, שנאמר: "הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא וגו'", ואינו בא, לא לטמא הטהור¹⁵ ולא לטהר הטהור¹⁶, ולא לפסל אנשים¹⁷ שהם בחזקת פשרות ולא להכשיר מי שהחזקו פסולין, אלא לשום שלום בעולם¹⁸, שנאמר: "והשיב לב אבות על פנים"¹⁹. ויש מן החכמים שאומרים, שקדם ביאת המשיח יבוא אליהו²⁰, וכל אלו הדברים וכיוצא בהן - לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו, שדברים סתומים הן אצל הנביאים, גם החכמים אין להם קבלה²¹ בדברים אלו, אלא לפי הכרע²² הפסוקים, ולפיכך יש להם מחלוקת בדברים אלו²³; ועל-פל-פנים אין סדור הנות דברים אלו ולא דקדוקיהן עקר בדת²⁴. ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות, ולא יאריך במדרשות האמורים בענינים אלו וכיוצא בהן, ולא ישימם עקר; שאין מביאין לא לידי יראה²⁵ ולא לידי אהבה²⁶; וכן לא יחשב הקצין²⁷. אמרו חכמים²⁸: תפח רוחם²⁹ של מחשבי הקצים³⁰. אלא יחפה ויאמין³¹ בכלל הדבר³² כמו שבארנו³³.

(9) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן: פיסקא זו קשורה להלכה הקודמת, כי שם מקומה, והלכה הבאה מתחילה: יראה מפשוטן וכו'. (10) ברכות לד, ב. (11) שתחזור מלכות ישראל ליושנה, ולא יהיו משועבדים עוד למלכויות זרות. (12) גוג - שם המלך, מגוג - שם האומה, ככתוב (בראשית י, ב) "בני יפת גומר ומגוג" (יחזקאל לח, ב וברש"י), והוא יעלה על ישראל "באחרית הימים" להלחם בהם, ויפול שם על הרי ישראל (שם טז, ופרק לט, ד). (13) לאביהם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ממילא, וכתוצאה מלימודם ועיסוקם בתורה ובידיעת ה'.

(על פי לקר"ש חלק ל"ה עמוד 98
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

42) ובכת"י התימנים: "נתאו חכמים" וכו' ותיבת "לא" איננה. 43) ישתעברו וילחצו. 44) מלימוד התורה, "שבזמן שאדם טרוד בחולי ובמלחמה ורעבון, אינו מתעסק לא בחכמה ולא במצוות" (הל' תשובה פ"ט, ה"א). 45) "שאם לא יקנה פה חכמה, ומעשים טובים אין לו, במה יזכה?" (שם). 46) פ"ט, ה"ב.

ה. ובאותו הזמן לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה⁴⁷, ולא קנאה ולא תחרות⁴⁸, שהטובה תהיה משפעת הרבה, וכל המעדרנים מצויין פעפר⁴⁹, ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד⁵⁰. ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים, וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם⁵¹, שנאמר: "כי מלאה הארץ דעה את ה', פמים לים מכסים"⁵².

47) ככתוב בישיעה ב, ד "ולא ילמדו עוד מלחמה". 48) התנצחות והתחרות, מלשון הכתוב (ירמיה יב, ה) "ואיך תתחרה את הסוסים". וכן אמרו (ברכות יז, א) "העולם הבא אין בו... לא קנאה ולא שנאה ולא תחרות". 49) לרוב, ראה שבת ל, ב: "עתידיים אילנות שמוציאים פירות בכל יום". 50) אמיתות מציאותו, כמו שביקש משה רבינו, באמרו: "הראני נא את כבודך", וכמבואר בהל' יסודי התורה פ"א, ה"י. 51) כפי כח שיש באדם להבין ולהשיג, "שאין כח בדעת האדם החי, שהוא מחובר מגוף ונפש, להשיג אמיתת דבר זה על בוריו" (שם), והשווה הל' תשובה פ"י, ה"ג. 52) וכן נאמר (יחזקאל לו, כו) "והסירותי את לב האבן מבשרכם... ואת רוחי אתן בקרבכם". השווה הל' תשובה פ"ט, ה"ב. וב"זוהר" וירא קיג, ב אמרו: "והמשכילים יזהירו כוזהר הרקיע, וישיגו בני אדם דעה שלימה, שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה'". והשווה פירוש המשנה לרבינו בהקדמתו לפרק "חלק" פ"י מסנהדרין, הוצאת 'מוסד הרב קוק' עמ' קכו.

נשלמו הלכות מלכים והחבור פלו. ברוך שאמר והיה העולם בפרטו ובכללו: תם ונשלם, שבח לאל בורא עולם. נגמר ספר ארבעה עשר והוא ספר שופטים. ומגן פקדו אקד ושמונים. הלכות סנהדרין - ששה ועשרים פקדים. הלכות עדות - שנים ועשרים פקדים. הלכות מקרים - שבועה פקדים. הלכות אכל - ארבעה עשר פקדים. הלכות מלכים ומלחמותיהם - שנים עשר פקדים.

סיום מחזור מ"ד במסלול ג' פרקים ליום

שיחיו מתים, ויבוא משיח בן דוד", שהרי אורים ותומים לא היו במקדש שני (כתובות כד, ב וברש"י). ופסוק זה מדבר בבני כהנים שביקשו "כתבם המתיחשים ולא נמצאו", ויאמר להם נחמיה (=הוא התרשחא), שהם מרוחקים מן הכהונה עד ביאת המשיח. 39) עבד כנעני, שפסול לבוא בישראל. 40) נתערבה, נתערב בה פסול משפחה, ולא ידוע מיהו. 41) נשאת בכשרותה, הואיל והוחזקה בכשרות (קדושין ע"א, א), וכן אמרו בעדויות פ"ח, מ"ז: אין אליהו בא "לא לרחק ולא לקרב". טמע - לשון דמע ותערובת, ויחפרוהו ממטמונים" (איוב ג, כא) מתורגם: וחספין ליה מן טומעיא (הערוך).

ד. לא⁴² נתאו החכמים והנביאים ימות המשיח, לא כדי שישלטו על כל העולם, ולא כדי שירדו⁴³ בעפונם, ולא כדי שינשאו אותם העמים, ולא כדי לאכל ולשתות ולשמח; אלא כדי שיהיו פנויין בתורה וחקמתה, ולא יהיה להם נוגש ומבטל⁴⁴, כדי שיזכו לחיי העולם הבא⁴⁵, כמו שבארנו בהלכות תשובה⁴⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לא נתאו החכמים והנביאים ימות המשיח, לא כדי שישלטו על כל העולם... בו".

וצריך להבין מאי קא משמע לן, והרי לא יעלה על הדעת שחפץ החכמים והנביאים הוא בשלטון על העולם ומשום כך נתאו לימות המשיח.

והביאור הוא: בפרק י"א ה"ד מתאר הרמב"ם את פעולותיו של מלך המשיח שילחם מלחמות ה' וינצח.. כל האומות שסביבו.

והנה מצינו שני אופנים בהשפעת ישראל על אומות העולם, האחת היא על-דרך הנ"ל שבתחילת ימות המשיח ההשפעה על אומות העולם על ידי המשיח תהיה בדרך שלטון ורדיה. אבל ישנה גם דרך נעלית יותר והיא ההשפעה בדרך ממילא, שכיון שיהיה ישראל חכמים גדולים וישיגו דעת בוראם ויהיה המצב שאת רוח הטומאה אעביר מן הארץ ומלאה הארץ דעה את ה', הנה אז תהיה השפעת ישראל על אומות העולם בדרך ממילא, כי כשישראל רק ישבו ויעסקו בתורה הרי שבדרך ממילא יטוהר העולם ותושפע לאומות העולם ההכרה בקב"ה ובהנהגתו את העולם.

וזהו שמחדש הרמב"ם: שחכמי ישראל והנביאים לא נתאו לסוג הראשון של ההשפעה שתבוא דרך זה שישלטו וירדו בכל העולם אלא לסוג השני של ההשפעה שתבוא בדרך ממילא, כי הם ישבו ויעסקו בתורה כל ימיהם וההשפעה על העולם תיעשה בדרך

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

הקדמה

~ שבת קודש א' אדר ~

התחלת מחזור מ"ה במסלול ג' פרקים ליום

בְּשֵׁם ה' אֵל עֹלָם.

אָז לֹא אָבוֹשׁ, בְּהִיטֵי אֵל כָּל מִצְוֹתֶיךָ.¹

~ נקודות משיחות קודש ~

אִז לֹא אָבוֹשׁ, בְּהִיטֵי אֵל כָּל מִצְוֹתֶיךָ

הפסוק בו בחר הרמב"ם ככותרת ליד החזקה, בא להשמיע את גודל מעלת ידיעת כל התורה כולה.

ביד החזקה, נכללו כל הלכות התורה גם אלו שאינן נוהגות בימינו, כי הלימוד ברמב"ם הוא לא רק כדי לדעת את המעשה אשר יעשון אלא שהוא לימוד התורה לשמה, כיון שהתורה היא חכמתו ורצונו ית', ומצד זה צריך להיות "בהיטי אל כל מצוותיך".

ועדיין יש לבאר, מדוע זו בושה למי שלא יודע כל התורה כולה.

בהלי' עדות כתב הרמב"ם שמאיימים על מוסר עדות שלא יעיד שקר, שהוא בושה לו בעוה"ז ובעוה"ב. ולכאורה, שבועת שקר היא רק לאו, ומדוע לא מצינו בעבירות חמורות יותר שזיהירו את האדם שתהיה לו בושה בעולם הזה ובעולם הבא?

אלא, שעם ישראל נקראו עדים "אתם עדי" על שם שהם עדים כאן בעולם על חכמתו ורצונו של הקב"ה, וא"כ יהודי המעיד עדות שקר, פוגם ביעודו הכללי והעיקרי, להיות עד נאמן על תורתו ומצוותיו של הקב"ה, שהרי הבושה היא פגם כולל המקיף את כל מציאות האדם ולא רק אבר כזה או אחר, כך גם אדם שאינו יודע כל התורה כולה פוגם בשליחותו העיקרית בעולם להיות עד לחכמתו ורצונו של הקב"ה, ולכן הביא הרמב"ם את הפסוק הנ"ל להשמיענו שרק מי שלמד כל התורה כולה, עליו נאמר – "לא אבוש".

(על-פי יין מלכות' ספר המדע סימן ח מתוך רמב"ם "פרס המלך")

כָּל הַמִּצְוֹת שִׁנְתָנוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי - בְּפִרוּשׁוֹן נִתְּנוּ, שִׁנְאַמְר³: "וְאִתְּנָה לְךָ אֶת לַחַת הָאֶבֶן, וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה". "תּוֹרָה", זו תּוֹרָה שֶׁבְּכֻתָב; ו"מִצְוָה", זו פְּרוּשָׁה. וְצִוְנוּ לַעֲשׂוֹת הַתּוֹרָה, עַל פִּי הַמִּצְוָה. וּמִצְוָה זו, הִיא הַנְּקִרְאָת 'תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פִּה'. כָּל הַתּוֹרָה - כְּתָבָה מֹשֶׁה רַבְּנוּ קִדְּם שְׁיִמּוֹת, בְּכֻתָב יָדוֹ. וְנִתֵּן סֵפֶר תּוֹרָה לְכָל שֶׁבֶט וְשֶׁבֶט; וְסֵפֶר אֶחָד - נִתְּנָהוּ בְּאֵרוֹן לְעֵד, שִׁנְאַמְר⁴: "לִקַּח אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה, וְשִׁמְתָם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית ה' אֱלֹהֵיכֶם; וְהָיָה שָׁם בְּךָ לְעֵד". וְהַמִּצְוָה, הוּא פְּרוּשׁ הַתּוֹרָה - לֹא כְּתָבָה; אֲלֵא צִוָּה בְּהַ לְזַקְנִים וְלִיהוֹשֻׁעַ וְלִשָּׁאֵר כָּל יִשְׂרָאֵל, שִׁנְאַמְר⁵: "אֶת כָּל הַדְּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוָה אֲתָכֶם - אֹתוֹ תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת". וּמִפְּנֵי זֶה נִקְרְאָת 'תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פִּה'.

אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִכְתְּבָה תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פִּה, לְמִדָּה מֹשֶׁה רַבְּנוּ כִּלָּה בְּבֵית דִּינּו לְשִׁבְעִים זְקֵנִים; וְאֶלְעָזָר וּפְיִנְחָס וְיִהוֹשֻׁעַ, שֶׁלִּשְׁתֵּן קָבְלוּ מִמֹּשֶׁה. וְלִיהוֹשֻׁעַ שֶׁהוּא תִּלְמִידוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבְּנוּ, מְסֵר תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פִּה וְצִוָּהוּ עָלֶיהָ; וְכֵן יִהְיֶשֶׁע, כָּל יְמֵי חַיּוֹ לְמַד עַל פִּה. וְזִקְנִים רַבִּים קָבְלוּ מִיְהוֹשֻׁעַ, וְקָבַל עָלָיו מִן הַזְּקֵנִים וּמִפְּיִנְחָס; וּשְׁמוּאֵל קָבַל מֵעֲלִי וּבֵית דִּינּו, וְרֹדֵד קָבַל מִשְׁמוּאֵל וּבֵית דִּינּו.

השנת הראב"ד ואחיה . דינו א"א אין זה נכון אלא שהיה אחיה השילוני מבית דינו של רוד; ואחיה • ואחיה השילוני מיוצאי מצרים היה, ולוי היה, ושמוע ממושה, והיה קטן בימי משה; והוא קבל מדוד ובית דינו. אֵלֶיהוּ קָבַל מֵאַחֲיָה הַשִּׁילֹנִי וּבֵית דִּינּו, וְאֶלִישָׁע קָבַל מֵאַלְיָהוּ וּבֵית דִּינּו, וְיִהוֹיָדָע הִפְחֵן קָבַל מֵאַלִישָׁע וּבֵית דִּינּו, וְזִכְרְיָה קָבַל מִיְהוֹיָדָע וּבֵית

1. בראשית-וירא, כא, לג. 2. תהלים, קיט, ו. 3. שמות-משפטים, כד, יב. 4. דברים-וילך, לא, כו. 5. דברים-ראה, יג, א.

א . . מצוותיך: ביאור פנימי בזה – לקו"ש חכ"ז ע' 262, סה"ש תנש"א ח"א ע' 113, יין מלכות ס"ג. מדוע פותח רבינו לפני כל ספר בפסוק מנ"ך? – יין מלכות ס"ב. הקדמה: לימוד הספר בשלמות כולל את לימוד ההקדמה, מנין המצוות ומנין המצוות על סדר ההלכות – סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 205. בפירושן נתנו: התורה והמצוות ניתנו בבת אחת – לקו"ש ח"ז ע' 194, סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 407, יין מלכות ס"ה. ענין נצחי – לקו"ש חכ"ג ע' 34. ואתנה . . והמצוה: מדוע מפסוק זה? – לקו"ש חל"ג ע' 235. זו פירושה: פרטי הדינים בלבד, ולא טעמי ההלכות – לקו"ש חכ"ה ע' 139, יין מלכות ס"ד. קודם שימות: זמן כתיבת כל התורה – לקו"ש חכ"ז ע' 208 והע' 15*. שבט ושבת: ההוראה מזה – לקו"ש חכ"א ע' 317. קיבלו ממושה: ייחודיותה של מסירת התורה ליהושע – לקו"ש חכ"ג ע' 193. קיבלו מיהושע: דיוק הלשון "קבלה" – לקו"ש ח"ל ע' 12.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

בְּן תְּרֵדִיּוֹן. וְכֵן קָבְלוּ חֲבֵרָיו שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָה מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל; וְחֲבֵרָיו שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָה - הֵם רַבִּי טַרְפוֹן רַבּוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגָּלִילִי, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר, וְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי.

רַבֵּן גַּמְלִיאֵל הִזְקֵן קָבַל מֵרַבֵּן שְׁמַעוֹן אָבִיו, בְּנוֹ שֶׁל הֶלֶל הִזְקֵן, וְרַבֵּן שְׁמַעוֹן בְּנוֹ קָבַל מִמֶּנּוּ, וְרַבֵּן גַּמְלִיאֵל בְּנוֹ קָבַל מִמֶּנּוּ, וְרַבֵּן שְׁמַעוֹן בְּנוֹ קָבַל מִמֶּנּוּ. וְרַבִּי יְהוּדָה בְּנוֹ שֶׁל רַבֵּן שְׁמַעוֹן זֶה, הוּא הַנִּקְרָא רַבֵּנוֹ הַקְּדוֹשׁ, וְהוּא קָבַל מֵאָבִיו, וּמֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן שְׁמוּעַ וּמֵרַבִּי שְׁמַעוֹן חֲבֵרוֹ.

רַבֵּנוֹ הַקְּדוֹשׁ חֲבֵר הַמְּשֻׁנָּה. וּמֵימֹת מִשָּׁה רַבֵּנוֹ וְעַד רַבֵּנוֹ הַקְּדוֹשׁ, לֹא חֲבָרוּ חֲבֵרוֹ שְׁמֵלֵמְדִין אוֹתוֹ בְּרַבִּים בְּתוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה; אֲלָא בְּכָל דוֹר וְדוֹר, רֹאשׁ בֵּית דִּין אוֹ נָבִיא שִׁיְהִיָּה בְּאוֹתוֹ הַדוֹר, כּוֹתֵב לְעַצְמוֹ זְכוּרֵן הַשְּׁמוּעוֹת שֶׁשְׁמַע מֵרַבּוֹתָיו, וְהוּא מְלַמֵּד עַל פֶּה בְּרַבִּים.

וְכֵן כָּל אֶחָד וְאֶחָד כּוֹתֵב לְעַצְמוֹ כְּפִי כָחוֹ, מִבְּאוּר הַתּוֹרָה וּמֵהִלְכוּתָיָהּ כְּמוֹ שֶׁשְׁמַע, וּמִדְּבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בְּכָל דוֹר וְדוֹר, בְּדִינִים שֶׁלֹּא לְמִדּוּם מִפִּי הַשְּׁמוּעָה אֲלָא בְּמִדָּה מִשְׁלֵשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת, וְהִסְמִימוּ עֲלֵיהֶן בֵּית דִּין הַגָּדוֹל. וְכֵן הִיָּה הַדְּבָר תְּמִיד, עַד רַבֵּנוֹ הַקְּדוֹשׁ.

וְהוּא קִבֵּץ כָּל הַשְּׁמוּעוֹת וְכָל הַדִּינִין וְכָל הַבְּאוּרִין וְהַפְּרוּשִׁין שֶׁשְׁמַעוּ מִמִּשָּׁה רַבֵּנוֹ, וְשִׁלְּמוּ בֵּית דִּין שֶׁל כָּל דוֹר וְדוֹר, בְּכָל הַתּוֹרָה כְּלָה; וְחֲבֵר מֵהַכֹּל סֵפֶר הַמְּשֻׁנָּה. וְשִׁנְנוּ לַחֲכָמִים בְּרַבִּים, וְנִגְלָה לְכָל יִשְׂרָאֵל; וּכְתוּבוֹהוּ כְּלָם, וְרַבְּצוּ [לִימָה] בְּכָל מְקוֹם, כְּדִי שֶׁלֹּא תִשְׁתַּפַּח תּוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה מִיִּשְׂרָאֵל.

וְלָמָּה עָשָׂה רַבֵּנוֹ הַקְּדוֹשׁ כֵּן, וְלֹא הֵנִיחַ הַדְּבָר כְּמוֹת שֶׁהָיָה? לְפִי שֶׁרָאָה שֶׁהַתְּלָמִידִים מִתְּמַעֲטִין וְהוֹלְכִין, וְהַצְּרוֹת מִתְּחַדְּשׁוֹת וּבְאוֹת, וּמְלַכּוֹת הַרְשָׁעָה פּוֹשְׁטָת בְּעוֹלָם וּמִתְגַּבְּרֶת, וְיִשְׂרָאֵל מִתְגַּלְגֵּלִין וְהוֹלְכִין לַקְּצוּת - חֲבֵר חֲבֵרוֹ אֶחָד לְהִיּוֹת כְּדִי כְּלָם, כְּדִי שִׁלְּמוּדוֹהוּ בְּמִהְרָה וְלֹא יִשְׁכַּח; וְיִשָּׁב כָּל יָמָיו הוּא וּבֵית דִּינוֹ, וְלִמַּד הַמְּשֻׁנָּה

השנת הראב"ד

ואלו . . . הושעיה א"א לא היה שמואל ור' יוחנן ור' הושעיא ור' ינאי ובר קפרא מבית דינו של רבי. אבל לוי ור' ביסא ור' חמא בנו ור' ישמעאל בר' יוסי ור' יוסי בר לקוניא הם היו מבית דינו. וזה המאסף אסף מדעתו ולא ידע על מה:

בְּרַבִּים

וְאֵלוֹ • הֵם גְּדוּלֵי הַחֲכָמִים שֶׁהָיוּ בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל רַבֵּנוֹ הַקְּדוֹשׁ

דִּינוֹ, וְהוֹשַׁע קָבַל מִזְכָּרְיָה וּבֵית דִּינוֹ, וְעָמוֹס קָבַל מֵהוֹשַׁע וּבֵית דִּינוֹ, וְיִשְׁעְיָה קָבַל מֵעָמוֹס וּבֵית דִּינוֹ, וּמִיָּכָה קָבַל מִיִּשְׁעְיָה וּבֵית דִּינוֹ, וְיוֹאֵל קָבַל מִמִּיָּכָה וּבֵית דִּינוֹ, וְנַחֲחוּם קָבַל מִיוֹאֵל וּבֵית דִּינוֹ, וְחִבְקוּק קָבַל מִנַּחֲחוּם וּבֵית דִּינוֹ, וְצַפְנִיָּה קָבַל מִחִבְקוּק וּבֵית דִּינוֹ, וְרַמְיָה קָבַל מִצַּפְנִיָּה וּבֵית דִּינוֹ, וּבְרוּךְ בֶּן גְּרִיָּה קָבַל מִרַמְיָה וּבֵית דִּינוֹ, וְעֲזַרְיָה וּבֵית דִּינוֹ קָבְלוּ מִבְּרוּךְ בֶּן גְּרִיָּה וּבֵית דִּינוֹ.

בֵּית דִּינוֹ שֶׁל עֲזַרְיָה, הֵן הַנִּקְרָאִין 'אֲנָשֵׁי כְּנֶסֶת הַגָּדוֹלָה'. וְהֵם - חֲגִי זְכָרְיָה וּמִלְאָכִי, וְדַנְיָאֵל חֲנַנְיָה מִיִּשְׂרָאֵל וְעֲזַרְיָה, וְנַחֲמִיָּה בֶּן חַכְלִיָּה, וּמִרְדְּכִי בִלְשָׁן וְזַרְבָּבֶל; וְהַרְבֵּה חֲכָמִים עִמָּהֶן, תְּשֻׁלוּם [מַנְיִים] מֵאָה וְעֶשְׂרִים זָקֵנִים. הָאֲחֵרוֹן מֵהֶם הוּא שְׁמַעוֹן הַצַּדִּיק, וְהוּא הָיָה מְכַלָּל הַמֵּאָה וְעֶשְׂרִים, וְקָבַל תּוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה מִכָּלֵם; וְהוּא הָיָה כֶּהֵן גְּדוֹל אַחַר עֲזַרְיָה. אֲנָטִיגְנוֹס אִישׁ שׁוֹכֵן [שם מקום] וּבֵית דִּינוֹ קָבְלוּ מִשְׁמַעוֹן הַצַּדִּיק וּבֵית דִּינוֹ, וְיוֹסֵף בֶּן יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֻדָּה וְיוֹסֵף בֶּן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם וּבֵית דִּינָם קָבְלוּ מֵאֲנָטִיגְנוֹס וּבֵית דִּינוֹ, וְיִהוֹשַׁע בֶּן פְּרַחְיָה וְנִתְאִי הָאֲרַבְלִי וּבֵית דִּינָם קָבְלוּ מִיוֹסֵף בֶּן יוֹעֶזֶר וְיוֹסֵף בֶּן יוֹחָנָן וּבֵית דִּינָם, וְיִהוּדָה בֶּן טַבָּאי וְשְׁמַעוֹן בֶּן שְׁטַח וּבֵית דִּינָם קָבְלוּ מִיִּהוֹשַׁע בֶּן פְּרַחְיָה וְנִתְאִי הָאֲרַבְלִי וּבֵית דִּינָם. שְׁמַעְיָה וְאַבְטָלְיוֹן גָּרִי הַצַּדִּיק וּבֵית דִּינָם קָבְלוּ מִיִּהוּדָה וְשְׁמַעוֹן וּבֵית דִּינָם. הֶלֶל וְשַׁמְאִי וּבֵית דִּינָם קָבְלוּ מִשְׁמַעְיָה וְאַבְטָלְיוֹן וּבֵית דִּינָם. וְרַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְרַבֵּן שְׁמַעוֹן בְּנוֹ שֶׁל הֶלֶל קָבְלוּ מֵהֶלֶל הִזְקֵן וּבֵית דִּינוֹ.

חֲמִשָּׁה תְּלָמִידִים הָיוּ לוֹ לְרַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וְהֵם גְּדוּלֵי הַחֲכָמִים שֶׁקָּבְלוּ מִמֶּנּוּ; וְאֵלוֹ הֵם - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל, וְרַבִּי יְהוֹשַׁע, וְרַבִּי יוֹסֵי הַכֶּהֵן, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן נַחְמָאֵל, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲרָךְ. וְרַבִּי עֲקִיבָה בֶּן יוֹסֵף קָבַל מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל, וְיוֹסֵף אָבִיו גָּר צַדִּיק הָיָה. וְרַבִּי שְׁמַעְאֵל וְרַבִּי מֵאִיר בֶּן גֵּר הַצַּדִּיק קָבְלוּ מֵרַבִּי עֲקִיבָה, וְגַם קָבַל רַבִּי מֵאִיר וְחֲבֵרָיו מֵרַבִּי שְׁמַעְאֵל.

חֲבֵרָיו שֶׁל רַבִּי מֵאִיר - הֵם רַבִּי יְהוּדָה, וְרַבִּי יוֹסֵי, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן, וְרַבִּי נַחֲמִיָּה, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן שְׁמוּעַ, וְרַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר, וְשְׁמַעוֹן בֶּן עֲזַאי, וְרַבִּי חֲנַנְיָה

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

שְׁמַעוֹן מִרְבֵּן גַּמְלִיאֵל הִזְקֵן אָבִיו, (י) וְרַבֵּן גַּמְלִיאֵל הִזְקֵן אָבִיו מִרְבֵּן שְׁמַעוֹן אָבִיו, (יא) וְרַבֵּן שְׁמַעוֹן מֵהִלֵּל אָבִיו וְשִׁמְאִי, (יב) וְהִלֵּל וְשִׁמְאִי מִשְׁמַעְיָה וְאַבְטָלְיוֹן, (יג) וְשְׁמַעְיָה וְאַבְטָלְיוֹן מִיהוּדָה וְשְׁמַעוֹן, (יד) וְיהוּדָה וְשְׁמַעוֹן מִיהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרָחְיָה וְנִתְאִי הָאֲרַבְלִי, (טו) וְיְהוֹשֻׁעַ וְנִתְאִי מִיוֹסֵף בֶּן יוֹעָזָר וְיוֹסֵף בֶּן יוֹחָנָן, (טז) וְיוֹסֵף בֶּן יוֹחָנָן מִזְנוֹת יוֹסֵף בֶּן יוֹחָנָן מֵאַנְטִיגֵנוֹס, (יז) וְאַנְטִיגֵנוֹס מִשְׁמַעוֹן הַצַּדִּיק, (יח) וְשְׁמַעוֹן הַצַּדִּיק מֵעֲזָרָא, (יט) וְעֲזָרָא מִכְרוּף, (כ) וְכְרוּף מִירְמְיָה, (כא) וְירְמְיָה מִצְפַּנְיָה, (כב) וְצְפַנְיָה מִחִבְקִיק, (כג) וְחִבְקִיק מִנַּחֲוֹם, (כד) וְנַחֲוֹם מִיֹּאֵל, (כה) וְיֹאֵל מִמִּיקָה, (כו) וּמִיקָה מִישַׁעְיָה, (כז) וְישַׁעְיָה מִעֲמוֹס, (כח) וְעֲמוֹס מֵהוֹשֻׁעַ, (כט) וְהוֹשֻׁעַ מִזְכְּרִיָה, (ל) וְזַכְרִיָה מִיהוּדָע, (לא) וְיְהוּדָע מֵאַלְיָשָׁע, (לב) וְאַלְיָשָׁע מֵאַלְהֵו, (לג) וְאַלְהֵו מֵאַחֲזִיָה, (לד) וְאַחֲזִיָה מִדָּוִד, (לה) וְדָוִד מִשְׁמוּאֵל, (לו) וְשְׁמוּאֵל מִעֲלִי, (לז) וְעֲלִי מִפִּינְחָס, (לח) וּפִינְחָס מִיהוֹשֻׁעַ, (לט) וְיְהוֹשֻׁעַ מִמֹּשֶׁה בֶּן־נֹחַ, (מ) וּמֹשֶׁה בֶּן־נֹחַ מִפִּי הַגְּבוּרָה - נִמְצָא שְׁכֵלֵם מֵעַם ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל.

כָּל אֵלֹהֵי הַחֲכָמִים הַנִּזְכָּרִים, הֵם גְּדוּלֵי הַדְּוֵרוֹת - מֵהֵם רֵאשֵׁי יְשִׁיבוֹת, וּמֵהֵם רֵאשֵׁי גְלוּיֹת, וּמֵהֵם מִסְנֵה־דָרֵי גְדוּלָה. וְעַמְהֵם בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, אֲלָפִים וּרְבָבוֹת שֶׁשְׁמַעוּ מֵהֵם וְעַמְהֵם.

רַבִּינָא וְרַב אֲשִׁי, הֵם סוֹף חֲכָמֵי הַתְּלָמוּד; וְרַב אֲשִׁי הוּא שְׁחֵבֵר הַתְּלָמוּד הַבְּבִלִי בְּאַרְיָן שְׁנַעֲרַ [בבל], אַחֵר שְׁחֵבֵר רַבִּי יוֹחָנָן הַתְּלָמוּד הַיְרוּשָׁלַמִי בְּכִמּוֹ מֵאָה שָׁנָה.

וְעַנְיָן שְׁנֵי הַתְּלָמוּדִין - הוּא פְרוּשׁ דְּבָרֵי הַמִּשְׁנָה וּבִאִוֵר עֲמֻקּוֹתֶיהָ, וְדְבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בְּכָל בַּיִת דִּין וּבַיִת דִּין מִימֹת רַבְּנֵי הַקְּדוֹשׁ וְעַד חֲבוּר הַתְּלָמוּד. וּמִשְׁנֵי הַתְּלָמוּדִים, וּמִן הַתּוֹסֵפְתָא, וּמִסְפָּרָא וּסְפָרֵי, וּמִן הַתּוֹסֵפְתוֹת - מִכְּלָם יִתְבָּאֵר הָאֶסוּר וְהַמְּתָר, הַטָּמֵא וְהַטְּהוֹר, הַחֵיב וְהַפְּטוּר, הַכָּשׁוּר וְהַפְּסוּל, כְּמוֹ שֶׁהֶעֱתִיקוּ אִישׁ מִפִּי אִישׁ מִפִּי מֹשֶׁה מִסִּינַי. גַּם יִתְבָּאֵר מֵהֵם דְּבָרִים שְׁגוּרוֹ חֲכָמִים וְנִבְיָאִים

וְקָבְלוּ מִמֶּנּוּ: שְׁמַעוֹן וְגַמְלִיאֵל בְּנֵיו, וְרַבִּי אֶפְסֵס, וְרַבִּי חֲנִינְיָה בֶּר חֲמָא, וְרַבִּי חֵיָא, וְרַבִּי יְנָאִי, וְיֵבֵר קִפְרָא, וְשְׁמוּאֵל, וְרַבִּי יוֹחָנָן, וְרַבִּי הוֹשַׁעְיָה. אֵלֶּיּוּ הֵם גְּדוּלֵי הַחֲכָמִים שֶׁקָּבְלוּ מִמֶּנּוּ, וְעַמְהֵן אֲלָפִים וּרְבָבוֹת מִשְׁאֵר הַחֲכָמִים.

אֵף עַל פִּי שְׁאֵלֹה הָאֶחָד עֶשֶׂר קָבְלוּ מִרַבְּנֵי הַקְּדוֹשׁ וְעַמְדוֹ בְּמִדְרָשׁוֹ, רַבִּי יוֹחָנָן קָטָן הֵיךְ, וְאַחֵר בֶּן תַּלְמִיד הֵיךְ לְרַבִּי יְנָאִי וְקָבַל מִמֶּנּוּ תוֹרָה. וְכֵן רַב קָבַל מִרַבִּי יְנָאִי, וְשְׁמוּאֵל • קָבַל מִרַבִּי חֲנִינְיָה בֶּר חֲמָא.

רַב חֲבֵר סְפָרָא וְסָפְרֵי לְבָאֵר וְלַהוֹדִיעַ עֲקָרֵי הַמִּשְׁנָה, וְרַבִּי חֵיָא חֲבֵר הַתּוֹסֵפְתָא לְבָאֵר עֲנִינֵי הַמִּשְׁנָה. וְכֵן רַבִּי הוֹשַׁעְיָה וְיֵבֵר קִפְרָא חֲבֵרוֹ הַבְּרִיתוֹת לְבָאֵר דְּבָרֵי הַמִּשְׁנָה, וְרַבִּי יוֹחָנָן חֲבֵר הַתְּלָמוּד הַיְרוּשָׁלַמִי בְּאַרְיָן יִשְׂרָאֵל אַחֵר חֲרִיבֵן הַבַּיִת בְּקָרוֹב מִשְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה. וּמִגְדוּלֵי הַחֲכָמִים שֶׁקָּבְלוּ מִרַב וְשְׁמוּאֵל - רַב הוֹנָא, וְרַב יְהוּדָה, וְרַב נַחֲמָן, וְרַב פְּהֵנָא; וּמִגְדוּלֵי •

הַחֲכָמִים שֶׁקָּבְלוּ מִרַבִּי יוֹחָנָן - רַבָּה בֶּר בֶּר חֲנָא, וְרַבִּי אַמִּי, וְרַבִּי אֶסִי, וְרַב דִּימִי, וְרַבִּי אָבוּן. וּמִכָּלל הַחֲכָמִים שֶׁקָּבְלוּ מִרַב הוֹנָא וּמִרַב יְהוּדָה, רַבָּה וְרַב יוֹסֵף. וּמִכָּלל •

הַחֲכָמִים שֶׁקָּבְלוּ מִרַבָּה וְרַב יוֹסֵף, אֶבְיֵי וְרַבָּא; וְשִׁנְיָהם קָבְלוּ גַם מִרַב נַחֲמָן. וּמִכָּלל הַחֲכָמִים שֶׁקָּבְלוּ מִרַבָּא, רַב אֲשִׁי וְרַבִּינָא; וּמִרַבִּי אֲשִׁי קָבַל מֵאָבִיו רַב אֲשִׁי, וּמִרַבִּינָא.

נִמְצָא מִרַב אֲשִׁי עַד מֹשֶׁה רַבְּנֵי עֲלֵיו הַשְּׁלוֹם - אַרְבָּעִים דְּוֵרוֹת, וְאֵלֶּיּוּ הֵן: (א) רַב אֲשִׁי מִרַבָּא, (ב) וְרַבָּא מִרַבָּה, (ג) וְרַבָּה מִרַב הוֹנָא, (ד) וְרַב הוֹנָא מִרַבִּי יוֹחָנָן וְרַב וְשְׁמוּאֵל, (ה) וְרַבִּי יוֹחָנָן וְרַב וְשְׁמוּאֵל מִרַבְּנֵי הַקְּדוֹשׁ, (ו) וְרַבְּנֵי הַקְּדוֹשׁ מִרְבֵּן שְׁמַעוֹן אָבִיו, (ז) וְרַבֵּן שְׁמַעוֹן מִרְבֵּן גַּמְלִיאֵל אָבִיו, (ח) וְרַבֵּן גַּמְלִיאֵל מִרְבֵּן שְׁמַעוֹן אָבִיו, (ט) וְרַבֵּן

השנת הראב"ד
וכן... ינאי א"א זה לא היה ולא נברא;
ושמואל... חמא א"א וגם זה לא היה אלא מלוי;

השנת הראב"ד
ומגדולי... אבון א"א ור' חייא בר אבא;

השנת הראב"ד
ומכלל... יוסף א"א רב חסדא ורבה בר רב הונא;

הפניות לשיחות קודש
ארבעים: הענין המיוחד בארבעים - לקו"ש חכ"ט ע' 290, סה"ש תנש"א ח"א ע' 242.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

וּמְדִינָה וְגֵזֶר אוּ הַתְקִין אוּ הִנְהִיג לְבְנֵי מְדִינָתוֹ, אוּ לְבְנֵי מְדִינֹת רַבּוֹת - לֹא פָשְׁטוּ מַעֲשָׂיו בְּכָל יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי רַחֵם מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם וְשִׁבּוֹשׁ הַדְרָכִים, וְהַיּוֹת בֵּית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ הַמְדִינָה יְחִידִים, וּבֵית דִּין הַגְּדוֹל שֶׁל שְׂבָעִים וְאַחַד בָּטֹל מִפְּמָה שָׁנִים קִדְּם חֲבוּר הַתְּלָמוּד.

לְפִיכָּה, אֵין כּוֹפִין אֲנָשֵׁי מְדִינָה זוּ לְנַהֵג בְּמִנְהַג מְדִינָה אַחֶרֶת, וְאֵין אוֹמְרִין לְבֵית דִּין זֶה לְגַזֵּר גְּזֵרָה שְׁגוּרָה בֵּית דִּין אַחֵר בְּמְדִינָתוֹ. וְכֵן אִם לְמַד אַחַד מֵהַגְּאוֹנִים שֶׁדָּרַךְ הַמִּשְׁפָּט כֶּף הוּא, וְנִתְבָּאֵר לְבֵית דִּין אַחֵר שֶׁעָמַד אַחֲרָיו שְׂאִין זֶה דָרַךְ הַמִּשְׁפָּט הַכְּתוּב בַּתְּלָמוּד - אֵין שׁוֹמְעִין לְרֵאשׁוֹן, אֶלֶּא לְמִי שֶׁהִדְעַת נֹטָה לְדַבְרָיו, בֵּין רֵאשׁוֹן, בֵּין אַחֲרוֹן.

וְדַבְרִים הֵלְלוּ, בְּדִינִים וְגִזְרוֹת וְתַקְנֹת וּמִנְהַגוֹת שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ אַחֵר חֲבוּר הַתְּלָמוּד. אֲבָל כָּל הַדְּבָרִים שֶׁבַּתְּלָמוּד הַבְּבָלִי, חִיבִים כָּל יִשְׂרָאֵל לְלַכֵּת בְּהֵן; וְכוֹפִין כָּל עִיר וְעִיר וְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה לְנַהֵג כְּכָל הַמִּנְהַגוֹת שֶׁנִּהְיָו חֲכָמִים שֶׁבַּתְּלָמוּד, וְלְגַזֵּר גְּזֵרוֹתָם וְלְלַכֵּת בְּתַקְנֹתָם,

הוֹאִיל וְכָל אוֹתָם הַדְּבָרִים שֶׁבַּתְּלָמוּד הַסְּפִימוּ עֲלֵיהֶם כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאוֹתָם הַחֲכָמִים שֶׁהִתְקִינוּ אוּ שֶׁגִּזְרוּ אוּ שֶׁהִנְהִיגוּ אוּ שֶׁדָּנּוּ דִּין וְלָמְדוּ שֶׁהַמִּשְׁפָּט כֶּף הוּא, הֵם כָּל חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל אוּ רַבָּן, וְהֵן שֶׁשְׁמָעוּ הַקְּבֵלָה בְּעִקְרֵי הַתּוֹרָה כְּלָה דוֹר אַחֵר דוֹר, עַד מוֹשֶׁה רַבְּנוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם.

כָּל הַחֲכָמִים שֶׁעָמְדוּ אַחֵר חֲבוּר הַתְּלָמוּד וּבְנוּ [הַחֲבוּנוֹ] בּוֹ, וַיֵּצֵא לָהֶם שֵׁם בְּחֻכְמָתָם - הֵם הַנִּקְרָאִים 'גְּאוֹנִים'. וְכָל אֵלוּ הַגְּאוֹנִים שֶׁעָמְדוּ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל וּבְאַרְץ שְׁנַעַר [בְּבָבֶל] וּבְסַפְרַד וּבְצַרְפַּת - לָמְדוּ דָרַךְ הַתְּלָמוּד וְהוֹצִיאוּ לְאוֹר תְּעַלּוּמוֹתָיו וּבְאָרוֹ עֲנִינּוּ, לְפִי שֶׁדָּרַךְ עֲמָקָה דְרָפוֹ עַד לְמָאֵד; וְעוֹד, שֶׁהוּא בְּלִשׁוֹן אַרְמִי מְעַרְב עִם לְשׁוֹנוֹת אַחֲרוֹת, לְפִי שֶׁאוֹתָהּ הִלְשׁוֹן הִיָּתָה כְּרוּרָה לְכָל בְּשַׁנְעָר בְּעַת שֶׁחֲבַר הַתְּלָמוּד; אֲבָל בְּשַׁאֵר הַמְּקוֹמוֹת וְכֵן בְּשַׁנְעָר

שֶׁכָּל דוֹר וְדוֹר, לַעֲשׂוֹת סִיג לְתוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁשְׁמָעוּ מִמּוֹשֶׁה בְּפָרוּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשִׁמְרֶתֶם אֶת מִשְׁמַרְתִּי", עֲשׂוּ מִשְׁמֶרֶת לְמִשְׁמַרְתִּי. וְכֵן יִתְבָּאֵר מֵהֶם הַמִּנְהַגוֹת וְהַתְּקִנּוֹת שֶׁהִתְקִינוּ אוּ שֶׁנִּהְיָו כְּכָל דוֹר וְדוֹר, כְּמוֹ שֶׁרָאוּ בֵּית דִּין שֶׁל אוֹתוֹ הַדוֹר, לְפִי שֶׁאָסוּר לְסוּר מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִסּוּר מִן הַדְּבָר אֲשֶׁר יְגִידוּ לָךְ - יָמִין וּשְׂמָאל".

וְכֵן מִשְׁפָּטִים וְדִינֵין מְפֹלְאִים שֶׁלֹּא קְבֻלוֹם מִמּוֹשֶׁה, וְדָנוּ בָהֶם בֵּית דִּין שֶׁל אוֹתוֹ הַדוֹר בְּמִדּוֹת שֶׁהִתּוֹרָה נִדְרָשֶׁת בְּהֵן, וּפְסָקוֹ אוֹתָן הַזְּקָנִים, וְגָמְרוּ שֶׁהִדִּין כֶּף הוּא. הַכָּל חֲבַר רַב אֲשֵׁי בַּתְּלָמוּד, מִיּוֹמֹת מוֹשֶׁה וְעַד יָמָיו.

וְחֲבַרו חֲכָמֵי מִשְׁנֵה חֲבוּרִים אַחֲרֵים, לְפָרֵשׁ דְּבָרֵי הַתּוֹרָה: רַבִּי הוֹשַׁעְיָה תְּלָמִידוֹ שֶׁל רַבְּנוּ הַקְּדוֹשׁ, חֲבַר בְּאוֹר סֵפֶר בְּרֵאשִׁית [בראשית רבא]. וְרַבִּי יִשְׁמַעֵאל פָּרֵשׁ מִ"אֵלֶּה שְׁמוֹת" עַד סוֹף הַתּוֹרָה, וְהוּא הַנִּקְרָא 'מְכִילֵתָא'; וְכֵן רַבִּי עֲקִיבָה חֲבַר מְכִילֵתָא. וְחֲכָמִים אַחֲרֵים אַחֲרֵיהֶם חֲבַרו מְדַרְשׁוֹת. וְהַכָּל חֲבַר קִדְּם הַתְּלָמוּד הַבְּבָלִי.

נִמְצָא רַבִּינָא וְרַב אֲשֵׁי וְחֲבַרְיָהֶם, סוֹף גְּדוֹלֵי חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל הַמְּעַתִּיקִים תּוֹרָה שְׁבַעֲל פֶּה, וְשֶׁגִּזְרוּ גְזֵרוֹת וְהִתְקִינוּ תַקְנֹת וְהִנְהִיגוּ מִנְהַגוֹת וּפְשָׁטָה גְזֵרָתָם וְתַקְנֹתָם וּמִנְהַגוֹתָם כְּכָל יִשְׂרָאֵל, כְּכָל מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם.

וְאַחֵר בֵּית דִּינּוֹ שֶׁל רַב אֲשֵׁי, שֶׁחֲבַר הַתְּלָמוּד בִּימֵי בְנוֹ וְגָמְרוּ, נִתְפָּזְרוּ יִשְׂרָאֵל כְּכָל הָאֲרָצוֹת פְּזוּר יָתֵר, וְהִגִּיעוּ לְקִצּוֹת וְלֵאמִים הֶרְחִיקִים; וְרַבְתָּה קֶטְטָה בְּעוֹלָם, וְנִשְׁתַּפְּשׂוּ הַדְרָכִים בְּגִיסוֹת, וְנִתְמַעַט תְּלָמוּד תּוֹרָה, וְלֹא נִתְכַּנְּסוּ יִשְׂרָאֵל לְלַמַּד בִּישְׁבוֹתֵיהֶם אֲלֵפִים וְרַבְבוֹת כְּמוֹ שֶׁהָיוּ מִקִּדְּם.

אֶלֶּא מִתְקַבְּצִים יְחִידִים הַשְּׂרִידִים אֲשֶׁר ה' קוֹרָא כְּכָל עִיר וְעִיר וּבְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה, וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, וּמְבַיְנִים בְּחֲבוּרֵי הַחֲכָמִים פְּלָם, וַיּוֹדְעִים מֵהֶם דָּרַךְ הַמִּשְׁפָּט הַיָּאֵף הוּא.

וְכָל בֵּית דִּין שֶׁעָמַד אַחֵר הַתְּלָמוּד כְּכָל מְדִינָה

6. ויקרא-אחרי-מות, יח, ל. 7. דברים-שופטים, יז, יא.

עשו. . למשמרת: גורים אלו יסודם בכתוב "עשו משמרת" - לקו"ש ח"ל ע' 11. כל ישראל: בכל הזמנים, תקנות שהסכימו עליהן יש בהן תוקף מצוות דרבנן - לקו"ש חכ"ט ע' 110.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

פֶּה כְּלֵה סְדוּרָה בְּפִי הַכֹּל - בְּלֹא קִשְׁיָא וְלֹא פְרוּק, לֹא זֶה אוֹמֵר בְּכֹה וְזֶה אוֹמֵר בְּכֹה, אֲלֵא דְבָרִים בְּרוּרִים קְרוּבִים נְכוּנִים, עַל פִּי הַמְשַׁפֵּט אֲשֶׁר יִתְבָּאֵר מִכָּל אֵלוֹ הַחַבּוּרִים וְהַפְּרוּשִׁים הַנִּמְצָאִים מִימּוֹת רַבְּנֵי הַקְּדוּשׁ וְעַד עַכְשָׁו.

עַד שִׁיְהִי כָּל הַדִּינֵינִי גְלוּיִן לְקַטֵּן וְלַגְדוֹל בְּדִין כָּל מִצְוָה, וּבְדִין כָּל הַדְּבָרִים שֶׁתִּקְּנוּ חֻכְמִים וְנִבְיָאִים. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר - כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵהָא אֲדָם צָרִיף לְחַבּוּר אַחַר בְּעוֹלָם בְּדִין מְדִינֵי יִשְׂרָאֵל, אֲלֵא יִהְיֶה חַבּוּר זֶה מְקַבֵּץ לְתוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה כְּלֵה, עִם הַתְּקָנוֹת וְהַמְנַהֲגוֹת וְהַגְּזֵרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ מִימּוֹת מִשָּׁה רַבְּנֵי וְעַד חַבּוּר הַתְּלָמוּד, וְכִמוֹ שֶׁפָּרְשׁוּ לָנוּ הַגְּאוּנִים בְּכָל חַבּוּרֵיהֶם שֶׁחַבְּרוּ אַחַר הַתְּלָמוּד. לְפִיכָּה קָרָאתִי שֵׁם חַבּוּר זֶה 'מִשְׁנֵה תוֹרָה' - לְפִי שֶׁאֲדָם קוֹרָא תוֹרָה

השנת הראב"ד

ויודע . . . ביניהם א"א סבר לתקן ולא תיקן כי הוא עוב דרך כל המחברים אשר היו לפניו כי הם הביאו ראייה לדבריהם וכתבו הדברים בשם אומרו והיה לו בזה תועלת גדולה כי פעמים רבות יעלה על לב הדיין לאסור או להתיר וראייתו ממקום אחד ואילו ידע כי יש גדול ממנו הפליג שמועתו לדעת אחרת היה חוזר בו. ועתה לא אדע למה אתחזר מקבלתי ומראייתי בשביל חבורו של זה המחבר. אם החולק עלי גדול ממני הרי טוב ואם אני גדול ממנו למה אבטל דעתי מפני דעתו. ועוד כי יש דברים שהגאונים חולקים זה על זה וההמתחר בירר דברי האחד וכתבם בחיבורו ולמה אסמוך אני על בירורו והיא לא נראית בעיני ולא אדע החולק עמו אם הוא ראוי לחלוק אם לא. אין זה אלא כל קבל די רוח יתירא ביה:

שֶׁבְּכָתֵב תַּחֲלָה, וְאַחַר

כֶּף קוֹרָא בְּזֵה, וְיוֹדֵעַ •

מִמְּנֵי תוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה

כְּלֵה, וְאֵינוֹ צָרִיף לְקִרוֹת

סֵפֶר אַחַר בִּינְיָהֶם.

וְרֵאִיתִי לְחַלֵּק חַבּוּר זֶה

הַלְּכוֹת הַלְּכוֹת בְּכָל עֲנָן

וְעֵנָן, וְאַחֲלַק הַהַלְּכוֹת

לְפָרְקִים שְׁבָאוֹתוֹ עֲנָן;

וְכָל פָּרֵק וּפָרֵק אֲחַלֵּק

אוֹתוֹ לְהַלְּכוֹת קְטַנוֹת,

כְּדֵי שִׁיְהִי סְדוּרִים עַל

פֶּה.

אֵלוֹ הַהַלְּכוֹת שְׁבַכְל עֲנָן

וְעֵנָן - יֵשׁ מֵהֶן הַלְּכוֹת שֶׁהֵן מְשַׁפְּטֵי מִצְוָה אַחַת

בְּלִבָּד, וְהִיא הַמִּצְוָה שִׁישׁ בֶּה דְבָרֵי קְבֵלָה הַרְבֵּה

וְהוּא עֲנָן פְּגָנִי עֲצָמוֹ, וְיֵשׁ מֵהֶם הַלְּכוֹת שֶׁהֵם

כּוֹלְלִים מְשַׁפְּטֵי מִצְוֹת הַרְבֵּה, אִם יִהְיֶה אוֹתָן

הַמִּצְוֹת כְּלָן בְּעֵנָן אַחַד; מִפְּנֵי שֶׁחֲלוּק חַבּוּר זֶה

לְפִי הַעֲנָנִים, לֹא לְפִי מִנְּגֵן הַמִּצְוֹת, כִּמוֹ שִׁיְתְּבָאֵר

לְקוֹרָא בּוֹ.

בִּימֵי הַגְּאוּנִים, אֵין אֲדָם מְפִיר אוֹתָהּ הַלְּשׁוֹן עַד שְׁמִלְמָדִים אוֹתוֹ.

וְשִׂאֵלוֹת רַבּוֹת שׁוֹאֲלִין אֲנָשִׁי כָּל עִיר וְעִיר לְכָל גְּאוּן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵיהֶם, לְפָרֵשׁ לָהֶם דְּבָרִים קְשִׁים שְׁבַתְלָמוּד, וְהֵם מְשִׁיבִים לָהֶם כְּפִי חֻכְמָתָם, וְאוֹתָם הַשׁוֹאֲלִים מְקַבְּצִים הַתְּשׁוּבוֹת, וְעוֹשִׂין מֵהֶן סִפְרִים לְהִבִּין מֵהֶם.

גַּם חַבְּרוּ הַגְּאוּנִים שְׁבַכְל דוֹר וְדוֹר, חַבּוּרִים לְבָאֵר הַתְּלָמוּד: מֵהֶם מִי שֶׁפָּרֵשׁ הַלְּכוֹת יְחִידוֹת, וּמֵהֶם מִי שֶׁפָּרֵשׁ פְּרָקִים יְחִידִים שֶׁנִּתְקַשְׁוּ בִּימֵיו, וּמֵהֶם מִי שֶׁפָּרֵשׁ מִסְכָּתוֹת וְסִדְרִים.

וְעוֹד חַבְּרוּ הַלְּכוֹת פְּסוּקוֹת, בְּעֵנָן הָאָסוּר וְהַמְתָּר וְהַחֵיב וְהַפְּטוּר, בְּדְבָרִים שֶׁהִשְׁעָה צְרִיכָה לָהֶם, כְּדֵי שִׁיְהִי קְרוּבִים לְמַדְע מִי שֶׁאֵינוֹ יְכוֹל לִירֵד לְעַמְקוֹ שֶׁל תְּלָמוּד. וְזוֹ הִיא מְלֹאכֶת ה' שֶׁעָשׂוּ בֶּה כָּל גְּאוּנֵי יִשְׂרָאֵל, מִיּוֹם שֶׁחַבְּרוּ הַתְּלָמוּד וְעַד זְמַן זֶה, שֶׁהִיא שְׁנֵה שְׁמִינִית אַחַר מֵאָה וְאַלְף לְחַרְפֵּן הַבֵּית, וְהִיא שְׁנַת אַרְבַּעַת אֲלָפִים וְתִשְׁעַ מֵאוֹת וְשִׁלְשִׁים וְשִׁבְעַ לְבְרִיאַת עוֹלָם.

וּבְזִמְן הַזֶּה תְּכַפּוּ צְרוֹת יְתֵרוֹת, וְדַחְקָה שְׁעָה אֶת הַכֹּל, וְאַבְדָּה חֻכְמַת חֻכְמֵינוּ, וּבִינַת נְבוּנֵינוּ נִסְתַּתְּרָה; לְפִיכָּה, אוֹתָן הַפְּרוּשִׁין וְהַהַלְּכוֹת וְהַתְּשׁוּבוֹת שֶׁחַבְּרוּ הַגְּאוּנִים, וְרָאוּ שֶׁהֵם דְּבָרִים מְבֹאֲרִים, נִתְקַשְׁוּ בְּלִמְנֵי, וְאֵין מִבֵּין עֲנִינֵיהֶם כְּרָאוּי אֲלֵא מְעַט בְּמִסְפָּר. וְאֵין צָרִיף לומר, הַתְּלָמוּד עֲצָמוֹ: הַבְּבִלִי, וְהִירוּשְׁלָמִי, וְסַפְרָא, וְסַפְרִי, וְהַתְּלוּסְפָּתוֹת - שֶׁהֵם צְרִיכִין דַּעַת רַחְבָּה וְנִפְשׁ חֻכְמָה וְזִמְן אַרְף, וְאַחַר כֶּף יוֹדֵעַ מֵהֶם הַדְּרָף הַנְּכוּחָה בְּדְבָרִים הָאָסוּרִים וְהַמְתָּרִים וְשָׂאֵר דִּינֵי תוֹרָה הִיאֵף הוּא.

וּמִפְּנֵי זֶה נַעֲרַתִּי חֲצִנִּי [הַתְּעוֹרְרַת], אֲנִי מִשָּׁה כֶּן מִיִּמּוֹן הַסְּפָרְדִי, וְנִשְׁעַנְתִּי עַל הַצּוּר בְּרוּף הוּא, וּבִינּוֹתִי בְּאֵלוֹ הַסְּפָרִים, וְרֵאִיתִי לְחַבְּר דְּבָרִים הַמְתְּבָרְרִים מִכָּל אֵלוֹ הַחַבּוּרִים, בְּעֵנָן הָאָסוּר וְהַמְתָּר הַטְּמֵא וְהַטְּהוֹר עִם שָׂאֵר דִּינֵי הַתּוֹרָה, כְּלָם בְּלִשׁוֹן בְּרוּרָה וְדָרָף קְצָרָה, עַד שֶׁתְּהֵא תוֹרָה שְׁבַעַל

כפי חכמתם: דיוק הלשונות "חכמה" "בינה" ו"דעת" - לקו"ש חכ"ג ע' 86 הע' 49. זמן זה: זמן וסדר כתיבת חלקי הספר - לקו"ש ח"כ ע' 547, אג"ק ח"ט ע' מ. מיימון: מקור השם 'מיימון' - סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 200. קורא . . . תחילה: ההכרח בלימוד תורה שבכתב בפני עצמה - לקו"ש חכ"ז ע' 159 והע' 14 בשוה"ג, יין מלכות ס"ו. ויודע: מטרת הספר לדעת ממנו את דיני התורה - לקו"ש חט"ז ע' 374. הלכות הלכות: כל פרט המובא בספר זה נוגע להלכה - לקו"ש ח"כ ע' 16, חכ"ג ע' 35. חוץ מההקדמה - לקו"ש חכ"ג ע' 230 הע' 13. מעלת לימוד ההלכות ללא אריכות

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

וּמְנִינְ מְצוֹת הַתּוֹרָה הַנּוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת, שֵׁשׁ מְאוֹת וּמִהֶם מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שְׁלֹשׁ מְאוֹת וְשִׁשִּׁים וְחֲמִשׁ, וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מְצוֹת: מֵהֶם מְצוֹת עֲשֵׂה מְאוֹת; וְשִׁמּוֹנָה וְאַרְבָּעִים, סִימָן לָהֶם מְנִינְ אֲבָרְיוֹ שֶׁל אָדָם;

וּמִהֶם מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שְׁלֹשׁ מְאוֹת וְשִׁשִּׁים וְחֲמִשׁ, סִימָן לָהֶן מְנִינְ יְמֵי שְׁנַת הַחֲמָה.

הפניות לשיחות קודש

השקלא וטריא – סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 199. סימן להם: הצורך בסימן – לקו"ש חכ"ג ע' 230 הע' 13. ימי שנת החמה: הקשר בין מצוות לא תעשה וימי שנת החמה – לקו"ש חכ"ג ע' 67 הע' 72.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום רביעי עמ' א

משנה

המשנה מביאה פרטי דינים נוספים בענין בן סורר, שבלעדיהם אינו נעשה בן סורר: הִיָּה אֶחָד מֵהֶם – אביו או אמו, נִידָם – ידו קטועה, או חִיָּגַר – רגלו קטועה, או אֵלֶם – שאינו מדבר, או סוּמָא – שאינו רואה, או חֲרָשׁ – שאינו שומע, אִינוּ – אין הבן נֶעֱשֶׂה בֶן סוֹרֵר וּמוֹרֵד, שְׁנַאֲמַר (דברים כא יט) 'וְתַפְּשׂוּ בּוֹ אֲבִיו וְאִמּוֹ, וּמִשְׁמַע שְׁצִרְיָךְ שִׁיּוּכְלוֹ לַתְּפוּס בּוֹ, וְלֹא גְדַמִּין. וְנֹאמַר עוֹד 'וְהוֹצִיאֻ אוֹתוֹ, וּמִשְׁמַע שְׁצִרְיָךְ שִׁיּוּכְלוֹ לַהֲלֵךְ וְלַהּוֹצִיאֻ, וְלֹא חֲנָרִין. עוֹד נֹאמַר (שם כא ב) 'וְאָמְרוּ אֵל זְקֵנֵי עִיר, וּמִשְׁמַע שְׁצִרְיָךְ שִׁיּוּכְלוֹ לַדְּבַר, וְלֹא אֲלָמִין. וְנֹאמַר עוֹד שֶׁהֵם אוֹמְרִים לְבֵית דִּין 'בְּגֵנוּ זֶה, וּמִשְׁמַע שֶׁהֵם צֹרִיכִים לְרִאוֹת אוֹתוֹ, וְלֹא סוּמִין. וְנֹאמַר עוֹד שֶׁהֵם אוֹמְרִים לְבֵית דִּין 'אִינְנוּ שׁוֹמְעֵי בְּקוֹלְנוּ, וּמִשְׁמַע שְׁצִרְיָךְ שִׁיּוּכְלוֹ לַשְׁמוֹעַ, וְלֹא חֲרָשִׁין, שֶׁאֵם הֵיוּ חֲרָשִׁים אִיךְ יִדְעוּ שֶׁהֵבֵן אִינוֹ שׁוֹמֵעַ בְּקוֹלָם, הֲלֹא לֹא יִכְלוּ לַשְׁמוֹעַ כְּשֶׁאֲמַר לָהֶם הֵבֵן שֶׁאִינוֹ מִקְבֵּל אֶת דְּבָרֵיהֶם.

המשנה מבארת את סדר הדברים הנעשים בבן סורר: אביו ואמו מוכיחים אותו וּמְתַרְיִין בּוֹ בְּפָנָיו שְׁלֹשָׁה, שאם ימשיך בדרכו ילקח. לא שמע בקולם, מביאין אותו לבית דין וּמְלַקְיִין אוֹתוֹ. אם גם אחרי המלקות לא שב מדרכו וְחָנָר וְקָלָל – שב למעשי הרעים והיה זולל וסובא, נִדוֹן בְּעֶשְׂרִים וְשִׁלְשָׁה דִּינִים, וְאִינוֹ נִכְקָל עַד שִׁיְהִי שֵׁם – בין עשרים ושלשה וּשְׁלֹשָׁה דִּינִים וְשִׁלְשָׁה הֲרָאוֹנוֹשִׁים שֶׁפִּסְקוּ לוֹ מַלְקוֹת, שְׁנַאֲמַר (דברים כא ב) 'וְאָמְרוּ אֵל זְקֵנֵי עִיר וּבְגֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמוֹרֵד, וּמְדוּקָה מִהֵמִילָה 'זֶה' שֶׁהַכוּוֹנָה וְהִיוּ שְׁלֹקָה בְּפָנָיֶכֶם.

נמרא

הגמרא דנה בדברי המשנה שאם אחד מהם גידם או חיגר וכדומה, אינו נעשה בן סורר: שְׁמַעַת מִיָּמָה – יש לך ללמוד מדברי המשנה ראייה לשיטת שמואל (לעיל מה) הסובר שפְּעֻעִין קָרָא בְּדִבְתֵיב – שמצוה הכתובה בתורה, יש לקיימה עם כל הפרטים הכתובים בפסוק כפשוטם, ודבר זה מעכב אפילו בדיעבד. שהרי נאמר במשנה, שאם אחד מהם חיגר וכדומה, אינו נעשה בן סורר, מפני שאין אפשרות לקיים את כל הפרטים הכתובים בפסוק. דוחה הגמרא: אין להביא ראייה ממשנתינו לשמואל, כיון ששְׁאֵאֵנִי הֵבֵא – שונה הדבר כאן,

תַּעֲשׂוּן בֶּן לַח' אֲלֵהֶיכֶם, כלומר מה שאתם מצווים לעשות לעבודה זרה, כגון ניתוח מזבח, איבוד שם השם וכדומה, לא תעשו לה' אלהיכם. וכיון שלא מצוי שלא תהיה בעיר אפילו מזוזה אחת או ספר

שיש בו אוכרה, על כן אמר רבי אליעזר, ששעיר הנידחת לא היתה ולא עתידה להיות.

הגמרא מביאה תנא הסובר שהיתה עיר הנידחת: אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, אֲנִי רֵאִיתִיהָ – את עיר הנידחת, וַיִּשְׁבַּחַתִּי עַל תִּלְיָה – על חורבותיה. הגמרא מביאה דין נוסף בתורה שאמרו עליו שלא היה ולא עתיד להיות: בְּמֵאֵן אֲוֹלָא הָא דְתַנְיָא – כדעת איזה תנא נשנתה ברייתא זו, בֵּית הַמְנוּעֵה בְּצַרְעָתָה, לֹא הָיָה וְלֹא עָתִיד לְהִיּוֹת, וְלָמָּה נִכְתַּב בתורה, אלא דְרוּשׁ וְקַבֵּל שְׂכָר עַל הַלִּימוּד. בְּמֵאֵן – כדעת איזה תנא נאמרו דברים אלו, בְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן. וְהֵנֵן בְּמִשְׁנַה (נגעים פ"ב מ"ג), רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר, לְעוֹלָם אֵין תְּכִית מְמָא עַד שִׁרְאָה בְּשֵׁתִי גְרִיסִין עַל שֵׁתִי אֲבָנִים בְּשֵׁתִי בְּתַלְמִים בְּקֶרֶן וְזֵית, אֲרִיבּוֹ בְּשֵׁנֵי גְרִיסִין וְרַחֲבוֹ בְּגִרְסִים, כלומר צריך שהנגע יראה באחת מפינות הבית, במקום המפגש של שתי קירות, ואורכו יהיה שני גריסים, חציו האחד על קיר זה, וחציו השני נמשך על הקיר השני. רוחב הנגע גריס, באופן שעל כל קיר יראה נגע בשיעור של גריס על גריס, שהוא השיעור הקטן ביותר של נגע. ומאחר וזה אינו מצוי כלל, אמרה הברייתא שבית המנוגע לא היה ולא עתיד להיות.

מבארת הגמרא: מֵאִי טַעְמָא דְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן. משום שבפסוק המתאר את הנגע בבית נאמר (ויקרא יד לו) 'וְהָיָה הַנֶּגַע בְּקִירָת הַבַּיִת וְגו' וּמִרְאִיהֶן שֶׁפֵּל מִן הַקִּיר, כְּתִיב בְּסוֹף הַפְּסוּק 'קִיר, וְכְתִיב בְּתַחֲלִיל הַפְּסוּק 'קִירוֹת, אִיזְהוּ קִיר שֶׁהוּא בְּשֵׁתִי קִירוֹת, הֵיוּ אֲוִיר זֶה קֶרֶן וְזֵית שֶׁשֶׁם נִפְגַּשִׁים שְׁתֵּי הַקִּירוֹת.

הגמרא מביאה דעות תנאים הסוברים שהיו מקרים של בית מנוגע: תַּנְיָא בְּבֵרִיתָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צְדוּק, מְקוּם הָיָה בְּתַחוּם הַעִיר עֵזְרָה, וְהָיוּ קוֹרִיין אוֹתוֹ חוֹרְבָתָא מְנִירְתָא – חורבה מנוגעת, כלומר בעבר עמד שם בית מנוגע בצרעת וסותרו את האבנים המנוגעות ופיננס משם ונשארה חורבה. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן אִישׁ בְּפֶרַע, פְּעַם אֶחָת הִלְכְּתִי לְגִלְיָל, וְרֵאִיתִי מְקוּם שְׁמִצְיָיִן אוֹתוֹ – עשו שם סימן כדי שלא יאהילו על אותו מקום ויטמאו ממנו באהל, וְאָמְרוּ שְׁאֲבָנִים מְנוּעָעוֹת – אבנים של בית מנוגע פִּינוּ לְשֵׁם, ואבנים אלו מטמאות את המאהיל עליהן.

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון כ"ה שבט ~

הלכות טמאת אכלין

פרק רביעי

(1) יבאר כמה שיעור אוכלין ומשקין לטמא עצמם או אחרים. ודין אם כל האוכלין והמשקין מצטרפים לשיעור. דברים שהניחם בחמה ונתמעטו או הניחם בגשמים ונתפחו. ודין כל ששיעורם וטומאתם שוים או טומאתם ולא שיעורם או שיעורם ולא טומאתם.

א. פמה² שיעור אכלין לטמאה? לטמאת עצמן - כל שהן. אפלו שמשום או חרדל מתטמא. שונאמר: כל האכל אשר יאכל - כל שהוא³. ואין אכל טמא מטמא אכל אחר או משקין או ידים עד שיהיה בו כביצה בלא קלפתה⁴. וכן האוכל אכלין טמאים - אינו נפסל⁵ עד שיאכל כביצה ומחצה⁶. וזהו חצי פרס.

(2) תורת כהנים פרשת שמיני פרק ט הלכה א. (3) דרשו זאת מהתיבה "כל" המיותרת. (4) הקליפה הקשה. פסקי חכמים בעירובין פג, א. (5) מלאכול תרומה וקדשים. בפרק ח מהלכות אבות הטומאות הלכה ו נתבאר, שחכמים גזרו טומאה על האוכל אוכלין טמאים או שותה משקין טמאים, לתרומה ולקדשים. ובגמרא נקראה טומאה זו "פסול גווייה". (6) בהלכות אבות הטומאות שם כתב רבינו "כביצה ומחצה שוחקות" פירוש קימעא יותר.

ב. המשקין מתטמאין כל שהן, ומטמאין⁷ בכל שהן. אפלו טפת משקין טמאים פחדל שנגעה באכלין או בכלים או במשקין אחרים - נטמאו. ואף על פי כן, אין השותה משקין טמאין נפסל עד שישותה רביעית⁸, כמו שבארנו.

(7) אחרים. (8) כביצה וחצי שהן רביעית הלוג.

ג. כל המשקין מצטרפין לפסל את הגויה לרביעית. וכל האכלין מצטרפין לכביצה לטמא טמאת אכלים, ולכחצי פרס לפסל את הגויה. אפלו חטה עם קמח עם בצק עם תאנה וכשור וכיציא באלו - הכל מצטרף.

ד. העור⁹ המחרב בפשר¹⁰, והמרק¹¹ והמבליין¹², והאלל¹³ - אף על פי שמקצתו חשב עליו¹⁴ ומקצתו לא חשב עליו, מקצתו פלטתו תיה¹⁵ ומקצתו פלטתו ספין¹⁶ - והעצמות המחרבות בפשר, והגידים, והמקומות הרפים מן הקרנים ומן

הקלפים, והקנפים והנוצה, והמקומות הרפים מן הצפרנים ומן החרטום המבלעין בפשר - כל אחד מאלו מתטמאין ומטמאין, ומצטרפין לכביצה¹⁷ או לכחצי פרס¹⁸.

(9) בחולין קיז, שנינו: העור והרוטב והקופה והאלל והעצמות והגידין והקרניים והטלפיים מצטרפים לטמא טומאת אוכלין. ורבינו מביא כאן את הדינים שנאמרו במשנה כפי שנתבארו בגמרא. (10) עור כשהוא לעצמו אינו מטמא, מפני שאינו ראוי לאכילה, אבל אם הוא דבוק בפחות מכביצה בשר הוא משלימו לכביצה ומטמא, מפני שהוא שומר לבשר וכל השומרים מטמאים (עוקצין פרק א משנה א). (11) במשנה כתוב: "הרוטב". בגמרא שם (קכ, א) פירש אביי ציר סמך המתמזה מן הבשר, ורבא פירש "שומנא" (פירש רש"י השומן שעל המרק) וכנראה "מרק" הוא אחד משני אלה. (12) פירוש "קיפה" שבמשנה, כרב פפא שם. (13) חתיכות קטנות של בשר שנשאר דבוקות בעור אגב הפשוט. (14) לאכילה. שם קכא, א. (15) חיה אכלה את הבשר והשאירה את העור ושרידי בשר דבוקים בו. (16) כשהפשיטו את הבהמה בסכין נפלטו מתחת פי הסכין. שם נאמרו שני הפירושים הללו היינו: א. מקצתו חישב ומקצתו לא חישב; ב. מקצתו פלטתו חיה ומקצתו סכין, וקיבל רבינו את שניהם להלכה. (17) לטמא אוכלין. (18) לפסול את הגווייה. כל הדברים שנימנו בהלכה זו אינם מקבלים טומאת אוכלין בפני עצמם. אבל משלימים את השיעור כשיש עמהם אוכל אחר פחות מכשיעור.

ה. כביצה אכלין טמאים שהניחן בחמה ונתמעטו¹⁹ - אינן מטמאים. וכן פזית מן המת או מן הנבלה ובעדשה מן השרץ²⁰ שהניחן בחמה ונתמעטו - טהורין.

(19) נתייבשו מחמת חום השמש וצמקו ולא נשאר בהם כביצה. (20) נתבאר בפרק ד מהלכות אבות הטומאות הלכה ב ששמנה שרצים האמורים בתורה מטמאים בכעדרה (ראה שם הלכה י"ג, פנים והערות, פרטי הלכה זו והלכה ו).

ו. פזית חלב ודם ונותר²¹ ופגול²² שהניחן בחמה ונתמעטו - אין חביבין עליהן פרת. הניחן בגשמים²³ ונתפחו²⁴ - חזרו לכמות שהיו. בין לטמאה²⁵ חמורה²⁵, בין לטמאה קלה²⁶, בין לאסור²⁷.

(21) בשר קדשים שנשאר אחר הזמן שקבעה התורה לאכילתו. (22) אם הכהן המקריב את הקרבן חישב בשעת עבודתו לאכול את הבשר אחר הזמן שקבעה תורה - הרי זה פיגול. והאוכל כזית מאחד הדברים שנימנו כאן עונשו כרת. (23) את אותם הכזיתים שנתמעטו. (24) ויש בהם כזית. (25) מת ונבילה. (26) טומאת אוכלין.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון כ"ה שבט - ספר טהרה - הלכות טומאת אוכלין קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

43) שניהם מטמאים בכזית, אבל מת מטמא טומאת שבעה ומטמא באוהל מה שאין כן נבילה. (44) מטמא במשא בלי נגיעה ושיעורו בכזית. (45) שיעורו בכעדה ואינו מטמא במשא.

יב. אֶכְלִין טְמָאִים - שְׁעוּרָם שְׁוָה, שֶׁכֵּל אֶכֶּל טְמָא אֵינוֹ מְטַמֵּא⁴⁶ אֶלָּא כְּבִיצָה, וְטַמְאָתָם שְׁוָה⁴⁷, שֶׁכֵּל אֶכֶּל טְמָא אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא בְּמַגֵּעַ וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לֹא אֶדָם וְלֹא בָלִים, לְפִיכָף מְצַטְרְפִין לְטַמֵּא פְקֵל שְׂבִשְׁנֵיהֶן. פִּיזָד? פְּחֲצֵי בִיצָה אֶכֶּל רֵאשׁוֹן⁴⁸ וְכִחְצֵי בִיצָה אֶכֶּל שְׁנֵי שְׂבָלְלָן זֶה בְּזָה - הָרִי זֶה שְׁנֵי, וְאִם נִגַּע בְּתֵרוּמָה - פִּסְלָה⁴⁹. פְּחֲצֵי בִיצָה אֶכֶּל שְׁנֵי וְכִחְצֵי בִיצָה אֶכֶּל שְׁלִישֵׁי שְׂבָלְלָן - הָרִי זֶה שְׁלִישֵׁי⁵⁰. וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּזָה. אֶפְלוֹ חֲצֵי בִיצָה אֶכֶּל רֵאשׁוֹן וְכִחְצֵי בִיצָה אֶכֶּל רְבִיעֵי שֶׁל קֹדֶשׁ שְׂבָלְלָן זֶה בְּזָה - הָרִי הַכֹּל רְבִיעֵי⁵¹.

46) אוכלין אחרים. (47) כל האוכלין חומרת טומאתם שווה ואפילו האחד ראשון לטומאה והשני רביעי אין לראות בזה הבדל מהותי אלא מקרי, שזה נגע באב וזה נגע בשלישי. (48) אוכל הנוגע באב הטומאה נעשה ראשון ועושה את הנוגע בו שני לטומאה וכן הלאה. (49) היא עצמה פסולה, אבל אינה פוסלת תרומה אחרת בנגיעתה. (50) ופוסל את הקודש, אבל לא את התרומה, שאין רביעי לתרומה. (51) ואינו פוסל את הקודש, שאין חמישי בקודש אלא בפרה אדומה. משמיענו, שאין אנו תופסים את הממוצע לומר הראשון משפיע להעלות במקצת את כוחה של טומאת הרביעי.

יג. כְּבִיצָה אֶכֶּל רֵאשׁוֹן וְכְבִיצָה אֶכֶּל שְׁנֵי שְׂבָלְלָן זֶה בְּזָה - הַכֹּל רֵאשׁוֹן⁵². חֲלָקָן⁵³ - כֹּל אֶחָד מֵהֶן שְׁנֵי⁵⁴. נָפֵל זֶה לְעֶצְמוֹ [וְזֶה לְעֶצְמוֹ] עַל פְּכָר שֶׁל תְּרוּמָה - פִּסְלוּהוּ⁵⁵. נָפְלוֹ שְׁנֵיהֶן פְּאָחַד - עֲשָׂאוּהוּ שְׁנֵי⁵⁶.

52) מפני שיש כאן שיעור שלם של ראשון. (53) לשני חלקים. (54) שהרי אין בראשון לבדו כשיעור. (55) נעשה שלישי ואינו פוסל אחרים. בכל מקום שאתה מוצא ההגדרה של פסול, הכוונה שאינו מטמא ואינו פוסל אחרים. (56) שהרי נגע בבת אחת בשיעור שלם של ראשון.

יד. כְּבִיצָה אֶכֶּל שְׁנֵי וְכְבִיצָה אֶכֶּל שְׁלִישֵׁי שְׂבָלְלָן זֶה בְּזָה - הָרִי הַכֹּל שְׁנֵי. חֲלָקָן - כֹּל אֶחָד מֵהֶן שְׁלִישֵׁי. נָפֵל זֶה לְעֶצְמוֹ [וְזֶה לְעֶצְמוֹ] עַל פְּכָר שֶׁל תְּרוּמָה - לֹא פִסְלוּהוּ. נָפְלוֹ שְׁנֵיהֶן פְּאָחַד - פִּסְלוּהוּ, מִפְּנֵי שֶׁעֲשָׂאוּהוּ שְׁלִישֵׁי.

טו. כְּבִיצָה אֶכֶּל רֵאשׁוֹן וְכְבִיצָה אֶכֶּל שְׁלִישֵׁי שְׂבָלְלָן זֶה בְּזָה - רֵאשׁוֹן⁵⁷. חֲלָקָן - זֶה שְׁנֵי וְזֶה שְׁנֵי, שֶׁהִשְׁלִישֵׁי שֶׁנִּגַּע בְּרֵאשׁוֹן נֶעֱשָׂה שְׁנֵי.

57) כולו כראשון.

27) אכילה. ואם הניח בגשמים פחות מכזית מעיקרו ותפח עד לכזית אסור מדברי סופרים.

ז. עָלִי בְּצָלִים²⁸ וּבְגֵי בְּצָלִים²⁹ שֶׁהֵן חֲלוּלִין: אִם יֵשׁ בָּהֶם רִיר - מְשַׁתְּעֵרִין כְּמוֹת שֶׁהֵן³⁰; וְאִם הֵיוּ חֲלוּלִין וְרִיקָנִים - מְמַעֵף אֶת חֲלָלָן³¹.

28) עוקצין פרק ב משנה ח. עלים אלה דומים לקנים חלולים ובתוכם ריר סמיך. (29) העלים היוצאים מבצלים שאינם מחוברים לקרקע. (30) מפני שגם הריר נאכל ולכן מצטרף לשיעור כביצה. (31) ואם אין כשיעור אחר שמיעכו אינו מטמא.

ח. פֶת סְפָגְנִין³² - מְשַׁתְּעֵרֶת כְּמוֹת שֶׁהִיא³³. וְאִם יֵשׁ בָּהּ חֲלָלָה³⁴ - מְמַעֵף אֶת חֲלָלָה.

32) נקבובי כספוג. (33) עם הנקבים הקטנים. (34) מקום ריק גדול.

ט. בֶּשֶׂר הַעֵגֶל שֶׁנִּתְּפַח³⁵ וּבֶשֶׂר זָקָה שֶׁנִּתְּמַעֵטָה³⁶ - מְשַׁתְּעֵרִין כְּמוֹת שֶׁהֵן³⁷.

35) בבישול. בשר עגל רך גדל כשמבשלים אותו הרבה (רבינו שם). (36) בשר כזה מצטמק ומתמעט בבישול. (37) כפי כמותם בשעת הנגיעה. כגירסת רב ורבי חייא ורבי יוחנן במנחות נד, א.

י. הָאֵגוֹז וְהַתְּמָרִים וְהַשֶּׁקֶד הַמִּתְקַרְקָשִׁים³⁸ - מְשַׁתְּעֵרִין כְּמוֹת שֶׁהֵן.

38) המתקשקים. כשהם לחים אינם מקשקים וכשהם מתייבשים ומצטמקים כן מקשקים.

יא. כֹּל שֶׁטַמְאָתוֹ³⁹ וְשִׁעוּרוֹ שְׁוִין - מְצַטְרְפִין זֶה עִם זֶה. הֵיוּ טַמְאָתָן שְׁוִין אֶכֶּל לֹא שְׁעוּרָן, שְׁעוּרָן אֶכֶּל לֹא טַמְאָתָן - אֵין מְצַטְרְפִין וְאֶפְלוֹ לְטַמֵּא פְקֵל שְׂבִשְׁנֵיהֶן⁴⁰. פִּיזָד טַמְאָתוֹ וְלֹא שְׁעוּרוֹ? כְּגוֹן בֶּשֶׂר הַמֵּת⁴¹ וְרָקָב שְׁלוֹ⁴². שְׁעוּרוֹ וְלֹא טַמְאָתוֹ? כְּגוֹן בֶּשֶׂר הַמֵּת וּבֶשֶׂר הַנְּבֵלָה⁴³. וְאֵין צָרִיף לֹמֵר, שְׂאִם לֹא הֵיוּ שְׁוִים לֹא בְשִׁעוּר וְלֹא בְטַמְאָה, כְּגוֹן בֶּשֶׂר נְבֵלָה⁴⁴ וּבֶשֶׂר הַשְּׂרִץ⁴⁵ - שְׂאִין מְצַטְרְפִין.

39) חומרת הטומאה. (40) ואין אנו אומרים הרי הטומאה החמורה כוללת גם טומאה קלה וראוי לה לחמורה להצטרף עם הקלה לכשיעורו, וכן לעניין הבדל בשיעורים יצטרף הדבר ששיעורו קטן עם זה ששיעורו יותר גדול, כשיש בשניהם יחד כדי השיעור הגדול. ולמה אין מצטרפים? מפני שהם שני מיני טומאה. (41) שמתמא בכזית. (42) בשר המת שהרקיב, ששיעורו במלוא חפניו (הלכות טומאת מת פרק ב הלכה י"א). ובכן שיעורם אינו שווה, אבל טומאתן שווה, שניהם מטמאים טומאה חמורה במשא ובאוהל. [ואף על פי שמת מטמא במגע ורקב לא, אין בכך שינוי בעצם חומרת הטומאה, אלא מפני שאי אפשר לו ליגע בכזית שלם או במלוא חפניו, שהרי הבשר התפורר לפירוורים זעירים].

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12) לפסול את האדם האוכלו מלאכול בתרומה, ראה למעלה פ"ד ה"א. בחולין קיח, א למדו דיני יד ושומר מהמקרא.

ג. פ"ש¹³ ש"ד לטמאה, כ"ד יש יד להכשר¹⁴. שאם הכשר היד - הכשר כל האכל התלוי בו¹⁵. ויש יד לפחות מקונית¹⁶. ויש שומר לפחות מפול¹⁷. ושומר שחלקו¹⁸ - אינו מצטרף עם האכל¹⁹.

13) חולין קיח, ב. 14) נתבאר כבר, שאוכל אינו מקבל טומאה כל זמן שלא הורטב באחד משבעת המשקין שנמנו למעלה (פ"א ה"ב). 15) כ"ד יוחנן שם. 16) הכוונה לטומאת עצמו, בהתאם לדעת רבינו (למעלה בפ"ד ה"א) שטומאת עצמו בכל שהן (ראה 'תוספות' שם ד"ה אין יד). 17) כ"ד יוחנן שם. מלשונו משמע שאין יד לפחות מכלול. פול = מין שעועית, ואין בו כחצי זית (ראה רש"י שם ד"ה ור' יוחנן). 18) שם קיט, ב. 19) מכיוון שכל חלק בפני עצמו אין בו כדי שמירה.

ד. ומצוין²⁰ לשומרי²¹ אכלין שהן מתטמאין עם האכלין כשהן מחברין בהן? שנאמר: על כל זרע זרוע אשר יזרע²² - פדרף שפני אדם מוציאין לזריעה: חטים בשעוריהן²³ ושעורים בקלפיהן ועדשים בקלפיהן. והוא הדין לשאר השומריין.

20) שם קיז, ב. 21) ע"פ כת"י תימן ודפוס רומי. בדפוסים: לשמורי. 22) ובפסוק שלאחריו כתוב: "ונפל מנבלתם עליו, טמא הוא לכם". 23) איני יודע לפרש תיבה זו. בגמרא שם כתוב חיטה בקליפתה, וגם רבינו בפירושו לעוקצין פ"א מ"א גורס כך. [יש להניח שהשין מיותרת, ויש לקרוא "בעוריהן" כי אין קליפה לחיטה בדומה לשעורים אדשים, אלא עור דקיק שאי אפשר להפרידו מגוש הקמח שבחיטה בלי טחינה וניפוץ. ומלשונו של רש"י במנחות ע, ב ד"ה קליפת, משמע שהכוונה לקליפה שהחיטה טמונה בה לפני הדישה ונופלת אגב דישה].

ה. ומצוין לידות²⁴ האכלין שהן מתטמאות ומטמאות כשהן מחברין עם האכלין? שנאמר: טמא הוא לכם - לכל שפצרכיכם²⁵.

24) חולין קיח, א. 25) כל דבר הנצרך לכם בקשר עם אותו אוכל.

ו. הבוצר²⁶ לגת²⁷ - אין לו ידות, שהרי אין לו צרף ביד, מפני שמוציא את המזקה²⁸.

26) סוכה יג, ב. 27) הקוטף ענבים כדי לדרוך אותם בגת לעשיית יין. 28) היד סופגת יין, ולפיכך אין האדם רוצה בו.

ז. הקוצר²⁹ לספוף³⁰ - אין לו ידות³¹, שהרי אינו צריך ליד.

29) שם. 30) לסכך בו סוכתו. 31) כרב מנשיא שם.

טז. פשתי ביצים אכל ראשון וכשתי ביצים אכל שני שבללן - הכל ראשון. חלקן לשנים - כל אחד מהן ראשון. חלקן לשלשה חלקים או לארבעה - כל אחד מהן שני. וכן פשתי ביצים אכל שני וכשתי ביצים אכל שלישי שבללן - הכל שני. חלקן לשנים - כל אחד מהן שני; לשלשה ולארבעה - הרי כל אחד מהן שלישי.

~ יום שני כ"ו שבט ~

פרק חמישי

1) יבאר מה הן ידות האוכלין ושומריהם ומה דינם. מי שהוא יד ואינו שומר, שומר ולא יד או לא זה ולא זה אם מתטמא ומטמא ומצטרף. הבורר לגת אם יש לו ידות או הקוצר לסיכוך, וידות האוכלין שבססם בגורן. ודין שומר ע"ג שומר והקליפות והגרעינים שמטמאין ומצטרפים. ודין המתטמאים ומטמאים ומצטרפין או שאינם מצטרפים או שאין מתטמאים ולא מטמאים ולא מצטרפים.

א. ידות האכלים² - הן העצים הרפין הסמוכין לאכל שהאכל³ נחלה בהן מן האילן, כמו עקצי התאנים והאגסים וקצת האשכול⁴, וכן הגרעינים וכיוצא בהן מדברים שהאכל צריך להן. ושומרי האכלין - הן הקליפה שעל האכל שהיא שומרתו. וכן כל פיוצא בזה⁵.

2) עוקצין פ"א מ"א. 3) הפרי. 4) יבואר לקמן בהלכה כ. 5) בהלכה זו מבאר רבינו את המונחים, ובהלכות הבאות יבוארו דיניהם.

ב. כל שהוא יד⁶ ואינו שומר - מתטמא ומטמא ולא מצטרף⁷; וכל שהוא שומר, אף על פי שאינו יד - מטמא ומתטמא ומצטרף; וכל שאינו לא שומר ולא יד - אינו מתטמא ולא מטמא, ואין צריך לו שומר שאינו מצטרף⁸. פיצד מתטמא ומטמא ואינו מצטרף? שאם נגעו טמאה ביד - נטמא האכל התלוי בו⁹; ואם נגעו טמאה באכל - נטמא היד¹⁰; ואין היד מצטרפת עם האכל להשלימו לכביצה¹¹ או לכחצי פרס¹². אבל אם היה שומר - הרי זה מצטרף לכביצה ולכחצי פרס.

6) שם. 7) יתבאר לקמן בהלכה זו. 8) מכיוון שלמדנו ביד שמיטמא ומטמא, ואף-על-פי-כן אינו מצטרף, יש ללמוד בקל-והומר שהדבר שאינו מיטמא ומטמא אינו מצטרף. [כותב רבינו לתרץ למה לא נאמר במשנה שאינו מצטרף, ולפיכך הדיגיש וכתב: "ואין צריך לומר".] 9) היינו "מטמא". 10) היינו "מתטמא". 11) למדנו בפרק הקודם, שאוכל אינו מטמא אחרים אם אין בו כביצה. ומשמיענו רבינו כאן, שאם אין באוכל עצמו - בלי היד - כזית שלם, אין מצטרפים את היד להשלים את השיעור.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ח. פל ידות³² האכלין שפססין³³ בגרן - טהורין.
מצטרפת⁵⁶ עמהן, ובזמן שהן לחין - אין מצטרפת. אבל החטה, בין לחה בין יבשה - קלפתה מצטרפת.

50) עוקצין שם. 51) תוספתא עוקצין פ"ב ה"ג. 52) מין קטנית (ראה פ"א ה"טו). יש בני אדם ששולקים ואוכלים קליפות אלו. 53) שם. 54) שקלף קליפה דקה מאוד, ולא נשאר עליה כלום מבשר המלפפון עצמו. 55) במנחות ע, ב: שעורה שאינה קלופה אינה מצטרפת. והקשו על ברייתא זו מהדרשה של תנא דבי ר' ישמעאל המובאה למעלה בהלכה ד, ותירצו "הא (כאן) בלחות, הא ביבשות". פירוש, לחות אין מצטרפות, יבשות מצטרפות. ולא נתבאר טעמו של הברל זה. ואולי טעמו מפני ששעורה רכה מתקלפת בנקל. [רש"י שם מפרש להיפך: יבשות אינן מצטרפות מפני שאינן ראויות לאכילה, אבל לחות ראויות לאכילה ומצטרפות]. 56) ראה למעלה ה"ד.

יג. פל הגרעינין⁵⁷ מתטמאות ומטמאות ולא מצטרפות⁵⁸, חוץ מגרעינות הרטב⁵⁹; אבל של תמרה יבשה - אינה מצטרפת.

57) עוקצין פ"ב מ"ב. 58) נידונים כיד ולא כשומר (ראה ה"ב). 59) תמרה רטובה, צעירה ולחה. ואם תוציא את גרעינה תתקלקל, ולפיכך דין הגרעין כשומר ומצטרף (רבינו בפירושו למשנה).

יד. החותלת⁶⁰ שעל הגרעינה של רטב⁶¹ - אין מצטרף⁶², ושעל גרעינת היבשה - מצטרף⁶³; מפני שהוא דבוק באכל, נחשב כאכל⁶⁴.

60) קרום דק המבדיל בין בשר התמרה לבין גרעינה. "חותלת" משמעותו ליפוף, מלשון המקרא (יחזקאל טז, ד): "והחתל לא חתלת". 61) של תמרה לחה. 62) משום שלא הוא שומר על הפרי אלא הגרעין, כמו שביארנו. 63) אף-על-פי שאינו שומר. 64) משמע, שהוא עצמו אוכל. [בפירושו למשנה כתב: "הוא דבק בעצם התמרים והוא השומר, לא הגרעין"].

טו. גרעינה⁶⁵ של רטב שיצאת מקצתה⁶⁶ - פל שפנגד האכל מצטרף, והיוצא אינו מצטרף. וכן עצם שיש עליו בשר - פל שפנגד הבשר⁶⁷ מצטרף. הנה עליו הבשר מצד אחד⁶⁸ - אינו מצטרף ממנו אלא העצם שתחת הבשר עד חלל העצם⁶⁹. ואם לא היה לעצם חלל - רואין אותו כאלו הוא פעבי האזוב⁷⁰. ושאר העצם אין מצטרף, שהעצמות⁷¹ לבשר כשומר הן חשובין.

65) שם. 66) בתוספתא שם ה"א שנינו: "רוטב שנאכל חציו וחציו קיים, כנגד האוכל מצטרף. ושלא כנגד האוכל - אינו מצטרף", וסובר רבינו שהתוספתא מביאה דוגמא, אבל גם אם כל התמרה קיימת ויצא חלק מהגרעין - הדין כך (ראה ראב"ד וכסף-משנה). 67) כגון, שחלק מהעצם מגולה לגמרי, וחלק מוקף בשר מכל צד. 68) הבשר אינו מקיף את העצם סביב סביב. 69) רוב עצמות חלולות הן

32) עוקצין פ"ג מ"ה. 33) "מכתתן ורצצן, מלשון בוססו מקדשך (ישעיה סג, יח)" (רבינו בפירושו שם). כר' יוחנן בסוכה יד, א.

ט. פסיגה³⁴ של אשכול שרקנה³⁵ - טהורה. ואם נשתיר בה גרגר אחד - הרי זו יד לאתו גרגר ומקבלת טמאה. וכן שרביט תמרה³⁸ שרקנו - טהור. שיר בו תמרה אחת - טמא. וכן שרביט קטניות³⁹ שרקנו - טהור. שיר בו גרגר אחד - מקבל טמאה.

34) אשכול ענבים קטן היוצא משידרה האמצעית של האשכול, וענבים תלויים בו. 35) הוריד ממנה את הענבים (משנה שם). 36) ענב. 37) שם. 38) תמרים תלויות ברקל, באופן דומה לאשכולות ענבים, שידרה גדולה מרכזית מחוברת ישר לאילן, וממנה צומחים כעין ענפים קטנים שהתמרים מחוברות בהם ונקראים "שרביטים". 39) שם. המדובר בשרביטים שאינם ראויים לאכילה, אבל שרביטי אפונה וכדומה ראויים לאכילה כל זמן שלא נתייבשו, ומקבלים טומאה בתורת אוכל.

י. לעולם⁴⁰ אין שומר על גבי שומר⁴¹, אלא שומר אחד בלבד הסמוך לאכל הוא הנחשב עמו.

40) חולין קיט, ב. 41) כגון הקליפה הירוקה שעל גבי קליפת האגוז.

יא. שלש⁴² קלפות בבצל: פנימית⁴³ - בין שלמה בין קדורה⁴⁴ מצטרפת⁴⁵; אמצעית⁴⁶ - שלמה מצטרפת⁴⁷, קדורה אינה מצטרפת⁴⁸; החיצונה - בין כף ובין כף טהורה⁴⁹.

42) עוקצין פ"ב מ"ד. 43) בשר הלבן של הבצל. 44) חתוכה, נקובה. 45) מפני שהיא עצמה אוכל. מובן שהיא מיטמאה מחמת עצמה, ואינה צריכה צירוף. ונקט לשון צירוף, משום הדינים הבאים. 46) קליפה שאינה נאכלת, וקליפה שניה (חיצונה) מקיפה אותה. 47) מדין שומר. 48) קליפה חתוכה אינה שומרת על הבצל, ונקלפת אגב משמוש בידים. 49) א. מפני שאין שומר על גבי שומר; ב. מפני שהיא נוחה ליפול כשנוגעים בה. פסק כר' יהודה, וחזר בו מדברי עצמו בפירושו שמסיים שם: "ואין הלכה כר' יהודה". ולמה פסק כר' יהודה נגד תנא-קמא? מפני שבחולין (קיט, ב) מסתמכת הגמרא על דבריו (כסף-משנה).

יב. פל הקלפין⁵⁰ מתטמאות ומטמאות ומצטרפות, מפני שהן שומר. קלפי פולין⁵¹ ותורמוסין⁵²: זרקן - אינן מתטמאות, כנסן לאכלין - מתטמאין. ואם נשאר בהן אכל - בין כף ובין כף מתטמאין. קלפי מלפפון⁵³, אף על פי שאין בהן מתוף המלפפון⁵⁴ - מתטמאות טמאת אכלין. השעורים⁵⁵, בזמן שהן יבשין - קלפתן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כ. ואלו⁹⁵ מתטמאים ומטמאין ולא מצטרפין⁹⁶: שרשי השום והבצלים והקפלוטות בזמן שהן בשמים, והעמוד שאינו מכון כנגד האכל⁹⁷. ומלעין של שבלים. והן השערות השחורות שבראש השבלת שדומין כמו מסר⁹⁸. ועקצי האגסים והקרוסטמלין⁹⁹ והפרישין¹⁰⁰ והעזרדין¹⁰¹. ועקץ דלעת - טפח הסמוך לאכל. ועקץ קונדס¹⁰² - טפח. וכן יד הפרפיל - טפח מכאן וטפח מכאן. והפרפיל הוא השריג¹⁰³ שהאשכולות תלויין בו. ויד האשכול¹⁰⁴ - כל שהוא. וזנב האשכול¹⁰⁵ שרקנו¹⁰⁶ ויד המכבד של תמרה - ארבעה טפחים. והמכבד הוא העץ האדם שהשרביטין תלויין בו, והתמרין דבוקות בשרביטין. וקנה השבלת¹⁰⁷ - שלשה טפחים. ויד כל הנקצרין - שלשה טפחים; ושאין דרךן להקצר¹⁰⁸ - ידיהם ושרשיהן כל שהן¹⁰⁹. כל אלו מתטמאין ומטמאין ולא מצטרפין, מפני שהן ידות אכלין.

(95) שם מ"ג. (96) דינם כיד, ולא כשומר. (97) רבינו מגדיר במונח "אוכל" רק את הגוש הפנימי שבמרכז הבצל בלבד, להוציא את כל חלקי הבצל הסובבים את הגוש הפנימי, ואף-על-פי שגם הם נאכלים. (98) משור. (99) מין תפוחים זעירים (שם מ"ו). (100) חבושים. (101) "זעוררים" בשפה המדוברת בישראל. (102) מין ירק מר כשהוא חי, ומרירותו מתנדפת על-ידי שרייה במים חמים (ערוך). (103) ענפי הגפן הדקים נקראים שריגים, ומפני שכמה אשכולות תלויים בכל שריג צריך הוא ליד באורך טפח מכאן וטפח מכאן. (104) העוקץ המחובר לשריג. (105) סוף האשכול. (106) הוריד ממנו את הענבים, ונשארו הענבים שבאשכול בקצהו שהיה מחובר לשריג, מפני שעץ הזנב הוא דק, והענבים שבחלק הנשאר מרובים וגדולים - צריך שיעור גדול כדי להחזיק את האשכול. (107) שיכולת הוא החלק העליון של התבואה, שבו טמונים הגרגירים. וכל שלמטה מהשיכולת - נקרא קנה. (108) אלא עוקרים אותו. (109) בין גדול ובין קטן.

כא. ואלו¹¹⁰ לא מתטמאין ולא מטמאין ולא מצטרפין: שאר כל העקצים. ושרשי קלחי הפרוב. וחלפי תרדים¹¹¹ וחלפי הלפת. והן העקרין שגשארן בקרקע פשלקטו הפרוב והלפת וחזרו והחליפו¹¹². וכל השרשין שדרךן להגזו שגשארן עם האכל¹¹³. הפטמה¹¹⁴ של רמון - מצטרפת, והגין¹¹⁵ שלו - אינו מצטרף.

(110) שם מ"ד. (111) בערבית "סלק" (רבינו בפירושו למשנה). (112) הצמיחו שנית תרד ולפת. (113) ואין האוכל צריך להם כלל. (114) בראש הרימון נמצא כעין כפתור, ואם יינטל ייגרם נזק לפרי, ולפיכך דינו כשומר. (115) השערות הגדולות סביב הפיטמא.

(תוספתא שם ה"א). (70) כאילו נחתכה העצם שמתחת לבשר, ונשאר ממנה כעובי איזוב מורבקת לבשר, וחלק דק זה מצטרף והשאר אינו מצטרף. כי עצם דקה מספיקה כדי לשמור על הבשר (ע"פ פירוש רבינו למשנה). (71) נימוק למה העצם מצטרפת.

טז. קולית⁷² שהיה עליה בשר אפלו פול - גורר את פלה לטמאה⁷³.

(72) עצם הירך (חולין קיט, א). (73) כחכמים שם, לפי גירסת הגר"א. ראה למעלה ה"ג.

יז. גרעיני זיתים⁷⁴ ותמרה, אף על פי ששלקן לאכלין - אין מתטמאין⁷⁵.

(74) תוספתא עוקצין פ"ב ה"ג. (75) למעלה בהלכה יג אמרנו שגרעיני תמרה יבישה אינה מצטרפת, אבל מיטמא ומטמא משום יד. המדובר שם כשהגרעין בתוך התמרה, וכאן כשיצא לגמרי מן הפרי.

יח. גרעיני חרובין⁷⁶, אף על פי שפנסן לאכלין - אין מתטמאין; שלקן לאכלין - מתטמאין⁷⁷.

(76) שם. (77) משום שהם מתרככים בכישול, וראויים למאכל אדם.

יט. ואלו⁷⁸ מתטמאין ומטמאין ומצטרפין: שרשי השום והבצלים והקפלוטות⁷⁹ בזמן שהן לחין, והפטמה⁸⁰ שלהן בין לחה בין יבשה, והעמוד⁸¹ שהוא מכון כנגד האכל. ושרשי החזרין⁸² והנפוסים⁸³. ושרש צנון גדול - מצטרף, והסיב שלו⁸⁴ - אינו מצטרף. ושרשי המנתא⁸⁵ והפיגם⁸⁶. ושרשי ירקות שדה⁸⁷ וירקות גנה⁸⁸ שעקרן⁸⁹ לשתלים⁹⁰. והשורה⁹¹ של שבלת והלבוש שלה⁹². ועקצי תאנים וגרוגרות והפלסים⁹³ והחרובין⁹⁴.

(78) עוקצין פ"א מ"ב. (79) מין בצלים קטנים (הרא"ש במשנה). (80) כעין כפתור שבראש הבצל. (81) כעין קנה יוצא מאמצעותו של הבצל, ובראשו כיס ובתוכו זרע הבצל. (82) חסא. (83) מין צנון. (84) כעין חוטים היוצאים מהצנון. (85) מין עשב, ושמו בכמה שפות "מנתה" (מם סגולה ותיו דגושה). (86) אל פג'אן בערבית. רבינו בפיה"מ. (87) הגדלים מעצמם בשדה. (88) שזורעים או שותלים אותה בניגה. (89) כך בכ"י תימן, וכן הגירסא במשנה. בדפוסים: שעיקרם. (90) במקום אחר, ולפיכך הוא צריך לשרשיהם. (91) צ"ל והשדרה (כת"י תימן, וכן הגירסא במשנה). כשמוציאים את החיטה מהשיכולת, נשאר שם במקומה כעין שלשלת עשויה חוליות חוליות כשידרה (רבינו במשנה). (92) הקליפה שגרעיני התבואה טמונים בה, והיא נופלת בשעת דישה. [בפיה"מ כתוב "קרום", אולם רבינו התכוון לקליפה שאמרנו]. (93) מין תאנים דקות (רבינו בפירושו למשנה שם). (94) עוקצין של חרובים. כלוסים וחרובים שניטלו עוקציהם מקדימים להתייבש, ולפיכך דין העוקץ כשומר.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"ז שבט - ספר טהרה - הלכות טומאת אוכלין קמג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כב. הַרְמוֹן¹¹⁶ וְהֶאֱבִיטִי שְׁנַמּוּק¹¹⁷ מִקְצָתוֹ - אֵין הַנְּשָׂאָר חֲבוּר לְאוֹתוֹ שְׁנַמּוּק¹¹⁸. וְאֵין הַנְּשָׂאָר מִן הַקְּלִפָּה¹¹⁹ מִצְטָרֵף, שֶׁהָיָה אֵין שְׁמִירְתּוֹ מוֹעֵלֶת פְּלוּם¹²⁰. וְכֵן אִם הָיָה שְׁלֵם מִפָּאָן וּמִפָּאָן וְנַמּוּק בְּאֻמְצָע¹²¹ - אֵין הַצְּדִדִין חֲבוּר זֶה לָזֶה, וְאֵין קְלִפְתּוֹ מִצְטָרֵפֶת. עַלִי יִרְקוֹת: יִרְקוֹן¹²² - מִצְטָרְפִין, וְלִבְנִים¹²³ - אֵינִם מִצְטָרְפִין, שֶׁהָיָה אֵינֵן פְּלוּם.

17) תוספתא, שם. [ה'כספ משנה' מציין: תוספתא טבול-יום פ"ד. בספרים שלפנינו, אין במס' טבול-יום יותר משני פרקים, וה'כספ משנה' הוסיף עליהם את שני הפרקים הראשונים מעוקצין, ויצא לו שפ"ב מעוקצין הוא פ"ד ממס' טבול-יום. יש להעיר, שתוכן שני הפרקים הללו מוכיח שמקומם הנכון הוא במסכת עוקצין]. (18) והפירדן קצת מן הבשר. (19) משנה, שם פ"ב מ"ו. תוכו של רימון עשוי חדרים חדרים והגריריים הנאכלים דבוקים בקליפותיהם, וכשמייבשים את הרימון ומנענעים אותו נפרדים הגרעינים מן הקליפה (רבינו בפירושו). (20) הגרעינים אינם נפרדים לגמרי מן הקליפה היבשה, אלא אם מכים עליה במקל. ולפיכך דין הקליפה כשומר כל זמן שלא הקיש בקנה.

ה. הַשְּׂרֵבִיטִים²¹ שֶׁל תְּמָרִים - אֵינֵן חֲבוּר זֶה לָזֶה²².

21) תוספתא, שם פ"א ה"ד. במכבד היוצא מגוע הדקל צומחים כמה שרביטים (שבטים דקים) שהתמרים תלויות בהם (ראה למעלה פ"ה ה"כ). (22) ואם נגעה טומאה באחד מהם לא נטמאו האחרים, ואף-על-פי שכולן יוצאות מאותו המכבד.

ו. מְלִפְפוֹן²³ שֶׁחֲתָכוּ²⁴ וְנִתְּנוּ עַל הַשְּׁלֶחֶן - חֲבוּר²⁵ עַד שְׁיִתְחִיל לְפָרֵק²⁶. הַתְּחִיל לְפָרֵק - חֲתִיכָה וְכָל הַעוֹלָה עִמָּה²⁷ חֲבוּר, וְהֶשָּׂאָר אֵינּוּ חֲבוּר²⁸. פָּקָה הַתְּחִתּוֹנָה²⁹ - חֲבוּר לְעֻצְמָה, וְאֵינָה חֲבוּר לְחֲתִיכוֹת. הָיָה שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה מְלִפְפוֹנוֹת, וְחָתַף כָּל אֶחָד מֵהֶן וְהִנִּיחַן עַל הַשְּׁלֶחֶן, וְהִתְחִיל בְּאֶחָד מֵהֶן - זֶה שֶׁהִתְחִיל בּוֹ חֲבוּר, וְהֶשָּׂאָר אֵינּוּ חֲבוּר³⁰. אֶפְלוֹ אָמַר: חֲצִי אֲנִי אוֹכֵל שְׁתִּירִית³¹ וְחֲצִי עֲרֵבִית - זֶה הַחֲצִי שֶׁהִתְחִיל בּוֹ חֲבוּר, וְהֶשָּׂאָר אֵינּוּ חֲבוּר³².

23) שם פ"ב ה"ה. (24) ולא הפריד את החתיכות אלא נשארו מחוברות קצת למטה. (25) אם נגעה טומאה בחתיכה אחת נטמאו כולן. (26) להפריד את הפרוסות זו מזו. (27) כשמגביהים פרוסה אחת, עולות עמה עוד שתיים או שלוש פרוסות, מפני שהן דבוקות זו לזו. (28) לחלק שעלה, אבל הפרוסות שנשארו חיבור זו לזו. (29) במקום הצומח מן הקנה. (30) כל הפרוסות שבו, דינן כאילו הן מחוברות. (31) פירושו, החצי מכל מלפפון ומלפפון. (32) אפילו חציו השני מהמלפפון שבדעתו לאכלו עכשיו. ואין אנו אומרים שמכיוון שבדעתו לאכול כל החצאים והתחיל לאכול - דינם כחתיכה אחת. [דברי התוספתא לפי גירסת רבינו, הם סתומים וקשה מאוד להבינם ולהסבירם, וכל הפירושים שנאמרו בהם הם דחוקים מאוד. ולהגיר"א גירסא אחרת בתוספתא זו. ראה 'תוספתא ראשונים' לר"ש ליברמן].

ז. הַמְּחַתֵּף יִרְקוֹת³³ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן לְבִשְׁל, אֵף עַל פִּי שְׁלֵא מִרְק³⁴ וְהִבְדִּיל³⁵ - אֵינּוּ חֲבוּר³⁶; אֲלֵא אִם

כב. הַרְמוֹן¹¹⁶ וְהֶאֱבִיטִי שְׁנַמּוּק¹¹⁷ מִקְצָתוֹ - אֵין הַנְּשָׂאָר חֲבוּר לְאוֹתוֹ שְׁנַמּוּק¹¹⁸. וְאֵין הַנְּשָׂאָר מִן הַקְּלִפָּה¹¹⁹ מִצְטָרֵף, שֶׁהָיָה אֵין שְׁמִירְתּוֹ מוֹעֵלֶת פְּלוּם¹²⁰. וְכֵן אִם הָיָה שְׁלֵם מִפָּאָן וּמִפָּאָן וְנַמּוּק בְּאֻמְצָע¹²¹ - אֵין הַצְּדִדִין חֲבוּר זֶה לָזֶה, וְאֵין קְלִפְתּוֹ מִצְטָרֵפֶת. עַלִי יִרְקוֹת: יִרְקוֹן¹²² - מִצְטָרְפִין, וְלִבְנִים¹²³ - אֵינִם מִצְטָרְפִין, שֶׁהָיָה אֵינֵן פְּלוּם.

116) שם פ"ב מ"ג. (117) נמס, הרקיב. (118) ואין הנימוק יד ולא שומר. (119) שלא נרקבה. (120) שהרי הרקיב אותו חלק הפרי שהיא שמרה עליו. (121) פירוש, נימוק חלק מבשר הרימון באופן שחלק הרימון שלא נימוק נחלק לשני חלקים, והרקב מפריד ביניהם. (122) ראויים לאכילה או שומרים על הירק. (123) נכמשו.

~ יום שלישי כ"ז שבט ~

פָּרֵק שִׁישִׁי

1) יבאר הדבר שהוא חיבור לאוכל ואם חיבור אדם חיבור. אוכל פירות שהוא מכונס ודבק זה בזה אם מצטרף לכביצה לטמא אוכלין אחרים. היו גושים הרבה זה בצד זה ונגע אב הטומאה באחד מהם וכו'.

א. הָאֵגוּזִין²¹ וְהַשְּׂקָדִים שֶׁנִּסְדָּקָה קְלִפְתָּן - עֲדִין הוּא חֲבוּר לְאֶכְלָה³ עַד שְׁיִרְצִין⁴ אֶת הַקְּלִפָּה.

2) עוקצין פ"ב, מ"ה. (3) הקליפה היא כמחוברת לאוכל, ויש עליה תורת שומר. (4) ישבר.

ב. בִּיצָה⁵ מְגֻלְגֶּלֶת⁶ - מְשִׁיבֵי⁷ בָּהּ מְקוּם לְגִמְעָה מִמֶּנּוּ אֵין שְׂאָר קְלִפְתָּה חֲבוּר⁸. וְשְׁלוּקָה⁹ - קְלִפְתָּה חֲבוּר עַד שְׁיִרְצִין אֶת הַקְּלִפָּה¹⁰. וְאִם נִתְּבְּלָה¹¹ בְּקְלִפְתָּה¹², אֵף עַל פִּי שְׂרָצָה פְּלָה - חֲבוּר¹³.

5) שם מ"ו. (6) צלויה קצת ולא נקרשה עדיין (ראה משנה, שבת לב, ב). (7) בעוקצין שם: "עד שיגוס", ומפרש רבינו עד שיעשה נקב. (8) משום שאינה שומרת על האוכל שבביצה, שהרי יצא דרך הנקב. (9) נתבשלה ונקרשה קצת, ואי אפשר לגומעה ע"י נקב קטן. (10) כי הקליפה השלימה שומרת על הביצה. (11) נתן בה תבלין. (12) הדביק את התבלין על קליפה, והם נספגים לתוך הביצה דרך הקליפה. (13) מפני שהאדם רוצה להחזיקה בתוך שברי הקליפה המתובלת כדי שתספוג את התבלין (ע"פ 'כסף משנה').

ג. עֻצְמָה¹⁴ שִׁישׁ בּוֹ מֵח - חֲבוּר עַד שְׁיִרְצִין¹⁵. צְמָר¹⁶ שְׂפָרְאשֵׁי הַכִּבְשִׁים וְשֶׁעַר שְׂבֹזָן הַתֵּינָשִׁים, אֵף עַל פִּי שְׁחִרְכָן בְּאוּר - הָרִי הֵן חֲבוּר עַד שְׁיִתְחִיל לְתֵלֵשׁ.

14) משנה, שם. (15) את העצם. (16) תוספתא עוקצין פ"ב ה"ו.

ד. פְּנֵפִי חֲגֻבִים¹⁷ וְקִשְׁקִשֵׁי דָגִים, אֵף עַל פִּי שֶׁהַעֲבִיר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּלְפָקֵל⁵⁶ בְּפָצְלִים - אֵין הַשְּׂאֵר חֲבוּר⁵⁷. אֶפְלוּ הָיוּ
לְפָנָיו מֵאָה כּוֹר - אֵין פֶּלֶן חֲבוּר, שְׁהָרִי הוֹכִיחַ
שְׂדַעְתּוֹ לְפָרֵק הַכֵּל.

(51) עוקצין פ"ב מ"ה. (52) עם העוקצים. (53) חרום
וחיברם למחרוזת. [רבינו בפירושו למשנה כתב, מלשון
"ויהי אומן את הדסה" (מגילת אסתר ב) ומשמעותה מאסף
ומקבץ]. (54) קשר אותם בעוקציהם בחוט זה על יד זה,
ויצא חבל ארוך מלא אגוזים. (55) מפני שנתחברו על-מנת
לקיימם יחד זמן רב. (56) "להכריח עליון שלו ולהסיר את
הנתלה בו" (רבינו בפירושו למשנה, מעשרות פ"א, מ"ו).
(57) אף-על-פי שהם עדיין מחוברים כמקודם, דינם כאילו
נפרדו זה מזה (והנפרדים כל-שכן שאינם חיבור). והטעם,
מפני שחיבור מלאכותי בידי אדם אינו חיבור (ראה הי"ב)
אלא-אם-כן נתחברו לקיום של קבע ('חזון נחום' במשנה).

יב. קְלִיעָה⁵⁸ שֶׁל שׁוֹם⁵⁹ שֶׁנִּפְלָו מִשְׁקִין עַל אֶחָד
מֵהֶן⁶⁰ - הוּא טִמְאָה⁶¹ וְחֲבוּר⁶² טְהוֹר; שְׁאֵין חֲבוּרֵי
אָדָם חֲבוּר⁶³ לְכָל דְּבָר. וְכֵן אֶתְרוּג שֶׁנִּפְרַשׁ⁶⁴ וְהִתְחַבֵּוּ
בְכוֹשׁ⁶⁵ אוּ בְקִיסָם - אֵינוּ חֲבוּר.

(58) תוספתא, שם פ"א ה"ד. (59) מגדלי שום רגילים לחבר
את עלי השומים המיובשים כעין קליעת שער. (60) על
שום אחד. (61) הוכשר לקבל טומאה. (62) השומים
המחוברים אליו באותה קליעה. (63) כשלא נתחברו לקיום
זמן רב, וקליעת שום חיבור עראי הוא ('חזון נחום').
(64) נתחלק, נחתך. (65) הברזל שבראש הפלך.

יג. עֶסֶה⁶⁶ שֶׁלְשֵׁה בְּמֵי פְרוֹת⁶⁷ - אֵינוּ חֲבוּר; שְׁאֵין
לָךְ דְּבָר שֶׁמְחַבֵּר אֶת הָאֶבְלִין אֲלֵא שְׂבָעָה מִשְׁקִין
בְּלֶבֶד.

(66) שם. (67) מיצי פירות שלא נמנו למעלה בפ"א ה"ב
בין שבעת המשקין המכשירים את האוכלין לקבל טומאה.
יד. הַמְמַעֵף⁶⁸ אֶבְלִין זֶה בְּזֶה וְקִבְצָן, כְּגוֹן הַדְּבֵלָה⁶⁹
וְהַתְּמָרִים וְהַצְּמֻקִין שֶׁקִּבְצָן וְעִשְׂאָן גּוֹף אֶחָד⁷⁰ -
אֵינָן חֲבוּר. לְפִיכָךְ, עֲגוּל שֶׁל דְּבֵלָה⁷¹ שֶׁנִּפְלָו מִשְׁקִין
טִמְאִין עַל מְקַצְתּוֹ - הָרִי זֶה נוֹטֵל מִמֶּנּוּ מְקוֹם
הַמְשַׁקֵּין בְּלֶבֶד, וְהַשְּׂאֵר טְהוֹר⁷².

(68) תוספתא, טהרות פ"א ה"א. (69) תאינה יבישה
(ערוך). (70) על-ידי לחץ חזק. (71) דרכם לקבץ את
התאנים ולחברן, על-ידי לחץ, לגושים עגולים - ונקראים
"עיגולי דבילה". (72) תוספתא, טבול-יום פ"ב ה"ו.

טו. הַתְּמָרִים⁷³ וְהַגְּרוֹגְרוֹת⁷⁴ שֶׁשֶׁלְקָן וְנִעְשׂוּ אוֹם⁷⁵ -
הָרִי זֶה חֲבוּר⁷⁶.

(73) תוספתא, עוקצין פ"ב ה"ב. (74) תאנה יבישה נפרדת.
(75) גוש גדול אחד. (76) מכיוון שזה חיבור של קבע.

טז. הַזִּיתִים⁷⁷ שֶׁעֲטָנָן⁷⁸ וְנִעְשׂוּ גוֹשׁ אֶחָד - הָרִי זֶה
חֲבוּר, מִפְּנֵי שֶׁמִּתְחַלֵּל לֹא נִתְּנָן לְמַעֲטָן אֲלֵא עַל מְנַת

נְטִמָּה זֶה - לֹא נְטִמָּה זֶה, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא מְעַרְהָ³⁷
בוֹ. חֲתַף לְכַבֵּשׁ אוּ לְשַׁלֵּק³⁸ אוּ לְהַנִּיחַ עַל הַשְּׁלֶחָן -
הָרִי זֶה חֲבוּר³⁹, וְאֶפְלוּ הַתְּחִיל לְפָרֵק מֵה שֶׁחֲתַף⁴⁰.

(33) משנה, שם פ"ב, ה. (34) לא גמר את החיתוך,
והחתיכות מחוברות במשהו. (35) פירוש - ולא הבדיל.
התיבה "שלא" נמשכת גם ל"והבדיל". (36) יודע הוא
שהחתיכות תתפרקנה בכישול, ולכן אינו מעוניין כלל
בחיבורן ולפיכך אינו חיבור לטומאה. [נתבאר כמה פעמים,
שלענין טומאה וטהרה, המחשבה היא אחד הגורמים
המכריעים]. (37) מחובר קצת. (38) לכישול קל. רבינו
מפרש בכל מקום, ששליקה פחותה מכישול. והר"ש כאן
וגם רש"י בכמה מקומות פירשו, ששלוך משמעותו מבושול
הרבה. ראה למעלה ה"ב. (39) מפני שהוא מעוניין בכך
שיינטלו בבת אחת. (40) אף-על-פי-כן החתיכות שלא
פירק הן חיבור, ואין אנו אומרים הרי גילה דעתו שרוצה
לפרק את הכול (על פי פירוש רבינו למשנה, שם).

ח. כָּל אֶבְלָה⁴¹ שֶׁעָדִין לֹא פָּרְקוּ - חֲבוּר, וְאִם נְטִמָּה
מְקַצְתּוֹ - נְטִמָּה כֵּל.

(41) האמור בהלכה זו הוא סיום ההלכה הקודמת.

ט. אֶבְלָה⁴² שֶׁנִּפְרַשׁ⁴³ וּמְעַרְהָ בְּמְקַצְתּוֹ, וְנִגַּע טִמְאָה
בְּאֶחָד מֵהֶן: אִם אוֹחַז בְּזֶה שֶׁנִּגַּע בוֹ וְהִשְׁנִי עוֹלָה
עִמּוֹ - הָרִי זֶה חֲבוּר⁴⁴; וְאִם כִּשְׂאוֹחַז בְּזֶה הַטִּמְאָה
וּמְגַבִּיחַ יִשְׁמַט הָאֶחָד וְיִפֹּל - אֵינוּ חֲבוּר⁴⁵, אֲלֵא הָרִי
זֶה הָאֶחָד כְּנֹגַע בְּרֵאשׁוֹן שֶׁנְּטִמָּה.

(42) טבול-יום פ"ג מ"א. (43) נחלק. (44) כחכמים, שם.
(45) ואף-על-פי שהטמא עולה עם זה שלא נגע בטומאה.
ולפי זה, עלינו לפרש את דין המחלת ירקות שבה"ז
כשהטהור עולה עם הטמא.

י. כָּל הָאֶבְלִין⁴⁶ שֶׁהָיוּ עֲלִינָן⁴⁷ אוּ קְלָחִין מְחַבְרִין בֵּהֶן:
אֶת שְׂדֵרְכּוֹ לְהַאֲחִז בְּעֵלָה - אוֹחִזִין אוֹתוֹ בְּעֵלָה,
בְּקֶלֶח - אוֹחִזִין אוֹתוֹ בְּקֶלֶח; אִם נִתְּלָה עִמּוֹ - הָרִי
זֶה חֲבוּר בְּטָבוֹל יוֹם⁴⁸, וְאֵין צְרִיף לוֹמַר בְּשְׂאֵר
הַטִּמְאוֹת. וְכֵן אִם הָיָה לוֹ יָד - אוֹחִזִין אוֹתוֹ בְּיַד
שְׁלוֹ⁴⁹. הָיְתָה לוֹ יָד וְעֵלָה - אוֹחִזִין אוֹתוֹ בְּאֵי זֶה מֵהֶן
שִׁירְצָה⁵⁰. לֹא הָיְתָה לוֹ יָד וְלֹא עֵלָה - בְּזֶה אֲמָרוּ: אִם
אוֹחִז בְּטִמְאָה וְהִשְׁנִי עוֹלָה עִמּוֹ - חֲבוּר, וְאִם לֹא -
אֵינוּ חֲבוּר.

(46) שם. (47) עלים שלו. (48) טמא שטבל נקרא 'טבול
יום', ונשארה עליו טומאה קלה עד הלילה. (49) ואם
האוכל עולה כשמגביהים את היד, הרי זה חיבור.
(50) פירוש, אם יאחז באחד מהם - ביד או בעלה - ויעלה
הכול עמו, הרי זה חיבור (תוספתא שם פ"ב ה"ג).

יא. הָאֲגוּזִין⁵¹ שֶׁקִּצְצָן בְּעֵקְצִיהֶן⁵² פֶּשֶׁהֶן רִפִּין
וְאִמְנָן⁵³ פֶּלֶן כְּמוֹ חֶבְלָה⁵⁴, וְכֵן הַבְּצֵלִים שֶׁחֲבָרָן בְּדֶרֶךְ
הַזֵּאת - הָרִי אֵלוֹ חֲבוּר⁵⁵. הַתְּחִיל לְפָרֵק בְּאֲגוּזִים

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ"ח שבט - ספר טהרה - הלכות טומאת אוכלין קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היא שלישית וכלן טהורות¹⁰⁴, בין שפרשו בין שלא פרשו¹⁰⁵.

98) טהרות, פ"א מ"ח. (99) קירב והדיק. מדובר בבצק, ונקט לשון נשיכה, מפני שאחת נושכת מחברתה בשעה שמפרידים אותן, בין לפני אפיה ובין לאחר מכאן (הרא"ש מ"ז). (100) אם נגע בה אוכל נעשה שני, כאילו נגע בראשונה, אע"פ שלא נעשו גוש אחד ממש. והטעם, מפני שהנשיכה עושה חיבור. (101) כל האחרות. (102) הנשיכה אינה חיבור מלא כמו גוש אחיד שנשאר בטומאתו אפילו אחר שנחלק, והיא (הנשיכה) מועילה רק לענין שהנוגע בהן כל זמן שלא נפרדו, יהיה דינו כנוגע בכיכר הראשונה. (103) מדובר בתרומה, אבל בחולין - אין שלישי לטומאה. (104) שאין רביעי בתרומה. (105) מפני שטומאת הראשונה היא קלה, שאינה פוסלת אחרים, אין כוחה יפה לעשות נשיכה כחיבור. [והר"ש מפרש, מכיוון שאם יפרשו לא תישאר בהן כל טומאה שהיא, לפיכך אין חיבור קל זה מועיל אפילו לפני שפירשו, מה שאין כן בראשון ושני שנשארה בהן טומאה גם אחר שפירשו].

יט. כפרות¹⁰⁶ של תרומה נושכות זו בזו¹⁰⁷, נטמאת אחת מהן בשרץ - כלן ראשון, ואף על פי שפרשו אחר מפרש¹⁰⁸. [נטמאת אחת במשקין טמאין - כלן שניות¹⁰⁹, אף על פי שפרשו אחר מפרש]. נטמאת אחת מהן בידים - כלן שלישיות¹¹⁰, ואף על פי שפרשו. מפני שהיו¹¹¹ גוף אחד בשעת טמאתן.

106) שם מ"ז. רבינו שינה מהסדר שבמשנה, והקדים את המאוחר, ולא נתבאר לנו נימוקו. (107) רבינו שם מפרש, שהיו עושים עוגות גדולות דומות ללוחות גדולים, וחותכים אותם לכמה חתיכות מבלי להפרידן לגמרי, ונשאר חיבור קל בין החתיכות, ואחר האפיייה הן נפרקות על ידי תנועה קלה. וזה נקרא "נושכות". (108) אין זה דומה לדין השיך שבהלכה הקודמת, מפני שכאן היו כל החתיכות מחוברות חיבור מלא, לא בטל כוח החיבור, כל זמן שנשארה נשיכה, ולכן דינן כאילו נגע בהן השרץ, אבל בהשיך מדובר כשלא היו מעולם מחוברות ממש, ואין הנשיכה עושה חיבור מלא. [ויש עוד הבדל בין הי"ח והי"ט, בהי"ח מדובר כשהטומאה נגעה לפני שהשיך, ובהי"ט נגעה הטומאה כשהכירות היו מחוברות]. (109) מפני שמשקין הם תמיד ראשון לטומאה (הל' אבות הטומאות פ"ז ה"ה). (110) חכמים גזרו טומאה על סתם ידים (שם פ"ח ה"ב). (111) נימוק לכל דיני "פירשו" שבהלכה זו.

~ יום רביעי כ"ח שבט ~

פרק שביעי

1) יבאר הניצוק אם הוא חיבור לטומאה ולטהרה מהם לצונן או מצונן לחם. ודין דברים שאינם חיבור בטבול יום אף על פי שהם חיבור לשאר דברים. ודין אוכלים שהם מתטמאים בכל הטומאות והם טהורים בטבול יום.

שנינו זה מזה⁷⁹. לפיכך, שרץ⁸⁰ שנמצא על אום של זיתים, והן הזיתים שנעשו כלן גוף אחד, אפילו נגע בכשעורה - הכל טמא, שהכל גוף אחד. היתה לו⁸¹ אום של זיתים ועתיד להפכה⁸² - בין שתקע בה את היתד⁸³, אף על פי שיש בה גושים הרבה⁸⁴, אינן חבור⁸⁵. ואם משתפכה נעשו אום⁸⁶ - אינן חבור⁸⁷.

77) תוספתא, טהרות פ"א ה"ב. (78) החפירה שנותנים בה את הזיתים העומדים לסחיטה כדי שיתרככו, נקרא "מעטן" בלשון המשנה, ומכאן המונח "עטנן", ופירושו, נתן את הזיתים במעטן. ראה פירוש רבינו לטהרות פ"ט מ"א. (79) זיתים נפרדים אינם מוציאים כל השמן האצור בהם, אבל כשהם נעשים כגוש אחד עוברות טיפות השמן מזית לחבירו ומתקבצות לכמות ניכרת המתמצית מן הגוש בלחץ הקורה והאבנים. (80) משנה, טהרות פ"ט ח. (81) תוספתא, שם פ"י ה"ז. (82) וכשהפוך אותה תתפרק. (83) יתד מיוחדת להפיכת גושי זיתים. (84) שטרם נתפרקו. (85) ואם נגע בוית אחד לא נטמאו שאר הזיתים שבגוש, מפני שדעתו להפכם ולפרקם. (86) נתחברו שנית מאליהם. (87) אחר הוצאת שמנם, אין האדם מעוניין בחיבורם, ועוד: מפני שנתחברו מאליהם בלי פעולה מיוחדת של האדם (הגר"א בפירושו לתוספתא).

יז. אכל⁸⁸ פרוז⁸⁹ שהוא פלו מנס ודבק זה בזה, אף על פי שאינו חבור להתטמא⁹⁰ ואינו כגוף אחד כמו שבארנו⁹¹ - הרי הוא מצטרף לכביצה לטמא טמאת אכלים אחרים⁹². ואם לא פנסו⁹³ אלא הרי הוא מפרד, כמעשה קדרה⁹⁴ והקטנית - אינו מצטרף⁹⁵ עד שיקבצם ויעשם גוש אחד⁹⁶. היו גושים הרבה זה בצד זה, ונגע אב הטמאה באחד מהן - הרי הוא ראשון, והגוש שבצדו שני, ושבצד השני שלישי, ושבצד השלישי רביעי⁹⁷.

88) משנה, עדיות פ"ג מ"ב. (89) גוש ובו כמה תאנים או תמרים וכדומה דבוקים יחד. (90) אם נגע בפרי אחד שבגוש, לא נטמאו האחרים. (91) למעלה בהלכה יד. (92) נתבאר למעלה (פ"ד ה"א) שאוכל פחות מכביצה מתטמא, אבל אינו מטמא אחרים. פסק כחכמים, שם. (93) טבול-יום פ"ב מ"ה. (94) גרעיני תבואה וגרגירים קטנים אחרים שמבשלים אותם בקדירה (רבינו בפירושו למשנה). (95) לטמא אחרים, אפילו אם כולם טמאים. (96) רבינו מפרש מה שאמרו במשנה "אינו חיבור" הכוונה לטמא אחרים. (97) במשנתנו: "הרי אלו יימנו". ופירש רבינו: מונים בהם ראשון ושני, וכן הלאה.

יח. כפר⁹⁸ של תרומה שהיתה ראשון לטמאה והשיך⁹⁹ לה אחרות - כלם ראשון¹⁰⁰; פרשה - היא ראשון וכלן¹⁰¹ שניות¹⁰². היתה שניה והשיך לה אחרות - כלן שניות; פרשה - היא שניה וכלן שלישיות¹⁰³. היתה שלישית והשיך לה אחרות -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גופא כי כל בריאתו והתהוותו על ידי הקב"ה היתה מלכתחילה לכוונה זו, היינו לעבודת האדם "למעשה ידיך תכסוף".

והגם שכל עניין החיבור הנ"ל נאמר לעניין טומאה, הרי הרמז בפרט זה שעיקר עבודת החיבור נעשית על ידי עבודת התשובה שהיא עיקר העבודה בכח עצמו ולא על ידי גילוי אור כעבודת הצדיקים, ועל ידי עבודתם פועלים הבעלי-תשובה חיבור עם העליון "בחילא יתיר" כי דווקא בעבודה זו ישנו עניין החמימות.

(לקו"ש חלק לו עמוד 27
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

2) טהרות פרק ח משנה ט. עמוד הקילוח המחבר את הנוזלים שבכלי שממנו יוצקים עם הנוזלים שבכלי המקבל אותם, נקרא "ניצוק". (3) הכניס כלי באמצע העמוד ונפלו לתוכו מקצת מהמשקין לפני שהגיעו לכלי הטמא. (4) שטרם יצאו מהכלי העליון.

ב. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בַּשְּׁעָרָה מְצוּנָה לְצוּנָה אוּ מִחֵם לְחֵם אוּ מִחֵם לְצוּנָה; אֲכַל הַמְעָרָה מִשְׁקִין טְהוֹרִין צוּנָה לְתוֹף מִשְׁקִין טְמֵאִין תְּמִין - הַרִי הַנְּצוּק חֲבוּר, וְנִטְמָאוּ הַמִּשְׁקִין הַצּוּנָה בְּלוֹ שֶׁהוּא מְעָרָה מִהֶן, וְנִטְמָא הַכְּלִי שֶׁמְעָרָה מִמֶּנּוּ מִחֵמַת הַמִּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכוֹ, שֶׁהַרִי נִטְמָאוּ. וּמִפְּנֵי מָה אֲמָרוּ: הַמְעָרָה מִשְׁקִין צוּנָה לְתִמְיָן - חֲבוּר? מִפְּנֵי שֶׁעֲשֵׂן הַתְּמִיָּן עוֹלָה פְּתִימָרוֹת עֲשִׂין⁶ וּמִתְעַרֵּב בְּנִצּוּק וּבְמִים שֶׁבְּפִלֵי הָעֲלִיּוֹן וּמִטְמָא הַכְּלִי⁷, שֶׁהָעֲשֵׂן הָעוֹלָה מִן הַתְּמִיָּן מִשְׁקִין הוּא חֲשׂוּב.

5) הקיטור העולה מהמים החמים, שהוא אד המים המתנדפים. (6) כעמוד עשן. (7) וכל מה שבתוכו ואת הניצוק, אבל בחם לתוך חם אין הניצוק סופג את אדי התחתון מפני שהוא עצמו מוציא אדים.

ג. לְפִיכָף, הָאִשָּׁה שֶׁהָיָה יָדֶיהָ טְהוֹרוֹת וְהִגִּיסָהּ בְּקִדְרָה⁹ טְמָאָה וְהִזְיעוּ יָדֶיהָ מִהֶבֶל הַקִּדְרָה - נִטְמָאוּ יָדֶיהָ כְּאֵלֹו נִגְעָה בְּמִשְׁקָה שֶׁבְּקִדְרָה¹⁰. וְכֵן אִם הָיָה יָדֶיהָ טְמָאוֹת וְהִגִּיסָהּ בְּקִדְרָה וְהִזְיעוּ יָדֶיהָ - נִטְמָא כָּל מָה שֶׁבְּקִדְרָה כְּאֵלֹו נִגְעָה בְּמִשְׁקִין שֶׁבְּקִדְרָה.

8) בוחשת בכף. (9) בתבשיל חם שבקדירה ואינה נוגעת בו ביד. (10) חכמים גזרו טומאה על ידיים שנגעו במשקין טמאים.

ד. נְחִיל¹¹ דְּבִשׁ¹² הַזֵּיפִים וְדָבַשׁ הַצִּפְחָת¹³ - הַנְּצוּק שְׁלֵהֵן חֲבוּר, וְאִפְלוּ הֵיךָ מְעָרָה מְצוּנָה לְצוּנָה, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהֶן רִיר וְהָרִי הֵן נִמְשְׁכִין¹⁴ בְּדָבֵק. לְפִיכָף¹⁵, כָּל הָאֲכָלִין - אֵין הַנְּצוּק שְׁלֵהֵן חֲבוּר וְאִפְלוּ הָיָה עֲבִים הַרְבֵּה, כְּגוֹן הַגְּרִיסִין וְהַחֲלָב הַמְּתָף וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, לְפִי שֶׁאֵין לָהֶן רִיר. וְכֵן שְׁאָר כָּל הַמִּשְׁקִין -

א. הַנְּצוּק? אֵינוֹ חֲבוּר לֹא לְטְמָאָה וְלֹא לְטְהָרָה. כִּיצַד? הֵיךָ מְעָרָה מִשְׁקִין טְהוֹרִין לְתוֹף כְּלֵי טְמָא, וְאִפְלוּ עַל גְּבֵי הַשְּׂרִץ - הָרִי הַעֲמוּד הַנְּצוּק טְהוֹר, וְאִם קָלַט מִן הַמִּשְׁקִין הַנְּגָרִין מִן הָאֹוִיר - הָרִי זֶה שֶׁקָּלַט טְהוֹר. וְאֵין צְרִיף לֹאמַר, שֶׁהַמִּשְׁקִין שֶׁמְעָרָה מִהֶן טְהוֹרִין.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הַנְּצוּק אֵינוֹ חֲבוּר לֹא לְטְמָאָה וְלֹא לְטְהָרָה".

בהסבר מהות הניצוק מצינו שלושה אופנים: א: נגיעת התחתון בעליון על ידי ההבל (כפירוש רבנו עובדיה מברטנורא). ב: חיבור התחתון לעליון ע"י ההבל (לשון הרמב"ם בפירוש המשניות). ג: ההבל גורם חיבור הניצוק שבין העליון לתחתון (כפירושו בספר הי"ד). והצד השווה ביניהם ש'תתאה גבר' כשהוא חם, ולכאורה קשה שהרי הכלל הוא ש'הניצוק אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה".

והביאור הוא על פי פנימיות העניינים: "עליון" רומז על הקב"ה שאין עליון למעלה ממנו, ו"תחתון" רומז על הנבראים והעולם הזה הגשמי. ניצוק בין העליון לתחתון רומז על החיבור התמידי של הקב"ה עם העולם, ומלמדנו דין התורה ש'הניצוק אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה" היינו שהחיבור הוא רק לעניין התהוות העולם בכל רגע, אבל לא בנוגע לטומאתו וטהרתו של האדם כי זה תלוי רק בבחירתו "ובחרת בחיים" ואף שהתחתון מחובר עם העליון יכול להיות אצלו מצב של "טומאה" וכן לאיך יכול להיות אצלו מצב של טהרה אבל זו אינה נובעת מחיבורו על ידי "קילוח העליון" אלא ע"י שמתחבר עם העליון בכח עצמו.

ו"במה דברים אמורים שעירה מצונן לצונן, אבל המערה משקין צונן לחמין חיבור" כי המים כפי שהם מצד עצמם הם קרים אבל חמימות המים מראה שנעשתה בה פעולה ועבודה על ידי האדם. ושלושת האופנים הנ"ל האמורים בהסבר דין ניצוק, הם שלושה שלבים בעבודת האדם למטה.

דברי רבנו עובדיה מברטנורא שכתב שהתחתון מעלה הבל לעליון הצונן, מתאימים לשלב הראשון בעבודת האדם שכולה מצד בחירה חופשית ובכח עצמו, ואין נראה בזה החיבור לעליון. פירוש הרמב"ם בפירוש המשניות שעליית ההבל החם פועלת החיבור עם העליון (ולא רק נגיעה) מגלה שעבודת התחתון פועלת חיבור עם העזר מלמעלה ובה כבר נרגש שעבודת האדם היא בכח ובעזרת הקב"ה. ודברי הרמב"ם בספר היד החזקה "הרי הניצוק חיבור" מדגישים שעל ידי עבודת התחתון מתגלה שסוף סוף כל זה הוא ענינו של הניצוק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במי מקווה לא נטהר המשקה טופח וכן להיפך. (28) בבקע שבאדמה.

אִין הַנְּצוּק שְׁלֵהֶן חֲבוּר, אֶלָּא אִם פֶּן עֲרָה מְצוּגֶן לְחֵם, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

ו. עֲרָבָה שֶׁהִיא קִטְפָּרִס²⁹ וְעֲלֶיהָ מִשְׁקָה טוֹפַח, וְשֵׁלֶשׁ חֲתִיכוֹת אֶקְלִין טְמָאִים כְּכַבִּיצָה³⁰ מְנַחֵין עֲלֶיהָ זֶה לְמִטָּה מְזוֹ - אִינָן מְצֻטְרְפוֹת³¹; הֵיוּ שְׁתֵּי - הָרִי אֵלּוּ מְצֻטְרְפוֹת³². וְאִם הָיָה תַּחְתֵּיהֶם מִשְׁקָה עוֹמֵד³³, אֶפְלוּ פְעִין הַחֲרָדְלִי³⁴ - הָרִי זֶה מְצַרֵּף אֶת כָּלָן³⁵.

11) בכל מקום שנזכרה בתלמוד התיבה "נחיל" משמעותה קבוצת דבורים הנמצאת ככוורת אחת. במשנה כתוב סתם: "דבש הזיפים" ורבינו כאן הוסיף "נחיל". (12) שם משנה ט. (13) רבינו בפירושו למשנה אומר ש"זיפים וצפחת" שמות מקומות בארץ ישראל הם, והדבש הבא מהם היה סמיך מאוד. [בסוטה מח, ב מפרש כן ריש לקיש, ורבי יוחנן מפרש זיפים מלשון זיוף, מפני שהדבש סמיך אפשר היה לזייפו ולהוסיף מים. אף על פי שבכל מקום הלכה כרבי יוחנן נגד ריש לקיש, קיבל רבינו כאן פירושו של ריש לקיש, שנתקבל יותר על דעתו, מפני שאין בזה הבדל להלכה, שהרי דרגת סמיכות הדבש קובעת]. (14) כשאדם נוגע בכל משקה שהוא, ניתק הקשר שבינו ובין המשקה ברגע שהוא מסלק את ידו, אבל כשנוגע בדבש סמיך ומסלק את ידו נמשך עמוד דק של ריר המחבר את ידו לדבש, ולפיכך נידון עמוד הניצוק כגוש אחד, ולא כשאר משקין שכל טיפה היא גוש בפני עצמו. (15) מפני שחיבור ניצוק של דבש מנומק ברירים ולא בסמיכות שלו. [בנזיר שם שאלו אם יש ניצוק לאוכלין עבים (סמיכים) כדבש או אין להם ניצוק ואין לדמותם לדבש שיש לו רירים, ומשמע שם שרירים קובעים ולא סמיכות. ומכאן ה"לפיכך" בדברי רבינו כאן].

(29) ששוליה משופעים, או שהיא שעונה על מקום מדרון. (30) שלשתן ביחד יש בהן כביצה, והמדובר כשנוגעות זו בזו ואינן נושכות. (31) לטמא המשקין והם יחזרו ויטמאו את העריבה, כדין כל משקין שטמאים אחרים בכל שהם ואפילו את הכלים. (32) מפני שטיפת המשקין שבין שתי החתיכות אין עליה דין קטפרס והיא נוגעת בכביצה אוכלין טמאים ונטמאה וכוורת ומטמאה את העריבה, אבל בשלוש חתיכות הטיפה שבין העליונה והאמצעית אינה נוגעת בכביצה וכן הטיפה שבין האמצעית והתחתונה. והטיפות אינן מתחברות, מפני שהן קטפרס. (33) כגון ששולי העריבה הם מקום שטוח ישר, ומתוך כך המשקה עומד תחת כל החתיכות. (34) חתיכות הבצק הן קטנות כחרדל וכולן ביחד הן כביצה. (35) המשקה מצרף את כל הפירורים לשיעור כביצה ומטמאים את המשקה וזה מטמא את העריבה כמו שנתבאר למעלה.

ה. הַנְּצוּק אִינוֹ חֲבוּר לְטְהָרָה¹⁶. פִּיצֵד? שְׁאֵם עֲרָה מִיָּם טְמָאִים מִפְּלֵי אֶבְרֹן¹⁷ וְכִיּוֹצֵא בְּהֶן¹⁸ לְתוֹךְ הַמְּקוּהָ - אִין אוֹמְרִים: מִשְׁהַגִּיעַ קֶצֶת הַנְּצוּק לַמְּקוּהָ טְהוֹר הַיָּם¹⁹, אֶלָּא הָרִי הֵן בְּטַמְאָתָן עַד שִׁישִׁיק²⁰ הַמְּקוּהָ לְכָלֶן מְצַד אֶחָד²¹, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ²². וְכֵן הַקִּטְפָּרִס²³ שִׁישׁ עָלָיו מִשְׁקָה טוֹפַח²⁴ - אִינוֹ מְחַבְּרֵן לְשָׂר הַמְּשָׁקִין שֶׁבְּמִדְרוֹן²⁵ לֹא לְטַמְאָה²⁶ וְלֹא לְטְהָרָה²⁷. אֲבָל הַמְּשָׁקִין שֶׁבְּאַשְׁבְּרֵן²⁸ - פֶּלֶן חֲבוּר לְטַמְאָה וְלְטְהָרָה.

ז. כְּבָר בְּאַרְנוֹ, שֶׁטְבוּל יוֹם אִינוֹ מְטַמֵּא חֲלִין כָּלָל, אֶלָּא פּוֹסְלִי³⁶ אֶקְלֵי תְרוּמָה וּמִשְׁקָה תְרוּמָה וְעוֹשֶׂה הַכֹּל³⁷ שְׁלִישִׁים³⁸, וְכֵן אִם נִגַּע בְּאַקְלֵי קֹדֶשׁ אוֹ מִשְׁקָה קֹדֶשׁ - פֶּסֶלֶן וְעֲשָׂאֵן רְבִיעִי.

16) בהלכה א אמרנו הניצוק אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה, ובהלכות ב, ג ר"ד נתפרשו דיני ניצוק לטומאה, ומבאר רבינו בהלכה זו לטהרה כיצד. (17) שאינו מקבל טומאה. (18) כלי אדמה וכלי גללי בהמה. (19) מדין השקה (ראה למעלה פרק ב הלכה כא). (20) שיגעו מי המקווה במי המים הטמאים. (21) כגון כל השטח העליון. (22) שם. ולמה נקט כלי אבן? משום שבכלים המקבלים טומאה אין ההשקה מועילה אפילו אם ניצוק חיבור, שהרי המשקין הטמאים טימאו את הכלי, וחוור הכלי ומטמא את המשקין שטהרו על ידי ניצוק. והשקה בכלים המקבלים טומאה נעשית על ידי הטבלת הכלי במקווה עד שמי המקווה צפים על גבי המים הטמאים ואז נטהר הכלי בטבילה והמים בהשקה. (23) מקום משופע והמים שנשפכו עליו יורדים תיכף למטה ואינם מתעכבים כלל. (24) קצת משקה המרטיב את היד הנוגעת בה. (25) שיש בהם יותר ממשקה טופח. (26) אם נגעה טומאה במשקה טופח לא נטמאו המשקין שבמקום המדרון. (27) אם נגעו

(36) נתבאר כבר, שדבר שנפסל אינו פוסל אחרים בניגעתו. (37) אפילו את המשקין. (38) ומה שאמרנו (שם פרק ז הלכה ה) שאפילו שני שנגע במשקין נעשו תחילה (פירוש, כראשון לטומאה) המדובר באוכל שנגע בראשון ונעשה שני, אבל טבול יום אינו מטמא את התרומה ולא את הקודש, אלא פוסל (ראה ביארנו שם). הלכה זו משמשת הקדמה לבאות אחריה.

ח. יֵשׁ דְּבָרִים שְׁאִינָם חֲבוּר בְּטְבוּל יוֹם וְאֵף עַל פִּי שֶׁהֵן חֲבוּר בְּכָל הַטְּמָאוֹת, אֶלָּא אִם נִגַּע בְּהֶן טְבוּל יוֹם - לֹא פֶסֶל אֶלָּא זֶה שֶׁנִּגַּע בּוֹ, וְאֵלּוּ הֵיךְ הַנוֹגֵעַ בְּמִקּוֹם טְבוּל יוֹם אָדָם אַחֲרָי³⁹ - הֵיךְ פּוֹסֵל הַכֹּל. אֶפְלוּ הֵיךְ הַנוֹגֵעַ אָדָם שְׂאֵכֵל אֶקְלִין טְמָאִין אוֹ שֶׁתָּה מְשָׁקִין טְמָאִין, שֶׁהִיא טַמְאָה קִלְיָה⁴⁰ - הָרִי זֶה פֶּסֶל הַכֹּל, שֶׁלֹּא פֶּסֶל טְבוּל יוֹם. וְאִין צְרִיף לֹמֵר, שְׁאֵם הֵיךְ הַנוֹגֵעַ אֵב טַמְאָה אוֹ רֹאשׁוֹן, שֶׁהוּא מְטַמֵּא הַכֹּל. וּמִפְּנֵי מָה הֵקֵלוּ בְּטְבוּל יוֹם? מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר טְהוֹר⁴¹ וְאִינוֹ מְחַסֵּר אֶלָּא הָעֵרֵב שֶׁמְשִׁשׁ⁴². וְעוֹד הֵקֵלוּ בְּטְבוּל יוֹם, שִׁישׁ אֶקְלִין שֶׁהֵן מִיחֲדִין לְאָדָם וּמִתְטַמְּאִין בְּכָל הַטְּמָאוֹת, וְהֵן טְהוֹרוֹת בְּטְבוּל יוֹם. וְאֵלּוּ הֵן: הַשְּׁעוֹרָה וְהַכֶּסֶמֶת בְּזִמְן שְׁאִינָן קְלוּפִין.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דבוקה בחברתה, כאילו נשכה ממנה. (5) "חלה" משמעותה בצק דק ושטוח. (6) לפני שעלה קרום על החלה התחנתונה, הניח עליה חלה שניה. ומובן שבדעתו להפרידן, כדי שלא תתקלקל תבנית התחנתונה מכובד העליונה (רבינו בפירושו למשנה). (7) כבית-הלל בטבול-יום פ"א מ"א. וזה נאמר בנגיעת טבול-יום, אבל בשאר טומאות, אם נגע באחת נטמאו האחרות. [הר"ש במשנתנו מפרש, שכאן אפילו שאר טומאות אינן מטמאות אלא זו שנגע בה, ודעת רבינו כמו שכתבנו]. (8) העלו אבעבועות גדולות שתוכן ריק, ודומות לאוהל זעיר. (9) פולים כתושים. (10) טרם שהספיקו הגריסים לספוג את המים ולהיעשות מיקפה, ולפיכך הבעות ריקות כבועות מים. (11) שהעלה בועות. (12) כר' יהודה במשנתנו. (13) ואפילו טומאות שגזרו חכמים. (14) והקרום הקשה מגן על החלה התחנתונה. (15) שהבועות הן זעירות ואינן חלולות. (16) כשהתבשיל עבה קצת, מעלות הרתיחות חלקי המיקפה. (17) רתיחות אלה הן סמיכות, ויש בהן ממשות היין.

ב. **בצק** 18 **שִׁיצָא בְּשַׁעַת אֶפְיָה** 19 **וְנִמְצָא בְּאִמְצַע הַכֶּכֶר כְּמוֹ מִסְמֵר יוֹצֵא, וְכֵן קִצַּת הַבָּצֵק שְׁנִמְשָׁךְ** 20 **וְנִתְרַף בְּעַת אֶפְיָה, וְהוּא הַנִּקְרָא תְּרַחֵר, אִם הָיָה פְּחוּתִים מִקְּאָצְבַּע וְנִגַּע טְבוּל יוֹם בְּהֵן - פֶּסֶל כֹּל הַכֶּכֶר. וְכֵן אִם נִגַּע** 21 **בְּגִרְגָר מְלַח קִטְוֹן שְׁבַכְכֶּר - נִפְסֵל כֹּל הַכֶּכֶר. וְאִין צְרִיף לֹמַר בְּכֹל הַטְּמָאוֹת. אֲבָל צָרוּר שְׁבַכְכֶּר אוֹ תוֹרְמוֹס** 22 **וְגִרְגָר מְלַח גְּדוֹל וְתְרַחֵר וְתֵר מִקְּאָצְבַּע שְׁנִגַּע בְּהֵן אֶפְלוֹ אֵב הַטְּמָאָה - הַכֶּכֶר טְהוֹר** 23, **וְאִין צְרִיף לֹמַר בְּטְבוּל יוֹם.**

(18) שם מ"ג. (19) מפני החום הרב נסדקה הכיכר, ויצא על פניה קצת בצק. (20) נמשך מצירי הככר קצת בצק, ומתוך דקותו נחרך. (21) טבול-יום. (22) ראה למעלה פ"א הט"ו. (23) כל אלה גופים בפני עצמם הם, ואינם בטלים לגבי הכיכר.

ג. **רְקִיק** 24 **שְׁנִחְרַף** 25 **חֲצִיָּה וְחֲצִיָּה קִיָּם - הָרִי זֶה אֵינוֹ חָבוּר** 26 **נִחְרַף הָאִמְצַע** 27 **וְהַצְדִּין קִיָּמִין - אֵינֶן חָבוּר זֶה לְזֶה, אֶפְלוֹ בְּאֵב הַטְּמָאָה, וְאִין צְרִיף לֹמַר בְּטְבוּל יוֹם. בְּשֵׁר קִדְשׁ** 28 **שְׁקָרָם** 29 **עֲלָיו הַמְרָק וְנִגַּע טְבוּל יוֹם בְּקִיפָה** 30 **- הַחֲתִיכוֹת מְתָרוֹת. נִגַּע בַּחֲתִיכָה - הַחֲתִיכָה וְכֹל הָעוֹלִין עִמָּה** 31 **חָבוּר. וְכֵן בַּתְּבִשִּׁיל קִטְנִיּוֹת שְׁקָרָם עַל גְּבִי פְרוֹסוֹת** 32 **שְׁמֹן** 33 **שֶׁצָּף עַל גְּבִי יַיִן וְנִגַּע טְבוּל יוֹם בְּשִׁמֹן - לֹא פֶסֶל אֲלֵא הַשְּׁמֹן.**

(24) עוגה דקה. (25) כך היא גירסת רבינו בתוספתא עוקצין פ"ב ה"ג, ובסיפא של בבא זו נאמר דין רימון שנימוק (ראה ראב"ד וכסף-משנה). (26) ואם נגע בחלק שנחרך לא נטמא החלק השני. (27) פירוש, נחרך כעין פס מקצה אחד של הרקיק עד לקצהו השני, ופס זה מפסיק בין שני הצדדים שלא נחרכו (ראה למעלה פ"ה הכ"ב בדין רימון שנימוק). (28) טבול-יום פ"ב מ"ה. (29) נקרש. (30) במרק הקרוש.

אֲבָל בְּזִמְן שֶׁהֵן קְלוּפִין, וְהִחֲטָה 43 **אָף עַל פִּי שְׂאִינָה קְלוּפָה, וְהִקְצָח** 44 **וְהַשְּׂמוּם - נִפְסֵלִין בְּטְבוּל יוֹם, וְאִין צְרִיף לֹמַר שֶׁהֵן מִתְטַמְּאִין בְּכֹל הַטְּמָאוֹת.**

(39) אדם טמא אחר שלא טבל. (40) גזירת חכמים. ראה הלכות אבות הטומאות פרק ח הלכה י והלכה י"א. (41) על ידי טבילה. (42) שקיעת השמש ויטהר מאליו. (43) שקליפתה דקה וצמודה לגופה. (44) מין כמון שחור.

ט. **כֹּל יַד הָאֲכָלִין שֶׁהֵן חָבוּר בְּאֵב הַטְּמָאָה - הָרִי הֵן חָבוּר בְּטְבוּל יוֹם. וְכֵן כֹּל הָאֲכָל שְׁנִפְרַס וְיַמְעֵרָה בְּמִקְצָת** 45, **שֶׁהוּא חָבוּר בְּאֵב הַטְּמָאָה - כִּף הוּא חָבוּר בְּטְבוּל יוֹם. וְכֹל שְׂאִינוֹ חָבוּר בְּטְבוּל יוֹם** 46 **- הָרִי הוּא חָבוּר בְּיַדִּים** 47. **וְגַם זֶה חָמֵר בְּטְמַאת יָדַים מְטְבוּל יוֹם** 48.

(45) ראה למעלה פרק ו הלכה ט דין אוכל שנפרס ונגע באב הטומאה. (46) והוא חיבור בשאר טומאות. (ראה לקמן פרק ח הלכה א). (47) אף על פי, שידיים וטבול יום שווים לפסול את התרומה ולא לטמא, אינם שווים לעניין חיבור. (48) בהלכות אבות הטומאות פרק י הלכה ה נתבאר חומר אחר בידיים מטבול יום; טבול יום אינו מטמא משקין של חולין כלל וידיים מטמאים אותם להיות כראשון לטומאה.

~ יום חמישי כ"ט שבט ~

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) יבאר הדברים שהם חיבור לטבול יום, והדברים שנגע בהם אם פוסלים. ודין טבול יום מטומאת מת ומבעילת נידה אם עושה בטהרות.

א. **חֲלוֹת** 2 **אוּ פְּרִים** 3 **שְׁפָנֶסֶן וְהָיוּ נוֹשְׁכוֹת זֹו בְּזוֹי וְדַעְתּוֹ לְהַפְרִישׁוֹ, אוֹ שְׂאֵפָה חֲלָה עַל גְּבִי חֲלָה** 5 **בַּתְּנוּר וְיַדִּין לֹא קָרְמוֹ פְּנִיָּה** 6, **וְנִגַּע טְבוּל יוֹם בְּאֶחַת מֵהֵן - לֹא פֶסֶל אֲלֵא חֲחֵלָה שְׁנִגַּע בָּהֶן. וְכֵן הַמִּים שֶׁהִרְתִּיחוּ וְנִעְשׂוּ פְּקָה** 8, **וְהַגְּרִיסִין** 9 **שֶׁהִרְתִּיחוּ רְתִיחָה רֵאשׁוֹנָה** 10, **וְיַיִן חֲדָשׁ** 11 **וְאֲרוֹז** 12 **שֶׁהִרְתִּיחוּ, וְנִגַּע טְבוּל יוֹם בְּרְתִיחָה - אֵינוֹ חָבוּר, וְלֹא פֶסֶל אֲלֵא הַרְתִּיחָה בְּלֶבֶד. וּבִשְׂאֵר כֹּל הַטְּמָאוֹת, בֵּין קְלוֹת** 13 **בֵּין חֲמוּרוֹת - הַפֶּל חָבוּר. אֲבָל חֲלוֹת שֶׁהָיוּ נוֹשְׁכוֹת זֹו בְּזוֹי וְאִין דַּעְתּוֹ לְהַפְרִישׁ, אוֹ שְׂאֵפָה חֲלָה עַל גְּבִי חֲלָה וְנִשְׁכּוֹ וְקָרְמוֹ בַּתְּנוּר** 14, **וְרְתִיחַת הַמִּים שְׂאִינָה מִחֲלֻחֶלֶת פְּקָה** 15, **וְרְתִיחַת הַגְּרִיסִין שְׁנִיָּה** 16, **וְרְתִיחַת יַיִן יִשְׁוֹן** 17, **וְרְתִיחַת הַשְּׁמֹן בֵּין יִשְׁוֹן בֵּין חֲדָשׁ, וְרְתִיחַת עֲדָשִׁים - הָרִי אֵלוֹ חָבוּר בְּטְבוּל יוֹם, וְאִין צְרִיף לֹמַר בְּכֹל הַטְּמָאוֹת.**

(2) כתוב בתורה (במדבר טו, כ): "מראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה". חלה זו צריך ליתן לכהן, וקדושה כתרומה. (3) של תרומה. (4) ואם תפרידן, תשאר חתיכה מכל ככר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שַׁבְּבוּר: מִן הַשֶּׁפֶה וְלַחֲוִיץ⁵⁵ - אֵינִי חַבּוּר⁵⁶, מִן הַשֶּׁפֶה וְלַפְּנִים⁵⁷ - חַבּוּר. וְאִם הָיָה הַבּוּר⁵⁸ פִּיטָס⁵⁹, אִפְלוּ הָיָה כְּלִי גָדוֹל שֶׁמְחַזֵּק מֵאָה פָּר - כְּלוּ חַבּוּר⁶⁰, וְאִם נִגַע בְּמִקְצַת הַיַּיִן - פָּסַל הַתְּרוּמָה שֶׁבְּחִבֵּית שֶׁבְּקֶרֶע הַכְּלִי.

(52 שם מ"ו. 53) היה מפריש תרומה מבור של יין, ונזהר מלנגוע ביין שקרא עליו שם תרומה. (54 חולין. 55) למעלה משפת החבית או מצדיה. (56 אף-על-פי שיין הבור צף על פני התרומה - לא נפסלה, מפני שהוא ככלי ואינה חיבור ליין שבבור. ודוקא טבול-יום, שאינו מטמא חולין כלל (למעלה פ"ו ה"ו), אבל טמא שנגע ביין שבבור - נעשה היין ראשון מדין גזירת משקין (ראה הלכות אבות הטומאות פ"ז ה"ה) ומטמא את חבית התרומה. (57) נגע ביין של חולין הצף על גבי התרומה בתוך החבית, כגון שהחבית לא היתה מלאה כשנפלה לבור, ונתמלאה מיין שבבור ונגע ביין שהתוסף - נפסל הכל (ברטנורא). (58) תוספתא שם פ"ב ה"א. (59) בתוספתא שלפניו הגירסא: "ואם היה פיטס". ונראה שגם בדברי רבינו יש לגרוס כך (ראה כסף-משנה). פירוש, שהחבית לא נפלה לבור חפור בקרקע אלא לפיטס. פיטס = כלי גדול מאוד. (60) טעם ההבדל בין בור לפיטס הוא, שחבית ובור סוגים שונים הם. אבל חבית ופיטס שניהם כלים, ולפיכך מתחברים (כסף-משנה).

ט. הסלת⁶¹ של מנחות והלבונה⁶² והקטרת והגחלים⁶³ שנגע טבול יום במקצתן - פסל את כל⁶⁴. במה דברים אמורים? בגחלים שחותרה במחתה ביום הפפורים, שהמחתה שחותרה⁶⁵ - בה נכנס להיכל⁶⁶; אבל גחלים שחותרה בכל יום, כשהוא מערה במחתה של כסף לשל זהב, אם נתפירו מן הגחלים⁶⁷ - אין בהן קדשה⁶⁸, אלא מכבדן לאמה⁶⁹.

(61 עדיות פ"ח מ"א; בבלי חגיגה כג, ב. 62) מין בושם שמקטירים עם קומצי המנחות, והיא אחד הסמנים שבקטורת. (63) גחלי אש שנותנים עליהן את הקטורת. (64) אף-על-פי שכל קורט וקורט הוא גוף בפני עצמו. חכמים עשו מעלה בקדשים (וכן באפר פרה אדומה) שהכלי מצרפם להיות כגוף אחד לענין זה, והסמיכו מעלה זו על הכתוב (במדבר ז, יד): "כך אחת עשרה זהב", עשה הכתוב כל מה שבכף - אחת (ראה הלכות שאר אבות הטומאות פ"ב ה"ז). [בפירושו למשנתנו כותב רבינו, שגם כלי שאין לו תוך מצרף כל מה שעליו, ומקור הדין בחגיגה כד, א לדעתו של ר' עקיבא. ראה 'תוספות יום טוב' שם]. (65) שגורף את הגחלים. (66) משנה יומא מג: "בכל יום היה חותה בשל כסף, ומערה בתוך של זהב, והיום (ביום הכיפורים) חותה בשל זהב ובה היה מכניס", ואותן הגחלים נתקדשו. (67) שלא הגיעו למחתה של זהב. (68) מכיוון שלא ישתמשו בהן להקטרה. (69) מרוב שברצפת העזרה. ירושלמי חגיגה פ"ג ה"ב. כר' בון.

(31) כל מה שיעלה עם החתיכה כשיגביה אותה. (32) של לחם. (33) שם.

ד. ירק³⁴ תרומה וביצה טרופה³⁵ נתונה על גביו³⁶, ונגע טבול יום בביצה - לא פסל אלא קלח שפנגד³⁷. ואם היתה כמין כובע³⁸ - אינו חבור³⁹.

(34) טבול-יום פ"ג מ"ב. (35) שנתערבו יפה החלבון והחלמון אחר שהוצאו מקליפת הביצה. (36) ומפני שנתערבו החלבון והחלמון אינם נשמטים מהירק. והמדובר כשיש שם כמה קלחים של ירק (37) שכנגד מקום הנגיעה, ואע"פ שביצה היא חולין ואינה נפסלת במגע טבול-יום, אבל הקלחים האחרים לא נטמאו, שביצה אינה מחברת אוכלין לטומאה. ולמה נפסל הקלח שכנגדו? משום שזה כאילו נגע בקלח עצמו. [הרא"ש מפרש שנפסל הקלח שכנגד הביצה, ופירושו הוא ע"פ הר"ש]. (38) ולא היתה דבוקה לירק במקום הנגיעה. (39) ולא נטמא אפילו הקלח שכנגדו. וגם הביצה עצמה לא נפסלה, מפני שאינה תרומה, ואינה נפסלת במגע טבול-יום. יתר על כן, לדעת רבינו (למעלה פ"א ה"ד), שמי פירות אינם מקבלים טומאה כלל, לא נטמאה הביצה אפילו אם נגע בה טמא ממש, שהרי ביצה דינה כמי פירות.

ה. חוט⁴⁰ של ביצה שקרם על דפנה של אלפס⁴¹ ונגע בו טבול יום: מן השפה⁴² ולפנים - חבור⁴³, מן השפה ולחוץ - אינו חבור. וכן בקטניות⁴⁴ שקרמו על שפת הקדרה.

(40) שם מ"ג. (41) מחבת גדולה, ובה תבשיל של תרומה. המדובר כשהחוט מגיע עד התבשיל שבאילפס. (42) של האילפס. (43) אם נגע בחלק החוט הדבוק משפת האילפס ולמטה בכיוון לתבשיל - נפסל כל התבשיל. (44) תבשיל של קטניות סמך.

ו. חבית⁴⁵ שנקבה, בין משוליה בין מצדיה, וסתם טבול יום הנקב בידו - נפסלה כלה⁴⁶.

(45) שם מ"ז. (46) כתנא-קמא. [רבינו מחמיר כאן בטומאה יותר מביין נסך, שהרי בהלכות מאכלות אסורות פ"ב ה"י פסק, שאם ניקבה חבית של יין מצידה, וסתמה גוי בידו - לא נאסר היין שממקום הנקב ולמטה. ראה כסף-משנה].

ז. המערה⁴⁷ מפלי לכלי⁴⁸ ונגע טבול יום בקלוח⁴⁹ - משערין זה שנגע בו באחד ומאה⁵⁰; שתרומה טמאה שנתערה באחד ומאה - בטלה במעוטה, כמו שבארנו בהלכות תרומות⁵¹.

(47) שם. (48) משקה של תרומה. (49) בעמוד היורד מכלי לכלי, וזהו "ניצוק" האמור למעלה בפ"ז ה"א. (50) אם יש בכל המשקה שבכלי התחתון פי מאה ואחד בכמות המשקה שנגע בה ונפסלה, בטלה אותה הטיפה והכל טהור. (51) פ"ד ה"ד (ראה השלמות).

ח. טבול יום⁵² שהיה תורם את הבור⁵³ ונפלה ממנו חבית של תרומה ושקעה בבור של יין⁵⁴ ונגע ביין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ההמקפה עיקר ('תוספות יום טוב' במשנתנו). (84) פסל את כולו? (85) בשעה שכותשים אותו. (86) החתיכה שנגע בה. במשנה כתוב: "טהור". ומפרש רבינו שהחלק שלא נגע בו טהור, אבל מקום מגעו טמא. (87) רוצה הוא לכותשו לפירורים זעירים, ולפיכך אין רואים את כל חלקי השום כגוש אחד. (88) הגר"א גורס במשנתנו: "וכן שאר כל הנידוכין", ומוכן שלדעתו יש לתקן כך גם כאן. [בכסף-משנה מקיים גירסתנו, ומפרש: ושאר כל הדברים שהם נידוכים במשקין כמו שום בשמן, גם כן דינם כך. ולפי פירושו, יש להוסיף וא"ו, ולגרס: "ואם דכן"]. (89) ראה למעלה פ"ו הי"ד.

יד. ע"פ⁹⁰ שְׁקָרָא שֵׁם חֲלֵתָהּ⁹¹ בַּצְּפוֹנָה אוּ בַּדְרוֹמָה, וְכֵן הַקְּשׁוֹת⁹² שְׁקָרָא שֵׁם תְּרוּמָה בַּצְּפוֹנָה אוּ בַּדְרוֹמָה - הָרִי זֶה חֲפוּרִי⁹³, וְאִם נִגְעַ טְבוּל יוֹם בְּמִקְצֵת הַעֵסָה⁹⁴ - נִפְסְלָה הַחֲלֵה. נִטְלָה חֲלֵתָהּ מִתּוֹכָהּ וְחִזְרָה לְתוֹכָהּ - אֵינָה חֲפוּרָה⁹⁵.

(90) תוספתא טבול-יום פ"ב הלכה א. (91) קדושת חלה כקדושת תרומה. ואפילו אם לא הפריש עדיין את החלה מן העיסה אלא קבע באמירה את מקומה בעיסה – אמירה זו מקדשת את החלה בקדושת התרומה, וזה נקרא "קרא שם". (92) מין ירק. יש מפרשים מלפפון, ואחרים אמרים "קוסה". (93) אף-על-פי שנגע בחלק שהוא חולין. והטעם, מפני ששני החלקים מחוברים מתחילת ברייתם. (94) בחולין שבה. (95) מכיוון שהופרשה פעם מן העיסה, וגם עכשיו אינו רוצה שתתערב בעיסה (הגר"א שם).

טו. ע"פ⁹⁶ שֶׁנִּדְמָעָה⁹⁷ אוּ שֶׁנִּתְחַמְצָה בְּשָׂאוֹר שֶׁל תְּרוּמָה⁹⁸ - אֵינָה נִפְסְלָתָהּ⁹⁹ בְּטְבוּל יוֹם¹⁰⁰.

(96) משנה שם פ"ג, ד. (97) שנתערבה בה תרומה יותר מחלק אחד ממאה חלקי חולין, ונאסרה לזרים (זו = מי שאינו מזרע אהרן הכהן). (98) ונאסרה לזרים, אפילו אם היה השאור אחד מאלף בעיסה, כמו ששנינו בערלה פ"ב מ"ד. והטעם, מפני שפעולת השאור ניכרת. (99) שפעולת השאור כוחה יפה לאיסור, אבל לא לטומאה. (100) במשנה ערלה יש מודים בית-הלל שאם היה שאור כשיעור ביצה מטמא. וכאן לא חילקו. ומשמע שאפילו בכביצה אינו מטמא, ואין בזה כל סתירה, כי שם המדובר בשאור של תרומה טמאה (כך פירש רבינו שם) ואם יש בה כביצה טימאה את כל העיסה, אבל פחות מכביצה אוכלין אינו מטמא, וכאן המדובר בתרומה טהורה.

טז. ע"פ¹⁰¹ שֶׁהִקְשָׁרָה¹⁰² בְּמִשְׁקִין¹⁰³ וְנִלוּשָׁה בְּמֵי פְרוֹת¹⁰⁴ וְנִגְעַ בָּהּ טְבוּל יוֹם - לֹא פָּסֵל אֶלָּא מְקוֹם מְגַעוּ בְּלִבְד¹⁰⁵.

(101) שם. (102) לקבל טומאה. (103) החטים נרטבו באחד משבעת המשקין המכשירים (רבינו בפירושו למשנתנו). (104) שאינם משבעת המשקין המכשירים. (105) שמי פירות אינם עושים חיבור. [ראה למעלה הי"א, שאפילו שמן שהוא משבעת המשקין המכשירים, אינו

י. מְקַפָּה⁷⁰ שֶׁל חֲלִין⁷¹ אוּ רְקִיק⁷² שֶׁל חֲלִין וְשֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה צָף עַל גְּבִיחָן, וְנִגְעַ טְבוּל יוֹם בְּשֶׁמֶן - לֹא פָּסֵל אֶלָּא הַשֶּׁמֶן בְּלִבְד⁷³. וְאִם חֲבִיץ⁷⁴ - כָּל מְקוֹם שֶׁחֲלָף בּוֹ הַשֶּׁמֶן פָּסֵל.

(70) תבשיל סמין. (71) טבול-יום פ"ב מ"ד. (72) עוגה. (73) דין זה פשוט, שהרי טבול-יום אינו מטמא חולין, ונכתב כעין הקדמה לדין שלאחריו. (74) עירבב את השמן והמקפה, או לש את הרקיק באותו השמן (ראה ר"ש ומלאכת שלמה במשנתנו).

יא. יִרְקָה⁷⁵ שֶׁל חֲלִין שֶׁבִּשְׁלוּ בְּשֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה⁷⁶ וְנִגְעַ בּוֹ טְבוּל יוֹם - לֹא פָּסֵל אֶלָּא מְקוֹם מְגַעוּ⁷⁷.

(75) שם פ"ג מ"ה. (76) והיו בתבשיל הרבה קלחי ירק, ונבלע בהם כל השמן. (77) הקלח שנגע בו בלבד, ואין השמן מחבר את כל הקלחים להיות דינם כגוש אחד, מפני שכולו בלוע בירק. אבל אם נשאר קצת שמן עומד, הוא מצרף את כל הקלחים (ראה למעלה פ"ז ה"ו. וראה השלמות). פסק כר' עקיבא בשם ר' יהושע.

יב. הַמְּקַפָּה⁷⁸ שֶׁל תְּרוּמָה וְהַשּׁוּם וְהַשֶּׁמֶן שֶׁל חֲלִין שֶׁנִּגְעַ טְבוּל יוֹם בְּמִקְצֵתָן - פָּסֵל אֶת כָּלָן⁷⁹.

(78) שם פ"ב מ"ג. (79) מפני שהמקפה עיקר, והוא מחבר את הכל לגוש אחד.

יג. הַמְּקַפָּה שֶׁל חֲלִין⁸⁰ וְהַשֶּׁמֶן⁸¹ שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּגְעַ טְבוּל יוֹם בְּמִקְצֵתָן - לֹא פָּסֵל אֶלָּא מְקוֹם מְגַעוּ⁸². אִם הָיָה הַשּׁוּם מְרֻבָּה - הוֹלְכִין אַחַר הָרֵב⁸³. אֵימָתִי⁸⁴? בְּזֶמַן שֶׁהוּא גוֹשׁ בְּקַעֲרָה; אֲבָל אִם הָיָה מְפֻזָּר בְּמִדּוּכָה⁸⁵ וְנִגְעַ בְּמִקְצֵתוֹ - לֹא פָּסֵל אֶלָּא מְקוֹם מְגַעוּ⁸⁶, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רוּצָה בְּפִזּוּר⁸⁷. וְשָׂאֵר⁸⁸ כָּל הַנִּדּוּכִין שֶׁדָּרְכָן לְדוּכָן בְּמִשְׁקִין, כְּגוֹן הַשּׁוּם בְּשֶׁמֶן, אִם דָּכָן שֶׁלֹּא בְּמִשְׁקִין וְקַבְצָן, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן גוֹשׁ בְּקַעֲרָה, וְנִגְעַ בָּהֶן - לֹא פָּסֵל אֶלָּא מְקוֹם מְגַעוּ; שֶׁהָרִי הֵם כְּעוֹגֵל שֶׁל דְּבִלָּה⁸⁹, שֶׁאִם נִטְמָא מְקַצְתוֹ - לֹא נִטְמָא כָּלּוּ.

(80) שם. (81) צ"ל והשום והשמן (דפוס רומא ר"מ וכת"י תימן, וכן הגירסא במשנתנו). (82) התבשיל שהוא חולין אינו נפסל במגע טבול-יום, ולפיכך אינו מצרף את כל השום והשמן לגוש אחד להיפסל, ואף-על-פי-כן נפסל מקום מגעו מפני השום והשמן שבו. [נהמדובר כשנבלע כל השמן בתבשיל, אבל אם נשארה טיפה בעין – היא מצרפת את כל השום של תרומה ונפסל כולו, כמו שביארנו למעלה בהלכה יא. ראה בבלי פסחים מד, א. ורש"י ותוספות שם].

(83) לשון המשנה, ורבינו מפרש שם: "ואם היה השום יותר מן המקפה, יהיה דין הכל כדין תרומה, וכאשר נגע במקצת פסול הכל". משמע מלשונו שלחומרא בלבד אמרו שהולכים אחר הרוב, אבל כשהמקפה של תרומה, והשום והשמן של חולין אפילו הם רוב – פסל את כולו, מפני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יט. טבול יום מטמאת מת ומבעילת נדה - עושה בבית הבד¹²⁷. וכן שאר הטמאים¹²⁸ שטבלו - עושיין בטהרות¹²⁹. חוץ מזב וזבה¹³⁰ בשביעי שלהן¹³¹, שאף על פי שטבלו - לא יעשו בבית הבד ולא יתעסקו בטהרות, שמא יראו¹³² ונמצאו טמאים למפרע; שהרי סותרין את הכלל¹³³, כמו שבארנו¹³⁴.

(127) מקום שסוחטין בו זיתים להוציא שמנם. (128) כגון נוגע בנבילה או בשרץ. רבינו מפרט טומאת מת ובעילת נדה, שהם טמאים שבעת ימים, ואחר-כך כלל כל הטמאים האחרים. (129) בבא זו אינה צריכה לגופה, שהרי השמיענו כבר (בהלכה יז) שאפילו במעשר מותרים לנגוע. וכפל הדברים כאן כעין הקדמה לבבא השניה. [ואפשר שהתכוון להשמיענו שטבול-יום אינו פוסל חולין שנעשו על טהרת תרומה]. (130) שהם מחוייבים לספור שבעה ימים נקיים מראית זוב. (131) ביום השביעי של ספירת נקיים שמוותרים לטבול ביום, ודינם ככל טבול-יום, ואעפ"כ לא יגעו בטהרות. (132) זוב לפני שקיעת החמה. (133) אפילו אם ראו אחר הטבילה, סותרים כל ימי הספירה שהיו נקיים מזוב, וחוזרים לטומאתם וצריכים להתחיל ולספור שבעת ימים נקיים אחרים ולטבול. בנדה כט, ב נאמרה חששא זו בשם ר' שמעון, לענין טהרה לבעלה. (134) בהלכות איסורי ביאה פ"ו הי"ד.

~ יום שישי ל' שבט ~

פרק השיעי

1) יבאר השמן והדבש שנטמאו ואחר כך קרשו ואחר כך נימוחו. הרוטב והגריסים והחלב שקרשו ונגע בהם אוכל ראשון. נטמאו כשהם משקין וקפאו, או כשהם קפואים ונימוחו וכו'. טמא שהיה אוכל ענבים מוכשרים ונפל ממנו גרגיר לגת וכו'. גוש של זיתים טמאים שהיה מקובץ והשליכו לתנור והוסק. עצים שהיו בלועים בהם משקין טמאים והסיקם בתנור. שרץ שנמצא בריחיים של זיתים. הגפת והזגים שנעשו בטהרה והלכו עליהם טמאים. כיכורת הקודש שהיו בהן גומות, ובגומות משקין ונגע שרץ באחד מהן. ודין אבעבוע הנעשה בעובי החבית ונגע אב הטומאה במשקה שבאבעבוע.

א. השמן או הדבש² שנטמאו³ ואחר כך קרשו ואחר כך נמוחו - הרי הן ראשון לטמאה לעולם, מפני שהן כמשקין⁴ ואף על פי שקפאו אחר שנטמאו.

2) בטהרות פ"ג מ"ב שנינו: "רבי מאיר אומר, השמן תחילה לעולם. וחכמים אומרים, אף הדבש". ופירש רבינו שם, שמדובר בשמן ודבש שנטמאו ואחר-כך קרשו. (3) ונעשו ראשון לטומאה כדן משקין. (4) אפילו בזמן שהם קרושים (רבינו בפירושו למשנתנו). ואין בזה סתירה לדבריו פ"א הי"ט ששמן קרוש אינו לא אוכל ולא משקה, מפני שמדובר שם בשמן טהור שקרש ונפסל ע"ז למאכל אדם, ולפיכך אינו מקבל טומאה, וכאן מדובר בשמן שנטמא

עושה חיבור אם לא נשאה טיפה בעין. ויוצא מזה, שהמדובר כאן כשנשאר משקה טופח בעין, ואעפ"כ אינו חיבור מפני שמי פירות אינם חיבור כשם שאינם מכשירים].

יז. מעשר¹⁰⁶ ראשון¹⁰⁷ שהכשר ונגע בו טבול יום או ידים מסאבות¹⁰⁸ - מפרישין ממנו תרומת מעשר בטהרה¹⁰⁹. מפני שמעשר ראשון פחלין, וטבול יום יודים מסאבות אינם פוסלין את החלין; שהשלישי פחלין - טהור¹¹⁰, כמו שבארנו¹¹¹. וכן האשה שהיא טבולת יום - לשה את העפסה¹¹² וקוצה¹¹³ לה חלה¹¹⁴ ומפרישה ומניחה בפלים¹¹⁵, ונותנתו¹¹⁶ עם שאר העסה פאחת¹¹⁷ ומקפת¹¹⁸ על הכל פדי לתרם מן המקף¹¹⁹, ואחר כך קוראה לה שם ואומרת: הרי זו חלה. ומשתקרא לה שם לא תגע בה, שלא תפסלה. וכן היא עושה אם לשה בערבה שהיא¹²⁰ טבולת יום.

(106) שם פ"ד מ"ב. (107) וצריך להפריש ממנו אחד מעשרה לתרומת מעשר, שדינה כתרומה גדולה. (108) שלא שמר על טהרתו. וגזרו חכמים עליהן דין שני לטומאה, לפסול תרומה וקודש. (109) ותהיה טהורה. (110) וטבול-יום וידים - עושים שלישי. (111) בפ"א מהלכות אבות הטומאות. (112) עיטת חולין החייבת בחלה. (113) חותכת. (114) חתיכת הבצק שברעתה לעשותה חלה, אבל אינה קוראת עליה עדיין שם חלה. (115) בכת"י תימן: בכלי. (116) את הכלי הזה. (117) בכלי גדול אחד. (118) ומקרבת. (119) הסמוך, הקרוב (חלה, וכן תרומה צריך להפריש מעיסה או מפירות הסמוכים לאלה שמפרישים עליהם. ראה משנה חלה פ"א, ט). (120) העריבה. ולמה הצריכה לתת החתיכה בכלי מיוחד, כדי שלא תגע בה אחר קריאת השם "חלה" ותיפסל, אבל כלי אינו ניטמא במגע טבול-יום. [בפירושו למשנתנו, אומר רבינו שמינתחו בכלי אבן (כלי אבן אינו מקבל טומאה). ונשגב מבינתי נימוקן].

יח. לגין¹²¹ שהוא טבול יום שמלאהו מחבית מעשר שלא נטלה תרומתו¹²² ואמר: הרי זו תרומת מעשר על מה שבחבית אחר שתחשף¹²³ - הרי זו תרומה טהורה; לפי שאינה נעשית תרומת מעשר עד שתחשף כפי תנאו, ואחר שתחשף יעריב שמשו של לגין ויטהר. נשברה החבית¹²⁴ קדם שתחשף - הלגין בטבול¹²⁵; נשבר הלגין - החבית בטבולה¹²⁶.

(121) כד (שם מ"ד). (122) תרומת מעשר. (123) קדושת תרומת מעשר לא יחול עליה לפני שקיעת השמש. (124) ונשפך כל המשקה שבתוכו. (125) מעשר שלא ניטלה ממנו תרומת מעשר - נקרא טבל. מפני שנאבד המעשר לא נעשה המשקה שבכד תרומה, ומתוך כך נשאר טבל כמו שהיה, וצריך להפריש ממנו תרומת מעשר. (126) מפני שהיין או השמן שבכד נשפך לפני שחל עליו שם תרומת מעשר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טימאה את המשקין, כי כשינימוח כלשהוא לא נשאר באוכל שיעור כביצה, ופחות מכביצה אוכלין אינו מטמא אחרים (למעלה פ"ד ה"א). (14) בניגיעה בכביצה. (15) שמשקין מתטמאים וגם מטמאים אחרים בכל שהן (שם ה"ב). (16) או פחות ממנה. (17) במקום שנעשה כבר משקה אע"פ שאין בו כביצה. (18) נימוק לדין טהורים. (19) אינו מחובר לזג שהוא אוכל, אלא כאילו הוא נתון בכלי. (20) ואין המשקה מתטמא מהנגיעה בזג הטמא, מפני שאינו נעשה משקה לפני סחיטתו (רבי יוחנן, פסחים לג, ב): ל"כ סחיטתו להו ליתיה לשיעוריה. (21) אף-על-פי שהמשקה המופקד בזגים וביזיתים הוא טהור, ובזגים עצמם אין כביצה, מצטרף עמהם המשקה הטהור להשלים את השיעור (רש"י פסחים שם, ד"ה טמא מת). (22) המשך המשנה, שם. (23) נדה ויולדת. (24) פ"ח מהל' משכב ומושב ה"ב. (25) אפילו לא נגע בו. (26) מפני שהזיו את החלב ממקומו.

ג. קְדָרָה²⁷ שְׁמֵלָא²⁸ כְּבָשִׁין²⁸ שֶׁל חֲלִין וְיָצְאוּ עֲלֵיהֶם²⁹ חוץ לְקָדְרָה, וְנָגַע אֶב הַטְּמָאָה³⁰ או רֵאשׁוֹן בְּעֵלָה שְׁחוּץ לְקָדְרָה בְּמָקוֹם הַנְּגוּב, אָף עַל פִּי שֵׁשׁ בְּעֵלָה כְּבִיצָה - הוּא טְמֵא וְהַכֵּל טְהוֹר³¹. חֲזוֹר³² לְקָדְרָה - טְמֵא אֶת הַמְּשָׁקִין שָׁבָה³³, וְנִטְמָאת הַקְּדָרָה³⁴ וְכָל הַכְּבָשִׁין. נָגַע בְּעֵלָה שְׁחוּץ לְקָדְרָה וְהָיָה בּוֹ מְשָׁקָה³⁵, אִם יֵשׁ בְּעֵלָה כְּבִיצָה - הַכֵּל טְמֵא; שֶׁהֵעֵלָה מִטְּמֵא מְשָׁקָה שְׁעָלָיו, וְהַמְּשָׁקָה מִטְּמֵא כָּל הַמְּשָׁקִין שֶׁבְּקָדְרָה³⁶, וּמִטְּמֵא אֶת הַקְּדָרָה. הֵיטָה הַקְּדָרָה³⁷ מְלֵאָה כְּבָשִׁים שֶׁל תְּרוּמָה³⁸ וְנָעַר אוֹתָהּ טְבוּל יוֹם וְרָאָה מְשָׁקִין עַל יָדוֹ, סָפַק מִן הַקְּדָרָה נִתְּזוּ סָפַק שֶׁהִקְלַח נִגַע בְּיָדוֹ - הִירָק פְּסוּל³⁹ וְהַקְּדָרָה טְהוֹרָה⁴⁰.

(27) טהרות פ"ב מ"א. (28) ירקות כבושים. ומדובר בחולין (רבינו בפירושו). (29) העלים של הירקות. (30) במשנה כתוב סתם "ונגעה", ורבינו הוסיף את המילים "אב הטומאה". לקמן יתבאר. (31) מכיוון שהעלה הטמא הוא מחוץ לקדירה, אינו חיבור לטומאה לירק שבקדירה, וכאילו הוא מובדל לגמרי מחלק העלה שבתוך הקדירה, ולפיכך אינו מטמא בניגיעתו. (32) אחר שנטמא ויש בו כביצה. (33) ונעשו ראשון. נתבאר כבר שאפילו שני בחולין מטמא משקין להיות תחילה. (34) שמשקין טמאים מטמאים כלים (הל' אבות הטומאות פ"ז ה"א). (35) על העלה היה משקה ולא נגע במשקה. (36) מפני שהמשקה שעל העלה מחובר למשקה שבקדירה. [ביארנו לפי פירוש רבינו למשנתנו. ולא נתבאר למה דילג רבינו על הבבא: "היתה מגע טמא מת". ולהר"ש משאנץ שיטה אחרת לגמרי בפירוש משנה חמורה זו, שרב יהודה אמר עליה (ברכות כ, א): הוויות דרב ושמואל חזינא הכא]. (37) סיפא של המשנה, שם. (38) רבינו כאן מפרש את הסיפא בתרומה, מפני שכתוב בה "היתה טבולת יום" וטבולת-יום אינו פוסל את החולין. [בפירושו למשנה, כתוב רבינו שגם בסיפא

ואחר-כך קרש אין הטומאה יורדת ממנו עד שייפסל מאכילת כלב, כאמור למעלה פ"ב ה"ח. ומה שאמר: "ואחר-כך נימוחו" בא להשמיענו, שאפילו נימוחו וקפאו אלף פעמים - דינם כמשקה (ראה כסף-משנה כאן).

ב. הַרְטָב⁵ וְהַגְרִיסִין וְהַחֲלָב שֶׁקָרְשׁוּ - הָרִי הֵן כְּאֶבְלִין⁶, וְצָרִיכִין מַחְשָׁבָה⁷. וְאִם נָגַע בָּהֶן אֶכֶל רֵאשׁוֹן או מְשָׁקָה - נַעֲשׂוּ שְׁנַיִים. הֵיָה בָּהֶן מְשָׁקָה טוֹפְחָה⁸ - הָרִי הֵן כְּמְשָׁקִין וְהֵן תְּחִלָּה לְטְמָאָה. נְטֵמָאוּ כְּשֶׁהֵן מְשָׁקִין וְקָפְאוּ אַחַר כֵּן וְקָרְשׁוּ - הָרִי הֵן שְׁנַיִים⁹, כְּמוֹ אֶכֶל שֶׁנְטֵמָאוּ מִמְּשָׁקִין טְמֵאִין¹⁰. נְטֵמָאוּ כְּשֶׁהֵן קְפוּיִים¹¹ וְנִמְחוּ וְנַעֲשׂוּ מְשָׁקִין: אִם הָיָה כְּבִיצָה מְכוּן¹² - הָרִי הַמְּשָׁקִין טְהוֹרִין¹³; הָיָה יוֹתֵר מִכְּבִיצָה - הַמְּשָׁקִין טְמֵאִין, שֶׁשְׁנַמְנוּחָה טְפָה רֵאשׁוֹנָה נְטֵמָאת כְּכַבִּיצָה¹⁴ אֶכֶל טְמֵא שֶׁנְמַחוּ מִמֶּנּוּ¹⁵, וְאוֹתָהּ הַטְּפָה תְטַמֵּא כָּל הַמְּשָׁקִין שֶׁנְמַחוּ אַחֲרָיָהּ. וְכֵן טְמֵא מֵת שֶׁפָּחַט זֵיתִים וְעֻנְבִים שֶׁהִכְשִׁרוּ: אִם הָיָה כְּבִיצָה¹⁶ - הָרִי הַמְּשָׁקִין הַיּוֹצֵאִין מֵהֵן טְהוֹרִין, וּבִלְבָד שֶׁלֹּא נִגַע בְּמָקוֹם הַמְּשָׁקָה¹⁷; שֶׁהַמְּשָׁקָה¹⁸ כְּמִפְקָד בְּאֶכֶל¹⁹ וְכֵאלוֹ הוּא גוֹף אַחֲרָיו²⁰. הָיָה אוֹתָן זֵיתִים וְעֻנְבִים יוֹתֵר מִכְּבִיצָה - הָרִי הַמְּשָׁקִין הַיּוֹצֵאִין מֵהֵן טְמֵאִין; שֶׁפִּיּוֹן שִׁצְעָת טְפָה רֵאשׁוֹנָה נְטֵמָאת מִכְּבִיצָה²¹ וְטְמָאָה כָּל הַמְּשָׁקִין. וְאִם הָיָה הַסּוֹחֵט זָב וְזָבָה²² וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן²³, אֶפְלוּ סַחַט גְּרַגֵּר אַחַד יַחֲדֵי שֶׁלֹּא הִכְשִׁיר וְלֹא נִגַע בְּמְשָׁקָה - הַמְּשָׁקָה טְמֵא; שֶׁפִּיּוֹן שִׁצְעָת טְפָה רֵאשׁוֹנָה נְטֵמָאת בְּמִשְׁא הַזָּב, שֶׁהַזָּב שֶׁנִּשְׂא אֶכְלִין או מְשָׁקִין - טְמֵאִין, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ²⁴. וְכֵן זָב שֶׁחָלַב אֶת הָעֵז - הַחֲלָב טְמֵא²⁵; שֶׁפִּיּוֹן שִׁצְעָת טְפָה הֵרֵאשׁוֹנָה נְטֵמָאת בְּמִשְׁא הַזָּב²⁶.

(5) שם מ"א. (6) ולא חל עליהם גזירת משקין. (7) שהאדם יחשוב לאוכלם, וכל זמן שלא חישב כך אינם אוכלין ולא משקין ואינם מקבלים טומאה כלל (למעלה פ"א ה"כ, ופ"ד ה"ד). (8) כדי להרטיב את היד הנוגעת בו. [הרע"ב מפרש שהכוונה ל"טופח על-מנת להטפוח" פירוש, שהיד שנרטבה תרטיב בניגיעתה, ואפשר שגם רבינו התכוון לכך, אלא שנקט לשון המשנה, כדרכו במקומות רבים]. (9) לא נשאר בטומאתם הראשונה, מפני שהאוכל הוא גוף חדש. (10) שכל טיפה שנקרשה נטמאה במגע במשקין הטמאים, שאוכל מקבל טומאה בכל שהוא, ומשקין מטמאים אחרים בכל שהם, ולפיכך אפילו אם המשקין פחות מכביצה נטמא הקרוש. ומה בין אלה לשמן ודבש שבהלכה הקודמת, שאמרנו שם שאפילו קפאו דינם כמשקין? מפני ששמן ודבש אינם נקפאים כל-כך עד שלא תישאר בהם כל לחלוחית שהיא (רבינו בפירושו). (11) שם. (12) וכל-שכן אם היה פחות מכביצה. (13) רבינו מפרש שהם טהורים ממש, מפני שהמשקין הם גוף חדש שלא נטמא מעולם (ראה למעלה הערה ג, בדין נטמאו כשהן משקין), והנגיעה באוכל הטמא גם כן לא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַעֲצִים שֶׁנִּפְלְאוּ⁶¹ עֲלֵיהֶן גִּשְׁמִים, וְנִפְלוּ לְרִצּוֹנוֹ, וְהִסִּיקָן - הַתְּנוּרָה טְהוֹרָה, וְאֵין הַמַּיִם שֶׁעָלִיָּהֶן מִתְטַמְּאִין מִן הַמַּשְׁקִין הַבְּלוּעִין בָּהֶם⁶². וְלֹא יִסְיָקֵם⁶³ אֶלָּא בְּיָדִים טְהוֹרוֹת⁶⁴. גְּזֵרָה שְׁלֹא יִסְיָקֵם הַטְּמֵא⁶⁵, וְנִמְצְאוּ הַמַּשְׁקִין שֶׁעָלִיָּהֶם מִטְּמֵאִין אֶת הַתְּנוּרָה.

60 מכשירין פ"ד מ"י. 61 צ"ל שיפלו. 62 מפני שהמשקין הטמאים פלים במקומם מחום האש. 63 עצים שנפלו עליהם משקין. 64 שנשמרו בטהרה. ואף-על-פי שמשקין שנטמאו מחמת טומאת ידיים אינם מטמאים כלים. 65 כשעליהם משקה טופח.

ז. שְׂרִיץ⁶⁶ שֶׁנִּמְצָא בְּרַחֲמֵי שָׁל זֵיתִים⁶⁷ - אֵין טְמֵא אֶלָּא מְקוֹם מִגְּעוֹ⁶⁸. אִם הָיָה מִשְׁקָה מִהַלֶּף⁶⁹ - הַכֹּל טְמֵא; שְׂפִיץ שֶׁנִּמְצָא מִקְצַת הַמַּשְׁקָה נִטְמָא כְּלוּ, וְהַשְּׂמֵן מִטְּמֵא אֶת כָּל הַזֵּיתִים. נִמְצָא עַל גִּבֵּי הָעֵלִיץ⁷⁰ לְמַעְלָה מִן הַזֵּיתִים - יִשְׁאָלוּ מִן הַפְּדִיץ⁷¹. אִם אָמְרוּ: לֹא נִגְעָנוּ⁷² - נִאֲמָנִין⁷³. נִמְצָא עַל אוֹם⁷⁴ שָׁל זֵיתִים - נִטְמָא כָּל הַגּוֹשׁ⁷⁵, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנּוֹ⁷⁶. נִמְצָא⁷⁷ עַל גִּבֵּי זֵיתִים פְּרוּרִין⁷⁸ וְהוּא נֹגַע בְּכַבִּיצָה⁷⁹ - הַכֹּל טְמֵא; שֶׁהֶאֱכִיל שְׁהוּא פְּכִיצָה מִטְּמֵא הַמַּשְׁקָה הַמְּעָרֵב בָּהֶן⁸⁰, וְהַמַּשְׁקָה מִטְּמֵא שְׁאֵר הַזֵּיתִים. הַיּוֹ פְּרוּרִין עַל גִּבֵּי פְּרוּרִין וְהַמַּשְׁקָה מִלְּמַטָּה⁸¹, אִף עַל פִּי שְׂנַנֵּעַ בְּכַבִּיצָה - אֵין טְמֵא אֶלָּא מְקוֹם מִגְּעוֹ⁸².

66 טהרות פ"ט מ"ח. 67 לפני שנותנים את הזיתים במקום סחיטתם, טוחנים אותם בריחיים, כדי שיוציאו בבית הבד כל שמנם בלחץ הקורות והאבנים. 68 הזיתים שנגע בהם השרץ, והזיתים הטמאים אינם מטמאים את הטהורים, מפני שאין באחד מהם כביצה. 69 ונוגע בכל הזיתים. 70 שאינם אוכלין, ואינם מקבלים טומאה כלל. 71 פועלי בית הבד. ומדובר בעמי הארץ שטיהרם חבר, ומעסיק אותם בבית הבד. 72 בשרץ. [הגרא גורס במשנתנו "לא נגע", פירושו: השרץ לא נגע בזיתים]. 73 מה שאמרו עם-הארץ אינו נאמן על הטהרות, היינו בטהרות שלו, אבל על של אחרים נאמן (ראה הל' משכב ומושב פ"ג ה"ג). 74 זיתים שנדבקו לגוש אחד. 75 דנים את כל הזיתים שבאום כגוף אחד. 76 למעלה פ"ו הט"ז. ראה הערות, שם. 77 שם מ"ט. 78 האום התפורר לכמה גושים קטנים. 79 השרץ נגע בפירור שישי בו כביצה. [עלינו לדחוק ולפרש את לשונו של רבינו במשנתנו "זיתים מפורדים" לפי ביאורנו כאן, שהרי פסק בפ"א מהל' אבות הטומאות הי"ב, ששני חצאי זיתים מן הנבילה אינם מטמאים אפילו אם נגעו בבת אחת, ואפילו נדבקו בידי אדם וכל-שכן שאין הזיתים דבוקים, אבל כשנדבקו ונעשו גוש, נתבאר למעלה שהם חיבור. ראה פ"ו הט"ז טעמו של דבר]. 80 מדובר במשקה מועט שאינו מחבר את כל הפירורים שיהיה דינם כגוש אחד, אבל אם יש תחת כולם שמן בעין נטמא הכול, אפילו כשהשרץ מונח על פירור פחות מכביצה, מפני שהמשקה מצרפם.

מדובר בחולין, והירק נפסל מפני טומאת הידיים, ומיישב ברוחק גדול את המילים "טבולת יום". ונראה שחזר בו כאן מפירושו במשנה, כנראה מפני ששינוי (טבול יום פ"ב מ"ב) "והידיים ספיקן טהור". וכאן מטמא את העלה מספק. ולא נתבאר לי כיצד יפרש רבינו מה שכתוב במשנתנו "בידיים מסואבות" [39] שספק טבול-יום ספיקו פסול (הל' אבות הטומאות פ"י ה"ה). 40 שמשקין שנטמאו במגע טבול-יום אינם מטמאים כלים (רבינו שם ה"ג).

ד. טְמֵא⁴¹ שְׁהִיָּה אוֹכֵל עֲנָבִים מְכֻשְׂרִים⁴² וְנִפְלַל מִמֶּנּוּ גְרֵגֶר יְחִידִי לַגֶּת⁴³: אִם הָיָה שָׁלֵם וְלֹא נִשְׁמַט מִמֶּנּוּ עֲקָצוֹ⁴⁴ - הִגַּת טְהוֹרָה⁴⁵; וְאִם נִטַּל עֲקָצוֹ⁴⁶, וְהָיָה עֲנָבִים⁴⁷ מוֹכְנִים בְּעֵבִיט⁴⁸ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ לְדֹרְכָן, שֶׁהָיָה רוֹצֵה בַּמַּשְׁקָה הַיּוֹצֵא מִהֶן⁴⁹ - נִטְמָא הִגַּת בְּטַפַּת מַשְׁקָה שֶׁבְּרֵאשׁ הַגְּרֵגֶר בְּמְקוֹם הָעֲקָץ⁵⁰. וְנִפְלוּ מִמֶּנּוּ⁵¹ עֲנָבִים⁵² וְדֹרְכָן בְּמְקוֹם מַפְּנֵה⁵³: אִם הָיָה כְּכִיצָה מְכֻנָּה - הָרִי הַמַּשְׁקִין הַיּוֹצֵאִין מִהֶן טְהוֹרִין, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנּוֹ⁵⁴. הָיָה יָתֵר מִכְּכִיצָה - הַיּוֹצֵא מִהֶן טְמֵא; שְׂפִיץ שֶׁיִּצְאָת טַפָּה רְאוּשָׁה נִטְמָאת בְּכַבִּיצָה, וּמִטְּמָאת אֶת כָּל הַמַּשְׁקָה הַיּוֹצֵא אַחֲרֶיהָ.

41 טהרות פ"י מ"ה. 42 לקבל טומאה. 43 ובה ענבים מוכנים לדריכה. 44 הסותם את פי הגרגר, ולא יצאה ממנו טיפת משקה. 45 מפני שאין בגרגר כביצה, ואוכל פחות מכביצה אינו מטמא אחרים (ראה 'תפארת ישראל' שם). 46 ומתוך כך יש מעט משקה בפי הגרגר, ומשקה מטמא בכל שהוא. 47 שמהם לקח את הגרגר. 48 כלי בלתי מנוקב, והמשקה הזב מהענבים אינו הולך לאיבוד. 49 ולפיכך הכשירו את הענבים לקבל טומאה. [במכשירין פ"א מ"א שינוי, שמשקין אינם מכשירים אלא מרצון בעלים]. 50 וטיפת המשקה נטמאה כשנגע בה הטמא. 51 מן הטמא. 52 טמאים. 53 שלא היו שם ענבים אחרים. 54 למעלה ה"ב.

ה. גּוֹשׁ⁵⁵ שָׁל זֵיתִים⁵⁶ טְמֵאִין שְׁהִיָּה מְקַבֵּץ וּמְחַבֵּר וְהִשְׁלִיכוֹ לְתוֹךְ תְּנוּרָה וְהִסִּיקָן⁵⁷: אִם הָיָה כְּכִיצָה מְכֻנָּה - הַתְּנוּרָה טְהוֹרָה, שְׂאִיץ הָאֶכְלִין מִטְּמֵאִין פְּלִים, וְהַמַּשְׁקָה הַיּוֹצֵא מִהֶן טְהוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנּוֹ. הָיָה הַגּוֹשׁ יָתֵר מִכְּכִיצָה - נִטְמָא הַתְּנוּרָה; שֶׁכְּשֶׁיִּצְאָה טַפָּה אַחַת נִטְמָאת בְּכַבִּיצָה, וְטְמָאָה אֶת הַתְּנוּרָה. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הַזֵּיתִים הַטְּמֵאִין פְּרוּרִין⁵⁸ וְאֵין גּוֹשׁ, אֶפְלוּ הֵן מֵאָה - הַתְּנוּרָה טְהוֹרָה⁵⁹.

55 שם פ"ג מ"ב. 56 הזיתים נדבקו ונעשו גוש אחד. 57 והחום הפליט שמן מן הגוש. 58 במשנה, הגירסא "פרודין". ואין הבדל במשמעות, ושתי הגירסאות מתכוונות לזיתים שלא נתחברו לגוש אחד. 59 שהשמן הנפלט לא נגע בשיעור כביצה.

ו. עֲצִים⁶⁰ שֶׁנִּבְלְעוּ בָּהֶם מַשְׁקִין טְמֵאִין וְהִסִּיקָן - הַתְּנוּרָה טְהוֹרָה, שְׁהָרִי כְּטוֹל בְּעֵצִים. וְאֶפְלוּ הַיּוֹצֵא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(81) ואינו נוגע בפירור שנגע בו השרץ. (82) מפני שהפירור הטמא אינו נוגע במשקה.

שְׁנִיּוֹת¹⁰⁵, חוץ מן הַרְאֻשׁוֹנָה שְׁנֹגַע בָּהּ הַשְּׂרָץ שֶׁהִיא רְאֻשׁוֹן¹⁰⁶.

(93) ראה לעיל ה"ז, הערה 71 (טהרות פ"י מ"ב). (94) לבית הברד. (95) ורגליהם נוגעות בזיתים שבחוץ. (96) ונרטבו רגליהם. (97) שבחוץ מקום פנוי. (98) אגב הילוך. (99) וכשאין מקום כדי לנגב הרגלים, נטמאו הזיתים מן המשקין הטמאים שעל רגליהם. ומדובר ברגלים יחפות, אבל כשעליהן נעליים נטמאו הנעליים, שהרי משקין מטמאים כלים, והן מטמאות את הזיתים. (100) שם פ"א מ"ט. (101) כדין משקים, שהם ראשון לטומאה, אפילו אם נגעו בולד הטומאה. (102) ראשון ושני וכו'. [במשנתנו אם כתוב "כולן טמאות", ומפרש שם רבינו, שהמשקין נעשו ראשון ומטמאים את הכיכרות והן שניות, וכאן חזר בו ואומר שכולן ראשון. וברוחק אפשר לומר, שהתכוון כאן לכל המשקין שבגומות]. (103) מובן שהראשונה היא ראשון, והשנייה היא שני לטומאה, כמו ששינו שם: "מטמא שנים ופוסל אחד". (104) כדין אוכל תרומה. (105) המשקין שעליהם נטמאו ונעשו ראשון, כדין משקים שנגעו בראשון או בשני, והכיכרות שנגעו בהם נעשו שניות. (106) מפני שנגעה בשרץ.

יא. אֲבַעְבוּעַ¹⁰⁷ הַנְּעֻשָׁה בְּעֵבִי¹⁰⁸ הַחֲבִית¹⁰⁹ וְהָרִי הוּא כְּמוֹ כְּלִי אַחֵר בְּצִדָּהּ, אִם נִקַּב הָאֲבַעְבוּעַ לְאוֹרֵי הַחֲבִית וְנִקַּב נִקַּב אַחֵר לְחוּץ זֶה כְּנֹגֵד זֶה¹¹⁰, או שְׁהִיָּה הַנִּקַּב הַפְּנִימִי מְלֻמָּטָה וְהַחִיצוֹן מְלֻמָּעָה¹¹¹, וְהִיָּה הָאֲבַעְבוּעַ וְהַחֲבִית מְלֻאִים מִשְּׂקִין, אִם נִגַּע אֵב הַטְּמָאָה בְּמִשְׁקָה שְׂבָאֲבַעְבוּעוֹת¹¹² - נְטֻמָּאוּ כֹּל הַמִּשְׂקִין שֶׁבְּחֲבִית¹¹³. הִיָּתָה הַחֲבִית מְקַפֶּת צְמִיד פְּתִיל¹¹⁴ וְנִתְּוָה בְּאֵהָל הַמֵּת¹¹⁵ - נְטֻמָּאת מִפְּנֵי הַנִּקַּב שְׂבָאֲבַעְבוּעַ זֶה, שֶׁהָרִי הוּא מְפֻלֵּשׁ לְאוֹרֵיהָ¹¹⁶. וְכֵן אִם הָיָה הַנִּקַּב שְׂבָאֲבַעְבוּעַ שְׂבָפְנִים מְלֻמָּעָה וְהַחִיצוֹן מְלֻמָּטָה - הָרִי זֶה אֵינָה נִצְלָת בְּצְמִיד פְּתִיל¹¹⁷; אֲבָל אִם נִגַּע אֵב הַטְּמָאָה בְּאֲבַעְבוּעַ¹¹⁸ - לֹא נְטֻמָּאוּ מִשְׂקִין שֶׁבְּחֲבִית, וְהָנֵם כְּמִבְדֻלִין מִהֶן¹¹⁹.

(107) טבול-יום פ"ב מ"ח. (108) בדופן. (109) חביות של חרס נעשות מטיט, ושורפים אותן בכבשן, ולפעמים הן מעלות כעין אבעבועות חלולים בדפנותיהן. (110) והמשקין שבחבית נכנסים בנקב הפנימי, ושפכים לחוץ דרך הנקב החיצון. (111) בשני המקרים הללו, המשקין הנכנסים לחלול שבאבעבוע עד למקום הנקב החיצון מתעכבים שם. (112) נגע בנקב החיצון. (113) מכיון שמשקין שבאבעבוע מחוברים למשקין שבחבית. ולא דווקא אב הטומאה, אלא אפילו טבול-יום מטמא. ונקט אב הטומאה משום הבבא האחרונה להשמיענו שאפילו אב הטומאה אינו מטמא (תפארת ישראל). ראה ראב"ד. (114) כיסוי מהודק ומחובר יפה. (115) כלי חרס מוקף צמיד פתיל אינו מתטמא באוהל. (116) ואינה

ח. עִם הָאֲרָץ⁸³ שֶׁהוֹשִׁיט יָדוֹ לְגַת וְנִגַּע בְּאֲשְׁפּוּלוֹת - אֲשְׁפּוּל וְכֹל סְבִיבוֹתָיו טְמֵאִין, וְהִגַּת⁸⁴ כְּלָה טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁמִּפְּסִיקִין הָאֲשְׁפּוּלוֹת⁸⁵ שֶׁסְּבִיבוֹת זֶה הָאֲשְׁפּוּל בִּינוֹ וּבֵין שְׂאָר הַגַּת.

(83) בבלי, עבודה זרה עה, ב. (84) הענבים שבגת שאינם נוגעים באשכול זה. (85) אבל זיתים אין להם אשכולות, ולפיכך אם נגע בגוש אחד - נטמאו כל הנוגעים בו. ונראה שזה אחד מהדברים שהקילו חכמים בטומאת עם-הארץ, אבל אם נגע טמא באשכול - נטמאו כל האשכולות שבגת כשהמשקה מחברם.

ט. הַגַּפְתָּ⁸⁶ וְהַזְּגִים⁸⁷ שְׁנֻעְשׂוּ בְּטְהָרָה⁸⁸ וְהִלְכוּ עֲלֵיהֶן טְמֵאִין וְאַחֵר כִּף יִצְאוּ מִהֶן מִשְׂקִין⁸⁹ - הָרִי אֵלוֹ טְהוֹרִין, שֶׁמִּתְחַלָּה נֻעְשׂוּ בְּטְהָרָה⁹⁰. וְאִם נֻעְשׂוּ מִתְחַלָּה בְּטְמָאָה⁹¹ וְיִצְאוּ מִהֶן מִשְׂקִין - טְמֵאִין⁹².

(86) פסולת של זיתים אחר סחיטת שמנם (כלים פ"ט מ"ו). (87) פסולת הענבים אחר דריכתם. (88) נסחטו ונדרכו על-ידי טהורים. (89) הגר"א אינו גורס במשנתנו את המלים "ואחר-כך", ומוסיף ואו, וגורס "ויצאו". ומפרש שעל-ידי דריכת הטמאים יצאו המשקין. ויש להניח שגם בדברי רבינו כאן הוא גורס כך. וכך היא הגייסא בתוספתא טהרות פ"ג ה"א. (90) בתוספתא שם מבואר, שהמשקין שבתוך הפסולת יצאו בשעת סחיטת ודריכה, וכאשר סר הלחץ חזרו ונבלעו, וכשהם יוצאים מחמת דריכת הטמאים יוצאים בלי רצון בעלים, ושנינו במכשירין (פ"ו מ"ח) שמשקין שיצאו שלא לרצון בעלים, אינם מקבלים טומאה (ראה פירוש רבינו, שם). ואף-על-פי שמתחילה יצאו לרצון, כיון שנבלעו בתוך הפסולת דינם כפסולת ואינם כמשקין, ולפיכך צריך שיצאו לרצון (הגר"א). (91) תוספתא, שם. (92) מפני שנטמאו בדריכה ראשונה שהיו לרצון, וכשנבלעו בפסולת לא ירדה מהם טומאתם (הגר"א).

י. הַבְּדִדָּן⁹³ שְׁנִכְסִין⁹⁴ וְיִוְצְאִין⁹⁵ וּמִשְׂקִין טְמֵאִין בְּתוֹךְ בֵּית הַבְּדִדָּן⁹⁶, אִם יֵשׁ בֵּין מִשְׂקִין לְזִיתִים⁹⁷ כְּדִי שִׁינְגְּבוּ אֶת רַגְלֵיהֶן בְּאֲרָץ⁹⁸ - הָרִי הַזֵּיתִים טְהוֹרִין; שֶׁהַנּוֹגַע בְּמִשְׂקִין טְמֵאִים שְׁלֹא בְּיָדוֹ - טְהוֹר⁹⁹ וְאִפְלוּ לְקַדְּשׁ. כְּפָרוֹת¹⁰⁰ הַקֹּדֶשׁ שֶׁהָיוּ בֵּהֶן גַּמּוֹת וּבְתוֹךְ הַגַּמּוֹת הָיוּ מִשְׂקִין שֶׁל קֹדֶשׁ, וְנִגַּע הַשְּׂרָץ בְּאַחַת מֵהֶן, וְנִגְעָה רְאֻשׁוֹנָה בְּשֵׁנִיה וּשְׁנִיָּה בְּשִׁלִּישִׁית, אִפְלוּ מֵאָה - כְּלֵן רְאֻשׁוֹן לְטְמָאָה¹⁰¹, מִפְּנֵי הַמִּשְׁקָה שֶׁבְּגַמּוֹת וְחֲבַת הַקֹּדֶשׁ הָרִי הֵן כְּלֵן כְּמִשְׂקִין שְׂאִין מוֹנִין בֵּהֶן¹⁰². אֲבָל אִם הָיוּ כְּפָרוֹת תְּרוּמָה - הָרִי הַכֶּפֶר הַשְּׁלִישִׁית בְּלֶבֶד פְּסוּלָה¹⁰³, וּמִשְׁלִישִׁית וְהִלָּאָה טְהוֹר¹⁰⁴. וְאִם הָיָה מִשְׁקָה טוֹפַח עַל כֹּל הַכְּפָרוֹת - אֵף בְּתְרוּמָה הַכֹּל טְמֵאוֹת. וְכֵלֵן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תולדות הדם, ובתוספתא שבת פרק ט הלכה י"ד שנינו: "מניין לדם שהוא משקה שנאמר (במדבר כג, כד): ודם חללים ישתה". ומשמע שעיקר דם הוא דם חללים של אדם. (8) המתפרץ מן הפצע בכוח. (9) "ודם חללים ישתה" - פרט לדם הקילוח שאינו מכשיר (חולין לו, א). (10) הוושט והקנה הם שני סימני שחיטה וצריך לשחוט רוב שניהם בבהמה. (11) חתך סימן אחד והדם שיצא לפני חיתוך השני נפל על אוכלין. (12) איבעיאי שם אם הוכשרו האוכלין או לא. (13) ודווקא בנתקנח לפני שחיטת הסימן השני, אבל כשלא נתקנח הוכשרו אחר גמר השחיטה באותו הדם. מסקנת הגמרא שם. (14) לבהמה, או לגוי, מחשבתו עושה אותו משקה. (15) אינו מכשיר. כל דינים אלה נמסרו בקבלה איש מפי איש. (16) בכעדשה. (17) דומה לו, שמטמא ואינו מכשיר (הרא"ש במשנתנו).

סגורה מכל צד. (117) שהרי היא פתוחה לכניסת אוויר ומשקין. (118) בנקב החיצון שמלמטה. (119) המשקין הנכנסים לאבעבועו דרך הנקב שמלמעלה יוצאים תיכף לחוץ דרך הנקב שלמטה הימנו, והרי זה כניצוק שאמרנו למעלה (פ"ז ה"א) שאינו חיבור. [הר"ש בפירוש שני מפרש, שאבעבועו שהמשקין אינם מתעכבים בו אין עליו תורת כלי כלל, ודינו כגב הדופן, וכלי חרס אינו מטמא מגבן].

מחזור מ"ו במסלול פרק אחד ליום, שנה שלישית

~ שבת קודש א' אדר ~

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

(1) יבאר דין תולדות שבעת המשקין המכשירים כיוצא בהם, ומה הן התולדות. ואם הקודש צריך הכשר.

א. כָּבֵד בְּאַרְנֹוֹ, שֶׁהַשְּׂבָעָה מִשְּׂקִין בְּלֵבֵד הֵן שְׂמִתְטַמְּאִין אוּ מְכַשְׂרִין, וְהַשְּׂאֵר קְרוּיִין מִי פְרוֹת וְאֵינֶם מְתַטְמְאִין וְלֹא מְכַשְׂרִין. וְשְׂבָעָה מִשְּׂקִין שְׂמַנֵּינוּ - תּוֹלְדוֹתֵיהֶם³ פְּיוּצָא בְּהֶם⁴.

(2) בפרק א הלכה ב מהלכות אלו. (3) בהלכות הבאות יבואר תולדות מה הן. (4) דינם שווה לדין המשקין - האבות.

ב. תּוֹלְדוֹת הַמַּיִם הֵם הַיּוּצָא מִן הָעֵין וּמִן הָאֵזֶן וּמִן הַחֹטֶם וּמִן הַפֶּה, וּמִי רִגְלֵי בְנֵי אָדָם, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטָנִים. כָּל אֵלוֹ הַיּוּצָאִין מִן הָאָדָם - מִשְּׂקִין הֵן, בֵּין שְׂנִיאוֹ לְדַעְתּוֹ שֶׁל אָדָם בֵּין שְׂנִיאוֹ שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ. אָבֵל מִי רִגְלֵי בְהֵמָה וְהַמִּלַּח שְׂנַמְחָת⁵ - הֵרִי הֵן כְּמִי פְרוֹת, לֹא מְתַטְמְאִין וְלֹא מְכַשְׂרִין.

(5) נמס ונעשה נוזל.

ג. הַדָּם הַמְּנוּי מִן הַמִּשְּׂקִין הוּא הַדָּם הַשּׁוֹתֵת⁶ בְּשַׁעַת שְׂחִיטָה⁷ מִן הַבְּהֵמָה וְהַחִיָּה וְהַעוֹפוֹת הַטְּהוֹרִין; אָבֵל דָּם הַקְּלוּח⁸ - אֵינוֹ מְכַשֵּׁיר⁹, שְׁעֵדִין חַיִּים הֵן וְהֵרִי הוּא דוֹמָה לְדָם מִכָּה אוּ לְדָם הַקְּזָה. הַשּׁוֹחֵט וְנָתַח דָּם עַל הָאֲכָלִין וְנִתְקַנַּח הַדָּם בֵּין סִימָן¹⁰ לְסִימָן¹¹ - הֵרִי זֶה סִפְקָא¹². לְפִיכֵף תּוֹלִין עָלָיו, לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׁוֹרְפִין¹³. תּוֹלְדוֹת הַדָּם: דָּם הַקְּזָה שֶׁל אָדָם שֶׁהוּצִיא וְלִשְׁתִּינָה¹⁴. אָבֵל אִם הוּצִיא לְרִפּוּאָה - טְהוֹר וְאֵינוֹ מְכַשֵּׁיר. וְכֵן דָּם שְׂחִיטָה בְּבֵהֵמָה וּבַחִיָּה וּבַעוֹפוֹת הַטְּמֵאִין¹⁵, וְהַדָּם הַיּוּצָא עִם הַלֶּחֶה וְעִם הָרֵעִי, וְדָם הַשְּׂחִין וְהָאֲבַעְבּוּעוֹת, וְתַמְצִית הַבֶּשֶׂר - כָּל אֵלוֹ אֵינֶן מְתַטְמְאִין וְלֹא מְכַשְׂרִין, אֲלֵא הֵרִי הֵן פְּשָׁאֵר מִי פְרוֹת. וְדָם הַשְּׂרֵץ - פְּכָשׁוּר¹⁶, מְטַמֵּא וְאֵינוֹ מְכַשֵּׁיר. וְאֵין לָנוּ פְּיוּצָא בּוֹ¹⁷.

(6) זב לאט לאט. (7) במכשירין שם מנו דם שחיטה בין

ד. מִי הַחֶלֶב¹⁸ - הֵרִי הֵן פְּחֶלֶב. וְחֶלֶב הָאָדָם שְׂאֵינוֹ צָרִיף לוֹ - אֵינוֹ מְשָׁקָה, לֹא מְכַשֵּׁיר וְלֹא מְתַטְמְאֵא. לְפִיכֵף חֶלֶב הַזֶּכֶר¹⁹ אֵינוֹ מְשָׁקָה²⁰. וְכֵן חֶלֶב בְּהֵמָה וְחִיָּה שְׂנִיאוֹ שֶׁלֹּא לְרָצוֹן, כְּגוֹן שֶׁזָּב מֵהֵד מְאֵלָיו אוּ שְׂחַלְכוּ בְּמַתְעַסְקִין²¹. אָבֵל חֶלֶב הָאֲשָׁה, בֵּין שְׂנִיאוֹ לְרָצוֹן בֵּין שְׂנִיאוֹ שֶׁלֹּא לְרָצוֹן - סְתָמוּ מִשְּׂקָה וּמְתַטְמְאֵא אוּ מְכַשֵּׁיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי לְתִינוּק²².

(18) נוזל הנפרד מן החלב כשמקפאים אותו לעשות גבינה. (19) ישנם מקרים, אמנם נדירים מאוד, שמתמצה חלב מדדי הזכר. במסכת שבת נג, ב מסופר על מעשה כזה שהיה. (20) אין אדם שותה אותו. (21) מטפל בדדי הבהמה ללא כוונת חליבה. (22) במשנה שאל רבי עקיבא הלא חלב בהמה גם כן ראוי לתינוק ויש בו מעלה יתירה שראוי גם לגדולים? וענו לו, שבחלב אשה יש מעלה יתירה שדם היוצא מפצעה מכשיר, אבל בבהמה רק דם שחיטה מכשיר. [רש"י (שבת קמד, א) מפרש שהכוונה למה שאמרנו דם נעכר ונעשה חלב והר"ש כאן דוחה פירוש זה].

ה. הַמִּשְּׂקִין שְׂנִיאוֹצִאִין מֵאוֹתָן הַטְּמֵאִין²³ שְׂאוֹתָן הַמִּשְּׂקִין²⁴ אֲבוֹת טַמְאָה - מְטַמְּאִים בְּלֹא הַכֶּשֶׁר, שֶׁהַטְּמֵאָה וְהַכֶּשֶׁר פְּאִין כְּאַחַת. וְאֵלוֹ הֵן: זֹב הַזֶּב וְשִׁכְבַת זְרָעוֹ וּמִימֵי רִגְלָיו, וּרְבִיעִית דָּם מִן הַמַּת, וְדָם הַנֶּדֶה²⁵. וְכֵן²⁶ דָּם מִגִּפְתָּו²⁷ שֶׁל זָב וְחִבְרָיו, וְחֶלֶב שֶׁל אֲשָׁה, וְדַמְעַת עֵינָיִם עִם שְׂאֵר תּוֹלְדוֹת הַמַּיִם²⁸ הַיּוּצָאִין מִהֵן - מְטַמְּאִין כְּמִשְּׂקִין טְמֵאִין²⁹ שְׂמֵטְמֵאִין³⁰ בְּלֹא כְּוִנָּה³¹, שֶׁמִּשְּׂקִין טְמֵאִין מְטַמְּאִין לְרָצוֹן וְשֶׁלֹּא לְרָצוֹן. לְפִיכֵף, נִדְּהָ אוּ זָבָה שְׂנִיאוֹ³² חֶלֶב מִדְּדִיָּה לְאוֹר הַתְּנוּרָה³³ - נְטַמֵּא הַתְּנוּרָה וְכָל מַה שְּׂבָתוֹכוֹ.

(23) מן הטמאים שיפורטו לקמן. (24) שהמשקין האלה. (25) כל המנויים כאן הם אבות הטומאה ומטמאים גם אדם וכלים. (26) כל אלה המנויים מכאן ואילך, הם וולדות הטומאה. (27) פצעו. (28) המבוארים למעלה בהלכה ב.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ט. כָּבֵד בְּאַרְנוֹ, שֶׁהִזְעָה אֵינָהּ מְשָׁקָה. אֶפְלוּ שְׁתֵּהּ מְשַׁקֵּין טְמְאִין וְהִזְיעַ - זַעְתוֹ טְהוּרָה⁴³. אֶבֶל הַבָּא בְּמֵים שְׂאוּבִין וְהִזְיעַ - זַעְתוֹ טְמְאָה⁴⁴. וְאִם נִסְתַּפְּגוּ⁴⁵ מִן הַמֵּים הַשְּׂאוּבִין וְאַחַר כִּף הִזְיעַ - זַעְתוֹ טְהוּרָה.

(43) ואף על פי ששתה רביעית ונטמא גופו, וגם אינה מכשירה, מפני שהזיעה באה מגופו ולא מהמשקין שבלע (רבינו שם). (44) הבא ראשו ורובו במים שאובים אפילו טהורים טמא (הלכות אבות הטומאות פרק ט הלכה א). ומכיוון שהזיעה מעורבת במים השאובים נטמאה התערובת מנגיעתה בגוף הטמא, והיא גם מכשירה. (45) התנגב.

י. זַעַת בְּתֵים⁴⁶ שִׁיחִין וּמְעָרוֹת וּבוֹרוֹת - אֵינָן מְשָׁקָה, וְאֶפְלוּ הֵן טְמְאִין - זַעְתָּן טְהוּרָה. אֶבֶל זַעַת הַמְרַחֵץ - כְּמֵים: אִם הֵיטָה הַמְרַחֵץ טְמְאָה⁴⁷ - זַעְתָּה טְמְאָה⁴⁸; וְאִם הֵיטָה טְהוּרָה⁴⁹ וְהִכְנִיס בָּהּ פְּרוֹת - הַכְּשָׁרוֹ⁵⁰. הַכְּנִיסוּ לָהּ פְּלִים - הֲרִי הַמֵּים שֶׁעָלִיָּהֶן כְּתָלוּשִׁין בְּרִצּוֹן⁵¹ וּמְכַשְׁרִין.

(46) קירות בתים שנבנו במקומות נמוכים מוציאים לחלוותי המתגבשת לפעמים לטיפות דומות לטיפות זיעה. (47) המים שבתוכה היו טמאים. (48) וגם מכשירה, שהזיעה היא קיטור הבא מן המים שהתנדפו מחמת החום. (49) המים היו טהורים. (50) מפני שהורטבו בקיטור. (51) משקין שנתלשו ממקום חיבורם שלא ברצון בעלים אינם מכשירים (לקמן פרק י"ב הלכה ג), ומשמיענו, שאם הכניס כלים למרחץ והורטבו הרי זה רצון בעלים מפני שהוא יודע שיורטבו והכניסם מרצונו.

יא. הַבְּרִכָּה⁵² שֶׁבְּבֵית וְהַבֵּית מְזִיעַ מִמְּחֻמָּתָה, אִם הֵיטָה הַבְּרִכָּה טְמְאָה⁵³ - זַעַת כָּל הַבֵּית שֶׁמְּחֻמָּתָה טְמְאָה.

(52) חפירה בקרקע הבית ויש בה מים. (53) המים שבתוכה טמאים.

יב. שְׁתֵּי בְּרִכּוֹת בְּבֵית, אַחַת טְמְאָה וְאַחַת טְהוּרָה: הַמְזִיעָה⁵⁴ קְרוֹב לְטְמְאָה⁵⁵ - טְמָא, קְרוֹב לְטְהוּרָה - טְהוּר, מְחַצֵּה לְמְחַצֵּה - טְמָא.

(54) אדם וכלים ואוכלין. (55) קרובים יותר לבריכה הטמאה.

יג. הַמְהַלֵּל⁵⁶ - כְּשֶׁמְוִן⁵⁷. מְשַׁקֵּין הַמְנַטְפִּין מְסֻלֵי זֵיתִים וְעֵנָבִים - אֵינָן מְשָׁקָה וְלֹא מְחַטְמְאִין וְלֹא מְכַשְׁרִין⁵⁸, עַד שֶׁיִּכְנָסוּם⁵⁹ בְּכֵלִי.

(56) לחלוחית המתמצה מאליה מן הזיתים. ויש גורסים "מוחל" (מכשירין פרק ו משנה ה). (57) ואף על פי שאין עימו שיורי שמן. כרבי מאיר במשנתנו. (58) שאינם משקה, לפי שאינו מקפיד עליהם והם הולכים לאיבוד. (59) בכלי ויחשיב אותם ואז תורת משקה עליהם.

יד. הַשּׁוֹקֵל עֵנָבִים בְּכַף מְאֻזְנִים - הֵינִי שֶׁבִּפְּהָ אֵינָן

(29) פירוש, מטמאים בלי הכשר כמו המשקין הטמאים מחמת עצמם שנמנו למעלה שכולם אב הטומאה. [כל המשקין המפורטים בבבא זו, טומאתם מנגיעתם גוף הטמא, שממנה יצאו. (30) צריך להיות: ומטמאין. כאן מתחילה בבא חדשה ונמשכת לכל המשקין המפורטים למעלה בין אבות הטומאה ובין וולדות הטומאה. (31) אף על פי שנפלו על הטהרות בלי כוונתם ושלא לרצונם של הבעלים - הוכשרו ונטמאו. (32) מעצמו. (33) של חרס.

ו. כָּבֵד בְּאַרְנוֹ, שֶׁהִמְשַׁקֵּין הַיּוֹצְאִין מְטָבּוּל יוֹם אֵינָם טְמְאִים. לְפִיכֵךְ, אִם נָפְלוּ אֶפְלוּ עַל כָּבֵד שֶׁל תְּרוּמָה - אֵינָן מְכַשֵּׁר עַד שֶׁיִּפְּלוּ לְרִצּוֹן, כְּשֶׁאֵר הַמְשַׁקֵּין הַטְּהוּרִין שְׂאִינָן מְכַשְׁרִין אֲלֵא לְרִצּוֹן.

ז. הִזְעָה וְהַלְחָה הַפְּרוּחָה וְהִרְעִיעָה³⁴, וְהַמְשַׁקֵּין הַיּוֹצְאִין מִכּוֹן שְׂמוֹנֵה חֲדָשִׁים³⁵, וְהַשּׁוֹתָה מִי טְבִירָה³⁶ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן אֵף עַל פִּי שְׂיוֹצְאִין נְקִיִּים - כָּל אֵלוֹ אֵינָן חֲשׁוּבִין מְשָׁקָה, וְלֹא מְחַטְמְאִין³⁷ וְלֹא מְכַשְׁרִין.

(34) צואה. (35) שנולד בחודש השמיני לעיבור. נפל כזה אף על פי שהוא חי דינו כדבר דומם, מפני שאינו בן קיימא. (36) חמי טבירה. הם מביאים שלשול רב ולפעמים יוצאים כשהם זכים (רבינו בפירושו). (37) אם נגעו בטומאה.

ח. הַשּׁוֹתָה שְׂאֵר מְשַׁקֵּין³⁸ וְיִצְאוּ - הֲרִי הֵן מְשַׁקֵּין כְּשֶׁהָיוּ, שְׂאִין שְׂאֵר הַמְשַׁקֵּין טְהוּרִין בְּגוּף³⁹. בִּיצֵד? שְׁתֵּה מֵים טְמְאִין וְהִקְיָאן - הֲרִי אֵלוֹ טְמְאִין, מְפָנִי שְׁלֵא טְהוּרֵי בִּיצֵיָאָתָן⁴⁰. שְׁתֵּה מֵים טְמְאִים וְטָבַל וְאַחַר כִּף הִקְיָאן, [או שְׁנַסְרָחוּ וְאַחַר כִּף הִקְיָאן], או שְׂיִצְאוּ מִלְמַטָּה אֵף עַל פִּי שְׁלֵא טָבַל - הֲרִי הֵן טְהוּרִין⁴¹. שְׁתֵּה שְׂאֵר מְשַׁקֵּין טְמְאִין או שְׂאֵר אֶבְלִין טְמְאִין, אֵף עַל פִּי שֶׁטָּבַל וְאַחַר כִּף הִקְיָאן - טְמְאִין, לְפִי שְׂאִינָן טְהוּרִין בְּגוּף⁴². נַסְרָחוּ או שְׂצָאוּ מִלְמַטָּה - הֲרִי הֵן טְהוּרִין.

(38) ששת המשקין המכשירים חוץ למים. (39) שאר משקין אינם בטלים בגוף ולא בטלה טומאתם. (40) בדפוס רומא (ר"מ) ובדפוס קושטא וכן בכתב יד תימן הגירסא: "מפני שנטמאו במגעו ביציאתן" וכן היא גירסת הראב"ד בהשגותיו, והוא מפרש, כגון ששתה רביעית הלוג שיעור שמטמא את האדם, והמשקין עצמם כשהם במעי האדם בטלה טומאתם, אולם כשהקיאם נטמאו שנית במגע האדם הטמא. וברור שהראב"ד מחלק בזה בין מים לשאר משקין, מים בטלה טומאתם ושאר משקין לא. וכדבריו שנינו בפירוש בתוספתא טבול יום פרק א הלכה ז: חומר במשקין (מבמים), שהמשקין אין להם טהרה ואין טהורין בגוף מה שאין כן במים. (41) בטבל והקיאם נטהרו המים בגוף כמו שאמרנו, ולא נטמאו אגב הקאה, שהרי האדם טבל ונטהר. ונסרחו או יצאו מלמטה טהורים אף על פי שלא טבל מפני שאינם ראויים לשתייה אינם מקבלים טומאה. (42) לא נטהרו בעודם בגוף, מכיוון שמשקין אינם בטלים בגוף.

מתוך מהדורת חזק

יז. פֶּרֶת קִדְשִׁים שֶׁהֶעֱבִירָה בְּנֵהָר וּשְׁחָטָה וְעִדְיָן⁶⁵ מִשְׁקָה טוֹפֵחַ⁶⁶ עָלֶיהָ - הָרִי זֶה מִכְשֶׁרֶת. לְפִיכָף, אִם נִמְצְאָת מַחֵט טְמֵאָה⁶⁷ בְּכֶשֶׁרָה - הָרִי הַבֶּשֶׂר טְמֵא. וְכֵן אִם הֵיחָה הַפֶּרֶה חֲסוּמָה⁶⁸ מִחוּץ לִירוּשָׁלַיִם⁶⁹, אָף עַל פִּי שְׂאִין הַמַּחֵט יְדוּעָה⁷⁰ - הָרִי הַבֶּשֶׂר טְמֵא, מִפְּנֵי שְׂנֵנַע בְּכָלִים הַנִּמְצָאִין מִחוּץ לִירוּשָׁלַיִם⁷¹. נִמְצְאָת הַמַּחֵט בְּפֶרֶשׁ⁷² - הַבֶּשֶׂר טָהוֹר. וּבֵין כָּף וּבֵין כָּף הַיָּדִים טָהוֹרוֹת, שְׂאִין טְמֵאָת יָדַיִם בְּמִקְדָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אָמֹרִים⁷³? לְהִיּוֹת הַבֶּשֶׂר טְמֵא בְּדִין תּוֹרָה; אָבָל לְהִתְטַמֵּא מִדְּבָרֵיהֶן - אֵין הַקִּדְשׁ צָרִיף הַכֶּשֶׁר, אֲלֵא חֲבַת הַקִּדְשׁ מִכְשֶׁרֶת הַבֶּשֶׂר. וְאִם נִנְעָ בֶּה טְמֵאָה, בֵּין קֶלֶה בֵּין חֲמוּרָה - נִפְסָלָה, אָף עַל פִּי שְׁלֵא הַכֶּשֶׁר בְּמִשְׁקָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

(65) אחר שחיתתה. (66) רטוב. (67) בפסחים יט, ב אמרו בשם רב כשבעל המחט הכירה. (68) כך מפרש שם רבי יוסי בר אבין את המשנה. (69) ונשחטה בעודה חסומה ואם כן בלעה את המחט מחוץ לירושלים. (70) אין אנו יודעים אם היא טמאה. (71) חכמים גזרו טומאה על כלים שנמצאו מחוץ לירושלים. (72) האוכלין המעוכלים שבמעיה, מפני שהפרש אינו מקבל טומאה. (73) שבשר קדשים אינו מטמא אלא אם הוכשר במשקין שמחוץ לבית המקדש.

מִשְׁקָה עַד שִׁיעָרְנוּ לְתוֹף הַפְּלִי, וְהָרִי זֶה דוּמָה לְסֵלִי יוֹתִים וְעֹנְבִים שְׁמֹנְטִפִין.

טו. הַדּוּרְס⁶⁰ עֹנְבִים שֶׁל תְּרוּמָה בְּחִבָּת, אָף עַל פִּי שֶׁהֵינן צָף עַל גְּבִי יָדָיו⁶¹ - הָרִי הַכֹּל טָהוֹר⁶².

(60) לוחץ עליהם, כדי להכניס הרבה ענבים. (61) וסתם ידים פוסלות את התרומה. (62) שהיין היוצא אגב הלחיצה אינו משקה מפני שהאדם אינו רוצה שיצא היין.

טז. מִשְׁקָה בֵּית מִטְבָּחִים שֶׁבְּעֹזְרָה, וְהוּא דָם הַקִּדְשִׁים וְהַמֵּיִם שֶׁמִּשְׁתַּמְשִׁין בְּהֵן שָׁם - טָהוֹרִין⁶³ לְעוֹלָם, וְאֵינָן מִתְטַמְּאִין⁶⁴ וְלֹא מִכְשִׁירִין. וְדָבָר זֶה הִלְכָה מִפִּי הַקְּבֵלָה. לְפִיכָף, כָּל דָּמֵי הַזְּבָחִים אֵינוֹ מְקַבֵּל טְמֵאָה וְאֵינוֹ מִכְשִׁיר. וְהוּאִיל וְדָם הַקִּדְשִׁים אֵינוֹ מִכְשִׁיר, קִדְשִׁים שֶׁנִּשְׁחָטוּ בְּעֹזְרָה לֹא הַכֶּשֶׁר בְּדָם שֶׁחִטָּה; וְאֵין לְבֶשֶׂר הַקִּדְשִׁים הַכֶּשֶׁר אֲלֵא בְּמִשְׁקִין שֶׁיִּפְּלוּ עַל הַבֶּשֶׂר חוּץ מִמִּשְׁקָה בֵּית הַמִּטְבָּחִים.

(63) שנינו שם: "העיד יוסי בן יועזר איש צרידה על משקה בית מטבחיא דכן (טהור)". (64) כרב בפסחים טז, א שאמר: "מה דכן? דכן ממש" פירוש, טהור לגמרי ואפילו טומאת עצמם אין להם.

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

(ויקרא כא, א). וְהַעֹבֵר עַל לֹא זֶה וְנִטְמָא לְזוּלַת חֲמִשָּׁה [שְׁשָׁה] מִתֵּי מִצְוָה — חֵיב מִלְקוֹת. וְלֹא זֶה אֵינוֹ חַל עַל הַנְּשִׂים; בָּא בְּקַבְלָה (ספרא ריש פרשת אמור): "בְּגִי אֶהְרֵן — וְלֹא בְּנוֹת אֶהְרֵן".

~ יום שלישי כ"ז שבט ~

מצות עשה קעג. מצות לא תעשה שסב. שסד. שסג. שסה.

הַמִּצְוָה הַקַּע"ג — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְמִנּוֹת עָלֵינוּ מְלֶךְ מִיִּשְׂרָאֵל שִׁיקְבֵץ אֶת כָּל-אֲמַתְנוּ [אֶחָד אֶת דְּבָרֵתְנוּ (ידבר דבר אחד בשם כולם)]. וְיִנְהִיג אֶת בְּלָנוּ, וְהוּא אָמְרוּ תְּעַלָּה: "שׁוּם תְּשִׁים עָלֶיךָ מְלֶךְ" (דברים יז, טו) וּכְבָר הַזְּכָרְנוּ מִקְדָּם (מצות עשה ב) אֶת-דְּבָרֵיהֶם בְּסִפְרֵי (דברים יז, טו) "שֶׁלֶשׁ מִצְוֹת נִצְטוּיָנוּ יִשְׂרָאֵל בְּשַׁעַת כְּנִסְתָּם לְאַרְצָן: לְמִנּוֹת לָהֶם מְלֶךְ, וְלִבְנוֹת בֵּית-הַבְּחִירָה, וְלַהֲכָרִית וְרָעוּ שֶׁל עַמְלֶק". עוֹד אָמְרוּ בְּסִפְרֵי (דברים יז, טו): "שׁוּם תְּשִׁים

~ יום ראשון כ"ה שבט ~

מצות לא תעשה קסו.

הַמִּצְוָה הַקַּס"ו — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַר כֹּהֵן הַדְּיוֹט מִלְּהַטְמֵא לְשָׂאָר מֵתִים חוּץ מִן-הַקְּרוֹבִים הַמִּפְרָשִׁים בְּכַתוּב, וְהוּא אָמְרוּ תְּעַלָּה: "לְנַפְשׁ לֹא-יִטְמָא בְּעַמּוּי" (ויקרא כא, א). וְהַעֹבֵר עַל לֹא זֶה וְנִטְמָא לְזוּלַת חֲמִשָּׁה [שְׁשָׁה] מִתֵּי מִצְוָה — חֵיב מִלְקוֹת. וְלֹא זֶה אֵינוֹ חַל עַל הַנְּשִׂים; בָּא בְּקַבְלָה (ספרא ריש פרשת אמור): "בְּגִי אֶהְרֵן — וְלֹא בְּנוֹת אֶהְרֵן".

~ יום שני כ"ו שבט ~

מצות לא תעשה קסו.

הַמִּצְוָה הַקַּס"ו — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַר כֹּהֵן הַדְּיוֹט מִלְּהַטְמֵא לְשָׂאָר מֵתִים חוּץ מִן-הַקְּרוֹבִים הַמִּפְרָשִׁים בְּכַתוּב, וְהוּא אָמְרוּ תְּעַלָּה: "לְנַפְשׁ לֹא-יִטְמָא בְּעַמּוּי"

מתוך מהדורת חזק

בארות שהם מוכנים אצלו למלחמה שיירכבו עליהם הצבא; אבל לעצמו — רק בהמה אחת בלבד. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ב' מסנהדרין (כא:).

המצוה השס"ה — האזהרה שהזהר המלך מלהרבות ממון מיוחד לעצמו, והוא אמרו: תעלה: "וכסף וזהב לא ירבה-לו מאד" (שם). והגבול לכך הוא, שלא יהיה לו למעלה מכדי להוציא הוצאות על מרכבתו ועבדיו המיחדים לו. אבל לקבץ ממון שיהא לצרכי כל-ישראל — הרי זה מתר. וכבר באר ה' תעלה בכתוב טעם שלש מצוות אלו, כלומר: "לא-ירבה-לו סוסים (כדי שלא ישיב העם מצרימה)" ולא ירבה-לו נשים (כדי שלא יסור לבבו), וכסף וזהב לא ירבה-לו מאד". ולפי שנודע טעמן הגיעו בהן לידי בטול במפרסם מענין שלמה (המלך) עליו השלום, על אף גדל מעלתו במדע ובחכמה ושהוא ידיקה (שהתיר לעצמו באמרו "לא אסור" "לא אסור" — ונבשל). אמרו (סנהדרין כא:): שיש בזה הערה לכני אדם, שאלו ידעו טעמי כל-המצוות היו מוצאים להם דרך לבטולן שהרי אפלו זה השלם הגדול (שלמה המלך) טעה בזה וקשב שלא יהא מעשה זה סבה לעברה בשום פנים, כל-שכן הקמון בדעתם החלושה, שהיו באים לידי זלוול בהן ויאמרו: לא אסר דבר זה ולא צוה על דבר זה אלא בגלל כך וכך — אנו נזהר בדבר שבעבורו נתנה מצוה זו ולא נקפיד על המצוה עצמה, וכך היו באים לידי הפסד הדת. לפיכך הסתיר ה' תעלה טעמיהן; אבל אין מהן גם אחת שאין לה טעם וסבה, אלא שרב אותם הסבות והטעמים לא ישיגום דעות הקמון ולא יבינום. וכלם הם כמו שהעיד הנביא: "פקודי ה' ישרים משמחי-לב" (תהלים יט, ט).

~ יום רביעי כ"ח שבט ~

מצות עשה קפו. מצות לא תעשה מט.

מצות עשה קפה. קפט. מצות לא תעשה נט.

המצוה הקפ"ז — הצווי שנצטוינו להרג שבועה עצמין ("החתי, האמורי, הכנעני, הפריזי, החוי, היבوسی, הגרגשי") ולאבדם, כיון שהם היו עקר עבודה זרה וסודה הראשון. והוא אמרו: תעלה: "כפי-החרם תחרימם" (דברים כ, יז). ובאר לנו בכתובים רבים, שטעם הדבר: כדי שלא נלמד מפירותם. ורבים הכתובים המזוזים ומחזקים להרגם, ומלחמתם מלחמת מצוה. ואולי יחשוב מישהו שזו מצוה שאינה נוהגת לדורות, כיון ששבועה עצמין כבר אבדו; אף זאת לא יחשוב אלא מי שלא הבין ענין נוהג לדורות ואינו נוהג לדורות, והוא: שענין שנסתם עם השגת מטרתו, בלי שיהא אותו הדבר קשור בזמן מסים — אין אומרים עליו "אינו נוהג

עליך מלך — מצות עשה". ובא הפרוש, שזה שנאמר "שום תשים עליך מלך — תהא אימתו עליך" ושיהיה בלבנו בתכלית הכבוד והגדלה והרוממות שאין למעלה ממנה, עד שתהיה מעלתו אצלנו גדולה ממעלת נביא מבין הנביאים שדורו. ובפרוש אמרו (הוריות יג:): "מלך קודם לנביא". וכשמצוה המלך הזה אינה צווי שלא יהיה סותר מצוה מן התורה — חובה לקיים את-פקדתו; והעובר על פקדתו ואינו מקימה, רשות יש למלך להרגו בסוף, כמו שקבלו אבותינו על עצמם ואמרו: "כל-איש אשר ימך את-פיך וגו' יומת" (יהושע א, יח). וכל-מורד במלכות — יהיה מי שיהיה — דמו מתר למלך הממנה על פי התורה. וכבר נתבארו כל-דיני מצוה זו בפרק ב' מסנהדרין (ט:; ובריש פרתות ה:; ופרק ז' מסוטה מא:).

המצוה השס"ב — האזהרה שהזהרנו מלהעמיד עלינו מלך, איש שאינו מנרע ישראל, אף-על-פי שהוא גר צדק, והוא אמרו: תעלה: "לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא-אחיד הוא" (דברים יז, טו). ולשון ספרי (פרשת שופטים שם): "לא תוכל לתת עליך איש נכרי — זו מצוה לא-תעשה". וכן שאר המנויים אסור שנמנה עלינו בשום דבר מן הדברים — לא מנוי תורה (דיין, ראש ישיבה וכדומה) ולא מנוי מלכות — אדם שהוא מקהל גרים עד שתהא אמו מישראל. שהרי אמר תעלה: "שום תשים עליך מלך מקרב אחיד" (שם), אמרו (יבמות מה:): "כל-משומות שאתה משים עליך לא יהיו אלא מקרב אחיד". אבל המלכות בלבד, כבר ידעתי מפסוקי ספרי הנביאה (נ"ך) שזכה בה דוד. ובפרוש אמרו (יומא עב:): "כתר מלכות זכה בו דוד", וכן ידעו אתריו עד סוף כל-הדורות. אין מלך למי שמאמין בתורת משה רבנו אלא מנרע דוד, מנרע שלמה דוקא; וכל שהוא מזולת הנרע הנקבד הזה לענין מלכות — "נכרי" קרינא ביה. וזה ברור ואין בו ספק. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בכמה מקומות ביבמות (יח. ואילך) וסנהדרין (מה:; וסוטה מא:). ונדה (מט:).

המצוה השס"ד — האזהרה שהזהר המלך מלהרבות נשים, והוא אמרו: תעלה: "ולא ירבה-לו נשים" (שם, יז). והגבול לכך, שלא יוסיף על שמנה עשרה נשים בכתבה וקדושיין. וכבר נתבארו גם דיני מצוה זו בפרק ב' מסנהדרין (כא:); וכל-זמן שמוסיף עליהן — לוקה.

המצוה השס"ג — האזהרה שהזהר המלך מלהרבות סוסים, והוא אמרו: תעלה: "לא-ירבה-לו סוסים" (שם, טז). והגבול לכך, שלא יהיו לו סוסים (פנויים) שרצים לפניו, ואפלו סוס אחד לא יהיה אצלו, זולת בהמה שהוא רוכב עליה בלבד, או סוסים שיהיו

הבחינה, ולהכרית זרעו של עמלק". וגם מלחמת עמלק היא מלחמת מצוה. וכבר נתבאר דיניה בפירוש ח' מסוטה (מד:).

המצוה הקפ"ט — הצווי שנוצטוינו לזכור את אשר-עשה לנו עמלק, שקדם אותנו ברע, שנאמר את-זה בכל-זמן וזמן ונעזר את-הנפשות בדברים להלחם בו, שנקרא את בני-האדם לשנאו, כדי שלא ישכח הדבר ולא תחלש שנאתו ולא תמעט בנפשות במשך הזמן; וזה אמרו תעלה: "זכור את אשר-עשה לך עמלק" (דברים כה, יז). ולשון ספרי (סוף פרשת כי תצא): "זכור את אשר-עשה לך עמלק — בפה, לא תשכח — בלב". כלומר: אמור דברים בפיך שיביאו בני אדם לך, שלא תסור שנאתו מן-הלב. ולשון ספרא (ריש פרשת בחוקותי): "זכור את אשר-עשה לך עמלק, יכול בלבדך? כשהוא אומר שלא תשכח, הרי שכחת הלב אמורה; הא מה אני מקיים זכור? — שתהא שונה אומר) בפיך". הלא תראה, איך עשה שמואל הנביא, כשבא לקיים מצוה זו: שהוא זכר תחלה, ואחר-כך צוה להרגם, והוא אמרו: "פקדתי את אשר-עשה עמלק לישראל" (שמואל א טו, ב).

המצוה הנ"ט — האזהרה שהזרנו מלשכוח את אשר עשה לנו זרע עמלק, ואשר קדמונו ברע. וכבר בארנו במצוה קפ"ט ממצות עשה שזכירת מה שעשה לנו זרע עמלק וחדוש האיבה לו — היא מצות עשה. וכך מזוהרים אנו מלהשליך דבר זה מלבנו ומלשכוחו — והיא מצות לא-תעשה, והוא אמרו תעלה: "לא תשכח" (דברים כה, יט), ובספרי (סוף פרשת תצא שם): "זכור" — בפה; "לא תשכח" — בלב, כלומר: אל תשליך איבתו ואל תסייגה מלבך.

~ יום חמישי כ"ט שבט ~

מצות לא תעשה מו. מצות עשה קצ.

מצות לא תעשה נו. נו. מצות עשה קצב. קצנ.
המצוה המ"ו — האזהרה שהזרנו שלעולם לא לגור בארץ מצרים, כדי שלא נלמד בפירותם ונשאל נהגה כמנהגיהם המגנים לדעת התורה, והוא אמרו תעלה: "לא תספון לשוב בדרך הזה עוד" (דברים יז, טז). וכבר נכפל הלאו בענין זה שלש פעמים, אמרו (ירושלמי סוכה פרק ד הלכה א): בשלשה מקומות הזהירה תורה את ישראל שלא לשוב למצרים, ובשלשה חזרו למצרים ובשלשתן נענשו. שלשת המקומות — אחד מהם הוא שהזכרנו; והשני — אמרו: "בדרך אשר אמרתי לך לא-תסוף עוד לראתה" (שם כח, טח); והשלישי — אמרו: "כי אשר ראיתם את-מצרים היום לא תספו

לדורות", לפי שהוא נוהג בכל-דור שבו נמצאת אפשרות לאותו הדבר. הלא תראה, אם יאבד ה' את-זרע עמלק בכללותו וישמידנו עד סופו — כמו שיהיה במהרה בימינו, כמו שהבטיח תעלה: "כי-מחה אמה את-זכר עמלק וגו'" (שמות יז, יד) — האם נאמר אז שנה שנאמר "תמחה את-זכר עמלק" (דברים כה, יט) אינו נוהג לדורות?! כן אין לומר, אלא הוא נוהג בכל-דור ודור. וכל-עוד ימצא זרע עמלק מצוה להכריתו. וכך הריגת שבועה עממין ולאבדם הוא צווי שנוצטוינו בו — והיא מלחמת מצוה. ואנחנו מצוים לשרשם (לעקרם מהשורש) ולרדפם בכל-דור ודור עד שישמדו, עד האחרון, וכך עשינו, עד שנשלמה השמדתם על-ידי דוד, ונתפזרה השארית ונטמעה בין האמות עד שלא נשאר בהם שריש. אולם על-ידי זה שפבר כלו, לא תהיה המצוה שנוצטוינו להרגם מצוה שאינה נוהגת לדורות, כשם שלא נאמר במלחמת עמלק שאינה נוהגת לדורות, אפלו אחר השמדתם והכרתתם, כי מצוה זו אינה קשורה בזמן ולא במקום מיוחד כמו המצות המיוחדות למדבר או למצרים, אלא היא קשורה במי שמצוים עליו, וכל-עוד יהיה בנמצא (אפילו אילו היו קיימים היום) מקימים בו אותו הצווי. ובכלל ראוי לך להבין ולהתבונן בהבדל בין המצוה ובין הדבר שנוצטוינו עליו. כי יש שהמצוה נוהגת לדורות, אלא שהדבר שנוצטוינו עליו כבר נעדר בדרך מן-הדורות; אף לא בהעדר הדבר שנוצטוינו עליו תהפך המצוה לאינה נוהגת לדורות אבל תהיה אינה נוהגת לדורות אם הנה הדבר להפך והוא: שיהא דבר מסים מצוי במצב מסים, והיה חייב לעשות בו מעשה אחד, או דין אחד ובזמן מסים — והיום אינו חובה, אף-על-פי שאותו הדבר מצוי באותו המצב, כגון: לוי זקן שהיה פסול במדבר והוא פשוט אצלנו היום. כמו שנתבאר במקומו (חולין כד.). והבן כלל זה ודעהו.

המצוה המ"ט — האזהרה שהזרנו שלא להחיות אדם משבועה עממין, כדי שלא יקלקלו את בני-אדם וינטעים בעבודה זרה, והוא אמרו תעלה: "לא תחיה כל-נשמה" (שם כ, טז). ותהיה הריגתם מצות עשה, כמו שבארנו במצוה קפו. והעובר ואינו הורג מהם — את-שאפשר לו להרגו — הרי זה עבר על מצות לא-תעשה.

המצוה הקפ"ח — הצווי שנוצטוינו להכרית זרע עמלק בלבד מפל-שאר זרע עשו, זכרים ונקבות, קטן וגדול, והוא אמרו תעלה: "תמחה את-זכר עמלק" (שמות יז, יד) וכבר הזכרנו מקדם (מצות עשה כ, וקע"ג) אמרם (סנהדרין כ:): "שלש מצות נצטוו ישראל בשעת בניסתם לארץ: למנות להם מלך, ולבנות להם בית-

מתוך מהדורת חזק

מאכל בשעת המצור על עיר כדי להציק לאנשיה ולהכאיב לבם, והוא אמרו תעלה: "לא תשחית את עצה — ואתו לא תכרת" (שם כ, יט). וכן נכנסת כל השחתה בכלל לאו זה, כגון מי שישרוף בגד לבשלה או ישבור כלי לבשלה — הרי זה עובר משום "לא תשחית" ולוקה ובסוף מכות (כב). נתבאר, שקוצץ אילנות טובות — לוקה. אמרו: ואתה תהיה מהבא: "ממנו תאכל ואתו לא תכרת" וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפירוש ב' מבבא בתרא (כו).

המצוה הקצ"ב — הצווי שנוצטוינו שבזמן שיצאו מחנותינו למלחמה נכין דרך מחוץ למחנה שבו יפנו, ולא יעשה כלי איש צרכיו בכל מקום (על פני השדה) וכן האהלים — כדרך שעושים האמות — והוא אמרו תעלה: "ויניד תהיה לך מחוץ למחנה וגו'" (שם כג, יג). ולשון ספרא (פרשת תצא): "אין יד אלא מקום, שנגמר: והנה מציב לו יד" (שמואל א טו, יב).

המצוה הקצ"ג — הצווי שנוצטוינו שיהא כלי החפירה תלוי עם כלי המלחמה לכל אנשי המחנה כדי לחפור בו מקום שיפנה שם בדרך המוכנה לך, ויכסה את הצואה אחר שיפנה, כדי שלא תראה הצואה על פני הארץ במחנה המלחמה וינא, כמו שאמר בתחלת הפרשה: "כִּי־תֵצֵא מִמֶּנָּה עַל אֲרָבָה" (דברים כג, י). ולשון צווי זה הוא אמרו תעלה: "ויניד תהיה לך על־אזנך" (שם, יד). ולשון ספרי (פרשת כִּי־תֵצֵא): "אין אֲזַנְךָ אֶלָּא מְקוֹם זַיְזַנְךָ" (כלי מלחמה — וצריך היתד להיות "על אזנך").

~ יום שישי ל' שבט ~

מצות עשה קצא. ריד.

מצות לא תעשה שיא. נח.

מצות עשה רכא. מצות לא תעשה רסג. רסד.

המצוה הקצ"א — הצווי שנוצטוינו למנות כהן שיוכיח (יטיף וינאם) לפני העם את־תוכחת המלחמה ("שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה וגו'" — דברים כ, ג), ויחזיר מי שאינו ראוי שילחם, הן מפני חלשתו, הן מפני שמחשבותיו תלויות בדרך הגורם לו חסר גישה למלחמה — והם שלשת הדברים שבאר הפתוב (בית, כרם, אשה) — ורק אחר־כך מתחילים במלחמה. וכהן זה נקרא: 'משוח־מלחמה'. ויאמר בתוכחתו פלשון הנזכר בתורה, ויוסיף בענין זה דברים המעודדים את העם למלחמה ומביאים אותם למסור את־נפשם על נצחון דת ה', ועל הנקמה בפסילים המקלקלים את־סדר הישוב, והוא אמרו תעלה: "והיה פקרבכם אל־המלחמה ונגש הפהן" (שם, ב). אחר־כך יצוה להכריז

לראתם עוד עד־עולם" (שמות יד, ג) ואף־על־פי שפשט הלשון שהוא ספור, בא לנו בקבלה שהוא לאו. וכבר נתבאר בסוף גמרא ספד (נא): שגם אלקסנדריא היא מפלל הארץ שאסור לדור בה, ומים אלקסנדריא מודדים חבל ארץ (חלקת־אדמה) בארץ ארבע מאות פרסה ורחב ארבע מאות פרסה, וזוהי כל־ארץ מצרים שאסור לדור בה. אבל מתר לעבר בה לשם מסחר או כדי לעבר לארץ אחרת. ובפרוש אמרו בירושלמי (סנהדרין סוף פרק י'): לישבה אי אתה חוזר, אבל אתה חוזר לסחורה ולפקמטיא ולכבוש הארץ.

המצוה המשלימה מאה ותשעים — הצווי שנוצטוינו (לנהוג כמה פרטי דינים) במלחמת שאר האמות, והיא הנקראת: מלחמת רשות. שכן נצטוינו שאם נלחם עמכם, נכרות עמכם ברית על נפשם בלבד (שלא נהרגם); אם ישלימו עמנו וימסרו לנו את־הארץ, אז נטיל עליהם תשלום מסים ועבדות, והוא אמרו תעלה: "יהיו לך למס ועבדות" (דברים כ, יא). ולשון ספרי (פרשת שופטים שם): "אמרו: מקבלין אנו עלינו מסים ולא שעבוד, שעבוד ולא מסים — אין שומעין להם עד שיקבלו עליהם זו וזו". והוא: שיתנו דבר קבוע כל־שנה, כפי שיקבע המלך בעת ההיא ויהיו נכנעים ונתונים במורא ושפלות, וזהו ענין השעבוד. אבל אם לא ישלימו אתנו — נצטוינו להרוג כל־זכר בעיר, קטן וגדול, ולקחת כל־שוללה וכל־הנשים, והוא אמרו תעלה: "ואם־לא תשלים עמך וגו'" (שם, יב). וכל־זה (שאם לא השלימו אין הורגין את כולם) הוא דין מלחמת הרשות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפירוש ח' מסוטה (מד): ובפירוש ב' מסנהדרין (כ):

המצוה הנ"ו — האזהרה שהזהרנו שלא לקרא שלום לעמון ומואב לעולם, והוא שה' צונו שבצורנו על הערים נשלח לאנשיהן לפני המלחמה שיפגעו ויבקש מהם שישלימו אתנו; אם ימסרו לנו את־העיר, אסור לנו להלחם בהם ולהרגם, כמו שבארנו במצוה ק"ץ ממצות עשה — חוץ מעמון ומואב שאין נוהגים עמכם מנהג זה; אלא הזהירנו ה' מלהקדים להם שלום ומלבקש שיפגעו. והוא אמרו תעלה: "לא־תדרש שלום וטבתם" (שם כג, ז). ולשון ספרי (שם): "מפלל שנגמר: כִּי־תִקְרַב אֶל־עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ וְקִרְאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם (שם כ, י) יכול אף כאן? (בעמון ומואב) תלמוד לומר: "לא־תדרש שלום וטבתם". מפלל שנגמר: (לא תסגיר עבד אל אדוניו .. עמך יישב) בטוב לו" (שם כג, יז) יכול אף כאן (בעמוני ומואבי), תלמוד לומר: (לא תדרוש שלוםם) "וטבתם, כל־ימדי לעולם" (שם, ז).

המצוה הנ"ז — האזהרה שהזהרנו מלקרות אילנות

מתוך מהדורת חזק

המצוה הרכ"א — הצווי שצטונו בדין יפת תאר, והוא אמרו יתעלה: ("כי תצא למלחמה...") "ויראית בשביה אשת פת-תאר" (שם כא, יא) וכבר נתבאר דיני מצוה זו בריש קדושין (כא).

המצוה הרס"ג — האזהרה שהזהרנו מלמכור אשת פת-תאר אחרי בעילתה באותה הפעם שגא עליה בשעת כבוש העיר, כמו שנתבאר במקומו, והוא אמרו יתעלה: "והיה אם-לא חפצת בה ושלחתה לנפשה ומכר לא-תמכרנה בכסף" (שם, יד).

המצוה הרס"ד — האזהרה שהזהרנו גם בן מלחמה אחר בעילתה. פונתי באמרי "להעבירה": שלא יעשה שפחה ויניחנה אצלו כשאר השפחות העובדות דרך שפחות, והוא אמרו יתעלה: "לא-תתעמר בה פחת אשר עניתה" (שם). ולשון ספרי (פרשת תצא שם): "לא-תתעמר בה — שלא תשתמש בה". הנה נתבאר לך ששני לאוין אלו מזהירים על שני ענינים נפרדים, והם: שהזהר מלמכרה לזולתו וגם מלהשארה אצלו דרך שפחות, אלא כמו שצוה יתעלה: "ושלחתה לנפשה". וכך פשו (בדוגמא לפירוש שביפת תואר) במה שנאמר: בגונב נפש "והתעמר בו ומכרו" (שם כד, ז), אמרו (ספרי שם): משכינסו לרשותו וישתמש בו. וכבר נתבאר דיני פת-תאר בתחלת קדושין (כא).

סיום חלק המצוות-עשה

[כתבה רבינו בסמוך למצוות עשה רמח]

ודע שזוה שאמרתי בכל-מצוה 'כבר נתבאר דיניו במקום פלוני', אין פונתי בכך שאותו הפרק או אותה המסכתא פוללת כל-דיני אותה המצוה, עד שלא תעדר משם שום שאלה, אלא אני מזכיר את-המקום שיש בו עקר הלכות אותה המצוה רוב דיניה, אף-על-פי שיש שאלות רבות מהלכות אותה המצוה מפורטות במקומות אחרים בתלמוד, שלא אזכיר מקומן עתה.

וכאשר התבונן בכלל המצוות האלה, שקדם זכרון, תמצא מהן מצוות שהן חובה לצבור לא לכל-יחיד ויחיד, כגון: בגן בית-הבחינה ונקמת מלך והכרתת זרע עמלק. ומהן מצוות שהן חובה ליחיד, אם עשה מעשה פלוני או אם ארע לו מצב פלוני, כגון קרבן שוגג וקרבן הנזב, ואפשר שישאר (האחד מבני) אדם פלימי חיי, ולא יעשה אותו המעשה ולא יארע לו אותו הדבר. ויש ממצוות אלו גם דינים, כמו שבארנו, כגון דין עבד עברי, ודין אמה עבריה, ודין עבד פגעני, ודין שומר חנם ודין שואל וזולתם ממה שקדם זכרו. ואפשר שישאר אדם פלימי חיי ולא ידון בדין זה ולא

בשורות הצבא להחזיר רכי הלכב, וכלמי שבנה ולא ישב או נטע ולא אכל, או ארש ולא פנס כמו שבאר הכתוב, והוא אמרו: "ודברו השטרים" (שם, ה). אמרו בגמרא (סוטה מג.) "ודברו השטרים — כהן מדבר ושטר משמיע". וכל-זה, כלומר: תוכחת משוח-מלחמה וההכרזה בערכי המלחמה אינו חובה אלא במלחמת הרשות ובה נהג דין זה; אבל מלחמת מצוה — אין בה שום דבר מפל-זה, לא תוכחה ("שמע ישראל וגו'") ולא הכרזה (להחזיר שלושה סוגים שבמקרא), כמו שנתבאר בפירק ח' מסוטה (מד). ושם נתבאר דיני מצוה זו.

המצוה הרי"ד — הצווי שצטונו שיתחד החתן לאשתו שנה שלמה, ולא ילך בה למסעות ולא יצא לצבא כבוש, ולא יתחייב בכל-הדומה לזה — אלא ישמח עמה שנה תמימה מיום שפנסה (נשאה), והוא אמרו יתעלה: "נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את-אשתו אשר-לקח" (שם כד, ה). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפירק ח' מסוטה (מג).

המצוה הסי"א — האזהרה שהזהרנו מלהוציא את-החתן מביתו במשך שנה לשום עבודה מן-העבודות לא למלחמה ולא לזולתה, אלא נפטרונו במשך כל-השנה מחובות הגורמים להעדרו מביתו, והוא אמרו יתעלה: "ולא-יעבר עליו לכל-דבר" (שם). ולשון גמרא סוטה (מד.): "לא יצא בצבא" (שם) כולל בצבא הוא בלא יצא, אכל יתקן פלי זין ויספק מים וימזון — תלמוד לומר: 'ולא-יעבר עליו לכל-דבר, עליו הוא דאין אתה מעביר אכל אתה מעביר על אחרים (שאר הפטורים מהמלחמה, הבונה בית וכו'), וכי מאחר הנפקא לי (שאני לומד) מ"לא-יעבר עליו לכל-דבר", "לא יצא בצבא" למה לי? לעבר עליו בשני לאוין". וכבר בארנו בכלל התשיעי שלא כל-מה-שתיבים עליו בשני לאוין יהיה שתי מצוות. ודע שגם החתן עצמו (בנוסף לאזהרה המוטלת על הממונים על הגיוס והפטור לצבא) מזהר מלצאת מביתו, כלומר: לנסע — כל-השנה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפירק ח' מסוטה (שם).

המצוה הנ"ח — האזהרה שהזהרנו מלירוא את-הכופרים בשעת המלחמה ומלערוץ (לפחד) מפניהם, אלא חובה להתאמץ ולהתחזק ולעמוד כנגד העם האחר (האויב). וכל-הנסוג ופונה לאחור — הרי זה עבר על לא-תעשה, והוא אמרו: "לא תערץ מפניהם" (שם ז, כא). וכפל את-הלאו ואמר: "לא תיראום" (שם ג, כב). וכפל את-הצווי בענין זה הרבה, כלומר: שלא לערוץ ושלא לפנות לאחור בשעת המלחמה לפי שבמצב זה אפשר לקיים את דבר האמת. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפירק ח' מסוטה (מב).

מתוך מהדורת חזק

וזהו (התרי"ג מצוות) מה-שְרָצִינוּ לְכָלוֹל בְּמֵאֵמָר זֶה (כלומר: בספר המצוות).

סיום מחזור מ"ד במסלול ספר המצוות

~ שבת קודש א' אדר ~

התחלת מחזור המ"ה במסלול ספר המצוות

הספר הזה . .

במצות עשה

הסֵפֶר הַזֶּה "סֵפֶר הַמִּצְוֹת" בּוֹ אֲבָאֵר אֶת-מִנְיַן הַמִּצְוֹת וְאֵיךְ רָאוּי לְמִנּוּתָן. וְאָבִיא לְכַף רְאִיּוֹת מִפְּסוּקֵי הַתּוֹרָה וּמִדְּבָרֵי חַז"ל עַל פְּרוּשָׁן, וְאֶקְדִּים פְּלָלִים ("שורשים" — יסודות) שְׂרָאוּי לְסַמֵּךְ עֲלֵיהֶם בְּמִנְיַן הַמִּצְוֹת. וְכַשֵּׁיבֵא מִנְיַן נִכּוֹן עַל פִּי הַמֵּאֵמָר הַזֶּה בְּרָאִיָה בְּרוּרָה שְׂאִין בָּהּ סֶפֶק — תִּתְבָּרַר לְקוֹרֵא טְעוּתוֹ שֶׁל כָּל-מִי שֶׁמִּנְהַ הִפְךָ מֵהַ-שְּׂמַנְיָנוּ אֲנַחְנוּ. וְאִין לִי צִרְף לְהַשִּׁיב לְאֵדָם מְסִים וְלֹא לְכַרֵּר טְעוּתוֹ. כִּינָן שֶׁהַתּוֹעֵלֶת וְהַתְּפִלִּית הַמְּכַנְנֹת בְּמֵאֵמָר זֶה תִּשְׁנֶנָּה עַל-יְדֵי מִבְּקָשֵׁיהֶן בְּלִי זֹאת. שֶׁכֵּן אֲבָאֵר אֶת-הַמִּצְוֹת פְּלִן וּמִנְיַנָן — מִצְוָה מִצְוָה — וְאָבִיא רְאִיָה עַל כָּל-מֵה-שֵׁישׁ בּוֹ סֶפֶק, אוּ מֵה שֶׁאֲפָשֵׁר שִׁישְׁנָה מִי שְׂאִין לוֹ בְּקִיאוֹת בְּדִינֵי הַתּוֹרָה, וְאֶסִּיר שְׂגִיאתוֹ וְאָבָאֵר כָּל מֵה-שֵׁישׁ בּוֹ סֶפֶק.

אֲבָל אִין פְּנִינֵי בַחְבוּר זֶה לְפָרֵט דִּינֵי אִיזוּ מִצְוָה מִן-הַמִּצְוֹת, אֲלֵא לְמִנּוּתָן בְּלִבְד. וְאִם אָמַנְם אֲפָרֵשׁ מִהֶן מִשְׁהוּ בְּשַׁעַת הַזְּכָרְתָן, הִרִי אֲפָרְשֵׁנוּ עַל דְּרָף פְּרוּשׁ הַשֵּׁם (לְצוּרֵךְ הַסְּבֵרַת "שם" — מֵהוּת הַמִּצְוָה — אֵךְ לֹא כּוּדֵי לְפָרֵט הַלְכוּתִי), כְּדֵי שִׁינְדַע מַה הוּא הַעֲשֵׂה אוּ הִלְאוּ הַזֶּה, וְלֹאִיָה דְבָר נִתֵּן הַשֵּׁם הַזֶּה. וְכַשֵּׁתְשֵׁג דִּיעַת מִנְיַן עַל פִּי רְאִיּוֹת מִן-הַחְבוּר הַזֶּה, אִזּוּ אֲפִינָן בְּדִרְף סֵתֵם בְּרֵאשׁ אוֹתוֹ הַחְבוּר הַכּוֹלֵל (בְּפִיחַת סֵפֶר "מִשְׁנַת תּוֹרָה") בְּמֵה שֶׁזְּכָרְנוּ (כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְנוּ לְעִיל).

הַפְּלָלִים (שורשים)

וְאִנִּי עֲתָה מֵתַחִיל בְּזָכְרוֹן הַפְּלָלִים שְׂרָאוּי לְסַמֵּךְ עֲלֵיהֶם בְּמִנְיַן הַמִּצְוֹת, וְהֵם אֲרַבְעָה עֶשֶׂר פְּלָלִים. אֵךְ אֶקְדִּים [וְאִמַּר] שֶׁכָּלֵל הַמִּצְוֹת שְׂכּוֹלֵל סֵפֶר הַתּוֹרָה, שֶׁצָּנְנוּ הַשֵּׁם בְּהֵן — הֵן שֵׁשׁ מֵאוֹת וְשָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת, מִהֵן — מִצְוֹת עֲשֵׂה רַמ"ח, כְּמִנְיַן אֲבָרֵי גּוֹף הָאָדָם; וּמִהֵן — מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֵׂה שֵׁס"ה, וְהֵן כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחֲמִישֶׁה (שְׁנַת הַשְּׁמֵשׁ). וּמִנְיַן זֶה נִזְכָּר בְּלִשׁוֹן הַתְּלִמּוּד בְּסוּף גְּמָרָא מְכּוּת (בג:).

יִתְחַיֵּב בְּמִצְוָה זֹאת. וּמִהֵן גַּם מִצְוֹת שְׂאִינָן חוֹבָה אֲלֵא בְּפִנֵי הַבַּיִת, כְּגוֹן הַחֲגִיגָה וְהָרֵאָה וּמִצְוֹת הַקְּהָל וְיִכְבֵּר הַזְּכָרְנוֹן אַחַת אַחַת. וּמִהֵן גַּם מִצְוֹת שְׂאִינָן חוֹבָה אֲלֵא לְמִי שֵׁישׁ לוֹ רְכוּשׁ, כְּגוֹן מַעֲשָׂרוֹת וְהַרְוּמוֹת וּמִתְנוּת כְּהֵנָה וּמִתְנוּת עֲנִים, כְּלוֹמֵר הַלְקֵט וְהַפְּרֵט וְהַשְּׂכֵחָה וְהַפֶּאֶה וְהַעוֹלָלוֹת; וְאֲפָשֵׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ אוֹתוֹ הַרְכוּשׁ וְלֹא יִתְחַיֵּב בְּהֵן וְיִתְחַיֵּב אָדָם כְּלִימִי וְלֹא יִתְחַיֵּב בְּמִצְוָה מִן-הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר מִן-הַסּוּג הַזֶּה. אֲבָל הַצְּדָקָה אִינָה בְּכָלֵל אֵלוֹ, לְפִי שֶׁהִיא חוֹבָה אֲפֵלוּ לְעִנֵי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן-הַצְּדָקָה כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ. וּמִהֵן מִצְוֹת שֶׁהֵן חוֹבָה עַל-כָּל-אָדָם בְּהַכְרַחַת, כְּכָל-זְמַן וּבְכָל-מְקוֹם וּבְאִיָה מִצָּב שִׁיְהִיָה, כְּגוֹן הַצִּיצִית וְהַתְּפִלִּין וְשִׁמְרַת שַׁבָּת, וְאִנּוּ נִקְרָא אֶת-הַמִּצְוֹת שֶׁמְסוּגֵהּ זֶה: הַמִּצְוֹת הַהַכְרַחִיּוֹת, לְפִי שֶׁהֵן חוֹבָה בְּהַכְרַחַת עַל-כָּל-אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁהוּא גְדוֹל בְּשָׁנִים כְּכָל-זְמַן וּבְכָל-מְקוֹם וּבְכָל-מִצְוָה.

וְכַאֲשֶׁר תִּתְבּוֹנֵן בְּרַמ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה אֵלוֹ תִּמְצֵא, שֶׁהַמִּצְוֹת הַהַכְרַחִיּוֹת הֵן שְׁשִׁים, בְּתַנְאֵי שְׁנַיִם שְׂאֵדָם זֶה שֶׁאֲמַרְנוּ שֶׁהוּא חַיֵּב בְּשְׁשִׁים מִצְוֹת אֵלוֹ בְּהַכְרַחַת נִמְצֵא בְּמִצְבֵּי רַב כְּגַי אָדָם הֵינּוּ: שֶׁהוּא גֵר בְּבַיִת שְׂבָעִיר, וְאוֹכֵל מִיְּנֵי הַמְּזוּן הַיְדוּעִים שֶׁהֵם מְזוּן בְּנֵי אָדָם, כְּלוֹמֵר לֶחֶם וּבִשָּׂר, וְעוֹשֵׂה מִסְחָר עִם בְּנֵי אָדָם, וְנוֹשֵׂא אִשָּׁה וּמוֹלִיד בָּנִים. וְשְׁשִׁים מִצְוֹת אֵלוֹ הֵן לְפִי הַסֵּדֵר שֶׁסִּדְרָנוּ בְּמִנְיַנָנוּ זֶה: הַמִּצְוָה א, ב, ג, ד, ה, ו, ז, ח, ט, י — וְזוֹ הַעֲשִׂירִית אִין הַנְּשִׁים חַיְבוֹת בָּהּ; יא — וְגַם הִיא אִינָה חוֹבָה לְנְשִׁים; יב — וְאִינָה חוֹבָה לְנְשִׁים; יג — וְאִינָה חוֹבָה לְנְשִׁים; יד — וְאִינָה חוֹבָה לְנְשִׁים; טו, יז — וְאִינָה חוֹבָה לְנְשִׁים; יט, כו — וְזוֹ מִיִּחְדָּת לְזָכְרֵי הַכְּהֻנִּים; לב, נד, עג, צד, קמג, קמו, קמז, קנ, קנב, קנד, קנה, קנו, קנז, קנת, קנט, קס, קסא — וְאִינָה חוֹבָה לְנְשִׁים; קסב, קסג, קסד, קסה, קסו, קסז, קסח — וְזוֹ אִינָה חוֹבָה לְנְשִׁים; קסט — וְזוֹ אִינָה חוֹבָה לְנְשִׁים; קע — וְאִינָה חוֹבָה לְנְשִׁים; קעב, קעה, קפד, קצה, קצז, רו, רז, רח, רט, רי, ריא, ריב — וְזוֹ אִינָה חוֹבָה לְנְשִׁים; ריג, ריד — וְהִיא מִיִּחְדָּת לְזָכְרִים; רטו — וְגַם הִיא מִיִּחְדָּת לְזָכְרִים.

וְהִנֵּה נִתְבָּאֵר לָךְ, שֶׁשְּׁשִׁים הַמִּצְוֹת הַהַכְרַחִיּוֹת הֵאֵלָה מִ"ו מִצְוֹת הֵן חוֹבָה גַּם לְנְשִׁים, וְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה מִצְוֹת מִהֵן אִינָן חַיְבוֹת בְּהֵן. וְיִתְחַיֵּב לָךְ הַסִּימָן בְּשְׁשִׁים מִצְוֹת הַהַכְרַחִיּוֹת הָאֵלוֹ שְׁשִׁים הֵמָּה מְלֻכּוֹת (שִׁיר הַשִּׁירִים ו, ח), וְיִתְחַיֵּב הַסִּימָן בְּהַשְּׂמַטֵּת הָאַרְבַּע עֶשְׂרֵה מִן-הַנְּשִׁים אֲזֵלֶת יָד (דְּבָרִים לב, לו) אוּ יִהְיֶה הַסִּימָן בַּחוּבַת הַמִּי"ו מִצְוֹת בְּלִבְד לְנְשִׁים גַּם אֶת בְּדָם בְּרִיתָךְ (זְכַרְיָה ט, יא) כְּלוֹמֵר: מִנְיַן בְּדָם חוֹבָה לְהֵן וְהֵן הַבְּרִית הַמִּיִּחְדָּת לְאִשָּׁה בְּהַכְרַחַת.

וְזֶה מֵהַ-שְּׂרָאִינוּ לְרִשְׁם בְּמִנְיַן מִצְוֹת עֲשֵׂה. וּמֵאֵת ה' אֲשָׁאל עֶזְרָה לְקַיֵּם כָּל-מֵה-שֶׁצָּוָה בּוֹ מִהֵן וְלִהְתְּרַחֵק מִכָּל מֵה-שֶׁהִזְהִיר מִמֶּנּוּ.

מתוך מהדורת חזק

הַפְּלֵל הַחֲמִישִׁי: שְׁאִין לְמִנּוֹת טַעַם הַמְצָוָה כְּמְצָוָה בְּפָנָי עֲצָמָה.

הַפְּלֵל הַשֵּׁשִׁי: שֶׁהַמְצָוָה שְׁלִישׁ בָּהּ עֲשֵׂה וְלֹא-תַעֲשֶׂה, יֵשׁ לְמִנּוֹת עֲשֵׂה שְׂבָה עִם מְצוֹת עֲשֵׂה, וְלֹא שְׂבָה עִם מְצוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה.

הַפְּלֵל הַשְּׁבִיעִי: שְׁאִין לְמִנּוֹת פְּרִטֵי הַלְכוֹת הַמְצָוָה.

הַפְּלֵל הַשְּׁמִינִי: שְׁאִין לְמִנּוֹת הַשְּׁלִילָה עִם הָאֲזוּהָרָה.

הַפְּלֵל הַתְּשִׁיעִי: שְׁאִין לְמִנּוֹת אֶת-הַלְאוּיִן וְהַעֲשֵׂה, אֲלֵא אֶת-הַעֲנָנִים שְׂמֹזְהָרִים וְשְׂמֹצוּיִם עֲלֵיהֶם.

הַפְּלֵל הָעֲשִׂירִי: שְׁאִין לְמִנּוֹת אֶת-הַהִקְדָּמוֹת שֶׁהֵן לְאִיזוֹ תְּכִלִּית שְׁהִיא.

הַפְּלֵל הָאֶחָד-עָשָׂר: שְׁאִין לְמִנּוֹת חֲלָקֵי הַמְצָוָה, כְּל-חֲלָק בְּנִפְרָד, אִם כְּלָלִם מְצוּהָ אֶחָת.

הַפְּלֵל הַשְּׁנַיִם עָשָׂר: שֶׁבְּפַעֲלָה שְׂמֹצוּיִם עַל עֲשִׂיתָהּ, אֵין לְמִנּוֹת כְּל-חֲלָק שְׂבָה לְבָדוֹ.

הַפְּלֵל הַשְּׁלֹשָׁה עָשָׂר: שֶׁמִּסְפַּר הַמְצָוֹת אֵינוֹ מִתְרַבֵּה לְפִי מִסְפַּר הַיָּמִים שְׂבָהֶם נוֹהֶגֶת הַמְצָוָה הַהִיא.

הַפְּלֵל הָאַרְבָּעָה עָשָׂר: אֵיךְ רְאוּי לְמִנּוֹת קִיּוּם הָעֲנָשִׁים בְּמְצוֹת עֲשֵׂה.

אָמְרוּ: שֶׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מְצָוֹת נֶאֱמְרוּ לוֹ לְמַשָּׁה בְּסִינַי: שֶׁס"ה כְּנֶגֶד יְמוֹת הַחֶמְדָּה, וּרמ"ח כְּנֶגֶד אֲבָרָיו שֶׁל אָדָם. וְעוֹד אָמְרוּ (תַּנְחוּמָא פְּרַשְׁתָּ תַצָּא) עַל דְּרָךְ הַדְּרָשׁ עַל שְׂמֵצוֹת עֲשֵׂה כְּמִנְיַן הָאֲבָרִים, כְּלוֹמַר: כְּל-אֲבָר וְאֲבָר אֵימֵר לוֹ לְאָדָם: עֲשֵׂה בִי מְצוּהָ; וְשְׂמֵצוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה כְּמִנְיַן יְמוֹת הַשָּׁנָה, כְּלוֹמַר: כְּל-יוֹם יוֹם אֵימֵר לוֹ לְאָדָם: אַל תַּעֲשֵׂה בִי עֲבָרָה. וְזֶה לֹא נֶעְלַם מֵאֵף אֶחָד מִכָּל-מִי שְׂמָנָה אֶת-הַמְצָוֹת, כְּלוֹמַר: שְׂזָהוּ מִנְיָנִי, אֲלֵא שֶׁשָּׂגוּ שְׂגִיאוֹהָ גְמוּרָה בְּדָבָרִים הַמְּנוּיִים, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בַּחֲבוּר זֶה, וְזֹאת מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָדְעוּ עֲנָנֵי י"ד הַכְּלָלִים (הַשּׁוֹרְשִׁים) הָאֵלֶּה שֶׁאֲבָאֲרִם עֲכָשׁוּ:

הַפְּלֵל הָרְאשׁוֹן מֵהֶם: שְׁאִין לְמִנּוֹת בְּמִנְיַן הַזֶּה אֶת-הַמְצָוֹת שֶׁהֵן מְדֻרְבָּנִן.

הַפְּלֵל הַשְּׁנַיִם: שֶׁלֹּא כָל מַה-שְּׁנֹלְמַד בְּאַחַת מִשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרָשֶׁת בָּהֵן אוֹ בְּרַבּוּי, רְאוּי לְמִנּוֹתוֹ.

הַפְּלֵל הַשְּׁלִישִׁי: שְׁאִין לְמִנּוֹת מְצוֹת שְׁאֵינֶן נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת.

הַפְּלֵל הָרְבִיעִי: שְׁאִין לְמִנּוֹת צְוִיִּים הַנוֹגְעִים לְכָל-מְצוֹת הַתּוֹרָה כְּלָהּ.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שלישי עמ' ב

16 וממרה את פי אביו ואמו, אלא בא הכתוב ללמד שדווקא אם אינו
 17 שומע בקולנו, הוא נהרג, ולא כשאינו שומע בקולו של מקום,
 18 כלומר עובר על דברי הקדוש ברוך הוא.
 19 שנינו במשנה (לעיל ע"א): אָכַל כֵּל מֵאֲכָל וְלֹא אָכַל בְּשָׂר, שְׂתָה כֵּל
 20 מִשְׂקָה וְלֹא שְׂתָה יַיִן וְכו', אינו נעשה בן סורר עד שיאכל בשר
 21 וישתה יין.
 22 מבארת הגמרא: אָכַל כֵּל מֵאֲכָל וְלֹא אָכַל בְּשָׂר, כוונת המשנה
 23 לְאִיתוּי - לרבות שגם אם אכל דְבִילָה קַעִילִית - העשויה מתאנה
 24 שגדלה במקום הנקרא קעילה, אף שהיא משכרת כיון, אינו נהרג
 25 על כך. שְׂתָה כֵּל מִשְׂקָה וְלֹא שְׂתָה יַיִן, כוונת המשנה לְאִיתוּי -
 26 לרבות דְבִשׁ וְחֶלֶב שמשכרים, ואף על פי כן אינו נעשה בשתייתם
 27 בן סורר. ומנין שדבילה קעילית, דבש וחלב משכרים, דְתִנְיָא
 28 בברייתא, כהן שֵׁאֲכַל דְבִילָה קַעִילִית וְשְׂתָה דְבִשׁ וְחֶלֶב וְנִכְנַם
 29 לְמִקְדָּשׁ וְעַבַד עַבּוּדָה,

1 חיים טהורים, נְעִשָׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵךְ, ולא דווקא בשר בהמה.
 2 מתרצת הגמרא: כִּי תִנֵּן נְפִי מִתְּנִיתִין - גם המשנה לא דברה על
 3 מאכלות אסורות שהם עיקר הסעודה, אלא רק לענין לְהַשְׁלִים
 4 לשיעור של תרטימר בשר בהמה. ומזה נדייק שאם השלים את
 5 הכזית בבשר עוף, נעשה בן סורר, אבל אם כל הסעודה היא
 6 מבשר עוף, אינו נעשה בן סורר כדברי רבא.
 7 שנינו במשנה (לעיל ע"א): אָכַל דְבָר שֶׁהוּא מְצוּהָ, וְכֵן אִם אָכַל דְבָר
 8 עֲבִירָה, אינו נעשה בן סורר.
 9 מבארת הגמרא: דְבָר מְצוּהָ, היינו שאכל בסעודת תְּנַחוּמֵי אֲבָלִים,
 10 אף שאינה אלא תקנה דרבנן. דְבָר עֲבִירָה, היינו שאכל בתענית
 11 צִיבּוּר, אף שלא עבר אלא איסור דרבנן.
 12 מבארת הגמרא: וְנִעְמָא מַאי - מזה הטעם שאינו נהרג על אכילות
 13 של איסור. משיבה הגמרא: אָמַר קְרָא (דברים כא ט) 'כִּנְנוּ זֶה סוֹרֵר
 14 וּמִרָה אֵינְנוּ שׁוֹמְעֵי בְּקוֹלֵנוּ', והמילים 'איננו שומע בקולנו' מיותרות,
 15 שהרי כבר נאמר שהוא בן סורר ומורה, כלומר סר מן הדרך

נביאים

הושע פרק יג טו

טו כִּי הוּא בֵּן אַחִים יִפְרֵיא יְבוּא קָדִים רוּחַ יְהוָה מְדַבֵּר עֲלֶיהָ וַיְבוֹשׁ מְקוֹרוֹ וַיַּחֲרַב מַעֲיָנוּ הוּא יִשְׁפֹּה

אוּצַר כְּלִי חַמְדָּה:

הושע פרק יד א-ג

א תֵּאשֶׁם שְׁמֹרוֹן כִּי מָרַתָּה בְּאַלְהֵיהָ בַּחֲרִב יִפְלוּ עַלְלֵיהֶם יִרְטְשׁוּ וְהָרִיתִיו וַיִּבְקְעוּ: (פ) ב שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל

עַד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי כִשְׁלֹת בַּעֲוֹנֶיךָ: ג קָחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אֱמָרוּ אֵלָיו כָּל־תִּשְׁאָא עֲוֹן

וְקַח־טוֹב וְנִשְׁלַמְהָ פְרִים שְׁפָתֵינוּ:

רש"י

פולימרכוס ואמר להחריבה, היה אותו פולימרכוס בקי ומיושב, אמר להם טלו לכם ימים ואם לאו אני עושה לכם כדרך שעשיתי למדינה פלונית ולחברותיה ולאירכיא פלונית ולחברותיה לכך נאמר תאשם שומרון ואומר שובה ישראל עד ה' אלהיך כדאיתא בסיפרי בפ' וישב ישראל בשטים: עד ה' אלהיך. תני בשם רבי מאיר, שובה ישראל בעוד שהוא ה' במדת הרחמים ואם לאו אלהיך מדת הדין עד דלא יתעבד סניגוריא קטיגוריא: כי כשלת. באו לך מכשולים בעד עוונך: (ג) כל תשא עון. כל עוונותינו סלח: וקח טוב. ולמדנו דרך טוב, דבר אחר מעט מעשים טובים שבידינו קח בידך ושפטנו אחריהם וכן דוד אומר מלפניך משפטי יצא עיניך תחזינה מישרים (תהלים יז) דבר אחר וקח טוב וקבל הודיה מאתנו שנאמר טוב להודות לה' (שם צב): ונשלמה פרים. שהיה לנו להקריב לפניך, נשלם אותם בריצוי דברי שפתינו:

(טו) כי הוא בין אחים יפריא. ת"י ארי אינון מתקריין בנין ועובדין מקלקלין אסגיאו אחים ל' דבר רע כמו (יחזקאל כא) את עשויה לברק ואמר אח אל כל תועבות (שם ז): יפריא. לשון פורה ראש ולענה (דברים כט) ואני אומר אחים לשון ותרענה באחו (בראשית מא) בין אחים יפריא מפריח וצומח באחו בין אחים בין הגדל בפלגי מים אשר תמיד יפריא ולפי שדימהו לאחו הוא אומר יבא קדים ויבוש מקורו, ד"א כי הוא בין אחים יפריא, ירבעם הוא בן שהפריא אחוותן של ישראל על ידו נחלקו לשני ממלכות. יפריא לשון פרא אדם: יבוא קדים. מלך תקיף כרוח קידומא במימרא דה' מאורח מדברא יסק: הוא ישסה. אותו המלך ישסה ואוצרות כל כלי חמדתו:

(א) תאשם שומרון. מעתה תגלה אשמת': הרויתיו. נשים מעוברות שבתוכה: (ב) שובה ישראל. שבארץ יהודה פן יקרה אתכם כשומרון לכך נסמכו העניינים, משל למלך שמרדה עליו מדינה, שלח המלך

מצודת ציון

(טו) יפריא. מל' פרי: ויבוש. מל' יבשות: מקורו. הוא המעיין: ויחרב. מל' חורב ויבוש: ישסה. ענין ביהה ושלל כמו ומשנאינו שסו למו (שם מה):
(א) תאשם. מל' שממון: מרתה. מל' מרי ומרד: עולליהם. קטנייהם: ירוטשו. ענין בקיעה כמו ועולליהם תרטש (מ"ב ח): והרויתיו. הנשים הדרות:

(א) תאשם שומרון. תהיה שממה כי מרדה באלהיה: עולליהם. קטניהם יתבקעו ע"י העכו"ם וגם הנשים ההרות יתבקעו כרסם להוציא הולדות: (ב) שובה ישראל. לכן שובה ישראל וכו', כי בעבור עוונך בא לך מכשול הצרה הזאת: (ג) קחו עמכם דברים. איני שואל מכם זבחים ועולות אלא קחו עמכם דברים שתתוודו לפניו ובוזה תשובו אל ה': כל תשא עון. הוא היפוך כל עון תשא ר"ל אמרו בתפלה מחול כל העון ובמקום העון קח טוב תמורתו, כלומר מעשה הטוב שעשינו יגין מול העון: ונשלמה פרים שפתינו. ר"ל במקום הקרבנות פרים, נשלם בו וידוי שפתינו:

מצודת דוד

(טו) כי הוא. כי מתחלה היה אפרים מגדל פרי בין האחים ר"ל שהיה גדול וחשוב בין האחים כמ"ש ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו (בראש' מח): יבוא קדים. עתה משחטא בעגלי הזהב יבוא רוח קדים רוח חזק הבא מה' העולה מן המדבר שאין שם דבר לעכב חוזק נשיבת הרוח והרוח הזה ייבש המקור ויחרב המעיין ועל שאמר דבריו במשל יפרש לומר הוא ר"ל הרוח הזה והוא אשור ישלול האוצר של כל כלי חמדתו:

(א) תאשם שומרון. תהיה שממה כי מרדה באלהיה: עולליהם. קטניהם יתבקעו ע"י העכו"ם וגם הנשים ההרות יתבקעו כרסם להוציא הולדות: (ב) שובה ישראל. לכן שובה ישראל וכו', כי בעבור עוונך בא לך מכשול הצרה הזאת: (ג) קחו עמכם דברים. איני שואל מכם זבחים ועולות אלא קחו עמכם דברים שתתוודו לפניו ובוזה תשובו אל ה': כל תשא עון. הוא היפוך כל עון תשא ר"ל אמרו בתפלה מחול כל העון ובמקום העון קח טוב תמורתו, כלומר מעשה הטוב שעשינו יגין מול העון: ונשלמה פרים שפתינו. ר"ל במקום הקרבנות פרים, נשלם בו וידוי שפתינו:

כתובים

דברי הימים ב פרקלא יח"בא

יח וְלִהְתִּיחַשׁ בְּכָל־טַפָּם נְשִׂיהֶם וּבְנֵיהֶם וּבְנֹתֵיהֶם לְכָל־קָהֵל כִּי בְּאֲמוֹנָתָם יִתְקַדְּשׁוּ־קִדְּשׁ: יט וְלִבְנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים בְּשָׂדֵי מִגְרַשׁ עָרִיהֶם בְּכָל־עֵיר וְעִיר אַנְשֵׁים אֲשֶׁר נָקְבוּ בְּשֵׁמוֹת לְתֵת מְנוֹת לְכָל־זָכָר בְּכֹהֲנִים וְלְכָל־הִתִּיחַשׁ בְּלוּיִם: כ וַיַּעַשׂ כִּזְאת יַחְזִקִּיהוּ בְּכָל־יְהוּדָה וַיַּעַשׂ הַטּוֹב וְהַיֵּשֶׁר וְהָאֱמֶת לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהָיו: כא וּבְכָל־מַעֲשֵׂה אֲשֶׁר־הִחֵל | בְּעֹבֹדֶת בֵּית־הָאֱלֹהִים וּבַתּוֹרָה וּבְמִצְוֵה לְדַרְשׁ לְאַלְהֵיו

בְּכָל־לִבָּבוּ עָשָׂה וְהִצְלִיחַ: (פ)

דברי הימים ב פרקלב א"ה

א אַחֲרֵי הַדְּבָרִים וְהָאֱמֶת הָאֵלֶּה בָּא סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ־אַשּׁוּר וַיָּבֵא בִיהוּדָה וַיַּחֲזֵן עַל־הָעָרִים הַבְּצֻרוֹת וַיֹּאמֶר לְבַקְעָם אֲלוֹיו: ב וַיֵּרָא יַחְזִקִּיהוּ כִּי־בָא סַנְחֵרִיב וּפָגְיוֹ לְמַלְחָמָה עַל־יְרוּשָׁלָּם: ג וַיִּוְעֶזֶן עִם־שָׂרָיו וּגְבָרָיו לְסֵתוֹם אֶת־מִימֵי הָעֵינֹת אֲשֶׁר מִחוּץ לָעֵיר וַיַּעֲזְרוּהוּ: ד וַיִּקְבְּצוּ עִם־רֹב וַיִּסְתַּמּוּ אֶת־כָּל־הַמַּעֲיָנוֹת וְאֶת־הַנְּחָל הַשּׁוֹטָף בְּתוֹד־הָאָרֶץ לֵאמֹר לְמָה יָבוֹאוּ מַלְכֵי אַשּׁוּר וּמִצְאוּ מַיִם רַבִּים: ה וַיִּתְחַזַּק וַיִּבֶן אֶת־כָּל־הַחוֹמָה הַפְּרוּצָה וַיַּעַל עַל־הַמְּגִדְלוֹת וְלַחוּצָה הַחוֹמָה אַחֲרֵת וַיַּחֲזֵק אֶת־הַמְּלֹאָא עִיר דָּוִד וַיַּעַשׂ שְׁלַח לְרֹב וּמַגְנִים:

רש"י

(ט) אנשים אשר נקבו בשמות. למעלה (ב' ל"א) כנניהו ואחיו היו ממונים עליהם לקבל המנות התרומות והמעשרות מאת ישראל לתת המנות לכל זכר ככהנים ולוים: לכל זכר ככהנים. וגם לכל נשיהם בניהם ובנותיהם ומה שאמר כאן לכל זכר משום רבותא שאפי' לזכרים קטנים היו מספיקין כדלעיל (שם) לזכרים מבין שלש ומעלה וכ"ש שהיו מספיקין לנשיהם ולבניהם ולבנותיהם:

(א) אחרי הדברים והאמת האלה וגו'. ויאמר לבקעם כמו לבקעם כמו (עמוס ב') על מכרם בכסף כמו מכרם וסמוך ליה (שם) על בקעם הרות הגלעד ופותרונו ודוגמא (ישעיה ז') ונבקיענה, ויבקע עצי העולה (בראש' כה): (ה) ויחזק את המלוא. דוגמא (שמואל ב' ה') ויבן את המלוא: ויעש שלח לרוב. כלי זיין דוגמת ואיש שלחו בידו (ד"ה ב' כ"ג פ"י כצ"ל יוש"ה) איש שלחו המים (נחמיה ד'):

מצודת ציון

(ט) מגרש עריהם. כן נקראת ערי הכהנים והלוים ע"ש שהיה לכולם מגרש סביב והם בתים חוץ לחומה כאלו נגרשו מן העיר: נקבו. נתפרשו: (כא) החל. התחיל: (א) ויחן. מל' חניה והשכנה: לבקעם. ר"ל לשבור ולפתוח החומות: (ג) העינות. המעינות כמו עין הקורא (שופטים טו): (ד) השוטף. כן יקרא מרוצת המים בחזקה: (ה) המלוא. מקום מוכן לאסיפת העם כמו קראו אחריו מלא (ירמיה יב): שלח. קבוצת חרב כמו ואיש שלחו בידו (לעיל כג):

מצודת דוד

(יח) ולהתיחש. ולכל המיוחסים של כל טפם וכו' של כל קהל הלוים: כי באמונתם. בעבור שהיו נאמנים לה' היו מקדשים את הקודש לשמרו בטהרה ולזה חלקו לכולם את המעשר: (יט) בשדי וכו'. אותם היושבים בשדי וכו' ר"ל הכהנים היושבים בעריהם שלא הגיע זמן עבודת אנשי משמרתם: אנשים וכו'. עליהם היו ממונים האנשים אשר נקבו בשמות למעלה והם עדן וחבריו ועליהם לתת מנות וכו' ולכל הלוים המיוחסים ובא לומר שהממונים ההם לא חלקו כ"א להיושבים בעריהם ולא אל הבאים לבית ה': (כ) כזאת.

הצוואה ההיא צוה בכל ארץ יהודה לחלק תרומה והמעשר לכל הכהנים והלוים היושבים בכל הארץ: והאמת. עשה הכל באמת לשם ה' ולא ברמיה: (כא) בעבודת וכו'. בין בדבר עבודת בית ה' בין בדבר התורה ובין בדבר שצוה לדרוש לאלהיו את הכל עשה בכל לבבו והצליל בהם:

(א) אחרי וכו'. ר"ל אחר הדברים הטובים האלה שעשה יחזקיה באמת לשם ה' מ"מ בא עליו סנחריב וזהו לפי שבני יהודה הרעו מעשיהם: ויאמר לבקעם. חשב לבקעם וכן בקעם ודוגמתו להרגו בערמה (שמות כ"א) ור"ל חשב להרגו וכן הרגו: (ב) ופניו. שם פניו לפנות להלחם בירושלים: (ג) לסתום וכו'. שלא ימצא מים לשתות וילך לו: ויעזרהו. לסתמם: (ד) בתוך הארץ. מחוץ לירושלים: (ה) ויעל וכו'. ר"ל הגביה את החומה למעלה מן המגדלות: ולחוצה. מן החומה ההיא בנה עוד חומה אחרת ויחזק פרצות המלוא שהיתה בעיר דוד:

משניות מסכת שבועות

ה משביע אני עליכם אם לא תבאו ותעידוני, שיש לי ביד פלוני פקדון ותשומת יד וגזל ואבדה – שבועה שאין אנו יודעין לך עדות – אין תיבין אלא אחת; שבועה שאין אנו יודעין, שיש לך ביד פלוני, פקדון ותשומת יד וגזל ואבדה – תיבין על כל אחת ואחת. משביע אני עליכם אם לא תבאו ותעידוני, שיש לי ביד פלוני פקדון; חטין ושעורים וקסמין; שבועה שאין אנו יודעין לך עדות – אין תיבין אלא אחת; שבועה שאין אנו יודעין לך עדות שיש לך ביד פלוני, חטין ושעורים וקסמין – תיבין על כל אחת ואחת. ו משביע אני עליכם אם לא תבאו ותעידוני, שיש לי ביד פלוני נזק וחצי נזק, תשלומי כפל, תשלומי ארבעה וחמשה, ושאנס איש פלוני את בתי, ופתה את בתי, ושהפני בני, ושהכל בי חברי, ושהדליק את גדישי ביום הכפורים – הרי אלו תיבין.

פירוש ברטנורא

ה תשומת יד. הלוואה. ששם בירו ממון; ואבדה. שמצא אבדתו; חטין ושעורים וכוסמין. רישא אשמועינן מין אחד ותביעות חלוקות. וסיפא אשמועינן תביעה אחת כולם פקדון, ומינין חלוקים:

ו נזק וחצי נזק. בחצי נזק צרורות דממונא הוא ולא קנסא. דאמרינן בעדות של קנס אין חיובין; תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה. משום קרנא: ושאנס איש פלוני ופיתה את בתי. משום בושת ופגם דממונא הוא: ושהכני בני. הכאה שאין בה חבורה שאינו חייב עליה מיתה. וכיון דליכא מיתה איכא ממון; ושהכל בי חברי ביהודי. ונקט לה, דאע"ג דענוש כרת חייב ממון;

משניות מבוארות – קהת

שמתוך. ברם, יש מפרשים, שכונת משנתנו לשני אופנים של שבועת העדות, ופירוש המשנה הוא כדלקמן: אמר לעדים: "משביע אני עליכם אם לא תבוא ותעידוני שיש לי ביד פלוני פקדון", וכן, והם השיבו: אין אנו יודעים לך עדות (מבלי להוציא שבועה או עניית אמין מפיהם); או שהוא אמר להם: כואר והעידוני, והם ענו לו: "שבועה שאין אנו יודעים לך עדות..." ("מלאכת שלמה"; "תפארת ישראל").

באור משנה ו

הלכה היא, שמורה בקנס פטור מלשלמו; ואפילו באו עדים אחר כך והעידו שחייב קנס, כיון שקדם הודה, הריהו פטור. ומכאן – המשביע עדי קנס וכפרו, פטורין משבועת העדות, שהואיל ואם קדם הנתבע והודה, הריהו פטור, נמצאו העדים לבדם אינם מועילים בעדותם לחייב את הנתבע ממון, אלא עדותם עם כפירת הנתבע היא המחייבת אותו ממון, וכיון שאם הודה לא תועיל עדותם, אם כפרו בה ונשבעו פטורין (רמב"ם הל' שבועות ט. ד). משנתנו באה להשמיע, שאם השביע עדים שיעידו לו על תביעה שיש בה גם קנס וגם ממון, וכן אם השביעם על תביעה שיש בה גם ענוש כרת וגם תשלומים, הרי הם חייבים משום שבועת העדות, מפני חיוב הממון שיש בתביעתו.

אמר לעדים: משביע אני עליכם אם לא תבאו ותעידוני, שיש לי ביד פלוני נזק – שפלוני חייב לשלם לי תשלומי נזק, ונחצי נזק – או חצי נזק. בגמרא מבואר, שמדובר כאן בחצי נזק צרורות, שכן שנינו (משנה בבא קמא ב. א): "היו צרורות (קיסמים ואבנים קטנות) מנתזין מתחת רגליה (של הבהמה). ושברה את הכלים, משלם חצי נזק"; ותשלום זה אינו קנס אלא ממון; תשלומי כפל – או שפלוני חייב לי בעד גניבה תשלומי כפל, והרי כלול בהם גם תשלום הקרן; או תשלומי ארבעה וחמשה – שגנב אצלי שור או שה וטבחו או מכרו, וחייב לשלם חמישה בקר תחת השור, וארבע צאן תחת השה; ואף בתשלומים אלו הרי כלול הקרן; ושאנס – או שאנס – איש פלוני את בתי, ופתה – או שפיתה – את בתי – והרי מלבד תשלום הקנס, חייב לשלם גם דמי בושת ופגם, שתשלומי ממון הם; ושהפני בני – או שאמר לעדים: משביע אני עליכם, אם לא תבוא ותעידוני שהכני בני מכה שאין בה חבורה, וכיון שאין כאן חיוב מיתה (עיני משנה סנהדרין יא. א), יש כאן חיוב תשלומים, כגון בושת וצער; ושהכל – או שחבל – בי חברי, ושהדליק – או שהדליק – את גדישי ביום הכפורים – שאף על פי שהחבל

~ יום ראשון ~

באור משנה ה

משנתנו ממשיכה בדיני שבועת העדות, והיא באה להשמיענו שאם אחד השביע את העדים שיעידו לו על תביעות שונות שתובע מחברו, אם לא פירטו בשבועתם את התביעות הללו, אלא אמרו: שבועה שאין אנו יודעים לך עדות, אינם חייבים אלא משום שבועה אחת. אבל אם פירטו בשבועתם את התביעות, חייבים הם על כל אחת ואחת בפני עצמה, כפי שיבואר.

אמר לעדים: משביע אני עליכם אם לא תבאו ותעידוני, שיש לי ביד פלוני פקדון – דבר שהפקדתי אצלו, ותשומת יד – והלוואה שנתתי לו (ששמותי בירו ממון בתורת מלווה). וגזל – וגזילה שגזל ממני, ואבדה – ואבדתי שמצא; והעדים השיבו: שבועה שאין אנו יודעין לך עדות – ולא חזרו על פרטי תביעותי, אין תיבין אלא אחת – משום שבועה אחת. אבל אם אמרו: שבועה שאין אנו יודעין, שיש לך ביד פלוני, פקדון ותשומת יד וגזל ואבדה – שמונו בשבועתם את כל תביעותי, תיבין על כל אחת ואחת – שנסבעו שבועת העדות על כל תביעה ותביעה בפני עצמה. וכן אם אמר לעדים: משביע אני עליכם אם לא תבאו ותעידוני, שיש לי ביד פלוני פקדון; חטין ושעורים וקסמין – ויש כאן תביעה אחת של פקדון, אבל של מינים שונים; והעדים השיבו: שבועה שאין אנו יודעין לך עדות – בכל הדברים הללו שאתה תובע, אין תיבין אלא אחת – אלא משום שבועה אחת. אבל אם אמרו: שבועה שאין אנו יודעין לך עדות שיש לך ביד פלוני, חטין ושעורים וקסמין – שפירטו בשבועתם את המינים השונים שהוא תובע מחברו, אף שאין כאן אלא תביעה אחת של פקדון, תיבין על כל אחת ואחת – שנסבעו בשבועתם זו על כל מין ומין בפני עצמה.

יש תמיהם על מה שנקטה המשנה בתשובת העדים: "שבועה שאין אנו יודעין לך עדות". שכיון שאמר התובע: משביע אני עליכם, הרי העדים מושבעים הם, כמו שנאמר (ויקרא ה, א), "ישמעע קול אלה", ומכאן שיעקר שבועת העדות האמורה בחורה היינו שהעדים מושבעים מפי אחרים, ושוב אין העדים צריכים להשיב בלשון שבועה או אפילו לענות אמין (יחטפת יום טוב). עיני שם מה

ז מְשַׁבֵּעַ אֶנִּי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תָבֹאוּ וְתַעֲדוּנִי, שְׁאֵנִי פֶהָן, שְׁאֵנִי לֹוִי, שְׁאֵנִי בֶן גְּרוּשָׁה, שְׁאֵנִי בֶן חֲלוּצָה, שְׁאֵיִשׁ פְּלוּנִי פֶהָן, שְׁאֵיִשׁ פְּלוּנִי לֹוִי, שְׁאֵיִשׁ פְּלוּנִי בֶן גְּרוּשָׁה, שְׁאֵיִשׁ פְּלוּנִי בֶן חֲלוּצָה, שְׁאֵנִים אֵיִשׁ פְּלוּנִי אֶת בְּתוּלָהּ, וּפְתָהּ אֶת בְּתוּלָהּ, וְשִׁחְבַל בִּי בְּנִי, וְשִׁחְבַל בִּי חֲבֵרִי וְשִׁחְבַּלְתִּיךְ גְּדִישֵׁי בִשְׁבֶת – הָרִי אֵלֹו פְּטוּרִין.
 ח מְשַׁבֵּעַ אֶנִּי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תָבֹאוּ וְתַעֲדוּנִי, שְׁאֵמְרַי אֵיִשׁ פְּלוּנִי לִתֵּן לִי מֵאֲתָיִים זֶוּ וְלֹא נָתַן לִי – הָרִי אֵלֹו פְּטוּרִים, שְׁאֵין חֲבִירִי אֶלָּא עַל תְּבִיעַת מְמוֹן פְּכָקְדוֹן.

פירוש ברטנורא

ז שאני כהן, פטורין, שאין העדים חייבין אלא כשכפרו בדבר שיש בו תביעות ממון: שאנס איש פלוני או פיתה בתו של פלוני. וכתו דקתני, איש פלוני כהן דלעיל קאי, [דתנא לעיל מינה שאיש פלוני כהן או לוי ואינו בן גרושה, ועליה קאי] או שהשבעין שאנס איש פלוני את בתו של אותו פלוני דאיירי ביה עד השתא. פטורים, דבעינן שישמעו מפי התובע. ובגמרא מוקי לה בבא בהרשאה. ואי תביעת ממון אחר הוי, הוי חייבים. ואשמעינן דאין נחשב המורשה בעל דין כזה כשאר ממון, דכיון דממון שהוא שואל לא מטא לידה מעולם, לא מצי למכתב הרשאה עליה: ושחבל בי בני. הכלה היא חבורה. פטורין, שאם העידוהו היה מתחייב מיתה ולא ממון: ושחבל בי חברי ושהדליק את גדישי בשבת. דתרויהויו חיוב מיתה גינהו ופטורים מן הממון:
 ח שאמר איש פלוני ליתן לי זכר פטורים. דכתבי בשבועת העדות תחטא, וכתבי בשבועת הפקדון תחטא, מה שבועת הפקדון על תביעת ממון שיש לו על חברו, אף שבועת העדות צריך שתהיה על תביעת ממון שיש לו עליו, וזה שמוען שאמר איש פלוני ליתן לי מאתיים זהו אינה תביעת ממון שיש לו על חברו, שאפילו הוא כדבריו שאמר לו חברו שיתן לו מאתיים זהו אין חברו חייב בו כלום בשביל אמירה זו:

משניות מבוארות – קהתי

מיתה, אין בהם חיוב ממון (עיני משנה בבא קמא ה, ה); ויש מפרשים, שאף בפיסקא "ושאנס איש פלוני את בתו. ופתה את בתו" מדובר בענין שיש בו חיוב מיתה ולא ממון, שכן לדעתם פירושה הוא, שפלוני האב בא על בתו (עיני רש"י ותוספות בגמרא שבועות לד, א). מכל מקום בכל העניינים שנימנו במשנתנו, אם נשבעו העדים לשקר, ואמרו שאינם יודעים לו עדות, הרי אלו פטורין – כמו שאברנו לעיל.

בחברו ביום הכיפורים או המדליק גדישו ביום הכיפורים ענוש כרת, הריהו חייב גם בתשלומים (עיני משנה בבא קמא ת, ג) – בכל אחת מהתביעות הללו, הואיל ויש בהן חיוב ממון, לפיכך אם כפרו העדים, הרי אלו חייבין – קרבן משום שבועת העדות, כמו שאברנו לעיל.

~ יום שני ~

באור משנה ז

משנתנו באה ללמד, שאם נתבעו עדים להעיד בדבר שאין בו תביעת ממון, ונשבעו לשקר שאינם יודעים עדות זו, אינם חייבים משום שבועת העדות; ומבואר בגמרא (שבועות לג, ב), שלמדים בגזירה שווה שבועת העדות משבועת הפיקדון, מה שבועת הפיקדון אין הכתוב מדבר אלא בתביעת ממון, אף בשבועת העדות אינו מדבר אלא בתביעת ממון.
 אמר אחד לעדים: מְשַׁבֵּעַ אֶנִּי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תָבֹאוּ וְתַעֲדוּנִי, שְׁאֵנִי פֶהָן – ומותר לי לאכול בתרומה, או שְׁאֵנִי לֹוִי – וזכאי לקבל מעשרות, או שְׁאֵנִי בֶן גְּרוּשָׁה, או שְׁאֵנִי בֶן חֲלוּצָה – כלומר שאיני כהן חלל (עיני משנה מכות א, א). – והרי בכל אלו אין תביעת ממון (עיני "תפארת ישראל"); וכן אם השביע את העדים שיעידו שְׁאֵיִשׁ פְּלוּנִי פֶהָן, או שְׁאֵיִשׁ פְּלוּנִי לֹוִי, או שְׁאֵיִשׁ בֶּן גְּרוּשָׁה, או שְׁאֵיִשׁ בֶּן חֲלוּצָה – שכן אפילו בתביעת ממון, אם בא אדם והשביע את העדים שיעידו לפלוני, שחברו חייב לו כסף, אין העדים חייבים משום שבועת העדות, עד שישמעו מפי התובע, כפי שנלמד להלן (משנה יב). ברם, בתביעת ממון יש והעדים חייבים, אף על פי שלא שמעו מפי התובע, כגון שהשביעים אדם שבא בהרשאה, לפי שכוחו של המורשה ככוחו של התובע. לא כן בעניינים שנימנו במשנתנו, שאין בהם תביעת ממון, ולא שייך בהם הרשאה כלל. וכן אם השביע את העדים שיעידו, שְׁאֵנִים אֵיִשׁ פְּלוּנִי אֶת בְּתוּלָהּ – של אותו פלוני (שמדובר עליו קודם במשנתנו), וּפְתָהּ – או שפיתה – אֶת בְּתוּלָהּ – של פלוני, ומלבד תשלום קנס, חייב לשלם לו דמי בושת ופגם, שממון הוא (כמבואר במשנה הקודמת); אפילו בא – זה שהשביעים – בהרשאה, אין זה מועיל לחייב את העדים משום שבועת העדות, שאין כוחו של המורשה ככוחו של התובע אלא לגבי ממון שהיה בידו של התובע ועכשיו הוא בידו של התובע, אבל לא לגבי ממון שתובע מאונס או ממפתה, שלא היה בידו מעולם. וְשִׁחְבַּל בִּי בְּנִי – או שאמר לעדים: משיביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני, שחבל בי בני, כלומר שהכני ועשה בי חבורה, וְשִׁחְבַּל – או שחבל – בִּי חֲבֵרִי וְשִׁחְבַּלְתִּיךְ גְּדִישֵׁי בִשְׁבֶת – שחבל בי בשבת, או שהדליק גדישי בשבת; – בשלשת העניינים הללו שבסיפא, הואיל ויש בהם חיוב

משנתנו באה ללמד, שאם נתבעו עדים להעיד בדבר שאין בו תביעת ממון, ונשבעו לשקר שאינם יודעים עדות זו, אינם חייבים משום שבועת העדות; ומבואר בגמרא (שבועות לג, ב), שלמדים בגזירה שווה שבועת העדות משבועת הפיקדון, מה שבועת הפיקדון אין הכתוב מדבר אלא בתביעת ממון, אף בשבועת העדות אינו מדבר אלא בתביעת ממון.

העדים: אין אנו יודעים לך עדות, ונמצאו נשבעים לשקר, הרי אלו פטורין – מלהביא קרבן משום שבועת העדות, שְׁאֵין חֲבִירִין – העדים שכפרו, משום שבועת העדות, אֶלָּא עַל תְּבִיעַת מְמוֹן פְּכָקְדוֹן – שכן בשבועת העדות כתוב (ויקרא ה, א): "ונפש כי תחטא ושמצא קול אלה", ובשבועת הפיקדון כתוב (ויקרא ה, כא): "נפש כי תחטא ומעלה מעל בה", וכחש בעמיתו כפקדון". ולמדים בגזירה שווה "תחטא, תחטא" – מה שבועת הפיקדון בתביעת ממון שיש לו ביד חברו, אף שבועת העדות אינה נוהגת אלא בתביעת ממון שיש לו עליו; ברם, טענה זו "שאמר איש פלוני ליתן לי מאתיים זהו" אינה תביעת ממון שיש לו על חברו, שאפילו נכונים דבריו, שאמר לו חברו שיתן לו מאתיים זהו, אין חברו חייב ליתן לו כלום בשביל אמירה זו (בדשנווא); ויש מוסיפים, שאפילו התובע הוא עני, אינו חייב לו אלא מטעם נדר (שנדר באתקא). ונמצא שאין עליו חיוב ממון בשום צד, שאין בית דין יורדין לנכסיו (לגבות את הכסף שנדר לצדקה). אם אינו רוצה לקיים נדרו, אלא שמנדין אותו, או מכין אותו עד שיקיים מוצא שפתיו (תוספות יום טוב); ועוד, שהרי יכול להתיר נדרו (תפארת ישראל). הלכך פטורים העדים, כשכפרו ואמרו שאינם יודעים לו עדות זו, שהרי אפילו העידו עדותם, לא היה פלוני חייב לקיים את הבטחתו ולתת לו את הכסף, שהיה יכול לומר: חזורני בי (דש"י).

~ יום שלישי ~

באור משנה ט

משנתנו באה ללמד, שאין העדים חייבים משום שבועת העדות, אלא אם כן קדמה עדות לשבועה, כלומר שבזמן שנשבעו כבר ידעו העדות. אבל אם קדמה שבועה לעדות, כפי שיבואר במשנה, הרי הם פטורים.

ט משביע אני עליכם, כְּשֶׁתְּדַעְוֵן לִי עֵדוֹת שֶׁתְּבֹאוּ וְתַעֲדוּנִי – הָרִי אֵלֶי פְּטוּרִים, מִפְּנֵי שֶׁקְדָמָה שְׁבֻעָה לְעֵדוֹת. י עֹמֵד בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְאָמַר: מִשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם שֶׁאִם אִתְּם יוֹדְעִים לִי עֵדוֹת, שֶׁתְּבֹאוּ וְתַעֲדוּנִי – הָרִי אֵלֶי פְּטוּרִין, עַד שֶׁיְהִי מִתְפָּן לָהֶם.

יא אָמַר לְשָׂנִים: מִשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם אִישׁ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, שֶׁאִם אִתְּם יוֹדְעִין לִי עֵדוֹת שֶׁתְּבֹאוּ וְתַעֲדוּנִי – שְׁבֻעָה שָׂאִין אֲנִי יוֹדְעִין לָךְ עֵדוֹת, וְהֵם יוֹדְעִין לוֹ עֵדוֹת עַד כִּפֵּי עֵד, אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן קְרוֹב אוֹ פְּסוּל – הָרִי אֵלֶי פְּטוּרִין.

יב שֶׁלַח בֵּיד עֶבְדוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר לָהֶן הַנְּתַבֵּעַ: מִשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם שֶׁאִם אִתְּם יוֹדְעִין לוֹ עֵדוֹת, שֶׁתְּבֹאוּ וְתַעֲדוּהוּ – הָרִי אֵלֶי פְּטוּרִין, עַד שֶׁיִשְׁמְעוּ מִפִּי הַתּוֹבֵעַ.

פירוש ברטנורא

ט מפני שקדמה שבועה לעדות. ורחמנא אמר (ויקרא ה) ושמעיה קול אלה והוא עד או ראה או ידע, שקדמה העדות לשבועה ולא שקדמה שבועה לעדות: י אם יודעים אתם לי עדות וכו' פטורין. דכתיב והוא עד, עד שיהיה את עדיו:

יא והם יודעים לו עדות עד מפי עד וכו' פטורים. שאם העידוהו לא היתה עדותן מועלת לו כלום: יב עד שישמענו מפי התובע. דכתיב (שם) אם לוא יגיד, מלא בויו' ואל"ף. למדרש הכי, אם לו לא יגיד, כלומר לתובע, ונשא עונו, הא אם לאחר לא יגיד פטור:

משניות מבוארות – קהתי

בראויים להעיד. משנתנו חוזרת ללמד, שאם העדים שכפרו לא היו ראויים להעיד, כגון שידעו את העדות עד מפי עד, דהיינו ששמעו אותה מפי עדים אחרים (עיי' טנהדרין ג. ד. ה). או אפילו הם בעצמם ראו את העדות, אלא שאחד מהם קרוב לאחד מבעלי הדין, או פסול לעדות מחמת עבירה (עיי' משנה א בפרקנו). הרי הם פטורים.

אמר לשנים: משביע אני עליכם איש פלוני ופלוני, שאם אתם יודעין לי עדות שתבואו ותעידוני – והם השיבו לו: שבועה שאין אנו יודעין לך עדות, והם יודעין לו עדות עד מפי עד – שלא ראו את העדות אלא שמעו מפי אחרים שהעידו כך, או שהיה אחד מהן קרוב או פסול – ואפילו היו מעידים, לא היתה עדותם מועילה לו, לחייב את הנתבע ממון, הרי אלו פטורין – מקרבן משום שבועת העדות, שכתוב בשבועת העדות (ויקרא ה, א): "אם לא יגיד ונשא עונו" – בראויין להגדה הכתוב מדרב. בתוספות מבואר, שאף על פי שכבר למדנו שאין שבועת העדות נוהגת אלא בראויין להעיד, שנשנה משנתנו, כדי להשמיע, שאפילו ישנם שלושה עדים, והשניים כשרים – פטורים, שעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה (עיי' משנה מכות א, ח). ויש מבארים, שמשנתנו באה להשמיע, שאם האמינם הנתבע על עצמו, שאם יודעים עדות, יבואו ויעידו (עיי' משנה טנהדרין ג, ב). אף על פי כן פטורים משבועת העדות, כיון שמן הדין אינם נאמנים (והרמב"ן; ועיי' "תוספות יום טוב").

ב א ו ר מ ש נ ה י ב

כפי שכבר הזכרנו בבאור משנה ז, באה משנה זו להשמיענו, שאין העדים חייבים משום שבועת העדות, אלא אם כן הושבעו מפי התובע, או שכפרו ונשבעו לאחר ששמעו מפי התובע, שאמר להם: "בואו והעידוני". אבל אם הושבעו על ידי אחר, שיעידו לפלוני התובע, שחברו חייב לו כסף, אינם חייבים. ברם, אם המשביע הוא שליחו של התובע, שבא בהרשאה, הרי הם חייבים, כמו שבארנו לעיל במשנה ז. שֶׁלַח בֵּיד עֶבְדוֹ – להשביע את העדים שיבואו להעיד לו, או שֶׁאָמַר לָהֶן הַנְּתַבֵּעַ: מִשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם שֶׁאִם אִתְּם יוֹדְעִין לוֹ עֵדוֹת, שֶׁתְּבֹאוּ וְתַעֲדוּהוּ – לפלוני התובע, וכפרו שאין יודעים לו עדות, הרי אלו פטורין – משבועת העדות, עד שישמענו מפי התובע – כמו שבארנו לעיל. בגמרא מבואר הטעם, שנאמר: "אם לוא יגיד ונשא עונו" – כתוב "לוא" מלא, בוא"ו ובאל"ף, ודורשים: אם לו לא יגיד (אם לתובע לא יגיד) ונשא עונו, ואם לאחר לא יגיד, פטור. – ולמה נקטה משנתנו "ביד עבדו". ולא "ביד אחר"? יש מפרשים, שעבדו היינו עבד כנעני, וכיון שאין קנין לעבד בלא רבו, הרי שאינו יכול לבוא בהרשאה; ולפי מפרשים אלה, באה משנתנו להשמיע דווקא "ביד עבדו", לפי שאינו יכול לשולחו כמורשה, ולעולם פטורים; אבל

האומר לעדים: משביע אני עליכם, כְּשֶׁתְּדַעְוֵן לִי עֵדוֹת שֶׁתְּבֹאוּ וְתַעֲדוּנִי – וקיבלו שבועתו (עיי' רמב"ם הל' שבועות ט, ח); ויש מפרשים, שלא השיבו לו כלל (תוספות ר' עקיבא איגור); ולאחר זמן ידעו לו עדות, ותבע אותם להעיד לו, והם כפרו ואמרו, שאין יודעים לו עדות, הרי אלו פטורין – מקרבן משום שבועת העדות, מִפְּנֵי שֶׁקְדָמָה שְׁבֻעָה לְעֵדוֹת – שבשעה שהשיבם עדיין לא ידעו לו עדות, והתורה אמרה (ויקרא ה, א): "ושמעיה קול אלה והוא עד או ראה או ידע" – מי שקדמה עדות לשבועה ולא שקדמה שבועה לעדות (גמרא).

ב א ו ר מ ש נ ה י

משנה זו באה ללמדנו, שאין העדים חייבים משום שבועת העדות, אלא אם כן ייחד אותם התובע (פנה אליהם במיוחד). והשביעם שיעידו לו. אבל אם פנה לרבים שעמדו יחד והשביעם שכל מי שידע לו עדות יבוא לבית דין ויעיד לו, והיו עדי ביניהם, וכשתבע אותם להעיד כפרו שאינם יודעים לו עדות, הרי אלו פטורין, מפני שלא ייחד אותם בשבועה כפני עצמם (רמב"ם).

עֹמֵד בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְאָמַר – לכל הציבור: משביע אני עליכם שאם אתם יודעים לי עדות, שתבואו ותעידוני – כלומר שכל אלה היודעים לי עדות יבואו ויעידו לי, וענו כולם: אמן, והיו ביניהם שניים שידעו לו עדות, ותבע אותם אחר כך להעיד, וכפרו, הרי אלו פטורין – משבועת העדות, עד שיהיה מתפנן להם – לאותם האנשים המיוחדים שידעו לו עדות, שנאמר בשבועת העדות: "ושמעיה קול אלה והוא עד" – עד שייחד את עדיו. ברם, אם אמר: משביע אני עליכם כל העומדים כאן, שאם אתם יודעים לי עדות שתבואו ותעידוני, והיו עדי ביניהם וכפרו, הרי הם חייבים משום שבועת העדות, שהואיל ואמר "כל העומדים כאן", הרי ייחד עדיו. וכך שנו בברייתא בגמרא (שבועות לה, א): "ראה סיעה של בני אדם עומדין, ועדי ביניהן, ואמר להן: "משביעני עליכם אם אתם יודעין לי עדות שתבואו ותעידוני", – יכול יהיו חייבין? תלמוד לומר: והוא עד", והרי לא ייחד עדיו. – יכול אפילו אמר: "כל העומדים כאן" (היו פטורים)? תלמוד לומר: "והוא עד", והרי ייחד עדיו (עיי' גמרא ורש"י; ועיי' "לחם משנה" על הרמב"ם הלכות שבועות ט, ט – שם מבואר, שאפילו ידע שעדי שם והוא היה מכירם, אם אמר "משביעני עליכם", ולא אמר: "כל העומדים כאן", אינם חייבים).

~ יום רביעי ~

ב א ו ר מ ש נ ה י א

כבר שנינו במשנה א, שאין שבועת העדות נוהגת לא בקרובים ולא בפסולים, אלא

יג מְשַׁבֵּעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם, מְצוּהָ אֲנִי עֲלֵיכֶם, אוֹסְרֶכֶם אֲנִי – הָרִי אֶלּוֹ תִּיבִין, בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ – הָרִי אֶלּוֹ פְּטוּרִין. בַּאֲלֹף דֶּלֶת, בִּירֹד ה"א, בְּשָׂדֵי, בְּצִבְאוֹת, בְּחֻנּוֹ וְרַחוּם, בְּאָרְךָ אֲפִים וְרֵב חֶסֶד, וּבְכָל הַפְּנִיּוֹן – הָרִי אֶלּוֹ תִּיבִין. הַמְקַלֵּל בְּכֶלֶן – חֵיב, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר; וְחֻכְמִים פּוֹטְרִין. הַמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ בְּכֶלֶן – חֵיב, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר; וְחֻכְמִים פּוֹטְרִין. הַמְקַלֵּל עֲצֻמוֹ וְחִבְרוֹ בְּכֶלֶן – עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. יִכְבֶּה אֱלֹהִים, וְכֵן יִכְבֶּה אֱלֹהִים – זוֹ הִיא אֵלֶּה הַפְּתוּבָה בַּתּוֹרָה. אֵל יִפְדֶּךָ, וְיִבְרְכֶךָ וְיִיטִיב לְךָ – רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּב, וְחֻכְמִים פּוֹטְרִין.

פירוש ברטנורא

יג מצוה אני עליכם וכו'. והוא שיאמר מצוה אני עליכם בשבועה, אוסרם אני בשבועה: המקלל בעולם. מברך את השם באחד מהם: ר' מאיר מחייב. סקילה: וחכמים פוטרים. דעל שם המיוחד דוקא בסקילה, דכתיב (ויקרא כ"ד) בנקבו שם יומת. ועל הכינויים באהרה דאלהים לא תקלל (שמות כ"ב). ובשבועת העדות מודים חכמים לר"מ דחייב על הכינויים כמו שחייב על השם המיוחד. דבשבועת [עדות] כתיב (ויקרא ה') ושמעיה קול אלה: המקלל עצמו. דכתיב (דברים ה') השמר לך ושמוך נפשך מאד, וכל השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה: והמקלל חבירו. דכתיב (ויקרא י"ט) לא תקלל חרש, אפילו חרש שאינו שומע ולא קפיד אקללתו לא תקלל, וכל שכן שאר כל אדם דשמע וקפיד: יכבה אלהים וכן יכבה אלהים. אם אמר לעדים יכבה אלהים אם לא תעידו. או ששמע אחר שקורא בקללת שבתורה יכבה אלהים, ואמר הוא לעדים וכן יכבה אלהים אם לא תעידו. או שאמר אל יכבה אלהים אם תעידו. או יברך ה' אם תעידו. ויטיב לך אלהים אם תעידו. ככל אלו ר"מ מחייב, דמכלל לאו אתה שומע הן, אל יכבה אלהים אם תעידו, הא אם לא תעידו יכבה. וכן יברך אלהים אם תעידו, הא אם לא תעידו יקלך. ובכל אלו אין הלכה כר"מ:

ה א שבועת הפקדון. באנשים ובנשים. אידי דתנא כשבועת העדות באנשים ולא בנשים, תנא נמי הכא לכולהו: בפרובים. שבעל הפקדון קרוב לזה שהפקדון אצלו: כפני בית דין ושלא כפני ב"ד. אם מפי עצמו נשבע, שהוציא שבועה מפיו או שענה אמן אחר השבועה ואח"כ הודה, חייב קרבן, דכתיב

משניות מבוארות – קהתי

בְּחֻנּוֹ וְרַחוּם, בְּאָרְךָ אֲפִים וְרֵב חֶסֶד, וּבְכָל הַפְּנִיּוֹן – או בכל כינוי אחר לשם ה', הָרִי אֶלּוֹ תִּיבִין – כלומר בין שהשבעים באחד משמות ה', ובין שהשבעים באחד מכינויו, הרי זו שבועה, וחייבים עליה. הַמְקַלֵּל בְּכֶלֶן – המקלל את ה' ומכנה אותו באחד הכינויים שזכרו לעיל, חֵיב – סקילה, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר – שנאמר (ויקרא כד, טו): "איש איש כי יקלל אֱלֹהֵינוּ וְנִשְׂא חֲטָאוֹ", ודורש רבי מאיר, שפסוק זה בא לרבות המקלל באחד הכינויים (ברייתא בגמרא שבועות לו, א). וְחֻכְמִים פּוֹטְרִין – שסוברים חכמים: "המגדף אינו חייב (סקילה). עד שיפרש השם" (משנה סנהדרין ז, ה), שנאמר (שם שם, טז): "ונוקב שם ה' מות יומת"; ואילו המקלל בכינויים, אינו עובר אלא בלא תעשה, שנאמר (שמות כב, כז): "אֱלֹהִים לֹא תִקְלַל". ברם, בשבועת העדות מודים חכמים לרבי מאיר, שחייבים על הכינויים כשם שחייבים על השם המיוחד, לפי שכתוב בה: "ושמעיה קול אלה" (ברטנורא). הַמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ – או אמו – בְּכֶלֶן – באחד מכל הכינויים הללו, חֵיב – סקילה, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר – הסובר, שדינו של המקלל בכינוי כדינו של המקלל בשם המיוחד. וְחֻכְמִים פּוֹטְרִין – אותו מסקילה, שסוברים הם: "המקלל אביו ואמו אינו חייב (סקילה). עד שיקללם בשם" (משנה סנהדרין ז, ח). הַמְקַלֵּל עֲצֻמוֹ וְחִבְרוֹ בְּכֶלֶן – באחד מכל הכינויים הללו, עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה – המקלל את עצמו. משום שכתוב (דברים ד, ט): "רַק הַשְּׁמֵר לְךָ וְשִׁמּוֹר נִפְשְׁךָ מֵאֵד", וכל מקום שנאמר "פן ואל", אינו אלא לא תעשה. המקלל את חברו. משום שכתוב (ויקרא יט, יד): "לֹא תִקְלַל חֲרֻשׁ", ומכאן למדים לרבות כל אדם (עיין גמרא סנהדרין טו, א). אם אמר לכל אחד מהעדים: יִכְבֶּה אֱלֹהִים אם לא תעידו, וְכֵן יִכְבֶּה אֱלֹהִים – או ששמע אחד קורא בתורה בפרשת התוכחה: "יכבה ה' בשפתך..." ואמר לכל אחד מהעדים: "וכן יכבה אֱלֹהִים, אם לא תעידו לי" (רש"י); ועיין 'תוספות יום טוב', שמובאת שם גירסה אחרת ופירושה אחר, ז"ל הִיא אֵלֶּה הַפְּתוּבָה בַּתּוֹרָה – "ושמעיה קול אלה", וחייבים עליה משום שבועת העדות. האומר לכל אחד מהעדים: אֵל יִפְדֶּךָ אֱלֹהִים אם תעידו; וְיִבְרְכֶךָ – או שאמר: יברך ה' אם תעידו; וְיִיטִיב לְךָ – או: ויטיב לך אֱלֹהִים אם תעידו, רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּב – שמכלל לאו אתה שומע הן: אל יכך אם תעידו, אבל אם לא תעידו יכבה; או יברךך אם תעידו, אבל אם לא תעידו יקלך, והרי זה – לדעת רבי מאיר – בכלל "ושמעיה קול אלה"; וְחֻכְמִים פּוֹטְרִין – שכתוב: "ושמעיה קול אלה", אבל לא ששמעה ברכה ושמעה מתוכה קלה (הר"ן בשם הרמב"ן). ובכל אלו הדברים שנישמו במשנתנו הלכה כחכמים.

שילח ביד אחר, אם שילחו בהרשאה, הרי יכול הוא להשביע את העדים, ואם כפרו – חייבים, כמו שהזכרנו לעיל ('תוספות יום טוב'). ברם, יש סוברים, שגם עבד כנעני יכול לבוא בהרשאה ולהשביע את העדים, ולא נקטה משנתנו "ביד עבדו" אלא לרבותא, שאפילו עבדו, שידו כיד רבו, וכגופו הוא, מכל מקום אם בא בלי הרשאה והשביע את העדים, הרי הם פטורים משבועת העדות ('תפארת ישראל', תוספות ר' עקיבא איגור). בגמרא אמרו (שבועות לא, ב): ראוהו (את התובע) שרץ אחריהן; אמרו לו: מה אתה רץ אחריהן? שבועה שאין אנו יודעין לך עדות – פטורין, עד שישמעו מפיו ('באו והעידונו' – רש"י).

~ יום המישי ~

ב א ו ר מ ש נ ה י ג

בענין שבועת העדות כתוב בתורה (ויקרא א, א): "ונפש כי תחטא ושמעיה קול אלה" (לא נאמרה בה שבועה במפורש), ושנו בברייתא (שבועות לה, ב): "אין אלה אלא בשבועה, וכן הוא אומר (במדבר ה, כא): "והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה". ומניין לעשות שבועה שאין עמה אלה כשבועה שיש עמה אלה? תלמוד לומר: "ושמעיה קול אלה" – "ושמעיה קול, ושמעיה אלה", כלומר שתיבת "קול" יתירה, והיא באה לרבות אף שבועה, שאין עמה אלה. ועוד אמרו בגמרא (שבועות לו, א): "מניין לאלה שהיא שבועה, שנאמר (יחזקאל יז, יג): "ויבא אותו באלה" (בנכודנאצר את צדיקהו – רש"י), וכתוב (דברי הימים ב לו, יג): וגם במלך נבוכדנאצר מרד (צדיקהו), אשר השביעו באֱלֹהִים" – משנתנו באה לפרט, אילו הן לשונות של שבועה, שחייבים עליהן משום שבועת העדות. והוא הדין בשבועות אחרות.

אמר לעדים: מְשַׁבֵּעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם – שתבואו ותעידו, או שאמר: מְצוּהָ אֲנִי עֲלֵיכֶם, או: אוֹסְרֶכֶם אֲנִי – בגמרא מבואר, שיש להוסיף את התיבה "בשבועה": מְשַׁבֵּעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם בשבועה, מצווה אני עליכם בשבועה, אוסרם אני בשבועה; ומפרש רש"י: בשבועה – "מוזכר את השם באחד מכל הלשונות הללו". כלומר שמוזכר שם ה' או כינויו, כפי שנלמד להלן במשנתנו. ברם, יש חולקים על כך וסוברים, שדי באומר "בשבועה" בלבד, ואינו צריך להזכיר גם את השם או את כינויו; וכן באומר שם או כינוי בלי "בשבועה" – מכל מקום כשהשביע את העדים באחד מהלשונות הללו, וכפרו, הָרִי אֶלּוֹ תִּיבִין – משום שבועת העדות. אבל אם אמר: בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ – שאם אתם יודעים לי עדות שתבואו ותעידו, הָרִי אֶלּוֹ פְּטוּרִין – משבועת העדות, שלשון זה אינו כינוי לשם ה', ואין כאן שבועה. השביע את העדים בַּאֲלֹף דֶּלֶת – בשם ה' כפי שהוא נזכר, בשם האדנות, או בִּירֹד ה"א – בשם המיוחד, בשם היה; או שהשביע בְּשָׂדֵי, בְּצִבְאוֹת,

פ ר ק ח מ י ש י

א שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים, ברחוקים ובקרובים, בפשרים ובפסולים, בפני בית דין ושללא בפני בית דין, מפי עצמו; ומפי אחרים – אינו חייב עד שיכפר בו בבית דין; דברי רבי מאיר. ותקמים אומרים: בין מפי עצמו בין מפי אחרים, בין שפטר בו – חייב, ותובע על זדון השבועה ועל שגגתה עם זדון הפקדון, ואינו חייב על שגגתה. ומה חייב על זדונה? אשם בכסף שקלים.

ב שבועת הפקדון ביצר? אמר לו: תן לי פקדוני שיש לי בידך, שבועה שאין לך בידך; או שאמר לו: אין לך בידך, משביעך אני, ואמר: אמן – הרי זה חייב. השביע עליו חמשה פעמים, בין בפני בית דין ובין שלא בפני בית דין, וכפר – חייב על כל אחת ואחת. אמר רבי שמעון: מה טעם? מפני שיכול לחזור ולהודות.

פירוש ברטנורא

(ויקרא ה') וכיחש בעמיתו, כל דהו: ומפי אחרים. ולא ענה אמן. כגון משביע אני עלך שתחזור לי פקדוני, ואמר אין לך בידך כלום, אינו חייב עד שיכפור בב' ד': והכמים אומרים וכו'. והלכה כהכמים: וחייב על זדון השבועה. דלא כתיב בה ונעלם. וזון השבועה, שזכור על הפקדון ויודע שמתחייב על כפירתו קרבן; ועל שגגתה עם זדון הפקדון. שאינו יודע שחייב בשבועה זו קרבן, אבל זכור הוא שהפקדון אצלו: בכסף שקלים. הקניו בשני סלעים. דהכי כתיב גבי איל אשם (ויקרא ה'), בערכך כסף שקלים: **ב מפני שיכול לחזור ולהודות.** אחר כפירה. נמצא שבכל שבועה הוא כופר ממון:

משניות מבוארות – קהתי

ב א ו ר מ ש נ ה א

שחייבים קרבן על שבועה זו, אבל זכר שיש בידו ממון של חברו וכפר בו. וְאֵינּוּ חַיִּיב עַל שְׁגָגָתָהּ – אבל אם סבור היה שנשבע באמת, כגון ששכח שיש בידו פיקדונו של חברו, או שלוח ממנו כסף וכדומה, הריהו פטור, משום שאנוס הוא. והוא הדין בשגגת שבועה, דהיינו שלא ידע בכלל ששבועה זו אסורה, שפטור. וְמָה חַיִּיב עַל זְדוּנָהּ – על זדון השבועה, או על שגגתה עם זדון הפיקדון? אָשֶׁם בְּכֶסֶף שְׁקָלִים – קרבן אשם ששווי לפחות שני שקלים, היינו שני סלעים (שקל של תורה הוא סלע של משנה). שכתוב בפרשת שבועת הפיקדון (ויקרא ה, כח): "ואת אשמו יביא לה", איל תמים מן הצאן בערך לאשם אל הכהן", ולמדים חכמים מאשם מעילות, שמפורש בו (ויקרא ה, טו): "איל תמים מן הצאן בערך כסף שקלים בשקל הקודש לאשם", שכל קרבן אשם (חוץ מאשם מצודע ואשם נזיר) צריך שיהא ערכו לפחות שני שקלים (מיעוט רבים – שניים). ברם, אין הקרבן מכפר על שבועתו אלא אם כן השיב תחילה הממון לבעליו, שכתוב (שם בפרשה): "והשיב את הגזלה אשר גזל, או את העושק אשר עשק או את הפקדון אשר הפקד אתו". ועוד חייב הוא להוסיף לו "חומש", כלומר רבע הסכום שכפר בו ("חומש מבחוס"). שכתוב (שם טו, כד): "ושלם אותו בראש, וחימישיתיו יוסף עליו", אלא שהחומש אינו מעכב כפרתו, היינו שאם הקריב את הקרבן קודם שנתן את החומש, חטא שבועתו מתכפר לו.

~ יום שישי ~

ב א ו ר מ ש נ ה ב

משנתנו באה לבאר, כיצד מתחייב אדם על שבועת הפקדון.

שבועת הפקדון ביצר – דין חיובה? אָמַר לוֹ – אדם לחברו: תֵּן לִי פְקֻדוֹנִי שֵׁשׁ לִי בְיָדְךָ – שהפקדתי אצלך, והשיב לו לחברו: שְׁבֻעָה שְׂאִין לָךְ בְּיָדִי – שלא הפקדת בידך כל פיקדון, או שְׂאִמְרָ לּוֹ: אֵין לָךְ בְּיָדִי – ולא אמר "שבועה"; ואמר לו התובע: מְשֻׁבְּעָךְ אָנִי – שכן הוא כדברך, וְאָמַר: אָמֵן – אם נשבע לשקר, ואחר כך הודה, הָרִי זֶה חַיִּיב – קרבן אשם, כמבואר במשנה הקודמת. הַשְּׂבִיעַ עָלָיו חֲמִשָּׁה פְּעָמִים, בֵּין בְּפָנֵי בֵּית דִּין וּבֵין שְׁלָא בְּפָנֵי בֵּית דִּין, וְכָפַר – בכל פעם, חַיִּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת – חייב קרבן על כל שבועה ושבועה, היינו שחייב חמישה אשמות משום חמש שבועותיו. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן: מָה טַעַם – חייב על כל אחת ואחת? מִפְּנֵי שְׂיָכוּל לְחַזֵּר וּלְהוֹדוֹת – לאחר הכפירה, ואילו הודה היה חייב לשלם; וכיון שלא הודה

פרק זה עוסק בפרטי הדינים של שבועת הפיקדון, וכבר בארנו בתחילת מסכתנו, שאם אדם כפר בממון שיש לחברו בידו, כגון פיקדון או הלואה או גזילה וכדומה, ונשבע לשקר שאין לו אצלו כלום, הרי שבועה זו נקראת "שבועת הפיקדון", על שם שפחה בה הכתוב, שנאמר (ויקרא ה, כא): "נפש כי תחטא ומעלה מעל בה", וכיחש בעמיתו בפקדון וכו'. – להלן בפרשה זו (שם שם, כא-כו) מפורשים ענייני שבועת הפיקדון וחיובה, ופרטי הדברים יבוארו במקומם, כסדר שהם נישנים בפרקנו. – הענין שבו פותחת משנתנו נשנה משום הפרק הקודם. שכן שנינו שם במשנה א: "שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים, ברחוקים ולא בקרובים. בנשירים ולא בפסולים". ובאה משנתנו לפרט, ששבועת הפיקדון נוהגת בכלום. כשבועת ביטוי וכשבועת שוא (פרק ג, י-יא), ולא כשבועת העדות.

שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים – אף אשה שכפרה בפיקדון, או בהלואה, ונשבעה לשקר, חייבת משום שבועת הפיקדון; בְּרַחוּקִים וּבְקֵרֹבִים – גם הקרובים קרבת משפחה לבעל הפיקדון, או למלוה, אם כפרו ונשבעו לשקר, חייבים; בְּפִשְׁרִים וּבְפִסּוּלִים – אף הפסולים לעדות מחמת עבירה חייבים בשבועת הפיקדון; בְּפָנֵי בֵּית דִּין וְשְׁלָא בְּפָנֵי בֵּית דִּין, מְפִי עֲצָמוֹ – אם מפי עצמו נשבע, שהוציא הנתבע שבועת מפי, או שהושבע וענה אמן, הרי הוא חייב משום שבועת הפיקדון, בין שנשבע בבית דין בין שנשבע שלא בבית דין; וּמְפִי אַחֲרִים – אבל אם הושבע מפי אחרים, ולא ענה אמן, כגון שאמר התובע לנתבע: משביע אני עלך שתחזור לי פיקדוני, והשיב הנתבע: אין לך בידך כלום, אֵינּוּ חַיִּיב – משום שבועת הפיקדון, עַד שְׂיָכֵפֶר בּוֹ בְּבֵית דִּין – אלא אם כן כפר בפני בית דין, דְּבִרְי רַבִּי מְאִיר – שסובר, הואיל ומושב מפי אחרים לא כתוב במפורש בפרשת שבועת הפיקדון, אלא שלמדים דין זה משבועת העדות, לפיכך דינו כשבועת העדות, שאינו חייב עד שיכפור בבית דין ("דון מינה ומינה" – גמרא). וְחֻכְמִים אֹמְרִים: בֵּין מְפִי עֲצָמוֹ בֵּין מְפִי אַחֲרִים, בֵּין שְׁפָפֶר בּוֹ, חַיִּיב – אף המושבע מפי אחרים, אם כפר בפיקדון וכדומה, אפילו שלא בפני בית דין, הריהו חייב משום שבועת הפיקדון, שסוברים חכמים, הואיל ובשבועת הפיקדון אנו מוצאים בנשבע מפי עצמו שאין צריך בית דין, לפיכך אף המושבע שבועה זו מפי אחרים – שחיובו נלמד אמנם משבועת העדות – דינו כנשבע שבועת הפיקדון מפי עצמו, שאין צריך שיכפור בבית דין ("דון מינה ואוקי באתרה" – גמרא). וְחַיִּיב עַל זְדוּן הַשְּׁבֻעָה – אם זכר בשעת השבועה, שיש בידו ממון של חברו, כגון פיקדון, או הלואה, או גזילה וכדומה, ונשבע לשקר במזיד, וגם ידע שמתחייב קרבן על שבועה זו; וְעַל שְׁגָגָתָהּ עִם זְדוּן הַפְּקֻדוֹן – שלא ידע

ג הוּוּ חֲמִשָּׁה תּוֹבְעִין אוֹתוֹ, אָמְרוּ לוֹ: תֵּן לָנוּ פְּקֻדוֹן שֵׁשׁ לָנוּ בְּיָדְךָ; שְׁבוּעָה שְׂאִין לָכֶם בְּיָדִי – אֵינוֹ חַיֵּב אֲלֵא אַחַת; שְׁבוּעָה שְׂאִין לָךְ בְּיָדִי, וְלֹא לָךְ – חַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת; רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: עַד שֵׁיאִמַּר שְׁבוּעָה בְּאַחֲרוֹנֶיהָ; רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: עַד שֵׁיאִמַּר שְׁבוּעָה לְכָל אֶחָד וְאַחֶד. תֵּן לִי פְּקֻדוֹן וְתִשְׁמָת יָד, גִּזְלָה וְאַבְדָּה, שֵׁשׁ לִי בְּיָדְךָ; שְׁבוּעָה שְׂאִין לָךְ בְּיָדִי – אֵינוֹ חַיֵּב אֲלֵא אַחַת; שְׁבוּעָה שְׂאִין לָךְ בְּיָדִי – אֵינוֹ חַיֵּב אֲלֵא אַחַת וְאַבְדָּה – חַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. תֵּן לִי חֲטוֹן וְשְׁעוּרִין וְכִסְמִים שֵׁשׁ לִי בְּיָדְךָ; שְׁבוּעָה שְׂאִין לָךְ בְּיָדִי – אֵינוֹ חַיֵּב אֲלֵא אַחַת; שְׁבוּעָה שְׂאִין לָךְ בְּיָדִי חֲטוֹן וְשְׁעוּרִין וְכִסְמִין – חַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת; רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֶפְלוּ אָמַר: חֲטָה וְשְׁעוּרָה וְכִסְמָת – חַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.

ד אָנֶסֶת וּפְתִיתָ אֶת בְּתִי, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא אָנֶסֶתִי וְלֹא פְתִיתִי, מִשְׁפִּיעֵךְ אָנִי, וְאָמַר: אָמֵן – חַיֵּב. רַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר, שְׂאִינוֹ מְשַׁלֵּם קָנָם עַל פִּי עֲצָמוֹ. אָמְרוּ לוֹ: אַף עַל פִּי שְׂאִינוֹ מְשַׁלֵּם קָנָם עַל פִּי עֲצָמוֹ, מְשַׁלֵּם בְּשֵׁת וּפְנָם

פירוש ברטנורא

ג שְׁבוּעָה בְּאַחֲרוֹנֶיהָ. אין לך בדי, ולא לך בדי, ולא לך בשבועה. והשתא קימא שבועה אכולהו. ואין הלכה לא כרבי אליעזר ולא כר' שמעון: אפילו אמר חטה ושעורה וכוסמת. דסבר ר' מאיר המועין את חבריו חטה, מין חטה קאמר. וכן שעורה, וכן כוסמת, דכתיב (שמות ט) והחטה והכוסמת. והווי כאילו מעט חטין ושעורין וכוסמין. ורבנן סברי, נרגיר אחד של חטה ושל שעורה ושל כוסמת קאמר. ואין הלכה כרבי מאיר:

ד שאינו משלם קנס על פי עצמו. וכיון דכי אורי לא מחייב, כי כפר נמי לאו ממונא כפר ליה: אבל משלם בושת ופגם. הלכך ממונא כפר. ופלותא דרבנן ור' שמעון, דר' שמעון סבר כי אמר ליה אנסת או פיתית את בתך, קנסא קתבע מיניה שדמי קצובין חמישים כסף, ולא קא תבע מיניה בושת ופגם שאין דמי קצובים, דלא שבקי אינש מידי דקייץ ותבע מידי דלא קייץ, הלכך קנסא כפר ליה ופטור. ורבנן סברי, בושת ופגם קא תבע ליה, דלא שבקי

משניות מבוארות – קהתי

חֲטוֹן וְשְׁעוּרִין וְכִסְמִין חַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת – שהואיל ופרט כל מין ומין, הרי זה נשבע על כל מין בפני עצמו, וחייב קרבן על כל שבועה ושבועה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֶפְלוּ אָמַר: חֲטָה וְשְׁעוּרָה וְכִסְמָת – כלומר שלאחר שתבע ממנו התובע חייטים ושעורים וכוסמים, השיב הנתבע: שבועה שאין לך בידי חטה ושעורה וכוסמת (כלשון המקרא שמות ט, לא-לב). חַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת – שלדעת רבי מאיר אין כוונתו של הנתבע לגרגיר אחד של חטה, ולגרגיר של שעורה, ולגרגיר של כוסמת, אלא כוונתו למין החיטה ולמין השעורה ולמין הכוסמת, והרי נשבע לו על כל מין ומין, כפי שתבע ממנו, ולכן אם נשבע לשקר והודה, חייב קרבן על כל שבועה ושבועה. ברם, חכמים סוברים שכונתו לגרגיר חטה ולגרגיר שעורה ולגרגיר כוסמת, וכיון שאין בגרגיר שווה פרוטה, אין כאן חיוב קרבן, שאין חייבים קרבן אשם על תביעה שהיא פחות משווה פרוטה (ברטנורא: "תוספות יום טוב").

אלא חזר וכפר, נמצא כופרו ממון בכל שבועה ושבועה, לפיכך חייב על כל אחת ואחת.

באור משנה ג

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה להשמיענו, שאם תובעים אחדים השביעו את הנתבע, או שהשביעו תובע אחד על תביעות אחדות, יש והנתבע מתחייב משום שבועות אחדות, ויש שאינו חייב אלא משום שבועה אחת. הוּוּ חֲמִשָּׁה תּוֹבְעִין אוֹתוֹ – כגון שתמשתם אָמְרוּ לוֹ: תֵּן לָנוּ פְּקֻדוֹן שֵׁשׁ לָנוּ בְּיָדְךָ – והשיב להם הנתבע: שְׁבוּעָה שְׂאִין לָכֶם בְּיָדִי – פיקדון, אֵינוֹ חַיֵּב אֲלֵא אַחַת – שלא נשבע אלא שבועה אחת. אבל אם אמר: שְׁבוּעָה שְׂאִין לָךְ בְּיָדִי, וְלֹא לָךְ – שפרט את כל אחד מהם, חַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת – שכן באומרם לכל אחד מהם "ולא לך", נשבע לכל אחד ואחד, וחייב קרבן על כל שבועה ושבועה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵינוֹ חַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, עַד שֵׁיאִמַּר שְׁבוּעָה בְּאַחֲרוֹנֶיהָ – אלא אם כן יאמר: אין לך בדי ולא לך בדי וְלֹא לָךְ בְּשִׁבְעוֹתָ, שבכגון זה מכוונת השבועה לכל אחד ואחד. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אֶפְלוּ אָמַר שְׁבוּעָה בְּאַחֲרוֹנֶיהָ, אֵינוֹ חַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, עַד שֵׁיאִמַּר שְׁבוּעָה לְכָל אֶחָד וְאַחֶד – שיאמר: שבועה שאין לך, ושבועה שלא לך, ושבועה שלא לך, ושבועה שלא לך. והלכה כנתנא קמא. האומר לחברו: תֵּן לִי פְּקֻדוֹן וְתִשְׁמָת יָד, גִּזְלָה וְאַבְדָּה, שֵׁשׁ לִי בְּיָדְךָ – שתובע ממנו ארבע תביעות: פיקדון, וגם הלואה (בלשון המקרא נקראת הלואה "תשומת יד"). ששם בידו ממון ועושה בו הלווה כרצונו – רש"י: "תפארת ישראל"). גם גזילה שגול ממנו, וגם אברתו שמצא; והנתבע השיבו: שְׁבוּעָה שְׂאִין לָךְ בְּיָדִי – כלום, אֵינוֹ חַיֵּב אֲלֵא אַחַת – שאין כאן אלא שבועה אחת. אבל אם אמר הנתבע: שְׁבוּעָה שְׂאִין לָךְ בְּיָדִי פְּקֻדוֹן וְתִשְׁמָת יָד, וְגִזְלָה וְאַבְדָּה – שפרט כל תביעה ותביעה, חַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת – שיש כאן שבועות חלוקות על כל תביעה בפני עצמה, ולכן הוא חייב על כל שבועה ושבועה. ב"תוספות יום טוב" מבואר, שרבי אליעזר ורבי שמעון נחלקו על חכמים גם כאן, בענין תביעות אחדות, כשם שנחלקו ברישא בתובעים אחדים. מכל מקום הלכה כחכמים. וכן האומר לחברו: תֵּן לִי חֲטוֹן וְשְׁעוּרִין וְכִסְמִים שֵׁשׁ לִי בְּיָדְךָ – היינו תביעה אחת, אבל מינים אחדים, והנתבע השיבו: שְׁבוּעָה שְׂאִין לָךְ בְּיָדִי – כלום, אֵינוֹ חַיֵּב אֲלֵא אַחַת – משום שבועה אחת. אבל אם אמר: שְׁבוּעָה שְׂאִין לָךְ בְּיָדִי

~ שבת קודש ~

באור משנה ד

שבועת הפיקדון אינה נוגעת אלא בתביעת ממון, שאילו היה מודה בה, היה חייב לשלם. אבל התובע מחברו תשלומי קנס, וכפר חברו ונשבע לשקר, הרי זה פטור משבועת הפיקדון, לפי שמודה בקנס פטור מלשלמו, כפי שכבר הזכרנו בענין שבועת העדות (עיי' הקדמה לבאור משנה ו בפרק הקודם). משנתנו דנה בתביעה שיש בה גם קנס וגם ממון, ונחלקו בה חכמים ורבי שמעון, אם הנתבע, שכפר בה ואחר כך הודה, חייב משום שבועת הפיקדון, אם לאו.

אמר אחד לחברו: אָנֶסֶת וּפְתִיתָ – או פיתית – אֶת בְּתִי – ויש בתביעה זו גם קנס וגם ממון, שהאונס או המפתה נערה בתולה, חייב לשלם קנס "חמישים כסף", כמפורש בתורה (דברים כב, כו-כט; שמות כב, טו-טז; עיי' משנה כחובות ג, ד), וכן גם דמי בושת ופגם (האונס משלם גם דמי צער). וְהוּא אוֹמֵר: לֹא אָנֶסֶתִי וְלֹא פְתִיתִי – ואיני חייב לשלם לך כלום; ואמר לו התובע: מִשְׁפִּיעֵךְ אָנִי – שלא אנסת או שלא פיתית, וְאָמַר: אָמֵן – ואחר כך הודה שנשבע לשקר, חַיֵּב – קרבן משום שבועת הפיקדון. רַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר – משבועת הפיקדון, שְׂאִינוֹ מְשַׁלֵּם קָנָם עַל פִּי עֲצָמוֹ – שהמודה בקנס פטור מלשלם, וכיון שאילו היה מודה שאנס או פיתח, היה פטור מלשלם את הקנס, אין כאן כפירת ממון, הלכך פטור משום שבועת הפיקדון. אָמְרוּ לוֹ – חכמים לרבי שמעון: אַף עַל פִּי שְׂאִינוֹ

על פי עצמו.

ה גִּנְבַתְךָ אֶת שׁוּרֵי, וְהוּא אֹמֵר: לֹא גִנְבַתִּי, מִשְׁבִּיעֶךָ אֲנִי, וְאָמַר: אֲמֵן – חֵיב. גִּנְבַתִּי אֲבָל לֹא טִבַּחְתִּי וְלֹא מִכְרַתִּי, מִשְׁבִּיעֶךָ אֲנִי, וְאָמַר: אֲמֵן – פְּטוּר. הַמֵּית שׁוּרֵךְ אֶת שׁוּרֵי, וְהוּא אֹמֵר: לֹא הַמֵּית, מִשְׁבִּיעֶךָ אֲנִי, וְאָמַר: אֲמֵן – חֵיב. הַמֵּית שׁוּרֵךְ אֶת עֲבָדֶי, וְהוּא אֹמֵר: לֹא הַמֵּית, מִשְׁבִּיעֶךָ אֲנִי, וְאָמַר: אֲמֵן – פְּטוּר. אָמַר לוֹ: חֲבַלְתָּ בִּי וְעֵשִׂיתָ בִּי חֲבוּרָה, וְהוּא אֹמֵר: לֹא חֲבַלְתִּי וְלֹא עֵשִׂיתִי בְּךָ חֲבוּרָה, מִשְׁבִּיעֶךָ אֲנִי, וְאָמַר: אֲמֵן – חֵיב. אָמַר לוֹ עֲבָדוֹ: הַפְּלֵת אֶת שְׁנֵי וְסָמִית אֶת עֵינַי, וְהוּא אֹמֵר: לֹא הַפְּלֵתִי וְלֹא סָמִיתִי, מִשְׁבִּיעֶךָ אֲנִי, וְאָמַר: אֲמֵן – פְּטוּר. זֶה הַתְּפִלָּה: כָּל הַמְּשַׁלֵּם עַל פִּי עֲצָמוֹ – חֵיב; וְשֵׂאִינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עֲצָמוֹ – פְּטוּר.

פירוש ברטנורא

איניש מידי דכי מודה ביה לא מפמר ותבע מידי דכי מודה ביה מפמר, הלכך כי כפר ליה, ממונא כפר ליה וחייב. ואין הלכה כר' שמעון: **ה** המית שורך את עבדי, קנסא הוא, המשלם שלשים סלעים אפילו אינו שוה אלא דינר: אמר לו עבדו הפלת את שיני. קנסא הוא שיצויא עבדו לחירות בשביל אחד מאבריו:

משניות מבוארות – קהתי

הַמֵּית שׁוּרֵךְ אֶת שׁוּרֵי, וְהוּא אֹמֵר: לֹא הַמֵּית – ואמר לו התובע: **מִשְׁבִּיעֶךָ אֲנִי** – שלא המית, וְאָמַר: אֲמֵן – ואחר כך הודה שנשבע לשקר, **חֵיב** – משום שבועת הפיקדון, שכן מדובר כאן בשור מועד, והרי זו תביעת ממון. אבל האומר: **הַמֵּית שׁוּרֵךְ אֶת עֲבָדֶי, וְהוּא אֹמֵר: לֹא הַמֵּית** – ואמר לו: **מִשְׁבִּיעֶךָ אֲנִי** – שלא המית, וְאָמַר: אֲמֵן – הרי זה פְּטוּר – משבועת הפיקדון, שאין כאן כפירת ממון אלא קנס, שקצוב בתורה (שמות כא, לב): "כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו", ואפילו אינו שווה אלא דינר. אָמַר לוֹ: חֲבַלְתָּ בִּי וְעֵשִׂיתָ בִּי חֲבוּרָה, וְהוּא אֹמֵר: לֹא חֲבַלְתִּי וְלֹא עֵשִׂיתִי בְּךָ חֲבוּרָה, מִשְׁבִּיעֶךָ אֲנִי, וְאָמַר: אֲמֵן – חֵיב – קרבן משום שבועת הפיקדון, שהרי תביעת ממון היא, אבל אָמַר לוֹ עֲבָדוֹ – לרבו: **הַפְּלֵת אֶת שְׁנֵי וְסָמִית אֶת עֵינַי** – וחייב אתה להוציאני לחרות, וְהוּא אֹמֵר – ורבו אומר: **לֹא הַפְּלֵתִי וְלֹא סָמִיתִי** – ואמר לו העבד: **מִשְׁבִּיעֶךָ אֲנִי** – שכן הוא כדברין, וְאָמַר: אֲמֵן – הרי זה פְּטוּר – משבועת הפיקדון, אם נשבע לשקר והודה, שאין עבד יוצא לחירות בשביל שן ועין, אלא משום קנס שקנסו לרבו, והרי אין כאן כפירת ממון. **זֶה הַתְּפִלָּה: כָּל הַמְּשַׁלֵּם עַל פִּי עֲצָמוֹ** – דהיינו בתביעת ממון, שאם הוא מודה, הרי הוא משלם, **חֵיב** – קרבן, אם נשבע לשקר והודה; וְשֵׂאִינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עֲצָמוֹ – דהיינו בתביעת קנס, שאם מודה אינו משלם, פְּטוּר – משבועת הפיקדון. ברם, חייב הוא משום שבועת ביטוי (רמב"ם).

מְשַׁלֵּם קֵנֶס עַל פִּי עֲצָמוֹ, מְשַׁלֵּם בְּשֵׁת וּפְגָם עַל פִּי עֲצָמוֹ – אילו היה מודה שאנס או פיתה, היה אמנם פטור מלשלם את הקנס, אבל היה חייב לשלם דמי בושת ופגם, ויש כאן כפירת ממון, הלכך חייב משום שבועת הפיקדון. בגמרא מבואר טעם המחלוקת, שלדברי רבי שמעון קנס הוא תובע ולא בושת ופגם, שקנס קצוב בתורה "חמישים כסף", ואילו דמי בושת ופגם אינם קצובים, ואין אדם מניח דבר שהוא קצוב ותובע דבר שאינו קצוב. ולדברי חכמים אף בושת ופגם הוא תובע, שאפילו יודה בו, יהא חייב לשלם. והלכה כחכמים.

ב א ו ר מ ש נ ה ה

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת והיא מוסיפה ללמד, שהתובע את חברו בדבר שיש בו קנס ויש בו ממון, וכפר בכל ונשבע לשקר, הרי זה חייב משום שבועת הפיקדון. אבל אם כפר בקנס בלבד ונשבע לשקר, הרי זה פטור משבועת הפיקדון.

האומר לחברו: **גִּנְבַתְךָ אֶת שׁוּרֵי** – והרי גנב חייב בתשלומי כפל, **וְהוּא אֹמֵר: לֹא גִנְבַתִּי** – ואומר לו התובע: **מִשְׁבִּיעֶךָ אֲנִי, וְאָמַר: אֲמֵן** – ונשבע לשקר, ואחר כך הודה, **חֵיב** – משום שבועת הפיקדון, לפי שכפר גם בקרן שהוא ממון. אבל אם אמר הנתבע: **גִּנְבַתִּי** – את שורך, **אֲבָל לֹא טִבַּחְתִּי וְלֹא מִכְרַתִּי** – אותו, ואיני חייב לשלם ארבעה וחמישה, אלא כפל בלבד, ואמר התובע: **מִשְׁבִּיעֶךָ אֲנִי** – שלא טבחת ולא מכרת, וְאָמַר: אֲמֵן – ואחר כך הודה שנשבע לשקר, פְּטוּר – משבועת הפיקדון, שלא כפר אלא בקנס.

אי אפשר שתהיה מציאות של גלות גדולה יותר מן הגלות הזו, ולכן גם הגאולה שעל-ידו, היא גאולה שאין למעלה הימנה

ממאמר י"ז שבט, ה'תשד"מ

עין יעקב - מסכת ברכות

רש"י

בשולחנו בו'. שמתוך כך באין עניים ומפרנסן: בבית הכסא. דרפואה היא לו: מעיין. אומר בלבו שיעשה בקשתו על שמתפלל בכוונה: כאב לב. שאין נעשית בקשתו: תוחלת. לשון תפילה: מזכירין וכו'. על שהוא בוטח בזכויותיו מפשפשו למעלה במעשיו לראות מה הן: קיר נטוי. כותל רעוע: ומוסר דין. שהוא בוטח שחבירו יענש על ידו:

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דה נד עמוד ב. שמועה נוספת בשם רב יהודה: ואמר רב יהודה, שלשה דברים הם ש[המאריך בהן] מאריכין ימיו ושנותיו של אדם, ואלו הם, המאריך בתפלתו, והמאריך על שלחנו, שעל ידי זה יכולים עניים ליהנות ממאכליו, והמאריך בבית הכסא, שדבר זה הוא רפואה ומועיל לבריאותו.

מקשה הגמרא: והמאריך בתפלתו מעליותא היא – וכי האריכות בתפילה נחשבת למעלה, והאמר [זהרי אמר] רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל המאריך בתפלתו ומעיין בה – שאומר בלבו שבודאי בקשתו תתקבל לפני הקדוש ברוך הוא, לפי שהתפלל באריכות ובכוונה, סוף הדבר שבקשתו לא תתקבל, ומתוך כך בא לידי כאב לב, לפי שכשאדם מצפה לדבר שיבוא ואינו בא, יש לו מכך כאב לב, שנאמר (משלי יג יב) 'תוחלת ממשכה מחלה לב' – תפילה ממושכת, בתקוה שתתקבל, מביאה חולי ללב. אם כן, ודאי שאין האריכות בתפילה נחשבת למעלה, וקשה, כיצד אמר רב יהודה שהמאריך בתפלתו מאריכים ימיו ושנותיו.

הגמרא מוסיפה להוכיח, שעיון תפילה אינו גורם לאריכות ימים: ואמר רבי יצחק, שלשה דברים מזכירים עונותיו של אדם – גורמים שיפשפשו למעלה במעשיו של האדם, שלפי שנראה שבוטח הוא בזכויותיו, אומרים למעלה נראה מה הם זכויותיו, ואלו הן, העובר תחת קיר נטוי, שהוא מקום סכנה, שאומרים למעלה וכי ראוי זה שיעשו לו נס, ומתוך כך מפשפשים במעשיו, ועיון תפילה – והמאריך ומעיין בתפלתו, שסומך על תפילתו ובטוח שתהיה נשמעת, ומוסר דין על חבירו לשמים – והמבקש מהקדוש ברוך הוא שישפוט בדין ודברים שבינו לבין חבירו, ונראה שבוטח הוא בזכויותיו, שחבירו יענש על ידו, ואומרים למעלה וכי ראוי זה שיענש חבירו על ידו.

מתרצת הגמרא: הא לא קשיא – קושיא זו אינה קשה, לפי שיש לתרץ, הא דמעיין בה – מה שאמרו שהאריכות בתפילה מביאה לידי כאב לב ומזכירה עוונותיו של אדם, הוא כאשר מאריך בתפלתו ומעיין בה, ואומר בלבו שבודאי שתתקבל בקשתו לפי שהתפלל בכוונה, הא דלא מעיין בה – ומה שאמרו שיש מעלה באריכות בתפילה, הוא כאשר מאריך בתפלתו ואינו מעיין בה. מבארת הגמרא: והיכי עבד, דמפיש ברחמי – ומה עושה מי שמאריך בתפילתו ואינו מעיין בה, מרבה בבקשת רחמים, ומתוך כך הוא מאריך בתפלתו.

הגמרא חוזרת לבאר את דברי רב יהודה (לעיל נד): שהמאריך על שלחנו מאריכים ימיו ושנותיו. אומרת הגמרא: ומה שאמר רב יהודה שהמאריך על שלחנו מאריכים ימיו ושנותיו, הטעם לכך הוא דלמא אתי עניא ויהיב ליה – שמא בזמן שמאריך על שולחנו, יבוא עני ויתן לו ממאכלו. מביאה הגמרא ראיה לכך, דבתיב (יחזקאל מא כב) בצורת בית המקדש השלישי שהראה הקדוש ברוך הוא ליחזקאל, 'המזבח עין שלוש אמות גבה', ובתיב בהמשך הפסוק 'וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה', וקשה, מדוע הפסוק שינה את לשונו, שפתח במזבח, וסיים בשלחן, אלא רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרוייהו – אמרו שניהם, הפסוק שינה את לשונו כדי ללמדנו ששולחנו של אדם דומה למזבח, שכל זמן שהיה בית המקדש קיים, המזבח היה מכפר על ישראל, על ידי הקרבנות שהיו מקריבים בו, ועבשיו שאין בית המקדש קיים, שלחנו של אדם מכפר עליו, על ידי שמכניס אורחים ואוכלים על שולחנו.

59 יצא המילוי. וְהַקְמִיעַ של עור שממלאים אותו בדבר מה ותופרים
 60 שלא יצא המילוי, ותולים את הקמיע על הצואר לנוי. וְצִרְדוּ
 61 הַמְּנִילִית - עוטפים מרגלית בעור ותופרים אותו שלא תפול ממנו,
 62 ותולים על צואר הבמהה לפופאה. וְשִׁקְלוֹתָ קָמְנָה שעוטפים
 63 אותה בעור כדי שלא תישחק. בכל הכלים האלו נחלקו רבי
 64 אליעזר וחכמים האם הם מקבלים טומאה. חכמים סברו, שאין הם
 65 מקבלים טומאה, לפי שהם כלים שעשויים מעור וצריך שיהיה
 66 להם בית קיבול. וכלים הללו, יש בהם אעפ"י בית קיבול, אולם הוא
 67 עשוי כך שיהא מלא באופן קבוע, ואין לזה שם של בית קיבול.
 68 ורבי אליעזר סבר, שבית קיבול העשוי למלוי באופן קבוע, שמו
 69 בית קיבול, ומקבלים כל אלו טומאה. ועתה רצו חכמים לראות
 70 האם חזר בו רבי אליעזר מדבריו, ולכן שאלוהו, מהו - מה דינם,
 71 האם הם מקבלים טומאה.
 72 אָמַר לָהֶן, הֵן טָמְאִין, ואני מחזיק בשיטתי שבית קיבול העשוי
 73 למלאות, שמו בית קיבול, וְהִתְרַתְּן מִמֶּה שֶׁהֵן. כלומר, במקרה
 74 שהכלים הללו נקרעו, ומעתה יש אפשרות לרוקן את המילוי
 75 ולחזור ולמלאות את החלל, והם נטמאו ורוצה עתה לטהרם
 76 בטבילה במקוה, אין צורך לרוקן את המילוי קודם הטבלתם
 77 במקוה, אלא מטבילם כך כמו שהם.
 78 מחלוקת נוספת היתה בין רבי אליעזר לחכמים, בנעל שעל
 79 האימוס, והנעל מוכנה ללבישה, אלא שעדיין לא הוריד אותה
 80 מעל הדפוס, האם נעל במצב זה מקבלת טומאה. חכמים סברו,
 81 שנגמרה מלאכת הנעל, לפי שהורדתה מעל הדפוס אינה דורשת
 82 מעשה אומן, ורבי אליעזר סבר, שכל עוד לא הורדה הנעל מעל
 83 הדפוס לא נגמרה מלאכתה והנעל אינה מקבלת טומאה. ורצו
 84 חכמים לראות אם חזר בו רבי אליעזר מדבריו, ולכן שאלוהו, מִנְעֵל
 85 שָׁעַל גְּבִי הָאֵמוֹס - הדפוס, מהו, האם נגמרה מלאכתו ומקבלת
 86 טומאה. אָמַר לָהֶן, הוּא וְהַנְעֵל מְהוּ. וְיִצְאָה נִשְׁמָתוֹ בְּתַהֲרָה -
 87 באומרו מילת "עלור".
 88 עָמַד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל רִגְלָיו וְאָמַר, הוֹתֵר הַנְּדִיר, הוֹתֵר הַנְּדִיר.
 89 לְמוֹצָאֵי שִׁבְתָּ כִּשְׁהוּ נוֹשְׂאִים אֶת אֲרוֹנָם שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְקַבְרָה,
 90 פָּנַע בּוֹ רַבִּי עֲקִיבָא בֶּאֱרוֹנוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּדֶרֶךְ מִן יַרְדֵּי לְיָדוֹ,
 91 והיה רבי עקיבא מכה בכשרו מרוב צער, עַד שֶׁדָּמָה הִיא שׁוֹתֵת
 92 לְאָרְצוֹ. פָּתַח רַבִּי עֲקִיבָא בַּחֲסֵד עָלָיו וַיֵּעַל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כְּשַׁעֲמָדוֹ
 93 בַּשְּׂרָיָה סָבִיב הַמִּיטָה קוֹדֵם הַקְּבֻרָה, וְאָמַר, אֲבִי אֲבִי רַבִּי יִשְׂרָאֵל
 94 וּפְרָשִׁי, תְּרַבָּה מְעוֹתַי יֵשׁ לִי וְאֵין לִי שׁוֹלְחָנִי וְיִמְחִילֵנִי מֵעוֹת [תְּהַרְצוּן
 95 - להראות לו אם הן טובות, כלומר הרבה שאלות יש לי ואין לי
 96 את מי לשאול].
 97 עתה חזרת הגמרא לקושיא על משנתנו, שאמרה שרבי עקיבא
 98 למד הלכות נטיעת קישואים מרבי יהושע: אֱלָמָא - מבואר
 99 בברייתא, שרבי עקיבא מרבי אליעזר נָמְרָה - למד הלכות נטיעת
 100 קישואים.
 101 מתרצת הגמרא: רבי עקיבא נָמְרָה וְלִמַּד אוֹתָהּ מִרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְלָא
 102 סָבְרָה - ועדיין לא הבינה כראוי, וְהִדַּר גְּמָרָה וְחָזַר וְלִמַּדָּהּ מִרַבִּי
 103 יְהוֹשֻׁעַ וְאִסְבְּרָה נִיהִלִּיה - והסביר לו והבין.
 104 הגמרא מבארת את היתר עשיית כשפים לצורך לימוד ההלכות
 105 הקשורות בהם. מקשה הגמרא: תִּיבִי עֲבִיד תִּיבִי - כיצד הותר לרבי
 106 אליעזר לנטוע קישואים ולעוקרם על ידי כישוף. וְהִנָּחֵן הֲנֵן - והרי
 107 שנינו במשנתנו, הַעֲשֵׂה מַעֲשֵׂה עַל יַד כִּישּׁוֹף תִּיבִי. מתרצת
 108 הגמרא: לְהִתְלַמֵּד שְׂאֵנִי - שונה הדין כאשר הדבר נעשה לשם
 109 לימוד, ורבי אליעזר עשה זאת כדי ללמד את רבי עקיבא. דְּאָמַר
 110 מַר - שהרי כבר דרשו בגמרא במסכת שבת (ע"ה), נִאֲמַר בְּתוֹרָה
 111 (דברים י"ט) לֹא תִלְמַד לַעֲשׂוֹת כְּתוֹעֲבַת הַגּוֹיִם הָהֵם, ודרשו חכמים
 112 'לַעֲשׂוֹת' כִּישּׁוֹף וְלַהֲשִׁימָם בּוֹ לְהַנְאִת עֲצֻמְךָ, אִי אִתָּה לְמַד, אֲבָל
 113 אִתָּה לְמַד כְּדִי לְהִבִּין וְלַהֲדוֹת מִה מוֹתֵר וּמֵה אֲסוּר, וכן שכשיבוא
 114 נביא שקר ויאמת את דבריו על ידי דבר פלא, תדע שכישוף הוא.

הדרן עלך ארבע מיתות

1 מלשון המשנה משמע שרבי עקיבא למד הלכות לקיטת קישואים
 2 על ידי כישוף מרבי יהושע. מקשה הגמרא: וְכִי הָא - הלכות אלו
 3 רַבִּי עֲקִיבָא מְרַבֵּי יְהוֹשֻׁעַ נְמִירָה - למד זאת, וְהִתְנַיָּא, בְּשִׁחְלָה רַבִּי
 4 אֱלִיעֶזֶר, וְנִכְנְסוּ רַבִּי עֲקִיבָא וְחִבְרִיּוֹ לְבִקְרוֹ, הוּא וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא
 5 יוֹשֵׁב בְּקִינּוֹף שְׁלֹו וְמִקּוֹם שְׁבִינּוֹתָיו עוֹמְדִים אַרְבַּעַ עֶמּוּדִים וְיולֵן
 6 הַפְּרוֹס מַעֲלֵיהֶם מֵאֲחִיל עֲלֵיוֹ, וְהֵן וְרַבִּי עֲקִיבָא וְחִבְרִיּוֹ הֵיוּ יוֹשְׁבֵין
 7 בְּמִקְלָיו שְׁלֹו - בביניה, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם עָבַד שִׁבְתָּ הַיּוֹם, קוֹדֵם כְּנִיֵּס
 8 הַשֶּׁבֶת, קְרוֹב לַחֲשִׁיבָה, וְנִכְנְסֵם הוֹרְקְנוֹס עָבַד לְחַלּוּץ תְּפִלּוֹן שֶׁל אָבִיו,
 9 כִּיֹּן סִסְבֵּר שְׁמֻצוֹת תְּפִלּוֹן אֵינָה נוֹהֶגֶת בְּשֶׁבֶת, וְאֲסוּר מִדְּרַבְּנָן
 10 לְהַנְחִים, שְׂמָא יִצָּא בְּהֵם לַרְשׁוֹת הַרְבִּים. נְעָר בּוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בִּבְנֵי,
 11 וְיִצָּא בְּנִיּוֹתָהּ. אָמַר לָהֶן הוֹרְקְנוֹס לְחִבְרִיּוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שְׂבִאוֹ
 12 לְבִקְרוֹ, בְּמִיּוֹפָה אֲנִי שְׁדַעְתּוֹ שֶׁל אָפָא נְמָרָה הוּא נוֹטָה לְמוֹת,
 13 שֵׁם לֹא כֵן הִיא מְנִיחָ לִי לְחַלּוּץ לוֹ אֶת תְּפִלּוֹנוֹ. שָׁמַע רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
 14 אֵת דְּבָרֵי בְּנֵי, וְאָמַר לָהֶן לְחִבְרִיּוֹ, וְעַתָּה שֶׁל הוֹרְקְנוֹס בְּנֵי שֶׁלָּהּ
 15 הַטְּמִין הַמֵּאֲכִילִים, וְדַעַת אֲמֹו שֶׁלֹּא הִדְלִיקָה עֲדֵינָן נִירוֹת, נְמָרָה,
 16 שְׁהִי הַיָּאָךְ מְנִיחִין - עוֹרְבִים וְלֹא מֵתַעֲסָקִים בְּהַדְלַקַת הַנֵּר וְהַטְּמַנַת
 17 הַחֲמִין, שְׁהַעוֹשָׂה אוֹתָן בְּשֶׁבֶת עוֹבֵר בְּאִיסוּר סְקִלָּה, וְעוֹסְקִין
 18 בְּהַנְחַת תְּפִלּוֹן בְּשֶׁבֶת שְׂאֵינָה אֵלֶּא בְּאִיסוּר שְׁבוֹת, כְּלוֹמַר אִיסוּר
 19 דְּרַבְּנָן, שְׂמָא יִצָּא בְּהֵן לַרְשׁוֹת הַרְבִּים, וְאִפִּילוֹ אִם יִטְעָה וְיִצָּא בְּהֵן
 20 אֵינֹו עוֹבֵר עַל אִיסוּר תּוֹרָה, לְפִי שְׁהוֹצִיא אוֹתָן בְּדֶרֶךְ מְלוּבוֹשׁ הוּא
 21 אֵינֹו מְחֻזָּק בִּידוֹ, וּבַחוּל הֵן תְּכַשִּׁיט עֲבֻרָה, וְלִכֵּן אֵינֹן נַחֲשָׁבִים
 22 לְמִשְׁאֵ שִׁיתְּחִיבֵי עַל הַעֲבֻרָתָן אַרְבַּע אֲמוֹת בְּרִשׁוֹת הַשֶּׁבֶת.
 23 כִּיֹּן שְׂרָאוֹ חֲכָמִים שְׁדַעְתּוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִיּוֹשְׁבַת עָלָיו, וְנִכְנְסוּ
 24 לְקִינּוֹף שִׁישָׁב בּוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְיִשְׁבּוּ לְפָנָיו מִרְחֹק אַרְבַּע אַמּוֹת,
 25 כְּדִין מְנוּדָה שְׂאֲסוּר לְשֶׁבֶת בְּאַרְבַּע אֲמוֹתָיו. אָמַר לָהֶן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
 26 לְחַכְמִים, לְמָה בָּתֵּם. אָמְרוּ לוֹ חַכְמִים, לְלַמֵּד תּוֹרָה בְּאֵינוֹ. אָמַר
 27 לָהֶן, וְעַד עַכְשָׁיו לְמָה לֹא בָּתֵּם. אָמְרוּ לוֹ, לֹא הִיא לָנוּ פְּנֵאִי. אָמַר
 28 לָהֶן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, תְּמִיָה אֲנִי - אֶתְפַּלֵּא אִם יִמּוֹתוּ חַכְמִים אֵלֶּה מִיִּתָּת
 29 עֲצֻמְךָ, כְּלוֹמַר מִיִּתָּה טְבִיעַת כְּדֶרֶךְ כַּף הָאָרֶץ. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא
 30 לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שְׁלִי מְהוּ - באיזה אופן אמת אני. אָמַר לוֹ רַבִּי
 31 אֱלִיעֶזֶר, הַמִּיִּתָּה שְׁלֹךְ תְּהִיָה קִשָּׁה מְשֻׁלָּהֵן - משל החכמים האחרים,
 32 מפני שאם היית לומד אצלי היית מחכים הרבה יותר.
 33 נָמַל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֶת שְׁתֵּי וְרוֹעוּתָיו וְהִנִּיחָן עַל לְבָו, אָמַר, אוֹי לְכֵם
 34 שְׁתֵּי וְרוֹעוּתֵי, שֶׁהֵן דְּמוּת בְּשִׁתֵּי סְפָרֵי תוֹרָה שֶׁנִּגְלָלוּ בְּאוֹפֵן שֶׁהִתְבַּר
 35 שְׁלָהֶם מְכּוּסָה וְאֵין אֲפֻשְׁרוֹת לְקַרְאוֹ בְּהֵם, כִּךְ אַחֲרֵי מוֹתוֹ תַעֲלֵם
 36 וְתִתְכַסֶּה הַתּוֹרָה שְׁבִלְבִי, וְלֹא יוֹכֵל לְלַמֵּד מִמֶּנִּי, כִּיֹּן שֶׁלֹּא לְמַדוֹ
 37 מִמֶּנִּי תּוֹרָה לְפָנֵי מוֹתֵי. הִרְבָּה תוֹרָה לְמִדְתִּי, וְהִרְבָּה תוֹרָה לְיִמְדִתִּי.
 38 הִרְבָּה תוֹרָה לְמִדְתִּי מִרְבּוֹתַי, וְעַם כֵּן מִזֶּה שְׁלַמְדַת מֵהֵם, לֹא חִסְרִיתִי
 39 מְרִבּוֹתִי - לֹא הִקְטַנְתִּי אֶת יִתְרוֹנִם עַלֵי בְּחִכְמַת הַתּוֹרָה, אֲפִילוֹ
 40 בְּכָלֵךְ הַמְּלַקֵּךְ מִן הַיָּם, שְׂאֵינוֹ מְחַסִּיר מִן הַיָּם מֵאוֹמָה, וְכִשֵּׁם שְׁהִיוּ
 41 בְּתַחֲלִילָה גְדוֹלִים מִמֶּנִּי, כִּךְ גַּם עַתָּה. וְכֵן הִרְבָּה תוֹרָה לְיִמְדִתִּי
 42 לְתַלְמִידֵי, וְעַם כֵּן מִזֶּה שְׁלַמְדוֹ מִמֶּנִּי, לֹא חִסְרוֹנִי תְלַמִּידֵי - לֹא
 43 הִקְטִינוֹ אֶת יִתְרוֹנֵי עֲלֵיהֶם בְּחִכְמַת הַתּוֹרָה, אֲלָא בְּמִכְחָלוֹ - כְּקִיסֵם
 44 שְׁמִכְנִיסִים בְּשִׁפּוֹרְתָּ - בתוך קנה מלא צבע, וְכִשְׂמוֹצִיאִים אֶת
 45 הַקִּיסֵם, אֵין הוּא מְחַסִּיר מִהַצְבַּע שֶׁבִּקְנָה אֵלֶּא מִסְטוֹ. וְלֹא עוֹד - וְלֹא
 46 דִי בּוֹז, אֲלָא שְׂאֵנִי שׁוֹנָה שְׁלֵשׁ מֵאוֹת הֶלְכוֹת כְּסוּגִיית בְּהֶרֶת עִזָּה
 47 שְׁבַהֲלִכוֹת נִגְעִים, וְלֹא תִּיהָ אֵדָם שְׂשׂוֹאֲלֵנִי בְּהֵן דְּבַר מְעוֹלָם. וְלֹא עוֹד
 48 - וְלֹא דִי בּוֹז, אֲלָא שְׂאֵנִי שׁוֹנָה שְׁלֵשׁ מֵאוֹת הֶלְכוֹת, וְאָמְרֵי לֵה וְיֹשִׁי
 49 אוֹמְרִים שְׁלִשָּׁת אֲלָפִים הֶלְכוֹת, כְּנִמְעִיעַת קְשׁוּאִין - בְּהִלְכוֹת מִינֵי
 50 כְּשָׁפִים שְׁהַעוֹשָׂה אוֹתָם מֵתַמְלַאת הַשְּׂדֵה כּוֹלָה קִישׁוּאִים. וְלֹא הִיא
 51 אֵדָם שׂוֹאֲלֵנִי בְּהֵן דְּבַר מְעוֹלָם, חוּץ מִעֲקִיבָא בְּן יוֹסֵף. שְׁפַעֵם אִתָּת
 52 אֲנִי וְהוּא מְחַלְבִּין חֵינֵי בְּדָרָה, אָמַר לִי, רַבִּי לְמִדְתִּי כְּנִמְעִיעַת קְשׁוּאִין.
 53 אָמְרֵתִי דְּבַר אֲחֵר וְנִתְמַלְאָה כָּל הַשְּׂדֵה קְשׁוּאִין. אָמַר לִי, רַבִּי לְמִדְתִּי
 54 נְמִיעַתְךָ, עַתָּה לְמִדְתִּי עֲבֻרְתֵּנִי. אָמְרֵתִי דְּבַר אֲחֵר וְנִתְקַבְּצוּ בְּזוֹן לְמִקּוֹם
 55 אֲחֵר.
 56 באותו מעמד, אָמְרוּ לוֹ חַכְמִים לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הַכִּדּוּר הַעֲשׂוּי מַעוֹר
 57 מִמּוּלָא וְדָחוּס בְּצַמֵּר שֶׁל אֵיל, וְהָאֵמוֹס - דְּפוּס שֶׁל נַעַל, הַעֲשׂוּי עוֹר
 58 בְּצוֹרֵת נַעַל וּמְמַלְאִים אֶת הַחֲלָל בְּשִׁיעַר וְתוֹפְרִים אֶת הָעוֹר שֶׁלֹּא

1 לחלוץ תפילין. פ"ה של ר' אליעזר אע"ג דלא הוה ר"א זו ממקום אחד קרי ליה איסור
 2 שבות דכל שאסרו חכמים לצאת בו לרשות הרבים אסור לצאת בו לחצר
 3 והוה אפי' יושב במקום א' אסור: ה"אך מניחין איסור סקילה. משמע דמדליקין ואחר
 4 כך לחלוץ וקשה דבפרק במה מדליקין (שבת דף לה ושם) משמע איפאך דהניא שלישית
 5 להדליק את הגר דברי רבי נתן ר' יהודה אומר
 6 שלישית לחלוץ תפילין ופ"ה התם ומדליק
 7 ברביעית ואין לומר ומדליק בשניה מדקאמר
 8 התם בתר הכי שניה להדליק כמאן לא בר' נתן
 9 ולא ברבי יהודה הנשיא וגם אין לומר שמדליק
 10 בשלישית חזק שלישית אף לחלוץ תפילין
 11 ולעולם מדליק ברישא מדקאמר התם שלישית
 12 להדליק ומוקף לה כרבי נתן ולא כרבי יהודה
 13 הנשיא ועוד קשה אטו הורוקט לא ידע מנהגו
 14 וי"ל דודאי תפילין ברישא אלא שבאותה שעה
 15 איחרו להדליק מפני שהיו טרודין בחוליו ולכך
 16 היה גוער בה וטוהרתן במה שהן. פ"ה
 17 דנחלקו לענין טבילה בנקרעו אי חוצץ מה
 18 שבתוכו או לא ובחדיא לא אשכחן פלוגתא
 19 אלא בפ' כ"ג דכלים תנן הכדור והאימוס
 20 והקמיע תפילין שנקרעו דהניגו בהן טמא במה
 21 שבתוכו טהור אלמא אין תוכו חשוב חיבור
 22 והניא בתוספתא ר' יהושע ב"ק אומר משום ר'
 23 אליעזר אף מטבילין כמו שהן אלמא מרלא
 24 חייץ בטבילה ש"מ דהוי חיבור:
 25 וז"ה מכה בבשרו. ומשום שרט נלפש ויקרא
 26 (יט) ליבא דמשום תורה קעביד כדאמר
 27 הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותו.

הדרן עלך ארבע מיתות

1 ולא היה אדם ששואלני בהן דבר מעולם. ולא עוד, אלא שאני שונה שלש מאות הלכות,
 2 ואמרו לה שלש אלפים הלכות, בנמיעת קשואין, ולא היה אדם שואלני בהן דבר מעולם,
 3 הוין מעקיבא בן יוסף. פעם אחת, אני והוא מהלכין היינו בדרך, אמר לי, רבי למדני בנמיעת
 4 קשואין. אמרתי דבר אחד, נתמלאה כל השדה קשואין. אמר לי, רבי למדתי נמיעתו, למדני
 5 עקרתו, אמרתי דבר אחד, נתקצצו פולין למקום אחד. אמרו לי, הפדור והאמוס והקמיע,
 6 וצרוור המרגלית, ומשקולת קמנה, מהו. אמר להן, הן טמאין, וטוהרתן במה שהן. מנגעל שעל
 7 גבי האמוס, מהו. אמר להן, הוא מהור. ויצאה נשמתו בטוהרה. עמד רבי יהושע על רגליו
 8 ואמר, הותר הדרך הותר הנדר. למוצאי שבת, פגע בו רבי עקיבא, מן קיסרי ללוד, היה מכה
 9 בבעשו עד שדמו שותת לארץ. פתח עליו בשורה ואמר, אני אבי רבב ישראל ופרשיו, הרבה
 10 מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותו. אלמא, מרבי אליעזר גמרה. גמרה מרבי אליעזר, ולא
 11 סברה. הדר גמרה מרבי יהושע, ואספריה ניהליה. היכי עביד הכי, והאנן תנן, העושה מעשה,
 12 חיב. להתלמד, שאני. דאמר מר, לא תלמד לעשות, לעשות' אי אתה למד, אבל אתה למד
 13 להבין ולהורות:

הדרן עלך ארבע מיתות

1 לא שמה גבול מלמלאות שמה קבול ועוד נחלקו בכדור ובאימוס שנקרעו ונראה חלל שלהם דמדור רבנן דמקבלי
 2 טומאה דהא איכא בית קיבול ופליגי לענין טבילה שחכ"א מה שבתוכו חוצץ ור' אליעזר אומר מה שבתוכו אינו חוצץ דכולי חד כלי הוא ובשעת פטירתו היו רוצץ
 3 לידע אם חור בו ושאלוהו מה אתה אומר באותן שני המחלוקות אמר להם טמאים אפילו שלמים והטומאה נוגעת מבחוץ: ומתרתן כמה שהן. כלומר אם נקרעו שחכמים
 4 מורים שמוקבלין טומאה וחלוקין עלי לומר שהמלוי חוצץ ועומד אני בדברי שהמלוי אינו חוצץ שמתבילין כמות שהן: מנגעל נבי אימוס מהו. שאף בו נחלקו בתוספתא
 5 דטהרות חכמים אומרין הואיל ואינו מחוסר מלאכה הצריכה אומן שהדיוט יכול לסלקו מעל האימוס כבר שם כלי עליו וטמא ור"א מטרה שעדיין לא נגמרה מלאכתה:
 6 הותר הגדר. שברכוהו: בין קסרי ללוד. שהיו נושאין את מטהו מקסרי ללוד: פתח עליו בשורה. שהיו עושין שורה סביבות המטה להספד: הרבה מעות יש לי. להחליף:
 7 ואין לי שולחני להרצותו. כלומר הרבה שאלות יש לי לשאלו ואין למי לשאלו: חיב עבדי. ר' אליעזר הכי שעשה מעשה בנמיעת קשואין: להתלמד. בהם ר"ע הוא
 8 דעבר ר' אליעזר:

הדרן עלך ארבע מיתות

1 והא. מילתא דלקיטת קשואין: ר"ע מ' יהושע נמר לה. בתמיה: קינף. ארבעה
 2 עמודים וכלה פרוסה עליהם כדאמר' בסוכה (דף י.) לחלוץ תפילין. של אביו
 3 דקסבר שבת לאו זמן תפילין הוא ואסור להניחן שמוא יצא בהן לרשות הרבים:
 4 שרעתו של אבא נמרפה. וקרוב הוא למות שאילו היתה דעתו מיושבת היה חולץ
 5 תפיליו: איסור סקילה. הדלקת הגר והטמנת
 6 חמין ועסקין בדבר שאינו אלא איסור שבות
 7 דמניח תפילין בשבת אין כאן איסור מלאכה
 8 ואפילו יצא לרשות הרבים דהא דרך
 9 מלבוש הוא ותבשיטין הוא לו בחול: ברחוק
 10 ארבע אמות. מפני שבבית שברכוהו
 11 במחלוקת תנורו של עכנאי נהבא מצינא
 12 (דף טז:) שלו מהו. במה התא מיתתו: שלך
 13 קשה משלהן. מפני שלכך פתוח כאלום
 14 ואילו שמשתיני היית למד תורה הרבה: נפל.
 15 ר"א שתי ורועותיו: שנגללין. כשגוללין ספר
 16 תורה והכתב מכוסה כך תתעלם ותתכסה
 17 תורה שלבני כשאמרת לפי שלא שמשוני
 18 ולמדו ממני: ולא חסרתי מרבתי ככלב
 19 המלקט מן הים. לפי חכמתם שהיתה גדולה
 20 אין למודי עולה לחסרם ולקבל מהם חכמה
 21 אלא מעט ככלב המלקט מן הים וכן תלמידי
 22 לא חסרוני ולא קבלו מחכמתי לחסר את
 23 יתרון חכמתי מהם אפי' כמו שמוסר
 24 המכחול בשפופרת בטבול אחד: ולא
 25 חסרתי. כלומר לא חסרתים מחכמתם ממה
 26 שהיו מתחילה גדולים יותר ממני וגם עתה
 27 גדולים הם ממני לפי שלא למדתי מחכמתם
 28 כי אם מעט מהם: שפופרת. קנה שנותנין בה
 29 כחול קיסם של עץ או של כסף שתוחבין
 30 מכחול בתוכו ומטבלו בכחול ומוציא:
 31 בבהרת עוה. בהלכות מראות נגעים:
 32 בנמיעת קשואים. הלכות מיני כשפים שעל
 33 ידיהם נתמלא כל השדה קשואים: אמרו לו
 34 הכדור והאימוס וכו'. כדור פלוטי' המוחפה
 35 עור ומלאה מתוכו צמר של איל בדוחק וכן
 36 אימוס שלהם של עור היה כעין מנעל
 37 וממולא מתוכו שער ופיו תפור ובו היו
 38 עושין המנעלים כמו שעושין הרצענין שלנו
 39 בדפוס של עץ: הקמיע. של עור וממולא
 40 מתוכו ותלאהו ביצאר לנוי: משקולת קמנה
 41 כעין אונקיא שעושין מעופרת ומחפין אותה
 42 בעור כדי שלא תחסר אבל משקולת גדולה
 43 אין דרכה לחפותה בעור: וצרוור המרגלית.
 44 תופרין המרגלית בעור ותולין אותו ביצאר
 45 בהמה להרפואה: מהו. לפי שנחלקו באלו רבי
 46 אליעזר וחכמים בסדר טהרות (כלים פכ"ג)
 47 וחכמים אומרים אינן מקבלין טומאה לפי
 48 שכלי עור אין מקבל טומאה אלא אם כן יש
 49 לו בית קיבול דהא איתקש לשק והני הואיל
 50 וקבולן נעשית למלאותן מלוי בתוכו עולמת
 51 לא שמה גבול מלמלאות שמה קבול ועוד נחלקו בכדור ובאימוס שנקרעו ונראה חלל שלהם דמדור רבנן דמקבלי
 52 טומאה דהא איכא בית קיבול ופליגי לענין טבילה שחכ"א מה שבתוכו חוצץ ור' אליעזר אומר מה שבתוכו אינו חוצץ דכולי חד כלי הוא ובשעת פטירתו היו רוצץ
 53 לידע אם חור בו ושאלוהו מה אתה אומר באותן שני המחלוקות אמר להם טמאים אפילו שלמים והטומאה נוגעת מבחוץ: ומתרתן כמה שהן. כלומר אם נקרעו שחכמים
 54 מורים שמוקבלין טומאה וחלוקין עלי לומר שהמלוי חוצץ ועומד אני בדברי שהמלוי אינו חוצץ שמתבילין כמות שהן: מנגעל נבי אימוס מהו. שאף בו נחלקו בתוספתא
 55 דטהרות חכמים אומרין הואיל ואינו מחוסר מלאכה הצריכה אומן שהדיוט יכול לסלקו מעל האימוס כבר שם כלי עליו וטמא ור"א מטרה שעדיין לא נגמרה מלאכתה:
 56 הותר הגדר. שברכוהו: בין קסרי ללוד. שהיו נושאין את מטהו מקסרי ללוד: פתח עליו בשורה. שהיו עושין שורה סביבות המטה להספד: הרבה מעות יש לי. להחליף:
 57 ואין לי שולחני להרצותו. כלומר הרבה שאלות יש לי לשאלו ואין למי לשאלו: חיב עבדי. ר' אליעזר הכי שעשה מעשה בנמיעת קשואין: להתלמד. בהם ר"ע הוא
 58 דעבר ר' אליעזר:

בן סורר ומורה. בן הסמוך לגבורתו. וא"ת דילמא ענה שלפני גדלות כדאשכחן (גדה דף מו). במופלא הסמוך לאיש לענין נדרים ומפר"ת הדבא דריש לאיש דמשמע לשון גבורה בדכתיב (מ"א ב) וזוקת הייתה לאיש וא"ת א"כ למה לן במתנ"י טעמא דשלא בא לכלל מצות וי"ל דהוה אמינא דמקדום הבאת שערות מתחיל הזמן וסמוך לגבורתו של איש ואפי' היו יותר מג' חדשים אל היה הישנין במה שבמי קטנות כיון דאינו ראי להוליד דקרינא ביה בן ולא אב:

קמ"ז אי אתה צריך לחזור בו. וא"ת ומנא ליה להאי קטן ממונא דאמר"י בפרק מי שמת (ב"ב דף קנו.) זין זכיה לקטן ואי בשזיכו לו ע"י אחר הא איכא למד' בפ' מי שמת זכין לגדול ואין זכין לקטן ואפי' למד' שכן זכין להיט מדרבנן ולא מדאורייתא דזכיה מתורת שליחות כדמוכח בפ"ק דבבא מציעא (דף י. ע"ש) דאמר"י חצר משום ידה איתרבי ולא גרע משליחות וקטן לאו בר שליחות הוא ומיהו בפ' התקבל (גיטין דף סד. ושם) גבי צרור וזורק אגוז ונטול זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים חפץ ומחירו לאחר שעה זוכה בין לעצמו בין לאחרים משמע דהיינו מדאורייתא מפר"ק למד' אחד זה וא' זה זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים מההיא דמרימינן על מעשר שני דמשמע דזוכה לאחרים מדאורייתא הוא דתנן בהתקן (שם דף טו.) מציאית חרש וקטן יש בהן גול מפני דרכי שלום אבל מדאורייתא לא דעת אחרת מקנה אותן שאני והשתא נחא הא דאמר בפ' לולב וערבה (סוכה דף מו.) לא ליכני איניש לוליביה לינוקא דינוקא דמוקא קני אקווי לא זמקי דמוקא קני אפילו מדאורייתא דע"י דעת אחר' מקנה אותן זוכה מדאורייתא לאחרים לרב אסי דגיטין ולעצמו לכלול עלמא הוא דאמר בריש פ"ב קידושין (דף מב. ושם) איש זוכה ואין קטן זוכה היינו דאין ממנה אחרים על פסחו ואי נמי שאין זוכה לאחרים קאמר אע"ג דדעת אחרים מקנה אותן ודלא כרב אסי וא"ת והיאך מוקדק בגיטין דזוכה לאחרים מדפודה מעשר שני לאחרים והלא

בן סורר ומורה וכו'. סדר נסקל"ן דתינא בפרקין דלעיל מסיים הלכותיו ואזיל: משיבאי ב' שערות. אבל מקמי הכי לא מיעש כדמפרש ואזיל שעדיין לא בא לכלל מצות: עד שיקוף זקן. שיהא זקן מוקף שער סביב כולה: התחתון ולא העליון. לא זקן ממש אלא זקן אותו המקום אלא שיברו חבמים בלשון נקיה: שנאמר בן ולא איש. וזה משהקוף זקן איש הוא ואע"ג דבן מקטנותו קרוי בן לא מצית לחיובי מקמי שיביא שתי שערות דקטן פטור שלא בא לכלל מצות הלכך חיוביה בטר הכי הוא ואע"ג דמבי מייתי שתי שערות לענין כל התורה איש היו מיהו כי מיטייה קרא לאו בתחלת אישותו קא ממעט כדמפרש בגמרא בן הסמוך לגבורתו של איש אלמא בתחלת אישותו חיבייה קרא: גמ' חיבא אשכחן. בשאר עונשין דענש הכתוב את הקטן והבא בעי קרא למפטריה: אבן בן סורר ומורה על שם הטוא נהרג. דנבעי עבד עונשין וכו' מה חטא שיהרג מפני שאכל תרסימר בשר ושתה חצי לוג יין ועל שם סופו נהרג כדמפרש בשלהי פרקין (דף עב.) סוף שמגמר נכסי אביו ומבקש למורד ואינו מוצא וכו' אמרה תורה מוטב ימות זכאי ואל ימות חיבי: וכו' יהיה לאיש בן סורר ומורה. לכשיגיע לכלל איש הבן היה קורא לו הכתוב בן סורר ומורה: הני ר' חייא. במתניתיה הכי משיבאי שתי שערות עד שיקוף זקן עד שיקוף עטרה: כי אתא רב דימי. פרשה היה דתנא עד שיקוף עטרה עד שיקוף דתני מתני' דהקפת זקן התחתון דתני מתני' דהקפת גיד קאמר סמוך לביצים ולא הקפת הכיס של ביצים דהוה לבתר הכי טובא: רב הסדא. סבר קטן שלא הביא שתי שערות מוליד. לכדרב יהודה. דאמר האי לאיש בבן סורר ומורה עצמו קאי והכי קאמר כשיחיה בן לאיש כלומר כשיגיע לכלל אישות: ה"ג א"כ לימא קרא בן לאיש. דמשמע שפיר דהכי קאמר כי יהיה הבן לכלל איש: מאי ב' יהיה לאיש בן. השתא משמע כשיחיה לאיש בן הדאי איש אאבות קאי ולמעוטי דבנו של קטן פטור לעולם: ואימא כוליה. האי קרא לכדרב חסדא הוא דאתי למעוטי שו של קטן אבל קטן עצמו מוחיב דהא בן כתיב וסמוך לגבורתו בן לאיש בלתי לן: ה"ג א"כ לימא קרא כי יהיה בן איש. א"כ דכוליה אאבות קאי לא כתוב ביה למד' אלא וכו' יהיה בן איש סורר ומורה דמשמע בנו של איש ולא בנו של קטן: מאי. וכו' יהיה לאיש למה הקדים לאיש ברישא והוצרך להטיל בו למד': שמע מיניה תרתי. משום דהשתא משמע הכי ומשמע הכי כי יהיה בן לאיש כשיגיע לגבורתו של איש ומשמע נמי אאבה כי יהיה לאיש גדול בן ולא שיהיה לקטן בן: ופליגא דרבה. הא זרבי חסדא דאמר קטן שמוליד פטור דאלמא דקטן מוליד פליגא דרבה: ואם אין לאיש גואל. גבי גול ונשבע על שקר דכתיב לעיל מיניה והתודו את חטאתם אשר עשו והשיב את אשמו בראשו והאי אשמו קרן של גולה: שאין לו גואלים. אין לך אדם בישראל שאין לו גואלים כל זמן שלא כלו בני יעקב הקרוב קרוב קודם: בגול הני. ומת לאחר שנשבע לו ואין לו יורשים: ואמר

משנה בן סורר ומורה, מאימתי נעשה בן סורר ומורה, משיבאי שתי שערות, ועד שיקוף זקן התחתון ולא העליון, אלא שדברו חכמים בלשון נקיה. שנאמר 'כי יהיה לאיש בן, בן ולא בת. בן, ולא איש. קטן פטור, שלא פא לכלל מצות: גמרא קטן, מנלן דפטור. מנלן, פרקתני טעמא, שלא פא לכלל מצות. ותו, היכא אשכחן דענש הפתוב, דהקא ליפני קרא למיפטריה. אן הכי קאמרינן, אטו, בן סורר ומורה על הטוא נהרג, על שם סופו נהרג. וכיון דעל שם סופו נהרג, אפילו קטן נמי. ועוד, בן ולא איש, קטן משמע. אמר רב יהודה אמר רב, דאמר קרא 'וכי יהיה לאיש בן, בן הסמוך לגבורתו של איש: ועד שיקוף זקן התחתון כו'. הני רבי חייא, עד שיקוף עטרה. כי אתא רב דימי אמר, הקפת גיד ולא הקפת ביצים. אמר רב חסדא, קטן שהוליד, אין בנו נעשה בן סורר ומורה, שנאמר 'כי יהיה לאיש בן, לאיש בן, ולא לבן בן. האי, מיפעי ליה לכדרב יהודה אמר רב. אם בן לימא קרא 'כי יהיה בן לאיש, מאי 'כי יהיה לאיש בן, שמע מינה לכדרב חסדא. ואימא, פוליה להכי הוא דאתא. אם בן, לימא קרא 'בן איש, מאי 'לאיש בן, שמע מינה תרתי. ופליגא דרבה, דאמר רבה, קטן אינו מוליד, שנאמר 'אם אין לאיש גואל, וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואל, אלא בגול הגר הפתוב מדבר, ואמר

אפי' לעצמו לא זכי מדאורייתא כשאין דעת אחרים מקנה אותן ובחילול מעשר מי איכא דעת אחרת מקנה לאחרים ע"י זכית וקטן וי"ל דקסבר המקשה דכמו שזוכה לעצמו בחילול מעשר מן התורה מומחט דמופלא סמוך לאיש דאורייתא כמו בן זוכה לאחרים מן התורה וקצת משמע בירושלמי בפרק חלון דאם הוא בן דעת אית ליה זכיה מדאורייתא דאמרין רבנן דקיסרי אמרי כאן בתנוק שיש בו דעת כאן בתנוק שאין בו דעת ובאיהו נשך (ב"מ דף עא.) משמע דלית ליה זכיה מדאורייתא דגרסי' ברוב ספרים קטן נהי דשליחות לית ליה זכיה מדרבנן אית ליה ויש ספרים דלא גרסי' מדרבנן ועוד משבחת ליה שיש לו ממון לקטן כנון שירש את אביו קודם שנתגיד כדאמרין בפ"ק קידושין (דף יח.) דגוי ירש את אביו דבר תורה שנה' כי ירשה לעשו נתתי את דר שיער אי נמי במעשה ידיו דמלאכות ושכר טרדו שלו מדאורייתא וא"ת היאך יתחייב אדם אשם על גזילו הא אין שנבעין על טענת חרש שטוה וקטן כדרשנין בהגזול קמא (ב"ק דף קו.) ובפרק שבעות הדיינים (שבעות דף מב.) כי יתן איש ואין נתינת קטן כלום וי"ל דהני מילי טענת כפירה והוראה אבל ע"פ ע"ד אחד נשבעים אי נמי בקופץ ונשבע וא"ת היאך נתגיד בן אמרינן נמי דקטן אית ליה זכיה מדאורייתא ה"מ ישראל אבל גוי אמרינן באיהו נשך (ב"מ דף עב.) דכיון דלא אתי לכלל שליחות לית ליה זכיה אפי' דוכייתו וידו באין כאחד שאני אבל אי קטן לית ליה זכיה מדאורייתא והאי קשה היאך נתגיד וי"ל כן שנתגידהו אמו כשהיא מעוברת כדאמר"י בפרק הערל (יבמות דף עח. ושם) אשת גוי מעוברת שנתגידה בנה אין צריך טבילה ואפשר השתא דאדרין בן יורש את אמו ומיהו קשה מההיא דפ"ק דכתובות (דף יא. ושם) דאמר"י גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד ולכל מילי חשיב בן להיתירו בבת ישראל וקדושיה וקדושין ובניו חולצין ומייבמין ולכל מילי דאורייתא ולא משמע שיהא מטעם דיש כל ביד חכמים לעקור דבר מן התורה חזא דה"מ בשב ואל תשיב ויהי אדם עשה הוא ועוד מדפר"ק מאי קמיל תנינא זכין לאדם שלא בפניו ורואה דזכיההו גירותו לא דמי לשאר זכויות דמה שביד' מטבילין אותו אינם זוכין בעבורו ולא הוא זוכה בעצמו ובגופו כשישעו ר' ונכנס תחת כנפי השכינה הוא דפר"ק בכתובות (שם) תנינא זכין לאדם שלא בפניו ומשני מהו דתימא גוי בתפיקרא ליה יתא ליה מינא משום דהא היתה חובתו לא היה לביד' להתמצע להכניס גופו בדבר שיש לו חובה ואפילו בתנוק דלאו בר דעת חשיב גר מדיימיתו מקטנה פחותה מבת שלשה שהזכיהו בעצמו הוא כדפרשית שהמילה והטבילה בגופו וגם מצונו שאבותינו נכנסו לברית במילה וטבילה והוצאת דמים וכמה קטנים היו בשעת מתן תורה ובפרק עשרה יוחסין (קידושין דף עז.) אמר ר"ש גירות שנתגידה פחותה מבת שלש ששירה לכהונה שנוצרה בתוליה בישראל ומייתי ראייה מדכתיב בשלל מרין וכל חטף בנשים וגו' וזר"י פתח היה נעוהו ואע"ג דאמרין בכתובות (דף יא.) הגדילו יבולין למחות הא אמרינן דכשגדלו שעה אחת ולא מיהו שוב אין יבולין למחות דמועיל להו מילה וטבילה של קטנות שהיתה בגופם ואין חסירים אלא

קבלת מצות ומתוך שגדלו ולא מיהו היינו קבלה:

פרק שמיני - בן סורר ומורה

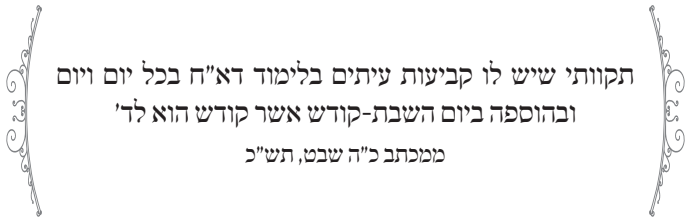
משנה

42 שנינו במשנה: מאימתי נעשה בן סורר ומורה, משיביא שתי
 43 שערות ועד שיקפו וכן התפתחו ב' ולא העליון. תני - שנה רבי היא
 44 בברייתא, מה שאמרו חכמים עד שיקפו זקן, הכוונה שהזקן יקיף
 45 את העקרה. ועדיין לא התבארה כוונת הברייתא את מה בדיוק
 46 הזקן צריך להקיף. כי אָתָא - כשברב רב דימי מאריך ישראל לבבל,
 47 אָמַר שכונת הברייתא להקפּת הגיד סמוך לביצים, ולא הקפּת
 48 בִּיצִים - ולא שהזקן יקיף את כיס הביצים שהוא במועד הרבה
 49 יותר מאוחר.
 50 הגמרא דנה בבן סורר שגולד כשאביו היה קטן: אָמַר רב הִפְדָּא,
 51 קָטָן שלא הביא שתי שערות, שהוליד בן, אִין פְּנוּ נַעֲשֶׂה בֶן סוֹרֵר
 52 וּמוֹרֵה, שְׁנַאֲמַר 'כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן, וּמִשְׁמַעוֹת הַפְּסוֹק הִיא, שְׁדוּקָא
 53 אִם לְאִישׁ וְלַגְדוֹל וְיִהְיֶה בֶן, הֵבֵן נַעֲשֶׂה בֶן סוֹרֵר, וְלֹא אִם לְבֶן
 54 וְלִקְטָן יִהְיֶה בֶן.
 55 מקשה הגמרא: כיצד אפשר לפרש את הפסוק כרב חסדא, הלא
 56 לפי רב חסדא המילה 'איש' עוסקת באביו של הבן סורר, וְהָאִ
 57 מִיָּבֵעַ לִיה - והלא פסוק זה נצרך לְבִדְרֵי הַיּוֹדֵה אָמַר רַב, שֶׁדִּרַּשׁ
 58 שֶׁבֶן סוֹרֵר צָרִיךְ לְהִיטֵת סוּמָךְ לְגַבּוּרְתוֹ שֶׁל אִישׁ, וְהַמִּילָה 'אִישׁ'
 59 עוֹסֶקֶת בְּמַצְבּוֹ שֶׁל בֶּן סוֹרֵר, וְלֹא בְּאִבּוֹ. מִתְרַצֵּת הַגְּמָרָא: אִם בֶּן
 60 שֶׁהַמִּילָה 'אִישׁ' עוֹסֶקֶת רַק בְּמַצְבּוֹ שֶׁל הֵבֵן, לְיָמָא קָרָא - יֵאמֹר
 61 הַפְּסוֹק 'כִּי יִהְיֶה בֶן לְאִישׁ', שֶׁהַמִּשְׁמַעוֹת הֵיא שְׁכַאשְׁרֵי יְבוּא הֵבֵן
 62 לְכָלל לְאִישׁ, הוּא נַעֲשֶׂה בֶן סוֹרֵר, וְיָמָא 'כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן, אִלָּא שְׁמַע
 63 מִיָּה לְבִדְרֵי הַפְּדָא, שְׁמִילַת 'אִישׁ' עוֹסֶקֶת גַּם בְּאִבּוֹ שֶׁצָּרִיךְ לְהִיטֵת
 64 גְּדוֹל כְּשֶׁהֵבֵן נוֹלָד.
 65 מקשה הגמרא: וְיָמָא בּוֹלִיָּה לְהָבִי הוּא דְאָתָא - נֵאמַר שֶׁהַפְּסוֹק בֹּא
 66 רַק לְלַמַּד אֶת דִּינוֹ שֶׁל רַב חֲסֵדָא לְפִטוֹר בֶּן שֶׁל קָטָן, וְלֹא לְפִטוֹר
 67 קָטָן מְדִינֵי בֶן סוֹרֵר. מִתְרַצֵּת הַגְּמָרָא: אִם בֶּן שֶׁהַפְּסוֹק בֹּא רַק לְלַמַּד
 68 אֶת דִּינוֹ שֶׁל רַב חֲסֵדָא וּמִילַת 'אִישׁ' עוֹסֶקֶת בְּאִבּוֹ, נִיָּמָא קָרָא - הִיא
 69 צָרִיךְ לְהִיטֵת כְּתוּב בַּפְּסוֹק 'וְכִי יִהְיֶה בֶּן אִישׁ', שֶׁמִּשְׁמַעוֹתוֹ שֶׁבֶן שֶׁל
 70 אִבּוֹ הוּא אִישׁ גְּדוֹל, נַעֲשֶׂה בֶן סוֹרֵר, וְיָמָא 'לְאִישׁ בֶּן' - וּמְדוּעַ
 71 הוֹצִיָּרָה הַתּוֹרָה לְהַקְדִּים וְלְהוֹכִיר אֶת ה'אִישׁ' בְּתַחֲלִילָה, וְלְהוֹסִיף
 72 אֶת הַאֹת לְמִדָּה, עַל כִּרְחֵךְ שְׁמַע מִיָּה תִּרְתִּי - אֶת שְׁתֵּי הַדְּרָשׁוֹת,
 73 כִּיֹּן שֶׁהַפְּסוֹק מִתְפָּרֵשׁ בְּשֵׁנֵי אֹפְנִים, הַאֲחָד, כְּשִׁיחִיהָ לְאִישׁ בֶּן,
 74 וְנִלְמַד מִזֶּה שֶׁבֶן שֶׁל קָטָן פְּטוֹר, וְהַשְּׁנִי כְּשִׁיחִיהָ הֵבֵן לְאִישׁ, שִׁיגִיעַ
 75 סְמוּךְ לְגַבּוּרְתוֹ שֶׁל אִישׁ.
 76 וְרַב חֲסֵדָא פְּלִיגָא דְרַבָּה - חוֹלֵק עַל רַבָּה וְסוּבֵר שֶׁקָטָן יִכּוֹל לְהוֹלִיד,
 77 דְאָמַר רַבָּה, קָטָן אִינוּ מוֹלִיד, שְׁנַאֲמַר (בְּדַבְרֵי בַּח) 'אִם אִין לְאִישׁ גּוֹאֵל,
 78 בְּעֵנִין מִי שְׁתַּבַּע אֶת חֲבִירוֹ עַל מַמּוֹן שְׁגוֹלוֹ הִתְנַבַּע נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא הָיוּ
 79 דְּבָרִים מְעוּלָם. וְאַחַר כֵּן חוֹר הַגּוֹלוֹן וְהוֹדָה שְׁגוֹלוֹ, שְׁעָלִיו לְשַׁלֵּם
 80 נִתְנַבַּע קָרָן וְחוּמָשׁ וְלִהְבִּיא קָרְבָן אֲשֶׁם, וְאִם מֵת הִתּוּבַע אַחַר
 81 שֶׁהַגּוֹלוֹן נִשְׁבַּע, וְאִין לוֹ יוֹרֵשׁ לְחַזְוִיר לוֹ אֶת הַגּוֹזִילָה עִם תּוֹסַפַּת
 82 הַחוּמָשׁ, עָלִיו לִיתַנָּם לְכַהֵן. וְיֵשׁ לְשֵׁאוֹל, וְכִי יֵשׁ לָךְ אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל
 83 שְׂאִין לוֹ גּוֹאֵל - קְרוֹב שִׁירֵשׁ אֹתוֹ, וְהֵלֵא כֹל יִשְׂרָאֵל בְּנֵי יַעֲקֹב הֵם,
 84 וְעַד שֶׁלֹּא יִכּוֹל כָּל בְּנֵי יַעֲקֹב תְּמִיד יֵשׁ קְרוֹב שִׁירֵשְׁנוּ, אִלָּא בְּגוֹל הַגֵּר
 85 שְׂאִין לוֹ יוֹרֵשִׁים הַתְּבוּב מְרַבָּה, כְּלוּמַר, הַפְּסוֹק עוֹסֵק בְּאִדָם שְׁגוֹל
 86 דְּבַר מִזֶּה מְגַר שְׂאִין לוֹ יוֹרֵשִׁים, וְהִגֵּר תְּבַעוֹ עַל הַגּוֹזִילָה, וְנִשְׁבַּע
 87 הַגּוֹלוֹן שֶׁלֹּא הָיוּ דְּבָרִים מְעוּלָם, וְאַחַר כֵּן מֵת הִגֵּר וְהוֹדָה הַגּוֹלוֹן
 88 שֶׁנִּשְׁבַּע לְשַׁקֵּר, שְׁבַמְקָרָה זֶה נוֹתֵן הַגּוֹלוֹן אֶת הַקָּרָן וְהַחוּמָשׁ לְכַהֵן.

1 משנתינו עוסקת בפרק הזמן שבו חלים על נער דיני בן סורר
 2 ומורה. מבררת המשנה: בן סורר ומורה שנמנה לעיל (גג) בין חייבי
 3 הסקילה, מאימתי נעשה - חלים עליו דיני בן סורר ומורה, משיביא
 4 - משיצמחו לו שתי שערות במקום הערוה, ועד שיקפו זקן - עד
 5 שמקום הערוה יהיה מוקף בשיער. חכמים שדיברו על 'זקן'
 6 התכוונו לזקן התפתח במקום הערוה, ולא לזקנו העליון שבפניו,
 7 אלא שדברו חכמים בלשון נקבה. שנאמר (דברים כא יח) 'כי יהיה לאיש
 8 בן סורר ומורה, ודרשו חכמים שדווקא בן נעשה בן סורר ולא בת.
 9 ועוד דרשו. שדווקא כשהוא עדיין בן הוא נעשה בן סורר ולא
 10 כשהוא כבר איש, וכשהקיף זקן הוא כבר איש.
 11 ואין לומר שכונת הדרשה 'בן ולא איש' ללמדנו שכאשר הוא
 12 מביא שתי שערות ונקרא 'איש' לכל עניני התורה, שוב אינו
 13 נעשה בן סורר, ודיני בן סורר יחולו דווקא בזמן שהוא קטן שאז
 14 הוא נקרא 'בן', מפני שקטן אף שנקרא 'בן', פטור מדיני בן סורר
 15 כיון שלא פא לכלל חיוב מצוות, ועל כרחק שזמנו של בן סורר
 16 מתחיל כשמגיע לכלל מצוות, והיינו כשמביא שתי שערות,
 17 והמיעוט 'בן ולא איש' מלמד שסוף הזמן של בן סורר הוא משיקיף
 18 זקן שאז הוא איש גמור.

גמרא

19 הגמרא דנה מה המקור שאין דין בן סורר על קטן. שואלת הגמרא:
 20 קָטָן שלא הביא שתי שערות. מְנַלְו דְּפְטוֹר - מנין שלא חלים עליו
 21 דיני בן סורר. תמדה הגמרא: וְכִי יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת מְנַלְו - מנין שקטן
 22 פטור, הלא בְּרַבְרַבְנֵי מַעְמָא - הטעם הוא כמו ששינו במשנה, שְׁלֵא
 23 פֹּא לְכָלל חִיּוּב מְצוּוֹת. וְתוֹ - ועוד תמדה הגמרא, הִיכָא אֲשַׁכְחֵן
 24 דְּעָנַשׁ הַתְּבוּב - היכן מצאנו שהתורה מענישה קטן, דְּהִכָּא לִיבְעִי
 25 קָרָא לְמִיפְטִירָה - שכאן היא צורף בפסוק מיוחד למעט שאין
 26 מענישים קטן.
 27 מִתְרַצֵּת הַגְּמָרָא: אִנְוּ הָבִי קְאָמְרִינֵן - כך התכוונו להקשות, אָמַר בֶּן
 28 סוֹרֵר וּמוֹרֵה עַל חֲטָאֵי נְהָרָה - וכי בן סורר נהרג על החטא שעשה,
 29 והלא הוא רק אבל כמות של בשר ושתה כמות של יין, אלא על
 30 שֵׁם - על מה שיהיה בסופו הוא נהרג, כמו שאמרו בברייתא (להלן עב)
 31 תורה שטובט שימות זכאי ולא ימות חייב. וְכִיֹּן דְּעָל שֵׁם סוֹפֵי
 32 נְהָרָה, הִיא מְקוּם לִזְמַר שְׂאִפִּילוֹ קָטָן נָמִי - גם יחול עליו דין מיתה,
 33 כדי שימות זכאי ואל ימות חייב. וְעוֹד, שְׁהִיא נֵאמַר בְּתוֹרָה 'בֶּן וְלֹא
 34 נֵאמַר 'אִישׁ', ו'בן' גם קָטָן מְשַׁמַּע, והיא מקום לומר שגם קטן ינהרג.
 35 משיביא הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הַמְקוֹר שְׂאִין עַל קָטָן דִּין
 36 בֶּן סוֹרֵר, דְּאָמַר קָרָא (דברים כא יח) 'כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן, וְיֵשׁ לְדַרְוֹשׁ
 37 אֶת הַפְּסוֹק כֵּךְ, 'כֹּאשֶׁר הֵבֵן יִהְיֶה לְאִישׁ, וְהַכּוּנָה לְבֶן הַפְּסוֹק
 38 לְבִנְיָוֵרְתוֹ שְׁלֵא אִישׁ, כְּלוּמַר זְמַן 'אֲבוּרְתוֹ שֶׁל אִישׁ' הוּא בְּהַקְפַּת הַזְּקָן,
 39 וּמַעַת שְׁמִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת עַד הַקְפַּת זְקָן, הוּא 'סוּמָךְ לְגַבּוּרְתוֹ שֶׁל
 40 אִישׁ'.
 41

56 להשמיע את דינו של רבי כרוספדאי, שדווקא בן נעשה בן סורר,
 57 ולא תראוי לקרותו אב, דהיינו כעבור שלושה חדשים לאחר הבאת
 58 שתי שערות, מפני שאם היה בא על אשה לאחר הבאת שתי
 59 שערות והיא היתה מתעברת, היה העובר ניכר כעבור שלושה
 60 חדשים.
 61 הגמרא מבארת את דברי רבי כרוספדאי: גופא, אמר רבי
 62 כרוספדאי אמר רבי שבת, כל ימיו של בן סורר ומורה אינן אלא
 63 שלשה חדשים בלבד. מקשה הגמרא: והאנן תנן - והלא שנינו
 64 במשנתנו, שזמנו של בן סורר הוא משיבאי שתי שערות ועד שנין
 65 זקן, ומשמע שאם לא הקיף זקן, נעשה בן סורר אף שעברו שלושה
 66 חדשים. מתרצת הגמרא: המשנה מחדשת שאם הקיף זקן, אף על
 67 גב דלא מלו - שלא מלאו שלשה חדשים, אינו נעשה בן סורר, ורבי
 68 כרוספדאי למד מתנא דבי רבי ישמעאל, שאם מלו שלשה חדשים,
 69 אף על גב דלא הקיף זקן, אינו נעשה בן סורר.
 70 הגמרא דנה האם זמן הכרת העובר שזה בכל הנשים: יתיב - ישב
 71 רבי יעקב ממקום ששמו נהר פקוד קמיה דרבינא - לפני רבינא, ודן
 72 עמו בענין שלושת חדשי הכרת העובר, ויתיב וקאמר - וישב ואמר
 73 משמיה דרב הונא בריה דרב יהושע, שמע מינה מדריב כרוספדאי
 74 אמר רבי שבת, יולדת לשבעה - אשה העתידה ללדת בן אחרי
 75 שבעת חדשי עיבור, אין עובריה ניכר לשליש ימיה דהיינו בשני
 76 חדשים ושליש חודש, אלא רק בתום שלושה חדשים, שזה הזמן
 77 הקבוע בכל מעוברת. דאי סלקא דעתך - שאם תעלה בדעתך
 78 לומר שעובריה ניכר לשליש ימיה, למה לי - מדוע יכול להיות בן
 79 סורר רק עד שלשה חדשים מיום שהביא שתי שערות, הלא פתרי
 80 ותיקתא סניא - די בשני חדשים ושליש חודש כדי לפטור בן סורר
 81 מעונשו, מפני שיתכן שיבוא על אשה אחרי הבאת שתי שערות
 82 והיא תתעבר, ואולי תלד לאחר שבעה חדשים, ובשליש מהם
 83 יוכר עובריה ויהא ראוי לקרותו אב. אלא על כרחך שלעולם אין
 84 העובר ניכר בפתוח משלושה חדשים.
 85 אמר ליה רבינא לרבי יעקב, לעולם דאמא לך - אומר לך שילדת
 86 לשבעה עובריה ניכר לשליש ימיה, דהיינו שני חדשים ושליש, ואף
 87 על פי כן אין לפטור בן סורר קודם שלושה חדשים, משום שזיל
 88 ברת רובא - יש לך ללכת אחר רוב הנשים שילדות אחרי תשעה
 89 חדשי עיבור.
 90 אמרוהו קמיה דרב הונא בריה דרב יהושע - אמרו לפני רב הונא
 91 בריה דרב יהושע את דחית רבינא לדבריה, אמר להו רב הונא
 92 בריה דרב יהושע, וברייני נפשות מי אולינן ברת רובא - וכי הולכים
 93 בדיני נפשות אחר הרוב כדי להרוג את הנידון, והלא התורה אמרה
 94 בענין רוצח בשגגה (מבשר לה כדכח) וישפטו העדה וגוי והצילו
 95 העדה, דהיינו שמוטל על הסנהדרין לחפש כל צד של זכות על
 96 הנידון כדי להצילו ממימת בית דין, ואילו את אמרת זיל ברת רובא
 97 - שיש ללכת אחר הרוב.
 98 אהרונה קמיה דרבינא - החזירו את תשובת רב הונא בריה דרבי
 99 יהושע לרבינא, אמר ליה רבינא, וברייני נפשות לא אולינן ברת רובא
 100 - וכי אין הולכים אחר הרוב בדיני נפשות כדי להרוג את הנידון,
 101 והתנן (לעיל מ), עד אהר אומר, בשנים פתח ביום פלוני בשבוע,
 102 עבר הנידון עבירה שחייב עליה מיתה, ועד אהר אומר, בשליש
 103 בחודש נעשתה העבירה, וכששאלוהו באיזה יום בשבוע, אמר את
 104 היום שחבירו אמר, ערוהו קמיה דהורגים את הנידון, מפני שזה -
 105 אחד העדים יודע בעיבורו של הנש - שביט דין עיבור את החודש
 106 הקודם וראש החודש הנוכחי חל ביום השלושים ואחד לחודש
 107 הקודם, וזה - והשני אינו יודע שביט דין עיבור את החודש שעבר,
 108 כמו שרוב בני אדם טועים בענין זה, והוא סבר שראש החודש
 109 הנוכחי חל ביום השלושים לחודש הקודם, נמצא שאין סתירה
 110 ביניהם. ואי סלקא דעתך - ואם תעלה בדעתך שלא אמרינן זיל

המשך בעמוד 77

1 ואמר רבינא 'אם אין לאיש גואל, ולא אם אין לו גואל, ודורשים
 2 שרק אם הגר הוא 'איש' וגדול, אתה צריך לחזור עליו - לברר
 3 אודותיו אם יש לו גואלין 'יורשים' ואם לאו, שהרי יתכן שהוליד
 4 בנים לאחר שהתייר, ויש לתת להם את הקרן והחומש ולא לבדן,
 5 אבל אם הגדול הוא גר קטן, אי ואין אתה צריך לחזור עליו -
 6 לברר אודותיו אם יש לו יורשים, מפני שבדנע שאין לו גואלין,
 7 והקרן והחומש ניתנים לבדן, ומוכח שקטן אינו מוליד, ולכן ודאי
 8 שאין לו יורשים, ואילו בדברי רב חסדא מבואר שקטן יכול
 9 להוליד.
 10 מקשה הגמרא: איתיה - הקשה אבני לרבה מברייאתא, נאמר
 11 בפרשת שפחה חרופה 'איש', ו'איש' כי ישבב את אשה שכבת זרע'
 12 (ויקרא טו ט), אין לי אלא איש (וגדול) שבא על שפחה חרופה
 13 שמתחייב בקרבן והיא מתחייבת במלקות, אבל קטן בן תשע שנים
 14 יום אחד שראוי לביאה, מניין שאם בא על שפחה חרופה, השפחה
 15 לוקה, תלמוד לומר 'איש', כלומר מתוספת האות ו' יש לרבות גם
 16 ביאת בן תשע. ומוכח שכן תשע שנים ויום אחד ראוי לביאה ומן
 17 הסתם גם מוליד, וקשה על רבה שאמר שקטן אינו מוליד. מתרצת
 18 הגמרא: אמר ליה רבה, יש לו זרע והוא ראוי לביאה ואף על פי כן
 19 אינו מוליד, בתבואה שלא הביאה שליש דמי - דומה הדבר
 20 לגרעינים של תבואה שעדיין לא הגיעה לשליש בישולה, שאם
 21 זורעים אותם אין תבואה צומחת מהם.
 22 הגמרא מביאה מברייאת המסייעת לרבה הסובר שקטן אינו מוליד:
 23 דבי חזקיה תנא, נאמר בפרשת רוצח (שמות כא ד) 'וכי יזיר איש על
 24 רעהו וגו', ויש לדייק ממה שלא כתבה התורה 'וכי ירשיע איש',
 25 שאיש (וגדול) מויד - זרעו מתבשל ופורץ - ומוליד, ואין קטן מויד
 26 ופורץ - אבל קטן אין זרעו מתבשל ואינו ראוי להוליד. מבארת
 27 הגמרא: אמר ליה רב מרדכי לרב אשי, מאי משמע דהאי - שמילת
 28 'מויד' לישנא דכשולי - לשון בישול הוא. והשיב לו, דכתיב (בראשית
 29 כה כט) 'יוד יעקב מויד', שפירושו שיעקב בישל תבשיל.
 30 הגמרא מקשה מברייאת אחרת על רבה הסובר שקטן אינו מוליד.
 31 מקשה הגמרא: והא תנא דבי רבי ישמעאל, נאמר בתורה (דברים כא
 32 ה) 'כי יהיה לאיש בן סורר ומורה, ויש לדייק שדווקא בן נעשה
 33 בן סורר, ולא אם כבר הוליד ונעשה אב. מבררת הגמרא: היכי דמי
 34 - באיזה אופן מדובר שאם הוא לא היה אב, היה יכול להיות בן
 35 סורר, אולימא דאיבער - אם נאמר שהאשה התעברה ממנו ברת
 36 דאיתיה - לאחר שהביא שתי שערות, ואולימא סקמי דלקיף זקן -
 37 וילדה קודם שהקיף זקן, ולאחר שילדה נעשה בן סורר, מי אכא
 38 שיהיה כולי האי - וכי יש זמן רב דהיינו תשעה חדשים
 39 להיעשות בן סורר, והא אמר רבי כרוספדאי, כל ימיו של בן סורר
 40 ומורה אינו אלא שלשה חדשים בלבד מעת הבאת שתי שערות, ואף
 41 שעדיין לא הקיף זקן, ומדוע צריך לפטור משום שיש לו בן, הלא
 42 הוא פטור כיון שעברו שלושה חדשים, אלא לאו - אלא ודאי
 43 מדובר דאיבער סקמי דלקיף - שהאשה התעברה ששה חדשים
 44 קודם שהביא שתי שערות, ואולימא סקמי דלקיף זקן - וילדה בן
 45 קודם שהקיף זקן, בתוך שלושה חדשים להבאת שתי שערות, ואין
 46 לו דין בן סורר כיון שיש לו בן. וישמע מינה שקטן מוליד, וקשה על
 47 רבה.
 48 מתרצת הגמרא: לא, לעולם מדובר דאיבער ברת דאיתיה -
 49 שהתעברה אחרי שהביא שתי שערות, ואולימא ברת דאכופי זקן -
 50 וילדה לאחר שהקיף זקן, ודקא קציא דרבי כרוספדאי - ומה
 51 שהוקשה מדברי רבי כרוספדאי שזמנו של בן סורר אינו אלא
 52 שלושה חדשים בלבד, יש לתרץ שבאמת מדובר שהוא עדיין
 53 בתוך שלושה חדשים ועוד לא נולד לו בן, ואף על פי כן נקרא אב,
 54 שהרי כי אתא - כשבא רב דימי מארץ ישראל לבבל אמר, אמרי
 55 במערבא - בארץ ישראל פירשו שתנא דבי רבי ישמעאל בא

1 שאין לו גואלים. וא"ת דמשמע דקטן בידוע שאין לו גואלים משום דאניו
 2 מוליד וכן בפ' אין בין המודר (גרידס דף לה) וזאת תורת היולדת בין גדולה
 3 בין קטנה ופירך קטנה בת לידה היא מאי קושיא הא אמרינן לקמן בשמעתין דורות
 4 הראשונים היו מולדין בח' שנים ויש לומר דאף ע"פ שבדורות האחרונים נתנו חכמים
 5 סימן להבאת שערות לקטנה בת י"ב שנה ויום
 6 אחד ולקטן בן י"ג שנה ויום אחד בדורות
 7 הראשונים שהיו ממהרים להביא שערות היה
 8 זמן גדולות מקודם הרבה והא דקאמר לקמן וכי
 9 עבד בצלאל משכן בר י"ג שנה היה דכתיב איש
 10 איש ממלאכתו התם רוצה להוכיח על דורות
 11 הראשונים דאפילו בו יולדת בת דורות
 12 דהשתא לפי שלא תרצה להוכיח שנחשבים
 13 גדולים בפחות אי"כ בעל כרחיך בר תליסר שנין
 14 דהוה
 15 אחד אומר בשנים בחדש. פירשתייה לעיל
 16 בפרק היו בודקין (דף מא) ד"ה שזה
 17 בת ג' שנים ויום אחד. פירשתי בפ' ארבע
 18 מיתות (לעיל נה).

1 **בירוע** שאין לו גואלים. וא"ת דמשמע דקטן בידוע שאין לו גואלים משום דאניו
 2 מוליד וכן בפ' אין בין המודר (גרידס דף לה) וזאת תורת היולדת בין גדולה
 3 בין קטנה ופירך קטנה בת לידה היא מאי קושיא הא אמרינן לקמן בשמעתין דורות
 4 הראשונים היו מולדין בח' שנים ויש לומר דאף ע"פ שבדורות האחרונים נתנו חכמים
 5 סימן להבאת שערות לקטנה בת י"ב שנה ויום
 6 אחד ולקטן בן י"ג שנה ויום אחד בדורות
 7 הראשונים שהיו ממהרים להביא שערות היה
 8 זמן גדולות מקודם הרבה והא דקאמר לקמן וכי
 9 עבד בצלאל משכן בר י"ג שנה היה דכתיב איש
 10 איש ממלאכתו התם רוצה להוכיח על דורות
 11 הראשונים דאפילו בו יולדת בת דורות
 12 דהשתא לפי שלא תרצה להוכיח שנחשבים
 13 גדולים בפחות אי"כ בעל כרחיך בר תליסר שנין
 14 דהוה
 15 אחד אומר בשנים בחדש. פירשתייה לעיל
 16 בפרק היו בודקין (דף מא) ד"ה שזה
 17 בת ג' שנים ויום אחד. פירשתי בפ' ארבע
 18 מיתות (לעיל נה).

1 **בירוע** שאין לו גואלים. וא"ת דמשמע דקטן בידוע שאין לו גואלים משום דאניו
 2 מוליד וכן בפ' אין בין המודר (גרידס דף לה) וזאת תורת היולדת בין גדולה
 3 בין קטנה ופירך קטנה בת לידה היא מאי קושיא הא אמרינן לקמן בשמעתין דורות
 4 הראשונים היו מולדין בח' שנים ויש לומר דאף ע"פ שבדורות האחרונים נתנו חכמים
 5 סימן להבאת שערות לקטנה בת י"ב שנה ויום
 6 אחד ולקטן בן י"ג שנה ויום אחד בדורות
 7 הראשונים שהיו ממהרים להביא שערות היה
 8 זמן גדולות מקודם הרבה והא דקאמר לקמן וכי
 9 עבד בצלאל משכן בר י"ג שנה היה דכתיב איש
 10 איש ממלאכתו התם רוצה להוכיח על דורות
 11 הראשונים דאפילו בו יולדת בת דורות
 12 דהשתא לפי שלא תרצה להוכיח שנחשבים
 13 גדולים בפחות אי"כ בעל כרחיך בר תליסר שנין
 14 דהוה
 15 אחד אומר בשנים בחדש. פירשתייה לעיל
 16 בפרק היו בודקין (דף מא) ד"ה שזה
 17 בת ג' שנים ויום אחד. פירשתי בפ' ארבע
 18 מיתות (לעיל נה).

1 **בירוע** שאין לו גואלים. וא"ת דמשמע דקטן בידוע שאין לו גואלים משום דאניו
 2 מוליד וכן בפ' אין בין המודר (גרידס דף לה) וזאת תורת היולדת בין גדולה
 3 בין קטנה ופירך קטנה בת לידה היא מאי קושיא הא אמרינן לקמן בשמעתין דורות
 4 הראשונים היו מולדין בח' שנים ויש לומר דאף ע"פ שבדורות האחרונים נתנו חכמים
 5 סימן להבאת שערות לקטנה בת י"ב שנה ויום
 6 אחד ולקטן בן י"ג שנה ויום אחד בדורות
 7 הראשונים שהיו ממהרים להביא שערות היה
 8 זמן גדולות מקודם הרבה והא דקאמר לקמן וכי
 9 עבד בצלאל משכן בר י"ג שנה היה דכתיב איש
 10 איש ממלאכתו התם רוצה להוכיח על דורות
 11 הראשונים דאפילו בו יולדת בת דורות
 12 דהשתא לפי שלא תרצה להוכיח שנחשבים
 13 גדולים בפחות אי"כ בעל כרחיך בר תליסר שנין
 14 דהוה
 15 אחד אומר בשנים בחדש. פירשתייה לעיל
 16 בפרק היו בודקין (דף מא) ד"ה שזה
 17 בת ג' שנים ויום אחד. פירשתי בפ' ארבע
 18 מיתות (לעיל נה).

1 **ואמר רחמנא איש**. ולא כתיב ואם אין לו גואל מאי טעמא כתיב איש אלא משום
 2 דכתיב ואם דמשמע פעמים שיש לו יורשים ולהכי כתיב איש ללמדך איש הוא
 3 דאיבא לספקי שמו יוליד בנים משתגדי ואינן רשאי להפקיע קרן שלו ולתתו
 4 לכהן עד שתדע שאין לו יורשים אבל קטן גר מסתמא גול שלו שנשבע עליו
 5 ישראל לשקר לכהן הוא בידוע שאין לו
 6 גואלים. גבי פטחה חרופה כתיב
 7 (ויקרא יט) ואיש כי ישכב את אשה שכבת
 8 זרע וגו' שלא הביאה שלישי. שאם אתה
 9 זרעיה אינה מצמחת: וכי יזיד, מדאפקיה
 10 בלשון מידד ולא כתוב וכי ירשיע איש
 11 למימר דרוש ביה נמי האי מיד מבעל: ב
 12 ולא אב. לגבי בן סורר ומורה בן ולא אב
 13 וקס"ד דממעט בן שכבר נולד לו בן דשבו
 14 אינו נעשה בן סורר ומורה ואי קטן לא
 15 מוליד ה"ד דאיצטרך למעוטי: אי נימא
 16 **דאיבער**. אמיה מהאי בתר דאייתי שתי
 17 שערות. ושיהיה ב' ט' חדשים להקוף זקן
 18 ובתוך כך נולד בן וקא ממעט קרא דאע"ג
 19 דראוי הוא לבן סורר ומורה נפטר בשביל
 20 שנולד לו בן. והא א"ר ברופסדאי. כל ימי
 21 של בן סורר ומורה אינו אלא שלשה חדשים
 22 בלבד ואע"ג דלא הקוף זקן אינו נעשה בן
 23 סורר ומורה לאחר ג' חדשים לאחר שחביא
 24 שתי שערות והשתא לא דייק טעמא דרבי
 25 ברופסדאי מדביא ולקמן בעינן ליה מיהו
 26 קרא לא צריך למעוטי דאפילו לא אב הוא
 27 יהא מפטר בג' חדשים: אלא לאו. כי
 28 איצטרך למעוטי כגון דאוליד מקמי ג'
 29 חדשים בתר שתי שערות ועל כרחיך
 30 איבער א' חדשים מקמי דאייתי ב' שערות
 31 ואוליד מקמי דאקיף זקן וגו' חדשים נמי לא
 32 עברו עליו ושמע מינה קטן מוליד: לא
 33 לעולם דאיבער בתר דאייתי שתי שערות
 34 וכו'. והאי דקאמר רבי ישמעאל בן ולא אב
 35 לא כשילדתו אמו כבר לבנו קא ממעט
 36 בדלאו הוי מפטר מדין בן סורר ומורה או
 37 בג' חדשים או בהקפת זקן: אלא כי אתא רב
 38 דימי. פרשה לדתנא דבי רבי ישמעאל
 39 דאתא לאשמועינן האי דרבי ברופסדאי דמי
 40 שעברו עליו ג' חדשים לאחר שחביא שתי
 41 שערות פטור הדין בן ולא הראוי להיות אב
 42 והדין לאחר ג' חדשים אחר שחביא שערות
 43 שראוי להיות העובר ניכר אם היה בא על
 44 האשה משחביא שתי שערות והיא
 45 מתעברת: והא א"ר תנן עד שיקוף. אבל בג'
 46 חדשים לא מפטר: הקוף. אשמועינן מתני'
 47 דמפטר אפי' ממחר להקיף מקמי דמלוי רבי ברופסדאי אשמועינן מלוי אע"ג דלא הקוף ונפק לן מדרבנא דבי ר' ישמעאל בן ולא הראוי להיות אב: ש"פ. מרלא קרי ליה
 48 ראוי לקרותו אב עד ג' חדשים ש"מ אפי' אשתו היתה יולדת לשבעה אינו ניכר בפחות מג' חדשים דאי לשליש ימים ניכר בתרי ריחי ותילתא נפטר כל אדם מדין סורר
 49 ומורה דהא ראוי לקרותו אב ונפקא מינה לאשה שלא שהתה אחר בעלה ג' חדשים ונשאת ונתעברה ספק מן הראשון ספק מן האחרון אם הוכר עברה לב' חדשים
 50 ושליש לנשואי האחרון ודאי מן הראשון דאפילו היא עתידה לילד לשבעה לאחר לן דהיא ניכר לשליש ימים: ויל בתר רובא. להכי לא מפטר כל אדם בתרי ריחי
 51 ותילתא לאחר הבאת שתי שערות דלא קרינן ביה ראוי דאולינן בתר רוב שנים שיוולדות לט' ואין עברה ניכר בפחות מג' חדשים: והצילו העדה. לדונו לזכות ואנו מצנין
 52 למטתיה משום האי טעמא דראוי להיות אב ביולדת לו ואת אמרת זיל בתר רובא ולא מפטר עד שראוי לקרותו אב ביולדת לט' כרוב שנים: כעבורי של חדש. שהיה
 53 חדש שעבר מלא ור"ח ביום ל"א וזה שאמר בג' סבור שהחדש שעבר חסר וחשב ר"ח מיום ל': ואי לא אולינן בתר רובא. דאינשי דעבדי דטעו בעבורא דירחא אמאי
 54 מצרפין לסהודותיהו וקטלינן ליה להאי נימא לא טעה אלא האי דוקא ג' אמר והאי דוקא אמר שנים ואין ערותן מכוונת ליום אחד: אף א"ר נמי תנינא. דאולינן בתר
 55 רובא וקטלינן: מתקשרת בביאה. אם מסרה אביה לאחד לבא עליה לשום קדושין אבל לא מדעת עצמה דאין מעשה קטנה כלום: קנאה. לירשה וליטמא לה ולצאת
 56 בגט ובלא הליצה ובלבד שיקבל אביה את גיטה: וחיבין עליה משום אשת איש. אם קבל אביה קדושה מאיש אחד ובא עליה איש אחר: ומטמא את בעולה. בנדתה:
 57 **למבוא משכב** התחתון כעליון. כבר פירשתי בפ' ד' מיתות (דף נה) שיהא תחתון כעליונו של זב שמטמא ארכלין ומשקין אפילו לא נגע בו מפני ששכב עליו אבל
 58 פחותה מבת שלש הבא עליה בנדוטה אינו כבועל נדה אלא כבועל נדה ואין משכבו מטמא אפילו אוכלין ומשקין אפילו נגע בו דנוגע בנדה אינו אלא ראשון לטומאה
 59 ואינו מטמא כלים ואפילו נגע וכ"ש דאניו מטמא משכב בלא נגיעה: נשאת לכהן. ע"י קדושי אביה ואמרו רבנן אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה וזו אם
 60 נכנסה לחופה אוכלת אבל פחותה מכן אפילו נכנסה לחופה אינה אוכלת אע"ג דגדולה כיון שנכנסה לחופה אע"פ שלא נבעלה אוכלת אלמא לאו בביאה תליא מילתא
 61 אלא בחופה מיהו ראויה לביאה בעינן וכל שאין לה ביאה אין לה חופה: בא עליה אחד מן הפסולין. כגון גוי חלל נתין וממזר עשאה חללה ופסלה כדאמרין ביבמות
 62 (דף סה) כי תהיה לאיש זר כיון שנבעלה לפסול לה פסלה: והיא פטורה. מפני שהיא קטנה ואינה בת עונשין קטני מיהא חיבין עליה משום אשת איש וקס"ד חיבין
 63 מיתה קאמר ובמיד:

1 דל' תרתי שני לתלמי עיבורי. פי' בקונט' כלומר פחות מח' חדשים אין שהות לעובר
 2 ו' חדשים להריון וחדש לימי נדות וטהרה אשתכח דכל חד בתמני אוליד אחיתופל
 3 הוליד אליעם לח' שנים ח' חדשים לעיבורו ומשגלד שהה ח' שנים והוליד את בת שבע
 4 ח' חדשים לעיבורה היא נתעברה לח' שנים ח' חדשים לעיבורה של שלמה הרי כ"ז
 5 כ"פ בקונט' ותימנה גדולה פי' דארותי חדש של

6 ימי נדות וטהרה וכי לא היו הבנים גדלים
 7 נמצא כשעברו נשותיהם היו בני ח' שנים וחדש
 8 לכך נראה דלא דק בשביל חדש: **אלא** דרך
 9 חכמות קא חשיב. תימנה אי"ב לחישוב חם לבסוף
 10 ויקרא קא חשיב שם וחם יפת:

6 **וְאִמּוֹ, אִמָּא אֵילֹנִית הָיָא, וְאִדְעָתָא דְהָקִי לֹא**
 7 **קִדְּשָׁה. אֵלָא לֹא, דְאִמְרִינָן זִיל בְּתַר רוּבָא, וְרוּב גְּשִׁים**
 8 **לֹא אֵילֹנִית וְנִיהוּ. לֹא, מֵאִי חָיִיב עֲלֵיהָ דְקִתְּנִי,**
 9 **קִרְבָּן, וְהָא 'מוֹמְתִין עַל יְדֵה' קִתְּנִי, כְּבֹא עֲלֵיהָ אֲבִיהָ.**
 10 **וְהָא, 'אִם בָּא עֲלֵיהָ אֶחָד מִכָּל הָעֲרוֹת' קִתְּנִי. אֵלָא**

11 **הָכָא כְּמֵאִי עֲסָקִינוּ, דְקִבְּלָה עֲלֵיהָ. תְּנוּ רַבְּנָן, הַמְסֻלָּלַת כְּבִנְהָ קָסוֹ, וְהָעֲרָה בַּהּ. בֵּית שְׁמַאי**
 12 **אוֹמְרִים, פְּסָלָה מִן הַכְּהוּנָה, וְבֵית הַלֵּל מְכַשְׁרִין. אָמַר רַבִּי חֵימָא בְּרִיהַ דְרַבָּה בַר נַחֲמָנִי, אָמַר**
 13 **רַב הַסְדָּא, וְאָמְרֵי לֵהּ, אָמַר רַב הַסְדָּא אָמַר וְעִירֵי, הַפֶּל מוֹרִים בְּבֵן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד,**
 14 **שְׂבִיאוֹתָו בִּיאָה. פְּחוּת מִבֵּן שְׁמֹנֶה, שְׂאִין בִּיאָתוֹ בִּיאָה. לֹא נִחְלָקוּ אֵלָא בְּבֵן שְׁמֹנֶה, דְּבֵית**
 15 **שְׁמַאי סָבְרִי, גְּמִרְנָן מִדּוֹרוֹת הָרַאשׁוֹנִים. וְבֵית הַלֵּל סָבְרִי, לֹא גְמִרְנָן מִדּוֹרוֹת הָרַאשׁוֹנִים.**

16 **וְדוֹרוֹת הָרַאשׁוֹנִים, מְנַלְן דְאֹלִיד. אֵילִמָּא, מִדְּכַתִּיב 'הֲלֹא זֹאת בַּת שֶׁבַע בַּת אֱלִיעֶם אִשְׁתְּ**
 17 **אוֹרֵיהָ הַחַתִּי, וְכַתִּיב (ו') אֱלִיעֶם בֶּן אַחִיתוּפֶל הַגִּילֹנִי, וְכַתִּיב 'וַיִּשְׁלַח בְּיַד נָתָן הַנְּבִיא וַיִּקְרָא**
 18 **אֶת שְׁמוֹ יְדִידֵיהָ עֵבֶבֶר (פִּי) ה' (אֶהְבֶּה), וְכַתִּיב 'וַיְהִי לְשָׁנָיִם יָמִים וַיְהִיו גְּזוּזִים לְאֶבְשָׁלוֹם,**
 19 **וְכַתִּיב 'וְאֶבְשָׁלוֹם בָּרַח וַיֵּלֶךְ אַשּׁוּרָה וַיְהִי שָׁם שְׁלֹשׁ שָׁנִים, וְכַתִּיב 'וַיֵּשֶׁב אֶבְשָׁלוֹם בִּירוּשָׁלַיִם**
 20 **שְׁנָתַיִם יָמִים וַפְּנֵי הַמֶּלֶךְ לֹא רָאָה, וְכַתִּיב 'וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֵּאמֶר אֶבְשָׁלוֹם אֶל**
 21 **הַמֶּלֶךְ אֲלֵכָה נָא [וְאִשְׁלֵם] אֶת נַדְרֵי אֲשֶׁר נִדְרַתִּי לָהּ' בְּחִבְרוֹן, וְכַתִּיב 'וְאִחִיתוּפֶל רָאָה כִּי**
 22 **לֹא נִעֲשִׂתָה עֲצוֹתָ וַיַּחֲבֹשׁ אֶת הַחֲמוֹר וַיִּקֶּם וַיִּלָּךְ אֶל בֵּיתוֹ (ו') אֶל עִירוֹ וַיִּצְוֵ אֶל בֵּיתוֹ וַיַּחֲנֹק,**
 23 **וְכַתִּיב 'אֲנִישׁ דְּמִים וּמְרֻמָּה לֹא יִחַצוּ מִיֹּהֵם'. וְתִנְיָא, כָּל שְׁנוֹתָיו שֶׁל דּוֹאָג אֵינָן אֵלָא שְׁלֹשִׁים**
 24 **וְאַרְבַּע, וְשֶׁל אַחִיתוּפֶל אֵינָן אֵלָא שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ. כְּמָה הָיָא לְהוּ, תְּלַתִּין וְתַלְתָּ, דִּלְ שֶׁבַע**

25 **דְּהוּהָ שְׁלֹמֹה, פֶּשׁ לְהוּ עֲשָׂרִים וָשֵׁית. דִּל תְּרַתִּי שְׁנֵי תַלְתָּא עֵבֶבֶר, אֲשַׁתְּכַח דְּכָל חַד וְחַד**
 26 **בְּתַמְנֵי אֹלִיד. מִמָּא, דְלִמָּא תְרוּיְהוּהוּ בְּתִשְׁעֵי אֹלִיד, וְכַת שֶׁבַע אֹלִידָא בְּשִׁית, מִשּׁוּם דְאִתְתַּתָּא**
 27 **בְּרִיא. תַדַּע, דְהָא הוּי לֵה וְלָד מְעַקְרָא. אֵלָא מְהֵבָא, 'אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת תִּרְחָ, תִּרְחָ הוֹלִיד**
 28 **אֶת אֲבְרָם אֶת נְחוֹר וְאֶת הָרָן, וְאַבְרָהָם גְּדוֹל מִנְחוֹר שְׁנֵה, וְנְחוֹר גְּדוֹל מִקְהֵן שְׁנֵה, נִמְצָא**
 29 **אַבְרָהָם גְּדוֹל שְׁתֵּי שָׁנִים מִקְהֵן, וְכַתִּיב 'וַיִּקַּח אֲבְרָם וְנְחוֹר לָהֶם נָשִׁים' וְגו'. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק,**
 30 **יִסְכָּה זֹו שְׂרָה, וְלִמָּה נִקְרָא שְׁמָה יִסְכָּה, שְׁפּוּכָה בְרוּחַ תְּקִשָּׁה, וְתִינּוּ דְכַתִּיב 'כָּל אֲשֶׁר תֹּאמַר**
 31 **אֱלֹדִי שְׂרָה שְׁמַע בְּקוֹלֶיהָ, דְּכַר אַחֵר, 'יִסְכָּה', שְׁהַכַּל סָכִים בְּיוֹפְתָה. וְכַתִּיב 'וַיִּפֹּל אֲבְרָהָם עַל**
 32 **פְּנָיו וַיִּצְחַק וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ' וְגו', כְּמָה קָשִׁישׁ אֲבְרָהָם מִשְׂרָה, עֲשָׂר שָׁנִין. וְקָשִׁישׁ מֵאַבְרָהָ, תְּרַתִּין**
 33 **שָׁנִין. אֲשַׁתְּכַח כִּי אֹלִידָה הָרָן לְשְׂרָה, בְּתַמְנֵי אֹלִידָה. מִמָּא, דְלִמָּא אֲבְרָהָם זֻמָּא דְאַחֵיהָ**

34 **הָוָה, וְדַרְךְ חֲכָמָתָן קָא חָשִׁיב לְהוּ. תַדַּע, דְקָא חָשִׁיב לְהוּ קָרָא דְרַךְ חֲכָמָתָן, דְכַתִּיב 'וַיְהִי**
 35 **נַח בֶּן חָמִשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד נָח אֶת שֵׁם אֶת חָם וְאֶת יַפֶּת, שֵׁם גְּדוֹל מִחָם שְׁנֵה, וְחָם**
 36 **גְּדוֹל מִיַּפֶּת שְׁנֵה, נִמְצָא שֵׁם גְּדוֹל מִיַּפֶּת שְׁתֵּי שָׁנִים. וְכַתִּיב 'וְנָח בֶּן שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַתִּמְבּוֹל**
 37 **הָיָה מַיִם עַל הָאָרֶץ, וְכַתִּיב (ו') אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת שֵׁם, שֵׁם בֶּן מֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת אַרְפַּכְשָׁד**
 38 **שְׁנָתַיִם אַחַר הַמְּבּוּל'. בֶּן מֵאָה שְׁנֵה? בַּר מֵאָה וְתַרְתִּין שָׁנִין הוּהוּ. אֵלָא, דְרַךְ חֲכָמָתָן קָא**
 39 **חָשִׁיב לְהוּ. הָכָא נִמְי, דְרַךְ חֲכָמָתָן קָא חָשִׁיב לְהוּ. אָמַר רַב פְּהֵנָא, אֲמַרְיָתָה לְשַׁמְעָתָא קְמִיָה**
 40 **דְּרַב זְבִיד מְנַהֲרְדֵּעָא. אָמַר לִי, אַתּוֹן מְהֵבָא מְתִיבֵנוּ, וְאַנָּן מְהֵבָא מְתִיבֵנוּ לֵה 'וַיִּלְשֵׁם וַיּוֹלֵד**

41 **גַם הוּא אָבִי כָּל בְּנֵי עֶבֶר, אַחִי יַפֶּת הַגְּדוֹל, יַפֶּת הַגְּדוֹל שְׁאִפְּחוּי הוּהוּ. אֵלָא מְנַלְן, מְהֵבָא**
 42 **'בְּצִלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמִפְּהַי יְהוּדָה, וְכַתִּיב 'וְתָמַת עֻזָּבָה (אִשְׁתְּ קַלֵּב) וַיִּקַּח לוֹ כְּלָב אֶת**
 43 **אֶפְרַת וַחֲלָד לוֹ אֶת חוּר'. וְכִי עֵבֶד בְּצִלְאֵל מִשְׁפָּן, בַּר פְּמָה הוּי, בַּר תְּלִיסַר, דְכַתִּיב 'אִישׁ**
 44 **אִישׁ מִמְּלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר הִמּוֹ עוֹשִׂים'. וְתִנְיָא, שְׁנֵה רַאשׁוֹנָה, עֲשֵׂה מִשָּׁה מִשְׁפָּן, שְׁנֵה, הַקִּים**
 45 **מִשְׁפָּן וְשֶׁלַח מְרָגְלִים, וְכַתִּיב 'בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה אָנֹכִי בְשֶׁלַח מִשָּׁה עֵבֶד וְגו', וְעַתָּה הִנֵּה אָנֹכִי**
 46 **הַיּוֹם בֶּן חָמִשׁ וְשָׁמֹנִים שָׁנָה, כְּמָה הוּיָא לְהוּ, אַרְבָּעִין. דִּל אַרְבִּיסַר, דְּהוּהוּ בְּצִלְאֵל. פְּשָׂא**
 47 **לְהוּ, עֲשָׂרִים וָשֵׁית. דִּל תְּרַתִּי שְׁנֵי תַלְתָּא עֵבֶבֶר, אֲשַׁתְּכַח דְּכָל חַד וְחַד, בְּתַמְנֵי אֹלִיד:**

48 **בֶּן וְלֹא בַת: תִּנְיָא אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, בְּדִין הוּא שְׁתַּהָא בַת רֵאִוְיָה לְהִיּוֹת בְּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֵה,**

והוא גדול מכול נמצא שנוגד בחמש מאות שנה לנח וכשידר המבול היה בן מאה שנה אלא שמע מינה קטן מכולן והוה ובחמש מאות ושני שנים לאבאה אתילד דרך חכמתן חשיב להו: ותמת עוזבה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור. אלמא חור בר כלב הוה ובצלאל היה דור שלישי לה: וכי עבד משכן היה בן "ד' דקרי ליה איש איש ממלאכתו וכשנשלחו המרגלים בשנה השנית כבר היה בן י"ד שנה וכתביבן בר ארבעים שנה אנכי היום:

1 **וּמֵאִי דִילְמָא אֵילֹנִית תַּמְצָא וּנְמַצָּא קְדוּשִׁיהָ קְדוּשָׁה טַעוּת: דְאִדְעָתָא דְהָבִי לֹא**
 2 **קִדְּשָׁה. וְלֹא אִשְׁת אִישׁ הָיָא: קִרְבָּן, וּבְשׁוּגָה דְאֹלִינָן בְּתַר רוּבָא אַבְל מִקְטַל לֹא**
 3 **קְטַלִּינָא מִשּׁוּם רוּבָא: כְּבֹא עֲלֵיהָ אֲבִיהָ. קַמְרָא דְחִיבָא לֹא מִשּׁוּם אִשְׁתוֹ אֲלֵא**
 4 **מִשּׁוּם קוֹרְבָא: וְהָא אֶחָד מִכָּל עֲרִיּוֹת קִתְּנִי. קַמְרָא אִפִּילוֹ הֵנָּך דְרַתוֹ לֹא לְחִיבָה**
 5 **מִשּׁוּם קְדוּשָׁה כְּגוֹן חֲמִידָה חוֹרְגָה אַל כָּל אֵי**
 6 **מִשּׁוּם אִשְׁת אִישׁ: אֵלָא, אִיבַעֵי לְדַחְוִיהָ דְלֹא**
 7 **נִילֵף מִינָה נְדוּלָּה בְּקִטְלָא בְּתַר רוּבָא אוֹקְמָא**
 8 **הָכִי: כְּבֹא כְּמֵאִי עֲסָקִינוּ דְקַבְּלָה. בַּעֲלָה**
 9 **עֲלֵיהָ דִאִפִּי תַמְצָא אֵילֹנִית חֲפִץ הוּא בַה**
 10 **וְקְדוּשִׁיהָ קְדוּשִׁין: הַמְסֻלָּלַת. לְשׁוֹן פְּרִיעוּת:**
 11 **וְהָעֲרָה בַּה. אִיבָא לְמִיד' (בַּמִּטָּה דָף נה)**
 12 **הָעֲרָא זֹו נִשְׁקָה וְאִיבָא לְמִיד' זֹו הַכְּנַסַּת**
 13 **עֲטָרָה: פְּסָלָה מִן הַכְּהוּנָה. וּמִשְׁרִיא לַה זֹנָה**
 14 **דְהָעֲרָא כְּגַמְרַיָא בִּיאָה כְּדִאֲמַרְי' בְּגַמ' דִּיבְמוֹת**
 15 **(דָף נד.) וּבְפִרְקוֹן דְלַעִיל (דָף נה.) וּמִיּוֹהוּ**
 16 **מִיּוֹהוּ לֹא מְחִיבֵנו כְּגוֹן שְׁלֹא הִתְרִיּוּ בּוֹ: וְכֹ"ה**
 17 **מְכַשְׁרִין. כְּדַמְפְּרַשׁ לְקַמְן דְקִטְּנֵן לֹאֵו בַר**
 18 **בִּיאָה הוּא: מִדּוֹרוֹת הָרַאשׁוֹנִים. שְׁהִין**
 19 **מִוִּלְדִין בְּנֵי שְׁמוּנָה שְׁנַה כְּדִילְפִינָן לְקַמְן: אִי**
 20 **נִימָא מְדַכְּרִיב כַּת שֶׁבַע בַּת אֱלִיעֶם וְאֵלִיעֶם**
 21 **כַּת אַחִיתוּפֶל וְכַתִּיב בְּלִדְתָּ שְׁלֹמֹה בְנָה**
 22 **וַיְקָרָא אֶת שְׁמוֹ יְדִידֵיהָ וּסְמוּךְ לִיה וַיְהִי**
 23 **לְשָׁנָיִם יָמִים אַחֲרַי לִידְתוֹ הִרַת אֶבְשָׁלוֹם אֶת**
 24 **אַמְנוֹן וּבְרַח לְנִשּׁוֹר וַיֵּשֶׁב שָׁם שְׁלֹשׁ שָׁנִים.**
 25 **הִרַי יִחַשׁ שְׁנֵים שְׁלֹמֹה כּוּשְׁבַשׁ מִגְּשׁוֹר**
 26 **שְׁפִיסִי יִבָּא אֶת אֶת דוּד' ע"י הַתְּקוּעִית לְהַשְׁרִיעַ**
 27 **יֵשֶׁב בִּירוּשָׁלַיִם שְׁנָתַים וְאַחֲרֵי מוֹרַד דְכַתִּיב**
 28 **בְּתַרְיָה וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבַּעִים שָׁנָה וְחִנֵּי אַרְבַּעִים**
 29 **שָׁנָה נָקַט לִיה לְמַנְיָן שְׁשָׁלוֹ מֶלֶךְ כְּדִאֲמַרְינָן**
 30 **בְּתַמּוּרָה (דָף יד:) שְׁהֵךְ וּמוֹרַד וּבִאוּתוֹ פִּרְק**
 31 **נִנְטַק אַחִיתוּפֶל כְּדַכְּתִיב וְאַחִיתוּפֶל רָאָה כִּי**
 32 **לֹא נִעֲשִׂתָה עֲצוֹתוֹ וַיִּצְוֵ אֶל בֵּיתוֹ וַיַּחֲנֹק הִרַי**
 33 **שְׁלֹמֹה בֶן שֶׁבַע שָׁנִים: חֲצִי יָמִיו שֶׁל אָדָם**
 34 **שְׁלֹשִׁים וְחֲמִשָּׁה. דְכַתִּיב (תְּהִלִּים ז') יָמֵי**
 35 **שְׁנוֹתַינִי בָהֶם שֶׁבַעִים שָׁנָה: פֶּשׁוּ לְהוּ עֲשִׂרִין**
 36 **וָשֵׁית. לְאַחִיתוּפֶל כְּשִׁנּוּלָד שְׁלֹמֹה וְכַתִּיב 'כִּי בִּזְ**
 37 **שָׁנִים נִלְוָה שְׁלֹשָׁה הַדּוֹת אֱלִיעֶם וְכַת שֶׁבַע**
 38 **וְשִׁלְמָה: דִּל תְּרַתִּי שְׁנֵין תַלְתָּא עֵבֶבֶר.**
 39 **כְּלֹמַר פְּחוּת מַח' חֲדָשִׁים אֵין שְׁהוּת לְעוֹבֵר**
 40 **ו' חֲדָשִׁים לְהַרְיוֹן וְחֲדָשׁ לִימֵי נְדוּת וְטַהֲרָה**
 41 **אֲשַׁתְּכַח דְכָל חַד בְּתַמְנֵי אֹלִידָה.**
 42 **אַחִיתוּפֶל הוֹלִיד אֱלִיעֶם לַח' שְׁנֵה ח' חֲדָשִׁים**
 43 **וְאֱלִיעֶם הוֹלִיד בַּת שֶׁבַע לַח' שְׁנֵה ח' חֲדָשִׁים**
 44 **וְכַת שֶׁבַע לַח' שְׁנֵה ח' חֲדָשִׁים לְלִידְתוֹ שֶׁל**
 45 **שְׁלֹמֹה הִרַי כִּי"ז שָׁנִים: דִּתַּתָּא בְּרִיא הוּא.**
 46 **אַשֶׁה דְרַבָּה לְהוּת בְּרִיאָה וּמִמְהַרְתָּ לְהוֹרִיעַ**
 47 **וְתַדַּע, עַל כִּרְחֵךְ דִּאֲשֶׁה מְמוֹהַרְתָּ דִּהָא הוּא**
 48 **לֵה לְבַת שֶׁבַע וְלָד מִקְמֵי שְׁלֹמֹה אוֹתוֹ הוֹלֵד**
 49 **שְׁמַת לְרוּד שְׁנוּלָד רֵאשׁוֹן דְכַתִּיב בִּיה (ש"ב)**
 50 **(יב) וְכֹאשֶׁר מַת הוֹלֵד קָמַת וְתֹאכַל לַחֲסוּ:**
 51 **אֲבָרָהִם גְּדוֹל מִנְחוֹר שְׁנֵה. מְדַקָּא חָשִׁיב לֵה**
 52 **קָרָא בְּרִישָׁא: וְכַתִּיב 'וַיִּקַּח אֲבְרָם אֶת חָמֵר**
 53 **נָשִׁים שֵׁם אִשְׁת אֲבְרָם שְׂרִי וְשֵׁם אִשְׁת נְחוֹר**
 54 **מְלִכָה כַת הָרָן אָבִי מְלִכָה וְאָבִי יִסְכָּה.**
 55 **אַלְמָא יִסְכָּה כַת הָרָן יִסְכָּה זֹו שְׂרָה: דִּילְמָא**
 56 **זוּמַר דִּאִחֵי הוּהוּ. וְהוּרָן הוּא דְקָשִׁישׁ מִינֵיהָ**
 57 **וַיְהִי נַח בֶּן חָמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה. לְאַחַר שְׁהוּהָ**
 58 **בֶּן חָמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה הוֹלִיד אֶת שְׁלֹשָׁתָן: שֵׁם**
 59 **בֶּן מֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת אַרְפַּכְשָׁד שְׁנָתַים**
 60 **אַחַר הַמְּבּוּל: בַּר מֵאָה וְתַרְתִּין הוּהוּ. הוֹאִיל**

6 **וְאִמּוֹ, אִמָּא אֵילֹנִית הָיָא, וְאִדְעָתָא דְהָקִי לֹא**
 7 **קִדְּשָׁה. אֵלָא לֹא, דְאִמְרִינָן זִיל בְּתַר רוּבָא, וְרוּב גְּשִׁים**
 8 **לֹא אֵילֹנִית וְנִיהוּ. לֹא, מֵאִי חָיִיב עֲלֵיהָ דְקִתְּנִי,**
 9 **קִרְבָּן, וְהָא 'מוֹמְתִין עַל יְדֵה' קִתְּנִי, כְּבֹא עֲלֵיהָ אֲבִיהָ.**
 10 **וְהָא, 'אִם בָּא עֲלֵיהָ אֶחָד מִכָּל הָעֲרוֹת' קִתְּנִי. אֵלָא**

11 **הָכָא כְּמֵאִי עֲסָקִינוּ, דְקִבְּלָה עֲלֵיהָ. תְּנוּ רַבְּנָן, הַמְסֻלָּלַת כְּבִנְהָ קָסוֹ, וְהָעֲרָה בַּהּ. בֵּית שְׁמַאי**
 12 **אוֹמְרִים, פְּסָלָה מִן הַכְּהוּנָה, וְבֵית הַלֵּל מְכַשְׁרִין. אָמַר רַבִּי חֵימָא בְּרִיהַ דְרַבָּה בַר נַחֲמָנִי, אָמַר**
 13 **רַב הַסְדָּא, וְאָמְרֵי לֵהּ, אָמַר רַב הַסְדָּא אָמַר וְעִירֵי, הַפֶּל מוֹרִים בְּבֵן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד,**
 14 **שְׂבִיאוֹתָו בִּיאָה. פְּחוּת מִבֵּן שְׁמֹנֶה, שְׂאִין בִּיאָתוֹ בִּיאָה. לֹא נִחְלָקוּ אֵלָא בְּבֵן שְׁמֹנֶה, דְּבֵית**
 15 **שְׁמַאי סָבְרִי, גְּמִרְנָן מִדּוֹרוֹת הָרַאשׁוֹנִים. וְבֵית הַלֵּל סָבְרִי, לֹא גְמִרְנָן מִדּוֹרוֹת הָרַאשׁוֹנִים.**

16 **וְדוֹרוֹת הָרַאשׁוֹנִים, מְנַלְן דְאֹלִיד. אֵילִמָּא, מִדְּכַתִּיב 'הֲלֹא זֹאת בַּת שֶׁבַע בַּת אֱלִיעֶם אִשְׁתְּ**
 17 **אוֹרֵיהָ הַחַתִּי, וְכַתִּיב (ו') אֱלִיעֶם בֶּן אַחִיתוּפֶל הַגִּילֹנִי, וְכַתִּיב 'וַיִּשְׁלַח בְּיַד נָתָן הַנְּבִיא וַיִּקְרָא**
 18 **אֶת שְׁמוֹ יְדִידֵיהָ עֵבֶבֶר (פִּי) ה' (אֶהְבֶּה), וְכַתִּיב 'וַיְהִי לְשָׁנָיִם יָמִים וַיְהִיו גְּזוּזִים לְאֶבְשָׁלוֹם,**
 19 **וְכַתִּיב 'וְאֶבְשָׁלוֹם בָּרַח וַיֵּלֶךְ אַשּׁוּרָה וַיְהִי שָׁם שְׁלֹשׁ שָ**

61 בְּרַח וַיִּלָּךְ נְשׂוּתָה וַיְהִי שָׁם שְׁלֹשׁ שָׁנִים/ הרי שבאותו זמן מלאו
 62 לשלמה חמש שנים, וּבְתֵיב (שם טו כח) וַיִּשָּׁב אֲבִשְׁלוֹם בִּירוּשָׁלַיִם
 63 שְׁנָתַיִם יָמִים וַפְּנֵי הַמֶּלֶךְ לֹא רָחַף/ הרי שבתום שנתיים אלו היה
 64 שלמה בן שבע שנים, וּבְתֵיב באותו פרק זמן (שם טו ז) וַיְהִי מִקֵּץ
 65 אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֵּאמֶר אֲבִשְׁלוֹם אֶל הַמֶּלֶךְ אֲלֵכָה נָא (ואשלמה)
 66 [וְאִשְׁלֹם] אֵת נְדָרֵי אֲשֶׁר נָדַרְתִּי לְךָ בְּמִכְרוֹנִי/ וזה היה אחר ארבעים
 67 שנה מעת שביקשו ישראל מלך בזמן שמואל, ובהמשך הענין
 68 מרד אבשלום בדוד, והתייעץ עם אחיתופל באיזה אופן יוכל
 69 להתגבר על דוד ולהרוגו, וּבְתֵיב (שם יז כג) וַאֲחִיתוּפֵל רָאָה כִּי לֹא
 70 נַעֲשֶׂתָה עֲצָתוֹ וַיַּחֲבֹשׁ אֶת הַחֲמוּד וַיִּקֶּם וַיִּלָּךְ אֶל בֵּיתוֹ (וְ) אֶל עִירוֹ
 71 וַיֵּצֵא אֶל בֵּיתוֹ וַיְהַנֵּן/ הרי שאחיתופל מת כששלמה היה בן שבע
 72 שנים, וּבְתֵיב (תהלים נה כד) אֲנָשֵׁי דָמִים וּמְרַמֵּה לֹא יַחֲזִי וַיְמַחֵם/
 73 דהיינו שדוד קילל את דואג ואחיתופל שלא יגיעו למחצית
 74 שנותיו של אדם, שהם שבעים שנה, וַתֵּנָא בבריתא, כֹּל שְׁנוֹתָיו
 75 שָׁל דוּאָג (ושהיה בזמן שאול) אֵינָן אֶלָּא שְׁלֹשִׁים וְאַרְבַּע, וְשָׁל
 76 אֲחִיתוּפֵל אֵינָן אֶלָּא שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ. נמצא שבמה הוּאָ לְהוּ - שבמה
 77 היו שנותיו של אחיתופל, הִתְלַתֵּן וַתֵּלֵךְ - שלושים ושלוש, ושלמה
 78 נינו היה אז בן שבע שנים. דֵּל שִׁבְעָה דִּהְוָה שְׁלֹמֹה - הפחת
 79 משלושים ושלוש שנות אחיתופל את שבע שנות שלמה, פֶּשַׁל לְהוּ
 80 עֲשָׂרִים וְשִׁית - נשארו עשרים ושש, כלומר אחיתופל היה בן
 81 עשרים ושש בלידת נינו שלמה, ונמצא שבעשרים ושש שנים
 82 אלו, הספיק אחיתופל ללדת את שלמה. וּבְנֵי אֲלֵעִם יֵלֵךְ אֵת בַּת
 83 שבע, ובת שבע ילדה את שלמה. דֵּל תְּרֵינִי שְׁנֵי הַתֵּלֵתָא עֲבוּרֵי -
 84 הפחת שנתיים לשלושה עיבורים אלו, של אליעם, בת שבע
 85 ושלמה, שהרי כל עיבור אינו פחות משמונה חודשים, חודש לימי
 86 נדות וטהרה ולפחות שבעה חדשי לידה. וכשנפחית שנתיים
 87 מעשרים ושש, נקבל עשרים וארבע שנים, ונחלק שנים אלו
 88 לשלושה ואחיתופל, אליעם ובת שבע, אֲשֶׁתְּכָה דְכָל חַד וְחַד
 89 בְּתֵיבָא אֹלִיד - נמצא שכל אחד מהם הוליד בהיותו בן שמונה
 90 שנים.
 91 דוחה הגמרא: מֵמַאי - מנין לך להוכיח מפסוקים אלו ששלושת
 92 הדורות הולידו בגיל שמונה, הַלְמָא תְּרֵוּיְהוּ בְּתֵשֶׁב אֹלִיד - שמא
 93 אחיתופל ואליעם הולידו כשהיו בני תשע, וּבַת שִׁבְעָה אֹלִידָא בְּשִׁית
 94 - ילדה את שלמה כשהיתה בת שש, ואל תתמה שקטנה יכולה
 95 ללדת בגיל כזה, מֵשׁוּם דְּאֵתְתָא כְּרִיא - שבדרך כלל הנשים
 96 בריאות וממהרות להתעבר. וּמוֹכִיחָה הגמרא: תַּדְעַ שְׂכָךְ הוּא, דְּהָא
 97 הוּי לָהּ וְלָךְ מַעֲיָרָא - שהרי קודם לידת שלמה היה לבת שבע
 98 מדוד ולד אחר שמת, כמבואר בפסוקים (שמואל ב' יב טרכג), וְאִו
 99 כשנתעברה ודאי היתה פחותה מבת שמונה.
 100 הגמרא מביאה מקור אחר שדורות הראשונים היו יולדים כשהם
 101 בני שמונה שנים: אֶלָּא מְהֵבָא - מכאן, שנאמר (בראשית יא כז) וַאֲלֵהָ
 102 תּוֹלְדוֹת תְּרַת, תְּרַת הוֹלִיד אֶת אֲבָרָם אֵת נְחוֹר וְאֵת הָרָן, וְאֲבָרָהָם
 103 גְדוֹל מְנַחֵר לַפְחוֹת שָׁנָה שְׁהָרִי נֹכַח רֵאשׁוֹן, וְנְחוֹר גְדוֹל מְנַחֵר לַפְחוֹת
 104 שָׁנָה, נִמְצָא שְׂאֲבָרָהָם גְדוֹל שְׁתֵּי שָׁנִים מְנַחֵר. וּבְתֵיב (שם יא כט) וַיִּזְכֹּךְ
 105 אֲבָרָם וְנְחוֹר לָהֶם נָשִׁים שֵׁם אִשְׁתֵּי אֲבָרָם שְׂרִי וְגו' בַּת הָרָן אֲבִי מִלְכָּה
 106 וְאֲבִי יִסְכָּה/ וְאִמֵּר רַבִּי יִצְחָק, יִסְכָּה זו שְׂרָה, וְלִמָּה נִקְרָא שְׂמָה יִסְכָּה,
 107 מִפְּנֵי שְׂסוּכָה - רואה ברוח הַתְּקִיף, וַתֵּינֵנו דְּבְתֵיב (שם כא יב) כֵּל אֲשֶׁר
 108 תֵּאמֵר אֲלֵיךְ שְׂרָה שָׁמַע בְּקוֹלָהּ. דְּכָר אֲחֵר, מְדוּעַ שְׂרָה נִקְרָאָה
 109 'סְכָה', מִפְּנֵי שֶׁהִלַּל סָכִים - מסתכלים בְּיוֹפְיָהּ. מכל מקום למדנו
 110 ששרה היתה בת הרן אחי אברהם, וּבְתֵיב (שם יז ט) וַיִּפְּלֵ אֲבָרָהָם עַל
 111 פְּנֵי וַיִּצְחָק וַיֵּאמֶר בְּלִבּוֹ הֲלֵבָן מֵאָה שָׁנָה וַיִּלָּךְ וְאִם שְׂרָה הִבַּת
 112 תִּשְׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד/ וְגו', למדנו שבמה שנים היה קָשִׁישׁ - זקן
 113 אֲבָרָהָם מְשָׁרָה, עֲשָׂר שָׁנִין וְשִׁשִּׁים/ וְהִיא קָשִׁישׁ מֵאַבְרָהָם - מאביה של
 114 שרה, כלומר מהרן, תְּרֵינִי שְׁנֵין - שנתיים כמבואר לעיל, אֲשֶׁתְּכָה
 115 כִּי אֹלִידָה הָרָן לְשָׂרָה בְּתֵיבָא אֹלִידָה - נמצא שכשהוליד הרן את

1 ומבואר במשנה שחייבים עליה משום אשת איש, והגמרא סברה
 2 שכוונת המשנה היא שהבא עליה חייב מיתה כדן הבא על אשת
 3 איש, ומקשה הגמרא, וְאֵמַר - מדוע חייב מיתה, אֵימָא אֵיילוּנִית
 4 היא - נחשוש שכשתגדל יתברר שהיא אינה ראויה ללדת,
 5 וְאֵדְעָתָא דְּהֵכִי לֹא קָרִישׁ - ועל דעת כן בעלה לא קידש אותה,
 6 ויתכן שקידושה קידושי טעות הם ומעולם לא היתה אשת איש.
 7 אֶלָּא לֹא דְאֵמְרִין וְלֵךְ פֶּתֵר רֹבָא - שאנו אומרים לך אחר הרוב,
 8 וְרִיב נָשִׁים לֹא אֵיילוּנִית נִינְהוּ - אינן איילוניות, ומוכח שהולכים
 9 אחר הרוב בנייני נפשות. דוחה הגמרא: לֹא, מֵאִי תֵיב עֲלֵיהָ דְּקִתְנִי
 10 - מה שנאמר במשנה שחייבים עליה משום אשת איש, אין זה
 11 חיוב מיתה אלא קְרָבָן חטאת אם אדם בא עליה בשוגג, שלענין
 12 חיוב קרבן ודאי הולכים אחר הרוב שאינה איילונית והיא אשת
 13 איש.
 14 מקשה הגמרא: וְהָא 'מוֹמְתִין עַל דְּהָא' קִתְנִי - והרי בטור המשנה
 15 נאמר שאם בא עליה אחד מכל העריות האמורות בתורה, הבעול
 16 נהרג, ומבואר שהמשנה עוסקת בנייני נפשות ולא בחיובי קרבן.
 17 מתרצת הגמרא: הסיפא מדברת על עריות שלא מחמת קידושה
 18 אלא מחמת קירבה, כגון פְּתָא עֲלֵיהָ אֲבִיָּה, ולכן הוא מומת על
 19 ידה, אבל ברישא לענין חיובי אשת איש המשנה עוסקת רק
 20 בחיובי קרבן.
 21 מקשה הגמרא: וְהָא 'אִם נָא עֲלֵיהָ אֶחָד מִכָּל הָעֲרִיּוֹת' קִתְנִי - והלא
 22 בסיפא של המשנה כתוב שבא עליה אחד מכל העריות, וזה כולל
 23 גם עריות שאסורו מחמת קידושה, כגון חמיה או בן בעלה
 24 מאשה אחרת או כל אדם שיתחייב משום אשת איש, ומבואר
 25 שהולכים אחר הרוב בנייני נפשות. מתרצת הגמרא: אֶלָּא הָבָא
 26 בְּמַאי עֲקָרִינוּ, דְּקָבְלָה עֲלֵיהָ - שבעלה קיבל על עצמו שהוא
 27 רוצה בקידושה גם אם יתברר שהיא איילונית, ולכן הקידושין
 28 אינם בטלים והבא עליה חייב מיתה.
 29 הגמרא דנה בקטן בן שמונה, האם יכול להוליד וביאתו נחשבת
 30 ביאה או לא: תְּנֵי רַבָּנָן, אִשָּׁה הַמְּסוּלְלָת כְּבִנָּה קָטָן - שנהגה
 31 בפריצות עם בנה הקטן, וְהִתְעַרְבָּה בָּהּ בְּנֵה בְּאוֹתוֹ מִקּוּם, בֵּית שְׂמַאי
 32 אֹמְרִים, פְּסָלָה מִן הַכְּהוּנָה - אסורה להינשא לכהן אם תאלמן,
 33 ונפסלה מאכילת תרומה אם היא אשת כהן, מפני שדינה כדן
 34 אשה שבנה בא עליה שהיא נקראת זונה. וְבֵית הַלֵּל מְכַשְׁרִין
 35 אותה לכהונה, מפני שאין ביאת קטן נחשבת ביאה.
 36 אִמֵּר רַבִּי חֵימָא בְּרִיהַ דְּרַבָּה בַּר נַחֲמָנִי אִמֵּר רַב הִסְדָּא, וְאִמֵּרִי לָהּ,
 37 אִמֵּר רַב הִסְדָּא אִמֵּר וְעִירִי, הַלֵּל מוֹדִים בְּכֵן תַּשַּׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד
 38 שְׂבִיבָתוֹ בִּיָּאָה, וכן בקטן פחות מכן שָׁמְנֵה שָׁנִים שְׂאִין בִּיָּאָתוֹ בִּיָּאָה,
 39 לֹא נִחְלְקוּ אֶלָּא בְּכֵן שְׂמֵנָה, דְּבֵית שְׂמַאי כְּקָרִי, גְּמָרִין - שאנו
 40 לומדים מדורות הראשונים שילדו בנים כשהם בני שמונה שנים,
 41 ולכן גם בדורות האחרונים בן שמונה ביאתו ביאה. וְבֵית הַלֵּל
 42 כְּקָרִי, לֹא גְמָרִין - שאיננו לומדים מדורות הראשונים, ולכן בן
 43 שמונה אין ביאתו ביאה.
 44 שואלת הגמרא: וְדוֹרוֹת הָרֵאשׁוֹנִים מְנַלְן דְּאֹלִיד - מנין לנו שילדו
 45 כשהיו בני שמונה שנים. אֵי לֵימָא - אם נאמר שלומדים זאת
 46 מְדַבְּתֵיב (שמואל ב' יא א) הֲלֵא זֹאת בַּת שִׁבְעָה בַת אֲלֵעִם אִשְׁתֵּי אֹרִיָּה
 47 הַחַתִּי, הרי שבת שבע אשת דוד היתה בתו של אליעם, וּבְתֵיב
 48 (שם כג לד) (וְ)אֲלֵעִם בֵּן אֲחִיתוּפֵל הַתֵּילוּנִי/ הרי שאליעם אבי בת
 49 שבע היה בנו של אחיתופל, וּבְתֵיב (שם יב כח) וַיִּשְׁלַח בִּידֵי נְתָן הַנְּבִיא
 50 וַיִּקְרָא אֵת שְׁמוֹ וַיִּדְבָּרָה בְּעִבּוֹר (כִּי) ה' (וְ)אֶהְבֵּי/ כלומר שדוד קרא
 51 לשלמה בנו שגודל לו מבת שבע יְדִידִיָּה, וּבְתֵיב (שם יג כג) וַיְהִי
 52 לְשָׁנָתַיִם יָמִים וַיְהִי גוֹזִים וְאֲבִשְׁלוֹם/ מנהגם היה לעשות משתה
 53 בעת גזית הצאן, ואבשלום הפציר במלך דוד לשלוח למשתה
 54 את אמנון, ושם הרג אבשלום את אמנון, וזה היה שנתיים אחר
 55 לידת שלמה. וּבְתֵיב לאחר הריגת אמנון (שם יג לח) וַאֲבִשְׁלוֹם

51 כלומר אינו מבושל לגמרי, כְּבֶשֶׂר בְּיָמָא דְאִתְּרֵי גִבְבֵי - כבשר צלוי
 52 מעט על גחלים, ואינו צלוי כל צרכו, כדרך שאוכלים אותו
 53 הגנבים הממהרים לדרכם כדי שלא יתגלו.
 54 רְבָה וְרַב יוֹסֵף דְאִתְּרֵי תְּרוּוּיָהּ - אמרו שניהם, אֲכַל כְּבֶשֶׂר מְלִית -
 55 שנמלח ועברו עליו כמה ימים כשהוא במלח קודם שצלוהו או
 56 בישלוהו, וְשִׁתָּה יוֹן מְגִיתָה - שעדיין לא עברו עליו ארבעים יום
 57 מדריכתו ודהיינו, מסחיטת הענבים, אִין נַעֲשֶׂה בְּן סוּרֵר וּמוֹרָה,
 58 מפני שבשר ויין כאלו אינם חשובים ואין אדם נמשך אחריהם.
 59 הגמרא מבררת ממתי נקרא בשר מליח, ועד מתי נקרא יין מגיתה:
 60 תַּנְן הֵתָם - שנינו במשנה (תענית כה), עֲרַב תִּשְׁעָה בָּבֶב בסעודה
 61 המפסקת, לֹא יֵאָכַל אֲדָם שְׁנֵי תַבְשִׁילִין, וְלֹא יֵאָכַל בֶּשֶׂר, וְלֹא יִשְׁתָּה
 62 יוֹן, וְתֵנָא בְּרִייתָא, אֲכַל אוֹכַל הוּא כְּבֶשֶׂר מְלִית וְשִׁתָּה יוֹן מְגִיתָה,
 63 משמע שאין אלו חשובים. מבררת הגמרא: כְּבֶשֶׂר מְלִית, עַד בִּפְמָה
 64 הוּא אֶסוּר, כלומר כמה ימים ישזה הבשר במלח קודם שישלול,
 65 והוא עדיין אסור באכילה בסעודה מפסקת בערב תשעה באב.
 66 אָמַר רַבִּי הִנְיָא פִּרְ בְּהֵנָא, כֵּל זְמַן שְׁהוּא כְּשִׁלְמִים, כלומר כל עוד
 67 לא עבר עליו זמן של אכילת שלמים, והיינו שני ימים ויליה אחד
 68 שביניהם, עדיין יש בו חשיבות, ואסור באכילה בסעודה המפסקת,
 69 אבל אם שהה יותר, מקבל הבשר את טעם המלח ואין בו חשיבות.
 70 וְיוֹן מְגִיתָה, עַד בִּפְמָה הוּא מוֹתֵר, כלומר כמה ימים אחר דריכתו
 71 עדיין מותר לשתותו בסעודה המפסקת. משיבה הגמרא: כֵּל זְמַן
 72 שְׁהוּא תוֹסֵם - מעלה קצף ויש בו חשיבות שצורבת בגרון. וְהִתְנַיָּא
 73 - וכן שנינו בברייתא, וְיָן תוֹסֵם אִין פּוּ מְשוּם גִּילּוּ - אם השאירוהו
 74 מגולה מותר לשתותו ואין לחשוש שמה שמה ממנו נחש, כיון
 75 שהנחש מתרחק מיין תוסס, וְכִפְמָה זְמַן תְּסִיחָתוֹ, שְׁלִישֶׁה יָמִים.
 76 עד כאן עסקנו בענין סעודה המפסקת בערב תשעה באב, להלן
 77 דנה הגמרא בענין בשר מליח ויין מגיתה לגבי בן סורר. שואלת
 78 הגמרא: הֲכָא - כאן, לענין בן סורר, מָא - עד כמה זמן נחשב
 79 הבשר למליח ויין מגיתה. משיבה הגמרא: הֵתָם - שם, לענין
 80 סעודה המפסקת, טעם האיסור מְשוּם שְׁמַחָה הוּא, ולכן כֵּל זְמַן
 81 שְׁהוּא כְּשִׁלְמִים, ולא עברו על הבשר שני ימים כשהוא במלח, נְמִי
 82 אִית בֵּיה - עדיין יש באכילתו שְׁמַחָה, אבל הֲכָא, לענין בן סורר,
 83 הטעם מְשוּם אִימְשׁוּכִי הוּא - שדברים אלו מושכים והוא נגרר
 84 אחריהם, וְכִכֵּל שְׁהוּא לֹא מִיּוֹשִׁיף - ואם עבר על הבשר אפילו
 85 לילה אחד כשהוא במלח, פג טעמו ואינו מושך. וְיָן, אף שלענין
 86 סעודה המפסקת כל שעברו עליו שלשה ימים אסור לשתותו,
 87 אבל לענין בן סורר שצריך יין משובח שיגרר אחריו, עַד אַרְבַּעִים
 88 יוֹם - צריך שיעברו עליו ארבעים יום מדריכתו, ורק אז הוא
 89 חשוב ומושך.
 90 הגמרא מביאה דרשות בגנות שתייה מרובה של יין: אָמַר רַבִּי הִנְן,
 91 לֹא נִתְּרָא יוֹן בְּעוֹלָם אֲלֵא לְנַחֵם אֲבָלִים שַׁעַל יְדוּ יִשְׁכּוּ מַצְעָרָם,
 92 וְלִשְׁלֵם שְׂכָר מַצּוּת לְרִשְׁעִים, שמתענגים ביין בעולם הזה,
 93 ומפסידים את שכרם בעולם הבא, שְׁנַאמַר (משלי לא ו) 'תִּנּוּ שְׂכָר
 94 לְאוֹרֵב וְיָן לְמַרְי נִפְשִׁי', 'אוֹרֵב' היינו רשע שנטרד ומאבד את עולמו,
 95 ו'מַרְי נִפְשִׁי' הם אבילים.
 96 אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מָא יִדְכֵיב - מהו שכתוב (משלי כג לא) 'אַל תֵּרָא יוֹן
 97 בִּי יִתְאַדֵּם', פירושו, אֵל תֵּרָא יוֹן - אל תתן עיניך ביין ואל תמשך
 98 אחריו, מפני שְׁמַאדִים מְנִיחָם שֵׁל רִשְׁעִים מְרׁוּב עׁוֹנָג בְּעוֹלָם הַזֶּה,
 99 וּמְלִבִין מְנִיחָם - ומביישם לעולם הבא. רְבָא אָמַר, 'אַל תֵּרָא יוֹן בִּי
 100 יִתְאַדֵּם', פירושו, אֵל תֵּרָא יוֹן - אל תתן עיניך ביין ואל תמשך
 101 אחריו, מפני שְׁמַאדִיתוֹ דָּם, כלומר סופך להיחרג בגללו.
 102 רַב בְּהֵנָא רַמִּי - הקשה סתירה, כְּתִיב (בראשית כו כח) 'וַיִּתֵּן לָךְ וְגו'
 103 מִשַׁל הַשְּׂמִימִם וּמִשְׁמֵי הָאָרֶץ רַב דָּגָן וְתִירֵשׁ', וכיון שהתורה כתובה
 104 ללא ניקוד, אפשר לקרוא מילת 'ותירש' ברשע קמוצה 'תיקש',
 105 ונשמע כמו 'תהא רש' כלומר עני, וְקָרִינָן - אבל קבלה בידינו

1 מפני שְׁהַבֵּל מְצוּיִן אֲצֵלָה בְּעִבְרֵיהּ, וכשהיא תהיה זוללת וסובאה
 2 בקטנותה, סופה יהיה שתגדל ולא תמצא בשר לאכול ויין לשתות
 3 כפי שהיתה רגילה, ותרגיל בני אדם לבא עליה תמורת מאכלים
 4 אלו שינתנו לה באתנו. אֲלֵא גְוִירָה הִתְּנוּב הִיא, שדווקא בן נעשה
 5 בן סורר וְלֹא בַת.

משנה

6 המשנה מבארת את המאכלים שבהם נחשב הבן סורר לזולל
 7 וסובא: מְאִימְתִי בֵן סוּרֵר תִּיב סְקִילָה, מְשִׁיבֵל תְּרִמְיָמֵר - כמות
 8 גדולה של כְּבֶשֶׂר וְשִׁתָּה חֲצִי לֹג יוֹן הֵאִמְלִקָּן, שהוא טוב ומעולה
 9 וגורר את השותה אותו להימשך אחריו. רַבִּי יוֹסֵף אָמַר, אינו חייב
 10 סקילה עד שיאכל מִנֶּה כְּבֶשֶׂר וְשִׁתָּה לֹג יוֹן.
 11 המשנה מפרטת אופני אכילות שאינו נחשב בהם לזולל וסובא:
 12 אֲכַל בֶּשֶׂר וְיִין בְּהִכְוִירָה - בחבורה האוכלת סעודת מְצוּהָ, או
 13 שְׂאָבֵל כְּסַעוּדָה שהיו עושים בעִיבּוּר הַחֲדָשׁ כדי לפרסם שהחודש
 14 מעובר, או שְׂאָבֵל מְעַשֵּׂר שְׁנֵי בִירוּשָׁלַם, כגון שגנב מעות מעשר
 15 שני מאביו וקנה בהם בשר ויין, או שְׂאָבֵל נְבִילוֹת וּמְרִיפוֹת וְשִׁקְצִים
 16 - עופות טמאים וְיִמְשִׁים - מרצים, שקנה בכסף שגנב מאביו,
 17 (אבל מִבֵּל וּמַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן שֵׁלָה נִמְלָה תְּרוּמָתוֹ, וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי וְהַקֶּדֶשׁ
 18 שֵׁלָה נִפְדּוּ), או שְׂאָבֵל דְּבַר שְׁהוּא מְצוּהָ, וכן דְּבַר שְׁהוּא עֲבִירָה, או
 19 שְׂאָבֵל כֵּל מְאָבֵל אַחֵר וְלֹא אֲכַל בֶּשֶׂר, או שְׁשִׁתָּה כֵּל מְשִׁקָּה אַחֵר
 20 וְלֹא שִׁתָּה יוֹן, ככל אלו אינו נַעֲשֶׂה בְּן סוּרֵר וּמוֹרָה, עַד שְׂאִיבֵל כְּבֶשֶׂר
 21 וְשִׁתָּה יוֹן, שְׁנַאמַר (דברים כא א) 'זוֹלֵל וְסוֹבֵא', וְאֵה עַל פִּי שְׂאִין רֵאִיהֵ
 22 לְדְבַר שׁוֹזְלוּ', היינו אכילת בשר ו'סובא' היינו שתית יין, מכל
 23 מקום יש וְכֵר - קצת ראייה לְדְבַר, שְׁנַאמַר (משלי כג לא) 'אַל תִּהְיֶ
 24 כְּסוֹבֵא יוֹן בּוֹזְלוּ', כְּבֶשֶׂר לְמוֹ, ומשמע שדווקא אלו מושכים את
 25 האדם ביותר, ומסתבר שלזה התכוונה התורה גם בבן סורר.

גמרא

26 הגמרא מבארת את שיעורי האכילה ששנינו במשנה: אָמַר רַבִּי
 27 וְרֵא, תְּרִמְיָמֵר זֶה שִׁנְקֵטָה הַמשנה, אִינִי יוֹדֵעַ מַהוּ שִׁיעוּרָה, אֲלֵא
 28 מְתוּךְ שְׂכָפֵל רַבִּי יוֹסֵף אֵת הַכְּמוֹת פִּינָן, שאמר שעל בן סורר לשתות
 29 לוג יין, שזו כמות כפולה מחצי לוג שמצריך תנא קמא, נִמְצָא -
 30 מסתבר שרבי יוסי בּוֹפֵל את השיעור אף כְּבֶשֶׂר, ואם הוא מצריך
 31 מנה בשר, מן הסתם תנא קמא מצריך מחצית מכמות זאת, וְנִמְצָא
 32 שְׁתְּרִמְיָמֵר הוּא חֲצִי מְנָה.
 33 הגמרא מביאה אופני אכילה ושתייה שבלעדיהם אינו נחשב לזולל
 34 וסובא: אָמַר רַב הִנְן פִּרְ מוֹלְדָה אָמַר רַב הוֹנָא, בֵּן סוּרֵר אִינֵי תִיב
 35 סְקִילָה עַד שִׁיבָן - שיקנה כְּבֶשֶׂר בּוֹזֵל וְיֹאכַל, ויקנה יוֹן בּוֹזֵל וְשִׁתָּה,
 36 דְּכְתִיב 'זוֹלֵל וְסוֹבֵא', ו'זולל' הוא לשון זל. וטעם הדבר, מפני שאם
 37 הוא קונה מאכלים אלו ביוקר, יצטרך לגנוב ממון רב מאביו, וזה
 38 לא מצוי כל כך שיהא נגרר ונמשך לזה.
 39 וְאָמַר רַב הִנְן פִּרְ מוֹלְדָה אָמַר רַב הוֹנָא, בֵּן סוּרֵר אִינֵי תִיב סְקִילָה
 40 עַד שְׂאִיבֵל כְּבֶשֶׂר חִי וְלֹא מְבוּשָׁל, שזו דרכו של הגנב שעושה מעשיו
 41 בסתר ואינו מספיק לבשל את הבשר, וְשִׁתָּה יוֹן חִי וְלֹא מוּזוּג בְּמִים,
 42 מפני שאחר יין חי האדם נמשך אבל אחר יין מוּזוּג אינו נמשך.
 43 מקשה הגמרא: אִינֵי - וכי כך הוא הדין, וְהָא רַבָּה וְרַבִּי יוֹסֵף דְאִתְּרֵי
 44 תְּרוּוּיָהּ - אמרו שניהם, שאם אֲכַל כְּבֶשֶׂר חִי שאינו מבושל וְשִׁתָּה
 45 יוֹן חִי שאינו מוּזוּג, אִינֵי נַעֲשֶׂה בְּן סוּרֵר וּמוֹרָה, והאם יש כאן
 46 מחלוקת אמוראים. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּינָא, מַה שֶּׁרַב הוֹנָא
 47 אָמַר יוֹן חִי, כוונתו ליין מְזוּג וְלֹא מְזוּג - מוּזוּג וְלֹא מְזוּג, כלומר מוּזוּג
 48 במעט מים שלא כדרך העולם, אבל אם היין מוּזוּג בהרבה מים אינו
 49 נעשה בן סורר, אף שהרבה בני אדם שותים כך. וכן מה שאמר
 50 כְּבֶשֶׂר חִי, כוונתו לבשר בָּשִׁיל וְלֹא בָּשִׁיל - מבושל ואינו מבושל,

1 ה"י מדיג ולא מדיג. כענין זה מפר"ת (ברכות ד' נא.) י' דברים נאמרו בבוס של ברכה וחד
 2 מעיניהו חי ומקשינן האמרינן הכל מודים בבוס של ברכה שאין מברכין עליו עד
 3 שיתן לחוכו מים ומפר"ת דחי הוא מדיג ולא מדיג.
 4 ר"ג ור"ן. לא קא חשיב ויפת לפי שהוא שם. קל"ל ברביעי. מה שלא קלל חם עצמו
 5 משום דאמר בב"ר ר"י אומר לפי שכתב ויברך
 6 אלהים את נח ואת בניו ואין קללה במקום
 7 ברכה לפיכך ויאמר ארור כנען;
 בה

1 שהכל מצויין אצלה בעבירה. וכשהיא זוללה וסובאה בקטנותה סופה כשלא
 2 תמצא למורה עומדת בפרשת דרכים ומרגלת הבריות לעבירה בשביל אתנן;
 3 מתני' תרשימה. בגמרא מפרש לה: יין האיטלקי. טוב ומעולה הוא וממשיך
 4 בתריה אבל בחמרא אחריתא אינו חייב בחצי לוג; בחבורת מצוה. בסעודת מצוה

1 שהכל מצויין אצלה בעבירה, אלא גזירת הכתוב היא,
 2 בן ולא בת: משננה מאימתי חייב, משיאכל תרשימר
 3 בשר וישתה חצי לוג יין האיטלקי. רבי יוסי אומר,
 4 מנה בשר ולוג יין. אבל בחבורת מצוה, אבל בעיבור החדש, אבל מעשר שני בירושלים, אבל
 5 גבילות ומריפות, שקצים ורמשים, אבל דבר שהוא מצוה ודבר שהוא עבירה, אבל כל מאכל
 6 ולא אבל בשר, שתה כל משקה ולא שתה יין, אינו נעשה בן סורר ומורה, עד שיאכל בשר
 7 וישתה יין, שנאמר 'זולל וסובא'. ואף על פי שאין ראיה לדבר, וכן לדבר, שנאמר 'אל תהי
 8 כסוכאי יין בוללי בשר למו': גמרא אמר רבי יודא, תרשימר זה, אינו יודע מהו. אלא מתוך
 9 שקפלו רבי יוסי בינן, נמצא כופל אף בבשר, ונמצא תרשימר חצי מנה. אמר רב חנן בר מולדה,
 10 אמר רב הונא, אינו חייב עד שיקח בשר בולל ויאכל, יין בולל וישתה, דכתיב 'זולל וסובא'.
 11 ואמר רב חנן בר מולדה, אמר רב הונא, אינו חייב עד שיאכל בשר חי וישתה יין חי. אינו, והא
 12 רבה ורב יוסף דאמרי תרוניהו, אבל בשר חי ושתה יין חי, אינו נעשה בן סורר ומורה. אמר
 13 רבינא, יין חי, מוין ולא מוין. בשר חי, בשיל ולא בשיל, בבשר פיקא דאכלי גבבי. רבה ורב יוסף
 14 דאמרי תרוניהו, אבל בשר מליח ושתה יין מניחו, אין נעשה בן סורר ומורה. תנן התם, ערב
 15 תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין, ולא יאכל בשר, ולא ישתה יין. ותנא, אבל אוכל הוא
 16 בשר מליח ושתה יין מניחו. בשר מליח, עד כמה. אמר רבי חנינא בר פהנא, כל זמן שהוא
 17 בשלמים. ויין מניחו, עד כמה. כל זמן שהוא תוסס. והתניא, יין תוסס אין בו משום גילוי,
 18 וכמה חסיסותו, שלשה ימים. הקא, מאי. התם, משום שמחה הוא, כל זמן שהוא בשלמים,
 19 נמי אית ביה שמחה. הקא, משום אימשובי הוא, ובכל שהוא לא ממשד. ויין, עד ארבעים
 20 יום. אמר רבי חנן, לא נבדא יין בעולם אלא לנחם אבלים ולשלם שכר לרשעים, שנאמר 'תנו
 21 שכר לאובד ויין למרי נפש'. אמר רבי יצחק, מאי דכתיב 'אל תרא יין כי יתאדם', אל תרא
 22 יין שמאדים פניהם של רשעים בעולם הזה, ומלבין פניהם לעולם הקא. רבא אמר, 'אל תרא
 23 יין כי יתאדם', אל תרא יין, שאחריתו דם. רב פהנא רמי, כתיב 'תירש/ וקרינ' תירוש'. וזה,
 24 נעשה ראש. לא זכה, נעשה רש. רבא רמי, כתיב 'שמח/ וקרינ' שמח'. וזה, משמחו. לא
 25 זכה, משמחו. והינין דאמר רבא, חמרא וריחני פקחין. אמר רב עמרם בריה דרבי שמעון בר
 26 אבא, אמר רבי חנינא, מאי דכתיב 'למי אוי למי אבוי, למי מדנים למי שיה, למי פצעים חנם
 27 למי חבליות עינים (וגו)'. למאחרים על תיין לפאים לחקור ממקד, כי אהא רב דימי אמר,
 28 אמרי במערבא, האי קרא, מאן דדריש ליה מרישה לסיפיה, מדריש. ומסיפיה לרישיה, מדריש.
 29 דרש עובר גלגאה, שלשה עשר ויין נאמרו בינן, ויחל נח איש האדמה וישע פרם, וישת מן
 30 תיין וישכר ויחל בתוך אהלו, וירא חם אבי כנען את ערות אביו ויגד לשני אחיו בחוץ, ויפקח
 31 שם ופת את השמלה וישומו על שכם שניהם וילכו אחורנית ויכפו את ערות אביהם ופניהם
 32 וגו', ויפקח נח מיניו וידע את אשר עשה לו בנו הקטן. רב ושמואל, חד אמר, סרסו. וחד אמר,
 33 רבעו. מאן דאמר סרסו, מתוך שקלקלו ברביעי, קללו ברביעי. ומאן דאמר רבעו, גמר 'וירא'
 34 'וירא', כתיב הקא 'וירא חם אבי כנען את ערות אביו', וכתיב התם 'וירא אותה שכם בן חמור'
 35 וגו'. בשלמא למאן דאמר סרסו, כושם הכי קללו ברביעי. אלא למאן דאמר רבעו, מאי שנא
 36 רביעי, נלמיה בהדיא. הא והא, הואי. ויחל נח איש האדמה וישע פרם, אמר רב חסדא, אמר
 37 רב עוקבא. ואמרי לה, אמר מר עוקבא, אמר רבי זבאי, אמר לו הקדוש ברוך הוא לנח, נח, לא
 38 היה לך ללמד מאדם הראשון, שלא גרם לו אלא יין. כמאן דאמר, אותו אילו שאכל ממנו אדם
 39 הראשון גפן היה, דתניא, רבי מאיר אומר, אותו אילו שאכל אדם הראשון ממנו. גפן היה,
 40 בלשון ארמי כמו ביא ביא (לעיל דף סד.)

1 וכן
 2 אם אכלו במנן שהיו נקבצין לעבר החדש
 3 גם שם חוששים סעודות: אבל מעשר שני.
 4 וכן כולם אע"פ שגבנו משל אביו פטור
 5 וטעמא מפרש בגמרא: ואע"פ שאין ראיה
 6 ודבר. דדילמא מאכל אחריתא נמי קרא ליה
 7 זולל. ויורה שלמה אהא אחריתא דממשך
 8 טפי: וכן ליה. דבבשר מקרי זולל ובין
 9 מקרי טובא: גמ' מתוך שכפל רבי יוסי
 10 ביין. דקאמר תנא קמא חצי לוג הוא אמר
 11 לוג: כפל נמי בבשר. והוי מנא דקאמר שני
 12 תרשימי: יין בולל. אבל ביוקר לא שכיחי ליה
 13 מעות לגבוי כולי האי ולא ממשך: זולל.
 14 לשון זול ואסתמכתא למילתיה הוא: מולדת.
 15 שם אביו: יין חי. ממשך מפני שמשבח הוא
 16 ולקמיה מוקי לה במזין ולא מוין אבל בתר
 17 יין מוין לא ממשך: בשר חי. כדמפרש לקמן
 18 בשיל ולא בשיל דהוה מרת גב למהר
 19 אבל בשיל שפיר לא ממשך למעבד כי האי
 20 גונא לפי שמתוך שהוא גב ועושה בשר
 21 אין לו שהות: אמר רבינא יין חי. דקאמר רב
 22 הונא מוין ולא מוין לאפוקי היכא דנתן בו
 23 מים הרבה ואע"פ שרוב בני אדם שותין כן:
 24 בשר כיבא דאכלי גבבי. כוהיה בגחלים
 25 ודכותה בעירובין (דף כט) וניכביה וניכל
 26 בובחים (דף מו) לאפוקי כבבא דלא: בשר
 27 מליח ויין מניחו. לא חשיבי ולא ממשך: כל
 28 זמן שהוא בשלמים. שלא עבר עליו זמן
 29 אכילת שלמים שני ימים ולילה אחד עדיין
 30 בכלחותו הוא ולא אקרי מליח ומשמח
 31 הלב דכתיב (והרים כו) וכתבת שלמים
 32 ואכלת שם ושמת אלמא בר שמחה הוא
 33 אבל בתר הכי הוי מליח ונחף טעמו במלוח:
 34 כל זמן שהוא תוסס. שהוא נושך בדרך
 35 מחמת שהוא מחמיץ. הקא. בבן סורר
 36 ומורה: מאי. עד כמה לא קרינן סרסו
 37 למיפטר בן סורר ומורה: וככל שהוא לא
 38 ממשך. משעבר לילה אחת מפגי טעמו ולא
 39 חשבו: לשלם שכר לרשעים. שמתעדינן בו
 40 בעולם הזה ומקבלין בו שכר מצוה שעושין
 41 בעולם הזה: לא זכה. היינו רשע שנטרד
 42 והולך לה: למרי נפש. לאבלים לפכודי
 43 צערייהו: אל תרא יין. כלומר אל תתן עיניך
 44 לימשך אחריו: שאחריתו דם. סופו יהרג
 45 עליו: כתיב יין ישמח לבב אנוש. בישין
 46 דמשמע לשון שומם שמשממהו ונטול
 47 חכמת לב: וקרינן שמח. לשון שמחה: וזה.
 48 כלומר אם זכה וידע להזהר בעצמו
 49 מלשחות יותר מדאי משמחו שמפכת את
 50 הלב: פקחין. עשאוני פקח: אבוי. לשון צעקה
 51 בלשון ארמי כמו ביא ביא (לעיל דף סד.)
 52 שיחו. צערי כמו ארירי בשיחו (תהלים נח): למו כל אלה. למאחרים על היין: מרישה לסיפיה. מדריש. נדרש משמעוטיה יפה והכי
 53 קאמר למו כל אלה למאחרים על היין לבאים לחקור ממך שחוקרין להיכן היין הטוב הממוסך בבשמים כמו מסכה יינה (משלי ט): ומאן דדריש ליה מסיפיה לרישיה
 54 מדריש. נדרש משמעוטיה יפה והכי קאמר למו שיש לו אוי ואבוי ושיח דהיינו אבלים ולמי שיש לו מדנים ופצעים חנם דהיינו רשע הנלחם עם הבריות ולמי שיש לו
 55 חבליות עינים מרוב שומנו ושקיסתו לחם ראו להיות מאחרים על היין: ר"ג ור"ן. לשון וי יד ויאמר ארור כנען לא חשיב אלא עד ידידע דנגמר לו עונשו של יין. מתוך
 56 שקלקלו ברביעי. שנענו מלהוליד בן רביעי קלל בן רביעי שלו כוש ומצרים ופוט וכנען: איש הארמה. אמאי קרי ליה איש האדמה על ידי שהוכיחו הקב"ה היה לו
 57 ללמוד מאיש האדמה דהיינו אדם הראשון שהיין קנס עליו מיתה:

1 **בה** נתקנו. פי' בקונט' מרת הקב"ה באיזמל שהוא מכה בו מרפא נס בתוך נס כמו ויצת
2 אש בציון ואני אהיה חומת אש ואין ענין זה לזה כלל אלא היינו כדאמר' בביר
3 משל לבן מלך שקלקל עם אחת משפחותיו כיון ששמע המלך טרדו והוציאו חוץ
4 לפלטרין שלו ויהיה מחורר על הפתחים של שפחותיו ולא היו מקבלין אותו אלא אותה

5 שקלקלה עמו פתחה לו דלתיה וקבלתו כך
6 בשעה שאכל אדם מפורי האילן טרדו והוציאו
7 מחוץ לגן ערן ויהיה מחורר על כל האילנות ולא
8 היו מקבלין אותו מה היו אומרים לו א"ר ברכאי
9 הא גנבא דגנב דעתא דברייה היינו הא דכתיב
10 אל תביאנו רגל גאווה רגל שנתגאה על בוראו
11 ויד רשעים אל תביאנו לא תסב מני עלה אבל
12 התאנה ע"י שאכל ממנה פתחה לו דלתיה
13 וקבלתה
14 ואין עולים לה ביום. ואם תאמר הא כבר תנא
15 ליה רישא לאור עיבורו וי"ל דס"ד לאו
16 לאפוקי יום העיבור אתא אלא לאפוקי לילה
17 שלפני העיבור.
על

12 דחקתי ונכנסתי, פרי שיהא לי בן מוודו ומלוכו. ומה בר נדר'י, כל נשים של בית אביך
13 היו נודרות, והא לי בן הגון למלכות. ואני נדרתי ואמרת, והא לי בן זרוי וממולא בתורה
14 והגון לנביאות. אל למלכים למואל, אל למלכים שנתו וין, אל למלכים, אמרה לו, מה
15 לך אצל מלכים ששותרים וין ומשתפרים, ואמרים למה לנו אל. ולרוזנים אי שכר, מי
16 שכל רוי עולם גלויים לו, ושתה וין ושתפה. איפא דאמר, מי שכל רוזני עולם משפמיין
17 לפתחו, ושתה וין ושתפה. אמר רבי יצחק, מניין שחור שלמה והורה לאמו, דכתיב 'פי
18 בער אנכי מאיש ולא בית אדם לי'. פי בער אנכי מאיש מנת, דכתיב 'ויחל נח איש
19 האדמה'. ולא בית אדם לי, זה אדם הראשון; אבל בבחירת מצוה: אמר רבי אבהו,
20 אינו חייב עד שיאכל בחבורה שפולה סריקין. והאן תגן, אבל בחבורת מצוה, אינו נעשה
21 בן סורר ומורה. מעמא דמצוה, הא לאו מצוה, אף על גב דלאו פולה סריקין. הא קא
22 משמע לך, דאף על גב דכולה סריקין, פיון דבמצוה קא עסיק, לא מימשוד; אבל בעיבור
23 החודש; למימרא, דבשר ויון כספון. והתניא, אין עולין לה אלא בפת דגן וקטנית בלבד. הא
24 קא משמע לך, אף על גב דאין עולין לה אלא בפת וקטנית, ואיהו אסיק בשר ויון ואכל,
25 פיון דבמצוה קא עסיק, לא ממשוד. תנו רבנן, אין עולין בעיבור החודש פחות מעשרה
26 בני אדם, ואין עולין לה אלא בפת דגן וקטנית, ואין עולין לה אלא לאור עיבור, ואין
27 עולין לה ביום אלא בלילה. והתניא, אין עולין לה בלילה אלא ביום. כדאמר רבי הירא
28 בר אבא לנביה, אחריו ועולו, אחריו ופוקו, פי היכי דלישמעו בכו איניש: אבל מעשר
29 שני בירושלים; פיון דכי אורחיה הוא קא אכיל ליה, לא ממשוד; אבל גבילות ומריפות
30 שקצים ורמשים; אמר רבא, אבל בשר עוף, אינו נעשה בן סורר ומורה. והא אגן תגן, אבל
31 גבילות ומריפות שקצים ורמשים, אינו נעשה בן סורר ומורה. הא טהורין, נעשה בן סורר
32 ומורה. פי תגן נמי מתניתין, להשלים; אבל דבר שהוא מצוה ודבר עבירה; דבר מצוה,
33 תנחומי אבלים. דבר עבירה, תענית ציבור. ומעמא מאי, אמר קרא, אינינו שומע בקולנו,
34 בקולנו, ולא בקולו של מקום; אבל כל מאכל ולא אכל בשר, שתה כל משקה ולא שתה וין
35 וכו'; אבל כל מאכל ולא אכל בשר, לאיתווי דבילה קעלית. שתה כל משקה ולא שתה
36 וין, לאיתווי דבש וחלב. דתניא, אבל דבילה קעלית, ושתה דבש וחלב ונכנס למקדש,

1 שאין לך דבר שפביא יללה על אדם אלא וין, הלכך מסתברא דעל ידו נקטה
2 מיתה ובכיה לעולם: שאין התינוק יודע וכו'. ומדקרי ליה הדעת טוב ורע שמע
3 מינה היינו חטים: בדבר שנתקלקלו בו נתקנו. מרת הקב"ה באיזמל שהוא מכה
4 בו הוא מרפא נס בתוך נס כמו ויצת אש בציון (איכה ד) וכתבי (זכריה ב) ואני

5 אהיה לה נאום ה' חומת אש סביב; למואל
6 מלך. שלמה המלך למואל מעשיו ודבמותו
7 להקב"ה למואל שכניה הוא כמו ידו שמוי
8 למו פי (איוב מ): משא אשר יסרתו אמו.
9 פרשת תוכחה שהוכחתו אמו: שכפאתי על
10 העמוד. הלקותו וייסורו לשון מלקות
11 כדאמר' לקמן (דף עא) וייסור אותו זה
12 מלקות ומפני שהיתה רואה שהוא בעל
13 הנאה ומרבה בסעדו היתה מוכיחתו: אמו
14 נרמה לו. להיות רשע שהרי באבך לא תלך
15 החובה והיינו מה ברי למה תגרום לרנן
16 אחריך שאתה בני ולא בן אבך: בר כבנני.
17 מעי גרמו לך להיות בעל צורה ובעל כח
18 שדוקתי ונבנסתי שתשמע יפה לולד ללבנו
19 ולרוזו כדאמרין במס' נדה (דף לא). שלשה
20 חדשים האחרונים תשמע יפה לולד
21 שמתוך כך יצא הולד מלובן ומורה: אי שבי.
22 כלומר אל רוזנים לומר איה שבר לא נאה
23 לומר לך: בער אנכי מאיש. בההוא משא
24 כתיב: זה אדם הראשון. שנכשל בין ואני
25 שתיתי יותר מהן: שכולה סריקין. רקים
26 שריגיליהו בכך אבל אם יש בחבורה אדם
27 הגון בבי האי גונא לא ממשיך ואינו נעשה
28 בן סורר ומורה ובחבורה דלאו מצוה קאמר:
29 הא קמ"ל. מתני' דאפי' כולה סריקין כיון
30 דאיחבור השתא למצוה פטור ולעולם דינו
31 דבן סורר ומורה אינו אלא בחבורת סריקין;
32 אבל בעיבור החודש כדמפרש לקמן שהן
33 נקבצין עשרה או יותר ועולין בעליה ואין
34 אסיקין זו אלא לפרסם הדבר שעברה ולא
35 לעיין דהא אין עולין אלא לאור עיבורו
36 דהיינו ליל מוצאי שלשים וכבר מעובר הוא
37 דהא לא קדשו היום את החודש וקדשו אין
38 שם ביום מחרת דהיינו יום שלשים ואחד
39 למנות על כך כדאמר' (ר"ה ד' כד). שלא
40 בכוונתו אין מקדשין אותו ועוד דאי לקדשו
41 בשלשה סגי: בפת דגן. ולא ידענא משום
42 מאי נקט פת דגן ומשמע למעוטי פת אורז
43 ודוחן קא אתי: יום עיבורו. הוא יום שלשים
44 שנעשה ממנו חדש היוצא מעובר: אור יום
45 עיבורו. מוצאי שלשים ולהודיע שעברוהו
46 אחריש. אקדימו כמו חרפי ואפלי (ע"ז ד'
47 עה). אחריו ועולו בלילה היו יושבין שם
48 ועושין הומה להשמיע קול וקאמר להו רבי
49 חייא להקדים ולעלות מבעוד יום מעט כדי
50 שיראו אותם עוברי דרכים כשהן עולין
51 ופרסמו והיינו דקתני אין עולין לה בלילה
52 אלא ביום והאי דקתני אין עולין לה ביום

12 **שאין לך דבר שפביא יללה על אדם אלא וין. רבי**
13 **יהודה אמר, הפה היה, שאין התינוק יודע לקרוא**
14 **אבא ואימא עד שיטעום מעם דגן. רבי נחמיה אמר,**
15 **האנה היה, שפדבר שקלקלו בו נתקנו, שנאמר**
16 **'ותפרו עלה תאנה'. דברי למואל מלך, משא אשר**
17 **יסרתו אמו'. אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן**
18 **יוחי, מלמד שפפאתו אמו על העמוד ואמרה לו,**
19 **'מה ברי ומה פר פטני ומה פר נדר'. 'מה ברי, הפל**
20 **יודעים שאביך ירא שמים הוה, עקשיו יאמרו אמו**
21 **גרמה לו. 'ומה פר פטני, כל הנשים של בית אביך,**
22 **פיון שמתעברות, שוב אינן רואות פני המלך. ואני**
23 **דחקתי ונכנסתי, פרי שיהא לי בן מוודו ומלוכו. ומה בר נדר'י, כל נשים של בית אביך**
24 **היו נודרות, והא לי בן הגון למלכות. ואני נדרתי ואמרת, והא לי בן זרוי וממולא בתורה**
25 **והגון לנביאות. אל למלכים למואל, אל למלכים שנתו וין, אל למלכים, אמרה לו, מה**
26 **לך אצל מלכים ששותרים וין ומשתפרים, ואמרים למה לנו אל. ולרוזנים אי שכר, מי**
27 **שכל רוי עולם גלויים לו, ושתה וין ושתפה. איפא דאמר, מי שכל רוזני עולם משפמיין**
28 **לפתחו, ושתה וין ושתפה. אמר רבי יצחק, מניין שחור שלמה והורה לאמו, דכתיב 'פי**
29 **בער אנכי מאיש ולא בית אדם לי'. פי בער אנכי מאיש מנת, דכתיב 'ויחל נח איש**
30 **האדמה'. ולא בית אדם לי, זה אדם הראשון; אבל בבחירת מצוה: אמר רבי אבהו,**
31 **אינו חייב עד שיאכל בחבורה שפולה סריקין. והאן תגן, אבל בחבורת מצוה, אינו נעשה**
32 **בן סורר ומורה. מעמא דמצוה, הא לאו מצוה, אף על גב דלאו פולה סריקין. הא קא**
33 **משמע לך, דאף על גב דכולה סריקין, פיון דבמצוה קא עסיק, לא מימשוד; אבל בעיבור**
34 **החודש; למימרא, דבשר ויון כספון. והתניא, אין עולין לה אלא בפת דגן וקטנית בלבד. הא**
35 **קא משמע לך, אף על גב דאין עולין לה אלא בפת וקטנית, ואיהו אסיק בשר ויון ואכל,**
36 **פיון דבמצוה קא עסיק, לא ממשוד. תנו רבנן, אין עולין בעיבור החודש פחות מעשרה**
37 **בני אדם, ואין עולין לה אלא בפת דגן וקטנית, ואין עולין לה אלא לאור עיבור, ואין**
38 **עולין לה ביום אלא בלילה. והתניא, אין עולין לה בלילה אלא ביום. כדאמר רבי הירא**
39 **בר אבא לנביה, אחריו ועולו, אחריו ופוקו, פי היכי דלישמעו בכו איניש: אבל מעשר**
40 **שני בירושלים; פיון דכי אורחיה הוא קא אכיל ליה, לא ממשוד; אבל גבילות ומריפות**
41 **שקצים ורמשים; אמר רבא, אבל בשר עוף, אינו נעשה בן סורר ומורה. והא אגן תגן, אבל**
42 **גבילות ומריפות שקצים ורמשים, אינו נעשה בן סורר ומורה. הא טהורין, נעשה בן סורר**
43 **ומורה. פי תגן נמי מתניתין, להשלים; אבל דבר שהוא מצוה ודבר עבירה; דבר מצוה,**
44 **תנחומי אבלים. דבר עבירה, תענית ציבור. ומעמא מאי, אמר קרא, אינינו שומע בקולנו,**
45 **בקולנו, ולא בקולו של מקום; אבל כל מאכל ולא אכל בשר, שתה כל משקה ולא שתה וין**
46 **וכו'; אבל כל מאכל ולא אכל בשר, לאיתווי דבילה קעלית. שתה כל משקה ולא שתה**
47 **וין, לאיתווי דבש וחלב. דתניא, אבל דבילה קעלית, ושתה דבש וחלב ונכנס למקדש,**

1 **אעיקר מילתא קאי שהסעודה ומשאו ומתנו של דבר בלילה הוא: אחריו ופוקו בבקר. אל תאחרו לירד שהרואה אתכם יורדין בהשכמה מבין שישבו שם כל הלילה**
2 **ומתפרסם הדבר אבל הרואה אותם יורדין שלא בהשכמה סבור שעכשיו עלו ואין מבין הדבר: אבל מעשר שני. נגב ממעות מע"ש וקנה בשר וין ואכל דאי נגב בשר**
3 **עצמו אפי' דחולין נמי לא כדאמר עד שיקח בשר בול ויאכל וין בול וישתה (ומן החנוני): די אורחיה. כדרך מצותו נאמר בבקר ובצאן ובין ובשכר במע"ש: אבל**
4 **גבילות ומריפות לקמן יליף לפטורא: אבל בשר עוף. טהור פטור דלא חשיב דלא ממשך בתריה: סתם שקציה היינו עופות פטורים דכתיב בהם שקץ הם (ויקרא יא)**
5 **רמשים ון שרצים וטמא משום דאינו שומע בקולנו בעינן ולא זה שאף בקולו של מקום אינו שומע: הא מותרים חייב. כדתנן במתני' דאיטריך לאשמעין דפטור**
6 **אשקצים: להשלים. שאפילו אבל תרטימר בשר חסר כזית מבהמה טהורה והשלימה לתרטימר מבשר עופות פטורים פטור משום דאינו שומע בקולו של מקום דכוחות**
7 **בטהורים מייחבי: לאיתו תנחומי אבלים. דאע"ג דתקנתא דרבנן בעלמא הוא דאי מרישא הוה אמנא חבורת מצוה היינו כהנים שאוכלין קדשים או פסחים: תענית**
8 **צבור. אע"ג דלא עבר אלא אדרבנן: ומעמא מאי. מפטר אדרב עבירה: אינו שומע בקולנו. מיעוטא הוא ולאפוקי האי דאף בקולו של מקום אינו שומע: דבילה קעלית.**
9 **מאותו מקום ואע"ג דמשכר לא מייחבי עליה דלא ממשך:**

חייב

56 שאינו נעשה בן סורר הוא משום שאכל בסעודה של מצוה, הא
 57 לאו מצוה - אבל אם אכל בסעודה שאינה של מצוה, נעשה בן
 58 סורר אף על גב דלאו פולחן סריקין - שלא כל היושבים בסעודה
 59 ריקים. מתרצת הגמרא: הא קא משמע לן, דאף על גב דבולחן סריקין
 60 - שכל המשתתפים בסעודה הם אנשים ריקים, מכל מקום ביון
 61 דבמצוה קא עסיק - שהתחברו לעסוק במצוה, לא ממששד - הוא
 62 לא ימשך עוד אחריהם, אבל אם אכל בסעודה שאינה של מצוה,
 63 חייב רק אם כולם ריקים.
 64 סעודת עיבור החדש נעשית לאחר שבית דין קבעו שהחדש
 65 שהסתיים עתה יהיה מעובר, כלומר בן שלשים יום, ויש למנות את
 66 ימי החדש הבא ממחרת. לסעודה זו עולים מניין אנשים או יותר,
 67 ונעודה אך ורק כדי לפרסם שבית דין עיברו את החדש. ולהלן
 68 מבאר הגמרא כיצד ומתי נערכת סעודה זו.
 69 שנינו במשנה (לעיל ע"א): אכל בסעודת עיבור החדש, אינו נעשה בן
 70 סורר.
 71 מקשה הגמרא: למה קא - האם באה המשנה לומר דבשד ויון מפקו
 72 - שלסעודת עיבור החדש היו מעלים בשר ויון, ויהתניא - והלא
 73 שנינו בברייתא, אין עולין לה - לסעודת עיבור החדש אלא בפת
 74 דגן ותבשיל קמנית בלבד, ומבואר שאין מעלים לשם בשר ויון,
 75 מתרצת הגמרא: הא קא משמע לן, שאף על גב דאין עולין לה אלא
 76 בפת וקמנית, ואיחזי עסיק - והוא העלה לשם בשר ויון ואכל, אין
 77 אומרים שיכול להגירר אחרי אכילה זו, אלא ביון דבמצוה קא
 78 עסיק - מאחר שסעודה זו קשורה לעסק המצוה של עיבור
 79 החדש, לא ממששד - הוא לא ימשך על ידי אכילה זו להגרר
 80 לאכילות אחרות של רעבתנות.
 81 אגב שנוכרה סעודת עיבור החדש, מבאר הגמרא באיזה אופן
 82 ומתי נעשית סעודת עיבור החדש: הנו רבנן, אין עולין בסעודת
 83 עיבור החדש פחות מעשרה בני אדם, ואין עולין לה אלא בפת דגן
 84 ותבשיל קמנית, ואין עולין לה אלא לאור עיבורו - במוצאי היום
 85 השלשים, כלומר בליל ראש חודש שחל ביום השלשים ואחד, ואין
 86 עולין לה ביום אלא בלילה.
 87 מקשה הגמרא: ויהתניא - והלא שנינו בברייתא, אין עולין לה
 88 בלילה אלא ביום. מתרצת הגמרא: דבאמר רבי הניא בר אבא
 89 לבניה - לבניו שהלכו לסעודת עיבור החדש, אחריו ועולו -
 90 הקדימו ועלו בסוף יום השלשים קודם הלילה וסעדו את סעודת
 91 עיבור החדש, כדי שיהיה רעש ויתפרסם הדבר, ושבו כל הלילה
 92 בסעודה, ואחריו ופיקו - והקדימו ורדו משם בהשכמת הבוקר
 93 שלמחרת, כי היכי דלישמעו כבו אינשי - כדי שישמעו אנשים
 94 כשאתם עולים ויורדים, ויבינו שהייתם שם בלילה, ויתפרסם
 95 שסעדתם בסעודת עיבור החדש. ולפי זה, הברייתא שאמרה
 96 שעולים לסעודה ביום, התכוונה לסוף יום השלשים קודם הלילה,
 97 והברייתא שאמרה שעולים לה בלילה התכוונה לעיקר הסעודה
 98 שנעשית בלילה.
 99 שנינו במשנה (לעיל ע"א): אכל מעשר שני בירושלים, אינו נעשה בן
 100 סורר.
 101 הגמרא מבאר מדוע אינו נעשה בן סורר: ביון דכי אורחיה הוא
 102 קא אכיל ליה - כיון שהדרך היא לקנות במעות מעשר שני בשר
 103 ויון ולאוכלם, לא ממששד - אינו נמשך ונגרר אחרי אכילה זו.
 104 שנינו במשנה (לעיל ע"א): אכל נבילות ומריפות ושקצים ורמשים,
 105 אינו נעשה בן סורר.
 106 אמר רבא, אכל בשר עוף, אינו נעשה בן סורר ומורה, כיון שבשר
 107 עוף אינו חשוב ואינו נמשך אחריו. מקשה הגמרא: והא אפן תנן -
 108 והלא שנינו במשנה, אכל נבילות ומריפות ושקצים ורמשים אינו
 109 נעשה בן סורר ומורה, ומשמע שדווקא באכילת בשר בעלי חיים
 110 טמאים אינו נעשה בן סורר, הא מהוין - אבל באכילת בשר בעלי

1 שאין לה דבר שמביא יללה - בכיה לאדם אלא יין, ומסתבר שעל
 2 ידי היין נקנס אדם הראשון במיתתו, ובאה בכיה לעולם. רבי יהודה
 3 אומר, חסה היה, לפי שאין התניוק יודע לקרוא אבא ואימא עד
 4 שישמעו מעם דגן, וכיון שהאילן שנאסר על האדם לאכול ממנו,
 5 נקרא 'עץ הדעת טוב ורע', אנו יודעים שזה היה חטה. רבי נתן
 6 אומר, האנה היה, לפי שבדבר שנקלח, כלומר האילן שנמנו
 7 אכלו ועל ידי כך ידעו שהם ערומים, בו נתקנו, שביסו את עצמם
 8 בעלהו, שנאמר (בראשית ג) 'ויחפרו עלה האנה ויעשו להם חגרת',
 9 שזו מדת הקב"ה, שבדבר שהוא מכה בו הוא מרפא.
 10 מובא במדרש (במדרש י"ד), שביום חנוכה בית המקדש נשא שלמה
 11 את בתיה בת פרעה לאשה. למחרת כשהגיע זמן הקרבת התמיד,
 12 לא יכלו הכהנים להיכנס לבית המקדש מפני שהמפתחות היו
 13 תחת מראשותיו של המלך שעדיין ישן מרוב יין ששתה, ופחדו
 14 להקיפו. הודיעו זאת לאמו בת שבע והיא הקיצה אותו והוכיחה
 15 אותו על כך.
 16 הגמרא דורשת פסוק העוסק בתוכחת בת שבע לבנה שלמה
 17 המלך: נאמר בפסוק (משלי לא א) 'דברך למואל מלך, משא אשר
 18 יפרתו אמו' - דברי שלמה המלך, פרשת התוכחה שהוכיחה אותו
 19 אמו. אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, מלמד שבפאתו אמו
 20 על העמוד להלקותו, כיון שראתה שהוא בעל הנאה ומרבה
 21 בסעודה, ואמרה לו, 'מה ברי ומה בר ממני ומה בר נדר' (שם לא ב),
 22 ומבאר רבי יוחנן את כוונתה, 'מה ברי' - למה בני, כלומר, האל
 23 יודעים שאתה יודע המלך, וראו שמים הנה - והכשיו שאתה
 24 מתנהג כך, ואמרו הבריות שאמו רממה לו - לשלמה להיות רשע,
 25 וירננו שאין אתה בנו של דוד המלך. 'מה בר ממני' - ולמה בן
 26 טנו, כלומר, כל הנשים של בית אביך, ביון שמתעברות, שוב אין
 27 רואות פני המלך - אינן שבות אליו לתשמיש, ואני חקתי ונכנסתי
 28 אל המלך, כדי שיהא לי בן מזוין - חוק ובריא ומלוך - נקי, ואם
 29 כן, השתדלותי עבורך כשהיית בתוך מעי, גרמה לך להיות בעל
 30 צורה ובעל כח ולא טרחתי בכל זה כדי שתשתה יין ותשתכר.
 31 'ומה בר נדר' - למה תנהג כך בני, שנדרתי עבורך, שכל נשים
 32 של בית אביך היו נזדרות שאם יהא לי בן הגון למלכות, אעשה
 33 כך וכך לדבר מצוה, ואני נדרתי ואמרת שאם יהא לי בן רצוי
 34 וממולא בתורה והגון לנביאות, אעשה כך וכך לדבר מצוה.
 35 עוד הוכיחה בת שבע את שלמה ואמרה לו, 'אל למלכים למואל,
 36 אל למלכים שתו יין' (שם לא ד), ומבאר רבי יוחנן, 'אל למלכים',
 37 אמרה לו בת שבע לשלמה, מה לך אצל מלכים ששותים יין
 38 ומשתכרים, ואמרים למה לנו אל. עוד אמרה לו (שם) 'ולרזונים אי
 39 שבך', כלומר, מי שקל רצו - סודות עולם גלויים לו ושפתה יין
 40 וישתכר, ויבוא על ידי כך לגלות את הסודות. אבא דאמר, מי
 41 שקל רזוני עולם - הסנהדרין הנקראים 'רזוני עולם' משכמיין
 42 לפתחו ללמוד ממנו כיצד לדון דיני נפשות, וכי ראו לו שישפתה יין
 43 וישתכר.
 44 אמר רבי יצחק, מניין שחור שלמה והורה לאמו על תוכחתה, דכתב
 45 (שם א) 'כי בער אנכי מאיש ולא בית אדם לי', ופירושו 'כי בער
 46 אנכי מאיש' היינו מנה, דכתב (בראשית ט) 'ויחל נח איש האדמה',
 47 'ולא בית אדם לי', זה אדם הראשון, ששניהם נכשלו בשתיית יין
 48 ואני שתיית יותר מהם.
 49 שנינו במשנה (לעיל ע"א): אכל בחבורת מצוה אינו נעשה בן סורר.
 50 הגמרא מבאר מי צריכים להיות המשתתפים בסעודתו של בן
 51 סורר: אמר רבי אבהו, אינו חייב סקילה עד שיאכל ושתה בחבורת
 52 שבולחן סריקין - אנשים ריקים, שימשכוהו וירגילו אותו בזה, אבל
 53 אם אחד מהסועדים היה אדם הגון, אינו חייב סקילה.
 54 מקשה הגמרא: והאנן תנן - והלא שנינו במשנה, אכל בחבורת
 55 מצוה אינו נעשה בן סורר ומורה, ויש לדייק, מעמא דמצוה - הטעם

49 וְלֹאֲמֹו, וּבִכְסֵף קָנָה בָשָׂר וַיֵּין. אִיבְעִית אִימָא, דְּאִקְנִי לָהּ אַחַר -
 50 שאדם אחר הקנה מעות לאמו של הבן סורר, וְאִמְרָה לָהּ שֶׁהַמְעוֹת
 51 יהיו שלך על מִנְתַּ שְׂאִין לְכַעְלִיךָ רְשׁוּת בְּהָךְ, ואת המעות הללו גנב
 52 הבן וקנה בהם בשר ויין.

משנה

53 הָיָה אָבִיו רוֹצֵה שִׁיסקל וְאָמֹו אִינָה רוֹצֵה, או שאביו אינו רוֹצֵה וְאָמֹו
 54 רוֹצֵה, אִינֹו נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה, עַד שְׂחִיזוּ שְׁנֵיהֶם רוֹצִין. רַבִּי יְהוּדָה
 55 אָמַר, אִם לֹא הִיָּתָה אִמּוֹ רְאוּיָה לְאָבִיו, אִינֹו נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה.

נמרא

56 מבררת הגמרא: מֵאִי - מה כוונת רבי יהודה שאמר שאם אמו אִינָה
 57 רְאוּיָה לְאָבִיו, אִינֹו נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה, אִילִימָא - אם נאמר
 58 שאמו ואביו אסורים זה על זה באיסורי עריות של חִבְיֵי בְּרִיתוֹת
 59 וְחִבְיֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין, סוֹף סוֹף אֲבוֹתָ אֲבוֹתָ (ניחה) נִיחָה - אביו הוא
 60 אביו וְאִמִּיהָ אִמִּיהָ (ניחה) נִיחָה - ואמו היא אמו, ומדוע ישתנה דינו
 61 אם קידושי אביו ואמו לא חלו. אִלָּא צָרִיךְ לומר שְׂבִשְׁוֹה לְאָבִיו
 62 קָאֲמַר - שכונת רבי יהודה לומר שאמו צריכה להיות דומה
 63 לאביו בקול, במראה ובקומה. תֵּנִיא נְמִי חֲבִי - וכן שנינו בברייתא,
 64 רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, אִם לֹא הִיָּתָה אִמּוֹ שְׂוִה לְאָבִיו בְּקוֹל וּבְמֵרָאָה
 65 וּבְקוֹמָה, אִינֹו נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה.
 66 מבררת הגמרא: מֵאִי מַעְמָא, דְּאִמְרָה קְרָא (דברים כא ב) 'אִינֹו שׁוֹמֵעַ
 67 בְּקוֹלָנִי, ומשמע בקול האחד שלנו, כלומר שצריכים להיות שוים
 68 בקולם. וּמְדִקוֹל בְּעֵינֵי שְׂוִין - ואם לימדנו הפסוק שעליהם להיות
 69 שוים בקול, מֵרָאָה וְקוֹמָה נְמִי בְּעֵינֵי שְׂוִין - מסתבר שגם במראה
 70 ובקומה עליהם להיות שוים.

71 הגמרא מביאה ברייתא כשיטת רבי יהודה. מבררת הגמרא: בְּמֵאֵן
 72 אֲוִלָּא הָא דְתֵנִיא - כדעת איזה תנא נשתנה ברייתא זו, בֵּן סוֹרֵר
 73 וּמוֹרֵה לֹא הָיָה וְלֹא עֲתִיד לְהִיְוֹת, וְלָמָּה נִקְטַב בְּתוֹרָה, אִלָּא דְרוֹשׁ
 74 וְקָבַל שְׂכָר עַל הַלִּימוּד, בְּמֵאֵן - כדעת איזה תנא נאמרו דברים
 75 אלו, בְּרַבִּי יְהוּדָה הַסוֹבֵר שֶׁאָבִיו וְאָמֹו שֶׁל בֵּן סוֹרֵר צָרִיכִים שִׁהְיוּ
 76 שוים בקול ומראה וקומה, וזה דבר שאינו יכול להיות. אִיבְעִית
 77 אִימָא, הַבְּרִייתָא בְּשִׁטַּת רַבִּי שְׂמַעוֹן הִיא. דְתֵנִיא בְּרִייתָא, אִמְרָה רַבִּי
 78 שְׂמַעוֹן, וְכִי מַפְנִי שְׂאָכַל זֶה תְּרִימֵר בְּשָׂר וְשֵׁתָה חֲצִי לֹנֵן וַיֵּין
 79 הָאִימְלָקִי, אָבִיו וְאָמֹו מוֹצִיאִין אוֹתוֹ לְסַקְלוֹ, אִלָּא לֹא הָיָה וְלֹא עֲתִיד
 80 לְהִיְוֹת, וְלָמָּה נִקְטַב, דְרוֹשׁ וְקָבַל שְׂכָר.
 81 הגמרא מביאה תנא הסובר שהיה בן סורר: אִמְרָה רַבִּי יוֹנְתָן, אֲנִי
 82 רְאוּתִיו וְיִשְׁבַּתִּי עַל קַבְרוֹ.
 83 הגמרא מביאה פרשה נוספת בתורה שאמרו עליה שלא היתה
 84 ולא עתידה להיות. מבררת הגמרא: בְּמֵאֵן אֲוִלָּא הָא דְתֵנִיא - כדעת
 85 איזה תנא נשתנה ברייתא זו, עִיר הַנִּדְחָת לֹא הִיָּתָה וְלֹא עֲתִידָה
 86 לְהִיְוֹת, וְלָמָּה נִקְטַבָה בְּתוֹרָה, אִלָּא דְרוֹשׁ וְקָבַל שְׂכָר עַל הַלִּימוּד.
 87 בְּמֵאֵן - כדעת איזה תנא נאמרו דברים אלו, בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. דְתֵנִיא
 88 בְּרִייתָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, כָּל עִיר שֶׁשָּׂש בָּהּ אֲפִילוּ מוֹזוּחַ אֲחֵת,
 89 וְקַל וְחוֹמֵר אִם נִמְצָא בָּהּ סֵפֶר מִסְפְּרֵי הַקּוֹדֵשׁ שְׁכַתוּבָה בּוֹ אֲזַכְּרַת
 90 הַשֵּׁם, אִינָה נַעֲשִׂית עִיר הַנִּדְחָת.

91 מבררת הגמרא: מֵאִי מַעְמָא, אִמְרָה קְרָא בְּעֵינֵי עִיר הַנִּידְחָת (דברים יג
 92 י) 'וְאֵת כָּל שְׂלָלָהּ תִּקְבְּוּ אֶל תוֹךְ רֶחֶבָה וְשָׂרְפְתָם בָּאֵשׁ, וְכִיּוֹן דְּאִיבָא
 93 מוֹזוּחַ - וכיון שיש בעיר מוזהא וכדומה, לֹא אֲפִשֵׁר לְקִיִּים בַּהּ מִצוֹת
 94 שְׂרִיפָה, דְּכַתִּיב בְּפִרְשָׁה הַחוֹסֵקת באִיבּוֹד עֲבוּדָה וְזֶה בֶּאֱרַךְ
 95 יִשְׂרָאֵל (דברים יב א) 'וְנִתְצַתְם אֶת מוֹזְבְּחֵם וְגו' וְאֲשְׂרִיחֶם תִּשְׂרַפְןָּ
 96 בָּאֵשׁ וְגו' וְאֲבַדְתֶּם אֶת שְׂמֵךְם וְגו', וְלֹאֲחֵת מִכֵּן נִאֲמַר (שם יב ד) 'לֹא

1 הַיָּיב מִלְּקוֹת מִשׁוּם שְׁעַבַד כִּשְׁהוּא שְׁתוּי, וּמוֹכַח שְׁדַבְרִים אִלוֹ
 2 מִשְׁכָּרִים.
 3 שֵׁנִינּוּ בְּמִשְׁנָה (לעיל ע): אִינֹו נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה עַד שְׂאִיכָל בְּשָׂר
 4 וְיִשְׁתָּה וַיֵּין.
 5 תֵּנוּ רַבֵּנּוּ, אִכָּל כָּל מֵאֲכָל וְלֹא אִכָּל בְּשָׂר, או שְׂתָה כָּל מִשְׁקָה וְלֹא
 6 שְׂתָה וַיֵּין, אִינֹו נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה, עַד שְׂאִיכָל בְּשָׂר וְיִשְׁתָּה וַיֵּין,
 7 שְׂנַיְאֵר (דברים כא ב) 'זוֹלֵל וְזוֹכֵא'. וְאָף עַל פִּי שְׂאִין רְאוּיָה לְדַבֵּר
 8 שֶׁהַכוּוֹנָה לְבִשֵׁר וַיֵּין, וְכִי לְדַבֵּר יֵשׁ, שְׂנַיְאֵר (משלי כג ב) 'אֵל תְּהִי
 9 בְּזוֹכֵא וַיֵּין בְּזוֹלֵלִי בְּשָׂר לְמוֹ', וּמְבוּאָר שֶׁהַשׁוֹתָה יֵין בְּרַעֲבַתְנוֹת
 10 נִקְרָא 'סוֹבָא' הַאוֹכֵל בָּשָׂר בְּרַעֲבַתְנוֹת נִקְרָא 'זוֹלֵל'. וְאִמְרָה - ועוד
 11 נִאֲמַר (שם כג כא) 'כִּי סוֹבָא וְזוֹלֵל יוֹרֵשׁ וְקָרְעִים תִּלְבִּישׁ נוֹמָה', שֶׁאֲדָם
 12 שׁוֹלֵל וְסוֹבָא יַעֲשֶׂה עֵנִי, וְאֲדָם שֶׁמִּגְרָה אֶת עַצְמוֹ לִישׁוֹן, שִׁינָה זֶה
 13 תִּלְבִּישׁ אוֹתוֹ בְּקַרְעִים, כְּלוֹמֵר יַעֲשֶׂה עֵנִי, וְכִךְ סוֹפֵן שֶׁל שֶׁאֵר הַנְּאוֹת
 14 שֶׁאֲדָם נִמְשָׁךְ אַחֲרֵיהֶן.

15 רַבִּי יוֹזָא דּוֹרֵשׁ פְּסוּק זֶה בְּאוֹפֵן אַחֵר: אִמְרָה רַבִּי יוֹזָא, כָּל הַיֵּשֵׁן בְּבֵית
 16 הַמִּדְרָשׁ, תּוֹרָתוֹ נַעֲשִׂית לוֹ קָרְעִים וְקָרְעִים, כְּלוֹמֵר שׁוֹכַח אֶת תְּלַמוּדוֹ
 17 וְאִינוֹ זוֹכֵר מִמֶּנּוּ אִלָּא מַעַט כַּאֵן וּמַעַט כַּאֵן, שְׂנַיְאֵר 'קָרְעִים תִּלְבִּישׁ
 18 נוֹמָה'.

משנה

19 בן סורר חייב מיתה רק כאשר משיג את הבשר והיין בגניבה.
 20 המשנה מבארת ממי צריך לגנוב והיכן צריך לאכול כדי להתחייב
 21 מיתה: גֵּב מִשָּׁל אָבִיו וְאִכָּל בְּרִשׁוֹת אָבִיו, או שגנב מִשָּׁל אַחֲרִים
 22 וְאִכָּל בְּרִשׁוֹת אַחֲרִים, ואפילו אם לא אכל ברשות מי שגנב ממנו,
 23 או מִשָּׁל אַחֲרִים וְאִכָּל בְּרִשׁוֹת אָבִיו, אִינֹו נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה, עַד
 24 שְׂיִגְנוֹב מִשָּׁל אָבִיו וְאִכָּל בְּרִשׁוֹת אַחֲרִים. רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה אָמַר,
 25 עַד שְׂיִגְנוֹב מִשָּׁל אָבִיו וּמִשָּׁל אִמּוֹ.

נמרא

26 הגמרא מבארת את טעם הדין המבואר במשנה: גֵּב מִשָּׁל אָבִיו
 27 וְאִכָּל בְּרִשׁוֹת אָבִיו אִינֹו נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר, אָף עַל גֵּב דְּשִׁבְיָה לִיה -
 28 שֶׁמִּמּוֹן אָבִיו מִצּוֹי לוֹ לְגוֹנְבוֹ, מִכֵּל מְקוּם הוּא בְּעִית - ירא לאכול
 29 בְּרִשׁוֹת אָבִיו שֶׁמֵּא אָבִיו יִבֵּן שֶׁבָנו גַּב מִמּוֹנו, וְאִין חֲשַׁשׁ שִׁימְשֵׁךְ
 30 אַחֵר זֶה.
 31 גַּב מִשָּׁל אַחֲרִים וְאִכָּל בְּרִשׁוֹת אַחֲרִים אִינֹו נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר, אָף עַל
 32 גֵּב דְּלָא בְּעִית - שאינו חושש שיהשדוהו בגניבה או שיראוהו זולל,
 33 מִכֵּל מְקוּם מִמּוֹן אַחֲרִים לֹא שְׂבִיחָ לִיה - אינו מצוי לו לגנובו. וְכָל
 34 שְׂכָן גַּב מִשָּׁל אַחֲרִים וְאִכָּל בְּרִשׁוֹת אָבִיו שֶׁאִינֹו נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר, דְּלָא
 35 שְׂבִיחָ לִיה וּבְעִית - גם הממון אינו מצוי לו וגם ירא מאביו. ועל כן
 36 אִינֹו נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר עַד שְׂיִגְנוֹב מִשָּׁל אָבִיו וְאִכָּל בְּרִשׁוֹת אַחֲרִים,
 37 דְּשִׁבְיָה לִיה וּבְעִית - שהממון מצוי לו ואינו ירא.
 38 שֵׁנִינּוּ בְּמִשְׁנָה: רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה אָמַר, עַד שְׂיִגְנוֹב מִשָּׁל אָבִיו
 39 וּמִשָּׁל אִמּוֹ.
 40 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אִמּוֹ, כִּנְאָ לָהּ - מִנֵּין יֵשׁ לָהּ מִמּוֹן שֶׁהָבֵן גּוֹנְבוֹ מִמּוֹנָה,
 41 הֲלֹא מָה שְׂקִנְתָּה אִשָּׁה כִּנְאָ בְּעִלָּה, וְכֵל מִמּוֹנָה שִׁיךְ לְבַעֲלָה שֶׁהוּא
 42 אָבִיו שֶׁל הָבֵן סוֹרֵר. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: אִמְרָה רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי תֵּנִיא,
 43 מִדּוֹבֵר בְּגַב מִסְּעוּדָה הַמוֹכֵנֶת לְאָבִיו וְלְאִמּוֹ, וְכִיּוֹן שֶׁאָבִיו חִיִּיב
 44 בְּמוֹזוֹת אִמּוֹ, הַסְּעוּדָה הַמוֹכֵנָה עֲבוּרָה נִחְשַׁבַת כְּמִמּוֹנָה. מִקְשָׁה
 45 הַגְּמָרָא: וְהָאִמְרָה רַבִּי תַנּוּן כִּי מוֹלְדָה אִמְרָה רַב הוֹנָא, שֶׁאִינֹו חִיִּיב עַד
 46 שְׂקִנְתָּה בְּמִמּוֹן שֹׁנֵב, בְּשָׂר פּוֹזֵל וְאִכָּל, וְיִקְנָה וַיֵּין פּוֹזֵל וְיִשְׁתָּה,
 47 וּמְבוּאָר שֶׁבְּגִיבַת הַסְּעוּדָה עֲצָמָה אִינֹו נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר. מִתְרַצַּת
 48 הַגְּמָרָא: אִלָּא אִימָא - יש לומר שגנב מְדַמֵּי סְעוּדָה הַמוֹכֵנֶת לְאָבִיו

על מנת שאין לבעליך כו'. סוגיא זו כרב ששת דפי' דקדושין (דף כג.) דאמר לרבנן
אחיה ליה תנאיה אבל ר' (אליעזר) סבירא ליה דאפילו כי האי גונא אין קנין לעבד
בלא רבו ואין קנין לאשה בלא בעלה ומי' מתניתין לא תקשה דהוה משני בדמי סעודה
המוכנת לאמו אי נמי רבי אלעזר הוה מוקי לה בשנתן לה בעלה דהא ר"א הוא דאמר
בזכות הבתים (ב"ב דף נא. ושם) אחד וזה אחד

זה קתה ואין הבעל אוכל פירות.
ב

חייב: אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיאכל בשר וישתה יין: תנו רבנן, אכל כל משקה ולא אכל בשר, שתה כל משקה ולא שתה יין, אינו נעשה בן סורר ומורה, עד שיאכל בשר וישתה יין, שנאמר וזולל וסובא. ואף על פי שאין ראיה לדבר, זכר לדבר, שנאמר אל תהי כסובאי וין בוזללי בשר למו, ואמר כי סובא וזולל וירש וקרעים תלביש נמיה. אמר רבי ירמיה, כל הישן בבית המדרש, תורתו נעשית לו קרעים קרעים, שנאמר וקרעים תלביש נמיה: משנה ג' משל אביו ואכל ברשות אביו, משל אחרים ואכל ברשות אחרים, משל אחרים ואכל ברשות אביו, אינו נעשה בן סורר ומורה, עד שיגנוב משל אביו ויאכל ברשות אחרים. רבי יוסי ברבי יהודה אומר, עד שיגנוב משל אביו ומשל אמו: גמרא ג' משל אביו ואכל ברשות אביו, אף על גב דשכיח ליה, בעית. משל אחרים ואכל ברשות אחרים, אף על גב דלא בעית, לא שכיח ליה. וכל שפן משל אחרים ואכל ברשות אביו, דלא שכיח ליה, ובעית. עד שיגנוב משל אביו ויאכל ברשות אחרים, דשכיח ליה ולא בעית: רבי יוסי ברבי יהודה אומר, עד שיגנוב משל אביו ומשל אמו: אמו, מנא לה? מה שנקתה אשה קנה בעלה. אמר רבי יוסי ברבי חנינא, מסעודה המוכנת לאביו ולאמו, והאמר רבי הנין בר מולדה, אמר רב הונא, אינו חייב עד שיקנה בשר בזול ויאכל יין בזול וישתה. אלא אימא, מדמי סעודה המוכנת לאביו ולאמו. איבעית אימא, דאקני לה אחר, ואמר לה על מנת שאין לבעליך רשות בהן: משנה ה' היה אביו רוצה ואמו אינה רוצה, אביו אינו רוצה ואמו רוצה, אינו נעשה בן סורר ומורה, עד שיהו שניהם רוצין. רבי יהודה אומר, אם לא היתה אמו ראיה לאביו, אינו נעשה בן סורר ומורה: גמרא מאי אינה ראיה. אילימא, חייבי בריות ותייבי מיתות בית דין. סוף סוף אבותיה גיהו. ואמיה, אמיה גיהו. אלא, בשוה לאביו קאמר. תניא נמי הכי, רבי יהודה אומר, אם לא היתה אמו שוה לאביו, בקול ובמראה ובקומה, אינו נעשה בן סורר ומורה. מאי מעמא, דאמר קרא 'איננו שומע בקולנו', מדקול בעינן שוין, מראה וקומה נמי בעינן שוין. כמאן אזלא הא דתניא, בן סורר ומורה, לא היה ולא עתיד להיות. ולמה נכתב, דרוש וקבל שכר. כמאן, ברבי יהודה. איבעית אימא, רבי שמעון היא. דתניא, אמר רבי שמעון, וכי מפני שאכל זה תרומימר בשר ושתה חצי לוג יין האישלקי, אביו ואמו מוציאין אותו לסקלו. אלא, לא היה ולא עתיד להיות, ולמה נכתב, דרוש וקבל שכר. אמר רבי יונתן, אני ראיתי וישבתי על קברו. כמאן אזלא הא דתניא, עיר הנדחת לא היתה ולא עתידה להיות. ולמה נכתבה, דרוש וקבל שכר. כמאן, ברבי אלעזר. דתניא, רבי אלעזר אומר, כל עיר שיש בה אפילו מזונה אחת, אינה נעשית עיר הנדחת. מאי מעמא, אמר קרא 'ואת כל שללה תקבוצין אל תודך רחבה ושרפת באש'. וכיון דאיפא מזונה, לא אפשר, דכתיב 'לא תעשון בן לה' אלהיכם'. אמר רבי יונתן, אני ראיתי וישבתי על תילה. כמאן אזלא הא דתניא, בית המנוגע, לא היה ולא עתיד להיות. ולמה נכתב, דרוש וקבל שכר. כמאן, ברבי אלעזר ברבי שמעון. דתנו, רבי אלעזר ברבי שמעון אומר, לעולם אין הבית טמא עד שיראה כשתי גריסין על שתי אבנים בשתי כתלים בקרן וזית, ארבו כשני גריסין ורחבו כגריס. מאי מעמא דרבי אלעזר ברבי שמעון, כתיב 'קור', וכתיב 'קורות', איהו קור שהוא קירות, הוי אומר זה קרן וזית. תניא, אמר רבי אלעזר ברבי צדוק, מקום היה בתחום עזה, והיו קורין אותו חורבתא סגרתא. אמר רבי שמעון איש כפר עפול, פעם אחת הלכתי לגליל, וראיתי מקום שמצויין אותו. ואמרו, אבנים מנוגעות פינו לשם: משנה ו' היה אחד מהם גידם או חניר או אלם או סומא או הרש, אינו נעשה בן סורר ומורה, שנאמר ותפשו בו אביו ואמו, ולא גדימן. והוציאו אותו, ולא חגרין. ואמרו ולא אלמין. בגני זה, ולא סומין. איננו שומע בקולנו, ולא חרשין. מתרין בו בפני שלשה, ומלקין אותו. חור וקלקל, גדון בעשרים ושלשה. ואינו נסקל עד שיהו שם שלשה הראשונים, שנאמר בגני זה, זהו שלקה בפניכם: גמרא שמעת מינה, בעינן קרא פדכתיב. שאני הקא,

חייב משום ויין ושכר אל תשת וגו' ובכחן עסקינן: כי סובא וזולל וירש. בתר קרא
קמא כתיב להכי אתיה להכא: יורש. סופו להיות עני ומבקש למודו ואינו מוצא:
וקרעים תלביש נמיה. נומה שאדם מתגרר בה תלביש קרעים כלומר סוף כל בעל
הנאות לבא לידי עניות: נעשה לו קרעים. משכח למודו ואינו נזכר אלא בסירוגין:
מתני' משל אחרים ואכל ברשות אחרים.

ואפילו לא אכלן ברשות בעלים עצמן
וטעמא מפרש בגמרא: גמ' בעית. מתפחד
מאביו שלא יבין הלכך לא ממשיר: עד
שיגנוב משל אביו. דשכיח ליה לגנוב תמיד
ואכל ברשות אחרים דלא בעית שלא יראהו
בזול ובכי האי גונא ממשיר: עד שיקח בשר
בזול. אבל אם גנב בשר ויין עצמן לא: מדמי
סעודה המוכנת. שהיו מעות מוכנים לקנות
מהם סעודה לאביו ולאמו דכיון דלכך
נדמנו משל אמו קרינן בהו דאיהו נמי
שייכא בהם מדינא דבעלה חייב במונותיה:
על מנת שאין לבעליך רשות בהן. דאי לא
אמר לה הדין הדין בהן בעל דלא עדיף
ממציאתה: אי נימא חייבי בריות. שהיתה
אמו על אביו בכרת כגון אחותו דלאו בת
קדושיה: סוף סוף אביו ואמו ניהו. דהא
בקרא לא כתוב אישות באמו אצל אביה:
כשוה לאביו. בקול ומראה וקומה וטעמא
מפרש לקמן: בקולנו. חור קול משמע מרלא
כתוב בקולותינו או בקולינו בידי: ואפילו
מזונה אחת. וכל שכן אחד מן החומשין או
ספר מכל הנביאים שאוכרת השם כתובה
שם ולא קרינא ביה את כל שללה ושרפת:
לא תעשון בן לה' אלהיכם. בתר אבדתם
את שמם כתיבי: גריס. זה שיעור נגעים ושתי
גריסין על שתי אבנים דכתיב (ויקרא יד)
והלכו את האבנים תרתי משמע ובכל אחת
שיעור נגע: בקרן וזית. ואותן שתי אבנים
היו בקרן וזית אחד בכותל זה ואחד בכותל
זה ותגנוב משוך בשתיקן מרכו ב' גריסין
ורחבו כגריס שיהא בכל אבן כגריס על
גריס: מאי מעמא דר"א. דבעי קרן וזית:
כתיב קור. ומראיתן שפל מן הקיר (שם):
חורבתא סגרתא. חורבה מצורע: מתרגמינן
סוגרתא שנותץ משם בית המנוגע: מצויין
אותו. שלא יאחילו עליו דאבן מנוגעת
מטמא באהל דמצורע הוקש למת אל נא
תהי כמות: מתני' גידם. ידו קטועה: כגנו זה.
משמע שרואים אותו: חרשין. אינן יודעין אם
קבל דבריהם אם לאו שאם אמר להם איני
מקבל אינן שומעין לו ואע"פ שרואין שכן
מקיים מצותן מיהו איננו שומע בקולנו כתיב
ואיכא להפוכי בזכותי ולמדרש דבשעת
הקול קאמרי דלא שמע דהאי קרא יתירא
הוא כוליה כדאמר בגמ': מתרין בו לאו
משום התראה ומורה כשאר עבירות שאין
לוקחין אלא בהתראה דהא התראת עדים
בעי ועוד זו ספק התראה הוא אם עובר הוא
אם לאו שלא מיד בפניהם הוא עובר אלא
בסתרי ולאחר זמן הוא עושה אלא מוכיחין
אותו דבעינן וסרו אותו שלא ירגיל ואם לא
שבע מלקין אותו בביד ויליף לה מסיסור
אותו: גמ' שמעת מינה בעינן קרא
כדכתיב. וסיעתא דשמואל בפי' נגמר הדין
(לעיל מה):

1 כוליה קרא יתירא. דמצי למכתב והוצאתם אותו אל שער העיר והוא וסקלתם:
 2 בפני שנים. דבעינן עדים שהוכיחוהו ועבר שאין אביו ואמו נאמנין עליו להרגו
 3 דכתיב (דברים יז) על פי שנים עדים יומת המות: ומלקין אותו בפני ג'. כלומר
 4 יביאווהו בפני ג' דינין והדינין יחייבוהו מלקות וילקוהו שליבי ב"ד כשאר הלוקין
 5 דמלקות בפני ג' בפרקא קמא (דף יא): כדרכי
 6 אבהו. בכבודות (דף מו). גבי מוציא שם ע
 7 מנא לן דלקי דכתיב ולקחו זקני העיר את
 8 האיש ויסרו אותו: למדנו ויסרו. דמוציא שם
 9 רע מויתרו אותו דבן סורר ומורה והוא
 10 ויסרו דבן סורר ומורה למדנו מבן דכתיב
 11 שם אם בן והוא בן למדנו מבן (דברים כה)
 12 והיה אם בן הכות הרשע: אם כן. דלקי
 13 מלתא לחודא אתא ולא למעוטי סומי:
 14 לכתוב נגנו הוא. סורר ומורה ומשמע הוא
 15 שלקה בפניכם ומדכתיב זה שמראין
 16 באצבעו עליו ולא סומי: מתני'. כה עדי
 17 שלא נגמר דינו ואחר כך הקיף וקן פטור.
 18 דלא לא דיינינן ליה כיון דאילו עבד השתא
 19 לאו בר קטלא הוא: ואם משננמר דינו ברת.
 20 משעת גמר דין הוי כנברא קטלא ושוב אין
 21 לנו לחפש בכותבו ולהצילה. נב' הואיל
 22 ונשתנה דינו (נשתנה מיתתו). דאילו
 23 מעיקרא נדון בעד אחד ובריון אחד ובלא
 24 התראה ואילו עבד השתא בעינן התראה
 25 וסנהדרין של כ"ג ועדים: ונשתנת מיתתו.
 26 דכל מיתת בני נח סייף ואילו עבד השתא
 27 בעו למדייניה בסקילה והוא לא איחייב בהא
 28 מיתה הלכך פטור: שאני הכא דאילו עבד
 29 השתא בר קטלא הוא. אבל הכא אילו
 30 עבד השתא בר קטלא הוא אף על גב
 31 דנשתנה דינו ומיתתו לא מיפטר ודיינינן ליה
 32 בדניא דהשתא: ת"ש. מיספא תויבתא: חייב
 33 אלמא אף על גב דאשתני לא פטור: שהכה
 34 את הביור. הרג דהוי בסיף וכן בא על אשת
 35 הביור פטור משום דאילו עבד השתא לאו
 36 בר קטלא הוא: עשה כן. בהיותו כותי:
 37 לישראל. כגון שהרג את ישראל או בא על
 38 אשת איש ישראל ונתגיר חייב דאי עבד
 39 השתא בר קטלא הוא ואע"ג שנשתנה דינו
 40 לדון בערה ועדים והתראה אי היה עבד
 41 השתא מיתתו לא אישתני דרוצח נמי
 42 השתא בסיף: דאדאי ואדיו בסקילה. אם לא
 43 נתגיר נמי נדון בסקילה כדאמרין נמי
 44 בפרקין דלעיל (דף נו). בא על ערות ישראל
 45 שאין להם לבן נח נדון בדנייני ישראל
 46 ואוקימנא בערה המאורסה לדבריהו לית
 47 להו ודיינינן להו בדניא דידך: והא עשה כן
 48 בישראל דומיא דאשת חברו קתני. אלמא
 49 בישראל בעולת בעל עסקינן דאילו באשת
 50 חבירו ליכא נערה המאורסה כדאמרין בעולת בעל יש להן נערה המאורסה אין להם: אלמא קלה בחמורה מישך שייכא. כלומר לעולם בא"ד ודכל קטיא לך אמאי
 51 חייב הוי נשתנה דינו ומיתתו אין כאן שינוי מיתה חמורה מיתה קלה וכיון דמעיקרא הוי סייף דהמירא והשתא מיתת חנק קלה ובדלא מיתה זו היה
 52 ויותר היה ראוי לו מתחלה אבל ברכת השם מעיקרא הוה סייף קל והשתא סקילה דחמירא: מאי איכא לסיפ. הרי נשתנה מיתתו במיתה חמורה זו לא היה ראוי:
 53 ליכא מסייע ליה. לרבי חנינא דאמר בדניא דהשתא בעי למדייניה: סרחה. נערה המאורסה בימי נערות שהיא בסקילה ולבסוף בגרה משעמדה בדין: תדון בחנק. בדניא
 54 דהשתא: בסקילה מאי מעמא לא. מתונה משום דכיון דאישתני גופה אישתני קטלא ונודי דלגמרי לא מיפטרטא משום דקלה בחמורה מישך שייכא כל שכן הכא דאישתני
 55 לגמרי בין בדניו בין במיתתו וכיון דלא מחייב בהא מיתה פטור לגמרי: תדון בסקילה. דמעיקרא אף על גב דאישתני גופה לא אישתני קטלא הכא נמי נדייניה כדמעיקרא
 56 במיתתו קלה: מתני' הנייה להם. שאין מוסיפין לחטוא: והנייה לעולם. שקטש כה הארץ: רע להם. שהיו מוסיפין זכויות: רע לעולם. שהיו מגינין על דורם ומוכדין
 57 את דורותיה: יין ושתנה לרשעים הנייה להם והנייה לעולם. כל זמן ששותין וישנין ואין חוטאין ואין מריעין לבריות: לצדיקים רע להם. שאין עוסקין בתורה: ורע לעולם.
 58 שהתורה שדן עוסקין בה מגינה על הדור וכשדן מתבטלין פורענות בא לעולם: פיור. שנפרדו זה מזה ואין יבולין לחועץ עצה רעה ולסייע זה את זה.

1 בן נח שבירך את השם ונתגיר בו. תימה אי הוה מילתיה דרבי חנינא כתנאי דפליגי
 2 בהחלוץ (יבמות דף מוח) מפני מה גרים מעונין בזמן הזה מפני שלא קיימו ד מצות
 3 שקבלו עליהן בני נח אלמא מיענשי ורבי יוסי פליג התם ואמר גר שנתגיר כקטן שנולד
 4 דמי ולא מיענשי כלל ועוד קשה דסוגיא דהבא דלא כחד דאמרין עשה כן בישראל
 5 חייב ואי בר' יוסי כקטן שנולד דמי ונראה שיש
 6 לחלק דכולה שמעתין בדנייני אדם והתם בדניי
 7 שמים:
 8 קלה בחמורה מישך שייכא. חנק שהיא מיתה
 9 קלה היה ראוי לו מתחלה ויותר ובסמוך
 10 גבי סרחה ולבסוף בגרה דקאמר בסקילה ליה
 11 לא דכיון דאישתני אישתני הא דקרי ליה
 12 אישתני לאו אמיתה קאי אלא אישתני גופה
 13 והא דאמר רבי יוחנן לתנא תני תידון בסקילה
 14 והבא לא דיינינן ליה במיתה קמיתא משום
 15 דהתם לא אישתני דינא כי הבא ומיהו קשה
 16 דגבי סרחה ואחר כך בגרה לא משמע דאיירי
 17 בשינוי הגוף מדקאמר כ"ש הכא דאישתני
 18 לגמרי משמע דאישתני קמא כדאי ונראה
 19 לפרש הוא דקאמר קלה בחמורה מישך שייכא
 20 לאו למימר דלא חשיב אישתני קטלא דמכל
 21 מקום קטלא אשתני אלא כלומר אית לן
 22 למדייניה בקלה כיון דמעיקרא נתחייב אף
 23 בחמורה מזו ולא דמי לבן נח שבירך את השם
 24 דלא דיינינן במיתה דהשתא דחמורה דמעיקרא
 25 לא איחייב בה ובמיתה דמעיקרא נמי לא כיון
 26 דהשתא לא שייכא ביה.
 27 מסתברא
 28 חייב. נגמר דינו, קאמרת. נגמר דינו, נברא קטלא הוא. תא שמע, בן נח שהכה את חבירו,
 29 וקא על אשת חבירו, ונתגיר, פטור. עשה כן בישראל, ונתגיר, חייב. ואמאי, נמיא הואיל
 30 ואישתני אישתני. דינו ומיתתו, בעינו, והאי, דינו אישתני. מיתתו, לא אישתני. בשלמא
 31 רוצח, מעיקרא סייף, והשתא סייף. אלא אשת איש, מעיקרא סייף, והשתא חנק. בנערה
 32 המאורסה, דאדאי ואדיו בסקילה. והא, עשה כן בישראל, דומיא דאשת חבירו, קתני. אלא
 33 קלה בחמורה, מישך שייכא. הניחא לרבנן, דאמרי סייף חמור. אלא לרבי שמעון, דאמר
 34 חנק חמור, מאי איכא למימר. רבי שמעון סבר לה פתגא דבי גושא, דאמר, כל מיתה
 35 האמורה לכני נח אינה אלא חנק. בשלמא אשת איש, מעיקרא חנק, והשתא חנק. אלא
 36 רוצח, מעיקרא חנק, והשתא סייף. קלה בחמורה, מישך שייכא. לימא מסייעא ליה, סרחה
 37 ואחר כך בגרה, תידון בחנק. בסקילה, מאי מעמא לא, לאו משום דהואיל ואישתני אישתני,
 38 וכל שבין הכא דאישתני לגמרי. האמר ליה רבי יוחנן לתנא, תני 'תידון בסקילה': משנה
 39 בן סורר ומורה, נידון על שם סופו. ימות זכאי, ואל ימות חייב. שמותיהן של רשעים,
 40 הנאה להן, והנאה לעולם. לצדיקים, רע להן, ורע לעולם. יין ושתנה, לרשעים, הנאה להן,
 41 והנאה לעולם. לצדיקים, רע להן, ורע לעולם. פיזור לרשעים, הנאה להן, והנאה לעולם.
 42 וצדיקים, רע להן, ורע לעולם. פגום לרשעים, רע להן, ורע לעולם. וצדיקים, הנאה להן,
 43 והנאה לעולם. שקט לרשעים, רע להן, ורע לעולם. לצדיקים, הנאה להן, והנאה לעולם:
 44 גמרא

51 כיון שכאשר עבר את העבירה לא התחייב במיתה זו, ולכן פטור.
 52 הגמרא מביאה ראייה לרבי חנינא ממשנתו: **נִימָא מְסִייעָא לִיה** -
 53 האם נאמר שיש סיוע לדברי רבי חנינא ממה ששנינו במשנתנו,
 54 בן סורר שגרה עד שלא נגמר דינו ואחר כך הקיף וקן התחתון,
 55 פטור. מבארת הגמרא: **מאי טעמא שפטור, לאו -** האם לא משום
 56 דאמרין הויל ואישתני אישתני - שאנו אומרים שכיון שהשתנה
 57 דינו, דהיינו שאם היה זולל וסובא לאחר שהקיף זקן היה פטור,
 58 לכן גם עתה הוא פטור. ואם כן מוכח כדברי רבי חנינא שאם
 59 השתנה דינו של בן נח לאחר שהתגייר, יש לדנוגו בסקילה לפי דינו
 60 עתה, ומאחר שאי אפשר להורגו בסקילה, שהרי לא התחייב בה,
 61 יש לפטרו ממיתה. דוחה הגמרא: **לא, שאני הקא -** שונה הדבר
 62 כאן במשנתנו, **דאי עבד השקא לאו פר קטילא הוא -** שאם עתה,
 63 לאחר הקפת הזקן, היה מתנהג כבן סורר, לא היה נעשה בן סורר
 64 כלל, אבל בן נח שברך את השם והתגייר, שגם עתה לאחר
 65 שהתגייר אם היה מברך את השם היה נהרג, יש מקום לחייבו
 66 במיתת סקילה של עבשיו.
 67 מקשה הגמרא: **תא שמע -** בא ושמע קושיא ממה ששנינו
 68 במשנתנו, **אם משנינמר דינו פרח ואחר כך הקיף וקן התחתון, חייב,**
 69 ומבואר שאף שהשתנה דינו אינו פטור, ולא כרבי חנינא. מתרצת
 70 הגמרא: **נגמר דינו קאמרת -** וכי יש להקשות מהדין האמור במי
 71 שנגמר דינו, הלא כשנגמר דינו נכרא קטילא הוא - הוא כבר כאדם
 72 שמת, ואין לפטרו בגלל שהשתנה דינו.
 73 הגמרא מקשה על רבי חנינא מברייתא אחרת: **תא שמע, שנינו**
 74 **בברייתא, בן נח שהכה -** הרג את חבריו, **וכא -** או שבא על אשת
 75 חבריו, ואחר כך נתגייר, פטור ממיתה. אולם אם בהיותו גוי עשה
 76 בן גישראל, כלומר הרג ישראל או בא על אשת איש מישראל,
 77 ואחר כך נתגייר, חייב מיתה. ולדעת רבי חנינא אמאי - מדוע אם
 78 עשה כן בישראל חייב, נימא הויל ואישתני - נאמר שכיון
 79 שהשתנה דינו, שכדי להורגו צריך שני עדים והתראה ובית דין
 80 של עשרים ושלושה, אישתני - ישתנה חיוב מיתתו ויהא פטור.
 81 מתרצת הגמרא: דינו ומיתתו פניני - כדי לפטור ממיתה יש צורך
 82 לא רק בשנינו הדין אלא גם בשנינו סוג המיתה שהוא מתחייב,
 83 והאי - ובמקרה זה שהרג ישראל או שבא על אשת איש ישראל,
 84 אמנם דינו אישתני - השתנה, שאם היה עושה זאת עתה היה צריך
 85 שני עדים והתראה ובית דין של עשרים ושלושה כדי להרגו,
 86 אולם מיתתו לא אישתני - סוג המיתה שהוא חייב לא השתנה,
 87 מפני שגם אם היה עושה זאת כיהודי, היה מתחייב אותה מיתה,
 88 ולכן אינו נפטור ממיתה.
 89 שואלת הגמרא: **בשלמא -** זה מובן ברוביץ שהמיתה לא השתנתה,
 90 שהרי מעיקרא - מתחילה כשהיה גוי דינו היה בפניי, שהרי כל
 91 מיתתו של בן נח אינה אלא בסייף, והשתא - וגם עתה לאחר
 92 שהתגייר אם היה הורג ישראל, דינו בפניי, וכיון שהמיתה לא
 93 השתנתה לכן אינו נפטור ממיתה. אלא כשבא על אשת איש
 94 ישראל, הלא מעיקרא - מתחילה כשהיה גוי דינו היה בפניי, ואילו
 95 השתא - עתה אחר שהתגייר והוא ישראל, אם היה בא על אשת
 96 איש דינו בהקף, נמצא שהשתנתה מיתתו. משיבה הגמרא:
 97 הברייתא עוסקת בן נח שבא על נערה המאורסה, דאידי ואידי
 98 בפסקיה - שגם אם עשה כן בהיותו גוי וגם אם עשה כן לאחר
 99 שהתגייר, דינו בסקילה. כלומר, כשם שבחיותו ישראל חייב
 100 סקילה כשבא על נערה המאורסה, כך גם בהיותו בן נח אם בא על
 101 נערה המאורסה של ישראל דינו בסקילה, מפני שכל ערוה שאינה
 102 קיימת בבן נח וקיימת בישראל, ובא עליה בן נח, נידון בדיני
 103 ישראל. וכיון שבגוי אין תפיסת קידושין אלא רק נישואין, על כן
 104 אין לגויים ערוה של נערה מאורסה, ובן נח שבא על נערה
 105 המאורסה דינו בסקילה. דוחה הגמרא: איך אתה מעמיד את

1 דבוליה קרא וינרא הוא - שהפסוק כולו מיותר, ונכתב כדי
 2 ללמדנו שהפרטים מעכבים אף בדיעבד.
 3 שנינו במשנה (לעיל ע"א): **ומתירין בו בפני שלשה.**
 4 הגמרא מבארת את כוונת המשנה. מקשה הגמרא: למה לי - מדוע
 5 צריכים אביו ואמו להוכיחו ולהתרות בו בפני שלשה, הלא בתרי
 6 סגי - די שיוכיחו אותו בפני שני עדים, שיעידו שהוריו הוכיחו
 7 אותו ולא קיבל מהם. מתרצת הגמרא: **אמר אפי, הכי קאמר -** כך
 8 יש לכאור את דברי המשנה, **מתירין בו בפני שנים שיעידו שהוריו**
 9 **הוכיחו אותו ולא קיבל מהם, ומלקין אותו בפני שלשה.**
 10 שואלת הגמרא: **מלקות בן סורר ומוצה היבא בתוכא -** היכן
 11 נכתבו בתורה. משיבה הגמרא: **בדרי אבהו, דאמר רבי אבהו,**
 12 **למרגו גזירה שיה' ויפרי' מ'ויפרי',** שנאמר במוציא שם רע (דברים
 13 כב יח) **ו'לקחו וקני העיר ההוא את האיש ויפירו אתו',** ונאמר בבן
 14 סורר ומורה (דברים כא יח) **איננו שמע בקול אביו ובקול אמו ויפירו**
 15 **אתו',** וכשם שבבן סורר הכוונה למלקות, כך במוציא שם רע
 16 הכוונה למלקות. ומנין ש'ויפירו' בבן סורר הכוונה למלקות, מפני
 17 שלומדים 'ויפירו' שכתוב בבן סורר מ'מ' שכתוב בפרשה ו'בן
 18 סורר', ו'ב' נלמד מ'ב' שכתוב לגבי מלקות בבית דין **ויהי אם בן**
 19 **הפז ה'רשע'** (דברים ה' ב), שכשם ש'ב' האמור שם עוסק במלקות,
 20 כך 'ב' האמור בבן סורר עוסק במלקות. וזה מגלה על 'ויפירו'
 21 שמשמעותו מלקות.
 22 שנינו במשנה (לעיל ע"א): **חור וקלקל נידון בעשרים ושלשה [וכו']**
 23 ואינו נסקל עד שיהו שם שלשה הראשונים, שנאמר 'בנו זה', וזהו
 24 שלקה בפניכם.
 25 מקשה הגמרא: **האי מפני ליה -** הלא פסוק זה נצרך ללמוד ז'ה'
 26 **ולא סומין,** דהיינו שהורי הבן סורר צריכים לראות, כמבואר
 27 במשנתנו. מתרצת הגמרא: **אם בן שהפסוק נכתב רק לענין דיני**
 28 **הסקילה,** היה על התורה לכתוב **בפניו הוא',** שמשמע שהוא זה
 29 שלקה בפניכם, **ומאי בפניו זה',** אלא על כרחך משום שאביו ואמו
 30 מצביעים עליו ונאמרים 'בנו זה' ושמע מינה תרתי - שתי הלכות,
 31 גם שהם היו הדיינים שהלקוהו וגם שאביו ואמו אינם סומין.

משנה

32 המשנה מבארת דיני בן סורר שברח, ועבר הזמן שהוא יכול
 33 להיעשות בן סורר, האם נסקל או לא: בן סורר ומורה שגרה עד
 34 שלא נגמר דינו, ואחר כך הקיף וקן התחתון, פטור מסקילה, משום
 35 שאחר שהקיף זקן השתנה דינו, שהרי אם היה עתה זולל וסובא
 36 לא היה נעשה בן סורר, ועל כן אין דנים אותו על שנעשה בן סורר
 37 קודם הקפת זקן. **ואם משנינמר דינו ברת, ואחר כך הקיף וקן**
 38 **התחתון, חייב סקילה.** ואף שבעשה שהוא נסקל אינו בר חיוב, מכל
 39 מקום כיון שנגמר דינו הרי זה כאילו כבר הרגוהו, ואין מקום
 40 לחפש זכות להצילו בגלל שהשתנה דינו.

גמרא

41 הגמרא נדה בחיוב מיתה למי שדינו השתנה: **אמר רבי חנינא, בן**
 42 **נח שפירף את השם ואחר כך נתגייר, פטור ממיתה.** והטעם, הויל
 43 **ונשתנה דינו (נשתנה) [ונשתנה] מיתתו,** כלומר, קודם שהתגייר היו
 44 דנים אותו על ברכת השם בפני דין אחד, על פי עד אחד וללא
 45 התראה, ועתה לאחר שהתגייר, אם היה עובר עבירה זו, היו דנים
 46 אותו בפני עשרים ושלשה דיינים, על פי שני עדים ובהתראה. וכן
 47 השתנתה מיתתו, שכן נח שברך את השם מיתתו בסייף, מפני
 48 שהמיתה בן נח היא רק בסייף, ואילו לאחר שהתגייר מיתתו של
 49 מגדף בסקילה. ואין אפשרות לדנוג בסייף כיון שבישראל אין חיוב
 50 סייף על ברכת השם אלא סקילה, ואין אפשרות לדנוג בסקילה

חבירו. אולם אם אין לו דמים – אם אין חייבים מיתה על הריגתו, 52
 דהיינו באופן שבא על דעת שיהרוג את בעל הבית אם יעמוד 53
 כנגדו להציל ממונו, וממילא הוא נחשב כרודף אחר בעל הבית 54
 להורגו והתירה התורה לכל אדם להורגו, באופן זה פטור הגנב 55
 מלשלם את דמי החבית, משום שהתרת דמו היא כחיוב מיתה, 56
 ואין מחייבים ממון ומיתה על מעשה אחד, אלא רק מיתה שהיא 57
 החמורה יותר. ואף על פי למעשה לא נהרג, אין לחייבו ממון, 58
 משום שחייבי מיתות שוגגין פטורים, כלומר, מי שעשה מעשה 59
 שיש בו חיוב מיתה וחיוב ממון, אינו משלם את הממון אף אם שגג 60
 במעשה ואינו חייב מיתה, כמו כן, גנב הבא במחתרת שמוטר 61
 להורגו, אין לחייבו ממון על אותו מעשה שיש בו חיוב מיתה. 62

גמרא

הגמרא מבארת מדוע הותר דמו של הבא במחתרת: אמר רבא, 63
 מאי פטורא דמחתרת – מה הטעם שהבא במחתרת אין לו דמים, 64
 כלומר, הרי הוא כמי שאין לו דם ונשמה ומותר להורגו, הרי הוא 65
 בא לגנוב, ואין חיוב מיתה על גניבה. אלא משום שיש לומר, תוקף 66
 שאין אדם מעמיד עצמו על פניו – שאין אדם מונע את עצמו 67
 מהצלת ממונו, אלא הוא עומד כנגד הקמים לגחלו ונאבק כדי 68
 למנוע בעדם, והאי מימר אמר – וגנב זה חשב לעצמו קודם שבא 69
 לגנוב, אי אפילו – אם אלק לגנוב וירגיש בי בעל הבית, בודאי קמי 70
 לאפאי ולא שביק לי – יעמוד כנגדי ולא יניח לי לגנוב ממנו, ואי 71
 קמי לאפאי קמי קמי ליה – ואם אכן יעמוד כנגדי, אהרגהו בכדי 72
 שאוכל ליטול את ממונו. והתורה אמרה – ועל אופן זה לימדנו 73
 התורה שאם בא אדם להורגו, וכגון באופן זה שהגנב בא על דעת 74
 להרוג את בעל הבית אם יעמוד כנגדו, השקם להורגו – מותר לך 75
 להקדימו ולהורגו קודם שיהרגך. 76

הגמרא דנה בחיובי התשלומים של הבא במחתרת וגנב או שבר 77
 כלים: אמר רב, הניא במחתרת לבית חבירו ונמל משם פלים ויצא, 78
 פטור מלהשיב את הכלים, אפילו אם הם קיימים אצלו. מבארת 79
 הגמרא: מאי פטורא, משום שדמים קנהו – הוא קנה את הכלים 80
 בזה שהותר דמו בזמן שבא במחתרת. 81

הגמרא מביאה שיטה החולקת על דברי רב: אמר רבא, מסתברא 82
 מילתיה דרב – מסתברים דברי רב רק פשיטתא – באופן ששבר את 83
 הכלים שגנב, ופטור משום דליתנהו – שהכלים אינם קיימים ואינו 84
 יכול להשיבם, והתביעה עליו היא רק לשלם את דמי החפץ, וכיון 85
 שבשעת הגניבה היה שייך בו חיוב מיתה, אינו מתחייב ממון על 86
 אותה שעה אכל אם נמל את הכלים והם עדיין קיימים אצלו, לא 87
 מסתבר לומר שפטור, אלא חייב להשיבם לבעליהם, משום שכל 88

זמן שהכלים קיימים, הם עדיין שייכים לבעלים והם כפיקדון ביד 89
 הגנב, ואינו נפטר מחיוב ההשבה מחמת חיוב מיתה שהיה עליו 90
 בשעת הגניבה. ומוסיף רבא, אמנם כך היה נראה לומר מצד 91
 הסברא, אולם והאליהם – נשבע אני, שאמר רב, שאין לבא 92
 במחתרת חיוב השבה אפילו אם נמל את הכלים והם עדיין קיימים 93
 בידו, דהא – שהרי באופן שיש לו דמים ואסור להורגו, מודה רב 94
 שיש לגנוב חיוב תשלומים אם שבר את הכלים, ואף על פי כן הוא 95
 סובר שאם נטל כלים ונאנסו מידו לאחר זמן, חייב הגנב בתשלום 96
 דמיהם, ואינו יכול לפטור את עצמו מטעם שהכלים היו אצלו רק 97
 כפיקדון, ואין חיוב אונסין בפיקדון, אלא – מוכח שכלים גנובים 98
 אינם כפיקדון ביד הגנב, אלא פשוטיה קיימי – הם נחשבים כאילו 99
 באו לרשותו ביד הגנב, ולכן חייב בתשלומים אף אם נאנסו 100
 הכלים, אם כן הניא נמי – גם כאן, בגנב שבא במחתרת והותר 101
 להורגו, סובר רב שהכלים הגנובים פשוטיה קיימי – נחשבים 102
 כאילו באו לרשותו של הגנב, וממילא אין לחייבו בהשבתם, ואף 103

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המבארת מדוע בן סורר ומורה נסקל: תניא 1
 בברייתא, רבי יוסי הגלילי אומר, וכי מפני שאכל זה – בן סורר 2
 ומורה תרטימר – חצי מנה פשר ושתה חצי לוג וין האימלקי, אמרה 3
 תורה שיצא לבית דין ליפקל, והרי לא מצינו חיוב מיתה על גניבת 4
 ואכילת בשר ושתיית יין, אלא על כרחך שהוא נהרג משום 5
 שהגיעה תורה לסוף דעתו של בן סורר ומורה, שלאחר שהרגיל את 6
 עצמו לזילתה ושביעה, לבפוח מרבה בהוצאות לצורך האותו 7
 עד שמגמר ומכלה את נכסי אביו, ומבקש לפדו – את הרגלו 8
 ואינו מוצא כדי סיפוקו, ויצא לפרשת דרכים, ומלקטם וגחול את 9
 הפריות ונטול את ממונם, ואף נוטל את נפשם של הנגזלים, ומשום 10
 כך אמרה תורה, מוטב שימות כשהוא ופאי מחטאים חמורים אלו, 11
 ואל ימות כשיגדל ויהיה חייב מיתה מחמת מעשיו. ומוסיף התנא 12
 ומבאר, שמייתתן המוקדמת של הרשעים, הנאה היא להם, משום 13
 שבכך נמנע מהם להוסיף לחטוא. והנאה היא לעולם, משום שאינם 14
 יכולים עוד להזיק לשאר בני אדם. ולצדיקים, רע להם המיתה, כיון 15
 שאינם יכולים להוסיף זכויות לעצמם, ורע לעולם, כיון שאינם 16
 יכולים עוד להוסיף זכויות בכדי להגן על העולם, ואינם יכולים 17
 עוד להוכיח את בני דורם להחזירם לדרך הישר. ולכן בן סורר 18
 ומורה נהרג קודם שיגיע לחטאים חמורים יותר, כיון שטובה היא 19
 לו שימנע ממנו להוסיף ולהרשיע. 20

הברייתא מביאה ענינים נוספים המתהפכים מרע לטוב בין רשעים 21
 וצדיקים: ריבוי שינה ויון, לרשעים, הנאה להם והנאה לעולם, משום 22
 שבזמן שעוסקים בזה אינם מוסיפים על חטאם ואינם מוסיקים 23
 לשאר בני אדם, ואילו לצדיקים, רע להם ורע לעולם, משום שבזמן 24
 שעוסקים בזה, אינם עוסקים בתורה, וממילא אינם מוסיפים זכויות 25
 לעצמם ואינם מגנים על הדור. 26

שקם – כאשר בני אדם יושבים בשלוח ללא יסורים וטרדות, 27
 לרשעים, מצב זה הוא רע להם ורע לעולם, משום שמתוך שלוותם 28
 הם פנויים לעסקיהם הרעים, ומוסיפים לחטוא ומוסיקים את 29
 החטאות. ולצדיקים, השקט הוא הנאה להם והנאה לעולם, משום 30
 שמתוך כך הם פנויים להוסיף בלימודם ובמעשיהם הטובים, ובכך 31
 מוסיפים זכויות לעצמם ומגנים על הדור. 32

פזיר – מה שאין בני אדם מצויים עם חבריהם, לרשעים, הוא הנאה 33
 להם והנאה לעולם, משום שכך אינם מסייעים זה לזה להוסיף על 34
 חטאם או להזיק לשאר בני אדם, ולצדיקים, הוא רע להם ורע 35
 לעולם, משום שאינם יכולים לסייע זה לזה להוסיף על מעשיהם 36
 הטובים ועל זכויותיהם המועילות להם ולכל העולם. 37

משנה

אגב המשנה הקודמת המבארת שכן סורר ומורה נהרג על שם 38
 סופו, עוסקת המשנה בגנב הבא במחתרת שאף הוא נידון על שם 39
 סופו: הניא במחתרת כדי לגנוב בבית חבירו, ישנם אופנים שהתורה 40
 התירה להורגו אף על פי שלא הרג, משום שהוא נידון על שם סופו 41
 – מחמת מה שהיה עתיד לעשותו, והיינו, כיון שביאתו במחתרת 42
 היתה על דעת שאם יעמוד בעל הבית כנגדו בכדי להציל את 43
 ממונו, יהרגהו, לכן נחשב הגנב כבר בביאתו כ'רודף' ומותר 44
 להורגו. 45

המשנה מפרטת את חיובי הנזקין של הבא במחתרת: היה הגנב בא 46
 במחתרת כדי לגנוב, ושפר את החבית בדרכו, אם לו דמים – אם 47
 חייבים מיתה על הריגתו, דהיינו באופן שודאי אין בכונתו של 48
 הגנב להרוג את בעל הבית וכגון אב הבא במחתרת לבית בנו, 49
 וממילא אין הגנב נחשב כ'רודף' ואין לבעל הבית רשות להורגו, 50
 באופן זה חייב הגנב לשלם את דמי החבית ששבר, כדן מזיק ממון 51

1 **גמ'** מנטר. מכלה. למודו. מה שהורגל בבשר ויין. שקט לצדיקים הנייה להם
 2 והנייה לעולם. שיש להם פנאי לעסוק בתורה ובמצות: **מתני'** **הבא במחירת.**
 3 שאמרה תורה יהרג: **נידון על שם סופו.** דהא לא קטל ומקטיל משום דסופו להרוג
 4 בעל הבית בעשיעמד כנגדו להציל ממנו: **יש לו דמים חיוב.** אם אינו ראוי להיג

5 כגון אב על הבן דתניא לקמן דאין הבן רשאי
 6 להרוג את אביו הבא עליו במחירת משום
 7 דרחמי האב על הבן ולא בא על עסקי
 8 נפשות ואי הוה קאי בריה לאפיה להציל
 9 ממונו אין בדעתו של אביו להרוג: חיוב
 10 לשלם החובית כשאר מדיק: **אין לו דמים.**
 11 כגון שאר כל האדם שניתן רשות לבעל
 12 הבית להורגו פטור משלםם לחיוב מיתה
 13 וחיוב תשלומין באין כאחד ואע"פ שניצל
 14 פטור מן התשלומין דקיל (כתובות דף לה).
 15 חייבי מיתות שזוגין כגון שלא התרו בהן אין
 16 משלמין ממון שעם המיתה אע"פ שאין
 17 נהרגין: **גמ' מאי טעמא דמחירת.** שאמרה
 18 תורה הבן לו דמים כלומר הרי הוא לך כמי
 19 שאין לו דם ונשמה ומותר להרוג: חוקה אין
 20 אדם מעמיד עצמו על פטונו. שרואה
 21 שאחר ונטלו ושותק הלכך יודע הגבג הזה
 22 שבעל הבית עומד על ממונו להצילו ומימר
 23 אמר הגבג אי אילנא לגביה קאי באפאי ואי
 24 קאי קטילנא ליה ואמרה לך תורה אין לו
 25 דמים ומלמדך מאחר שהוא בא להרגך
 26 השכם אתה להרוג: **הבא במחירת.** חתר
 27 את הבית ממש: פטור. מלהחזיר אע"פ
 28 שהם קיימין: **דמים קננהו.** בדמי נפשו קנאן
 29 הואיל ונתחייב מיתה בלקיחתם: **מסתברא.**
 30 מילתא דרב דפטור בששבר בין עכשיו בין
 31 לאחר זמן דליתנהו ותשלומין מדידיה לא
 32 מצינן לחיוביה במקום מיתה: **אבל נטל לא.**
 33 מסתברא הוא מילתא דרב דפטור בה דיון
 34 דקיימין הן כל היבא דאיתנהו דמרייהו נינהו
 35 ואין זה חיוב בתשלומין דפקדון בעלמא
 36 נינהו גביה: והאלהים. שבועה אמר רב
 37 דפטור ואפי' איתנהו וטעמא מדבא דהאי
 38 אם יש לו דמים כגון אב על הבן דמדדה בהו
 39 רב דלא קנסי חויבי להחזיר אחרי כן אמרינן
 40 דאפילו אנתו מניה משבאו לרשותו חיוב
 41 להחזיר דמיון אלמא לא אמרינן פקדון הו
 42 גביה ואבדו לבעלים אלא אמרינן ברשותו
 43 הן ואבדו לו הכא נמי לענין אין לו דמים
 44 אע"פ דאיתנהו אמרינן לאו פקדון נינהו
 45 אלא ברשותו ובאחריותו קיימו וכי גבו להו
 46 בי דינא מניה יש כאן תשלומין עם חיוב
 47 מיתה כאילו גובין משאר נכסים: **ולא היא.**

48 **מסתברא** מילתיה דרב בששיבר. ואם תאמר מאי קמיל תנינא ושיבר את החבית
 49 פטור ויש לומר אי ממתני' ה"א שיבר בעודו במחירת קמיל רב אפילו
 50 שיבר אחר כך.
 51 **אפילו** נטל. תימה הא תנן במבואר (ב"ק דף סב) אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי
 52 כפל פירוש כדררשינן וגונב מבית האיש ולא
 53 מבית הגנב ואמר רב בגמרא לא מניו אלא לפני
 54 יאוש אבל לאחר יאוש קנאו גנב ראשון וגנב
 55 שני משלם תשלומי כפל לגנב ראשון אלמא
 56 קודם יאוש לא קני ויש לומר דהתם בגנב מגנב
 57 חצירו וקרפיו דלאו בר קטלא הוא דבעי
 58 התראה אבל הכא במחירת ומחירתו זו היא
 59 דמחירת דלקמן:
 60 **לא** קבלניהו הואיל ונפק מפומיה דרב. תימה
 61 הא מחייב לצאת ידי שמים כדאמר בפ'
 62 הפועלים (ב"מ דף צא. ושם) גבי החוסס פרה
 63 ודש בה (ואתנן) אסרה תורה אפילו בא על אמו
 64 ויש לומר דכאן לא היו רוצים להחזיר אא"כ
 65 יתחייבו בדנין אדם:
 66 כאן
לעולם: **משננה** **הבא במחירת,** **נידון על שם סופו.** **היה בא במחירת ושבר את החבית,**
אם יש לו דמים, חיוב. אם אין לו דמים, פטור: **גמרא** **אמר רבא,** **מאי טעמא דמחירת,**
חוקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו. והאי, מימר אמר, אי אוילנא, קאי לאפאי ולא שביק
 לי. ואי קאי לאפאי, קטילנא ליה, והתורה אמרה אם בא להורגך, השכם להורגו. אמר רב,
הבא במחירת ונטל פלים ויצא, פטור. **מאי טעמא,** דמים קננהו. אמר רבא, **מסתברא**
מילתיה דרב, בששיבר, דליתנהו אבל נטל לא. והאלהים, אמר רב, **אפילו נטל,** דהא יש לו
 דמים ונאנסו, חיוב. אלמא ברשותיה קיימי, הכא נמי ברשותיה קיימי. ולא היא, פי אוקמינא
 רחמינא ברשותיה, לענין אונסין. אבל לענין מקנא, ברשותיה דמרייהו קיימי, מידי דהנהו
 אשוואל, תנו, בא במחירת ושבר את החבית, יש לו דמים, חיוב. אין לו דמים, פטור. טעמא
 דשיבר, דכי אין לו דמים, פטור. הא נטל לא. הוא הדיון, דאפילו נטל נמי, והא דקא תני
 שיבר את החבית, קא משמע לן דכי יש לו דמים, אף על גב דשיבר, נמי חיוב. פשיטא,
 מדיק הוא. הא קא משמע לן, דאפילו שלא בכוננה. מאי קא משמע לן, אדם מועד לעולם.
 תנינא, אדם מועד לעולם, בין בשוגג, בין במזיד, בין באונס, בין ברצון, קשיא. מתיב רב ביבי
 בר אבאי, הגונב פים בשבת, חיוב, שהרי נתחייב בגניבה קודם שניבא לידי איסור שבת. היה
 מנדר ויצא, פטור, שהרי איסור גנבה ואיסור סקילה פאין פאחד. והלכתא, דשדנהו בנדרא.
 רבא, איננו ליה דיכרי במחירתא. אהדרניהו נהליה, ולא קבלניהו. אמר, הואיל ונפק מפומיה
 דרב. תנו רבנן, אין לו דמים, אם זרחה השמש עליו. וכי השמש עליו בלבד זרחה? אלא,
 אם ברור לך הדבר בשמש, שאין לו שלום עמך, הרגהו. ואם לאו, אל תהרגהו. תניא אידך,
 אם זרחה השמש עליו דמים לו, וכי השמש עליו בלבד זרחה? אלא, אם ברור לך בשמש
 שיש לו שלום עמך, אל תהרגהו. ואם לאו, הרגהו. קשיא, סתמא אסתמא, לא קשיא,
 כאן

מסקנא דמילתא דרבא הוא ולא היא לא מסתברא טעמא דרב בהא דאע"ג דהיבא דיש לו דמים חייבין באחריותו לאו קנין הן לו להיות כשאר נכסיו דכי אוקמייה רחמנא
 ברשותיה וחיוב את הגולנן לשלם הימ לענין שלומי דלא מצי למימר ליה נאנסו דאשכחן בשומרין דחייבין הכתוב לישבע אם לא שלא יד במלאכת רעהו הא שלא
 אע"ג דטעין מת או נשבר דהיינו אונס חיוב דנעשה עליה גולן בשליחות יד: אבל לענין מקנא לא קני. אם קיימין הן אצלו והוא היה בא לעכבו ולומר דמים אני מחזיר
 לך לא קני ומחדר להו בעיניהו דרתיב (קירא ד) והשיב את הגוליה והאי דכי נאנסו מחזיר דמים ולא מצי אמר ליה נאנסו ומיפטר משום דלא גרע גולן משואל משום
 דכל הנאה שלו אוקמינהו רחמנא ברשותו לשלומי אם נאנס דכל כמה דקיימא הדרא בעינא דלא נמי כל הנאה שלו ומיחייב לשלומי: מועד לעולם. אפילו שלא בכונה:
 קשיא. קשיא מתניתין לתרוצה אליבא דרב ומ"מ תיובתא לא הוי דלאו בהדיא תניי לה נטל חיוב ואיכא לשנויי בדוחקא כדנשין דמשום רישא נקט שבר והיינו דיכא
 בין קשיא לחיובתא: מתיב רב ביבי. לרבא פריך דאמר נטל דאיתנהו חיוב תגונב כוס בשבת. שהגבירו וקנאו בחגבהה חיוב להחזיר ואע"ג שהוציאו אח"כ לרה"ר
 ונתחייב בהוצאתו מיתה: שהרי נתחייב בגניבה קודם שיבא לידי איסור שבת. ובשביל חיוב מיתה הבא עליו לאחר מכן אינו נפטר מן התשלומין: היה מנדר ויצא.
 שלא הגבירו ולא קנאו בתוך הבית אבל כשיצא לרה"ר קנאו בשנוי רשות שהוציאו מרשות הבעלים וצריך ידו למטה משלשה וקבלה בידו דידו חשבה לו כארבעה
 על ארבעה והרי הוא לו כחצרו ואע"פ שאין כאן הגבהה והכי מוקים לה בכתובות: פטור מתשלומין. אלמא אע"פ שהכח והמעות קיימין אמרינן בדמי קננהו ולא מפקינן
 ליה מניה ותיובתא דרבא דאמר נטל לא: והלכתא. הא דקתני פטור כגון דשדנהו בנהרא דליתנהו: דברי. אילים: אהדרניהו נהליה. הגבשים: הי"ג ת"ד אין לו דמים אם
 זרחה וגו' אלא אם ברור לך הדבר בשמש שאין לו שלום עמך הרגהו וכו'. אין לו דמים וסמך ליה אם זרחה השמש ודרשינן סמוכין אימתי מותר להרוגו בזמן שהשמש
 זרחה עליו כלומר שברור לך שלהרגך בא אם תעמד כנגדו אבל מספק אל תהרגהו: ותניא אידך אם זרחה השמש עליו דמים לו. אימתי אסור להרגהו בזמן שזרחה
 השמש עליו כלומר שברור הדבר לך כאור שהוא רחמני עליך ואפילו אתה עומד כנגדו להציל ממנו: מיידו לו היהרג ואם לאו שספקא הוא לך הרגהו קשיי אהדי:
 בא

1 אב הבא על הבן. במחזרת מספק אל יחרגוהו בנו דודאי רחמי האב על בנו ואפילו
 2 הוא מציל ממונו לא יחרגוהו הלכך דמים לו עד שיועד לך כשמש שהוא אבורי
 3 עליך ושונאך: בן על האב. וכ"ש אינש דעלמא הרגוהו מספק דודאי אדעתא דהכי
 4 אתא דאי קיימת ליה לאפיה קטיל לך עד שיועד לך כשמש שהוא רחמיני עליך
 5 כבא על הבן: דמים לו. לשון רביס הוא להכי
 6 אתא לומר לך דבין בחול בין שבט אסור
 7 לבן להרוג את אביו במחזרת שהרי לא בא
 8 על עסקי נפשות: אין לו דמים. לשון רביס
 9 דכתיב גבי אינש דעלמא להכי אתא לומר
 10 לך אין לו דמים לא בחול ולא בשבת
 11 והרגה: הרוגי בית דין נשבת לא קטלינן.
 12 כדאמרין בפרק אחד דיני ממונות (לעיל דף
 13 לה). מלא תבערו אש בכל מושבותיכם: קא
 14 משמע לך. דקטלינן משום פקוח נפש דהאריך
 15 לפקח עליו את הגל. אם כשהיה חותר נפל
 16 עליו (את) הגל מפקחין עליו היכא דלא בא
 17 על עסקי נפשות אבל אם בא על עסקי
 18 נפשות כיון דניתן להרוג בלא התראה גבא
 19 קטילא הוא משעת (סתירה) והוכה. בכל
 20 אדם אפילו אינו בעל הממוק מותר להרוג
 21 מדלא כתיב והכזה: בע"כ. הוא דמותר
 22 להרוג משום דלהאי גבב קים ליה בגויה
 23 דבע"כ אינו מעמיד עצמו על התראה הלכך
 24 אדעתיה דלמקטליה אתא: אבל שאר כל
 25 אדם לא. שהרי גבב זה לא בא אלא על
 26 עסקי נפשות של זה: קמ"ל. דכיון דעל עסקי
 27 נפשות ישראל אתא רודף הוא וניתן להצילו
 28 לבעל הבית בנפשו של זה: שאם אי אתה
 29 יכול להרוג בסתם. כגון שהיה מבשף או
 30 שהיה לו נהר מפסיק ואתה יכול לירות בו
 31 חץ או אבן: שני כתובין הבאין באחד. בפרק
 32 נגמר הדין דלא בעינן בהו קרא כדכתיב
 33 הלכך אי לא רבייה הוה אמינא ליבעי מיתה
 34 הכתובה בו כגון הכאה אבל לא לחתוק
 35 להטביעו במים: ואין לי אלא מחזרת
 36 שחזר כותל: גנו. ועלה לו בסולם: חצרו
 37 וקרפיפו. ונכנס בו דרך הפתח שמצאו פתוח
 38 מנין: ת"ל 'ימצא הגנב'. מדלא כתיב אם
 39 במחזרת. מצינן שיהא וכתוב הגנב יחזרה משמע
 40 בכל עדרין שיהא נראה לך גנב: מצינן
 41 במחזרת. כלומר מצינן ורגילין לחתור: זו
 42 היא התראתו. שא"צ התראה אחרת אלא
 43 הורגו מיד דכיון דטרח ומסר נפשיה לחתור
 44 אדעתא דהכי אתא דאי קאי לאפאי קטילנא
 45 ליה ואמרה תורה כיון רודף הוא א"צ
 46 התראה אלא מצילין אותו בנפשו אבל נכנס
 47 לחצרו וגו דרך הפתח אינו הורגו עד
 48 שיתרו בו בעדים חזי דקאימנא באפך וקטילנא לך וזה יקבל עליו התראה ויאמר יודע אני ועל מנת כן אני עושה שאם תעמוד לנגדי אהרוג אותך אבל בלא התראה
 49 לא דיילמא לאו אדעתא דנפשות קא אתי אלא דאשכח פתחא להדיא ועל אדעתא דאי קאי באפאי ליפוק: קטן הרוף. את קטן אחר להרגו: ניתן להצילו בנפשו.
 50 כדילפינן לקמן (דף עג). רוצח נתן להצילו בנפשו והאי א"ע דקטן הוא ולא בר קבולי התראה הוא לגבי ריפיה דינו כגדול: קסבר. רב הונא רודף אין צריך התראה
 51 לענין להצילו בנפשו ולא ניתנה התראה אלא לענין ב"ד ולא מצי למקטליה אם הרג בלא התראה: יצא רישו. באשה המקשה לילד ומטובתו וקתני רישא חיהיה פושטת
 52 ידה וחובתה מוציא אתו לאברים וכל זמן שלא יצא לאויר העולם לאו נפש הוא וניתן להרוג ולהציל את אמו אבל יצא ראשו אין נוגעם בו להרוגו דהוה ליה כילוד
 53 ואין דוחין נפש מפני נפש ואם תאמר מעשה דשבע בן בכרי (שמואל ב כ) הנה ראשו מושלך אליך דרדו נפש מפני נפש התם משום דאפילו לא מסרוהו לו היה נהרג
 54 בעיר כשיתפשטה ויבא הון נהרגין עמו אבל אם היה הוא ניצול א"ע"פ שחן נהרגין לא היו רשאין למסרו כדי להצילו עצמן אי נמי משום דמורד במלכות הוה ודכי מפרש
 55 לה בתוספתא (ומורה): משמאי קא רדפי לה. לאמיה: ותתורה אמרה שופך דם האדם באדם דמו ישפך. כל הרואה אותו ישפוך דמו בשביל אותו אדם שהוא רודף
 56 דהיינו באדם בשביל הצלת אדם הנרדף והאב דלא קתני יודע אני ועל מנת כן אני עושה ואין כאן קבלת התראה ואפילו הכי מייחבי: ההוא ר' יוסי בר' יהודה היא.
 57 דאפילו בהרוגו ב"ד לא בעי התראה אלא להבחין הלכך חבר לא בעי התראה ולא הבנתה ועם הארץ בעי לאיתרוי דלא נימא שוגג הייתי אבל קבלת התראה אפילו
 58 בעם הארץ לא בעי: פטור. כל כמה דלא אמר על מנת כן אני עושה שאהרג עלי כדילפינן בהויו בודקין (לעיל דף מא). יומת המת עד שיתיר עצמו למיתה קא תני הכא
 59 גבי רודף דבעי התראה ואם לאו אין מצילין אותו בנפשו: דקאי בתרי עברי נהרא. המתרה מצד זה והרודף והנרדף מצד אחר: דאצולי לא מצוי. והאי פטור וחייב דקאמר
 60 אמיתת בית דין קאי ולאחר שהרגו לנרדף: מאי איכא. כלומר מאי קא רמי עליהו דהנן רואין למעבד: דבעי לאיתרוי לבי דינא. דכתיב (דברים כב) ובערת
 61 הרע מקרבך הלכך בעי התראה דבלאו הכי לא מקטלי ליה: זו היא התראתו. אלא משום דמחוקינן ליה רודף לא בעי התראה:

1 באב על הבן. ברייתא דאם ברור לך כשמש שאין לו שלום עמך הרגוהו הא סתמא
 2 אל תהרגוהו ובשמעתא קמייא דפסחים (דף ב. ושם) דדרשינן לאור יקום רוצח
 3 אי פשיטא לך מילתא כנהורא דאנפשות קאתי רוצח הוא וניתן להצילו בנפשו ופירש
 4 שם בקונטרס כגון בן על האב או כל אדם ולא יתכן כדאמרין הכא דהני אפילו בסתמא
 5 רוצח הוא ולא בעינן שיהא פשוט כנהורא אלא
 6 התם יש לומר כולה באב על הבן דאי קים ליה
 7 בגויה ששונא רוצח הוא וניתן להצילו בנפשו
 8 ואי מספקא לך מילתא כליליא ידא בעיניך
 9 כנגב ולא ניתן להצילו בנפשו
 10 ישראל הוא בן ברית הוא. ישראל ולא גרי
 11 בן ברית ולא מומר לעבודה זרה
 12 דמומרין לעבודה זרה היו מורדין ולא מעלין.
 13 ומה
 14 איצטריוך. סלקא דעתך אמינא, מידי דהוה אהרוגי בית דין, דבשבת לא קטלינן, קא משמע לן
 15 דקטלינן. אלא, דמים לו, בין בחול בין בשבת, השתא בחול לא קטלינן ליה, בשבת מביעיא.
 16 אמר רב ששת, לא נצרכא אלא לפקח עליו את הגל. תנו רבנן, והופה ומת, והופה, בכל
 17 אדם. ומת, בכל מיתה שאמה יכול להמיתו. בשלמא והופה בכל אדם, איצטריוך, סלקא
 18 דעתך אמינא, בעל הבית הוא דקים ליה, דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו. אבל אחר, לא
 19 קא משמע לן דרודף הוא, ואפילו אחר נמי. אלא, ומת בכל מיתה שאמה יכול להמיתו, למה
 20 לי, מרוצח נפקא. דתניא, מות יומת המכה רוצח הוא, אין לי אלא במיתה האמורה בו. ומנין
 21 שאם אי אמה יכול להמיתו במיתה הפתובה בו, שאמה רשאי להמיתו בכל מיתה שאמה
 22 יכול להמיתו, תלמוד לומר מות יומת, מפל מקום. שאני התם, דאמר קרא מות יומת.
 23 וינימר מניה, משום דהוה רוצח וגואל הדם, שני כתובין הבאין באחד, וכל שני כתובין הבאין
 24 באחד, אין מלמדיו. תנו רבנן, מחזרת, אין לי אלא מחזרת. גגו, חצירו וקרפיפו, מנין. תלמוד
 25 לומר 'ימצא הגנב', מפל מקום. אם כן, מה תלמוד לומר 'מחזרת', מפני שרוב גנבים מצינן
 26 במחזרת. תניא אידך, 'מחזרת', אין לי אלא מחזרת. גגו, חצירו וקרפיפו, מנין. תלמוד לומר
 27 'ימצא הגנב', מפל מקום. אם כן, מה תלמוד לומר 'מחזרת', מחזרתו, זו היא התראתו. אמר
 28 רב הונא, קטן הרודף, ניתן להצילו בנפשו. קסבר, רודף אינו צריך התראה, לא שנא גדול ולא
 29 שנא קטן. איתבייה רב חסדא לרב הונא, יצא ראשו, אין נוגעין בו, לפי שאין דוחין נפש מפני
 30 נפש. ואמאי, רודף הוא. שאני התם, דמשמאי קא רדפי לה. ניקא מסייעא ליה, רודף שהיה
 31 רודף אחר חברו להורגו, ואמר לו, ראה שישאלך הוא, וכן ברית הוא, ותתורה אמרה 'שופך
 32 דם האדם באדם דמו ישפך'. אמרה תורה, הצל דמו של זה בדרמו של זה. והיא, רבי יוסי
 33 ברבי יהודה היא. דתניא, רבי יוסי ברבי יהודה אמר, חבר אין צריך התראה, לפי שלא ניתנה
 34 התראה אלא להבחין בין שוגג למודד. תא שמע, רודף שהיה רודף אחר חברו להורגו, אמר
 35 לו, ראה שישאלך הוא, וכן ברית הוא, ותתורה אמרה 'שופך דם האדם באדם דמו ישפך'.
 36 אם אמר, יודע אני שהוא כן, פטור. על מנת כן אני עושה, חייב. לא צריכא, דקאי בתרי עברי
 37 דנהרא, דלא מצי אצוליה. מאי אפיא דבעי איתרוי לבי דינא, בי דינא בעי התראה. אפייעית
 38 אימא, אמר לך רב הונא, אגא דאמרי פתנא דמחזרת, דאמר מחזרתו זו היא התראתו:
 39 משנה

56 הגמרא מביאה ברייתא הדורשת את המשך הפסוק של גנג הבא
57 במחתרת: תְּנוּ רִבְנָן, נאמר בדין גנג הבא במחתרת (שמות כב א), 'אם
58 בַּמְחֲתָרִת יִמְצָא הַגָּבַב וְהוֹכֵחַ יוֹמֵת, ודרשו חכמים, ממה שנאמר
59 'וְהוֹכֵחַ, שהיא לשון סתמית, ולא נאמר 'והכח, שדין זה שהותר
60 דמו של הגנג נאמר כָּבֵל אֲדָם, והיינו, שכל הרואהו שבא במחתרת
61 רשאי להורגו. ועוד דרשו חכמים ממה שנאמר בפסוק יוֹמֵת, ולא
62 התפרש בלשון הפסוק במה מיתתו, יש להוכיח שרשאי אתה
63 להמתית אותו כָּבֵל מִיְתָה שְׂאֵתָה יָכוֹל לְהַמִּיתוּ.
64 מקשה הגמרא: פְּשִׁלְמָא - הברייתא מובנת במה שנצרכה לרבות
65 מהפסוק 'וְהוֹכֵחַ, שהיתר הריגתו נאמר כָּבֵל אֲדָם, שהרי אֲצִמְרִיף
66 - נצרך לנו לימוד לזה, משום שלולא דברי הברייתא סְלֵקָא דַּעְתָּךְ
67 אֲמִינָא - היה עולה בדעתך לומר שדווקא בְּעַל הַבֵּית הוּא שְׂרָשְׁאֵי
68 להרוג את הגנג, מפני דְּקִים (לחו) [לִיה] - שברור לו לגנג שיש
69 חזקה דִּין אֲדָם מְעִידוּ עֲצָמוּ עַל מְמוֹנֵי, ומחמת כן בא הגנג על
70 דעת שאם יעמוד בעל הבית כנגדו, יהרגהו, ומשום כך הותר
71 לבעל הבית להקדים ולהורגו, אֲכַל אָדָם אַחַר, שלא היה בדעת
72 הגנג להורגו, לֹא הוֹתֵר לוֹ לְהַקְדִּים וְלַהֲרוֹג אֶת הַגָּבַב, שהרי אינו
73 מציל בכך את עצמו, קָא מְשַׁמְעֵי לֵן דְּרוּף הוּא הַגָּבַב אַחַר נַפְשׁוֹ שֶׁל
74 בעל הבית, ומשום כך הותר דְּמוֹ, וְאִפְּלוּ אַחַר נְפִי - גם יכול
75 להקדים ולהורגו בכדי להציל את בעל הבית. אֲלָא מַה שְׁהוֹסִיפָה
76 הברייתא לדרוש ממה שנאמר 'יוֹמֵת' שאפשר להמית את הבא
77 במחתרת כָּבֵל מִיְתָה שְׂאֵתָה יָכוֹל לְהַמִּיתוּ, יש להקשות, לָמָּה לִי -
78 מדוע נצרכנו לדרשה זו, והלא מִיוֹצֵחַ מוֹת יוֹמֵת, אפשר ללמוד דין
79 זה, דִּתְנִינָא בברייתא, נאמר לגבי רוצח (במדבר לה כא) 'מוֹת יוֹמֵת
80 הַפֶּסֶחַ רֹצֵחַ הוּא, ודרשו חכמים, אֵין לִי לְהַתִּיר לְהַרוֹג אֶת הַרוֹצֵחַ,
81 אֲלָא בְּמִיתָה הַאֲמוּרָה בּוֹ, כלומר בסייף, ויִמְנָן שְׂאָם אִי אֲתָה יָכוֹל
82 לְהַמִּיתוּ בְּמִיתָה הַתְּיֹבָה בּוֹ, וכגון שכישף והעמיד את עצמו
83 באויר, או שהנהר מפסיק בין הרוצח למי שרודף אחריו, שְׂאֵתָה
84 רְשָׁאֵי לְהַמִּיתוּ כָּבֵל מִיְתָה שְׂאֵתָה יָכוֹל לְהַמִּיתוּ, וכגון לזרוק עליו
85 אבן או חיץ ולהמיתו, תְּלָמוֹד יוֹמֵת מוֹת יוֹמֵת, דהיינו שמוותר
86 להרוג את הרודף מִכָּל קוֹס - בכל אופן שהוא, בין במיתה
87 האמורה בו ובין במיתה שאינה אמורה בו.
88 מתרצת הגמרא: שְׂאֵנִי הָתָם - שונה הדבר שם ברציחה, שאין
89 ללמוד ממנה דין זה, משום דַּאֲמַר קְרָא - שנכפל לשון הפסוק
90 ונכתב 'מוֹת יוֹמֵת, ואפשר שדווקא במקום שיש ריבוי מותר
91 להמית בכל מיתה האפשרית, אבל במקום שלא נכפל כן, אסור
92 להמית אלא במיתה הראויה להמית בה.
93 שואלת הגמרא: וְיִנְיָמַר מִיְתָה - נלמד מרוצח לכל שאר חייבי
94 מיתות, שאם אי אפשר להורגם במיתה הראויה להם, אפשר
95 להורגם בכל מיתה שהיא. משיבה הגמרא: אֵין ללמוד מדין רוצח,
96 משום דְּהוּא רֹצֵחַ וְגוֹאֵל הָדָם, שְׂנֵי פְתוּבִין הַפְּאֵין פְּאָדָר - שני
97 פסוקים הבאים ללמד דין אחד, וְכָל שְׂנֵי פְתוּבִין הַפְּאֵין בְּאַחַר, אֵין
98 מְלָבְדִין - אין למדים מהם לשאר מקומות שלא נתבאר במפורש
99 כן, משום שאם נצרכה החזרה ללמדנו דין זה בתי מקומות,
100 משמע שללא החזרה לא היינו למדים כן מעצמנו.
101 הגמרא דנה בגדר 'רודף' של הבא במחתרת: תְּנוּ רִבְנָן, נאמר
102 בפסוק לגבי גנג הבא במחתרת (שמות כב א), 'אם בַּמְחֲתָרִת יִמְצָא
103 הַגָּבַב וְגו', ולכאורה אֵין לִי אֲלָא הַבָּא בַּמְחֲתָרִת, אבל גנג הבא דרך
104 גַּב הַצִּירוֹ וְקָרְפִּיפוּ [גינתן] של בעל הבית, מִנָּן שאף באופן זה
105 הותר להורגו, תְּלָמוֹד לומר יִמְצָא הַגָּבַב, מִכָּל קוֹס - בכל אופן
106 שהוא, בין אם נמצא במחתרת ובין אם נמצא בגג או בחצר או
107 בקרפף. שואלת הברייתא, אֵם בָּן, מַה תְּלָמוֹד לומר - מה מלמדנו
108 הכתוב באמרו 'בַּמְחֲתָרִת'. משיבה הברייתא, הוֹכֵרָה בַּפְּסוּק רַק
109 מחתרת, מִפְּנֵי שְׂרוּי נְפִישׁ מְצוּיִין בַּמְחֲתָרִת - דרכם לבוא במחתרת
110 בכדי שלא יראום אחרים.

1 כָּאֵן - הברייתא הראשונה שמבואר בה שלא הותר דמו של הגנג
2 מספק, עוסקת פְּאָב הַבָּא עַל תְּנֵן במחתרת לגנוב ממנו, וכיון שדרך
3 הוא שמרובים רחמי האב על בנו, ובודאי לא ירצה האב להרוג
4 את בנו אף אם יעמוד כנגדו להציל את ממנו, לכן לא הותר דמו
5 של האב מספק, אלא אם ברור כשמש לבן שאביו שונאו עד כדי
6 שעלול להורגו, ואילו כָּאֵן - הברייתא השנייה שמבואר בה שאף
7 מספק הותר דמו של הגנג, עוסקת בְּכָן הַבָּא עַל הָאָב במחתרת
8 לגנוב ממנו, וכל שכן שאם כל אדם הבא במחתרת לבית חבירו,
9 שודאי בא על דעת להרוג את בעל הבית אם יקום כנגדו להציל
10 את ממנו, ומשום כך מותר לבעל הבית להקדימו ולהורגו, אלא
11 אם ברור לו כשמש שגנג זה אוהבו כאהבת אב לבנו ולא יהרגהו
12 אף אם יעמוד כנגדו.
13 הגמרא מביאה מקרה שלא הותר דמו של הגנג: אֲמַר רַב, כָּל דַּאֲתֵי
14 עֲלָא בַּמְחֲתָרִתָא - כל גנג שיבוא עלי במחתרת, קְטִילֵנָא לִיה -
15 אהרגהו, כיון שבא על דעת להרגני, לְבַר [חורין] מִרַב חֵינִינָא בַר
16 שִׁילָא, שאף אם יבוא עלי במחתרת לא אהרוג אותה. שואלת
17 הגמרא: מַאי מְעִינָא שֶׁרַב חֵינִינָא בַר שִׁילָא שוֹנֵה מִשָּׂאֵר בְּנֵי אָדָם,
18 אֲלִימָא - אם נאמר מְשוּם דְּצִדִיק הוּא יוֹתֵר מִשָּׂאֵר בְּנֵי אָדָם, הָא
19 קָתִינָא בַּמְחֲתָרִתָא - אי אפשר לומר כן, שהרי רב דיבר על אופן
20 שֶׁרַב חֵינִינָא יבוא לגנוב ממנו במחתרת, ובאותו זמן בודאי אינו
21 עומד בצדקו. משיבה הגמרא: אֲלָא, כוונת רב היא, שלא אהרוג
22 את רב חנינא בר שלום, מְשוּם דְּקִים לִי בְּגוּוִיָה - שמכיר אני בו
23 וברור לי הדין דְּרַחֵם עָלֵי קְרָחָם אָב עַל תְּנֵן, ואין חשש שיהרגני
24 אף אם אקום כנגדו להציל את ממנו.
25 הגמרא דנה בדין הריגת גנג הבא במחתרת ובהצלתו, בשבת
26 ובחול: תְּנוּ רִבְנָן, נאמר בתורה לגבי גנג הבא במחתרת (שמות כב ב),
27 'אם וְרָקַח הַשֶּׁמֶשׁ עֵלְיוֹ דְּמִים לוֹ, ומדייקת הברייתא מהמילה
28 'דמים' שנכתבה בלשון רבים, שבאופן שאסור להרוג את הבא
29 במחתרת, איסור ההריגה הוא בֵּין פְּחוּל וּבֵין בְּשִׁפְתָּה. וכן מה שנאמר
30 לגבי דיתר הריגת גנג הבא במחתרת (שם כב א), 'אם בַּמְחֲתָרִת
31 יִמְצָא הַגָּבַב וְהָכֵחַ יוֹמֵת אֵין לוֹ דְּמִים, נכתבה המילה 'דמים' בלשון
32 רבים בכדי ללמדנו ששאר כל אדם שבא במחתרת, מותר להורגו
33 בֵּין פְּחוּל וּבֵין בְּשִׁפְתָּה.
34 שואלת הגמרא: פְּשִׁלְמָא - הברייתא מובנת במה שנצרכה לרבות
35 מהפסוק 'אֵין לוֹ דְּמִים' שֶׁבֵין פְּחוּל וּבֵין בְּשִׁפְתָּה מותר להרוג את הגנג,
36 שהרי אֲצִמְרִיף - נצרך לנו לימוד לזה, משום שלולא הברייתא,
37 סְלֵקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא - היה עולה בדעתך לומר שדין גנג הבא
38 במחתרת הוא מִיֵּד דְּהוּא אַחֲרֵינֵי בֵית דִין - כפי שמצינו לגבי הרוגי
39 בית דין, דְּבִשְׁפָתָא לֹא קְטִילֵנָן - שבית דין אינם הורגים אותם בשבת,
40 וכמו כן היינו אומרים שאין להרוג בשבת גנג הבא במחתרת, קָא
41 מְשַׁמְעֵי לֵן דְּקְטִילֵנָן - שמוותר להרוג את הגנג אף בשבת, משום
42 פיקוח נפש של בעל הבית. אֲלָא לגבי הדרשה האחרת של
43 הברייתא מלשון דְּמִים לוֹ, שנאמר במקרה שלא הותר דמו של
44 הגנג, בכדי לדרוש שאסור להורגו בֵּין פְּחוּל וּבֵין בְּשִׁפְתָּה, יש
45 להקשות, הֶשְׁתָּא - עתה שכבר נלמד שאף פְּחוּל לֹא קְטִילֵנָן לִיה -
46 אסור להרוג אותו, אם כן, בְּשִׁפְתָּא מְבַעֲרָא - וכי צריכים אנו פסוק
47 ללמדנו שאם בא האב בשבת אסור להורגו, הלא כל שכן שבשבת
48 אסור להורגו, שהרי נוסף איסור שבת על איסור שפיכת דמו.
49 משיבה הגמרא: אֲמַר רַב שְׁשֵׁת, לֹא נִצְרָבָא - לא נצרך התנא של
50 הברייתא ללמדנו, אֲלָא שאם בשעת חתירתו של האב נפלה עליו
51 מפולת של אבנים והרי הוא בסכנת נפשות, חייבים לְפַקְחָה עָלֵינוּ
52 [להסיר ממנו] אֶת הַגֵּל שֶׁל הָאֲבָנִים וְלַהֲצִילוֹ, ככל אדם שמוותר
53 לחלל עליו את השבת. אמנם אם הגנג בא על עסקי נפשות, כיון
54 שהותר דמו בשעה שחותר, הוא נחשב כ'גברא קטילא' [אדם
55 שכבר נהרג], ואין מחללים את השבת בכדי להצילו.

משנה

1 משנתנו דנה באיזה אופנים יש להרוג אדם כדי למנוע ממנו
2 לחטוא: ואלו הן שמיצילין אותן מן החטא בנפשן - אף על ידי
3 הריגתם, הרוף אחר חבירו להרגו, ואחר הוקר לאנסו במשכב
4 זכור, ואחר הנערה המאורסה לאנסה, וכן ברודף אחר כל העריות
5 שעונשן כרת או מיתת בית דין. אבל הרוף אחר פהמה לרבעה
6 והמחלל את השבת - הרוצה לחלל שבת, והעובד עבודת זבובים
7 - הרוצה לעבוד עבודה זרה, וכל שכן בשאר העבירות, אין מצילין
8 אותן מעשיית העבירה בנפשן.

גמרא

9 תנו רבנן בברייתא, מניין לרוף אחר חבירו להרגו, שניתן להצילו
10 מן העבירה, בנפשו, תלמוד לומר (ויקרא טו טז) 'לא תעמוד על דם רעך'
11 - אל תעמוד ותמנעו מלהציל בראותך את חבירך עומד למות, ויש
12 בידך להצילו.
13 מקשה הגמרא: והא לתיבי הוא דתתא - וכי פסוק זה נכתב
14 להשמיענו דרשה זו, והלא, האי - פסוק זה מיבעי ליה - נצרך הוא
15 לכתוב, מניין לרואה את חבירו שהוא מוכע בנהר, או היה גוררתו,
16 או לסמין פאין עליו, שהוא תיב להצילו מהם, תלמוד לומר (שם),
17 'לא תעמוד על דם רעך', ומאחר ופסוק זה נדרש לחייב בהצלה
18 שאין בה הריגת אדם מישאל, אי אפשר ללמוד ממנו את חובת
19 ההצלה על ידי הריגת אדם מישאל.
20 ואמרת הגמרא: אין תיבי נמי - אכן לא ניתן ללמוד מפסוק זה,
21 ואלא הדין שניתן להצילו בנפשו מנלו. משיבה הגמרא: אתיא - דין
22 זה נלמד פקל וחומר מנערה המאורסה, מה נערה המאורסה, שלא
23 בא הרוף אלא לפונמה בבתוליה, ולבישה ולזולה, אך לא
24 ליטול את נפשה, אמה תורה, שניתן להצילו מן הרוף בנפשו,
25 ודף אחר חבירו להרגו על אחת כמה וכמה שחייב הרואה להצילו
26 בנפשו. מקשה הגמרא על לימוד זה: ויבי עונשין מן הדין - הלא
27 הכלל הוא שלא ניתן ללמוד מקל וחומר להטיל עונש על אדם.
28 מביאה הגמרא לימוד אחר: דבי רבי תנא - בבית מדרשו של רבי
29 שנו, תקישא הוא - יש ללמוד דין זה בהיקש, שנאמר בפרשת אונס
30 נערה מאורסה (דברים כב כו), 'ולנערה לא תעשה דבר אין לנערה
31 חטא מות כי כאשר יקום איש על רעהו ורצהו נפש בן הדבר הזה'
32 וגו', ולכאורה קשה ויבי מה למדנו מרצח מועתה - לשם מה הביא
33 הפסוק כאן את הדוגמא מרצח ונרצח, וכי מן הנרצח הננו צריכים
34 ללמוד שהנערה המאורסה אינה אשמה, והרי כבר כתב הפסוק
35 לגבי הנערה עצמה 'ולנערה לא תעשה דבר', אלא הרי זה בא
36 ללמד ונקמא למד - שכתבתו התורה שם על מנת ללמוד מנערה
37 לרצח, וכך הוא הלימוד מקיש רצח לנערה המאורסה, מה נערה
38 המאורסה ניתן להצילה מיד הרוף בנפשו, אף רצח ניתן להצילו
39 בנפשו.
40 מבררת הגמרא: ונערה מאורסה גופה מנלו שניתן להצילה בנפש
41 הרוף. משיבה הגמרא: דתנא דבי רבי ישמעאל - כפי ששנו בבית
42 מדרשו של רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל, נאמר לגבי
43 נערה מאורסה (דברים כב כו) 'צעקה הנערה המאורסה ואין מושיע
44 לה, ומדויק מכך, הא יש מושיע לה - אבל אם יש אדם היכול
45 להושיעה מיד האונס, צריך הוא להצילה פקל דבר שיקובל להושיע
46 - ואף בהריגת הרוף.
47 גופא - נשוב לדברי הברייתא שהובאה לעיל, מניין לרואה את

48 חבירו שהוא מוכע בנהר, או היה גוררתו, או לסמין פאין עליו, שהוא
49 תיב להצילו, תלמוד לומר (ויקרא טו טז) 'לא תעמוד על דם רעך'.
50 מקשה הגמרא: והא מהכא נפקא והרי מהתם נפקא - מפסוק אחר
51 יש ללמוד, וכדרשת הברייתא, אכרת גופו מניין - מדין יש
52 ללמוד שכשם שחובה להשיב אבדה, כך יש חובה להשיב לאדם
53 את גופו, וכגון במקרה שהוא בסכנה, תלמוד לומר בפרשת אבדה
54 (דברים כב ב), 'והשבותו לו' - עליו להשיב את גופו לעצמו. מתרצת
55 הגמרא: אי מהתם - אילו היינו לומדים רק מהפסוק 'והשבותו לו',
56 הנה אמינא הני מילי בנפשיה - הייתי אומר שמחויב להציל
57 בעצמו, אבל מפרך ומינר אגורי אימא לא - אבל לטרוח ולשכור
58 פועלים לצורך ההצלה אינו מחויב, קא משמע לן - לכן נכתב
59 הפסוק 'לא תעמוד על דם רעך', להשמיענו שחייבים להציל גם
60 כשהדבר כרוך בטרחת שכירת פועלים.
61 מביאה הגמרא ברייתא, המבררת מה הם דיני ההצלה בעריות:
62 תנו רבנן בברייתא, אחר הרוף אחר חבירו להרגו, ואחר הוקר
63 לאנסו במשכב זכור, ואחר נערה המאורסה לאנסה, ואחר תיבי
64 מיתות בית דין - עריות שעונשם במיתת בית דין, ואחר תיבי
65 פרייתות - עריות שעונשם בכרת, מצילין אותן בנפשו של הרוף.
66 אבל הרוף אחר עריות האסורות עליו רק בלא, כגון אלמנה
67 לבתן גדול - כהן גדול הרוף אחר אלמנה לאנסה, וכן גרושה
68 ותלוצה לבתן תרומו, אין מצילין אותן בנפשו. וכן אם כבר נעברה
69 בה - בנרדפת זו, עבירה של עריות, אין מצילין אותה בנפשו. וכן
70 אם יש לה מושיע באופן אחר בלא להרוג את הרוף, אין מצילין
71 אותה בנפשו, שאין להרוג את הרוף אלא כשאין דרך אחרת
72 להציל את הנרדפת. רבי יהודה חולק על רבנן, ואומר, שאף
73 האמרת לרועים להצילה הניחו לו ואל תנסו להצילנו, ואמרת כן
74 כדי שלא יתקנה בטרם ישיגוהו, אין מצילים אותה בנפשו.
75 מבררת הגמרא את מקורות הדינים שנאמרו בברייתא: מניא הני
76 מילי - מדין למדנו דינים אלו. משיבה הגמרא: אמר קרא (דברים
77 כב כו) 'ולנערה לא תעשה דבר, אין לנערה חטא מות', ומאחר
78 שנאמר כבר 'ולנערה לא תעשה דבר', מדוע נאמר שוב 'אין
79 לנערה חטא מות', ומהיתור דורשת הגמרא, 'נער' - כפי הכתיב
80 שבתורה, שמלת 'נערה' כתובה ללא היא בסופה, זה וזה - זהו
81 הרוף אחר זכר לאנסו במשכב זכור, 'נערה' - כפי הקרא, שהננו
82 קוראים מילה זו בניקוד של נערה, זו נערה המאורסה הנרדפת על
83 ידי האונס, 'חטא' הכתוב בהמשך הפסוק, אלו תיבי פרייתות
84 שבעריות, 'מנות' הכתוב בהמשך הפסוק, אלו תיבי מיתות בית דין
85 שבעריות, ועל כל אלו נאמר 'ואין מושיע לה' וכפי שדרש לעיל
86 תנא דבי רבי ישמעאל, שמשמע שיש להושיע בכל אופן שהוא
87 ואפילו בנפש הרוף.
88 שואלת הגמרא: פל הני למי לי - לשם מה הוצרך הפסוק לכתוב
89 ריבוי נפרד לכל אחד מאלו. משיבה הגמרא: צריכי - כל הריבויים
90 נצרכים, דאי כתב רחמנא רק 'נער' הייתי אומר שדין זה הוא רק
91 בזכור, משום דלא אוריחיה - שאין דרך זכר להבעל, ובזיון גדול
92 הוא לו, לכן התירה התורה להצילו בנפש הרוף, אבל נערה
93 דאורסה - שדרך אשה להבעל, אימא לא - הייתי אומר שאין
94 היתר להצילה בנפשו. ואי כתב רחמנא נערה הייתי אומר שניתן
95 להצילה בנפשו משום דקא פנים לה - שפוגמה בבתוליה ומגנה
96 אותה על בעלה, אבל נער הנרדף לצורך משכב זכור דלא קא פנים
97 ליה - שאין אצלו פנים זה, אימא לא. ואי כתב רחמנא הני - ואילו
98 היתה התורה מרבה זכור ונערה המאורסה בלבד,

1 **מתני' ואלו שמצילין אותן**, מן העבירה; **בנפשן**, ניתנו ליהרג לכל אדם כדי
2 להצילן מן העבירה ומקראי נפקי: **אבל הרוף אחר בהמה**, לרבעה הרוצה
3 לעבוד עבודה זרה ולהלל שבת וכל שכן שאר כריתות ומיתות ב"ד שאינן עריות
4 דלא ניתן להצילו בנפשו אלא מברר שהוא ערוה ויש בה קלון ופגם לנרדף כגון
5 זכר ונערה המאורסה ומיהו רוצח בהדיא
6 בניב ביה והאי נקט בהמה משום דסמ"א
7 לעריות ונקט נמי עבודה זרה משום דס"א
8 תיתי בק"ו כדלקמן ושבט נמי תיתי בגזירה
9 שה: **גמ' לא תעמוד**, לא תעמוד עצמך על
10 דמו אלא הצילה: **לפגמה**, לביישה ולזלולה
11 אמרה תורה נתנה להצילה בנפשו כדילפינן
12 לקמן מואנן מושיע לה: **מן הריון**, ק"ו: **הקישא**
13 הוא, שהוקש רוצח לנערה המאורסה וכל
14 היקש וגזירה שוה המופנת הרי הוא
15 במפורש במקרא ועונשין ממנו לפי שלא
16 ניתנה למדרש מעצמו אבל מקל חומר
17 שאדם דן ק"ו מעצמו אע"פ שלא בקלו מרבו
18 אין עונשין ממנו כדילפינן במכות (דף י"ד):
19 וכי מה למדנו מרוצח, כאן לפטור את
20 האונס דקאמר ליה קרא אין לנערה חטא
21 מות כי כאשר יקום איש דמשמע כי היכי
22 דהתם אונס פטור הכי נמי פטורה אלא
23 משמע שוה הא ללמד בה הערה ונמצא
24 שנכתב כאן ללמד דהמנה כלומר נמצא אף
25 למד דמשום מילי אחריני איתקוש ותרייהו
26 ילפי מהדרי: מה נערה המאורסה ניתן
27 להצילה, מן העבירה בנפשו אף רוצח וכו'
28 ואבתי ילפא נערה מרוצח שמהרה ואל
29 תעבור כדלקמן ומיהו הבא לא אסקנא
30 במילתיה דר' דאגב גררא אתיא: ומדקאמר
31 אין מושיע, מכלל דבעיא תשונה: **אברת**
32 גופו, כגון נטבע בנהר מניין שאתה מצוה
33 על השבת: **הש' והשבותו לו**, קרא ייראת
34 הוא למדרש תלמוד אלא גופו לעצמו: **מילי**
35 **בנפשו**, אם זה הוראוו יכול להצילו
36 יצילה: **קמ"ל**, לא תעמוד על דם רעך לא
37 תעמוד על עצמך משמע אלא חזור על כל
38 ערדין שלא יאבד דם רעך: **חייבי כריתות**
39 **חייבי מיתות** ב"ד עריות קאמר דאברת
40 עבירה ונתנ ותנא דמתני' נמי הכי סבירא
41 ליה מדלא קא מרמינן סתמא אסתמא ותנא
42 הני והוא הדין לכל עריות: **אלמנה לכהן**
43 **גדול**, כ"ג הרוף אלמנה לאונסה אע"פ שיש
44 שם פגם דקא משיי לה חללה אין מצילין
45 אותה בנפשו כדמפרש לקמן דחייבי אלוין
46 אין נתנן להציל בנפשם: **עבדה בה עבירה**,
47 **כבר: אין מצילין**, דהא אפגימה לה וקרא
48 אפגימה קפיד מדגלי בהני ולא בעבירות
49 אחרות: **יש מושיע לה**, ע"י דבר אחר בלא
50 הריגה אין הורגין אותו וטעמא שהרי
51 כששיגדו וזיהי לה מושיע: **האומר**,
52 למצילין הרופין אחריו הניחו לו ואל
53 תרדפו אחריו שלא יהרגנה קודם שתשיגוהו
54 אף על פי דאונסה היא ומיראה היא
55 דקאמרה אין מצילין אותה וטעמא מפרש
56 לקמן: **לנערה חטא מות**, אכולהו קאי אין
57 מושיע לה וקרא יתירא הוא ולדרשה דהא
58 חתיב ולנערה לא תעשה דבר: נער חתיב
59 וקרין נערה נדרש מקרא ונדרש מסורת נער
60 להביא את הזכור נערה כמשמעה: **דלא אורחיה**, ליבעל ואיכא בוין ובשת גדול:

1 **ומה** נערה המאורסה שלא בא וכו', וא"ת הווא פגם חמור מרוצח שוה בסקילה וזה
2 בסיף לאו פירכא היא דהבא לא קפיד קרא איסורא אלא אפגימי דהא נעבדה
3 בה עבירה או שאין מקפרת על פגמה אין מצילין אותה בנפשו כדמוכח שמעתין ופשיטא
4 דיש פגם גדול בנערה מנערה המאורסה שאנסה וא"ת ומנא לן דאפגימי קפיד רחמנא
5 דילמא איסורא קפיד מדאיצטרך למעוטי
6 עובד עבודה זרה ומחלל שבת ובהמה ובקונטרס
7 לפי לקמן דאפגימי קפיד מדגלי בהני ולא
8 בעבירות אחרות ועוד י"ל דאין מושיע לה
9 משמע דאבושתה קפיד קרא: **הרי** זה בא
10 ללמד ונמצא למד, פירוש ונמצא אף למד דהא
11 ללמד נמי אתא כדררשינן לקמן מה רוצח יהרג
12 ואלא יעבור וכן בהווא ללעיל בפרק ד' מיתות
13 (דף ג"ד), משכחי אשה מגיד לך הכתוב ששני
14 משכבות באשה וקאמר הרי זה בא ללמד
15 ונמצא למד היינו נמי אף למד דהא ילפינן
16 מניה הערה בזכור בהדיא שמעתין ולשמואל
17 דמחייב אורכ בגן ב' שנים הוא דאמר בריש פ"ב
18 דהלוי (דף כח), גבי ביבי ואיל הרי זה בא ללמד
19 ונמצא למד מה פסולי המוקדשים בשחיטה
20 התם נמי יש לפרש דאף למד קאמר דללמד
21 אפסולי המוקדשין נמי קא אתי לפטור מן
22 המתנות כדררשינן בפ"ק דבכורות (דף ט"ו).
23 **אף** רוצח ניתן להצילו בנפשו, ואם תאמר
24 דמוכח בכל אדם נפקא כדררשינן לעיל
25 (דף עב) ו"ל דהתם רשות ואשמעין קרא דאין
26 לו דמים אבל הבא קמ"ל דהווא להציל:
27 **להצילו** בנפשו כו', משמעות הלשון
28 שמצילין הנרדף בנפשו של רודף
29 אבל לא יתכן לפרש כן ברודף אחר הבהמה
30 וכיצא בה לפיכך נראה לפרש דמצילין את
31 האדם מן העבירה בנפשו של עצמו אבל קשה
32 מנערה המאורסה דקאמר שניתן להצילה
33 בנפשו וא"ת וכיון דמחבא ילפינן דרוצח ניתן
34 להצילו בנפשו למה לי קרא בטובע בנהר וזיה
35 גוררתו השתא חברו הורג כדי להציל התם לא
36 כ"ש ולא מסתבר למימר דחבירו הורג טפי
37 לאפורשי מאיסורא אלא נראה דאי מחבא ה"א
38 עשה קמ"ל התם דעובר בלאו דלא תעמוד על
39 דם רעך.
40 **תלמוד** לומר והשבותו לו, הבא מוקי ליה
41 לאבידת גופו ובפרק שני דבבא
42 מצינא (דף כח) מוקי ליה שלא יאביל עגל
43 לעגלים התם דריש והשבותו והבא לו יתירה.
44 **חייבי** כריתות וחייבי מיתות ב"ד, בעריות
45 מיירי דומיא נערה וא"ת תיפוק ליה
46 מדאיתקוש כל עריות בפ' אחרי מות כדאמרין
47 בריש הבא על יבמתו (יבמות דף נ"ד) י"ל
48 מדמעט בהמה ש"מ דלא מקשטין הכי מיהו
49 קשה הא בהמה לא איתקש ממיעביא לן קרא
50 לרבות הערה בהמה בפרק ד' מיתות (לעיל
51 דף נ"ה).
52 **נער** נערה, פירש בקונטרס נער חתיב וקרי
53 נערה נדרש מקרא ומסורת ואף על גב
54 דאמרין בפרק אלו נערות (כתובות דף מ' ושם)
55 גבי קנס כל מקום שנאמר נער אפילו קטנה
56 במשמע עבדא הוי מצי למיכתב נערה דעל
57 כרוף לא קבא איהו אלא בבת עונשין ועוד
58 יש לפרש דטובה נערה חתיבי בפרשה ומיהו
59 בסומך משמע דמחא דריש דקאמר אידי דכתב
60 נער כתב נמי נערה פירוש אידי דכתב נער למעוטי בהמה כתב נערה כלומר כפשטיה
61 דקרא דעל כרוף נערה קרינן דהא בערית מישתעי:

1 **משנה** ואלו הן, שמצילין אותן בנפשן. הרוף אחר
2 חבירו להרגו, ואחר הזכר, ואחר הנערה המאורסה.
3 אבל הרוף אחר בהמה, והמחלל את השבת, והעובר
4 עבודת פוקדים, אין מצילין אותן בנפשן: **גמרא** תנו
5 רבנן, מניין לרוף אחר חבירו להרגו, שניתן להצילו
6 בנפשו, תלמוד לומר 'לא תעמוד על דם רעך', והא,
7 להכי הוא דאתא, האי מיבעי ליה, לכדתניא, מניין
8 לרואה את חבירו שהוא טובע בנהר, או תיה גוררתו,
9 או לסטין באין עליו, שהוא חייב להצילו, תלמוד לומר
10 'לא תעמוד על דם רעך', אין, הכי נמי. ואלא, ניתן
11 להצילו בנפשו, מנלן. אתיא בקל וחומר מנערה
12 המאורסה, מה נערה המאורסה, שלא בא אלא
13 לפוגמה, אמרה תורה, ניתן להצילה בנפשו. רוף
14 אחר חבירו להרגו, על אחת כמה וכמה. וכי עונשין
15 מן הרין? דבי רבי תנא, הקישא הוא, 'כי פאשר יקום
16 איש על רעהו ורצחו נפש'. וכי מה למדנו מרוצח
17 מעתה, הרי זה בא ללמד ונמצא למד. מקיש רוצח
18 לנערה המאורסה, מה נערה המאורסה ניתן להצילה
19 בנפשו, אף רוצח ניתן להצילו בנפשו. ונערה מאורסה
20 גופה, מנלן. כדתנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי
21 ישמעאל, 'אין מושיע לה', הא יש מושיע לה, בכל
22 דבר שיכול להושיע. גופה, מניין לרואה את חבירו
23 שהוא טובע בנהר, או תיה גוררתו, או לסטין באין
24 עליו, שהוא חייב להצילו, תלמוד לומר 'לא תעמוד
25 על דם רעך'. והא, מהכא נפקא? מהתם נפקא, אברת
26 גופו מניין, תלמוד לומר 'והשבותו לו'. אי מהתם, הוה
27 אמנא, הני מילי בנפשיה. אבל מיטרח ומיגר אגורי,
28 אימא לא, קא משמע לן: תנו רבנן, אחד הרוף אחר
29 חבירו להרגו, ואחר הזכר, ואחר נערה המאורסה,
30 ואחר חייבי מיתות בית דין, ואחר חייבי פירות,
31 מצילין אותן בנפשן. אלמנה לכהן גדול, גרושה
32 וחקלוצה לכהן הדיוט, אין מצילין אותן בנפשן. נעברה
33 בה עבירה, אין מצילין אותה בנפשו. יש לה מושיע,
34 אין מצילין אותה בנפשו. רבי יהודה אומר, אף
35 האומרת הניחו לו, שלא יהרגנה. מנא הני מילי, אמר
36 קרא 'ולנערה לא תעשה דבר, אין לנערה חטא מות',
37 'נער', זה זכור. 'נערה', זו נערה המאורסה. 'חטא',
38 אלו חייבי פירות. 'מות', אלו חייבי מיתות בית דין.
39 כל הני, למה לי. צריכי, דאי כתב רחמנא 'נער', משום
40 דלאו אורחיה. אבל נערה דאורחה, אימא לא. ואי
41 כתב רחמנא 'נערה', משום דקא פגים לה. אבל נער
42 דלא קא פגים ליה, אימא לא. ואי כתב רחמנא הני,
43 משום

1 **משום** דהאי לא אורחיה חאי קא פנים לה. לאו פירכא גמורה היא דאיכא למימר
2 אידיך ויזכי וכי האי גוונא בפרק כיצד צולין (פסחים דף עז. ושם) גבי תמיד
3 ופסח דרדו שבת וטומאה ולא יליף מנייהו שאר קרבנות צבור: **חד** למעוטי עובד ע"ז
4 וחד כו'. אי לא כתיב אלא חד הוה מוקמינן ליה למעוטי בהמה ושבת ותימה דבהמה

5 ושבת היכי ממעט מחד וטפי היה נראה לומר
6 דמחד ממעט ע"ז ושבת וא"ת ולמה לי קרא
7 למעוטי שבת אלא מצינו קא גופיה קא מחלל שבת
8 דחובל בחבירו ואיך יחלל שבת להציל חבירו
9 מחלול שבת דאין זה מקלקל בחבורה דאיכא
10 דמיני גברא כיון דמחייב מיתה דספרין באחד
11 רזיני ממונות (לעיל דף לה. ושם) ו"ל דמ"מ ס"ד
12 דגזירת הכתוב כרבי אלעזר בר"ש: **חילול**
13 חילול מע"ז. כל בני דלקמן בפרק הגשרפין דף
14 פג. דכתיב בהו חילול לא גמרינן מע"ז אלא
15 שבת דשבת וע"ז כתיב בהו חילול במקום מיתה:
16 **ממונא** לא משלם עד גמר ביאה. פי'
17 בקונטרס שהוא מוציא בתולה
18 וקשה דבלא השטר בתוליה נמי משלם קנס
19 כדאמר בפ"ק דקדושין (דף ט) באו עליה עשרה
20 בני אדם ועדיין היא בתולה רבי אומר הראשון
21 בסקילה וכולן בתנא ואמרינן מודה רבי לענין
22 קנס דכולהו משלמי ובפרק הבא על יבמות
23 (יבמות דף טז. ושם) מוקמינן ולו תהיה לאשה
24 באשה הראיה לו פרט לאלמנה לכוון גדול
25 בבא עליה שלא כדרכה אלא הכא היינו טעמא
26 דלא משלם אתחילת ביאה משום דקם ליה
27 בדרכה מנייה הלכך לא משלם הכא עד גמר
28 ביאה אבל בעלמא משלם קנס משעת העראה
29 וי"מ דלא אתרביא העראה כגמר ביאה (ואלא)
30 לענין עריות וחיובי לאוין ועשה ויבמה ואשה
31 לבעלה בפ' הבא על יבמות (שם ד' נה.) אבל
32 לענין קנס לא אתרביא וא"ת על כרחיך למ"ד
33 העראה זו הכנסת העטרה אי אהעראה לא
34 מייחזקת היא כגמר ביאה לאו בתולה היא הא לאו
35 פירכא היא דאהכי חיוב רחמנא תדע מדלא
36 יליפנין העראה מנערה המאורסה דאי אהעראה
37 פטור בגמ' ביאה היכי מייחזקת הא לאו בתולה
38 היא אלא בחיוב חיוב רחמנא ומיהו בירושלמי
39 דכתובות משמע דאהעראה משלם קנס
40 דאמרינן הערו בה עשרה ועדיין היא בתולה
41 כולדה משלמין קנס:

42 **במניחתו** שלא יתעורר רבי יהודה היא. לא
43 לגמרי כותיה דהא קתני עשרה
44 אין קטנה לא ולרבי יהודה אפילו קטנה כדמוכח
45 בפרק אלו נערות (כתובות כט. ושם).

46 **במפוחה** ודבריה הכל. תימה היכי מוקמי'
47 במפוחה הא קתני סיפא אשת
48 אחיו דיש לה קנס ועל כרחיך בנתארסה

49 ונתגרשה דאי בערה תתחייב חיובי מיתות פטורין בדתנן התם ונערה שנתארסה ונתגרשה
50 קנסה לעצמה כדקתני ר' עקיבא בסיפא ואי במפוחה הרי מחלה כדמוכח בפ' אלו נערות
51 (שם ד' לב.) דמוקי מתני' דאלו הן הלוקין בתימנה ומפוחה וכ"ת דאתיא כרבי עקיבא
52 דברייתא דאמר נערה שנתארסה ונתגרשה יש לה קנס וקנסה לאביה הא קתני סיפא
53 הבא על בתו פטור משום דמתחייב בנפשו ובנתארסה ונתגרשה איירי ואי דאב תיפוק
54 ליה דאפילו בא עליה אחר קנסה לאביה ואין לומר דאיצטריך היכא דלא הסיפקה
55 לעמוד בדין עד שבגרה דמה עמידה בדין שייך בדבר שהוא שלו ונראה לפרש דלעולם
56 לעצמה ואפילו במפוחה מייחזקת אי אמרה בשעה שבא עליה שינה מוחלת הקנס מיהו
57 בירושלמי פריך לה ומשני כגון שלא הסיפקה לעמוד בדין עד שמת האב אבל יש להזכיר
58 דעל כרחיך מתניתין לא מותקומא ר' עקיבא דברייתא דהא רב פפא אית ליה התם באלו נערות (ד' לה) חידוש הוא שחידשה תורה בקנס כו' והי"ש קאמר התם (ד' לה) דמאן
59 דאית ליה חידוש כו' על כרחיך סבר לה כרבי עקיבא דמתני' ובירושלמי בפרק אלו נערות אמנתיתן דיתומה שנתארסה ונתגרשה איכא פלוגתא דאמוראי דאיכא למאן דאמר המפתח
60 פטור כבשת ופגם אבל קנס אינה יכולה למחול ואיכא לאוקמי רב פפא דהכא כי ההוא ומאן דאמר התם פטור מן הכל סבר כאיך שניגיא דהכא:

1 **משום דהאי לאו אורחיה הוא, והא קא פנים לה. אבל**
2 **שאר עריות, דאורחיהו ולא נפיש פיגמיהו, אימא**
3 **לא, פתב רחמנא 'חטא'. ואי פתב רחמנא 'חטא', הוה**
4 **אמינא, אפילו חיבי לאוין, פתב רחמנא 'מותר'. ואי**
5 **פתב רחמנא 'מותר', הוה אמינא, חיבי מיתות בית דין,**
6 **אין. חיבי פירות, לא. פתב רחמנא 'חטא'. ולכתוב**
7 **רחמנא 'חטא מותר', ולא פעי 'נער' ו'נערה'. אין, הכי**
8 **נמי. ואלא 'נער' ו'נערה', חד למעוטי עובד עבודת**
9 **פוכבים, וחד למעוטי בהמה ושבת. ודרכי שמעון בן**
10 **יוחי, דאמר עובד עבודת פוכבים ניתן להצילו בנפשו,**
11 **למה לי. חד למעוטי בהמה, וחד למעוטי שבת.**
12 **סקלקא דעתך אמינא, תיתי שבת מ'חילול' 'חילול'**
13 **מעבודת פוכבים. ולרבי אלעזר ברבי שמעון, דאמר**
14 **מחלל את השבת ניתן להצילו בנפשו, דאתיא שבת**
15 **מ'חילול' 'חילול' מעבודת פוכבים, מאי איפא למימר.**
16 **חד מעוטי למעוטי בהמה, ואודך, אידי דכתב רחמנא**
17 **נער, פתב נמי נערה: רבי יהודה אומר, אף האומרת**
18 **הניחו לו שלא יתעורר: במאי קמיפלגי, אמר רבא,**
19 **במקפדת על פיגמה ומניחתו שלא יתעורר. רבנן**
20 **סברי, אפיגמה קפיד רחמנא, ודרי מקפדת על פיגמה.**
21 **ורבי יהודה, האי דאמר רחמנא קטליה, משום**
22 **דמסרה נפשה לקטלא. הא, לא מסרה נפשה לקטלא.**
23 **אמר ליה רב פפא לאבני, אלמנה לכהן גדול, נמי**
24 **קא פנים לה. אמר ליה, אפיגמה רבה, קפיד רחמנא.**
25 **אפיגמה זוטא, לא קפיד רחמנא: 'חטא' אלו חיבי**
26 **פירות: ורמינהו, 'אלו נערות שיש להן קנס, הפא**
27 **על אחותו. אמרוהו רבנן קמיה דרב חסדא, משעת**
28 **העראה דפגמה, איפטר ליה מקטלא. ממונא לא**
29 **משלם, עד גמר ביאה. הניחא למאן דאמר, העראה**
30 **זו נשקה. אלא למאן דאמר, העראה זו הכנסת**
31 **עטרה, מאי איפא למימר. אלא אמר רב חסדא, כגון**
32 **שבא עליה שלא כדרכה, וחור וכא עליה כדרכה.**
33 **רבא אמר, במניחתו שלא יתעורר, ורבי יהודה היא.**

רב

1 דאורחיהו. ובעילות: ולא נפיש פגמיהו. בארוסה שחביבה ועלת חן על הארוס
2 ועכשיו מתגנה עליו אבל שאר עריות פנויות בתולות לא מפגמי כולי האי וכן
3 נשואות בעולות לא מפגמי כולי האי כמו ארוסה: וכתב **חטא מותר**. דאתרבו לה
4 כריתות ומיתות ב"ד ולא בעי נער ונערה שהיר חן בכללי חד למעוטי עבודה זרה.
5 דסד"א תיתי בק"ז כדלקמן: וחד למעוטי
6 בהמה. משום דלמי לעריות ושבת כד
7 נקטיה ואגב גררא אידי דתנן במתני' מיהו
8 קרא לא בעי למעוטי דכיון דאמעטא
9 עבודה זרה מוזיבא תיתי שבת הא לא סלקא
10 דעתין לאתויי אלא בחילול חילול מעבודה
11 זרה כדלקמן דרבי שמעון לקמן הוא (דף
12 ע"ז): אידי דכתב נער. להביא את החור
13 כתב נערה כלומר כפשטיה דקרא דעל
14 כרחיה נערה קרינא ביה דהא נערה
15 משתעי ולנערה לא תעשה דבר: במקפדת
16 על פגמה. דאי בשאינה מקפדת לא קאמרי
17 רבנן למקטליה משום עבירה דלא חמיר
18 מעבודה זרה ושב: **אפגמה קפיד רחמנא**.
19 מדלא כתיב בהאי קרא אלא מידי דפגמה
20 שמע מינה אפגמה קפיד: דסברה נפשה
21 לקטלא. שיש צוננות שמוסרין עצמן למות
22 שיהרגה ולא תבעל לו ואמרה תורה הציל
23 עמא דמנו: הא קא פנים לה. ואי טעמא
24 דקרא משום פגמה היא אמאי אמעיטו
25 חיבי לאוין ואדרבנן קא פריך דאמרי טעמא
26 משום פגמה הוא: **אפגמה רבה**. כגון עריות
27 דכריתות שחן חמורות והויא חרפתה מרובה
28 שהולד ממור ונעשית זונה בבעלתה אבל
29 כזן גדול באלמנה אינה נעשית זונה אלא
30 חלה: **הבא על אחותו**. כלומר אפילו בא
31 על אחותו דלא קרינא בה ולו תהיה לאשה
32 אפילו הכי קרינא בה ונתן האיש השוכב
33 עמה דאתרבי מקראי בכתובות (דף כט.)
34 ואע"ז דחיוב כרת לא מפטר משתולמין ואי
35 ניתן להצילה בנפשו אמאי משלם הרי מיתה
36 ותשלומין יש כאן ואע"ז דלא אקטול פטור
37 מתשלומין כדקיימא לן (שם ד' לה.) בכל
38 חיבי מיתות בית דין שוגגין דנפקא לן
39 מדתניא דבי חוקיה מה מכה בהמה לא
40 חלקת בה כו' אף מכה אדם לא תחלוט בו
41 וכו': משעת העראה. קרי ליה נבעלה
42 ואפגימה במקצת ושוב אין מצילין אותה
43 מגמר ביאה בנפשו וקנסא לא מייחזבי אלא
44 משום גמר ביאה שהוא מוציא בתולי' והאי
45 גמר ביאה לאו דווקא ביאת המירוק שהיא
46 מוריע דקרא אבתולים קפיד דכתיב (דברים
47 כב) נערה בתולה אשר לא אורסה אלא גמר
48 ביאה דהכא הכנסת עטרה היא: הניחא
49 למאן דאמר. ביבמות (ד' נה) העראה דהויא כבעילה היינו נשיקת אבר איכא
50 לאוקומה דפגימה היא דמיקרי בעולה ועדיין בתוליה לא יצאו לאיחויבהי קנסא
51 דחמשי: **אלא למאן דאמר העראה**. ששעה הכתוב בכל התורה (כבעילה) זו
52 הכנסת עטרה וגמר ביאה כגון דשפחה חרופה דכתיב בה שכתב ורע (ויקרא יט)
53 היינו ביאת המירוק אין כאן הערא' פגם בלא הוצאת בתולים ונמצאו מיתה דניתן
54 להציל ותשלומין באין כאחד: **שבא עליה**. הוא או אחר כבר שלא כדרכה חזר
55 ובא עליה כדרכה דלא ניתן בביאה זו להצילה בנפשו שכבר נפגמה: ר"י היא.
56 דאמר לא ניתן להצילו בנפשו:

רב

1 דאית ליה חידוש כו' על כרחיך סבר לה כרבי עקיבא דמתני' ובירושלמי בפרק אלו נערות אמנתיתן דיתומה שנתארסה ונתגרשה איכא פלוגתא דאמוראי דאיכא למאן דאמר המפתח
2 פטור כבשת ופגם אבל קנס אינה יכולה למחול ואיכא לאוקמי רב פפא דהכא כי ההוא ומאן דאמר התם פטור מן הכל סבר כאיך שניגיא דהכא:

שלא

49 דְּקָאָמֵר רְחֵמָנָא קְמָלִיהּ - מזה שאמרה התורה להורגו הוא מְשׁוּם
 50 דְּמִסְרָה נְפִשָּׁה לְקַמְלָא - שחששה התורה שהנערה תעמוד על
 51 נפשה שלא יבעלנה, ותמסור עצמה למות על כך, והתירה
 52 להקדים ולהרגו על מנת שלא יהרגנה, וְהָא - ונערה זו, הרי לא
 53 מְסָרָה נְפִשָּׁה לְקַמְלָא, וכיון שאומרת שאין בכונתה למסור את
 54 נפשה, לפיכך אין היתר להצילה בנפשו.
 55 רב פפא מקשה על שיטת רבנן: אָמַר לִיהּ רַב פָּפָא לְאַבְי, אֲלֵמְנָה
 56 לְבִתְהּ גְדוּל, נְמִי קָא פְּגִים לָהּ - גם נפגמת, שנעשית חללה בביאתה,
 57 ולא הותר להצילה בנפשו. אָמַר לִיהּ - השיב לו אביו, אֲפִינְמָה רַבָּה
 58 קְפִיד רְחֵמָנָא - על פגם גדול, כגון עריות החמורות שחיובם בכרת,
 59 והרפתם מרובה שולדה ממזר ונעשית זונה, הקפידה התורה עד
 60 כדי התרת דם הרודף, אֲפִינְמָה זִינָא, לא קְפִיד רְחֵמָנָא - אבל על
 61 פגם קטן, שאינה נעשית זונה אלא רק חללה לא הקפידה התורה,
 62 ולא התירה להרוג על כך את הרודף.
 63 דרשה הגמרא לעיל (ע"א), 'חָטְא' אִילוּ חֵיבִי בְּרִיתוֹת, שמצילין אותו
 64 בנפשם. וְרַמִּינְהוּ - וקשה על דין זה ממה ששנינו בכתובות (כט.)
 65 'אִילוּ נְעוּתָה שֵׁישׁ לְהֵן קָנָם, תָּבֵא עַל אַחֲוֵיהּ, ולכאורה הלא אחרות
 66 היא בחיוב כרת, ואם הותר להרוג את הרודף אחר חיובי בריתות,
 67 אם כן נמצא שבשעת רדיפתו לאונסה הוא מחויב מיתה, והדין
 68 הוא שלא מחייבים אדם במיתה ובתשלומים, ומדוע יש חיוב קנס
 69 באונס את אחרות.
 70 מתרצת הגמרא: אָמְרוּהּ רַבְּנָן קְמִיהּ דְּרַב חֲסִדָּא - אמרו חכמי
 71 השיבה בפני רב חסדא, מִשְׁעַת הַעֲרָאָה 'תחילת הביאה' דְּפִגְמָה -
 72 שאז היא נפגמת אִיפְסָר לִיהּ מְקַמְלָא - נפטרו מחיוב המיתה, כלומר
 73 ששוב אין רשות להורגו, כמו ששנינו בברייתא לעיל (ע"ב) שאחר
 74 שנעבדה בה עבירה אסור להורגו, ואילו מְטוּנָא לא מְשַׁלֵּם עַד גָּמַר
 75 בִּיָּאָה - חיוב הקנס אינו חל עד גמר הביאה, כשמשיר בתוליה,
 76 ואם כן נמצא שאין זה נחשב ששני החיובים באים עליו כאחד,
 77 ובאופן זה לא חל הכלל של 'קִים לִיהּ בְּדַרְבָּה מִינֵיהּ'.
 78 ממשכיבה הגמרא להתקשות: הִנֵּיחָא - תירוץ זה מובן לְמָאן דְּאָמַר
 79 הַעֲרָאָה זו נְשִׁיקָה - נשיקת האבר, שלכן מיד בתחילת הביאה
 80 נחשב שבא עליה ופגמה ויותר אין עליו חיוב מיתה, ואילו חיוב
 81 הקנס לא חל עד שעת הכנסת העטרה שאז משיר בתוליה, אֲלָא
 82 לְמָאן דְּאָמַר הַעֲרָאָה זו הַכְּנַסַת עַמְרָה, וקודם לכן עדיין לא נחשב
 83 שבא עליה ועדיין יש דין להורגו כדי שלא ימשך, מָאִי אִיבָא
 84 לְמִימַר - כיצד ינישב את הדין המבואר כאן שחיובי בריתות מותר
 85 להצילם בנפשם, עם המשנה בכתובות, הלא נמצא שמשיר
 86 בתוליה בשעה שמחויב מיתה, ויש לומר בו 'קִים לִיהּ בְּדַרְבָּה מִינֵיהּ'
 87 ולפטורו מקנס.
 88 מתרצת הגמרא: אֲלָא אָמַר רַב חֲסִדָּא, בְּמִשְׁנָה בְּכַתּוּבֹת מְדוּבָר
 89 כְּגוֹן שָׂפָא עֲלֵיהּ קוּדָם לְכֹן שְׁלֵא כְּדָרְבָּה, ובכך נפגמה, ומעתה אין
 90 היתר להצילה בנפש הרודף, וְחֹזֵר וְכָא עֲלֵיהּ כְּדָרְבָּה, ועל ביאה זו
 91 מתחייב קנס לפי שעדיין היא בתולה.
 92 תירוץ נוסף: רַבָּא אָמַר, בְּמִשְׁנָה בְּכַתּוּבֹת מְדוּבָר כְּמִנִּיחָתוּ לְבוּעֵלָה,
 93 על מנת שְׁלֵא יִהְרַגְנָה, והמשנה שם כדעת רבי יהודה היא, הסובר
 94 לעיל (ע"ב) שבאומרת 'הניחו לו' אין מצילים אותה בנפשו, ולפיכך
 95 אין עליו חיוב מיתה ואפשר לחייבו בקנס.

1 הייתי אומר שדווקא בהם התירה התורה להציל בנפש, מְשׁוּם
 2 דְּהָא - זכר, לְאוּ אֲוָרְחִיהּ הוּא - אין דרכו בבעילה, וְהָא - נערה
 3 המאורסה, קָא פְּגִים לָהּ - פוגמה בבעילתה, אֲכַל שְׂאָר עֲרִיזוֹת,
 4 דְּאוּרְחִיָּהּ - שדרכן בבעילה ועומדות לכך, וְלֹא נְפִישׁ פְּיִנְמִיָּהוּ -
 5 ואין פגמן גדול כנערה המאורסה שחביבה על ארוסה ועתה
 6 מתגנה בכך, אִימָא לֹא, כְּתֵב רְחֵמָנָא 'חָטְא' לְלַמַּד עַל כָּל הָעֲרִיזוֹת.
 7 וְאִי כְּתֵב רְחֵמָנָא 'חָטְא' וְלֹא כְּתֵב 'מוֹת', הֵוּא אֲמִינָא - הייתי אומר
 8 שְׁאִפְּלוּ בְּעֲרִיזוֹת שְׁחָן מִחֵיבֵי לְאוּיָן, כגון אלמנה לכהן גדול, ייתן
 9 להציל בנפש, כְּתֵב רְחֵמָנָא 'מוֹת', לְלַמַּד שֶׁהֵיטֵר הוּא דוּקָא
 10 ב'חָטְא' שֵׁישׁ בּו שׁוּם מִיְתָה וְלֹא בְּחֵיבֵי לְאוּיָן. וְאִי כְּתֵב רְחֵמָנָא
 11 'מוֹת' וְלֹא כְּתֵב 'חָטְא', הֵוּא אֲמִינָא חֵיבֵי מִיְתָה בֵּית דִּין אִין, חֵיבֵי
 12 בְּרִיתוֹת לֹא, כְּתֵב רְחֵמָנָא 'חָטְא', לְלַמַּד גַּם עַל חֵיבֵי בְּרִיתוֹת.
 13 שואלת הגמרא: וְלְכַתּוּב רְחֵמָנָא - שתכתוב התורה רק 'חָטְא מוֹת'
 14 וְלֹא פְּעִי 'נַעַר' וְנַעֲרָה, כִּיּוֹן שֶׁמִּחָטְא מוֹת' יֵשׁ לְלַמּוֹד לְכָל חֵיבֵי
 15 בְּרִיתוֹת וּמִיְתוֹת בֵּית דִּין, וּבְכֻלָּם נַעַר הַמְּאֹרְסָה וּזְכִיר. אומרת
 16 הגמרא: אִין חֵבֵי נְמִי - אכן מ'חָטְא מוֹת' לומדים הכל, וְאֲלָא אִם
 17 כן, מזה נדרוש ממילת 'נַעַר' ומקריאתה 'נַעֲרָה', חַד לְמַעוּשֵׁי עוֹבְד
 18 עֲבוֹדָת פּוֹכְבִים - ייתור אחד נכתב כדי למעט שאין להציל בנפש
 19 את הרוצה לעבוד עבודה זרה, וְחַד לְמַעוּשֵׁי בְּהֵמָה - וייתור אחד
 20 שם למעט את הרודף אחר בהמה לרבעה, וְכֵן אֵת הַרוּצָה לְחַלֵּל
 21 שְׂבֵת שֶׁלֹא יִתֵּן לְהַצִּילֵם בְּנַפְשָׁם.
 22 ממשכיבה הגמרא ושואלת: שְׁמַעוּן בְּן יוֹחִי, דְּאָמַר (לְקַמְן ע"ד)
 23 עוֹבְד עֲבוֹדָת פּוֹכְבִים נִיתָן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ, אִם כֵּן לְמָה לִי שְׁנֵי
 24 מִיעוּטִים. משיבה הגמרא: חַד לְמַעוּשֵׁי בְּהֵמָה, וְחַד לְמַעוּשֵׁי שְׂבֵת,
 25 שְׁסַלְקָא דְּעֵתָהּ אֲמִינָא - יהיה עולה בדעתך לומר, תִּיתֵי שְׂבֵת
 26 מ'חֵלּוּל' 'חֵלּוּל' מְעוּבָד פּוֹכְבִים - שיש ללמוד את דין המחלל
 27 שבת בגזירה שוה מעובד עבודה זרה ממילת 'חֵלּוּל' הכתובה
 28 בנשים, שכשם שיש להרוג את ההולך לעבוד עבודת כוכבים
 29 לדעת רבי שמעון בר יוחאי, כך יש להרוג את ההולך לחלל את
 30 השבת, לְכֵן שֶׁמִּמַּעֲיָה לֵנו הַתּוֹרָה (במיעוט) שאין להצילו מחֵלּוּל
 31 שבת בנפשו.
 32 שואלת עוד הגמרא: וְלְרַבִּי אֱלֵעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, דְּאָמַר (לְקַמְן ע"ד)
 33 שְׁגַם הַמְּחַלֵּל אֵת הַשְּׂבֵת נִיתָן לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ, ומקורו לדין זה, הוא
 34 מְשׁוּם דְּהָתֵיבָא שְׂבֵת - שנלמדת שבת מ'חֵלּוּל' 'חֵלּוּל' מְעוּבָד
 35 פּוֹכְבִים, מָאִי אִיבָא לְמִימַר - איך נבאר את ייתור הפסוקים. משיבה
 36 הגמרא: חַד מִיעוּט לְמַעוּשֵׁי בְּהֵמָה, וְאִידֵךְ, אִידֵי דְּכְתֵב רְחֵמָנָא נַעַר
 37 כְּתֵב נְמִי נַעֲרָה - אגב שכתבה התורה 'נַעַר' למעט בהמה, הוצרכה
 38 גם למסורת שקוראים את זה 'נַעֲרָה', מְשׁוּם שֶׁהִפְרָשָׁה עוֹסֵקֵת
 39 בנערה, ולעולם ממעטים רק דבר אחד.
 40 שנינו בברייתא: רַבִּי יְהוּדָה אָמַר אֵף הָאוֹמְרָת הִנִּיחוּ לוֹ שְׁלֵא
 41 יִהְרַגְנָה, אין מצילים אותה בנפשו. מבררת הגמרא: פְּמָא קְמִיפְלְגִי
 42 - ביאה מקרה נחלקו רבנן ורבי יהודה, ומיה סברת מחלוקתם.
 43 משיבה הגמרא: אָמַר רַבָּא, מחלוקתם היא בְּאוֹפֵן שֶׁהִנַּעְרָה מְקַפְּדָת
 44 עַל פְּיָנְמָה ואינה מזנה עמו מרצונה, ובכל זאת מְנִיחָתוּ לַעֲשׂוֹת
 45 רְצוֹנוֹ, כְּדִי שְׁלֵא יִהְרַגְנָה, אִם יֵרָאָה שֶׁלֹא מְנִיחִים לוֹ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ.
 46 וסברת מחלוקתם היא, שרַבְּנָן כְּפָרִי, אֲפִינְמָה קְפִיד רְחֵמָנָא - הטעם
 47 שהותר להרוג את הרודף הוא מחמת פגם הנערה, וְהָרִי גַם זוֹ
 48 מְקַפְּדָת עַל פְּיָנְמָה, ויש להצילה בנפשו, וְרַבִּי יְהוּדָה סוֹבֵר, הָאִי

אין להסתפק בלימוד ופלפול בעניינים עמוקים בתורה, עד
 לרזין דרזין שבתורה - אלא העיקר הוא שדברים אלו יבואו
 לידי מעשה בפועל

משיחת י"ז שבט ה'תשד"מ

56 אומר בן נמצא אין לך כל אדם שמציל את חברו מיד הרודף, כלומר
 57 לא כל אדם ילך ויציל לפי שיש אדם שמתירא להפסיד ממנו
 58 ויפירוש מההצלה, אבל עכשיו שתקנו שפטור, כל אדם ילך
 59 להציל.
 60 שנינו במשנה: אבל הרודף אחר פהמה והמחלל את השבת והעובד
 61 עבודת כוכבים אין מצילין אותו בנפש. הגמרא מביאה תנאים
 62 החולקים על המשנה: תניא בברייתא, רבי שמעון בן יוחאי אומר,
 63 העובד עבודת כוכבים ניתן להצילו בנפשו. והמקור לכך, מקל
 64 וחומר, ומה הרוצה לעשות פנים בהריוט, כגון רודף אחר חברו
 65 להורגו, ניתן להצילו בנפשו, העושה פנים גבוה, שעובד עבודה זרה
 66 וכופר בעיקר, לא כל שכן.
 67 מקשה הגמרא: וכי עונשין מן הדין - הלא הכלל הוא שלא ניתן
 68 ללמוד מקל וחומר להטיל עונש על אדם. מתרצת הגמרא: קא
 69 סבר - רבי שמעון בר יוחאי חולק על כלל זה, וסובר שעונשין מן
 70 הדין, ועל כן חולק הוא על המשנה בדין רודף אחר עבודה זרה.
 71 תניא בברייתא נוספת, רבי אלעזר רבי שמעון חולק על המשנה
 72 ואומר, המחלל את השבת ניתן להצילו בנפשו. והמקור לדין זה,
 73 מפני שסבר לה פאהבה - כאביו רבי שמעון בר יוחאי דאמר עונשין
 74 מן הדין, ולכן יש להציל בעובד עבודה זרה, ואיתא שבת - ושבת
 75 נלמדת בגזירה שוה 'חילול' / 'חילול' מעבודת כוכבים.
 76 הגמרא דנה באלו עבירות חובה על האדם למסור עצמו למות, על
 77 שגמלא ולא להכשל בהן: אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי,
 78 נימנו ונמנו התנאים שהתאספו פעלית בית נתנה שבלוד, שכל
 79 עבירות שבתורה, אם אומרים לאדם עבד ואל תהרג - שאם לא
 80 תעבור נהרג אותך, עבד ואל תהרג, חוץ מעבודת כוכבים, ונילו
 81 עריות, ושפיכות דמים, שבהן יהרג ואל יעבור.
 82 מקשה הגמרא: ועבודת כוכבים לא - וכי בעבודת כוכבים אין הדין
 83 שיעבור ולא יהרג. והא תניא בברייתא אמר רבי שמעון, מנין
 84 שאם אמרו לו לאדם עבד עבודת כוכבים ואל תהרג, מנין שיעבוד
 85 ואל יהרג, תלמוד לומר בציווי על קיום המצוות (ויקרא יח ט) 'וחי
 86 בהם', ונדרש, ולא שומות בהם. יכול אפילו בפרהסיא - האם יעבור
 87 גם בפני רבים, תלמוד לומר (שם כב לב) 'ולא תחללו את שם קדשי
 88 ונקדשותי', שכאשר יש בעבירה משום חילול השם, דהיינו שהיא
 89 בפרהסיא, חייבים למסור נפש ולקדש את השם. ומבואר,
 90 שביצעא אין על האדם למסור נפש אפילו בעבודה זרה.
 91 מתרצת הגמרא: איתיה דאמור - החכמים שהתאספו בלוד סברו
 92 לענין עבודה זרה פרקי אליעזר, דתניא בברייתא, רבי אלעזר אומר,
 93 נאמר (דברים יח) 'ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכחך ובכל
 94 מאדך', שהוא ציווי שלא להמיר את עבודת ה' בעבודה זרה,
 95 ולכאורה, אם נאמר בכל נפשך, דהיינו שצריך למסור עצמו
 96 למיתה כדי לא לעבוד עבודה זרה, למה נאמר גם בכל מאדך
 97 שצריך למסור כל ממנו כדי לא לעבוד עבודה זרה, וכן קשה
 98 להיפר, שאם נאמר בכל מאדך, למה נאמר גם בכל נפשך, שהיה
 99 מן הראוי שתכתוב התורה את הדבר החביב יותר לאדם, והשני
 100 יהיה נלמד ממנו בקל וחומר, אלא טעם הוכרת שניהם היא, משום
 101 שאם יש לך אדם שניפו חביב עליו יותר ממנו, לך נאמר בכל
 102 נפשך, שימסור את הנפש ולא יעבוד עבודה זרה, ואם יש לך אדם
 103 שמנוני חביב עליו יותר ממנו, לך נאמר בכל מאדך, שיאבד
 104 ממנו ולא יעבוד עבודה זרה. נמצא שרבי אליעזר סובר שיש
 105 למסור את הנפש ולא לעבוד עבודת כוכבים, וכשיטתו סברו
 106 החכמים בבית נתנה בלוד.
 107 ולענין גילוי עריות ושפיכות דמים סברו חכמי בית נתנה פרקי,
 108 דתניא בברייתא, רבי אומר, נאמר בפרשת אונס נערה מאורסה
 109 (דברים כב כז) 'כי כאשר יקום איש על רעהו ויחצו נפש בן הדין הנה',
 110 ולכאורה קשה, וכי מה למדנו מרצח מעתה - לשם מה הביא

המשך בעמוד 11

1 תירוץ נוסף: רב פפא אמר, במשנה בכתובות מדובר בפאהבה -
 2 שמסכימה להיבעל, שיש לה קנס, אבל אין מצילים אותה בנפשו,
 3 ודברי הכל - ואין צורך להעמידה בדעת יחיד.
 4 תירוץ נוסף: אפי' אמר, אין צורך להעמיד במפתה, אלא מדובר
 5 באנוסה פאופן שיכול להציל פאהד מאבריו של הרודף, ורבי יוחנן
 6 בן שאול היא, האוסר במקרה כזה להרוג את הרודף, ולפיכך אין
 7 קים ליה בדרכה מיניה, דתניא בברייתא, רבי יוחנן בן שאול אומר,
 8 רודף שתיקה רודף אחר חברו להרוגו, ויכול להצילו פאהד מאבריו
 9 ולא הציל אלא הרגו, הרי המציל נהרג עליו - נהרג על הריגת
 10 הרודף, כדין רוצח.
 11 מבררת הגמרא: מאי מעמא דרבי יוחנן בן שאול משיבה הגמרא:
 12 דכתיב (שמות כב) 'וכי יצאו אנשים (הרוג) וגו' ונגפו אשה הרח
 13 ויצאו ולידיה עונש יענש פאשר ישית עליו בעל האשה, דהיינו,
 14 אם פגע אחד מהם באשה מעוברת והפיל ולדותיה, חייב לשלם
 15 לבעלה את דמי הולדות, ואמר רבי אלעזר, במצות שפמיתה הנתב
 16 מדבר - שמדובר כשרצה המכה להרוג את חברו, דכתיב בפסוק
 17 הבא 'ואם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש' - שאם מתה האשה
 18 נהרג על רציחתה, ואם לא היה מתכוין להריגה כלשהי אלא הכל
 19 היה בשגגה, לא היה נהרג על הריגת האשה. חזרת הגמרא
 20 להוכיח את דינו של רבי יוחנן בן שאול: ואפילו הכי - שכוונתו
 21 היתה להרוג אומר דתניא 'לא יהיה אסון עניש יענש בממונו, אי
 22 אמרת בשלמא - מזה הדבר אם נאמר שכאשר יכול להציל פאהד
 23 מאבריו לא ניתן להצילו בנפשו, היינו דמשפחת לה דיענש - ניתן
 24 למצוא אופן שיתחייב לשלם דמי ולדות אף שהתכוין ורודף אחר
 25 חברו להורגו, כגון שיכול להציל פאהד מאבריו, אלא אי אמרת -
 26 אבל אם תאמר שכאשר יכול להציל פאהד מאבריו נמי ניתן
 27 להצילו בנפשו, וגם במקרה כזה דינו כחייב מיתה, היכי משפחת לה
 28 דיענש - איך אפשר למצוא אופן שיתחייב הרודף בדמי ולדות,
 29 והרי חייב מיתה הוא, וקים ליה בדרכה מיניה.
 30 דוחה הגמרא: דילמא שאני כאן - שמא כאן זה שונה משום
 31 דמיתה לזה ותשלומין לזה - שהמיתה מחמת חברו, והממון מחמת
 32 בעל האשה, ובאופן זה לא נאמר פטור קים ליה בדרכה מיניה,
 33 ואין הכרח להעמיד שלא היה לו דין רודף משום שהיה אפשר
 34 להציל באחד מאבריו.
 35 אומרת הגמרא שלא ניתן לחלק בן: לא שניא - אין חילוק אם
 36 המיתה והתשלומין לאחד או לשנים, ובכל אופן יש את הפטור של
 37 קים ליה בדרכה מיניה. וראיה לכך, דאמר רבא, רודף שתיקה רודף
 38 אחר חברו, ושית את הכלים, בין של נדרף ובין של כל אדם, פטור
 39 על הכלים, מאי מעמא, מפני שמתחייב בנפשו הוא - שבשעת
 40 רדיפתו היה מותר להורגו, ואי אפשר לחייבו ממון באותה שעה
 41 משום קים ליה בדרכה מיניה. והלא שם המיתה מחמת הנדרף,
 42 והממון מחמת בעל הכלי, ומוכח שדין קים ליה בדרכה מיניה
 43 נאמר גם במיתה לזה ותשלומין לזה, ושוב ניתן להוכיח כשיטת
 44 רבי יוחנן בן שאול מחיוב דמי הולדות שמתחייב הנוגף.
 45 מביאה הגמרא את המשך דבריו של רבא: ונדרף ששיפר תוך כדי
 46 בריחה את הכלים של הרודף פטור, ואם שירב את כליו של כל
 47 אדם חייב. מבאר רבא: של רודף פטור, משום שלא יהא ממנו של
 48 הרודף חביב עליו מנופו, ואם הותר לנדרף לפגוע בגופו של הרודף
 49 כדי להציל עצמו, כל שכן שמתור לפגוע בממונו לצורך ההצלה,
 50 והרי כאן שברם תוך כדי שברח להציל עצמו, אבל של כל אדם
 51 חייב, מפני שמציל עצמו כממון חברו, והעושה כן חייב לשלם.
 52 ממשך רבא בדין נוסף: ורודף שתיקה רודף אחר רודף על מנת
 53 להצילו - להציל את הנדרף מידו, ושיפר את הכלים, בין של רודף,
 54 בין של נדרף, בין של כל אדם, פטור. ודלכה זה, שבכליו של כל
 55 אדם פטור, לא מן הדין היא, אלא מתקנת חכמים, שאם אי אית

1 רב פפא אמר. הא דקתני אחותו יש לה קנס במפותה קאמר דבת קנסא נמי היא ולהצילה לא ניתן דהא אינה מקפדת: אבי אמר. לעולם באנוסה ובגון דיכול המציל
2 להציל באחד מאביו שר זה שלא ניתן להורגו מעתה ור' יונתן בן שאול היא: ויכול. הנרדף או הרואהו להציל באחד מאביו ולא הציל אלא בנפשו נהרג עליו: במצות
3 שבמיתה. שהוא מתכוין להרוג את חבירו וזכה את האשה הכתוב מדבר: דכתיב ואם אסון יהיה. ואי לא מתכוין להרוג דשוגג הוא אמאי מקטיל אלא לאו ש"מ במתכוין
4 וסתם רוצח ניתן להצילו בנפשו כדאמרין לעיל זה רודף היה שהיה מתכוין ואפי' כתיב דאם לא יהיה אסון שאין כאן חיוב מיתה ענוש יענש דמי ולדות: אי אמרת

1 שלא יאה ממונו חביב עליו. דמניתן להצילו
2 בנפשו כל שכן דניתן בממונו
3 קסבר עונשין מן הדין. לא דמי לעונשין מן
4 הדין דאפילו בה אבי ורבא לקמן
5 בפי השטרשין (ר' עו). כדפרשישית בפרק ד' מיתות
6 (ר' נח. ד"ה השתא) הוא דאיצטריכא לעיל חד
7 למעוטי עבודה זרה היינו נמי למאן דאמר
8 עונשין ומי' אין עונשין הוה משני חד למעוטי
9 בהמה דדמי לעריות ואידך אידי דכתיב נער
10 כתיב נמי נערה:
אפילו

1 רב פפא אמר, במפותה ודברי הכל. אבי אמר, יכול
2 להציל באחד מאביו, ורבי יונתן בן שאול היא.
3 דתניא, רבי יונתן בן שאול אמר, רודף שהיה רודף
4 אחר חבירו להורגו, ויכול להצילו באחד מאביו
5 ולא הציל, נהרג עליו. מאי טעמא דרבי יונתן בן
6 שאול, דכתיב וְכִי יִצְוּ אֲנָשִׁים (חֲדָו) וגו', ואמר
7 רבי אלעזר, במצות שבמיתה, כתוב מדבר, דכתיב
8 'וְאִם אֲסוֹן יְהִי וְנִתְּתָה נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ'. ואפילו הכי
9 אָמַר רַחֲמָנָא 'לֹא יְהִי אֲסוֹן עֲנוּשׁ יַעֲנֶשׁ'. אי אמרת

1 בחג כגון שיכול הרואה להציל
2 אין כאן מיתה וענש: אלא אי אמרת וכו'.
3 אמאי יענש הא רודף הוא וניתן להציל
4 בנפשו: דילמא שאני הכא. להכי משלם
5 ואע"ג (דליכא) צד מיתה משום דמיתה לוח
6 ותשלומין לוח המיתה והתשלומין אינן באין
7 לו ע"י אדם אחד שהמיתה באה עליו בשביל
8 חבירו שהיה מריב עמו והתשלומין דבעל
9 האשה הן דאיניש דעלמא הוא הלכך לא
10 מיפטר מתשלומין דהאי: משום חיוב מיתה
11 דמיחייב אידיך: לא שניא. אם היה כאן חיוב
12 מיתה אין חילוק ההחייב תשלומין בין
13 שהמיתה באה עליו בשביל בעל התשלומין
14 בין שבאה עליו בשביל אחר פטור: מתחייב
15 בנפשו הוא. בריהוי' זו שהרי ניתן להציל
16 בנפשו ואע"ג דכלים הללו של שאר כל אדם
17 הן דמיתה לוח ותשלומין לוח פטור: ורודף
18 שותף רודף. אחר חבירו להורגו זה רודף
19 אחריו להצילו ושיבר את הכלים וכו': סבר
20 לה כאבות. בעבודה זרה דעונשין מן הדין
21 והדר ליף שבת בחלול חלול מעבודה זרה
22 מחלליה מות יומת (שמות לא) ומורעך לא
23 תתן להעביר למולך ולא תחלל (ויקרא יח)
24 נתת. שם האיש: יתבוך ואל יהרג. וחי בהם
25 ולא שימות בהם: חוץ מעבודה זרה וכו'.
26 לקמן ליף לה: בפרהסיא. לקמן מפרש כמה
27 פרהסיא: לא תחללו. בפרהסיא איכא חלול
28 השם וצריך לקדש את השם והוה ונקדשתי
29 שמתא נפש על אהבת יוצרו: ואהבת את
30 ה' אלהיך. משמע שלא תמירו בעבודה
31 זרה: לכך נאמר וכו'. כלומר תהא אהבתו
32 חביבה לך יותר מכל החביב לך: מה רוצח
33 יהרג ואל יעבור. ואם אמר לו הוי רוצח
34 והרוג את הנפש ואם לאו הריני הורגך יהרג
35 ואל יעבור: סברא הוא. שלא תהנה נפש
36 חבירו דאיכא תרתי אבוד נשמה ועבירה
37 מפני נפשו דליכא אלא חדא אבוד נשמה
38 והוא לא יעבור וכי אמר רחמנא לעבור על
39 המצות משום וחי בהם משום דיקרה בעיני
40 נשמה של ישראל והכא גבי רוצח כיון דטוף
41 סוף איכא איבוד נשמה למה יאה מותר
42 לעבור מי יודע שנפשו חביבה ליוצרו יותר
43 מנפש חבירו הלכך דבר המקום לא ניתן
44 לדחות: פרי דוראי. ארון עירי וגוי הוה: מאי
45 חיות דרמא דידך סומך טפי. מי יודע שיהא
46 דמך חביב ונאה ליוצרך יותר מדם חבירך
47 הלכך אין כאן לומר וחי בהם ולא שימות
48 בהם שלא התייר הכתוב אלא משום חביבות
49 נפש של ישראל להקב"ה וכאן שיש אבוד
50 נפש חבירו לא ניתן דבר המלך לדחות
51 שצוה על הרציחה: ואפילו מצוה קלה יהרג
52 ואל יעבור. שלא ירגילו הגוים להמרין את
53 הלכות לכהן:

בשלמא, יכול להציל באחד מאביו לא ניתן להצילו בנפשו, היינו דמשפחת לה דיענשו, בגון שיכול להציל באחד מאביו. אלא, אי אמרת יכול להציל באחד מאביו, נמי ניתן להצילו בנפשו, היכי משפחת לה דיענשו. דילמא, שאני הכא דמיתה לוח ותשלומין לוח. לא שנא, דאמר רבא, ורודף שהיה רודף אחר חבירו, ושיבר את הכלים, בין של נרדף ובין של כל אדם, פטור. מאי טעמא, מתחייב בנפשו הוא. ונרדף ששיבר את הכלים של רודף פטור, של כל אדם חייב. של רודף פטור, שלא יאה ממונו חביב עליו כגופו. של כל אדם חייב, שמציל עצמו בממונו חבירו. ורודף שהיה רודף אחר רודף להצילו, ושיבר את הכלים, בין של רודף, בין של כל אדם, פטור. ולא מן הדין, שאם אי אתה אומר בן, נמצא אין לך כל אדם שמציל את חבירו מיד הרודף: אבל הרודף אחר בהמה: תניא, רבי שמעון בן יוחאי אומר, העובד עבודת פוכבים ניתן להצילו בנפשו, מקל וחומר. ומה פגם הדיוט, ניתן להצילו בנפשו. פגם גבוה, לא כל שפן. וכי עונשין מן הדין? קא סבר עונשין מן הדין. תניא, רבי אלעזר ברבי שמעון אומר, המחלל את השבת ניתן להצילו בנפשו. סבר לה פאובה, דאמר עונשין מן הדין, ואתיא שבת ב'חילול' ו'חילול' מעבודת פוכבים. אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחזקדק, גימנו וגמרו בעליות בית נחזה בלוד, כל עבירות שפחותה, אם אומרין לאדם עבור ואל תהרג, יעבור ואל יהרג, חוץ מעבודת פוכבים, וגילוי עריות, ושפיכות דמים. ועבודת פוכבים לא? והא תניא, אמר רבי ישמעאל, מינון שאם אומר לו לאדם עבוד עבודת פוכבים ואל תהרג, מינון שיעבוד ואל יהרג, תלמוד לומר וחי בהם, ולא שימות בהם. יכול, אפילו בפרהסיא. תלמוד לומר ואל תחללו את שם קדשי ונקדשתי. אינהו דאמרו פרבי אלעזר, דתניא, רבי אלעזר אומר, 'ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאריך', אם נאמר בכל נפשך, למה נאמר בכל מאריך, ואם נאמר בכל מאריך, למה נאמר בכל נפשך. אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו, לכך נאמר בכל נפשך. ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו, לכך נאמר בכל מאריך. גילוי עריות ושפיכות דמים, פדרבי. דתניא, רבי אומר, 'פי פאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש בן הדבר הזה'. וכי מה למדנו מרוצח מעתה, הרי זה בא ללמד ונמצא למד. מקיש רוצח לנערה המאורסה, מה נערה המאורסה ניתן להצילו בנפשו, אף רוצח ניתן להצילו בנפשו. ומקיש נערה המאורסה לרוצח, מה רוצח יהרג ואל יעבור, אף נערה המאורסה תהרג ואל תעבור. רוצח גופיה, מנא לן. סברא הוא, דהווא דאתא לקמיה דרבא, ואמר ליה, אמר לי מרי דוראי, זיל קטליה לפלגיא. ואי לא, קטלינא לך. אמר ליה, לקטלוד ולא תיקטול, מי יימר דדמא דידך סומך מפי דילמא, דמא דהווא נברא סומך טפי. פי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן, לא שנו אלא שלא בשעת גזרת המלכות. אבל בשעת גזרת המלכות, אפילו מצוה קלה, יהרג ואל יעבור. פי אתא רבין אמר רבי יוחנן, אפילו שלא בשעת גזרת מלכות, לא אמרו אלא בצניעא, אבל בפרהסיא אפילו מצוה קלה, יהרג ואל יעבור. מאי, מצוה קלה. אמר רבא בר רב יצחק אמר רב,

אפילו

ערקתא

1 ערקתא דמסאנא. שרוך הנעל שאם דרך הגוים לקשר כך ודרך ישראל בענין
 2 אחר כגון שיש צד יהדות בדבר ודרך ישראל להיות צנועים אפילו שגוי זה שאין
 3 כאן מצוה אלא מנהג בעלמא יקדש את השם בפני חביריו ישראל והאי פרהסיא
 4 מדבר בישראל: איתא תוך תוך. דעשרה בעינן וכולוהו ישראל: להלן. במרגלים:
 5 והא אסתר פרהסיא הוא. ונבעלה לגוי ולא
 6 מסרה נפשה לקטלא: קרקע עולם היא.
 7 אינה עושה מעשה הוא עושה בה מעשה:
 8 הנאת עצמו. שאין הגוי מתכוין להעבירו
 9 מיראתו אלא להנאת עצמו מתכוין שאני
 10 ואין כאן חלול השם ליהרג על כך: הני
 11 קוואקי ודימוניקי. כלי נחשת שנותנין בהם
 12 גתלים גבוהין הן ועומדין לפני שלוחן ימים
 13 להתחמם כנגדן. היכי היבנין להו. יום חג
 14 היה לפרסיים שנותלין כומרים אור מכל בית
 15 ובית ומעמידין בבית עבודה וזה שלמה
 16 ומתחממין העם כנגדן ויהי נטולין אף מבית
 17 ישראל בעל כרחם היכי היבנין להו ולא
 18 מסרי נפשיהו אקדושת השם הלא חק
 19 עבודה וזה הוא: אלא. הואיל והגוי אינו
 20 מתכוין להעבירו אלא להנאת עצמו מתכוין
 21 שצריך לאותו חבלי אין כאן קדוש השם
 22 ליהרג עליו ואף על פי שהגוי אינו צריך לו
 23 אלא לחוק עבודה וזה הנאת עצמו הוא
 24 שצריך לאותו כלי ואינו אומר לי שאעבוד
 25 אני קטיל אספסתא. קצור עשב מאכל
 26 בהמה: לקטיל. האספסתא ולא לקטיליה הגוי
 27 דכיון דאינו מתכוין להעבירו אלא לצורכי
 28 עצמו אין כאן חלול השם: שדי לנהרא.
 29 להעבירו הוא מתכוין ואי פרהסיא הוא או
 30 שעת גורת המלכות לקטיליה ולא ליקטול
 31 אספסתא: בן נח מזהר על עבודה וזה
 32 כדאמר ב' מיתות (ד' נג.) ואם אמר עבור
 33 ואל תהרג מצוה היא לקדש את השם או
 34 לא: אבוזיהו. כל מידי דשיך בהו קדושת
 35 השם שייבא בהו דאם אומר לו לעבור על
 36 אותן מצות או יהרג ואם לא יקדש את השם
 37 יעבור עליהם הלכך האי נמי בכללן הוא:
 38 אבוזיהו. לוד אפרטנמיט ודוגמתו במנחות
 39 (דף עג.) עולה וכל אבוזיהו: ליברר
 40 עבודה וזה אמר לו לאלישע לדבר הזה יסלח לו לעבדך שאני אנוס בדבר שאורני
 41 נשען ע"י וכתבי ויאמר לו לך לשלום אלמא הודה לו

ואם

1 טעמא דקרקע עולם לענין דלא מיהיב' למסור עצמה משום עריות דהא מרוצח ילפינן ורוצח גופיה כי מייחב למסור עצמו המ' קודם שיהרג בידים אבל היבא דלא עבד מעשה
 2 כגון שמשליכין אותו על התיוק ומתעבד מסתברא שאין חייב למסור עצמו דמצי אמר אדרבה מאי חוית דדמוא דחבראי סומקי טפי דילמא דמא ידיי סומק טפי כיון דלא עבד
 3 מעשה ואי דקאמר אף נערה המאורסה תהרג ואל תעבור יהרג גרסין ואובעול קאי דעביר מעשה אבל הנערה עצמה שהיא קרקע עולם אין חייבת למסור עצמה ואי גרס תהרג יש
 4 לפרה דתהרג הולתש בחו והתם פריך על מה שכתוב משבחה מנשים באהל תברך שרה רבקה לך ולאה דאמרין בפ' מי שאמר ואני בניו (ד' נג.) וגדולה עבדה לשמה למצוה
 5 הבא על יבמתו (יבמות ד' נג.) ואם רבא אין אנוס לערה שאין קישוי אלא לדעת דאם אומר לו שיהרגו או יניח שביאוהו על הערה וידע שאם יביאוהו אי אפשר שלא
 6 יתקשה לא מצינו למימר דלא עבד מעשה שהקישוי חשיב מעשה ואם היה כבר מקושה ועומד הגוים הביאוהו על הערה התם והאי יש אנוס ואין לו למסור עצמו הוא דפריך
 7 פרק מצות חליצה (שם ד' קג.) וב' נג.) גבי יעל הוא קא מתנהיא מעבירה ומשני שותבין של רשעים רעה היא אצל צדיקים דכשבא נחש על חיה הטיל בה זוהמא לא בני למימר דמהאי
 8 טעמא היה לה למסור עצמה א"פ שהיא קרקע עולם משום דהנאה חשיבא כמעשה כדיריש בפרק הגניחה (ביק ד' לב.) ונברתו הנפשות העושות דאי"ב בשמעתין נמי ה"ל לאקשוי
 9 גבי אסתר ועד נדראין הדברים שלא היתה אנוסה שהרי בורה היה ולא היה רשאי לאנסה ואורבה היה צריך שחטמניהו מן הרודפים כמו שמוכח הענין והיא שידלתו בדבריה עד
 10 שבב עליה להתיש בחו והתם פריך על מה שכתוב משבחה מנשים באהל תברך שרה רבקה לך ולאה דאמרין בפ' מי שאמר ואני בניו (ד' נג.) וב' נג.) גדולה עבדה לשמה למצוה
 11 שלא לשמה שהיו מתכוונות להנבות מבעליהן וחשיב לה שלא לשמה משום דנתנין מן המצוה ולא היו לשמה כל כך ומשיה' פריך דיעל נמי מיתהניא והשתא נחא שהכתוב משבחה
 12 דאם היתה אנוסה במה הכתוב משבחה וא"כ כשתרציית אסתר לאחשוורוש שאמרה כאשר אבדתי אבדתי למה לא גירשה מרדכי תחילה כדי שתהא מותרת לחזור לו דמחזיר
 13 גרשותו לא אסירה בנות בלא נישואין כדתנן בפ' דסוטה (ו' יח.) הכל מודים שאין מונגה עמה על על קודם שתתארס ולא על אודר שתתגרש שסתרי' לאחור ותטמאי' שאם הסתרי'
 14 ותטמאי' ואח"כ יחזירה ואל הכלל כל שתיבעל ולא תהא אסורה לו לא היה מתנה עמה וי"ל דלא היה רוצה לגרשה שהיה ירא פן יודע למלך. אספסתא ושבד לחיותא כול'
 15 הווא עובדא דשדיה יבמת (ו' קבא.) דאמר ליה גוי לשרא קטיל אספסתא ואי לא קטילנא לך כדקטילנא לפניא בר ישראל אדמייר ליה בשל לי קרייה בשבדא ושבדא ויבא כול'
 16 וקטילתי שמא לא היה בקי בהלכה דמן דרין לא היה לו למסור עצמו במקום הנאת עצמן על גוים: ב' נח מצוה יש קידוש השם. ואת' הוא וחי בהם בישראל כתיב ואפילו
 17 ישראל היה מחויב למסור עצמו אפילו בעינא אי לא דכתיב וחי בהם ויש לומר דילמא לא איצטריך וחי בהם אלא כי היכי דלא ינף שאר מצות מרוצח ונערה המאורסה דאפילו
 18 בעינא יהרג ואל יעבור לכ"ע:

ואם

1 אפילו לשנויי ערקתא דמסאנא. לבאורה משמע דמנעליהם משונן משל גוים כדאמר
 2 נמי בפרק הנוסע (ביק נט.) ושם) גבי אלעזר ועירא דהוה סיים מסאני אובמי
 3 וקאמר שהיה מתאבל על ירושלים וכך משמע במסכת תענית (דף כב.) גבי ההוא גברא
 4 דהוה מסיים מסאני אובמי ולא רמי חוטי וקשה דבסוף פ"ק דביצה (דף טו.) תנן אין
 5 משלחין מנעל לבן ברי"ט מפני שצריך ביצת
 6 הגיר להחזירו ומפרש ר"ת דדוקא רצונות
 7 המנעל היו משונות משל גוים דשל גוים
 8 שחורות ושל ישראל לבנות ומסאני אובמי
 9 דבכל דוכתי היינו רצונות שחורות אבל המנעל
 10 והאי היה שחור:

11 והא אסתר פרהסיא הואי. תימה דה"ל
 12 לאקשוי עריות הואי דרוצח ונערה
 13 המאורסה לכלוי עלמא יחדא ואל יעבור וכמו
 14 כן קשה בריש כתובות (דף ג.) ושם) דאמר
 15 דאיכא צנועות דמסרו נפשיהו ופרקי ולדירוש
 16 להו דאנוס שרי ומאי קושיא הא שפיר עבדן
 17 דמסרו נפשיהו משום גילוי עריות ותירץ ר"ת
 18 דאין חייבין מיתה על משום דרמנא
 19 אפקריה לזרעיה דגוי כדאמרין בפ' נושאין על
 20 האנוסה (יבמות צח.) דכתיב ורמת סוסים
 21 וזמתם ומתוך כך היה רוצח ר"ת להיתר בת
 22 ישראל שהמרה ובא עליה גוי ושוב נתגייר
 23 עמה לקיימה ביהדות דלא שייך למימר אחד
 24 לבעול בביאת גוי דהויא בביאת בהמה והקשה
 25 הריר יצחק ב"ר מרדכי ד"כ בביאת גוי נאסרה
 26 לבעול כדאמר'י התם דאיכא פרוצות בפ' האשה
 27 שנתארמלה (כתובות כו.) ושם) גבי האשה
 28 שנחבשה בידי גוי על ידי נפשות אסורה לבעלה
 29 ואמרין נמי במגילה (דף טו.) כאשר אבדתי
 30 מבית אבא כך אבדתי ממך אלמא לגבי בעלה
 31 לא חשיב' ביאת גוי בביאת בהמה וגם לכהונה
 32 נפסלת בביאתו א"ע"פ שבביאת בהמה אינה
 33 נפסלת דאין נזות לבהמה כדאמרין בפ' הבא
 34 על יבמתו (יבמות דף נט.) דזרעיה דגוי הוא
 35 דאפקריה רחמנא לענין חייס אבל ביאת דגוי
 36 לא אפקריה וכיון דנאסרה לבעול אסורה לבעול
 37 מונטמאה ונטמאה ואמרין נמי בסוטה בפרק
 38 ארוסה (ד' כו.) ושם) דגוי מקנין על ידו ופוסל
 39 בתרומה ופרקי פשיטא ונטסרה והיא נטמאה אמר רחמנא אחד לבעול ואחד לתרומה
 40 ומשני מהו דתימא כי אמר ונטסרה והיא נטמאה הני מילי גביא דברך ביאה אסירה ליה
 41 לאפקרי גוי דבלאו הכי אסירה ליה ק"ל אמר אפילו גוי יש שייך ונטמאה לאסור
 42 לבעול והוא הדין לבעול הוא דלא פריך חבא והא אסתר עריות הואי דקים ליה דמהני

1 ערקתא דמסאנא. וכתבה פרהסיא? אמר
 2 רבי יעקב, אמר רבי יוחנן, אין פרהסיא פחותה
 3 מעשרה בני אדם. פשיטא, ישראלים בעינן, דכתיב
 4 /ונקדשתי בתוך בני ישראל/. בעי רבי ירמיה, תשעה
 5 ישראל ונקרי אחד, מהו. תא שמע, דתני רב ינאי
 6 אהנה דרבי חייה פרא אבא, איתא /תוך/ /תוך/ כתיב
 7 הכא, /ונקדשתי בתוך בני ישראל/, וכתבי התם
 8 /הקדלו מתוך העדה הזאת/, מה להלן עשרה וכולוהו
 9 ישראל, אף כאן עשרה וכולוהו ישראל. והא, אסתר
 10 פרהסיא הואי. אמר אבוי, אסתר קרקע עולם היתה.
 11 רבא אמר, הנאת עצמן שאני, דאי לא תימא הכי,
 12 הני קוואקי ודימוניקי, היכי יהבינן להו. אלא הנאת
 13 עצמן שאני, הכא נמי הנאת עצמן שאני. ואודאי
 14 רבא למעמיה, דאמר רבא, עפ"ם דאמר ליה להאי
 15 ישראל, קטול אספסתא בשבתא, ושדי לחיותאי.
 16 ואי לא, קטילנא לך. לקטילי ולא לקטיליה. שדי
 17 לנהרא, לקטיליה ולא לקטול. מאי טעמא, לעבורי
 18 מילתא קא בעי. בעו מצינה מרבי אמי, בן נח מצוה
 19 על קדושת השם או אין מצוה על קדושת השם.
 20 אמר אבוי, תא שמע, שבע מצות נצטוו בני נח,
 21 ואם איתא, תמני הויין. אמר ליה רבא, אינהו וכל
 22 אבוזיהו. מאי הוי עליה, אמר רב אדא בר אבהו,
 23 אמרי בי רב, כתיב /לדבר הזה יסלח ה' לעבדך
 24 בבא אדני בית רמון להשתחות שמה והוא נשען
 25 על ידי והשתחותי/, וכתבי /ויאמר לו לך לשלום/,
 26 ואם

39 עֲצָמָן שְׂאֵנִי, הֲכֵא נָמִי - גַם כֵּאן לִגְבֵי אֶסְתֵּר, יֵשׁ לּוֹמֵר שְׂלֵא מִסְרָה
40 נִפְשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהֵנְאֵת עֲצָמָן שְׂאֵנִי.
41 מְבִיאָה הַגְּמָרָא שְׁבַמְקוּם נוֹסֵף חֵילֵק רַבָּא בְּכוּוּנַת הָאֲנָסִים: וְאוּדָא
42 רְבָא לְמַעֲמֵיהּ - וְרַבָּא הוֹלֵךְ בִּפְסָק זֶה לְשִׁיטְנוּ, דְּרָאֵר רְבָא, עֲבֹדִים
43 דְּרָאֵר לִיָּה לְהֵא יִשְׂרָאֵל קְטוּל אֶסְפֵּקְתָּא בְּשִׁבְתָּא וְשִׁדִּי לְחִיּוּתָאֵי -
44 קָצוּר שַׁחַת וְשִׁדְיָא מֵאֵכֵל בְּהַמְהוּ בִּשְׁבַת וְתַן לְפָנֵי בְּהַמּוּתִי, וְאֵי לֹא,
45 קְטוּלָנָא לָךְ - וְאֵם לֹא תַעֲשֶׂה כְּדַבְרֵי אַהֲרֹג אוֹתְךָ, לִיקְטוּל וְלֹא
46 לְקַטְלִיהּ - יִקְצוּר לֹא תַשַּׁחַת וְלֹא יִמְסוּר נִפְשׁוֹ לְהַרְגֵּ, כִּיּוֹן שְׁכוּוּנַת
47 הַגּוֹי רַק לְהַנְאֵת עֲצָמוֹ. אֲבָל אִם אִמְר לּוֹ הַגּוֹי, שְׁדִי לְנִהְרָא - קָצוּר
48 שַׁחַת וְהַשְׁלַךְ לְנַהֵר, דִּינּוּ שְׁלִיקְטוּלִיהּ וְלֹא לִיקְטוּל - יִמְסוּר נִפְשׁוֹ
49 לְהַרְגֵּ וְלֹא יִקְצוּר. טַאֵי מַעֲמָא - מַה הִטְעַם שְׁבִאֲפוֹן זֶה צָרִיךְ לְמִסוּר
50 נִפְשׁ, מִפְּנֵי שֶׁלְעֲבֹרֵי מִילְתָּא קָא בְּעֵי - כְּשִׁמְצוּוּהוּ לְהַשְׁלִיךְ לְנַהֵר,
51 מוּכַח שְׂאֵינּוּ מְבַקֵּשׁ כֵּן לְצוּרְכוֹ, אֲלֹא רַק כְּדִי לְהַעֲבִירוֹ עַל דַּתּוֹ.
52 מְבַרְרַת הַגְּמָרָא הָאֵם גַּם גּוֹי מְצוּוֹה לִיהַרְגֵּ וְלֹא לְעוֹבֵר: בְּעֵי מַיְנִיָּה
53 - שְׂאֵלוֹ בְּנֵי הַיְשִׁיבָה, מְרַבֵּי אַמֵּי, בְּןֵי גֵּה הַמְצוּוֹה שְׂלֵא לְעוֹבֵד
54 עֲבוּדָה זֶרָה וְכַמְבוּאֵר בְּבִרְיִיתָא לְעֵיל (ו). הָאֵם גַּם מְצוּוֹה עַל
55 קְדוּשַׁת הַשֵּׁם אוֹ אֵין מְצוּוֹה עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם - הָאֵם מְחֻיָּב בְּמִצְוַת
56 וְנִקְדַּשְׁתִּי, וְעֵלֵיו לְמִסוּר נִפְשׁ כְּשִׁמְכִרְיָחִים אוֹתוֹ לְעוֹבֵד עֲבוּדָה
57 זֶרָה בְּפִרְהֵסְיָא.
58 אִמְר אַבְיָי, תָּא שְׂמַע, שְׁנִינּוּ לְעֵיל (ו). שְׁבַע מְצוּוֹת נִצְטוּוּ בְּנֵי נַח, וְאֵם
59 אִתְּרָא - וְאֵם נְכוּן הַדְּבַר שֶׁבֵּן נַח צָרִיךְ לְמִסוּר אֶת הַנִּפְשׁ עַל קִידוּשׁ
60 ה', נִמְצָא שֶׁתְּמַנֵּי הַזֵּיוֹן - שִׁישׁ לוֹ שְׁמוֹנֵה מְצוּוֹת. אִמְר לִיָּה רְבָא
61 לְאַבְיָי, אֵין הוֹכַחָה מִכְּךָ שֶׁהַבְּרִייתָא נִקְטָה שְׁבַע, לְפִי שְׂאִפְשֵׁר
62 לְפָרֵשׁ שְׁכוּוּנַת הַלְאִינְהוּ וְכָל אֲבָרְיָהוּ - הֵם וְכֹל הַשֵּׁיכִים לְהֵם,
63 כְּלוֹמֵר שְׁבַע הַמְצוּוֹת בְּעֲצָמָן, וְגַם בְּכֹל הַדִּינִים הַנְלוּים עֲלֵיהֶן, וְדִין
64 יְהַרְגֵּ וְאֵל יַעֲבֹר' נּוֹעַד לְשִׁמּוֹר עַל קִיּוּם הַמְצוּוֹת, וְלִפְיֵךְ אֵין
65 הַחִיּוּב לְמִסוּר נִפְשׁ נִחְשָׁב כְּמִצְוָה נּוֹסֵפֵת אֲלֵא כְּחֵלֵק מִן הַמְצוּוֹת.
66 מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: מַאי הוּי עֲלָה - מַה הִיָּה בְּסוֹפוֹ שֶׁל סִפְק זֶה, וְכִיצַד
67 נִפְשׁוּ. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אִמְר רַב אֲדָא בְּרַ אֲהֵבָה, אִמְרֵי בִי רַב -
68 אִמְרוּ חֲכָמֵי הַיְשִׁיבָה, פְּתִיב - כְּתוּב בְּמַלְכִים ב' (ה יח), לִגְבֵי נַעֲמָן
69 שֶׁר צָבָא אֲרַם, שְׁנַעֲשֶׂה גֵר תּוֹשֵׁב, וּבִיקֵשׁ מֵאִלִּישַׁע שִׁיעֲתִיר עֲבֹרָה,
70 'לְדַבֵּר הָיָה יִסְלַח ה' לְעַבְדְּךָ כִּבְּא אֲדִינִי בֵּית רַמּוֹן לְהַשְׁתַּחֲוֹת שְׂמַיָּה
71 וְהוּא נִשְׁעָן עַל יְדֵי וְהַשְׁתַּחֲוִיתִי' - כִּאֲשֶׁר יִתְלוּהוּ אֵל אֲדוֹנּוֹ מֶלֶךְ אֲרַם
72 לְבֵית רַמּוֹן, שְׁהִיא עֲבֹדָה זֶרָה שְׁלוֹ, וְהַמֶּלֶךְ הִיָּה רִגִיל לְהַשְׁעָן עַל
73 יָד נַעֲמָן בְּהַשְׁתַּחֲוּוֹת, וּמִמִּילָא יִשְׁתַּחֲוֵי אֵף הוּא עַל כִּרְחוֹ, וּבִיקֵשׁ
74 שִׁיטְלַח לוֹ ה' עַל כֵּךְ, וּבִתְנִיב - וְתוֹשֵׁבֵת אִלִּישַׁע כְּתוּבָה בִּפְסוּק (שם)
75 ה' (ט) 'וַיֹּאמֶר לוֹ לָךְ לְשָׁלוֹם, הִרִי שְׂלֵא מַחָה בְּעַדוֹ מִלְּהַשְׁתַּחֲוּוֹת,

1 אֲפִילוֹ לְשִׁנּוּי עֲרֻקְתָּא דְּמִסְאֵנָא - לְשִׁנּוּת בְּשֵׁרוֹךְ הַנַּעֲל, כְּלוֹמֵר אִם
2 הַיְהוּדִים קוֹשְׁרִים אֶת הַנַּעֲל בְּאוֹפֵן אַחַר מְהַגּוּיִים, וְיֵשׁ בּוֹזֵה צַד
3 יְהוּדוֹת כְּגוֹן צִנְיָעוֹת, וְגוֹזְרִים עַל הַיְהוּדִים לַעֲשׂוֹת כְּדִרְךְ הַגּוּיִים, אֵף
4 שׂוֹה רַק מְנַהֵג, צָרִיךְ לְמִסוּר עַל כֵּךְ אֶת הַנִּפְשׁ כִּאֲשֶׁר זֶה בְּפִרְהֵסְיָא
5 אוֹ בִשְׁעַת הַשְּׂמֵד.
6 מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: וְכִפְּהָ אֲנִישִׁים נַחֲשָׁשִׁים כְּפִרְהֵסְיָא. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא:
7 אִמְר רַבִּי יַעֲקֹב אִמְר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין פְּרַהֲסְיָא פְּחוּתָה מְעַשְׂרָה בְּנֵי אֲדָם.
8 אִמְרַת הַגְּמָרָא: פְּשִׁימָא יִשְׂרָאֵלִים בְּעֵינָן - דִּין פְּשׁוּט הוּא שְׁפִרְהֵסְיָא
9 הוּא דוּקָא בְּפָנֵי יִשְׂרָאֵלִים, דְּכְתִיב (ויקרא כב לב) 'וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי
10 יִשְׂרָאֵל, הִרִי שְׁדִין קִידוּשׁ הַשֵּׁם הוּא רַק בְּפָנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אֲבָל בְּעֵי
11 רַבִּי יְרֵמְיָה - הַסְתַּפֵּק רַבִּי יְרֵמְיָה, תַּשְׁעָה יִשְׂרָאֵל וְנִכְרִי אֶחָד מֵהוּ,
12 הָאֵם גַּם בְּאוֹפֵן כּוֹזֵה נִחְשָׁב הַדְּבַר לְפִרְהֵסְיָא.
13 מוּכִיחָה הַגְּמָרָא: תָּא שְׂמַע, פְּתִיב רַבִּי יִנְאִי אֲפֹהֵי דְרַבִּי חֵיָּיא בְּרַ אֲבָא
14 - שְׁשֵׁנָה רַבִּי יִנְאִי אַחִיו שֶׁל רַבִּי חֵיָּיא בְּרַ אֲבָא, אֲתֵרָא - דִּין זֶה נִלְמַד
15 מְגִזְרָה שׂוֹה, בְּמִילִים 'תוֹךְ' 'תוֹךְ', כְּתִיב הֲכָא, בִּפְסוּק שְׁמַמְנוּ נִלְמַד
16 דִּין קִידוּשׁ ה' בְּפִרְהֵסְיָא (שם), 'וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְכְתִיב
17 הָתָם - שֵׁם, בְּפִרְשַׁת קִרְחַן (במדבר טו כא), שְׂאֵמֵר ה' לְמִשְׁה 'הַבְּדִלוּ
18 מִתּוֹךְ הַעֲדָה הַזֹּאת', וְיֵשׁ לְלַמּוּד מֵהַ לְתֵלְן בְּעַדָה' שְׁבִפְרַשַׁת קִרְחַן הִיָּו
19 עֲשִׂרָה אֲנִישִׁים, שְׂאֵין עַדָה פְּחוּתָה מְעַשְׂרָה, כְּפִי שְׁלַמְדָה הַמְשִׁנָּה
20 לְעֵיל (ב). מְפִרַשַׁת מְרַגְלִים, וְכֹלְהוּ יִשְׂרָאֵל - וְכֹל הַעַשְׂרָה הִיָּו
21 מִיִּשְׂרָאֵל, אֵף כָּאֵן בְּדִין פְּרַהֲסְיָא, עֲשִׂרָה וְכֹלְהוּ יִשְׂרָאֵל.
22 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא עַל דְּבִרֵי רַבִּין בִּשְׁם רַבִּי יוֹחָנָן, שְׂאֵמֵר שְׁבִפְרַהֲסְיָא
23 יֵשׁ דִּין יְהַרְגֵּ וְאֵל יַעֲבֹר: וְהָא אֲכַתֵּר - וְהִרִי כְּשִׁנְלַקְחָה אֶסְתֵּר לְבֵית
24 אַחְשׁוּרוּשׁ, פְּרַהֲסְיָא הוּאֵי - הִיָּה הַדְּבַר בְּפִרְהֵסְיָא, שְׁכֵל יְהוּדִי שׁוֹשֵׁן
25 יַדְעוּ שֶׁהוֹלְכַת לְשֵׁם כְּדִי לְהַבְעֵל לְאַחְשׁוּרוּשׁ שְׁהִיָּה גּוֹי, וְלֹא מִסְרָה
26 נִפְשָׁה לְמוֹת, וּמוּכַח שְׁפִרְהֵסְיָא אֵינָה סִיבָה לְמִסוּר נִפְשׁ.
27 מְתַרְצַת הַגְּמָרָא: אִמְר אַבְיָי, אֲכַתֵּר קִרְקַע עוֹלָם הִיָּתָה - אֶסְתֵּר
28 הִיָּתָה כְּקִרְקַע, שֶׁכֵּל עוֹשִׂים בַּה כְּרַצּוֹנָם הִיָּה אֵינָה עוֹשֶׂה כְּלוֹם,
29 שְׁכִיּוֹן שְׂאֵין אַשְׁהָ עוֹשֶׂה מְעַשֶׂה בְּעֵלֵיהָ, לְפִיכֵךְ אֵין בּוֹזֵה חֵילוֹל
30 הַשֵּׁם, וְלֹא הִיָּה עֲלֵיהָ לְמִסוּר נִפְשׁ. תִּירוּן נּוֹסֵף: רְבָא אִמְר,
31 שְׁכִשְׁהָאֲנָסִים עוֹשִׂים לְהַנְאֵת עֲצָמָן וְלֹא לְצוּרְךָ הַעֲבֹרָה עַל דַּת,
32 שְׂאֵנִי - הַדִּין שׁוֹנֵה, מְכִיּוֹן שְׂאֵין בּוֹזֵה חֵילוֹל הַשֵּׁם אֲפִילוֹ בְּפִרְהֵסְיָא,
33 וְאַחְשׁוּרוּשׁ לְהַנְאֵת עֲצָמוֹ הַתְּכוּיָן.
34 מוּכִיחָה רַבָּא שֶׁהַדִּין שְׂאֵמֵר נְכוּן: דְּאֵי לָא תִּמְאָה הָבִי - שְׂאֵם לֹא
35 תֵּאֲמַר כֵּן, הִנֵּי קְנוּאֲנִי וְדִימְנִינִי - אוֹתָם כְּלִי קִיבּוּל מְלֵאִים גַּחְלִים
36 הַמִּיּוֹעֵדִים לְחַמֵּם, שְׁהִיָּו לּוֹקְחִים הַגּוּיִים מִכֵּל בְּתֵי הַעִיר לְבֵית
37 עֲבוּדָה זֶרָה שְׁלַחַם בְּיּוֹם חָגֵם, הִכֵּי יִהְיֶינּוּ לָהּ - אֵיךְ אֲנוּ נּוֹתְנִים
38 אוֹתָם לְהֵם, הִרִי לְצוּרְךָ עֲבוּדָה זֶרָה הוּא, אֲפֵלָא עַל כִּרְחַךְ שֶׁהֵנְאֵת

אגרות קודש

[י"ז טבת, תשי"ח]

... לפלא שאינו מזכיר ע"ד התועדות יום הבהיר י"ט כסלו, והרי כיוון שהוא ראש השנה ללימוד החסידות ולדרכי החסידות, בודאי שההתעוררות מביאה גם להטבה והוספה בעניני תורה ומצות בכל ימות השנה, וכידוע דיוק ראש, ולא תחלה, שהראש כולל חיות כל אברי הגוף וממשיך חיות בהם, ז.א. בכל ימות השנה, ובטח ימלא בהזדמנות הבאה.

55 שאז היה דינה בסקילה, לאו - האם לא משום שהואיל ואישתני
 56 אישתני - שכיון שהשתנה גופה מנערות לבגרות, השתנתה גם
 57 מיתתה מסקילה לחנק, ולכן אין להמיתה בסקילה אלא במיתת
 58 חנק שחייבת בה עתה, וכל שכן חנקא - כאן, בבן נח שבירך את
 59 השם והתגייר, דאישתני לגמרי, כלומר שגם דינו השתנה וגם
 60 מיתתו השתנתה, שצריך היה לדונו במיתה שחייב בה עתה כלומר
 61 סקילה. אלא שלהורגו בסקילה אי אפשר, כיון שלא התחייב
 62 במיתה חמורה כזאת, ולכן פטור. דוחה הגמרא: האמר ליה רבי
 63 יוחנן לתנא - הרי אמר רבי יוחנן לאמורא ששנה לפניו את
 64 הברייתא, הני - עליך לגרוס בברייתא 'תידון בסקילה', כלומר אף
 65 שהשתנה גופה לא השתנתה מיתתה, והיא נידונית במיתת סקילה
 66 שהתחייבה בה כשעברה את העבירה, ואף בן נח שבירך את השם,
 67 אף שהשתנה דינו לא השתנתה מיתתו, ויש לדונו במיתת סייף
 68 שהתחייב בה כשעבר את העבירה.

משנה

69 המשנה מבארת מדוע בן סורר ומורה נידון בסקילה: בן סורר
 70 ומוזר מתחייב מיתה אף שלכאורה אין במעשיו בכדי להענישו
 71 במיתה, משום שהוא נידון על שם סופו - מחמת שבגדלותו יוסיף
 72 וירשיע עד שיתחייב מיתה, ועל כן אמרה התורה, מוטב שמוות
 73 בעודו זכאי, ואל ימשיך במעשיו עד שמוות כשהוא חייב מיתה
 74 מחמת חטאים חמורים יותר מאלו. ומוסיף התנא ומבאר, שפיתתן
 75 המוקדמת של רשעים היא הנאה להן, שבכך נמנע מהם להוסיף
 76 ולחטוא, והנאה היא לעולם, שהרי במיתתם שקטה כל הארץ,
 77 שאינם יכולים עוד להזיק לבני אדם. אבל מיתה לצדיקים, רע להן,
 78 שלאחר מיתתם אינם יכולים להוסיף זכויות לעצמם, וכן רע
 79 לעולם, שבחיייהם הגנו על הדור בזכויותיהם, והיו מוכיחים את
 80 הדורות להחזירם בתשובה, ולאחר מיתה אינם יכולים להמשיך
 81 ולזכות את הדור.

82 המשנה מביאה ענינים נוספים המתהפכים מרע לטוב בין רשעים
 83 וצדיקים: יין ושינה, לרשעים, הרי זה הנאה להן והנאה לעולם, שכל
 84 זמן שהם שותים יין וישנים אינם מוסיפים על חטאם, ואינם מוסיקים
 85 את שאר בני אדם. ואילו לצדיקים, רע להן היין והשינה, שמחמת
 86 העיסוק ביין ובשינה הם אינם עוסקים בתורה, ואינם מוסיפים
 87 זכויות לעצמם, ורע לעולם, שאינם יכולים לעסוק בתורה ולהגן
 88 על הדור, ועל ידי כך באה פורענות לעולם.

89 פיזור - מה שאין בני אדם מצויים עם חבריהם, לרשעים, הנאה להן,
 90 שאינם יכולים להתייעץ זה עם זה כיצד לעשות רע, והנאה לעולם,
 91 שבאופן זה אינם מסייעים זה לזה להרע לבריות, ואילו לצדיקים,
 92 רע להן הפיזור, שאינם יכולים להתייעץ זה עם זה איך להוסיף
 93 מעשים טובים, ואינם יכולים לסייע זה לזה במעשיהם הטובים,
 94 ורע לעולם, שאינם יכולים להתייעץ זה עם זה ולסייע זה לזה
 95 להוסיף על זכויותיהם ולהגן בכך על הדור.

96 פנים - בני אדם הנאספים יחד, לרשעים, הרי זה רע להן ורע לעולם,
 97 שכך הם מחזקים זה את זה להוסיף ולהרשיע, ולצדיקים, הכינוס
 98 הוא הנאה להן והנאה לעולם, שכך הם מתחזקים להוסיף טובה על
 99 טובתם.

100 שקט - כאשר בני אדם יושבים בשלוח ללא יסורים וטרדות,
 101 לרשעים, הרי זה רע להן ורע לעולם, שמתוך שלווהם הם פנויים
 102 לעסקיהם הרעים, ומוסיפים לחטוא ומוסיקים את הבריות,
 103 ולצדיקים, השקט הוא הנאה להן, שכך הם פנויים להוסיף לעסוק
 104 בתורה ובמצוות. והנאה לעולם, כיון שעל ידי הוספתם בלימוד
 105 התורה, הם מגינים על הדור מן הפורענות.

1 הברייתא בבא על נערה המאורסה, והא עשה בן בישאל דומיא
 2 דאשת חבירו קתני - הלא בברייתא כתובה הלכה נוספת, שאם
 3 עשה בן בישראל חייב, וכשם שבהלכה הראשונה כשבא על אשת
 4 חבירו, הכוונה לבעולת חבירו, שהרי בבן נח אין תפיסת קידושין,
 5 כך גם בהלכה השניה כשבא על אשת איש מישראל, הכוונה שבא
 6 על נשואה ולא על נערה המאורסה.

7 הגמרא מתרצת את הקושיא מהברייתא באופן אחר: אלא לעולם
 8 הברייתא עוסקת בבן נח שבא על אשת איש ישראל, ואף על פי
 9 כן אין שינוי במיתתו, ולכן חייב מיתה גם אחר שהתגייר, כיון
 10 שמיתה קלה במיתה המורה, מישך שייכא - המיתה החמורה
 11 כוללת את המיתה הקלה. כלומר, בן נח שבא על אשת איש
 12 ישראל דינו בסייף, ואילו היה בא על אשת איש לאחר שהתגייר,
 13 היה דינו בחנק שהיא מיתה קלה יותר מסייף, נמצא שהמיתה
 14 החמורה שהיא חייב בה בהיותו גוי כוללת את המיתה הקלה
 15 שחייב עתה, ואפשר לומר שבהיותו גוי היה ראוי גם למיתת חנק
 16 ואף למיתה חמורה מזו, ואין זה נחשב לשינוי במיתה, ולכן נהרג
 17 עתה בחנק שהיא מיתה קלה. אבל מברך את השם, שלאחר
 18 שהתגייר דינו במיתת סקילה החמורה, ובהיותו גוי היה דינו
 19 במיתת סייף הקלה, זה נחשב לשינוי במיתה ולכן פטור.

20 הגמרא מקשה על התירוץ משיטת רבי שמעון שנחלק על חכמים
 21 בסדר חומרתן של ארבע מיתות בית דין. לדעת חכמים הסדר
 22 מהקל לחמור הוא, חנק, סייף, שריפה וסקילה, ולדעת רבי שמעון
 23 הסדר הוא, סייף, חנק, סקילה שריפה. מקשה הגמרא: הניחא -
 24 תירוץ זה מיישב לשיטת רבנן דאמרי שסייף חמור מחנק, אלא לרבי
 25 שמעון דאמר שחנק חמור מסייף, מאי איכא למימר - כיצד יישוב
 26 את הברייתא שאמרה שהוא חייב, הלא בהיותו בן נח לא היה
 27 ראוי למיתת חנק החמורה, ונמצא שגוי שבא על אשת איש
 28 ישראל והתגייר, השתנתה מיתתו למיתה יותר חמורה. מתרצת
 29 הגמרא: רבי שמעון סבר לה בתנא דבי מנשה, דאמר שכל מיתה
 30 האמורה לבני נח אינה אלא חנק, נמצא שלא השתנתה כלל
 31 מיתתו, שהרי גם כשבא על אשת איש קודם שהתגייר היתה
 32 מיתתו בחנק, וגם עתה בהיותו ישראל אם יבא על אשת איש תהא
 33 מיתתו בחנק.

34 מקשה הגמרא: בשלמא - התירוץ להעמיד כתנא דבי מנשה נכון
 35 לגבי הבא על אשת איש, שמעיקרא - מתחילה קודם שהתגייר
 36 מיתתו בתנא, והשתא - וגם עתה אם יבא על אשת איש תהא
 37 מיתתו בתנא, אלא לגבי רוצח, כלומר בן נח שהרג את חבירו, הלא
 38 לפי תנא דבי מנשה מעיקרא - מתחילה קודם שהתגייר מיתתו
 39 בתנא, והשתא - עתה כשהוא ישראל אם היה הורג את חבירו
 40 היתה מיתתו בסייף, נמצא שהשתנתה מיתתו מודע חייב מיתה.
 41 מתרצת הגמרא: קלה פתמורה מישך שייכא - מיתת סייף הקלה
 42 ולשיטת רבי שמעון כוללה במיתת חנק החמורה, ונמצא שגם
 43 בהיותו גוי היה ראוי למיתת סייף, ולכן אין זה נחשב לשינוי
 44 במיתה.

45 הגמרא מביאה ראייה לרבי חנינא מברייתא העוסקת בזנות של
 46 אשה לאחר שהתארסה. הדין הוא, שנערה מאורסה שזנתה דינה
 47 בסקילה, ותקופת הנערות נמשכת ששה חדשים, לאחר מכן היא
 48 נקראת בוגרת, ואם זנתה בהיותה בוגרת דינה בחנק: לימא
 49 בשייכא ליה - האם נאמר שיש ראייה לדברי רבי חנינא ממה
 50 ששינוי בברייתא, נערה המאורסה שפרקה - זינתה, ואמר בך
 51 קודם העמדה בדין הסתיימו ששה חדשים של נערות, ופגרה -
 52 ונעשתה בוגרת, תידון פתנא, שהרי אם היתה מזנה עתה בהיותה
 53 בוגרת, היה דינה בחנק. מבררת הגמרא: בסקילה מאי מעמא לא -
 54 מדוע אין דנים אותה בסקילה, הלא הזנות נעשתה בהיותה נערה

52 באיסור הוצאה עבר רק לאחר מכן כשהוציא את הכיס לרשות
 53 הרבים, וכיון שהמעשה שיש בו חיוב מיתה נעשה לאחר שכבר
 54 התחייב בממון, אינו נפטר מחיוב הממון מחמת שיש לו גם חיוב
 55 מיתה. אבל אם לא הגביה את הכיס ברשות חבריו, אלא היה כְּנֶגְד
 56 וְיוֹצֵא – מושך את הכיס על גבי קרקע חבריו, וכשהגיע לפתח הניח
 57 יד אחת ברשות הרבים סמוך לקרקע, והביא את הכיס לתוכה,
 58 פְּטוּר מהשבת הכיס, שְׁהָרִי אִיסוּר גְּנֵבָה וְאִיסוּר סְקוּלָה פְּאִין בְּאָחֵר,
 59 כיון שידו נחשבת כחצירו וקונה את הכיס בהנחתה בתוך ידו,
 60 נמצא, שבאותה פעולה שהתחייב בה מיתה מחמת הוצאת הכיס
 61 לרשות הרבים, גם קנה את הכיס בנקין חצר, ולכן נפטר מחיוב
 62 הממון מחמת חיוב מיתה. וקשה מבריייתא זו על רבא הסובר שאין
 63 חיוב מיתה של הבא במחצרת פוטר מחיוב השבת הכלים שנטל.
 64 מתרצת הגמרא, וְהִלְכְתָּא – אפשר ליישב את שיטת רבא על ידי
 65 שנפרש את הבריייתא באופן דְּשִׁרְגָהּוּ פְּנִירָא – שהגנג השליך את
 66 הכיס לנהר ואיבדו שם, וכיון שהמעות אינם קיימים מודה רבא
 67 שאין חיוב תשלומים.
 68 הגמרא מביאה מעשה בענין מחלוקת רבא ורב: רבא, אִינְבּוּ לִיה
 69 דִּיכְרִי בְּמַחְתְּרָא – נגנבו ממנו אילים על ידי גנבים שבאו
 70 במחצרת. לאחר זמן, אֶהְרִיגְהוּ נְהִלָּה – החזירו לו הגנבים את
 71 האילים, וְלֹא קְבִלְיָהּוּ – וסירב רבא לקבל חזרה את האילים, וְאָמַר
 72 שהטעם לסירובו הוא משום שאמנם דעתו היא שאם הגניבה
 73 קיימת יש בה חיוב השבה ואף שבשעת הגניבה היה חיוב מיתה,
 74 מכל מקום הוֹאִיל וְנִפְקַּס פְּסוּמִיָּה דְרַב – כיון שרב הוציא מפיו ואמר,
 75 שחיוב המיתה מבטל את חיוב ההשבה, ולשיטתו הגנבים פטורים
 76 מהשבת האילים, לא רצה רבא להקל לעצמו משום כבודו של רב.
 77
 78 הגמרא מבררת באלו אופנים מותר להרוג גנג הבא במחצרת
 79 ובאיזה אופנים אסור: תְּנִי רַבְּנִי, נאמר לגבי דין גנג הבא במחצרת
 80 (שמות כב א'), אִם בְּמַחְתְּרָת יִצְא הַגֵּנֵב וְהָכָה וְמָת אִין לֹו דְמִיָּם, אִם
 81 וְרָחַ הַשְּׂמֵשׁ עָלָיו דְמִיָּם לֹו וְגו'. שואלת הבריייתא, מוּל לִשׁוֹן אִם
 82 וְרָחַ הַשְּׂמֵשׁ עָלָיו, וְכִי הַשְּׂמֵשׁ עָלָיו וְעַל הַגֵּנֵב בְּלֶגְד וְרָחַ, והלא
 83 על כל העולם היא זורחת. אֲלָא כוונת הפסוק ללמדנו שדווקא אִם
 84 בְּרִיר לָךְ הַדְּבָר בְּשִׁמְשׁ, שְׂאִין לֹו לַגֵּנֵב שְׁלֹם עִמָּךְ, ואם תעמוד כנגדו
 85 למנוע ממנו את הגניבה בודאי ינסה להורגך, באופן זה השכם
 86 אתה עליו וְהִרְגָהוּ קודם שיהרגך. וְאִם לֹאוּ – ואם אינך מכיר בגנג
 87 זה שבדאי בא על דעת שאם תעמוד כנגדו ינסה להורגך, באופן
 88 זה אֵל תִּהְרָגְהוּ. הרי שמשמעות לשון 'זרחה עליו השמש', היינו
 89 בירור שהגנג בא על עסקי נפשות.
 90 הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה: תְּנִיא אִידָךְ – בבריייתא
 91 אחרת, נאמר בפסוק (שם), אִם וְרָחַ הַשְּׂמֵשׁ עָלָיו דְמִיָּם לֹו, שואלת
 92 הבריייתא, וְכִי הַשְּׂמֵשׁ עָלָיו בְּלֶגְד וְרָחַ, והלא על כל העולם היא
 93 זורחת, אֲלָא כוונת הפסוק ללמדנו שדווקא אִם בְּרִיר לָךְ בְּשִׁמְשׁ
 94 שְׂיָשׁ לֹו וְלַגֵּנֵב זהו שְׁלֹם עִמָּךְ, ולא יהרוג אותך אף אם תקום כנגדו
 95 להציל את ממונו, באופן זה אֵל תִּהְרָגְהוּ, וְאִם לֹאוּ – אם אינך מכיר
 96 גנג זה שאין בדעתו להרגך, אלא ספק הדבר בעיניך, באופן זה
 97 השכם אתה עליו וְהִרְגָהוּ, שמא הוא רודף אחרך להרגך.
 98 מקשה הגמרא: קְשִׁיָּא סְתָמָא אֶסְתָּמָא – יש סתירה בין שתי
 99 בא על עסקי נפשות, לא הותר דמו, ואילו בבריייתא השניה מבואר
 100 שגם כשיש ספק אם הגנג בא על עסקי נפשות, הותר דמו. מתרצת
 101 הגמרא, לֹא קְשִׁיָּא,

1 אין לחיבו על מה שקנה את הכלים, כיון שבאותו זמן היה עליו
 2 חיוב מיתה, ואין חיוב ממון על מעשה שיש בו חיוב מיתה.
 3 אלא שדוחה רבא את דברי רב, וְלֹא הִיא – לא מסתבר להוכיח
 4 מחיוב אונסין של גנג, משום שיש לחלק בין חיוב אונסין לקנין.
 5 והיינו, כִּי אוֹקְמִינָא דְחִמְנָא בְּרִשׁוּתֵיהּ – מה שהתורה העמידה את
 6 הכלים ברשות הגנג, הוא רק לְעִנְיָן חיוב אונסין, אֲבָל לְעִנְיָן מִקְנָא
 7 – שיהיו הכלים קנויים לגנג (כדעת רב), בְּרִשׁוּתֵיהּ דְּמִרְיָהּוּ קִיָּמִי –
 8 עדיין הם עומדים ברשות בעליהם עד שעת ההשבה, או עד
 9 שיאבדו, ומשום כך יש בהם חיוב השבה אף אם הגניבה היתה על
 10 ידי מחצרת. ומביא רבא דין שממנו נלמד הטעם לחילוק זה, מִיָּד
 11 דְתָהּ אִשׁוּאֵל – כמו שמצינו לגבי השואל חפץ מחברו, שאף שלא
 12 קנה את החפץ אלא החפץ עדיין שייך למשאל, חייב אף על נזק
 13 שאירע לחפץ באונס, משום שאינו משלם לבעלים עבור הנאתו
 14 אלא 'כל הנאה שלו'. וכמו כן דינו של הגנג, שאף שלא קנה את
 15 החפץ, וכל זמן שהוא קיים עליו להשיבו, מכל מקום כיון שאינו
 16 נותן לבעלים תמורה עבור השימוש בחפץ הגנוב, הרי זה בגדר 'כל
 17 הנאה שלו', ולכן חייב אף באונסין.
 18 הגמרא מוכיחה ממשנתנו שאם הבא במחצרת נטל את הכלים,
 19 חייב להשיבם: תְּנִי בְּמִשְׁנֵינוּ, כֹּא בְּמַחְתְּרָת וְשִׁיבֵר בְּדַרְכוּ אֶת
 20 הַחֵבֵית, אִם יֵשׁ לֹו דְמִיָּם – במקרה שלא התירה התורה את דמו של
 21 גנג זה, וכגון אב הבא לגנוב מבית בנו, חֵיבֵי בְּתִשְׁלוּמֵי נִזְקוּ, אך אם
 22 אִין לֹו דְמִיָּם – במקרה שהותר דמו של הגנג, פְּטוּר מִתִּשְׁלוּמֵי נִזְקוּ,
 23 כיון שבזמן שהתחייב ממון היה מותר להורגו ומעשה שיש בו
 24 חיוב מיתה אין בו חיוב ממון. ומדייקת הגמרא, שְׂעָמָא דְשִׁיבֵר אֶת
 25 הכלים, שאז הדין הוא דְּכִי – שכאשר אִין לֹו דְמִיָּם, פְּטוּר מִתִּשְׁלוּ
 26 דְמֵי הכלים, הֵא – אבל אם לא שבר את הכלים אלא נָמַל אותם
 27 והם קיימים ברשותו, לֹא – אינו נפטר מחיוב השבה, ומוכח כשיטת
 28 רבא ולא כשיטת רב.
 29 דוחה הגמרא: יתכן שהוא הדין, דְּאִפִּילוּ אִם נָמַל את הכלים והם
 30 עדיין קיימים נְמִי – גם יהיה פטור, וכדברי רב. וְהָא דְקָא תְּנִי – ומה
 31 שנשנה במשנה 'שבר את החבית', היינו משום שהתנא כֹּא מְשַׁמַּע
 32 לֹו דְכִי יֵשׁ לֹו דְמִיָּם – שבמקרה שלא הותר דמו של הבא במחצרת,
 33 אִף עַל גַּב דְשִׁיבֵר אֶת החבית ולא נטלה. נְמִי – גם אז חֵיבֵי בְּתִשְׁלוּ
 34 הדמים.
 35 מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא שבאופן זה יש חיוב תשלומים, שהרי מִיָּד
 36 הוא את ממון חבריו, ובודאי לא לכך היתה כוונת התנא. מתרצת
 37 הגמרא: הֵא כֹּא מְשַׁמַּע לֹו, דְּאִפִּילוּ אִם שבר את הכלי שְׁלֹא בְּכוּנְהּ,
 38 חייב בתשלום דמיה.
 39 חוזרת הגמרא ומקשה: מֵאִי כֹּא מְשַׁמַּע לֹו, שְׂאָדָם מוּעַד לְעוֹלָם, והרי
 40 תְּנִינָא – כבר שנינו דין זה במקום אחר (ב"ק כו), אֲדָם מוּעַד לְעוֹלָם,
 41 בִּין אִם הוּקַּ בְּשׁוּנֵי, וְכִין בְּמִזִּיד, בִּין בְּאִוְנֵם, וְכִין בְּרִצּוֹן. אלא על
 42 כרחק יש לפרש שהמשנה פוטרת את הגנג רק כששבר את
 43 הכלים, וכדברי רבא. מסיקה הגמרא, קְשִׁיָּא – אכן לשון המשנה
 44 קשה לדברי רב.
 45 הגמרא מקשה על רבא הסובר שאם הבא במחצרת נטל את
 46 הכלים, הוא חייב להשיבם: מְתִיב (והקשה) רַב כִּיבִי בְּרַ אִפִּי על
 47 דברי רבא מהבריייתא, הַגֵּנֵב כִּים (ארנק) עם מעות בְּשִׁבְתָּ, חֵיבֵי
 48 והשבתם אף אם הוציא את הכיס מרשות חבריו לרשות הרבים
 49 ועבר על מלאכת הוצאה מרשות לרשות והתחייב מיתה, שְׁהָרִי
 50 נְתִיבֵי בְּתִשְׁלוּמֵי הַגֵּנֵבָה קוֹדָם שְׂבִיבָא לְיָדֵי אִיסוּר שְׂבִיבָה, שחיוב
 51 התשלומים הוא משעת הגבתה הכיס ברשות חבריו, ואילו

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

יג מביא אדם חבית של יין לפני האורחים עב ומתיו ראשה (פרוש, ראש החבית הוא במקום המגופה, שיהיו מקום הגבוה שבה עג) כשהיא מונחת עד, שפכיב למקום זה מפל צדדיו היא משפעת ויורדת עה) בסוף למטה ממגופתה, דהינו שחותך שפת פיה סביב עם המגופה שעל פיה. ואף שעל ידי כך נעשה פתח חדש לחבית - אין בכך בלום, מפני שבודאי אין פונתו כדי לעשות פתח חדש, שאין דרך כלל לעשות פן להתיו ראש החבית בשביל עשית פתח, אלא לעין יפה הוא מתפון, להראות נדיבות לבו לפני האורחים, שמרחיב להם מקום מוצא היין. והוא שהחבית שבורה ודבוקה בפתח, וגם אינה מחזקת ארבעים סאה, שאין בה משום סתירה, כמו שנתבאר למעלה.

אבל אסור לעשות נקב בגוף החבית, אפלו ברמח שעושה נקב גדול שאינו דומה לפתח, מפני

ביאורי הלכה

שבצידו העליון פתח רחב, סביב הפתח מותקנת 'שפה' בולטת כעין חישוק (טבעת) השוכב לפתחה, ובתוכו נותנים את המגופה שהייתה בצורת קערה⁸⁰. התזת ראש החבית, נעשתה במקום החיבור שבין החבית לשפת החבית, ומתחת למקום זה נמשך גוף החבית לכל הצדדים ומתחיל להתעגל כלפי מטה⁸¹.

עב] לפני האורחים - דווקא בפני האורחים אז מוכח שעושה זאת להראות נדיבות ליבו⁷⁶.

עג] מקום הגבוה שבה - ראש החבית הוא השפה הבולטת מעל פתח החבית, שבתוכה נכנסת המגופה⁷⁷.

עד] כשהיא מונחת - כשהחבית מונחת על שוליה בצורה אופקית⁷⁸.

עה] משפעת ויורדת - החבית הייתה כמין כדור חרס⁷⁹

צינונים והוספות

כפי שעשו כשרצו לגלגל או להסיע החבית (וכן לפעמים היו כופים אותה על פיה, או מטים על צידה למזיגה). וראה לעיל הערה עז.

79) עגול או מוארך מעט (וראה רש"י עבודה זרה ס, א: "שכל חביות שבתלמוד כדים של חרס הן").

80) המגופה הייתה עשויה מטיט או סיד מיובש ומונחת על החבית כפי שהיא (ולא כפקקים המצויים בימינו המונחים בהיפוך), שולי המגופה היו נתפסים בשפת החבית, ואמצע המגופה היה שקוע מעט בתוך החבית.

81) בס' כלי החרס בספרות התלמוד (יהושע ברנאד, מוסד הרב קוק, ירושלים תשי"ג) שלל את פירושו של קרויס (בספר 'ארכאולוגיה תלמודית שי"ל בגרמנית בשנת 1910-12) שפירש את החבית כדוליום רומי (dolium), ופירש שהחבית היא אמפורה (amphora) שהיא כד עם צוואר ארוך, אך מפירושו אדה"ז נשמע שאין לחבית צוואר אלא תחת משפעת ויורדת מיד תחת פיה ואולי היא דוליום מוקטן הניתן לטלטול (שנקרא doliola). וראה לעיל (הערה עז) שאולי הכוונה למגופה שמשפעת ויורדת.

76) בשו"ע כתב המחבר 'מותר להתיו ראש החבית', ובא"ר ס"ק ז הביא בשם רש"ל שדווקא משום אורחים מותר, ומלשון אדה"ז כאן (וכן מסיום הסעיף לעניין נקב ברומח בגוף החבית) נראה שפירוש הא"ר שנוכחות האורחים מוכיחה ומתירה שלא עושה לשם פתח חדש, ולא שכוונתו לצורך האורחים מתירה זאת (אבל ראה משנ"ב ס"ק כה שציטט בשינוי את הא"ר: דווקא כשהוא עושה זה מפני האורחים).

77) ראה להלן הערה פ. ואולי הפירוש 'מקום הגבוה שבה' היינו מקום הגבוה שבמגופה כשהיא מונחת על פי החבית, משא"כ דפנות המגופה שמשופעות ויורדות מתחת למקום זה, וזה מתאים ל'משפעת ויורדת' שבסוף סעיף יד, ואז יומתק מדוע מבאר דברים פשוטים ביותר כמו ש'ראש החבית' הוא 'המקום הגבוה'. ומקום חיתוך החבית למטה ממגופתה, היינו למטה מראש המגופה אף אם הוא למעלה מתחתית המגופה.

78) תחתית (שולי) החבית לא תמיד היו שטוחים ו'חבית מונחת' היינו שהונחה בצורה אופקית בשקע שבקרקע המיועד לכך, בניגוד להנחתה כשהיא מושכבת על צידה

שְׁמֹפֶל־מְקוֹם עו על פְּרָחַדְדָּהּ הוּא מִתְפַּנֵּן לְפִתְחוֹ עו, דְּהֵינּוּ שְׁמֹפְנֵי שְׁאִינוּ חָפְצֵי לְפִתּוֹחַ הַמְּגוּפָה תְּדִיר, מֵאִזְוָה טַעַם שְׁמֵשׁ לוֹ, לְכַדְדָּהּ הוּא עוֹשֶׂה נֶקֶב זֶה לְהוֹצִיא בּוּ יוֹן בְּכָל עֵת שְׁלֵא יִחְפֹּץ לְפִתּוֹחַ הַמְּגוּפָה, וְהָרִי זֶה פִּתְחָה גְּמוּר הָעֵשׂוֹי לְהוֹצִיא, שְׁאִסְרוּהוּ חֲכָמִים, שְׁאֵם הָיָה מִתְפַּנֵּן לְעֵין יָפָה, הָיָה לוֹ לְפִתּוֹחַ הַמְּגוּפָה, שְׁדַרְדְּדָּהּ שֵׁם יְכוּלֵין לְהוֹצִיא יוֹן יוֹתֵר בְּרוּחַ מְדַרְדְּדָּהּ הַנֶּקֶב שְׁעֵשֶׂה הוּא:

חלק ב, סימן שיד, דְּבָרִים הָאֲסוּרִים מִשּׁוּם בְּנֵן וְסִתְרָה בְּשֶׁבֶת, סְעִיף יג:

ביאורי הלכה

עו] שמכל מקום – מכל מקום, הן מצד מקום הפתח רגילה⁸³. שהדרך לעשות שם פתח, והן מצד האורחים שאף שמוכח קצת שכוונתו לכבוד האורחים⁸², לא די בכך כי פתח גדול מן הצד מוציא יין פחות בריוח ממגופה

ציונים והוספות

לפני האורחים (ובדרך התזה ושכירה עכ"פ, ראה להלן על סעיף טו), והוא מוציא בריוח יותר מאשר פתח המגופה – מותר.
84) אבל המתין ראש החבית לפני האורחים שמוכח שלא מתכוין לא להוציא ולא להכניס, אין זה אלא פתח כלל אלא מעשה שכירה בלבד.
82) שעושה נקב גדול ברומח ולפני האורחים ונראה שהוא לעין טובה ולא לפתח.
83) מהלשון 'מכל מקום' משמע שאחד מן הצדדים מספיק לאוסרו, ולכך אם הפתח שנוצר בהתזת ראש החבית לא רחב יותר מפתח המגופה, וכן אם עשה פתח בגוף החבית (במקום שהדרך בכך) שמוציא יותר בריוח מאשר פתח המגופה – אסור (אבל אם עשה פתח בגוף החבית למעלה

~ שו"ע רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות ציצית ~

עליהם הרי זה דומה [למין] שלא גמר סעודתו והביאו לו עוד לאכול דא"צ לחזור ולברך:

בב אם לובש טלית קטן בביתו אע"פ שברך עליו להתעטף בציצית ועל דרך שנתבאר מכל מקום אם אח"כ הולך לבית הכנסת ומתעטף בטלית גדול צריך לחזור ולברך עליו ג"כ להתעטף ואינו נפטר בברכה הראשונה משום דההליכה מביתו לבית הכנסת חשוב הפסק ואף אם לא הפסיק בשום שיחה בינתיים ואפילו היה ביתו סמוך לבית הכנסת ולא עוד אלא אם אפילו רוצה להתעטף בטלית גדול בביתו רק שקודם שמתעטף בטלית גדול יצא חוץ לפתח ביתו וחזר הוי הפסק בין הברכה שברך על הטלית קטן ללבישת הטלית גדול וצריך לחזור ולברך. אבל אם לא יצא מפתח ביתו בינתיים אפילו אם בירך על טלית קטן בחדר זה והולך להתעטף בטלית גדול בחדר אחר באותו הבית א"צ לחזור ולברך כיון ששני החדרים הם בבית אחד לא חשוב הפסק מה שהולך מזה לזה אם אינו מפסיק בשיחה או בדברים אחרים:

~ יום שני ~

בג הפושט טליתו ובשעה שפושט דעתו לחזור וללבוש מיד א"צ לברך עליו כשיחזור וילבשו מיד אפילו לא נשאר עליו טלית קטן אפילו פושט בבית זה וחזור ולבוש בבית

~ יום ראשון ~

סימן ה הלכות ציצית ועטיפתו:

בא אם יש לו כמה בגדים של ארבע כנפות כולם חייבים בציצית אפילו לובשן כולן כאחת שנאמר על כנפי בגדיהם הרבה בגדים כמשמעו. ואם לובשן כולם זה אחר זה בלי הפסק שיחה בנתיים והיה דעתו מתחלה בשעת הברכה ללבשם כולם מיד לא יברך אלא ברכה אחת לכולם אפילו אם פשט הראשון קודם שלבש השני אבל אם הפסיק ביניהם בשיחה או בדברים אחרים צריך לברך על כל אחד ואחד ודוקא כשהפסיק שלא לצורך לבישה אבל לצורך לבישה כגון שאמר תנו לי הבגד אין צריך לברך וכן אם לא היה בדעתו מתחלה בשעת ברכה ללבשם כולם מיד אע"פ שגמולך אח"כ ולבשם כולם זה אחר זה מכל מקום כיון שמתחלה לא היה דעתו כן הוה כמפסיק וצריך לברך על כל מה שגמולך אחר שגמר ללבוש הבגדים שהיה דעתו עליהן בשעת הברכה אבל אם הביאו לו עוד בגדים ללבוש כשעדיין היה מונח לפניו מאותן הבגדים שהיה דעתו עליהן בשעת הברכה ולא לבשן עדיין בשעה שגמולך ללבוש גם אלו הבגדים שהביאו לו עכשיו אזי לא יחזור ויברך על אלו הבגדים שהביאו לו עכשיו כיון שלא גמר עדיין לבישת בגדים הראשונים שכבר בירך

כ מי שהיה מתפלל תפלת שמנה עשרה ונפל טליתו מעליו והניחו אחרים עליו את הטלית כשיסיים את תפילתו ימשמש בציצית ויברך:

ל הישן ביום טוב שלא יסיר מעליו הטלית קמן לגמרי רק שיתכסה בו בעת השינה וכשלוּבשו אה"כ א"צ ברכה כיון שלא הסיר ממנו לגמרי:

סימן ט איזה בגדים חייבים בציצית ואיזה פטורים מציצית:

א כתוב אחד אומר ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת שאין צריך לומר הכנף שהרי כבר נאמר ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם ומה תלמוד לומר הכנף ללמדך שתהא הציצית נעשית ממין הכנף דוקא ואם [ה]טלית של משי צריך לעשות הציצית של משי וכתוב אחד אומר לא תלבש שעמנו צמר ופשתים יחדיו גדילים תעשה לך על ארבע וגו' משמע שהציצית נעשית מהצמר או [מ]הפשתים דוקא הא כיצד ציצית של צמר או של פשתים פוטריין בין בטלית של צמר או פשתים בין בטלית של שאר מינים ועל זה נאמר צמר ופשתים [גדילים] תעשה לך אבל ציצית של שאר מינים אין פוטריין אלא בטלית העשוי ממין הציצית כגון ציצית של משי בטלית של משי ושל קנבוס בטלית של קנבוס:

~ יום רביעי ~

ב אע"פ שפתיל תכלת האמור בתורה הוא צמר שצבוע בצבע תכלת מכל מקום מטילין אותו אפילו בטלית של פשתן מן התורה מפני שכלאים הותרה בציצית אבל חכמים אסרו בטלית של פשתן גזירה שמא יטילו ג"כ בכסות לילה ונמצא לובש כלאים שלא במקום מצוה ואפילו ציצית של פשתים אסור בטלית של פשתן גזירה שמא יטיל בה ג"כ תכלת לפיכך אין לעשות כלל טלית של פשתן כיון שהיא פטורה מן הציצית לגמרי כמה דברים אמורים בזמן שהיה התכלת מצוי אבל בזמן הזה כיון שאין תכלת מצוי שלא שייך למגור שמא יטיל תכלת בטלית של פשתן לכן אם אי אפשר לו רק בטלית של פשתן יש להתיר להטיל בו ציצית של פשתים ומותר ג"כ לברך עליו ואם ירצה יעשה כנפות של עור ויטיל בו ציצית של צמר עיין ב"ד סי' ש' ס"ה:

ג ונכון לזוהר שלא להטיל ציצית של פשתים אפילו בכנף של כל שאר המינים גזירה שמא יטיל גם כן בכנף של צמר אבל אם אי אפשר לו רק בציצית של פשתים מותר כמו שנתבאר בטלית של פשתן:

ד יש אומרים שאין ציצית של צמר ופשתים פוטריין בבגדים של שאר מינים אלא א"כ יהיו הציצית צמר ופשתים יחדיו דהיינו ב' חומטין תכלת וב' חומטין פשתים שנאמר צמר ופשתים יחדו גדילים תעשה לך אבל ציצית של צמר לבד או של פשתים לבד אין פוטריין אלא במינין ואף על פי שאין המנהג כן שהרי מטילין ציצית של צמר בטלית של משי מכל מקום

אחר לא הוי הפסק כיון שחוזר ולובש אותו הטלית בעצמו שכבר בירך עליו וגם לא הסיח דעתו כלל מלבישתו לכן נפטר בברכה שבירך עליו כשלבשו בפעם ראשונה אבל אם כשפשטו לא היה דעתו לחזור וללבוש עד לאחר כמה שעות או אפילו אם אה"כ נמלך ללבוש תיכף ומיד צריך לחזור ולברך עליו אפילו נשאר עליו טלית קמן ואפילו אם לא יצא מפתח ביתו כלל בינתיים וחוזר ולובשו באותו החדר שפושטו: **כד** וכן אפילו אם כשפשטו היה דעתו לחזור וללבוש מיד אלא שאה"כ שכח או נמלך מללבוש עד לאחר כמה שעות אזי צריך לחזור ולברך עליו אפילו לא יצא מפתח ביתו כלל בינתיים וחוזר ולובשו באותו החדר שפושטו:

כה הפושט טליתו סתם שלא היה בדעתו כלום לא שיחזור וילבשו מיד ולא שלא יחזור וילבשו מיד אם כשפשט הטלית נשאר עדיין עליו טלית קמן אם כן לא הסיח דעתו מהמצוה לכן כשיחזור וילבוש את הטלית שפשט מתחלה אין צריך לברך עליו אבל אם כשפשט הטלית לא נשאר עליו שום בגד שיש בו ציצית אם כן הסיח דעתו לגמרי מן המצוה לכן כשיחזור וילבוש את הטלית שפשט צריך לחזור ולברך עליו: **כו** מי שהיה לבוש טלית ונפלה ממנו כשיחזור ויתעטף בה צריך לחזור ולברך כיון שנפלה שלא מדעתו לכן אינו מועיל כלום מה שדעתו שיחזור וילבשו. כמה דברים אמורים שנפלה כולה מעל גופו אבל אם מקצתה נשאר על גופו אע"פ שנפלה רובה אין צריך לחזור ולברך כיון שנשאר עליו קצת מהמצוה. ודוקא שאותו מקצת שלא נפל נשאר מונח על גופו אבל אם נשאר מונח על ידו כיון שאין מצוה כלל בהנחתו על היד שהרי עיקר העיטוף הוא בגוף א"כ הרי לא נשאר עליו מהמצוה כלום ולכן כשיחזור ומתעטף בה צריך לחזור ולברך:

~ יום שלישי ~

כז כל בגד שיש בו ד' כנפות שהוא מיוחד להתלבש בו ביום אם לא פשטו בלילה רק שנשאר עליו עד הבקר אין צריך לברך עליו בבקר כיון דיש אומרים שכסות יום חייב להטיל בו ציצית אף אם רוצה ללבוש בלילה א"כ לא היה כאן זמן פטור לבגד זה ולכן אין הלילה מפסקת כלל וכיומא אריכתא דמי. ומכל מקום כיון דיש אומרים (עיין סי' י"ח) שכסות יום פטורה מציצית אם רוצה להתלבש בה בלילה וא"כ הרי עבר זמן פטור לבגד זה והוי הפסק אף שהוא מלובש בהציצית כל הלילה מכל מקום כיון שהוא פטור מציצית בעת ההיא הרי זה דומה כמו שלא היו עליו הציצית כלל כל הלילה וצריך לחזור ולברך עליהן כשיגיע זמן חיובם בבקר לכן כדי לצאת לדברי הכל טוב שיברך על טלית אחר ויפטור גם את זה שלן בו:

כח אסור להתכסות בכנף שהוא חייב בציצית ולא הטיל בו ציצית ואם לובשו עובר על מצות עשה שהרי ביטל מצות ציצית:

הציצית ממין הכנף א"כ צריך שיהיה ג"כ צבעם ממין צבע הכנף כגון אם הטלית אדומה מטילין לה ציצית אדומים ואם היא ירוקה מטילין לה ציצית ירוקים. ויש אומרים שלא הקפידה תורה אלא על ממשות הציצית שיהיה ממין ממשות הטלית אבל הצבע לא הקפידה תורה כלל שיהא דוקא ממין צבע הטלית וכן הלכה וכן נוהגין באלו הארצות לעשות ציצית לבנים אפילו בכגדים צבועים ומשום שאמרו הז"ל שנתעמף הקב"ה כש"ץ וכתיב לבושיה כתלג חיזור ראוי לכל מדקדק במעשיו לעשות ג"כ הטלית קטן וגדול לבנים כדי שיהיה יוצא לדברי הכל כשיעשה הציצית לבנים:

סימן י דיני כנפות הטלית:

א טלית שאין לה ד' כנפות פטורה מן הציצית שנאמר על ארבע כנפות כסותך יש לה יותר מד' כנפות חייבת שנאמר אשר תכסה בה והאי קרא יתירה הוא אלא לרבות בעלת ה' כנפות או יותר שחייבת ומה ראית לרבות בעלת ה' ולמעט בעלת ג' מרבה אני בעלת ה' שיש בכלל ה' ד' ומוציא אני בעלת ג' שאין בכלל ג' ד':

ב והואיל ולא נתרבו בעלת ה' כנפות או יותר אלא מחמת שיש בהם ד' כנפות מכאן אתה למד שבעלת ה' כנפות או יותר א"צ להטיל ציצית לכל כנפות הטלית אלא לד' [מהם] בלבד ואם עבר והטיל לחמש כנפות עבר על כל תוסף:

ג כשהוא מטיל לבעלת ה' או יותר יטיל בד' כנפות המרוחקות זו מזו יותר משום שנאמר על ד' כנפות והמרוחקות זו מזו [הן יותר] ניכרים שהן כנפות:

~ שבת קודש ~

ד טלית שהיה לה ד' כנפות וחתך קרן אחד באלכסון ועשהו ב' כנפות הרי נעשית בעלת ה' כנפות ונשארה בחיובה וה"ה אם חתך ב' קרנות באלכסון הרי נעשית בעלת ו' כנפות:

ה אע"פ שהלכה שבעלת ה' כנפות או יותר חייבת מכל מקום טוב ליהדר לכתחלה שלא לעשות בשום בנד יותר מד' כנפות מפני שיש חולקין ופוטריין אותו מן הציצית:

ו מי שהגביה כנפות טליתו ותפר הכפלים עד שנראה כאלו הכנפות מקוצעות בעיגול ולא נשאר שם כנף אעפ"כ לא נפטרה מציצית דכל כמה שלא חתכם לגמרי מן הטלית מכלל דעדיין הוא צריך להם וסופם לחזור לתחלתם ועדיין הם נחשבים מכלל הטלית והרי יש לה ד' כנפות וחייב להטיל ציצית על מקום כנף הראשון אע"פ שהוא עכשיו תפור לבגד כיון שסופו לחזור לתחילתו ואם לא כפל הכנפות בעיגול רק כפלם בענין שנשאר עדיין שם קרן על מקום הכפל מטיל הציצית על מקום הכפל כיון שיש בה תואר כנף:

ז מלבושים של עור פטורים מן הציצית שנאמר על כנפי בנדיהם ואין נקרא בגד אלא שנאמר:

כל ירא שמים יחמיר לעצמו לעשות ציצית של משי בטלית של משי וכן בשאר כל המינים. ומפני שיש אומרים שכל בגד שאינו מצמר ופשתים אינו חייב בציצית כלל מן התורה אלא מדברי סופרים לכן הרוצה לקיים מצוה זו מן המוכרח וזהו שיהיה לו טלית גדול וטלית קטן של צמר לבן ויטיל בהם ציצית של צמר לבן ובוה מקיים מצוה ציצית בלי שום פקפוק:

~ יום חמישי ~

ח טלית שהשתי שלה של צמר והערב של משי או שאר מינים וכן להיפוך אין תקנה לטלית זו לדברי האומרים דציצית של צמר אינן פוטרים בכגדים של שאר מינים שהרי אינו יכול להטיל בה ציצית של צמר מפני שמעורב בה שאר מינים ולא ציצית של שאר מינים שהרי צמר מעורב בה לכן כל ירא שמים לא יתלבש כלל בבגד כזה. ואותן שנוהגין להטיל ציצית של צמר בטלית של משי יטילו ג"כ בטלית זו ציצית של צמר ומכל מקום נכון הדבר שלא יברך על טלית שיש בה תערובות חוטי משי אם ציציתיה הן של צמר וכל שכן אם כולה של משי או מינים אחרים והציצית הן של צמר רק שיברך על טלית אחרת ויפטר גם את זו אבל אם הציצית הם ממין הטלית כגון של משי לטלית של משי ושל קנבוס לטלית של קנבוס יכול לברך עליו:

ט וכל זה בטלית שיש בו תערובות חוטי צמר עם חוטי שאר מינים אבל צמר שלא נטווה שנתערב עם משי או שאר מינים שלא נטוו ועשה מהם טלית אם הרוב של צמר יעשה ציצית של צמר ואם הרוב של שאר מינים יכולים לעשות ציצית של שאר מינים מחצה על מחצה יעשה ציצית של צמר מפני שהן פוטריין בכל הכגדים אפילו של שאר מינים ולדברי האומרים דאין ציצית של צמר פוטריין בשאר מינים אין לטלית זו תקנה לכן כל ירא שמים לא יתלבש בטלית כזו:

י אין לעשות כל הד' ציצית אלא ממין אחד כגון טלית של משי לא יטיל בה קצת הציצית של צמר וקצתם ממשי מפני שאפשר שלא אמרה תורה שציצית של צמר או פשתים פוטריין בכל המינים אלא כשעושה כל הציצית מהם אבל קצת ציצית ממין הטלית וקצת מצמר או פשתים שמא לא צותה התורה והרי זה ספק פסול מן התורה:

~ יום שישי ~

יא בכל התורה לא נקרא צמר סתם אלא צמר רחלים בלבד אבל של עזים נקרא נוצה ושל גמלים ושל ארנבים אע"פ שהם נקראים צמר מכל מקום אין נקרא צמר סתם אלא בשם לוויו צמר גמלים צמר ארנבים לפיכך ציצית הנעשה מהם אינן פוטריין את הטלית אלא א"כ הטלית הוא ממין הציצית כדון ציצית הנעשים משאר מינים שהרי גבי ציצית כתיב בתורה צמר סתם צמר ופשתים יחדיו גדילים תעשה לך:

יב יש אומרים כיון שלמדנו מן התורה שצריך לעשות

עשה לה עוד כנף רביעי ועשה גם בו ציצית הרי השלש ציצית הראשונים פסולים וצריך להתירם ולהזויר ולהטיל בטלית לפי שמתחלה כשהטיל הג' ציצית בבגד היתה עשייתו בפסול שעדיין לא היתה הטלית מחוייבת בציצית כלל שהרי לא היה בה עדיין ד' כנפות ואע"פ שאח"כ עשה בה גם הכנף הד' מכל מקום אין הג' ציצית הראשונים חוזרים להיות כשרים על ידי כך כיון שלא עשה בהם עצמן שום מעשה חדש להכשירן והתורה אמרה גדילים תעשה ולא מן העשוי כבר בפסול:

ח היה רוב הטלית מן העור ומיעוטה מן הבגד אף על פי שכנפיה הם ג"כ מהבגד פטורה. אבל אם רובה מן הבגד ומיעוטה מן העור אע"פ שכנפיה הם ג"כ מן העור חייבת לפי שהכל הולך אחר עיקר הבגד שנאמר אשר תכסה בה משמע שחייב ציצית תלוי באותו חלק מהבגד המכסה את עיקר הגוף:

ט אם הטלית של עור ובגד תפור תחתיה פטורה אבל אם היא של בגד ועור תפור תחתיה חייבת לפי שהתחתון מכל לעיקר הבגד:

י היה בה שלש כנפות ועשה בה שלש ציצית ואחר כך

~ 'תורה אור' פרשת תרומה - הפרשה החסידית ~

מי יתנדך פֶּאֶחַ לִי¹

רַבְרָבִי וְאַפִּי זֹמְרִי⁸.

דהנה פתיב (חוקאל א, כו): "ועל דמות הפסא דמות כמראא אדם"⁹, וצריך להבין, שהרי "אין לו דמות הגוף"¹⁰?

אך הענין שהתורה נקראת "אדם", כמו שפתיב (תקת יט, ד): "זאת התורה אדם" וכתיב (שמואל ב, יט): "וזאת תורת האדם". והפירוש הוא: כי הנה אמרו רז"ל¹¹: "כל התורה כולה למונותו של הקדוש ברוך הוא", ובזהר¹² נקראו העשר ספירות "רזא דשנא קדישא".

והענין, שהוא על דרך משל: כמו שם האדם שנקרא אברהם או יעקב על דרך משל, הרי אין זה נוגע למחותו ועצמותו, שעצמותו ומחותו של האדם הוא השכל

"מי יתנדך פֶּאֶחַ לִי וגו'¹:

זהו בקשת כנסת ישראל להקדוש ברוך הוא³ על זמן הגלות. שבזמן שבית המקדש היה קיים נקראו ישראל "אחים למקום", כמו שפתיב (תהלים קכב, ח): "למען אפי ורעי כו"⁴, וכתיב אחר כך (ש.ש. ט): "למען בית ה' אלקינו". בלומר אימתי נקראו אחים? בזמן שבית המקדש קיים. ולפיכך מבקשת עכשיו: "מי יתנדך פֶּאֶחַ לִי כו"⁵.

והענין: דהנה בפרובים שהיו בבית המקדש פתיב (פרשתנו כה, ב): "ופניהם איש אל אחיו". והנה פתיב (ש.ש. יח"ט): "ועשית שנים פרובים כו, ברוב אחד מקצה מזה כו". וענין הפרובים יובן על פי מה שאמרו רז"ל⁶ (חגיגה י"ג, ב'): "היינו פְּנֵי כְרוּב" היינו "פְּנֵי אָדָם"⁷ – אפי

1) נקראים "אחים" להקדוש ברוך הוא על שם למען אחי ורעי". – אור התורה שיר השירים כרך ב עמוד תרעח.

2) "ענין מה שאמר על זה התרגום דקאי על משיח". – אור התורה שיר השירים כרך ב עמוד תרלד.

3) על הפסוק (חוקאל י, ד): "פני האחד פני הפרוב ופני השני פני אדם". פירוש הנקרא – אור התורה תרוקה עמוד א'תנא.

4) (היינו פני כרוב היינו פני אדם: מה הן פני כרוב מה הן פני אדם וכי לא אחר הן? רש"י).

5) אפי ורַבְרָבִי וְאַפִּי זֹמְרִי: האחד פני גדול והאחר פני קטן. רש"י.

6) "הוא אפי ורַבְרָבִי". – כתב יד קנ"ש הצמח צדק.

7) פויט "גידל": אין לו דמות הגוף ואינו גוף.

8) (זהר חלק ב קכד, א. רמב"ן על התורה בהקדמתו).

9) "ענין פרשת וילך דף רפה, א על פסוק פי שם ה' אקרא, ומה שכתב על זה השל"ה בהקדמה דף ד' עמוד א בפירוש "פולא סלקון ואתקשרן בחד". ובזהר ונקרא דף י עמוד ב ודף י"א עמוד א". – אור התורה ואתחנן עמוד קכא.

1) (דבור המתחיל מי יתנדך כֶּאֱזוּ לִי וביאורו: לקוטי תורה שיר השירים דבור המתחיל "מי יתנדך" [מר, ב]. אור התורה דבור המתחיל "הגלות על פסוק מי יתנדך" [שמות כרך ב עמוד א'תנה]. – ציין כבוד קדישת אדמו"ר.

נאמר שבת פרשת תרוקה, ב אדר תקע"א. נוסח המאמר שלפנינו הוא על פי הנהגת הצמח צדק. נוסח ב – הנהגת המתרה"ל (2) – תחילתה (פרקים א"ב ותחילת פרק ג) נמצאת בכתב יד קנ"ש. העתקת הצמח צדק ממנה בשילוב קטעים מכתב יד קנ"ש אדמו"ר הנוקן שנדפס לקמן פא, ב – נדפסה במאמרי אדמו"ר הנוקן תקע"א עמוד עו. נוסח ג – הנהגת אדמו"ר האמצעי – נדפס שם עמוד צנ.

הנהגות וביאור נדפסו באור התורה תרוקה (שמות כרך ה) עמוד א'תנה. השניכות לפרשת תרוקה הוא ענין הפרובים – דבור המתחיל "מי יתנדך" (תשמו').

2) "וזנך שרי אמי אמצאך בחיץ אשקך וגו'". שיר השירים ה, א.

3) רזאה אור התורה שיר השירים כרך ב עמוד תרלד.

4) "הקדוש ברוך הוא – קדוש בנאו", וישאל על ידי עסק התורה ומצות נקראים "אנשי קודש תהיון ל", שמקבלים וממשיכים מפינות קודש העליון, לכן

"אורייתא מתקשראה בקודשא ברוך הוא"²¹. והנה בחינת אדם זה נקרא "אדם הגדול" ו"אפי רב רבי", כי חכמה עלאה הוא בחינת אין סוף, וכמו שכתוב²²: "ולתבונתו אין חקר", ש"הוא²³ הידע והוא הדעה כו"²⁴.

אך זהו התורה כמו שהיא למעלה. וכדי להיות המשכה מבחינת חכמה עלאה להתלבש בתורה דבריאה (שהיא התורה שלפנינו, פי תלמוד בבבליה כו"²⁵), צריך להיות על ידי צמצום.

וזהו שאמרו רז"ל²⁶: "צמצם שכינתו בין בדי ארון", פי מפני שמשם "הקול מדרב" למשה²⁷ - הוא על ידי צמצום כו. ובחינה זו נקראת "כרוב", אפי וסורי, בחינת אדם הקטן, כמשל הקטן שהגילוי במוחין שלו מצומצם יותר מבאדם הגדול.

וזהו "כרוב אחד מקצה מזה" - שהוא המשכה מלמעלה למטה²⁸ להיות מקור ושרש להמשכת האור בבני"ע. "וכרוב אחד מקצה מזה" הוא: כדי להיות ירידה זו, הוא על ידי אתערותא דלתתא בקריאת שמע למסור נפשו ב"אחד - ואהבת" (אתחנן ג דיה).

והיינו על ידי "שמע ישראל" (אתחנן ג ד), להתבונן איד "הוי"ה אחד" (שם) - "אני הוי"ה לא שנית" (מלאכי ג ו). רק "שאמר והיה העולם"²⁹, "פי הוא צוה ונבראו כו" (תהלים קמח, ה), ו"כולא קמיה פלא חשיב"³⁰. ולכן על ידי התבוננות זו יבא למסור נפשו, להיות "ועמד לא הפצתי" (תהלים עג, כה). ולכן נקראת פנסת ישראל "פלה" - לשון

ומדות שלו, שהן שייכים בו גם כשהוא בפני עצמו. מה שאין כן שמו אינו צריך לו כשהוא לעצמו, ואינו אלא בחינת חיצוניות שלו, שעל ידי זה פונה לקוראו בשמו; כך לגבי אין סוף ברוך הוא, אפילו החכמה עלאה, ואין צריך לומר המדות עליונות, אינן ערך פלל למהותו ועצמותו יתברך. שמהותו ועצמותו יתברך מורמם ומתנשא מגדר בחינת חכמה, והתהוות עשר ספירות נקרא "הוא דשמוא קדישא", שהוא רק בחינת הארה בעלמא, שאינו נוגע להעצמות¹³.

והנה פתיב (משלי ג יט): "הוי"ה בחכמה, היינו שגילוי הארה זו, שהוא בחינת שם הוי"ה, כמו שכתוב (ישעיה מב, ח): "אני הוי"ה הוא שמי", הוא בבחינת חכמה, ועל ידי החכמה נמשך אור אין סוף ברוך הוא בכל הט' ספירות¹⁴. ולכן נקרא החכמה "אדם", ונקרא "אדם הראשון", ובהר"ם¹⁵ נקרא "אדם קדמאה":

פי "ראשית חכמה" (תהלים קיא, י) פתיב¹⁶. פי הוא כמו על דרך משל בהתפשטות והמשכת אור וחיות מהנשמה בגוף, שגילוי פללות החיות הנמשך מהנשמה מאיר ומתלבש במוחין שבראש, ועל ידי המוחין נמשך אחר כך הארה לכל אבר כפי מוגו ותכונתו השייך לו¹⁷, נמצא המוחין הם פללות החיות של האדם;

כך הוא על דרך משל למעלה, שגילוי פללות האור מאין סוף ברוך הוא נמשך ומתלבש בחכמה, ועל ידי החכמה נמשך ומתלבש האור בכל הט' ספירות¹⁸. ועל כן אורייתא דמחכמה נפקת¹⁹ נקראת אדם²⁰. וזהו

(13) "ונודע בפירוש לשון הארה - שהיא מה שאינה ערוך פלל לגבי מקורה כו, והיא הנקראת גם כן "שמו הגדול" כמו שנתבאר במקום אחר. וראשית גילוי הארה זו הוא בחכמה" - פתיב ד קדש הצמח צדק.

(14) וכמו שנתבאר המשעם פתניא (פרק ל"ה בהנהגה).

(15) התקני ותר תקון ע (קכ, א). ותר בראשית לא, ב. לז, א.

(16) וכמו שנתבאר לעיל פרשת ותר ותר דבריו המתחיל "להבין ענין האבות" (לעיל עב, ד).

(17) וכמבואר פתניא (פרק נ"א).

(18) ומזה יובן מה שנתבאר לעיל ע"א, א) פרשת ותר ותר דבריו המתחיל "וכו", ד"איהו וחייתו חד" קאי על התלבשות אור אין סוף בבחינת חכמה, מה שאין כן התלבשותן במדות נקרא "איהו וגרמוהי חד").

(19) ותר חלק ב סב, א. ועוד.

(20) וענין מה שנתבאר על הוה ריש פרשת תולדות (קל"ד, ב') (באורי הוה לז, ג). ובספר "הדרת מלך" (דף ע"ט, ב').

ורמ"ח מצות עשה הם רמ"ח האברים, ושם"ה לאימעשה - שם"ה גידים. ו"גדול תלמוד שמביא לדי מעשה" (קדושין ב, ב) - פי מהמוחין נמשך האור

לכל אבר כנ"ל).

(21) ותר חלק ג עג, א.

(22) ישעיה מ, כח: "אין חקר לתבונתו".

(23) רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ב הלכה י.

(24) וענין ב"ראשית חכמה" פרק א' משער היראה, ד"גדול" מורה על גדלות התפשטות האור בבחינת אין סוף כו).

(25) ראה לעיל סט, ב. נכמן לעיל יז, א.

(26) התחומא וקהל על פסוק ונעש בצלאל. שיר השירים רבה א, יד על פסוק אשכול המופר. ראה בראשית רבה פרשה ה, ז. ויקרא רבה פרשה י, ט. ראה לקוטי תורה אמור לז, ב. בלק עג, ד. ספר המאמרים תרל"ה עמוד מו.

(27) נשא ז, פט: "וכבא משה אל אהל מועד לדבר אתו, וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת אשר על ארץ העדת מבין שני הכרבים וידבר אליו".

(28) וכמו שכתוב (תהלים יט, ז): "מקצה השמים מוצאו כו", ושמש היינו בחינת תורה. עיין בזהר תרומה (קל"ז).

(29) נוסח ברפת "ברוך שאמר".

(30) "לפנים כן לב האדם לאדם". משלי כו, יט.

פלות הנפש³¹ ממטה למעלה.

וזהו בחינת ה"כרוב מקצה מזה" – לעלות מבי"ע ליכלל באור אין-סוף, "לאסתכלא ביקרא דמלכא"³². וזהו "עינינו נשואות אל ה"³³. ועל ידי זה – בפנים הפנים – נמשך מלמעלה גם כן "עיני ה' אלקיך בה כו"³⁴ (עקב יא, יב).

וזהו "ועשית שנים כרבים כו"³⁴, מן הכפרת תעשו את הכרבים" (תהי"ט, יח"ט), הוא בחינת "סובב כל עולמין" – שמקור לשניהם בשות.

(וכמו שנתבאר לעיל, שאור אין-סוף ברוך-הוא – למעלה מעלה אפילו מבחינת חכמה-עילאה, וכל שכן מבחינת כרובים ו"אפי זוטרי").

ועיין מה שנתבאר על פסוק (ישעיה ה, ה) "פי על (כל) כבוד חופה" (לקוטי תורה שיר השירים מז, ב), ענין ב' בחינות: כבוד, והחופה ומקור שעליהם. וזהו ענין ב' הכרובים והכפרת):

והנה פתיב (פרשתנו כה, ט): "והיו הכרבים פרישי כנפים למעלה כו". ואתא בזהר פרשת אחרי (דף נ"ט, עמוד א')³⁵, ובנוחי (דף רכ"ה, סוף עמוד ב')³⁶: תלת זימנין

(31) (ראה לקוטי תורה שיר השירים א, א. המוכא לקמן בפאמר).

(32) (לראות (להתבונן) בכבוד המלך. ראה זהר חלק א לח, א.ב. קצט, א. חלק ב רמז, ב).

(33) "עינינו אל ה" – תהלים כב, כ. ובפייט בסליחות: "אלוף נשואות עינינו").

(34) (ונקרא "שמוד" – לנקבא. עיין מה שנתבאר לעיל (סמ, ג) בדבור המתחיל "יכור את יום כו").

(34) (ועיין מה שנתבאר על פסוק "שיר השירים" מענין פירוש חתן וכלה (לקוטי תורה שיר השירים א, א ואילך). ועל פסוק "לפכתני" (שם כה, ג). ועיין בזהר פרשת בלק, דף קפ"ג, ענין "דאועירת נרבה כו").

(35) (ושם: ג' זמנין ביומא אתרתיש ניסא בגרפיהו. בשעתא דאתגלי עליהו קדושה דמלכא, אינון מנרמיהו סלקון גרפיהו, ופרסין לון, וחיפין על כפורתא. פקח דאת אמר (שמות כה, ט): "והיו הכרובים פורשי כנפים למעלה", "פורשי" ולא פורשי. "סוככים" ולא סוככים. דא באת (ספרים אחרים: בואת) הון קיימי ותדאן בשכינתא).

תרגום: שלש פעמים ביום התרחש גם כנפיהם. בשעה שהתגלית עליהם קרשת המלך, הם מעצמם היו מעלים כנפיהם ופורשים אותם ומכסים על הכפרת. כמו שנאמר: "והיו הכרובים פורשי כנפים למעלה". "פורשי" ולא פורשי. "סוככים" ולא סוככים. זה בואת (בואת) היו עומדים ושמוחים עם השכינה).

(36) (ושם: "כי הכרובים פורשי כנפים אל מקום הארון וגו'" (מלכים א, ת, ז). תא הון, כרובים באת וניסא הון קיימי, תלת זמנין ביומא הון פורשי גרפיהו, וסככי על ארזא לתתא, דכתיב: "פורשי כנפים", פורשי לא כתיב, אלא "פורשי").

תרגום: "כי הכרובים פורשי כנפים אל מקום הארון וגו". בא ראה, הכרובים באות ובנם היו עומדים, שלש פעמים ביום היו פורשים כנפיהם וסוככים על הארון למטה, שכתוב: "פורשי כנפים", פורשי כנפים לא כתיב, אלא "פורשי").

(37) (כנפים ופורחים למעלה. ראה תניא פירק מ).

ביומא כו, אינון מנרמיהו סלקון גרפיהו כו".

ופירש הרמ"ז שם, דהיינו בשעת ג' תפלות שבכל יום. דהיינו שבכל עת התפלה מנ' תפלות הנ"ל הם עולים מבי"ע למעלה באצילות. וזהו "סלקון גרפיהו", שהוא על ידי התעוררות האהבה-ווראה שבשיראל, שאהבה-ווראה נקרא "גרפין" ו"פרחא"³⁷ לעילא"³⁸. ואז נקראים "אדם הגדול" ו"אפי רכרבי" בין שעולים לאצילות אשר "איהו וחייהו וגרמוהי חד בהון".

ולכן תפלה הוא לשון חבור, כמו (ויצא ל ה): "נפתולי [...] נפתלתי"³⁹. ובלשון המשנה⁴⁰: "התופל כלי חרם" – שמתחברים במקורם שבעולם האצילות. וכן בעבודת ה' – היא התקשרות ודבקות הנפש בשרשה⁴¹. ולכן יש להכרובים כנפים – לעופף למעלה לאצילות כו.

ועל ידי זה פניהם איש אל אחיו" – ששם הם מיוחדים "פנים בפנים", וכמו במתן-תורה דכתיב (ואתחנן ה, ד): "פנים בפנים דבר ה"⁴².

ולכן נקראים "אחים". וזהו "למען אחי ורעי אדברה נא שְלוֹם" – "שלום" היינו חבור והתקשרות ב' הכרובים כו⁴³.

(38) (ועיין מה שכתב הרמ"ז פרשת אחרי שם, מענין "כנפיהם" (הוכא באור התורה קרח עמוד תשיג. נתבאר בהמשך "ונחיה" – ספר המאמרים תר"ם פרק ב עמוד תצ). ועיין בזהר פרשת בלק (דף ר"ה, עמוד ב): "נתורא קדמאה כו' כנפים עלאין", ו"נתורא קדמאה" הוא "רב חסד", ובעבודת ה' היא האהבה-רבה שלמעלה מהשכל).

ועיין מה שנתבאר לעיל פרשת ותרז (עב, ד ואילך) בענין "האבות הן הן המרובות". וזהו ענין שהכרובים "סוככים כנפיהם על הכפרת" (פרשתנו כה, ט) שבו הלוחות והתורה).

(ראה אור התורה כאן איתנו שהוא מלשון סכך ומקור. עיין שם ובאור התורה שיר השירים עמוד שיב).

(39) (ראה אור התורה וישב (בראשית פרק ה) תתסח, א. ספר המאמרים תרל"ד עמוד קנד).

(40) (כלים ג, ה. וראה תקוני זהר תקון מט: "אית טפל בנא' ואת תפל בת"). וראה רש"י בראשית ל, ה. וראה ספר המאמרים תשי"ט עמוד 79 בהערה. לקוטי שיחות חלק כד עמוד 29. 315. סה"מ תקע"א ע' פ בהערה.

לקוטי תורה צו יא, ב. בפדך ג, ג. שיר השירים מז, ב. לו, ג. ספר המאמרים תרכ"ז עמוד עב. תרל"ד עמוד קנד. בתורת מנחם תשי"ט עמוד 17 – ב' פירושם בתיבת "הטופל" בנ"ת).

(41) (וכמו שנתבאר בדבור המתחיל "ונחיה" (לקוטי תורה שיר השירים מז, ג ואילך)).

(42) (עיין ענין זה בדבור המתחיל "ואתיה אצלו אמון" (לקוטי תורה בפדך יח, ב ואילך)).

(43) (ועיין מה שכתב הרמ"ז פרשת אחרי על זהר (דף נ"ט, עמוד ב'): והנה נקראים אחים [פאשר הם שווין בקמתן, שפליכות נבנית על ידי אבא ואימא ולא על ידי ועיר כו', והם משגיחים אפין באפין, או היא תכלית התגלית]

בבחינת עבוד⁵¹ בבחינת מלכות, "אימא מתאה"⁵²; וזהו "חי ה' אשר עמדתי לפניו" (מלכים ב, טו). וירידת הנשמה משם כבי"ע להתלבש בגוף נקרא בשם לידה; וזהו "אני היום ילדתיך" (תהלים ב, ז). והתורה שלומד בעולם הזה נקראת וקלָב – שמגדיל בחינת רמ"ח אברי הנשמה, שהם ט' ספירות – ט' פעמים ט'⁵³ כו'⁵⁴.

ולכן אמרו רז"ל⁵⁵: "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו", שעל ידי זה נעשית הנשמה בבחינת גידול, יותר במעלה הרבה מכמו שהיתה תחלה בירידתה שנקראת בשם "לידה" – שעל ידי שניק מ"שדי אמו", הוא בחינת "ותלמודו בידו" – נעשה בה הגדלה הרבה כו'⁵⁶:

אך להבין איך שייך למעלה בתקדוש ברוך הוא להיות "באח" – "יונק" כפיכול מבחינת עסק התורה של האדם למטה?

אך הענין, כמו שכתוב (תהלים פ, ב): "רועה ישראל". וכתוב (שיר השירים ה, ב): "אחותי רעיתי" – פירוש: "פרנסתי" – "ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים"⁵⁷. דכמו שהלחם פעולתו לחבר הנשמה עם הגוף, כך ענין פרנסה למעלה – להמשיך גלוי אור אינסוף ברוך הוא בתוך עשר ספירות דאצילות, שנקראים בשם "גופיין"; שאפילו חכמה עילאה אין ערוך כלל לאינסוף ברוך הוא, ושיהיה נמשך ומתלבש בהם, הוא על ידי עסק התורה למטה.

וזהו שכתוב (ישעיה טו, ט): "הנה אלקיניו זה, קניינו לוי" – פירוש: שאנו המושכנו אותו בבחינת קניין. דהיינו התלבשות האור בעשר ספירות הנחלקים לג' קוין: "חסד – דרועא ימינא כו"⁵⁸, וכנגדם ג' בחינות: תורה ועבודה

ולכן היו אז חכמים גדולים, ונבואה ורוח הקדש (בישראל)⁴⁴:

אבל משחרב בית המקדש ונגנזו הכרובים (שנסתלקה בחינת ההארה מאצילות הנקראת "אפי זומרי" שהיה מאיר למטה ממש בעשיה, לשרשו ומקורו באצילות)⁴⁵. וזהו שכתוב בנבואה (ראש השנה דף ל"א): "ומכרוב לכרוב כו"⁴⁶.

ולכן זאת היא בקשת בנסת ישראל: "מי ותנד באח לוי" – כמו שהיה בזמן בית המקדש שהיו בבחינת "אחים" וגם "פניהם איש אל אחיו". והיינו על ידי עסק התורה (וכמאמר⁴⁷ רז"ל⁴⁸: "משחרב בית המקדש אין לו לתקדוש ברוך הוא אלא ר' אמות של הלכה"⁴⁹).

וזהו "יונק שדי אמרי" (שיר השירים ה, א), שהוא בחינת תורה שבעלפה, שהוא בחינת גילוי חכמתו ורצונו ותברך ממש.

(והרי אם כן, האדם המשיג ההלכה תופס ומשיג חכמתו ותברך ממש, אשר "הוא היודע והוא הדעה כו", לכן נקראים על ידי זה בחינת "אחים", שמקבלים שניהם ממקור אחד שהוא מבחינת חכמה יבנה עליון. דכמו שז"א מקבל מוחין מאבא ואימא, כך העוסק בתורה משיג בחינת חכמתו ובניתו ותברך).

וזהו שנקראת התורה "חלב", כמו שכתוב (ישעיה נה, א): "לכו שברו כו יין וקלָב":

כמו⁵⁰ שעל דרך משל הולד, בלידתו הוא בתכלית הפקטנות, ועל ידי יניקתו חלב האם מתגדלים אבריו, וגם נשלמו בו מוחין דיניקה, שלכן מתחיל לדבר ולילך כו'; וכך הנשמות, קודם בואן לעולם הזה היו תחלה

– אור התורה שלח עמוד תקא] כו', דהיינו שנגסת ישראל מקבלת מוחין מחכמה יבנה עליון, שהם בחינת "אדם הגדול" כנ"ל, שלא על ידי התלבשות בבחינת פרוב וועוראנפין כו'.

וענין ב'עין חיים" שער ל"ה [בדפוסים שלפנינו שער ל"ו], פרק ב': הפדרנה הששית כו'.

(44) (החצי עיגול לכאורה שלא במקומו – הערת כבוד קדישת אדמו"ר).

(45) (סיום הסוגרים כאן במקום להלן לאחר תיבת כו' – על פי הנהגת אדמו"ר מוהרש"ב נשמחו עדין).

(46) ("עשר מסעות נסעה שכניה . . ומכרוב לכרוב כו").

(47) (הסוגרים כאן על פי הנהגת אדמו"ר מוהרש"ב נשמחו עדין).

(48) (ברכות ה, א).

(49) (ענין תניא פרק נ"ג. וענין מה שנתבאר לעיל לו, א) ברבור המתחיל רדי ושמיחי" מענין פירוש "לא זו מחבבה עד שנקראה אחותי").

(50) (כנו: צריך להיות: (כמו – הנהגת אדמו"ר מוהרש"ב נשמחו עדין).

(51) (ראה עבודה זרה ה, א וברש"י ותוספות שם).

(52) (ראה תניא ריש פרק נב. אגרת הקדש סימן כה קלט, א). הנסקן בלקוטי תורה שיר השירים יח, ב).

(53) (כי ט' פעמים ט' הם פ"א. וג' פעמים פ"א – שכלל ספירה יש ג' בלים: פנימי, חיצון, תיכון – הם רמ"ג. וה' חסדים (דאימא) המגדילים – הם רמ"ח – "עין חיים". הובא לעיל לו, ד. ועוד).

(54) (כמו שנתבאר על פסוק "תכלילי כו" (לעיל ויהי מו, א ואילך)).

(55) (פסחים ג, א. השכיבת לבאן נתבאר בספר המאמרים תקע"א עמוד צט).

(56) (וענין מה שנתבאר על פרשת "בהר סיני" מענין פירוש "ותלמודו בידו" לקוטי תורה בהר, מ, ב"ג).

(57) (שיר השירים רבה א על פסוק "למסותי". וזהו חלק ג, ב. וראה ולקוט שמעוני פקודי רמז תית. ראה לעיל לו, ד. לקוטי תורה האוניו עו, ב).

(58) (תקוני וזהו בהקדמה, י, א).

גם כן⁶⁸ (להיות גם כן בבחינת "כפא לי" כו', פדלקמן). והענין: דהנה מצינו בקדוש ברוך הוא נאמר גם כן לשון "קונה", כמו שפתיב (לך לך יי, ט): "קונה שמים וארץ", ואמרו רז"ל⁶⁹: "חמשה קנינים קנה הקדוש ברוך הוא".

דהנה פתיב (תשא לא, יז): "ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת", וכל שבת נקרא (יהו כ, ט): "יום השביעי שבת להו"ה". ולכאורה איך שייך לקרות שבתות דעכשיו "יום השביעי" – שהרי כבר עברו רבבות ימים מיום בריאת העולם עד שבתות אלו, ואיך יקרא השבת "יום השביעי"?

אך פי "ששת ימים" (יהו כ, י) הם ששה מדות גליונות שבהם ועל ידן היו התהוות העולמות: יום ראשון – "יהי אור" (בראשית א, ג) – בחינת החסד כו'. ואחר כך ביום השבת הוא עליותם לשרשם ומקורם למעלה מעלה. וכך הוא גם כן בכל שבת ושבת – שבששת ימי המעשה הוא ירידת המדות כבי"ע לכרך כו'. ואחר כך ביום השבת הוא עליותם ועליות העולמות⁷⁰, שהעלייה דוקא ביום ומדה השביעית, שהיא בחינת המלכות (ענין "פרי עץ הים" שער א' פרק ז).

כי העלייה צריך להיות התחלה מלמטה, כמו שמגביהים הבנין, שמגביהים מלמטה ועל ידי זה מפילא מתעלה כולו כו'. ועוד, כי "נעוץ סופן בתחלתן"⁷¹ – "אני ראשון ואני אחרון כו'" (ישעיה מר, ו).

וזהו "ויכלו השמים כו'" (בראשית ב, א), לשון "כלתה נפשי"⁷², "לכה דודי לקראת פלה כו', בואי כלה כו"⁷³.

67 (ראה לקוטי תורה שיר השירים מר, ד. בלקוטי שיחות חלק כ: "ועל פי המובן [כאן] . . . צריכים בעלי עסקים להתעסק ברא"ח – תורת החסידות – בקביעות ביותר").

68 ("דגם בעלי עסקים הנמצאים בחוץ, שהם יוצאים אל החוץ, הנה גם בהם צריך להיות "אמצאך". דאף שנמצאים בחוץ ולכן צריך להיות אצלם ענין של חיפוש, אף על פי כן התפשטת היא שיהיה "אמצאך בחוץ", שגם שם ימצאו את הקדוש ברוך הוא. – "מי והגד" תשמ"ו. וראה ספר המאמרים תש"ט עמוד רכו שהגילוי אלקות בהם הוא על ידי בחינת חוץ).

69 (אבות ג, י).

70 (ראה דבור המתחיל "את שבתותי" – לקוטי תורה בחר מא, א).

71 (ספר יצירה פרק א משנה ז).

72 (תהלים פד, ג. ראה לעיל נג, ד. לקמן קו, א. לקוטי תורה בחר מב, ד. שיר השירים א, א).

73 (פיוט "לכה דודי" בקבלת שבת).

ונמילות חסדים. ולעיתים יתגלו כל ההמשכות, לכן "ואמר ביום ההוא הנה כו'" (ישעיה שם).

אך מה שנאמר (שיר השירים ה, א) "יונק שדי אמרי דוקא, שהוא בחינת תורה שבבעל-פה –

כי הנה תורה שבכתב⁵⁹ נקראת (משלי א, ח) "מוסר אביד", ותורה שבבעל-פה נקראת (שם) "תורת אמוך"⁶⁰ – כי בתורה שבכתב הכל ברמז בעלמא. וכמו שהאב מזריע טפה כו' ועיקר גידול הולד הוא בכטן האם, כך גילוי פטיש ההלכות על בורין הוא בתורה שבבעל-פה. והיינו ד"אורייתא – תורה שבכתב – מוזכרת נפקת הנקרא אבא, ותורה שבבעל-פה הוא בחינת בינה הנקרא אמוא.

והנה עיקר התגלות התענוג מהשכל הוא בבניה, כשמבין הדבר על בוריו. וכמו שפתיב בזהר⁶¹ על פסוק (קהל יח, כג) "ועבד הלוי הוא"⁶² – "דא עתיקא כו". וזהו שנאמר "יונק שדי אמרי דוקא (שהחלב הוא משעשע הולד ומענגו).

ועל ידי זה נמשך ממנו יתברך גילוי התענוג בגן-עדן להיות "נהנים מזיו כו"⁶³, ו"קודשא ברוך הוא אתא לקאשתעשע עם צדיקניא בגן-עדן"⁶⁴. והכל על ידי עסק התורה, וכמאמר רז"ל⁶⁵: "כל השונה הלכות בכל יום מוכט לו שהוא בן עולם הבא"⁶⁶.

"אמצאך בחוץ" (שיר השירים ה, א): קאי על בעלי עסקים⁶⁷. אף על פי שאי אפשר להם לעסוק בתורה תמיד, שיהיו בבחינת "יונק שדי אמרי" על ידי "ד' אמות של הלכה", מפל מקום עליהם נאמר דמפל מקום "אמצאך בחוץ"

59 (תורה שבכתב . . . אביד ותורה שבבעל-פה . . . אמר: הובא באגרת הקדש סימן כט. ראה הנסמן בספר המאמרים תקע"א עמוד פא).

60 (פמבואר בדבור המתחיל "ביום השמיני עצרת" לקוטי תורה שמיני עצרת פה, א. וראה נהל אור עמוד תרמא).

61 (חלק ג קעה, ב).

62 (וב"עין חיים" ראה שער תקון נוקבא פרק ב): שהתגלות עתיק הוא בבניה.

63 (ענין מה שנתבאר: פרשת "לך לך" גבי ה' דאברהם (לעיל יא, ב). ובפרשת וארא על פסוק "לכן אמר" (לעיל נג, ב ואילך)).

64 ("השכינה" ברכות יז, א).

65 (הקדוש ברוך הוא בא להשתעשע עם הצדיקים. וזה חלק ג סו, ב. ועוד. וראה ספר המאמרים תרס"ח עמוד עה – ב' פירושים).

66 (סוף ברכות).

67 (וכמבואר באריכות ב"אגרת הקדש" סימן כט) בדבור המתחיל "אשת חל עצרת בעלה".

ולדברי הכל פסוק ראשון צריך פְּוֹנָה, והוא ענין למסור נפשו ב"אחד".

ובכל ישראל יש בחינה זו, שאף שאין לו מסירת נפש בפועל, יש בו מסירת נפש בכת, שאפילו קל שבקלים יכול למסור נפשו בו, ועל ידי זה מתעלים כל עסקיו לה' אחד, אם כן, הרי משא ומתן ועסק זה הוא מעין ועל דרך שהוא יתברך נקרא "קונה שמים וארץ".

(ולכן הוא בבחינת "באח לי"⁸⁵).

והנה אדרבה, בהם נאמר (שיר השירים ה, א) "אֶשְׁקֶה" – בחינת נשיקין, הוא "אתדבקות רוחא ברוחא"⁸⁶; על ידי תפלות הבעל-עסק, שהוא בחינת אתכפויא ויתרון האור מהחשך⁸⁷, הוא מעורר וממשיך ממקום גבוה מאוד⁸⁸. אשר גילוי בחינה זו אינו אלא בבחינת נשיקין. כמשל הנשיקין שהוא מחמת עוצם האהבה, שלא יוכל לפרש בדבור⁸⁹, היא מתלבשת בהכל הנשיקין כו"⁹⁰.

והענין:

פי בחינת "באח לי" שעל ידי יונק "שרי אמי", היינו שניקוּתם משרש אחד, היינו מהתורה שהיא בחינת חכמה ובינה כו', שנקראים אבא ואימא.

אמנם על ידי אתכפויא ובמולתו לאין דבעלי עסקים, "אסתלק יקרא דקודשא בריה" הוא לעילא"⁹¹, שנמשך האור מבחינת און, שהוא מקור התורה, כמו שכתוב (איוב כה, יב): "והחכמה מאין תמצא כו'", ונמשך התגלות זו בן"א כו'. ואם

רס סוף עמוד ב) כמו שהשקפת נקרא "עלת שבת" (פנחס כה, י) על שם עליות העולמות שבשבת. ואמר כך התפלות של כל ימי החול עם כל התורה ומעשים טובים שנקללו בהן נכללים בשבת ממש" – לקוטי תורה בחר שם עין שם. וראה ספר המאמרים תרכ"ט עמוד קנז).

(84) (ברכות יג, ב).

(85) וענין מה שנתבאר על פסוק "וישב יעקב בפריזש" (ואתחנן ה, כט) "ובקשתם משם כו' ומצאתי כו'" (לעיל כו, א).

(86) (ראה תניא פרק מה).

(87) (קהלת ב, יג: "ביתרון האור מן החשך").

(88) ענין מה שנתבאר בפרשת נח בדבור המתחיל "מים רבים כו'" (לעיל מ, ג ואילך).

(89) (ראה באורי הוהר ה, א דכלי תפה אינו מסתיר על הכל הלב. וראה דבור המתחיל זה אמר תער"ב).

(90) ענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "שיר השירים" פירוש "ישקני כו'" (לקוטי תורה שיר השירים א, ד).

(91) (ראה וזה חלק ב קה, ב, ואילך).

ולכן אומרים בכרכה ד"מעין שבע" דמעלי שבתא "קונה שמים וארץ"⁷⁴: כי הנה עליות העולמות בשבת, וכל מה שנתברר בששת ימי המעשה עולה ליכלל למעלה בשבת, והו כמשל הקנין – שהלוקח נותן תחלה כסף להמוכר, ועל ידי זה מקבל אחר כך החפץ שקונה לרשותו. כך על ידי ירירת המדות עליונות בששת ימי המעשה לברר ניצוצים, על ידי זה נעשה המשכת והעליה בשבת מ"טורי דפרודא"⁷⁵ לרשות-היחיד – "יחידו"⁷⁶ של עולם"⁷⁷, והו ענין הקנין של הקדוש ברוך-הוא.

ועל דרך זה גם כן ענין גלות ישראל במצרים ובכל הוא גם כן שעל ידי זה מתעלים הניצוצות שנפלו שמה, והן הן נשמות רבי עקיבא⁷⁸, רבי מאיר⁷⁹, עובדיה⁸⁰.

ועל דרך זה נאמר בקריאת-שמע (עקב יא, יד): "ואספת דנגד כו'" – לאספם לבחינת "אחד – ואהבת". דהיינו שעוסק במשא ומתן לפרנס את עצמו וביתו שנהו וירדה, אך על ידי זה נעשה אחר כך עלייה בשמתפלל בכת האכילה ואומר "אחד – ואהבת", ולמסור נפשו ב"אחד"⁸¹. ולכן נקרא התפלה "עולת תמיד" (פנחס כה, ו) – עליית הניצוצות למעלה⁸² כו'. וכל תפלות החול מתעלים בתפלת השבת⁸³ :

וזהו שנאמר "אמצאך בחוץ", שגם הבעלי עסקים ימצאוהו בחוץ, כיון שעל ידי עסקיהם מתעלים הניצוצות ב"אחד". וכל ישראל מקיימים זה, שהרי דינא דגמרא⁸⁴ הוא שפירשה ראשונה דקריאת-שמע צריכה פְּוֹנָה,

(74) (לך יד, יב. ראה לקוטי תורה עקב מו, ג. וסידור שער ברכת המזון קיא, ב. ושם נוסמן).

(75) (הרי הנפרדים. ראה וזה חלק א בראשית כט, ב. וצא קנה, א. חלק ב פקודי רלה, סוף עמוד א. וראה לקמן קטו, ד).

(76) (לשון המדרש בראשית ובה פרשה כה, ה. ובכמה מקומות).

(77) (ראה תניא סוף פרק לג. ובכמה מקומות).

(78) (היה בן גרים. ראה "סדר הדרווח" בערפו).

(79) (היה בן גרים. גיפין גו, א).

(80) ("עובדיה [הנביא] גר ארזי היה. ותינו דאמרי אינשי: מיניה וביה אבא גזיל ביה נרנא". סנהדרין למ, ב).

(91) ענין מה שנתבאר לעיל (בשלה סא, א) בפסוק "בשלה פרעה").

(81) (ראה ספר הערכים חב"ד ערך אחד – למסור נפשו באחד חלק ח עמוד שצג).

(82) (ראה לעיל משפטים עו, א).

(83) ("כי התפלה נקרא "עולת תמיד" על שם עליות העולמות שעולים למעלה מעלה בזמן התפלה (ענין בזה פרשת פנחס דף רמו עמוד ב ופרשת פקודי דף

"אַשְׁמַח מִיַּיִן הַרְקָח"⁹⁹ (שיר השירים ה, ב): הַנָּה הַיַּיִן "מִשְׂמַח אֲלֵקִים" (שופטים ט, יג). וַיַּיִן הוּא בְּחִינַת "יַיִן הַנָּה הַיַּיִן" תּוֹרָה¹⁰⁰, וְהוּא בְּחִינַת בִּינָה, בְּחִינַת תּוֹרַת־שֶׁבַע־לְפָנָה. וְהוֹתוֹ "מִשְׂמַח אֲלֵקִים", הַיַּיִן כִּי "אֲלֵקִים" הוּא מִדַּת הַצְּמִצּוּם לְהוֹיֹת הָעֵלֶם וְהַסְתֵּר, וְעַל יְדֵי שְׂמִמְשׁוּד מִבְּחִינַת בִּינָה שֶׁהוּא בְּחִינַת שְׂמִחָה, גֹּרֵם גִּילּוֹי הַהָעֵלֶם כִּי, שְׁלֵא וְסִתִּיר וְעֵלִים. וְהוּו "אַשְׁמַח מִיַּיִן".

אִךְ "יַיִן הַרְקָח"¹⁰¹ הַיַּיִן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רֵיחַ הַטּוֹב. כִּי הִרְיָה שָׂרְשׁוֹ מִמְּקוֹם גְּבוּהָ שֶׁהוּא בְּחִינַת מְקִיף, וְהוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת מְזוּן. שֶׁהַמְזוּן הוּא לְגוֹף, אֲבָל הִרְיָה אֲמָרוֹ רַ"ל¹⁰² שֶׁ"הַנְּשֻׂמָה נִהְיִית מִמְּנוֹ וְלֹא הַגּוֹף", וְהַיַּיִן לְפִי שֶׁהוּא בְּחִינַת תְּעוּגָה הַעֲלִיּוֹן, שְׂאִינוֹ נִתְפֵּס וּמִתְלַבֵּשׁ בְּכֵלִים.

וְהַנָּה זֶהוּ יִתְרוֹן מַעְלַת קְבִיעוֹת עֵתִים לְתוֹרָה שֶׁל הַבְּעַל־עֵסֶק, שֶׁהוּא בְּחִינַת אֲתַפְּסִיָּא יוֹתֵר מִבְּיּוֹשְׁבֵי אוֹהֲלִים, עַל כֵּן נִקְרָא עֵסֶק תּוֹרָתָם "יַיִן הַרְקָח", שֶׁהִרְיָה הוּא דְּוָקָא מְדַבֵּר חֲרִיף וְקִוְיָהָא כִּי¹⁰³. שֶׁיַּיִן זֶה עִם הַיּוֹתוֹ מִשְׂקָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת פְּנִימִית, יֵשׁ בּוֹ גַם כֵּן רֵיחַ וּבְחִינַת מְקִיף כִּי.

וְכִי שְׂאִינוֹ יָכוֹל לְלַמּוֹד כְּלָל וְלִקְבּוֹעַ עֵתִים לְתוֹרָה, עֲלִיּוֹ נֶאֱמָר גַּם כֵּן (שיר השירים ה, ב): "מַעֲסִים רְמוּנֵי". עַל דֶּרֶךְ מֵאֲמָר רַ"ל¹⁰⁴ עַל פְּסוּק (שיר השירים ה, ג) "כַּפְּלָה הַרְמוֹן רִקְנָתָךְ", שֶׁ"אַפִּילוּ רִיקְנֵיךְ שֶׁבְּךָ מְלֵאִים מִצּוֹת כְּרִמּוֹן". כִּי "רִיקְנֵים" אֵין פִּירוּשׁוֹ פּוֹשְׁעִים וּמוֹרְדִים חֲסִדִּים־שְׁלוֹם, רַק שְׂאִין בָּהֶם תּוֹרָה, אֲבָל מְלֵאִים מִצּוֹת וְדֶרֶךְ אֲרִיץ. וְהִרְיָה הַמִּצּוֹת מְעוֹרְרִים גַּם כֵּן גִּילּוֹי תְּעוּגָה הַעֲלִיּוֹן. וְכַנּוּדַע מַעֲנֵן "רִיחָא דְּלְבוּשֵׁיכֻוֹ כִּי"¹⁰⁵, כִּי "נַעֲוִין תַּחֲלָתֵן בְּסוֹפֵן". וְלָכֵן נִקְרָא "עֵסִים רְמוּנֵי" שֶׁהוּא גַם כֵּן מְשִׁיב אֶת הַנֶּפֶשׁ¹⁰⁶.

כֵּן הֵם בְּבְחִינַת "כֶּפֶח לִי" – שְׂמִמְשׁוּד שְׂנִיָּהִם מִשְׂרָשׁ אַחֵר, אֲשֶׁר הִשְׂרֵשׁ הֵהוּא גְבוּהָ מִבְּחִינַת "שְׂרֵי אִמּוֹ" כִּי, הוּא בְּחִינַת כְּתֵר שְׂלִמְעָלָה מִתְּחַכְּמָה וּבִינָה. וְהוּו עֲנֵן שְׂוִיבּוֹלֹן קוֹדֵם לְיִשְׁשׁוֹכֵר⁹².

וְהַנָּה כְּתִיב: וַיִּנְשֶׁק לָכֵן לְכַוְוֵי⁹³ – שֶׁהֵם הַשְּׂבָטִים, שְׂנִמְרָאִים גַּם כֵּן בְּנִים לְ"לוֹבֵן הַעֲלִיּוֹן"⁹⁴, כִּי "כַוְוֵי בְּנִים הִרִי הֵם כְּבָנִים כִּי"⁹⁵, כִּד יִתְכַן בְּחִינַת "כֶּפֶח לִי" כְּקַבְּלָתָם מִבְּחִינַת אֵין – מְקוֹר דְּחֻכְמָה־יְבִינָה הַנִּמְרָאִים אֲבֵא־זֵאִימָא כִּי⁹⁶.

"אֲנָהֲגָה אֲבִיאָךְ אֶל בֵּית אִמּוֹ" (שיר השירים ה, ב) הוּא בְּחִינַת תּוֹרָה. כִּי גַם הַבְּעַל־עֵסֶק צְרִיךְ לְקַבּוֹעַ עֵתִים לְתוֹרָה. כִּי הַגֵּם שְׂעִיקָר עֲבוּדָתָם הוּא עַל יְדֵי מַעֲשֵׂה, בְּבְחִינַת אֲתַפְּסִיָּא וּבְמַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה, מִכָּל מְקוֹם הַמְּשֻׁכָּה צְרִיךְ לְהוֹיֹת כְּסֵדֵר – שְׂמִתְלַבְּשֵׁת תַּחֲלָה בְּמַחְשָׁבָה וְדַבּוּר וְאַחֵר כִּד כְּמַעֲשֵׂה. וּמַחְשָׁבָה וְדַבּוּר זֶהוּ בְּחִינַת קְבִיעוֹת עֵתִים לְתוֹרָה שֶׁל הַבְּעַל־עֵסֶק (וְעִיקָר גִּלּוֹי "נְשִׁיקִין" הוּא עַל יְדֵי קְבִיעוֹת עֵתִים לְתוֹרָה⁹⁷).

וְלָכֵן כְּבַעֲלֵי תּוֹרָה נֶאֱמָר "וַיִּנְקֵן שְׂרֵי אִמּוֹ", שֶׁהוּא לְשׁוֹן תַּמְדִּיד, כִּי "וְהִגִּית בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה"⁹⁸ כְּתִיב. וּבְכַבְּעֵלֵי עֵסִיקִים שֶׁהוּא רַק קְבִיעוֹת עֵתִים נֶאֱמָר "אֲנָהֲגָה אֲבִיאָךְ אֶל בֵּית אִמּוֹ".

(וְעוֹד יֵשׁ לוֹמֵר פִּירוּשׁ "אֲנָהֲגָה" בְּעֲנֵן אַחֵר: דְּלְפִי שְׂשֵׁרֵשׁ הַמְּשֻׁכָּתָם – מִבְּחִינַת שְׂלִמְעָלָה מִתְּחַכְּמָה וּבִינָה כְּנ"ל, עַל כֵּן אֹמֵר "אֲנָהֲגָה כִּי אֶל כִּי", שְׂמִמְשׁוּד מִבְּחִינַת עֲלִיּוֹנָה לְבְּחִינַת "אִמּוֹ" כִּי.

וְהוּו "תְּלַמְדִּנִי" (שיר השירים שם), שְׂמִמְשׁוּד מִקּוֹם גְּבוּהָ כּוּהָ אִי אֲשֶׁר לְהוֹיֹת רַק בְּחִינַת מְקַבֵּל, וּכְעֲנֵן "וְדַבְּרֵי אֲשֶׁר שְׂמִתִּי בְּכִיד כִּי" (שְׁעִיָה נט, כא)).

92 (בְּרָכָה לז, יח וּבְפִירוּשׁ רִש"י).
 93 (וַצֵּא לב, א: "וַיִּשְׁפֵּם לָכֵן בְּכַף לְכַוְוֵי וְלְכַוְוֵי").
 94 (רֵאָה לְעִיל וַצֵּא כב, ד).
 95 (בְּרָכּוֹת כב, ב).
 96 (וַעֲנִין כְּהֵאֵי גְוָנָא ב'פְּרָדִים" שְׂעַר חֲמִישִׁי, פְּרָק ג' בְּשֵׁם ה"בֵּית יוֹסֵף": וּמְלִכּוֹת נְפִיק כִּי וּמְכַתָּה, וְאַבְרָהָם מִן הַכְּמָה, הוּו כְּפִילוֹ נִפְקוּ תְּרוּוִיָּהוּ מֵאַתֵּר חַד), וּמִשׁוּם הַכִּי קֵאֲמַר אַבְרָהָם [עֲלֵה (בְּרֵאשִׁית כ, יב): וְגַם אֲמַנָּה אַחֻתִי בַת אָבִי הוּא אִךְ לֹא בַת אִמּוֹ] כִּי.
 97 (וַעֲנִין מַה שְׂנִתְבָּאָר לְעִיל בְּבִיאור עֲנֵן "וְיודֵךְ אִידֵךְ כִּי" וְעֲנֵן "כַּוְוֵי אֲבִיד כִּי" (לְעִיל וַחֲוִי מַה, א וְאַלְדֵי, מו, ד)).
 97 (וַעֲנִין בְּחִינַת פְּרָק מ"ה).
 98 (וְהוֹשֵׁעַ ה, ה, רֵאָה אוֹר הַתּוֹרָה נ"ד כְּרִד ב עַמּוֹד תְּשִׁלוּ).

99 (יַיִן הַרְקָח: נִתְבָּאָר בְּאוֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים כְּרִד ב עַמּוֹד תְּרַסוּ. תְּשִׁכּוּ).
 100 (רֵאָה פְּסִיקְתָא וְזִמְרָא וַחֲוִי מַט, יא).
 101 (תְּרַקָּה – עֲנֵן תְּעוּרֻבוֹת בְּשָׂמִים, כְּמוֹ (תְּשָׂא ל, כח): 'דוֹקָה מְרַקְחַת' מְצִידַת צִיּוֹן).
 102 (בְּרָכּוֹת כג, ב).
 103 (וַעֲנִין מַעֲנֵן רֵיחַ – עַל פְּסוּק "רֵאָה רֵיחַ בְּנִי" (לְעִיל כ, גדר)).
 104 (עִירּוּבֵין יט, א. וְהֵר חֲלֵק ב, ק, א. רֵאָה אוֹר הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית כְּרִד ג תַּדַּר, ב. לְקוּפֵי תּוֹרָה לְג' פְּרָשִׁיּוֹת בְּרֵאשִׁית כג, ב. לְקוּפֵי שִׁחוֹת חֲלֵק מִז עַמּוֹד 437 הַעֲרָה 25).
 105 (רֵיחַ הַלְבוּשִׁים שְׂלֵכֶם. וְהֵר חֲלֵק ג קפו, א. רֵאָה לְעִיל נב, ב).
 106 (וְלָכֵן כְּמַעֲלֵל הִיו תְּלוּוִים רְמוּנִים, כִּי כְּמַעֲלֵל הוּא בְּחִינַת "מַעֲלֵל צְדָקָה כִּי" (שְׁעִיָה סא, י). וְכַמּוֹ שְׂנִתְבָּאָר בְּמְקוֹם אַחֵר עַל פְּסוּק "שׁוֹשׁ אִישִׁישׁ כִּי מַעֲלֵל צְדָקָה וְעִמְנֵי" (לְקוּפֵי תּוֹרָה נְצָבִים מַה, ג), וְעִינֵן שָׁם).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ויאמר גו' לך לך

הראשון והוא מ"ש מיד וילך אברם כאשר דבר אליו ה' שהיה יכול להלוך מארצו כו' להיות בא מן ההעלם לגלוי כאשר דבר אליו ה' בהתעוררות מלמעלה למטה כו' עד ויבאו ארצה כנען שהוא א"י שא"ל אל הארץ (עם שרי אשתו ולוט שהיא אחוריים דשם מ"ה דאברם כמושי"ת) ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם העברה זאת היא בבחי' העלאה מלמטה למעלה מטעם שכבר נעשה דרך ומעבר מלמעלה למטה במ"ש לו לך מ"ה מארצך כו' וזהו שעי' העברה שלו בארץ עד מקום שכם מיד וירא ה' אל אברם ויאמר לזרעך אתן כו' שיומשך על ידם שלמות הגלוי הזה מן ההעלם ע"י קיום התו"מ בארץ הזאת דוקא. וזהו ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו פי' הנראה אליו מהעלם העצמות דא"ס ב"ה בו"א דאצי' שהוא שם הוי"ה סתם בתוס' אור מרובה מכפי המדה הראשונה וזהו הנראה אליו עכשיו בא"י שלא היה זה בהיותו באור כשדים אע"פ שא"ל לך לך כו' ע"כ עשה מזבח בא"י דוקא לה' הנראה אליו שם דוקא מטעם הנ"ל דעיקר גלוי ההעלם שבמצמות ממש הוא בא"י דוקא ואבות סימן לבנים כו' מפני שא"י היא בחי' המל' שמקבלת מפנימיות הכתר ולכן נקראת א"י ארץ חפץ כו' וד"ל:

(כד) וכו"ז יובן סדר דברי פרשה זו כמ"ש ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך כו' שזהו ענין ההתעוררו' של עצמות המאציל להיות דרך ומעבר וקשר וחבור מפנימיות העלם העצמות לבא לידי גלוי בתוס' אור מכפי צמצום הראשון מלמעלה למטה מן המאציל לנאצלים וכנ"ל וז"ש לו לאברם בחי' ח"ס לך לך כו' שיתעורר לזה לצאת מהעלם העצמות שלו לגלוי בנאצלי' ומאצי' לבי"ע כו' וזהו אל הארץ אשר אראך שהוא בחי' המל' כו' דנעוץ תב"ם דוקא ואח"כ אמר ואעשך לגוי גדול דקאי על א"י דוקא ששם יהיה לגוי גדול ע"י שיהיו ישראל מקיימים תו"מ בא"י בשלמות הברורים דרפ"ח נצוצות שנפלו בו' אומות שהיו אז בא"י עד בימי דוד ושלמה דקיימא סיהרא באשלמותא כמ"ש בוהר שהאיר בכל ע"ס דמל' מפנימו' הכתר בגלוי שכינה בהיכל ק"ק ובקרבנות כו' וז"ש ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה להתברך ממך כל הע' שרים העליונים וכמ"ש ונברכו בך כל משפחות האדמה וד"ל. וכ"ז הוא שנעשה ההתעוררות מלמעלה למטה במאמר הזה שא"ל לך לך מארצך עד ונברכו בך כו' ואח"כ ממילא נעשה דרך ומעבר וקשר וחבור מלמטה למעלה שיוכל התחתון לעלות למעלה ביתר מכפי כחו

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - ואולם חי אני

והאכלתיך נחלת יעקב אביך וארו"ל (שבת דקי"ח) שהיא נחלה בלי מצרים לא כאברהם כו', אבל ביעקב נאמר ופרצת ימה וקדמה כו' דהנה אברהם ה' מרכבה לבחי' חסד אברהם אוהבי בבחי' רצוא ושוב הלוך ונסוע בחי' רצוא הוא ממטה למעלה ואמנם ה' ג"כ מכניס אורחים אפילו ערביים הוא בחי' אהבה שמלמעלה למטה להמשיך חסד וכו' וכן יצחק היה מרכבה לבחי' גבורה ולבחינות אלו יש מצרים כי מצד החסד ה' ההתפשטות להטיב בלי די אך יש לו מיצר מצד

ה. ועליה זו הוא ע"י בחי' יעקב תתן אמת ליעקב כי הנה האבות הן המרכבה. דהיינו בחי' אברהם הוא בחי' פני אריה מדת אהבה ויצחק בחי' פני שור מדת יראה ויעקב בחי' פני נשר מדת רחמנות כדלקמן, וכתיב והחיות נושאות את הכסא כו' שהם המעלי' את בחי' הכסא לבחי' ומדרגה גבוה מאד נעלה כמ"ש הטעם במ"א ע"כ גם העלא' האותיות הנ"ל לשרשן ומקורן לפני מלוך וכו' הוא בהן ועל ידן, אך העיקר הוא ע"י יעקב בחיר שבאבות דכתי'

ע"י מדרתו של יעקב מדרת הרחמנות (והיינו ע"י שמתחלה הי' ההעלאה בחי' את כל הארץ אותיות מא' עד תיו שנפלו בשבה"כ ע"י רחמנות מים תחתונים בוכים כו' שאז נמשך ע"י רח"ד בחי' אותיות עליונים שלמעלה משבה"כ והוא ענין המשכת כבוד ה' ממקומו שהוא בחי' שמו הגדול שהוא ג"כ בחי' אותיות כח המחשבה כמ"ש במ"א רק שזה נק' אמת ראש תוך סוף דכל האותיות, וא"כ מבחי' את נעשה אמת). והנה בבחי' המשכת רחמנות הנ"ל דיעקב כלולה בה ג"כ בחי' שמחה כמ"ש וצדקתך ירננו וכתוב רננו צדיקים בחי' שע"י העלא' הנ"ל נתעורר רחמנות בשמחה כמשל בן המלך הנ"ל ופי' רננו צדיקים היינו בחי' צדיק עליון וצדיק תחתון, פי' צדיק תחתון הוא בחי' כנס"י בהעלא' הנשמות והוא ענין מ"ש למען יזמרך כבוד ולא ידום נהורא תתאה קרי תדיר וכו' והגלוי שנמשך בזה מאור א"ס ב"ה נק' צדיק עליון וזהו רננו צדיקים וכו' וכ"ז ע"י בחי' יעקב שממשך המשכה זו להיות בכה"מ שיומשך ברכה והמשכה להכבוד תתאה הנ"ל ממקומו שהוא בחי' אור א"ס ב"ה וזהו ממש בחי' רננו צדיקים וכו' ולכן אמר יעקב דוקא בשכמל"ו (ובזה אפשר לבאר מה דמשמע בגמ' בחולין דצ"ב סע"א דהמלאכים האומרים בכה"מ יש בהם מעלה יתירה מהאומרים קק"ק כו' יעו"ש כי ע"י קק"ק נמשך ע"י צמצומים עד שנמשך להיות מכה"כ משא"כ ענין בכה"מ שבחי' מקומו מאיר בהכבוד כו' כנ"ל. אלא דצ"ע דשם משמע דהאופנים הם למעלה מהשרפים ומש"ה הם האומרים ברוך וזה נגד מה שמבואר אצלינו בדוכתי טובא ע"פ כהארז"ל דהשרפים הם כבריאה ואופנים בעשי', ועמ"ש ע"פ אם יתקע שופר וכו' ובענין שייכות אופנים לבחי' עיגולים דאופן הוא ל' עיגול):

מדת הגבורה המעכבת כנגדו וכן להפך, משא"כ מדרתו של יעקב שהיא מדרת הרחמנות היא בלי גבול ומיצר שאע"פ שע"פ הדין הוא חייב מ"מ שייך רחמנות וזהו ופרצת ימה וקדמה וכו' שהם ו"ק, וכמ"כ בבחי' עומק רום ועומק תחת הנה מדרת הרחמנות דוקא נק' בריח התיכון המבריה מן הקצה העליונה עד הקצה התחתונה וז"ש ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי שלחיות ואביא אתכם אלי הוא דוקא ע"י רחמנות שהוא בחי' נשר וכו' כמ"ש במ"א, ולכן העלא' בחי' אותיות הנ"ל הוא ג"כ ע"י בחי' יעקב אך כמה מעוררים בחי' רחמנות הוא ע"י הבכיה, מים תחתונים בוכים אגן בעינן למהוי קדם מלכא, פי' (שכבכיה זו מעוררים רח"ד על עוצם ריחוקם מאחד, כמשל בן המלך שנשבה שכשנתרחק מאביו ואינו משים לב על שרחוק מהמלך גם המלך יוכל לשכוח עליו כיון שהוא רחוק ממנו אבל כשילבו מר לו על ריחוקו וצועק אל אביו בבכיות להעלותו משם או נתעורר רחמי האב על הבן כך) בחי' האותיות שנפלו למטה בחשך החומרי דעה"ז נק' מים בוכים שצועקים לעלות וליכלל באחד, ועי"ז מעוררים הרחמנות. והנה יובן ממשל (הנ"ל) מבן המלך שהי' בשביה שכשחזר מן השבי' אל אביו אז מתעורר ביתר רחמי האב על הבן ממה שהי' קודם שהי' בריחוק מקום ממנו וזהו מ"ש בבכי יבואו כו' כך ע"י עליי' בחי' אותיות כנ"ל נתעורר מדרתו של יעקב מדרת הרחמים לרחם גם על עולמות עליונים שגם עליהם שייך רחמנות דכולא קמי' כו' וזהו ברחמיך הרבים רחם עלינו שאין אנו משיגים גודל הרחמנות. וזהו תתן אמת ליעקב אמת הוא בחי' המשכה מאל"ף בחי' פלא עליון עד תיו סופא דכל דרגין (שהיא בחי' כבוד תתאה מדרת מלכותו ית')

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

כל שמעשי

חדש בחדשו כו' ואח"כ חוזרים לג"ע התחתון וחוזרים ומתעלים לג"ע העליון כו' וידוע דכל הילוך ועלייה היינו ע"י שיר דוקא כענין כל בעלי השיר יוצאין בשיר ונמשכין בשיר כמבואר בלק"א הגדול, אלא שלא מצינו מפורש כן במקרא, והטעם מפני ששירת המלאכים נשמעת באזני הנביא וכמ"ש ואשמע אחרי קול רעש גדול כו' בבחי' קול ממש וכמ"ש ואשמע את קול כנפיהם כקול מים רבים כו' ומשמיעים

(ב) ולהבין ענין קטרוג הזה של המלאכים שאמרו מה אנוש כו' שאמרו המלאכים שהמה במדרגה יותר עליונה מן האדם, והתשובה היתה שהאדם הוא יותר נעלה כמ"ש במד"ת שם, ולבאר זה צריך להבין ענין מלאכים ונשמות כי הנה מצינו שהמלאכים אומרים שירה ולא מצינו כן בנשמות ובאמת גם הנשמות אומרים שירה תמיד שהרי יש להם עליות וירידות תמיד מחיל אל חיל וכמ"ש והי' מדי

רק הוא למעלה בבחי' שכל והשגה ולכן לא דברו הנביאים ממנה, וכיוצא בזה מצינו לענין ראייה שהמלאכים נראים ונגלים לעיני בשר זכי הראות כמו באברהם וירא והנה שלשה כו' לפי שיש להם גוף ויכולים להתלבש עד שיתגלו ויתראו משא"כ הנשמות. והיו ענין שאומרים בשמו"ע וקדושים בכל יום יהללך סלה שמתחלה אומרים סדר קדושה של המלאכים אך שאומרים קדוש וברוך וימלוך ואח"כ אומרים עוד וקדושים בכל יום כו' על הנשמות ואומרים בסדר ממטה למעלה תחלה קדושת המלאכים שהם בבחי' מקום וזמן שמאחר שהם בבחי' מקום מהלך ת"ק שנה ושליש העולם כו' הרי הם ג"כ בבחי' זמן שהמקום והזמן שניהם הם נבראים בבחינה אחר, ולכן יש להם עת קבוע לומר שירה כידוע, משא"כ הנשמות אין להם בחי' זמן ומקום אלא בכל יום תמיד יהללך סלה בלי הפסק.

ביראה יחד בקול כו', והאופנים ברעש גדול כו' והיינו לפי שיש להם גופים כמ"ש עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוחט דלא קאי על הנשמות שלהם, שהנשמות הם בעלי שכל והשגות וכמו נשמת האדם שהיא המשכלת ומזגת ולא שייך לקרוא אותם בשם רוחות ואש לוחט, אלא דקאי על הגופים שלהם וכמ"ש הרמב"ן שהמלאכים יש להם גוף מיסוד הרוח הפשוט ומיסוד האש הפשוט שמחנה מיכאל גיוותיהם מרוחניות יסוד הרוח ומחנה גבריאל גיוותיהם הוא מרוחניות יסוד האש, ולכן המלאכים תופסים מקום שיש מלאך גדול מהלך ת"ק שנה ויש מלאך בשליש עולם כו' והיינו הגוף שלהם גדול כ"כ אמנם הוא בבחי' מקום, ולכן השירה שלהם מתלבשת בבחי' קול עד שנשמעת לאזני הנביא משא"כ שירת הנשמות אינן נשמעות לפי שאינן בבחי' התלבשות הגוף כלל, ולכן אין השירה מתלבשת בבחי' קול

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

אנכי ה' אלקיך, ליל ב' דחה"ש, תרד"ע

אצלו העומק הזה כו'. והאופן הב' הוא שבא בבחי' התחדשות לגמרי והיינו שבדבור מתחדשים אצלו ענינים שלא הי' משער כלל מקודם כו' וכמ"ש במ"א, הרי עם היות שהדבור הוא כח אחרון ובה בבחי' צמצום גדול כנ"ל, ובד"כ הדבור הוא בבחי' מקבל לבד מהשכל כו', ומ"מ עי"ז דוקא בא תוס' אור בשכל כו', אך היא הנותנת דלהיות שהדבור הוא בבחי' מקבל וכן כל ענין הדבור הוא להשפיע אל הזולת כו', יש בזה כח נעלם מה שלא יש בהתגלות השכל שהוא בחי' המשפיע כו', והוא להיות דשרש הדבור (שהוא בחי' מקבל כו') הוא למע' מהשכל כו', וכידוע דשרש הדבור הוא מקדמות השכל כו' וכמ"ש באגה"ק סי' ה' ד"ה ויעש דוד שם, ולכן בכדי להביא אור שכל בדבור צ"ל מכה עליון דוקא, וכידוע דגם מי שידוע ומבין השכל לעצמו יכול להיות שאינו יכול להשפיע אל הזולת כו' שזה בא דוקא מעומק מקור השכל יותר כו' וכמשנת"ל פק"ע, והיינו מפני ששרש הדבור הוא למע' מהשכל כו' וע"כ מצד הכח נעלם שיש בדבור מתוסף תוס' אור רב בשכל ע"י ההשפעה בדבור כו', ובפרט בתלמיד המחכים את רבו ע"י הקושינות וסתירות שע"ז מתוסף ריבוי אור מכה השכל ההיולי העצמי כו' וכמ"ש במ"א, וכ"ז גורם ירדת המשפיע להשפיע דמאחר שע"י ההשפעה מתוסף אצלו ריבוי אור ע"כ הוא יורד

רלה) אך בהיות אשר נמצא בהמקבל דבר חדש מה שאין בהמשפיע, וע"י ההשפעה מתוסף לו תוס' אור רב כו' וכמא' ומתלמדי יותר מכולם כו', דבר"כ ע"י ההשפעה מתוספים בו ענינים שכליים מה שלא ידע מקודם כו', וכמו שנראה בחוש באור השכל שבא בדבור אל הזולת מתרבה ומתגדל בתוס' רב גם בהתחדשות בכמה ענינים כו', וזה בב' אופנים או שבא בבחי' גילוי מההעלם והיינו הענינים שכבר נמצאים בכח שכלו במקור השכל רק שלא באו אצלו לידי גילוי עדיין גם לעצמו כו', וכמו עד"מ כשעוסק באיזה ענין שכלי בהשגת הענין שידוע ומשיג אותו אך נרגש אצלו שנמצא בזה עוד עומק ועדיין לא בא עליו מה הוא כו', ובהעלם יותר הוא שאינו מרגיש גם זה שיש בזה עומק כ"א מה שאינו נוח לו עדיין, דעם היות שמושיג את הענין היטב בפרטי הענינים שבו ומ"מ אינו נוח לו עדיין, והיינו שאינו מוצא עדיין תענוג ונח"ר בההשגה כמו בכל השגה שיש בה תענוג כו' כנודע, והוה הוראה שלא הגיע עדיין בהשגת הענין כפי כח השגתו במקור שכלו כו', והיינו שבמקור השכל נמצא עוד עומק בזה מה שלא בא עליו עדיין בגילוי כו', ויכול להיות שאצל בעל שכל אחר הענין טוב וניחא ולו לא ניחא לו עדיין מפני שאצלו נמצא במקור שכלו עוד עומק שלא בא עליו עדיין כו', וע"י הדבור שמדבר בהענין מתגלה

בקיום התומו"צ בזמן הגלות כו'), שע"ז נעשה הגבו' בבחי' חסד וזהו בבחי' ריבוי ההשפעה יותר הרבה מבחי' החסד כו', וכמו אלקים רבב חסדך כו' וכמו יברכנו אלקי' כו', שהברכה שמבחי' אלקי' הוא למע' הרבה יותר כו'. ונמצא כאשר החסד משפיע בבחי' הגבו' נמשך תוס' אור בבחי' החסד כו', וע"כ בספ' דתהו שלא רצו לקבל זמ"ז משו"ז ג"כ לא רצו להשפיע כו', משא"כ בתקון כל הספ' משפיעים ומקבלים זמ"ז כו', ונמצא דהעדר ההשפעה שהי' בספ' דתהו מכל ספ' אל הספ' האחרת זהו ג"כ מצד הישות כו', דכל ספ' הי' בבחי' שלימות בעצמה והיינו שאינו מוצא חסרון בעצמו שצריך אל הזולת, וגם אינו מוצא שום יתרון בהזולת עליו דמשו"ז ישפיע לו בכדי לקבל ממנו היתרון שבו כו'.

קיצור. אך מפני שע"י המקבל מתוסף בהמשפיע, וכמו שע"י הדבור מתוסף שכליים, אם בבחי' גילוי ההעלם, שמרגיש שיש בזה עומק, או שאינו נוח לו עדיין הענין, מפני שבמקור שכלו יש עוד עומק בזה, ומתגלה ע"י הדבור, או שכליים חדשים ממש, והוא מפני שדבור שרשו למעלה מהשכל, וכמו"כ מצד ההשפעה להזולת, ובפרט בתלמיד המחכים את רבו, ומחמת תוס' האור בהמשפיע ה"ה רוצה לירד ולהשפיע, וע"כ ספ' דתהו שהיו בבחי' שלימות בעצמן לא רצו להשפיע, ויבאר דחו"ג הן ג"כ עליון ותחתון, דחסד בחי' גילוי ובל"ג, וגבו' העלם, וגם יש יתרון בהעלם בשרשו.

ומצמצם א"ע להשפיע כו'. וכמו"כ הוא הדוגמא למע' מה שהוסד בס' השתל' להיות נעוץ תחלתן בסופן וסוב"ת היינו שבהמדר' התחתונה נמצא כח נעלם עליון מהמדר' העליונה כו', בכדי שהמדר' העליונה תרד ותצמצם עצמה להשפיע להמדר' התחתונה וע"ז מתוסף בה תוס' אור כו', ונמצא מובן דסיבת ההשפעה אל התחתון הוא מפני שע"ז מקבל מן התחתון כו', ולפי"ז מובן בספ' דתהו מה שלא רצו להשפיע אל הספ' האחרת וזהו ג"כ מצד השלימות כפ"ע שנחשב בעצמו שא"צ לקבל מהספ' האחרת, וע"כ לא רצתה לירד ולצמצם עצמה להשפיע כו', והגם דבספ' דתהו זהו בבחי' חו"ג דלכא"ו אין זה עליון ותחתון דשניהם שוין במדרגתן בבחי' המדות כו', מ"מ הרי ידוע שיש מעלה בבחי' החסד על הגבו' מה שהחסד הוא בחי' גילוי אור והגבו' הוא בחי' צמצום והעלם כו' (דבספ' דתקון בחי' החסד הוא גילוי אור הבלתי מוגבל וגבו' הוא בחי' אור מוגבל כו' וכמו"ש במ"א, ובספ' דתהו י"ל שהחסד הוא בחי' גילוי (והגילוי הוא בלי גבול) והגבו' הוא בחי' העלם לגמרי כו'), דמשו"ז בחי' הגבו' הוא בבחי' מטה לגבי החסד כו' (גם במדר' דתקון וכ"ש בתהו כו'), אמנם יש ג"כ מעלה במדרת הגבו' שההעלם שרשו למע' יותר וזהו מבחי' העלם העצמי ויש בזה תגבורת העצמות כו' (ועמשנת"ל פרכ"ד), וכאשר הגבו' נהפכה לחסד ה"ז בבחי' תגבורת האור והגילוי ביותר כו', וזהו ע"י ההמשכה וההשפעה מבחי' החסד בגבו' (וכענין הקבלה באהבה המבואר שם וכמו התוקף והחזק

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

א"ר אלעזר כל אדם לעמל נברא - מוצאי תשעה-באב תרפ"ט

ואהב, ומ"מ מתפשטת האהבה גם בשארי כחות אפילו כחות חיצינים, וכמו אמת המים העוברת ממקום למקום שהולכת בלאט, ומוגבלת בנדותי' המגבילים אותה לפי שהמים הם במיעוט, אבל לפעמים כאשר המים מתרכיבים אז מתפשטים על גדותי' גם במקום שתמיד אין שם הילוך המים כ"א בעת ריבוי המים דאז מתפשטים ביותר, ועד"ז יובן ההפרש בין האהבה דככל לבבך שהיא בלב בלבד, ואינו יוצא מהגבלתה שתפשט גם בשארי הכחות אבל האהבה דככל נפשך הוא התפשט' האה' גם בשארי כחות הנפש גם בכחות חיצינים וכמו שיריז לדבר מצוה, שהאה' מתפשטת גם בכח הילוך שברגל, וכן בשארי הכחות דזהו חסד שבחסד, וגבו' שבחסד

והנה פרטי מדות אלו ישנם גם בעבודת ה', דהנה כתי' ואהבת את ה"א ככל לבבך בכל נפשך כו', והיינו דהגם דכאו"א מישראל הרי יש לו אהבה עצמי' לה' ומ"מ אין זה מספיק עדיין, דלפי שאהבה זו היא אהבה מסותרת שהיא בהעלם בנפש כאו"א מישראל, וע"ז אומר ואהבת כו' שתהא בגילוי בנפשו, והיינו שתהי' בהתגלות הלב, דאמיתת העבודה דאהו"ר הוא שיהי' בהתגלות דוקא, וזהו חסד שבחסד שהיא האה' דככל נפשך שהיא יותר מבחי' האה' דככל לבבך, דהאה' דככל לבבך הוא שהאה' היא בלב בלבד, אבל ככל נפשך הוא שהאהבה מתפשטת בכ"מ גם בכחות החיצינים שאינם שייכים לאהבה, דעיקר האהבה היא בלב שהלב

יעמוד חזק בכח הנצחון שבנפשו להתגבר עליהם מפני עוצם אהבתו לה', והוד שבחסד הוא להלחם עם אויבי ה' ומנגדיו, אשר ישליך חייו מנגד ממש, וגם החלש יאמר גבור אני, ויעמיד עצמו נגדם בכל תוקף ועזו ללחום מלחמת ד', ויסוד הו"ע ההתקשרות בהוי' בתורתו ועבודתו דוקא, ולא רק בהדרכים שבנ"א עושים אותם למצוה, דיש כמה בנ"א שמחזיקים להם באיזה ענינים של מנהגים והדרכות, הנה ודאי הדבר כי מנהגים טובים ומדות טובות טובים המה וכל המרכה הרי זה משוכת, אבל ההתקשרות בה' הוא ע"י תו"מ דוקא, דכ"ז הוא עמל מלאכה שהו"ע בירור ותיקון המדות דע"י מלאכה זו ממשיכים בחי' מלאכה שלמעלה.

הוא השנאה לאויבי ד' שהם המנגדים לשם הוי' וכמ"ש הלא משנאיך ד' אשנא ובתקוממך אתקומט, והיינו ששונא מאד את המינים ומנגדי הוי' ושונא אותם בתכלית השנאה, וכמ"ש תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי, כדפי' הראב"ע שהם אויבי הפרטים וכועס עליהם מאד שאינו יכול לנשוא אותם כלל וכלל, וכל שהאה' לה' היא בתוקף ביותר הנה יותר תהי' שנאתו למנגדי ד', ותפארת שבחסד הוא שאהבתו לה' כלולה מאהו"ר ותפארת הו"ע ההתכלות, והיינו דאהבה גופא כלולה מחו"ג. ונצח שבחסד הוא התוקף עזו לעמוד נגד כל דבר שמונע ומעכב אותו מלהתקרב אל ד' בעבודה כבירור וזיכך המדות, בין שיהי' המונע מכפנים כו' ובין מבחוץ הנה

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

סדר השני, חג הפסח, תש"ג

לאחרי שיצא החסיד שהביא שלש מאות הרובל, נכנסו עוד כמה עשרות חסידים. לאחר מכן הפסיקו לתפלת ערבית, ואחרי התפלה סגר הרה"צ הר' מנחם נחום את חדרו למשך זמן והיה עסוק בינו לבין עצמו. לאחר מכן פתח את דלת חדרו וציווה להכניס את אחד החסידים שכבר היה אצלו, ולאחרי זה המשיך לקבל עוד חסידים עד שעה מאוחרת בלילה.

בלילה בא המקורב, הוא הגבאי הראשון המכלכל את בית הרה"צ הר' מנחם נחום, לבקש שיתן לו כסף לכלכלת ההוצאה הדרושה, ובידעו משלש מאות הרובל היה בטוח שיוכל לשלם חלק מהחובות, וכבר הכין רשימה כמה יתן לכל בעל-חוב.

הרה"צ הר' מנחם נחום פתח את תיבת השולחן, בה היה מניח את כספי המעמדות שהביאו ושנתנו לו – כספי הפדיונות לצדקה היו מונחים בתיבה אחרת, שלא יהיה גם חשש של חשש של חליפין – וירא המקורב כי מונחים שם כמה מטבעות כסף והרבה מטבעות נחושת ואת השטרות לא ראה, ויתמה על כך.

הרה"צ הר' מנחם נחום אמר לו לקחת את כל מטבעות הכסף והנחושת, בהם היו גם שלשה דינרי זהב – רענדלאך – וימנם הגבאי ויעל מספר כל המטבעות יחד עם דינרי הזהב קרוב למאה רובל בשטרות. המקורב נשאר עומד על מקומו באין אומר ודברים, כי לשאל אודות שלש מאות הרובל לא הרהיב בנפשו,

הא לחמא עניא – הגלות המרה, די אכלו אבהתנא – אוכלת את "אבהתנא" – מוחין, לא רק בענין של השגה ש"ולא שמעו אל משה"², הסיבה לאי הרגשה פנימית של ה"משה" שבכל יהודי, כלומר³ ה"דעת" שיש לכל יהודי באלקות, היא מקוצר הרוח הבא משעבוד הגלות המרה והנמהרה. הרי שלא זו בלבד שהגלות המרה אוכלת את המוחין, שאין השגה באלקות, אלא הגלות אוכלת את ההבחנה השכלית הנוגעת לעבודה בפועל.

ל. הבחנה שכלית נוגעת לעבודה בפועל לא רק בדרגות הנמוכות של עובדי ה' ובסתם יהודים מקיימי תורה ומצוות, הבחנה שכלית נוגעת גם בעבודתו הנעלה ביותר של צדיק גמור.

אספר לכם סיפור. למרות שהוא סיפור ידוע ומפורסם, וכבר דיברו עליו כמה פעמים, אך כל פעם נרגש העומק שבענין המסופר.

ידוע שהרה"צ הרה"ק ר' מנחם נחום מצ'רנובל צוקללה"ה נבג"מ זי"ע היה עני גדול ותמיד היה דחוק בפרנסתו. פעם אחת הביא לו חסיד אחד דורון שלש מאות רובל בשטרות – שהם מאה רובל כסף.

בני ביתו של הרה"צ והמקורב, הגבאי הראשון המשמש בקודש, נהנו מאד, שכן סוף סוף יפטרו מהחובות העצומים שהיו חייבים עבור לחם, בשר ודגים ושאר צרכי הבית.

(3) ראה תניא פמ"ב.

(2) שמות ו, ט. טז, כ.

כששמעתי כל זאת עלה בדעתי, כי אפשר הדבר שזיכני השי"ת להיות גבאי צדקה, כי אותו סכום גדול שהובא לי הוא כדי שאזכה במצוות גדולות כאלו: תלמוד תורה, הצלת משפחה והכנסת כלה. שאלתי את החסיד כמה עולים חובותיו וצרכי הכנסת כלה, ואראה כי הסכום מכוון.

כשהחלטתי לתת את שלש מאות הרובל לחסיד האמור, עלה ברעיוני האם כדאי לתת סכום גדול כזה לאיש אחד, הרי במעות אלה אפשר להחיות לכל-הפחות שש משפחות שתהיה להן פרנסה.

באתי במבוכה ולא ידעתי מה לעשות, כי שתי הדיעות, זו האומרת לתת כל הסכום לאותו חסיד וזו האומרת לחלק את הסכום לכמה משפחות – שתייהן צודקות וישרות, ולא היה לי הכרע בדבר; סגרתי את חדרי כדי להתבונן איך להכריע.

כשהתבוננתי בדבר, באתי לידי הכרה, כי שתי הדיעות באות משני השופטים, והדיעה האומרת לחלק את הסכום לכמה משפחות אינה דעת יצר הטוב, שכן אם היתה דעת היצר הטוב, היה צריך לחוות את דעתו מיד כשהובא לי הסכום, לאמר:

נחום, הובאו לך שלש מאות רובל, קח את הכסף וחלקהו לששה חלקים, חמשה חלקים תחלק לנצרכים וחלק אחד תקח לעצמך. אבל הוא לא אמר לי כן, אלא כאשר זיכני השי"ת לשמוע את קול היצר הטוב לעשות כפי שצריך, אז בא היצר הרע באומנות חכמתו לרמותני. קיימתי עצת היצר הטוב, קראתי לחסיד ונתתי לו את שלש מאות הרובל.

ולא ידע מה לעשות, כי נגע ללבו מה שלא יוכל לשלם את החובות.

הרה"צ הר' מנחם נחום ראה את פני המקורב והנם עגומים מאד. ויאמר לו מדוע פניך עצובים, הרי, ת"ל, הנותן לחם לכל בשר שלח בחסדו הטוב חסד חנם והרבה מבני ישראל יחיו ממקומות שונים עמלו וטרחו והביאו לנו סכום כזה.

המקורב אף שהיה איש הראוי להיות מקורבו של הרה"צ, בכל זאת לא יכול היה להתאפק, כי דבר החובות והדוחק הגדול ששרר בבית הרה"צ נגע ללבו מאד מאד, וכמו מעצמם נתקן מלבו הכואב דברים היוצאים מן הלב: והיכן שלש מאות הרובל שהביא חסיד פלוני, אשר בצירוף סכום זה אפשר לשלם חלק מהחובות?!

אכן – אמר הרה"צ הר' מנחם נחום – הביאו לי שלש מאות רובל, וברגע הראשון שמסרום לרשותי התפלאתי מדוע מגיע לי סכום גדול כזה, ואחרי כן נהנית, כי מצאתי חן בעיני השי"ת לתת לי ולבני ביתי את מזונותי בהרחבה גדולה ובדרך של כבוד גדול כזה, אבל כשהתבוננתי בזה, כי השי"ת נתן לי השפעה גשמית, הייתי בצער גדול שמא זה בא במקום איזה שפע רוחני. בין החסידים שביקרו אצלי, היה אחד שגילה לפני את מצוקת לבבו, איך שזה כשנה שלא שילם שכר לימוד בניו והמלמד הוא עני מדוכא אבל ירא שמים גדול ולומד עם בניו בתקוה כי סוף כל סוף ישלם לו, ועוד מגיע ממנו בעד חכירת הריחיים ובית המלון עבור שמונה חדשים ואם לא ישלם יגרשהו אדון האחווה, ועל כולם עשה שידוך עם בתו הבכירה וצריך להכניסה לחופה ואין לו במה.

~ רְשִׁימוֹת אֲדַמּוֹר מוֹהְרֵי"צ ~

מכתב הרבי הרי"צ לחתנו הרבי

כב.

לֹא אֶכְחַד, כִּי לְעֵתִים קְרוּבוֹת אֶצְטַעַר, עַל אֲשֶׁר חֲסִידֵי חַב"ד בְּכָל דּוֹר, לֹא הֶעֱלוּ בְּסִפְרִי, גַּם מֵעֲנִינֵי הַמַּעֲשִׂיּוֹת וְהַמְאֹרְעוֹת, שֶׁהָיוּ בָּהֶם אֲלֵפֵי מוֹפְתִים יוֹצְאִים מִדְּרָכֵי הַטְּבַע, אֲבָל עִם זֶה, הַנְּנִי מִחֶבֶב יוֹתֵר סִפְרִיָּהֶם וְכַתְּבֵיהֶם בְּבִיאוּרֵי הָעֲנִינִים אֲשֶׁר שָׁמְעוּ אִישׁ אִישׁ בְּעֵתוֹ וּבְנִמְנוֹ, מֵאלוֹ סִפְרוּ לָנוּ הַנְּפִלְאוֹת.

אָמַת הַדְּבָר, כִּי תֵאבִים וְצִמְאִים אֲנַחְנוּ לִידַע, וְיִקָּר לָנוּ בְּמֵאֵד, אִף דְּבָר הַיּוֹתֵר קָטָן בְּאֲרָחוֹת חַיֵּי כְבוֹד־קְדוּשַׁת אֲבוֹתֵינוּ רְבוֹתֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים, כִּי יוֹדְעִים אֲנַחְנוּ אֲשֶׁר תְּנוּעָה גַּם קְלָה, הִיא יְסוֹד בְּהַדְרָכָה וְהַנְּהִיגָה, אֲבָל עִם זֶה, עֲלֵינוּ לְדַעַת מֵהָ עֵינֵינוּ וּמֵהָ הַטְּפֵל.

אָמוּנְתֵינוּ בְּעֵבְרֵי ה', הוּד כְּבוֹד־קְדוּשַׁת אֲבוֹתֵינוּ רְבוֹתֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים, אֵינָה דוֹרְשֶׁת שׁוֹם סַעַד

באות ומופת, אלא שפעמים היה לנו לידע גם זה, להיות גם זה מביא תועלת נכבדה בהעיקר, שהיא לימוד החסידות בעיון, וההתעסקות בעבודה שבלב, על-מנת להיות גם ב'חיי עולם' על-פי הוראת תורת החסידות.

חלקתי המאמר הזה לפרקים, כי באמת כל פרק ופרק הוא מסכת שלמה בפני עצמה, שמראה לנו לדעת כמה ענינים נעלים ונשגבים, ואם אפשר יעזור השם-תבריך ויזדמן באיזה זמן למלאות את המאמר הזה, יהיה בנקל יותר לפי סדר עניניו.

ואתה, צלח ורכב על דבר אמת, ואין אמת אלא תורה תמימה.

והנני חותמך אוהבך ומברכך

יוסף יצחק

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

תהלה ראיתי בריגא ות"ל שלום לו, אלא שהוא חלוש
בבריאותו אבל ת"ל הוא לומד הרבה ומחדש חדשים
בתורה ומדפיס חבורים, יחזק השי"ת את בריאותו ויצליח
בלימודו, ובקשני למסור לכבודו פיש ממנו.

שלוחו בסך תשעים וחצי שקלים מידידניו אנייש שי
נכון קבלתי, והשי"ת יהי בעזרם בגשם וברוח.
הדוי"ש ומברכו.

בי"ה, ד' ניסן, ת"ש
נויארק

ידידי הרה"ג הנכבד ווי"ח אי"א מוה"ר
חיים יוסף שי שוי"ב

שלום וברכה!

במענה על מכתבו בברכה לרגלי בואי צלחה, הנה כל
המברך יתברך ברוב טוב בגשמיות וברוחניות.

את אחיו ידידי הרב הגאון הנודע ומפורסם לשם

אגרות קודש

בי"ה, ב' שבט, תשי"ח
ברוקלין

הרה"ח אי"א נוי"ג עוסק בצ"צ מוה' סעדי שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מז' טבת, ויה"ר שילכו הענינים הלך וטוב. והרי דרישת השעה היא
הפצת המעניות הפצה דוקא, וכיון שדורשים זה בודאי שניתנה היכולת והאפשרות, אלא שמטעמים
הידועים ליוצר קשור זה בהעלמות והסתרים, וכשמביטים על הדבר כנסיון, ופועלים מתאים לזה,
מתקיים מ"ש כי מנסה ה"א אתכם לדעת הישכם וגוי' מנסה ל' נס והרמה, ועיין המבואר בלקו"ת
דברים י"ט ב ואילך. ויש לרמז הנ"ל (העצה) גם ע"פ מ"ש לאחד בזה, שהעתק מוסגי"פ.

בברכה לבשו"ט בטוב הנראה והנגלה,

מ. שניאורסאהן

לְכֻלָּם יֵשׁ מָקוֹם בַּמִּשְׁכָּן

בַּפְּרֶשֶׁת תְּרוּמָה, מִצְוֵה הַשֵּׁם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל תְּרוּמַת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁהִתְחַלְקָה לְשְׁלוֹשָׁה סוּגֵי מַתְכוֹת, אוּ מִטְבְּעוֹת: "וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתְּם, זָהָב וְכֶסֶף וְנִחְשֵׁת".

מִסְבִּירִים בְּעֲלֵי ה'תּוֹסֵפוֹת', שֶׁהַדָּבָר רוֹמֵז לְשְׁלוֹשׁ דְּרָגוֹת שֶׁל נְתִינָה: "יֵשׁ שְׁלוֹשׁ צְדָקוֹת בְּעוֹלָם: הַצְּדָקָה שְׂאֵדָם עוֹשֶׂה כְּשֶׁהוּא בָּרִיא - נְחֻשֶׁת לוֹ כְּזָהָב; כְּשֶׁהוּא חוֹלָה וְנוֹתֵן - נְחֻשֶׁת לוֹ כְּכֶסֶף; כְּשֶׁהוּא נוֹתֵן (מִצְוֵה לְיִוְרְשָׁיו לְתֵת) לְאַחַר הַמִּיתָה - נְחֻשֶׁת לוֹ כְּנִחְשֵׁת".

הַדָּבָר גַּם רְמוֹז (כֶּךָ מִבִּיא אַחִיו שֶׁל הַמַּהֲרָ"ל מִפְּרָאג) בְּרָאשֵׁי הַתְּבוֹת: זָהָב - "זֶה הַנוֹתֵן בָּרִיא"; כֶּסֶף "כְּשֵׁי שֶׁסִּכְנַת פֶּחַד"; וְנִחְשֵׁת - "נְתִינַת חוֹלָה שְׂאֵמֵר תְּנוּ".

מִצְוֹת הַצְּדָקָה - "תְּרוּמָה" - בַּה אֲנוּ לוֹקְחִים מִטְבַּע גִּשְׁמִי וּמְקִימִים בְּאִמְצָעוֹתוֹ מִצְוֵה, מְסַמְּלֵת אֶת כְּלָלוֹת עֲבוֹדַת הַשֵּׁם שֶׁל יְהוּדִי. שְׁכֵן זֶהוּ הַתְּכַן הַכְּלָלִי שֶׁל כָּל הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת: לְקַחַת אֶת הַגִּשְׁמִיּוֹת וְלִהְפֹךְ אוֹתָהּ לְקִדְשָׁה עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, וּבִכְךָ אֲנוּ מְקִימִים אֶת הַצְּוִי "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנֵתִי בְּתוֹכָם";

זָהָב ("זֶה הַנוֹתֵן בָּרִיא") - זוֹ עֲבוֹדַת הַצְּדִיקִים, כְּשֶׁהַמְקִיִּים הוּא 'בָּרִיא' כָּל עֲנִינֵי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת. כְּמוֹ הַזָּהָב, הַמְּבַחֵר מִכָּל הַמַּתְכוֹת, שֶׁמִּמֶּנּוּ נַעֲשׂוּ הַכְּלָיִם הַחֲשׂוּבִים בְּיוֹתֵר שֶׁבַּמִּשְׁכָּן (וּכְפִי שְׁחִז"ל אוֹמְרִים שֶׁכָּל תְּכָלִית בְּרִיאַת הַזָּהָב הִיא עֲבוֹר הַמִּשְׁכָּן!).

כֶּסֶף ("כְּשֵׁי שֶׁסִּכְנַת פֶּחַד") - מְסַמְּלֵת מִצְבָּ, שֶׁבוּ יְהוּדִי צָרִיךְ לְהִתְמוֹדֵד מוּל הַקְּשִׁיִּים בְּעֲבוֹדַת הַשֵּׁם שֶׁמִּצִּיב מוּלוֹ הָעוֹלָם. אִךְ עַל־יְדֵי נְתִינַת הַצְּדָקָה הוּא מִצְלִיחַ לְפָדוֹת אֶת עֲצָמוֹ, וְלִהְתַּגְבֵּר עַל כָּל הַהִפְרָעוֹת וְהַקְּשִׁיִּים.

נִחְשֵׁת ("נְתִינַת חוֹלָה שְׂאֵמֵר תְּנוּ") - מְסַמְּלֵת אֶת הַמִּצְבָּ הַנִּמּוּד יוֹתֵר בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת. זֶהוּ אָדָם, שֶׁמִּבְחִינַת מִצְבוֹ הַרוּחָנִי הוּא 'חוֹלָה', וְחֵלֶק מִמֶּנּוּ אֵף נִמְצָא כְּכִיּוֹל 'לְאַחַר הַמִּיתָה'. נִרְאֶה שֶׁהוּא נִתְקַן אֶת עֲצָמוֹ (לְפָחוֹת כְּלָפִי חוּץ) מִמְּקוֹר הַחַיִּים הָאֱמִתִּיִּים - מֵהַשֵּׁם וּמֵהַתּוֹרָה, תּוֹרַת חַיִּים.

וּבְכָל זֹאת, אֵל לוֹ לְהִתְיַאֵשׁ, שְׁכֵן אֵף הוּא יָכוֹל לְהִיּוֹת חֵלֶק מִעֲבוֹדַת הַמִּשְׁכָּן. גַּם יְהוּדִי שֶׁנִּמְצָא בְּמִצְבָּ נְחוּת וְאֵף עַל־פִּי כֵּן מִשְׁתַּדֵּל כְּכֹל יְכַלְתּוֹ לְעַבֵּד אֶת הַשֵּׁם וְלִקְיִים אֶת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, זוֹכֶה לְהִשְׁכִּין אֶת הַשֵּׁם בְּעוֹלָם הַזֶּה וּלְמִלָּא אֶת תְּכָלִית הַבְּרִיאָה!

(מעובד על־פי שיחת שבת פרשת תרומה תשמ"ט. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

חומש לקריאה בציבור

פרשת תרומה

שני^ח ועשית כפרת זהב טהור אמתים וחצי ארפה ואמה וחצי רחפה: ^ה ועשית שנים פרכים זהב מקשה תעשה אתם משני קצות הכפרת: ^ו ועשה פרוכ אחד מקצה מזה וכוונ אחד מקצה מזה מן הכפרת תעשו את הפרכים על שני קצותיו: ^ז והיו הפרכים פרישי כנפים למעלה סככים בכנפיהם על הכפרת ופניהם איש אל אחיו אל הכפרת יהיו פני הפרכים: ^ח ונתת את הכפרת על הארץ מלמעלה ואל הארץ תתן את העדת אשר אתן אליך: ^ט ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הפרכים אשר על ארון העדת את כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל: ^י ועשית שלחן עצי שטים אמתים ארכו ואמה רחבו ואמה וחצי קמתו: ^{יא} וצפית אתו זהב טהור מבית ומחוץ תצפנו ועשית עליו זר זהב סביב: ^{יב} ויצקת לו ארבע טבעת זהב ונתתה על ארבע פעמתי ושתתי טבעת על צלעו האחת ושתתי טבעת על צלעו השנית: ^{יג} ועשית בדי עצי שטים וצפית אתם זהב: ^{יד} והבאת את הפדים בטבעת על צלעת הארון לשאת את הארון בהם: ^{טו} בטבעת הארון יהיו הפדים לא יסרו ממנו: ^{טז} ונתת אל הארון את העדת אשר אתן אליך:

לפני תמיד: פ

כה ^א וידבר יהוה אל משה לאמר: ^ב דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לכו תקחו את תרומתי: ^ג וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת: ^ד ותכלת וארנמן ותלעת שני ושש ועוים: ^ה וערת אילם מאדמים וערת תחשים ועצי שטים: ^ו ושמן למאור בשמים לשמן המשחה ולקמרת הסמים: ^ז ואבני שיהם ואבני מלאים לאפד ולחשן: ^ח ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם: ^ט ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשפן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו: ^י (ישראל) ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קמתו: ^{יא} וצפית אתו זהב טהור מבית ומחוץ תצפנו ועשית עליו זר זהב סביב: ^{יב} ויצקת לו ארבע טבעת זהב ונתתה על ארבע פעמתי ושתתי טבעת על צלעו האחת ושתתי טבעת על צלעו השנית: ^{יג} ועשית בדי עצי שטים וצפית אתם זהב: ^{יד} והבאת את הפדים בטבעת על צלעת הארון לשאת את הארון בהם: ^{טו} בטבעת הארון יהיו הפדים לא יסרו ממנו: ^{טז} ונתת אל הארון את העדת אשר אתן אליך:

~ נקודות משיחות קודש ~

ויקחו לי תרומה (כה, ב)

יש לשאל, למה נאמר "ויקחו לי", שהלקיחה תהיה "לשמי", ולא "ויתנו לי", שהנתינה תהיה "לשמי". אלא רמז יש כאן, שעני צריך לקבל צדקה "לשמי", לשם מלוי הפונה העליונה, שרצה הקב"ה שיהיו בעולם עשירים ועניים כדי שתהיה בו השפעת צדקה וחסד. שכן, כל דבר שיהודי עושה, כלי שום הכול, צריך להיות תדור בקדשה, לשם ה'. כפתוב: "בכל דרכיך - דעהו".

(לקוטי שיחות, כרך ג', עמ' 909)

~ נקודות משיחות קודש ~

ועשו ארון (כה, ז)

הארון הוא סימן לתורה, כפתוב (מ"א, ט, ט) "אין בארון רק שני לוחות האבנים". והנה, בארון אין שום עבודה, כמו בשאר כלי המשכן, והוא רק כלי לגלוי מלמעלה - "ונועדתי לך שם" (פסוק כב). הרי לנו רמז, אפוא, ללמוד התורה

בתכלית הבטול, "שאין הדבור בא מצד עצמו כלל, אלא נדבר בו דבר ה' . . ממילא ומאליו", בבחינת "תען לשוני אמרתך", כעונה אחר הקורא.

(לקוטי שיחות, כרך ד', עמ' 1346)

שלישי ^א ועשית מנרת זהב טהור מקשה תיעשה המנורה ירכה וקנה גביעה כפתריה ופרחיה ממנה יהיו: ^ב ושלשה קנים יצאים מצדיה שלשה | קני מנרה מצדה האחד ושלשה קני מנרה מצדה השני: ^ג שלשה גבעים משקדים בקנה האחד כפתר ופרח ושלשה גבעים משקדים בקנה האחד כפתר ופרח בן לששת הקנים היצאים מן המנרה: ^ד ובמנרה ארבעה גבעים משקדים כפתריה ופרחיה: ^ה וכפתר תחת שני הקנים וכפתר תחת שני הקנים משנה לששת הקנים היצאים מן המנרה: ^ו כפתריהם וקנתם ממנה יהיו פלה מקשה אחת זהב טהור: ^ז ועשית את גרתיה שבעה והעלה את גרתיה והאיר עליה פניה: ^ח ומלקחיה ומחתתיה זהב טהור: ^ט כפר זהב טהור יעשה אתה את פליהכלים האלה: ^י וראה ועשה בתבניתם אשר-אתה מראה בהר: **ס כו** * ואת המושפן תעשה עשר יריעת שש משור ותכלת וארגמן ותלעת שני פרבים מעשה חשב תעשה אתם: ^א ארף | היריעה האחת שמנה ועשרים באמה ורחב ארבע באמה היריעה האחת מדה אחת לכל היריעת: ^ב חמש היריעת תהיון חברת אשה אל-אחתה וחמש יריעת חברת אשה אל-אחתה: ^ג ועשית ללאת תכלת על שפת היריעה האחת מקצה בחברת וכן תעשה חמשים ללאת תעשה ביריעה האחת וחמשים ללאת תעשה בקצה היריעה אשר

במחברת השנית מקבילת הללאת אשה אל-אחתה: ^ד ועשית חמשים קרסי זהב וחברת את היריעת אשה אל-אחתה בקרסים והיה המושפן אחד: ^ה ועשית יריעת עזים לאהל על המושפן עשתי-עשרה יריעת תעשה אתם: ^ו ארף | היריעה האחת שלשים באמה ורחב ארבע באמה היריעה האחת מדה אחת לעשתי עשרה יריעת: ^ז וחברת את-חמש היריעת לבד ואת-שש היריעת לבד וכפלת את-היריעה הששית אל-מול פני האהל: ^ח ועשית חמשים ללאת על שפת היריעה האחת הקיצנה בחברת וחמשים ללאת על שפת היריעה החברת השנית: ^ט ועשית קרסי נחשת חמשים והבאת את-הקרסים בללאת וחברת את-האהל והיה אחד: ^י ופרח העדף ביריעת האהל חצי היריעה העדפת תסרר על אחרי המושפן: ^{יא} והאמה מזה והאמה מזה בעדף בארף יריעת האהל יהיה סרוח על-צדי המושפן מזה ומזה לכפתו: ^{יב} ועשית מכסה לאהל ערת אילם מאדמים ומכסה ערת תחשים מלמעלה: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~

תעשה המנורה (כה, לא)

שהיה משה מתקשה בה (רש"י)

למשה היה קשה: איך אפשר לעשות מדברים גשמיים משפן ומקדש להקב"ה? והשאלה נשאלת במקור לגבי המנורה, שהיתה "עדות לבאי עולם שהשכינה שורה בישאל" (שבת כב, ב). אמר לו הקב"ה: דבר זה, אכן, אינו בכחו של אדם, אלא בכחו של הבורא; השלף את הפפר לאור והיא נעשית מאליה.

(לקוטי שיחות, כרך א', עמ' 172)

רביעי ^א ועשית את-הקרשים למושפן עצי שטים עמודים: ^ב עשר אמות ארף הקרש ואמה וחצי האמה רחב הקרש האחד: ^ג שתי ידות לקרש

חמישי לא ועשית פרכת תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משור מעשה חשב יעשה אתה ברכים: ונתתה אתה על-ארבעה עמודי שטים מצפים זהב וויהם זהב על-ארבעה אדני-כסף: ונתתה את-הפרכת תחת הקרסים והבאת שמה מבית לפרכת את ארון העדות והכדילה הפרכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים: ונתת את-הכפורת על ארון העדת בקדש הקדשים: ושמת את-השלחן מחוץ לפרכת ואת-המנורה נכח השלחן על צלע המשכן תימנה והשלחן תתן על-צלע צפון: ועשית מסד לפתח האהל תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משור מעשה רקם: ועשית למסד המשח עמודי שטים וצפית אתם זהב וויהם זהב ויצקת להם חמשה אדני נחשת: ם

~ נקודות משיחות קודש ~

ושמת את השלחן מחוץ לפרכת ואת המנורה נכח השלחן (כו, לה)
ומזבח הזהב . . משור קמצא כלפי המזרח (רש"י)
והינו, שמי שגננס להיכל נתקל במזבח תחלה, לפני השלחן והמנורה. ויש לבאר, דהנה מזבח רומז לתפלה, ככתוב "תפון תפילתי קטרת לפניך", שהיא התחלת עבודת היום. ורק לאחר התפלה נתן לעסק במנורה - עבודה רוחנית, למוד התורה וכדומה, או בשלחן - עבודה נשמית, כגון אכילה לשם שמים.

(רשימות, חוברת קח)

שישי כז « ועשית את-המזבח עצי שטים חמש אמות ארך וחמש אמות רחב רבוע יהיה המזבח ושלוש אמות קמתו: ועשית קרנתיו על ארבע פנתיו ממנו תהיין קרנתיו וצפית אתו נחשת: ועשית פירתיו לדשנו ויעיו ומזרקתיו ומזלגתיו ומחתתיו לכל-כליו תעשה נחשת: ועשית לו מכפר מעשה רשת נחשת ועשית על-הרשת ארבע טבעת נחשת על

האחד משלבת אשה אלאחיה פן תעשה לכל קרשי המשכן: ועשית את-הקרשים למשכן עשרים קרש לפאת נגבה תימנה: וארבעים אדני-כסף תעשה תחת עשרים הקרש שני אדנים תחת-הקרש האחד לשתי ידתיו ושני אדנים תחת-הקרש האחד לשתי ידתיו: ולצלע המשכן השנית לפאת צפון עשרים קרש: וארבעים אדנים כסף שני אדנים תחת הקרש האחד ושני אדנים תחת הקרש האחד: ולירפתי המשכן ימה תעשה ששה קרשים: ושני קרשים תעשה למקצעת המשכן בירכתים: ויהיו תאמם מלמטה ויחדו יהיו תמים על-ראשו אלהטבעת האחת פן יהיה לשניהם לשני המקצעת יהיו: והיו שמונה קרשים ואדניהם כסף ששה עשר אדנים שני אדנים תחת הקרש האחד ושני אדנים תחת הקרש האחד: ועשית בריחם עצי שטים חמשה לקרשי צלע-המשכן האחד: וחמשה בריחם לקרשי צלע-המשכן השנית וחמשה בריחם לקרשי צלע המשכן לירכתים ימה: והבריח התיכן בתוך הקרשים מברח מן-הקצה אלהקצה: ואת-הקרשים תצפה זהב ואת-טבעותיהם תעשה זהב בתים לבריחם וצפית את-הבריחם זהב: והקמת את-המשכן כמשפטו אשר הראית בהר: ם

~ נקודות משיחות קודש ~

אדני כסף (כו, יט)
כל כלי המשכן היו מצפים זהב או עשויים מזהב (מלבד הכיור ומזבח הנחשת, שהיו בחצר), ורק האדנים היו מכסף. ויש לבאר על-פי מה שאמרו רז"ל "לא היה העולם ראוי להשתמש בזהב, ולמה נברא, בשביל בית המקדש", ואלו על כסף לא נאמר פן, כי הוא שרף לעולם. מוכן, אפוא, שהאדנים, שעמדו על הקרקע וחרבו את קדשת המשכן לעולם, נעשו מכסף דוקא, לא מזהב.

(רשימות, חוברת קלה)

אֲרַבַּע קִצּוֹתָיו: הַ וְנִתְּתָה אֹתָהּ תַּחַת כַּרְכַּב
הַמִּזְבֵּחַ מִלְמַטָּה וְהִיְתָה הָרִשֶׁת עַד חֲצִי
הַמִּזְבֵּחַ: וְעֵשִׂית בְּדִים לְמִזְבֵּחַ בְּדֵי עֲצֵי שִׁטִּים
וְצִפִּית אֹתָם נְחֹשֶׁת: וְהוֹבֵא אֶת־בְּדָיו בַּטַּבְעֹת
וְהָיוּ הַבְּדִים עַל־שֵׁתִי צִלְעַת הַמִּזְבֵּחַ בְּשֵׁאת
אֹתוֹ: הַ נְבוֹב לַחַת תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר הָרָאָה
אֶתְךָ בְּהָר בֶּן יַעֲשׂוֹ: ס וְעֵשִׂית אֵת חֲצֵר
הַמִּשְׁכָּן לַפֶּאֱת נֹגְבֵי־תִימְנָה קָלְעִים לַחֲצֵר שֵׁשׁ
מִשְׁזֹר מֵאָה בְּאֹמָה אַרְבֵּי לַפֶּאֱה הָאֲחֹת:
וְעַמֻּדָיו עֲשִׂים וְאֲדָנִיהֶם עֲשִׂים נְחֹשֶׁת וְוִי
הָעַמֻּדִים וְחֻשְׁקֵיהֶם כֶּסֶף: כ וְכֹן לַפֶּאֱת צַפּוֹן
בְּאֶרֶךְ קָלְעִים מֵאָה אַרְבֵּי כְּתִיב וַעֲמֻדוֹ קָרִי וְעַמֻּדָיו
עֲשִׂים וְאֲדָנִיהֶם עֲשִׂים נְחֹשֶׁת וְוִי הָעַמֻּדִים
וְחֻשְׁקֵיהֶם כֶּסֶף: י וְרַחֵב הַחֲצֵר לַפֶּאֱתֹם
קָלְעִים חֲמִשִּׁים אֹמָה עַמֻּדֵיהֶם עֲשֶׂה וְאֲדָנִיהֶם
עֲשֶׂה: י וְרַחֵב הַחֲצֵר לַפֶּאֱת קֶדְמָה מִזְרָחָה
חֲמִשִּׁים אֹמָה: י וְחֲמֵשׁ עֲשֶׂרֶה אֹמָה קָלְעִים
לַפֶּתַח עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאֲדָנִיהֶם שְׁלֹשָׁה:
י וּלְפֶתַח הַשְּׁנַיִת חֲמֵשׁ עֲשֶׂרֶה קָלְעִים עַמֻּדֵיהֶם
שְׁלֹשָׁה וְאֲדָנִיהֶם שְׁלֹשָׁה: י וּלְשַׁעַר הַחֲצֵר
מִסָּדָה | עֲשִׂים אֹמָה תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזֹר מַעֲשֶׂה רֶקֶם עַמֻּדֵיהֶם אֲרַבְעָה
וְאֲדָנִיהֶם אֲרַבְעָה: י בְּלַעֲמֻדֵי הַחֲצֵר סָבִיב
מַחֲשָׁקִים כֶּסֶף וְוִיהֶם כֶּסֶף וְאֲדָנִיהֶם נְחֹשֶׁת:
י אַרְבֵּי הַחֲצֵר מֵאָה בְּאֹמָה וְרַחֵב | חֲמִשִּׁים
בַּחֲמִשִּׁים וְקֹמָה חֲמֵשׁ אֲמֹת שֵׁשׁ מִשְׁזֹר
וְאֲדָנִיהֶם נְחֹשֶׁת: י לְכֹל פְּלִי הַמִּשְׁכָּן כָּל
עֲבֹדָתוֹ וְכָל־יִתְדָתּוֹ וְכָל־יִתְדֵת הַחֲצֵר נְחֹשֶׁת:

ססס

צ"ו פסוקים, יע"ו סימן

שביעי ט וביום השַׁבָּת שְׁנֵי־כִבְשִׁים בְּגִי־שֵׁנָה
תְּמִימִם וְשְׁנֵי עֲשָׂרִים סֵלַת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן

וְנִסְכּוֹ: י עֵלַת שַׁבָּת בְּשִׁבְתּוֹ עַל־עֵלַת הַתָּמִיד
וְנִסְכָּה: פ וּבְרָאשֵׁי חֲדָשִׁיכֶם תִּקְרִיבוּ עֹלָה
לַיהוָה פָּרִים בְּגִי־בָקָר שְׁנַיִם וְאִיל אֶחָד כִּבְשִׁים
בְּגִי־שֵׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: י וּשְׁלֹשָׁה עֲשָׂרִים
סֵלַת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וְשְׁנֵי
עֲשָׂרִים סֵלַת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְאִיל
הָאֶחָד: י וְעֶשְׂרֹן עֶשְׂרֹן סֵלַת מִנְחָה בְּלוּלָה
בְּשֶׁמֶן לַכִּבְשֵׁ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחַח אִשָּׁה
לַיהוָה: י וְנִסְפִּיהֶם חֲצִי הַחֵיץ יִהְיֶה לַפָּר
וּשְׁלִישִׁת הַחֵיץ לְאִיל וּרְבִיעֵת הַחֵיץ לַכִּבְשֵׁ יִין
זֹאת עֵלַת הַדֵּשׁ בְּחֲדָשׁוֹ לַחֲדָשִׁי הַשָּׁנָה:
י וּשְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת לַיהוָה עַל־עֵלַת

הַתָּמִיד יַעֲשֶׂה וְנִסְכּוֹ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

וְעֵשִׂית אֵת הַמִּזְבֵּחַ (כו, א)

מִזְבֵּחַ - מִזִּיחַ וּמִזִּין, מַחֲבֵב וּמְכַפֵּר (כתובות י, ב)

לְפָנֵינוּ שֶׁלש פְּעֻלוֹת. א. הַמִּזְבֵּחַ מִשְׁפִּיעַ מִזִּין (מִזִּין). ב.
הוּא מְבַטֵּל דְּבָרִים שְׁלִילִים (מִזִּיחַ גְּזֵרוֹת רְעוֹת וּמְכַפֵּר
עֲוֹנוֹת). ג. הוּא מַחֲבֵב אֵת יִשְׂרָאֵל עַל אֲבִיהֶם שְׁבִשְׁמִים. וְיֵשׁ
לוֹמַר: מִזִּין - שְׁלֵמִים, כֶּסֶם שֶׁהַבְּעָלִים זֹכִים בְּאַכִּילָתוֹ, כֶּד
בְּזָכוֹת הַקְּרָבָנוֹת הַעוֹלָם גִּזּוֹן. מִזִּיחַ, מְכַפֵּר - חֲטָאת וְאָשָׁם,
שְׁבָאִים לְכַפְּרָה. מַחֲבֵב - עוֹלָה, שְׁהִיא כְּלִיל לַה' וְלְכַבּוֹד
הַקָּדוֹ"ה בְּלִבָּד" (מדרש תרשא).

(לקוטי שיחות, כרך ל', עמ' 39)

חצי קריש

וְיִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמוֹה רַבָּא. אִמֵּן בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא כְרַעוּתָהּ
וְיִמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וְיִצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וְיִקְרַב מִשִּׁיחָה.
אִמֵּן בְּתִיבּוֹן וּבִיזְמוּכּוֹן וּבְחֵי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעֶגְלָא
וּבְזִמְן קָרִיב וְאַמְרוּ אָמֵן: אִמֵּן יְהֵא שְׁמוֹה רַבָּא מְבָרַךְ לַעֲלַם וְלַעֲלַמֵּי
עֲלַמֵּיא. יתברך: יְהֵא שְׁמוֹה רַבָּא מְבָרַךְ לַעֲלַם וְלַעֲלַמֵּי עֲלַמֵּיא.
וְיִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר,
וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמוֹה דְקַדְשָׁא בְּרִידָהּ הוּא. אִמֵּן לְעֵלָא מִן
כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא, תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְאִמְרִין
בְּעֶלְמָא, וְאַמְרוּ אָמֵן: אִמֵּן

שְׁנָה וּמַעֲלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָה: ^{טו} הַעֲשִׂיר
 לֹא־יִרְבֶּה וְהִדֵּל לֹא יִמְעִיט מִמַּחְצִית הַשֶּׁקֶל
 לְתֵת אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם:
^{טז} וְלִקְחַתְּ אֶת־כֶּסֶף הַכֹּפְרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 וְנָתַתְּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לְבְנֵי
 יִשְׂרָאֵל לְזָכְרוֹן לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עַל־
 נַפְשֹׁתֵיכֶם: פ

מפטיר ל י וידבר יהוה אל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: י בִּי
 תִּשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְפַקְדֵיהֶם וְנָתַנּוּ
 אִישׁ כֶּפֶר נַפְשׁוֹ לַיהוָה בְּפָקֹד אֲתֶם וְלֹא־יִהְיֶה
 בְּהֶם נֶגֶף בְּפָקֹד אֲתֶם: י זה א יתנו כֹּל־הָעֵבֶל
 עַל־הַפְּקֻדִים מַחְצִית הַשֶּׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
 עֲשָׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחְצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה
 לַיהוָה: ד כֹּל הָעֵבֶל עַל־הַפְּקֻדִים מִבְּנֵי עֲשָׂרִים

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲשִׂיִּים הֵיחָדִשׁ הֵיחָדִשׁ לְמַחְזִיקֵי בָהּ, וְתִמְכִּיחַ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיךָ דְרָכֵי־נֶעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיךָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בְּיַמֵּינֶיךָ, בְּשִׂמְחָה עֲשֵׂר וְכָבוֹד. יי חַפֵּץ לְמַעַן צְדָקָה, וְגִדֵּל תּוֹרָה וְיֹאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים מְזֻכָּרִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
 הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל
 עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָה:**

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה. כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

יז וַיִּכְרַת יְהוֹדָע מִתְּחִלָּה אֶת־
 הַכְּבִירִית בֵּין יְהוָה וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין
 הָעָם לְהַיּוֹת לְעַם לַיהוָה שְׂהָיוּ
 כְּלֵם נְאֻמִּים לְעֲבֹדַת ה' וְלִהְיוֹת
 הַכְּבִירִים, וְאַחַר כֵּן וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין
 הָעָם שְׂהָיוּ נְאֻמִּים לְמַלְכָם:
 יח וַיִּבְאֹו כָּל־עַם הָאָרֶץ בֵּית־
 הַכְּבִירִים וַיִּתְּצוּהוּ מִלְּשׁוֹן נְתִיבָה אֶת־

הפטרת פרשת שקלים לקריאה בציבור
 ולשמו"ת מלכים ב יא

**יז וַיִּכְרַת יְהוֹדָע אֶת־הַכְּבִירִית בֵּין
 יְהוָה וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם לְהַיּוֹת לְעַם לַיהוָה וּבֵין הַמֶּלֶךְ
 וּבֵין הָעָם: יח וַיִּבְאֹו כָּל־עַם הָאָרֶץ בֵּית־הַכְּבִירִים וַיִּתְּצוּהוּ**

שי למורא

יז בֵּין ה' וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין
 הָעָם, שְׂהָיוּ הַמֶּלֶךְ וְהָעָם אַחֲרֵי
 ה'. וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם,
 שְׂהָיוּ עֲבָרִים לְמֶלֶךְ. יח פְּקֻדַת

על בית ה', ממנים על עבודת בית המקדש, כפי שתמן דוד.
 ג) כל ימיו אשר הורהו יהוידע הבהן, אבל אחרי מות
 יהוידע, השחית דרכו, כמו שכתוב ב"דברי הימים". ד) הכמות,
 כמות יחיד להקריב לה'. ואסור לעשותם משנבנה בית המקדש.

ה) כסף עזב, הוא הכסף של
 מחציות השקלים שקלם נתנו בכל
 שנה. איש כסף נפשות ערכו,
 כגון האומר "ערך נפשי עלי", או
 "ערך פלוני עלי", שהוא קצוב
 בתורה לפי השנים של הנערך.
 ו) בדרך, בקיעה וסדק פקיר.
 ח) כי לדרך הבית תתנהו,
 מיד בבוא לידכם תנו אותו באוצר
 בית ה', עד שהיה בהם די לתזק
 את הבית. ט) לבלתי קחת כסף
 מאת העם וגו', שלא יקחו הכסף
 לעצמם ויצטרכו לתמן משלהם, כפי

מזבחתו ואת צלמיו שברו היטב בחזק ואת מתן קד שמו כהן
 הפעל הרגו לפני המזבחות וישם הכהן פקדת ממונים על בית
 יהוה כפי שתמן דוד, כי עתליהו במלה את סדר משמרות הבית: "טז אחר כך
 קימו הכרית השני בין המלך ובין העם ויקח את שרי המאות ואת הכהן

את האדירים ואת הרצים ואת
 המושלים ואת כל עם הארץ
 וירדו את המלך מבית יהוה
 ויבואו דרך שער הרצים אל
 בית המלך וישב על כסא
 המלכים: כ וישמח כל עם
 הארץ והעיר שקטה נחה, ולא
 נתעורר עוד מלחמה בעבור זה, כי
 ואת עתליהו המיתו בחרב בית
 המלך ולא היה עוד מי לעורר
 מלחמה: א בן שבע שנים יהואש
 במקלו: ב בשנת שבע ליהוא
 מלך ישראל מלך יהואש בן אחזיהו
 מלך יהודה וארבעים שנה מלך
 בירושלים ושם אמו צביה
 מבאר שבע: ג ויעש יהואש
 הישר בעיני יהוה כלימיו אשר
 הורהו אשר למדו יהוידע הכהן
 ואחרי מות יהוידע השחית דרכו
 (ד"ה ב ד ו): ד רק הכמות יחיד
 לשמים לאסרו עוד העם
 מזבחים ומקטרים בכמות ועגשם
 ברת משנבנה הבית: ה ויאמר
 יהואש אל הכהנים כל כסף
 הקדשים אשר יבא בית יהוה
 כסף עזב מחצית השקל וכן איש
 כסף נפשות ערכו שיתעב ערך
 נפשו, גם כל כסף אשר יעלה על
 לב איש להביא בנדרה לדרך הבית
 בית יהוה: ו כל הכספים האלו
 יקחו להם הכהנים לעצמם איש
 מאת מכרו והם יחזקו תמורת זה,
 משלהם את בדרך הבית מקום
 השבר והחזק לכל אשר ימצא
 שם בדרך: ז והיה בשנת עשרים
 ושלוש שנה למלך יהואש או
 ראה כי לא יחזקו הכהנים את
 בדרך הבית: ח ויקרא המלך

את מזבחתו ואת צלמיו שברו היטב
 ואת מתן כהן הפעל הרגו לפני
 המזבחות וישם הכהן פקדת על בית
 יהוה: י ויקח את שרי המאות ואת
 הכהן ואת הרצים ואת כל עם
 הארץ וירדו את המלך מבית יהוה
 ויבואו דרך שער הרצים בית המלך
 וישב על כסא המלכים: כ וישמח כל

עם הארץ והעיר שקטה ואת עתליהו המיתו בחרב בית
 המלך: יב א בן שבע שנים יהואש במקלו: ב בשנת שבע
 ליהואש מלך יהואש וארבעים שנה מלך בירושלים ושם אמו
 צביה מבאר שבע: ג ויעש יהואש הישר בעיני יהוה כלימיו
 אשר הורהו יהוידע הכהן: ד רק הכמות לאסרו עוד העם
 מזבחים ומקטרים בכמות: ה ויאמר יהואש אל הכהנים כל
 כסף הקדשים אשר יבא בית יהוה כסף עזב איש כסף
 נפשות ערכו כל כסף אשר יעלה על לב איש להביא בית
 יהוה: ו יקחו להם הכהנים איש מאת מכרו והם יחזקו
 את בדרך הבית לכל אשר ימצא שם בדרך: ז והיה בשנת
 עשרים ושלוש שנה למלך יהואש לא יחזקו הכהנים את בדרך
 הבית: ח ויקרא המלך יהואש ליהוידע הכהן ולכהנים ויאמר
 אלהם מדוע אינכם מחזקים את בדרך הבית ועתה אל
 תקחו כסף מאת מכריכם כי לדרך הבית תתנהו: ט ויאתו

יהואש ליהוידע הכהן ולכהנים ויאמר אלהם מדוע אינכם מחזקים את בדרך הבית ועתה אל תקחו עוד כסף מאת מכריכם ואל תחזקו
 הבית משלכם כי לדרך הבית תתנהו הכסף של התרומות והנדבות, ותשימו במקום מוכן בו לדרך הבית, אם יפחות יפחות, ואם יזתר יזתר: ט ויאתו

אָמַר יְהוָה: כִּי וַיֵּצְאוּ וְרָאוּ בְּפָנָי הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים כִּי כִי תוֹלְעֹתֶם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְפֹּה וְהָיוּ דְרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר: כִּי וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחֹדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבַּת בְּשַׁבְּתוֹ יָבֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנָי אָמַר יְהוָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁפָל דְבָרָיו אַמֵּת וְצַדִּיק: נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבַדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבֹא וַיַּגֵּל לַבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְפֹּה נִרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבַּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֲרָתָה. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לְךָ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבַּת:

עטרת מרים

אֵפֶה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאֵי אֵינִי צָרוּךְ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ שְׁלֶכֶם וְהָאָרֶץ הַדָּם עֵינֵי שֶׁרָפָה רַגְלֵי אִיזֹה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנֶנּוּ־לִי וְאִיזֹה מְקוֹם תִּרְצוּ לַחַד גַּעַת מְנוּחָתִי לְהִשְׁרֹת שְׂכֵנְתִי, אֵינִי כְּדָא לִי: כִּי וְאַתֶּם־כָּל־אֱלֹהִים שָׁמַיִם וְהָאָרֶץ יָדִי עֲשֵׂתָה וְרוּחַ אֲמִרִי בִּן וְהָיוּ כָל־אֱלֹהִים שָׁמַיִם וְהָאָרֶץ, וְאֵינִם קְדוּמִים כְּמוֹנֵי

הפטרה לשבת ראש־חודש לשמו"ת

בישעיהו פרק סו

סו אֵפֶה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאֵי וְהָאָרֶץ הַדָּם רַגְלֵי אִיזֹה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנֶנּוּ־לִי וְאִיזֹה מְקוֹם מְנוּחָתִי: כִּי וְאַתֶּם־כָּל־אֱלֹהִים יָדִי עֲשֵׂתָה וְהָיוּ כָל־אֱלֹהִים נְאֻם־יְהוָה וְאֱלֹהֵי אֲבֹתֵי אֱל־

שי למורה
א) הַשָּׁמַיִם כִּסְאֵי, כְּלוֹמַר, מִן הַשָּׁמַיִם תִּבְאֲנָה הַגּוֹרוֹת עַל כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ, כְּמוֹ שֶׁמֶלֶךְ בְּשַׁבְּתוֹ עַל כִּסְאוֹ תִצְאָה הַגּוֹרוֹת מִלִּפְנֵיו. וְהָאָרֶץ הַדָּם רַגְלֵי, כְּלוֹמַר, כָּל הָעוֹלָם הוּא שְׁלִי וּבְרִשׁוֹתֵי אִי זֶה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנֶנּוּ לִי, אִם כִּן מִה שֶׁיִּדְּ לְבָנוֹת לִי בֵּית וּמְקוֹם מְנוּחָתִי. ב) וְאֵל זֶה אֲבֹתֵי,

נאם יְהוָה ועם שאני רם על רמים, עם כל זה ואל־יה אביט אל־עני ונכה־רוח וחרד על דברי ונכה־רוח שרוחו נשברת בעבור הצער והגזון, ובכל זאת וחרד על־דברי נהר לשמוע בקולי: ג אבל עתה אין לי מפני ככם, שחרי שוחט השור הוא מכה־איש את בעליו של השור וגלול מנגנו, לפיכך זוכח השור דומה לפני פערף פלב והמעלה מנחה הרי הוא לפני פדס־חזיר מזכיר והמקטיר לבנה מכהד אותי און בתשרות אונם, גם־המה ששוחטים השור וזכחים השנה, גם הנה כמו עורף פלב ומעלה דם חזיר הואיל כי פחרו בדרכיהם ובשקוציהם נפשם חפצה: ד לכן גם־אני אבחר בתעלליהם להתעולל בהם בהכאת הרעות ומגורתם ודבר אשר הם יראים אביא להם יען בעבור קראתי אליהם על ידי הנביאים להתחירם לישר דרכם ואין עונה לישר דרכו דברתי ולא שמעו ויעשו הרע בעיני ובאשר לא־חפצתי בחרו: ה שמעו דברי־יהוה החרדים אל־דברו אמרו אחיכם שנאיכם מנדיכם למען שמי יכבד יהוה ונראה בשמחתכם והם יבשו: ו קול שאון מעיר קול מהיכל קול יהוה משלם גמול לאיביו: ז בטרם תחיל ילדה בטרם יבוא חבל לה והמליטה זכר: ח מיי־שמע פזאת מי ראה פאלה היוחל ארץ ביום אחד אם־יולד גוי פעם אחת בייחלה גם־ילדה ציון את־בניה:

אִת־על־פי שֶׁשָׁמַיִם כִּסְּאֵי וכו', אביט ואשים עיני אל עני ונכה רוח. וחרד על דברי, מודרו לעשות את מצותי. ג) שוחט השור מכה איש, כלומר, קרנגות הרשעים אינם מקבלים לפני והשוטח את השור לקרן אין קרננו מרצה לפני, ועוד נחשב פאלו מכה איש. זוכח השנה עורף פלב, אם הביא שח לקרנו, הרי הוא נחשב לפני פאלו עורף פלב. מעלה מנחה דם חזיר, אם הוא מעלה קרנו מנחה, הרי הוא נחשב פאלו העלה דם חזיר. אם הוא מקטיר לבונה, הרי הוא פאלו מביא דבר און. "מכהד", מביא מתנה, כמו "קח נא את ברכתי" (בראשית לזיא). ג) גם הנה בחרו בדרכיהם, כלומר, הואיל וגם הם בחרו בדרכיהם הרעים מתוך רצון, ולא שפד הודמן להם. ד) אבחר בתעלוליהם, אבחר להתעולל בהם. ז ומגורתם, מה שהם מפחדים פן יבאו. יען קראתי, משום שקראתי להם על ידי הנביאים. ז אין עונה, כלומר, אין מקבל דברי. ח) החרדים אל דברי, הצדיקים המודרוים לעשות את דבר ה'. אמרו אחיכם, אמרו פושעי ישראל שהם אחיכם וכו'. שנאיכם מנדיכם, השונאים אתכם (ומנדים) ומרחיקים אתכם. למען שמי יכבד ה', כל אחד מהם אומר, בגלל פרום שמי בא כבוד לה', כי אני קרוב אליו והוא מתכבד בי. ונראה בשמחתכם והם יבשו, והנביא אומר לחרדים אל דבר ה', לא כן הוא דברי פושעי ישראל, ונראה בעיניו בשמחתכם שלכם החרדים אל דבר ה', והרשעים ההם יבשו, כי הלכו אחרי ההבל. ו) קול שאון מעיר, קול רעש יצא אז מעיר ציון. קול מהיכל, קול מההיכל העומד בציון. משלם גמול לאיביו, לשלם גמול לאיביו, הם גזו ומגזו שילחמו על ירושלים. כמו שכתוב "ווצא ה' ונלחם בגוים ההם" (זכריה יד. א. ד. 1) בטרם תחיל ילדה, בטרם תחיל ציון חבלי הילדה תלד, כלומר יתקצו בניה לתוכה פאלו ילדה אותם זה עתה, מקלי פחד ותכלי לדה, כי כל האמות וביאום לתוכה. ח) מי שמע פזאת, מי שמע דבר פלא בשמועה הזאת. היוחל ארץ ביום אחד, האם מעולם פאו חבלי לדה לכל נשי הארץ ביום אחד. אם יולד גוי פעם אחת, האם מעולם נולדה אמה שלמה בפעם אחת. כי חלה גם ילדה, כי זה הפלא נעשה בציון, שהתכונה ללדה וגם הילדה היו ביחד בבת אחת וילדה את בניה. כלומר, פלם פאחד פאו

לימות המשיח יצא קול שאון מעיר וירושלים על גזו ומגזו קול מהיכל יצא קול יהוה היצא לאים על עברם ובו משלם ה' גמול לאיביו ונלחם בגוים: ז על ציון יאמר בטרם תחיל מתחילים פאבי לדה כבר ילדה ותקצו בניה לתוכה בטרם יבוא חבל לה שהיא מלחמות גזו ומגזו והמליטה תלדה זכר ואו יחיל תקיפוז תדול הכלל: ח מיי־שמע פלא פזאת מי ראה פלא פאלה היוחל האם מעולם פאו חיל ילדה לכל נשי ארץ ביום אחד האם מעולם אם־יולד גוי פעם אחת בייחלה גם־ילדה ציון

לימות המשיח יצא קול שאון מעיר וירושלים על גזו ומגזו קול מהיכל יצא קול יהוה היצא לאים על עברם ובו משלם ה' גמול לאיביו ונלחם בגוים: ז על ציון יאמר בטרם תחיל מתחילים פאבי לדה כבר ילדה ותקצו בניה לתוכה בטרם יבוא חבל לה שהיא מלחמות גזו ומגזו והמליטה תלדה זכר ואו יחיל תקיפוז תדול הכלל: ח מיי־שמע פלא פזאת מי ראה פלא פאלה היוחל האם מעולם פאו חיל ילדה לכל נשי ארץ ביום אחד האם מעולם אם־יולד גוי פעם אחת בייחלה גם־ילדה ציון

מגלותם לציון. ט) האני אשפיר ולא אוליד, האם אני אביא את אשה על המשבר ולא אפתח רחמי שתלד. כלומר, וכי אני אתחיל בדבר ולא אוכל לגמר. אם אני המוליד ועצרתי, אני הוא המוליד ארצות הגוים עד הימין ההוא, ואז אעצר אותם מלדת, כי הגדלה והכבוד יהיו לישראל לבדם.

י) שמחו את ירושלים, אתם הבאים מן הגולה, שמחו עם ירושלים בבואכם אליה. כל המתאבלים עליה, כל אלו שהתאבלו עליה בעת הרבנה. יא) למען תינקו ושבעתם מישד תנחמיה למען תמצו והתענגתם מזיו כבודי: יב) פירכה | אמר יהוה הנני נטה אליה בנהר שלום וכנחל שומף כבוד גוים וינקתם על-צד תנשאו ועל-ברכים תשעשעו: יג) כאיש אשר אמו תנחמנו כן אנכי אנחמכם וכירושלם תנחמו: יד) וראיתם ויש לבכם ועצמותיכם כדשא תפרחנה ונודעה יד יהוה את-עבדיו וזעם את-איביו: טו) פיהנה יהוה באש יבוא וכסופה מרכבתיו להשיב בחמה אפו ונערתו בלהבי-אש: טז) כי באש יהוה נשפט ובחרבו את-פל-בשר ורבו חללי יהוה: יז) המתקדשים והמטהרים אל-הגנות אחר אחת בתוך אכלי בשר החזיר והשקן

את-בניה פולם פחד וצאו מקום גלותם וכאו לציון: ט) האני אשפיר אביא את אשה על המשבר - מקום מושב היולדת - ולא אוליד ולא אפתח רחמי שתלד, רוצה לומר: שפא אתחיל בדבר ולא אוכל לגמר יאמר יהוה אם-אני המוליד ועצרתי בחמיה אמר אלהיך: י) אתם הבאים מן הגולה

שמחו את-ירושלם בבואכם אליה וגילו בה כל-אהביה כל מי שתאב לראותה בכנינה יששו אתה מישוש כל-המתאבלים עליה בעת חורבנה: יא) המתאבלים עליה למען שתראו בשמחתה ותינקו מלשון יניקה ושבעתם מישד משרי תנחמיה למען תמצו תהיו מוצצים והתענגתם ומתענגים מזיו ממשען כבודה שתיה אחר הנאולה: יב) כן כה | אמר יהוה הנני נטה אליה אפה אל ירושלים שלום הרבה בנהר כמו נהר שלום אפה לה לבוא בנחמה וכנחל שומף את כבוד גוים עשרם וינקתם תהיו יונקים את העושר הנה על-צד תנשאו כתינוק הנוק שנושאים אותו על הזרוע בצד הנוף ועל-ברכים תשעשעו משעשעים אותו: יג) כאיש אשר אמו תנחמנו כן אנכי אנחמכם וכירושלם תנחמו על הצרות שעברו עליכם כי שמה יראה כבודי עליכם: יד) בעשותו נקמותי ונוראותי וראיתם ותראו ירושלים בכנינה ויש ויש לבכם ועצמותיכם כדשא תפרחנה ותחוקו בכריאות או ונודעה פה גבורת יד יהוה את עם עבדיו למיכה גם ידעו אשר וזעם את-איביו כמלחמת גוג ומגוג: טו) פיהנה יהוה באש יבוא לאבר בו את חיל גוג ומגוג וכסופה

כבריאיות. ונודעה יד ה' את עבדיו, או ידעו עבדיו את פה גבורת ה'. טז) באש יבוא, לאבר את חיל גוג ומגוג. וכסופה מרכבתיו, כלומר גזרותיו היורדות מן השמים, ירדו עליהם כרות סופה. להשיב בחמה אפו, להשיב לצרוי גמול באף ובחמה רבה. טז) נשפט, מתנפח. ורבו חללי ה', החללים שיפלו במלחמת גוג ומגוג. יז) המתקדשים והמטהרים אל הגנות, המומינים עצמם ומטהרים עצמם במי טהרה ללכת אל הפסלים העומדים בגנות. אחר

כפגרה יבואו מרכבתיו גזרותיו להשיב לצרוי גמול בחמה אפו רבה ונערתו תהיה בלהבי-אש: טז) כי באש יהוה נשפט יהיה מתנפח עמהם ובחרבו איש פאתו והמם את-פל-בשר ורבו וחרבו חללי יהוה (ע' יחזקאל ג' יא): יז) המתקדשים המומינים יחד והמטהרים עצמם ללכת אל העובים העומדות אל-הגנות אחר אחת קבוצה אחר קבוצה בתוך באמצע הנפה מקום מעמד העובים, בני ישראל אכלי בשר החזיר והשקן אחת, קבוצה אחרי קבוצה, אחרי שגמרה הראשונה את עבודתה נכנסת השנייה. בתוך, באמצע הנפה מקום מעמד הפסל. והשקן, כל סוגי

והעֲכָבֵר יַחֲדוּ פִּלְגֵם יַחַד יִסְפוּ נְאֻם־יְהוָה: יֵח וְאֲנֹכִי מַעֲשִׂיהֶם
 כַּעֲלֵי זֹאת הָאֲמוּנָה וּמַחֲשַׁבְתֵיהֶם וְאֲמוּנָתָם הַנִּפְסָדָה כָּאֵה כְּדִי לְקַבֵּץ
 אֶת־פְּלִי־הַגּוֹיִם וְהַלְשִׁנּוֹת אֶל יְרוּשָׁלַם (זכריה יד), לְהוֹדִיעַ לָהֶם שְׁמַעְשֵׂיהֶם
 הַקָּל וְאֵי וְכִאֵו וְרָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי אֲחֻדּוֹת ה' כִּי נִשְׁבַּח שְׁמוֹ לְבָדוֹ: יֵח וְשִׁמְתִי
 בְּהֶם אוֹת כָּל הַבָּאִים אֲשֵׁים אוֹת,

וְהוּוּ מִתְּשַׁנְּמוֹ וְעִינֵיו תִּמְקַנְהוּ כְּחֹזְרֵהוּ
 וְכִי (זכריה יד) וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם ו
 פְּלִי־טִים כִּי רַבִּם יִמְחוּ סָבִיב יְרוּשָׁלַם,
 לְלַקֵּחַ אֶל־הַגּוֹיִם הַיּוֹשְׁבִים בְּתַרְשִׁישׁ
 פּוּל וְלֹד מִשְׁכֵי הַמְלֻמְדִים לִירוֹת
 חַצִּים בְּקִשְׁתׁ תִּכְל וְיוֹן וְאֵל הַיּוֹשְׁבִים
 הָאֵיִים הֶרְחִיקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ
 מֵעוֹלָם אֶת־שְׁמִיעוֹ וְלֹא־דָּאוּ אֶת־
 כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֵלֶה הַפְּלִיטִים אֲשֶׁר
 בָּהֶם אֶת־כְּבוֹדִי בְּגוֹיִם כִּי יִרְאוּ אֵת
 הָאוֹתוֹת שֶׁשִׁמְתִי בָהֶם: כ כִּשְׂמִיעוֹ
 הַפְּלֵא הַגְּדוֹל שֶׁעָשָׂה הַמְּקוֹם בְּמַחְנֵה
 גֹּג וּמִגֹּג וְהִבִּיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיהֶם ו
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֶרְחִיקִים שְׁלֵא עָלוּ עַל
 אֲחֵיהֶם מִפְּלִי־הַגּוֹיִם וְיָבִיאוּ אוֹתָם
 הַעֲבוֹרִים לְמַנְחָה וְלִיהוָה בְּסוֹסִים
 וְכָרֶכֶב בְּמַרְכָּבוֹת וּבְצַבִּים עֲגָלוֹת
 מְכֻסּוֹת וְכֵן עֲגָלוֹת צָב (במדבר ז')
 וּבְכַרְדִּים הֵם הַמְּוֹלָדִים מִן הַסּוּם
 וְהַחֲמוֹר וּבְכַרְדִּים בְּרֻקְדִים שֶׁל
 שְׁמָחָה עַל הַר קָדְשֵׁי יְרוּשָׁלַם
 אָמַר יְהוָה כָּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי
 יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמַּנְחָה בְּכָל־מְהוֹר
 כֵּן יָבִיאוּ הַעֲבוֹרִים אֵת יִשְׂרָאֵל בְּבָנִים
 מְהוֹרִים וְנָאִים עַד בֵּית יְהוָה:
 כֵּא וְגַם־מֵהֶם מֵהַמּוֹבָאִים מִכָּל
 הַגּוֹיִם, אֵף אִם מֵהֶם נִשְׁתַּחֲוִי הַיּוֹסֵם
 אֶקַּח לְהִיּוֹת לְבַהֲנִים לְלוֹיִם אָמַר
 יְהוָה כִּי לִפְנֵי גְלוֹי מִי הָיָה מִמִּשְׁפַּחַת
 כְּהֹנֵה וְלוֹהָ: כֵּב כִּי כָאֲשֶׁר

הַשְּׂמִים הַחֲדָשִׁים וְהָאֲרִץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה עִמָּדִים לִפְנֵי
 כִּי אֲנִי סַבַּת קִיּוּמָם וְעִמְדָתָם בְּחַדוּשָׁם וְנָאֵם־יְהוָה כֵּן יַעֲמֵד וְרַעֲבִים אַחֲרֵיהֶם
 וְשִׁמְכֶם כֵּל יְמֵי עוֹלָם כִּימֵי הַשְּׂמִים עַל הָאֲרִץ, כִּי לְעוֹלָם לֹא יִאֲבֵד שֵׁם יִשְׂרָאֵל
 וְלֹא יִגְלוּ עוֹד מֵאַרְצָם: כֵּן וְהָיָה מִדִּי־חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ בְּרֵאשִׁית הַחֵדֶשׁ וּמִדִּי
 שְׁבַת בְּשַׁבְּתוֹ יָבֹא כָל־בָּשָׂר כָּל כֵּן אֲדָם אֶפְלוּ שְׂאֵר הָעַמִּים
 לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ אָמַר יְהוָה: כֵּד וְיִצְאוּ מִירוּשָׁלַם לְעַמֵּק

אֲחֵרִיקִים כָּל יְמֵי עוֹלָם, וְלֹא תִגְלוּ עוֹד מֵאַרְצְכֶם כִּפִּי שֶׁשָׁבְנוּ אֵלוֹ הַגּוֹיִם שְׁבָאוּ עִם גֹּג לְהִלָּחֵם עַל יְרוּשָׁלַם, שֶׁחָשְׁבוּ לְהַגְלוֹת אֵת יִשְׂרָאֵל וְלִאֲבֹד
 אֵת שְׁמֵם, אֲלֵא לְעוֹלָם יַעֲמֵד וְרַעֲבִים וְשִׁמְכֶם. (כג) מִדִּי חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ, בְּכָל חֲדָשׁ בְּיוֹם רֵאשִׁית הַחֲדָשׁ. וּמִדִּי שְׁבַת בְּשַׁבְּתוֹ, בְּכָל שְׁבֻעַ בְּיוֹם
 הַשְּׁבַת. כָּל בָּשָׂר, כָּל בְּנֵי אָדָם, וְאֶפְלוּ שְׂאֵר הָעַמִּים. לִפְנֵי, בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. כֵּד) וְיִצְאוּ וְרָאוּ בְּפָנֵי הָאֲנָשִׁים הַפּוֹשְׁעִים כִּי, אוֹתָם הַגּוֹיִם

הַשְּׂרָצִים. יִסְפוּ, וְכִלוּ. יֵח) וְאֲנֹכִי, וְאֲנֹכִי מִה עָלִי לְעִשׂוֹת. מַעֲשִׂיהֶם
 וּמַחֲשַׁבְתֵיהֶם כָּאֵה, כָּל מַעֲשֶׂה וְכָל מַחֲשַׁבָה כָּאֵה, וְהָיָה
 תּוֹקֵפוֹ לְקַבֵּץ אֵת כָּל הַגּוֹיִם וְגו'. וְרָאוּ אֵת כְּבוֹדִי, הַתְּלַחֲמִי
 בָהֶם בְּמַפֵּת "הַמִּקְדָּשׁ בְּשָׂרוֹ וְגו'" כְּתוּב בְּנִבְאוֹת זְכַרְיָה (זכריה יד.ב).

יט) וְשִׁמְתִי בָהֶם אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם פְּלִי־טִים, פְּלִיטִים
 וְנִצְלוּ מִן הַמְּלַחְמָה בְּשִׁבִיל לְלַקֵּחַ
 לְבָשָׂר לְאֵיִים הֶרְחִיקִים אֵת כְּבוֹדִי
 אֲשֶׁר רָאוּ בְּמִלְחָמָה. וְגַם בְּאוֹתָם
 פְּלִטִים אֲשֵׁים אַחַד מִן הָאוֹתוֹת
 שֶׁנִּדְוָנוּ חֲבִירֵיהֶם בָּהֶם, כְּדִי לְהוֹדִיעַ
 לְהֶרְחִיקִים שְׁבִמְנֶפֶה זוּ נִסְפוּ
 הַצּוֹבָאִים עַל יְרוּשָׁלַם. מוֹשְׁכֵי
 קִשְׁתׁ, הַמְּלַמְדִים לִירוֹת חַצִּים
 בְּקִשְׁתׁ. יט) וְהִבִּיאוּ אֵת כָּל
 אֲחֵיהֶם, כִּשְׂמִיעוֹ הַגּוֹיִם אֵת
 הַפְּלֵאִים הַגְּדוֹלִים שֶׁעָשָׂה הַקֵּבֶ"ה
 בְּמַחְנֵה גֹג וּמִגֹּג, וְיָבִיאוּ אֵת אוֹתָם
 מִיִּשְׂרָאֵל שְׁלֵא עָלוּ לְאֲרֶץ יִשְׂרָאֵל.
 וּבְצַבִּים, בְּעֲגָלוֹת מְכֻסּוֹת.
 וּבְכַרְדִּיּוֹת, סוּג שֶׁל גְּמָלִים
 שֶׁהֵם קָלִים מְאֹד בְּהַלִּיכָתָם וְצוֹרֵת
 הַלִּיכָתָם כְּעֵין רֻקְדֵה. פְּרוּשׁ אַחַר,
 "בְּכַרְדִּיּוֹת", בְּרֻקְדִים שֶׁל שְׁמָחָה,
 כִּמוֹ "דָּוִד מְכַרְבֵּר בְּכָל עוֹ"
 (שמואל ב ד.י). כ) וְגַם מֵהֶם
 אֶקַּח לְבַהֲנִים לְלוֹיִם, גַּם מִן
 הָעַמִּים הַמְּבִיאים אוֹתָם, וְגַם מִן
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַמּוֹבָאִים, אֶקַּח מֵהֶם
 בְּהֵנִים וְלוֹיִם שֶׁהָיוּ מְעַרְבִים בֵּין
 הַגּוֹיִם בְּאֵם, וְלִפְנֵי גְלוֹיִם הַבְּהֵנִים
 וְהַלוֹיִם שֶׁבָהֶם, וְאֲבִיר אוֹתָם מֵהֶם
 וְהָיוּ מְשֻׁמְשִׁים לִפְנֵי. אָמַר ה',
 וְהִקֵּן אָמַר, "הַנִּסְתַּרְוֹת לֵה'
 אֲלֵהֵינוּ" (דברים נט.כז).

כב) הַשְּׂמִים הַחֲדָשִׁים, קֶרָאִם חֲדָשִׁים, כִּי הֵם עִמְדִים תָּמִיד
 בְּחַדוּשָׁם כִּמוֹ שֶׁנִּבְרָאוּ וְלֹא יִכְלוּ. וְהָאֲרִץ הַחֲדָשָׁה, שֶׁהָאֲרִץ עוֹמֶדֶת
 בְּחַדוּשָׁה תָּמִיד כִּמוֹ שֶׁנִּבְרָאָה וְלֹא תִכְלָה, אֲלֵא שְׁתוֹלְדוֹתֶיהָ בְּלוִים. וְכֵן
 אָמַר שְׁלֹמֹה "דוֹר הוֹלֵךְ וְדוֹר בָּא וְהָאֲרִץ לְעוֹלָם עוֹמֶדֶת" (קהלת ד.א).
 אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה, אֲשֶׁר אֲנִי מַעֲמִיד בְּחַדוּשָׁם. עוֹמְדִים לִפְנֵי,
 שְׂאֵנִי סַבַּת קִיּוּמָם וְעִמְדָתָם. כֵּן יַעֲמֵד וְרַעֲבִים וְשִׁמְכֶם, בְּאוֹתָהּ
 הַמּוֹכָה שֶׁתְּהִי אוֹתָם שְׁתַּהֲוֶה הַגְּאֻלָּה בִּימֵיכֶם, כֵּן יַעֲמְרוּ גַם וְרַעֲבִים

אֲחֵרִיקִים כָּל יְמֵי עוֹלָם, וְלֹא תִגְלוּ עוֹד מֵאַרְצְכֶם כִּפִּי שֶׁשָׁבְנוּ אֵלוֹ הַגּוֹיִם שְׁבָאוּ עִם גֹּג לְהִלָּחֵם עַל יְרוּשָׁלַם, שֶׁחָשְׁבוּ לְהַגְלוֹת אֵת יִשְׂרָאֵל וְלִאֲבֹד
 אֵת שְׁמֵם, אֲלֵא לְעוֹלָם יַעֲמֵד וְרַעֲבִים וְשִׁמְכֶם. (כג) מִדִּי חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ, בְּכָל חֲדָשׁ בְּיוֹם רֵאשִׁית הַחֲדָשׁ. וּמִדִּי שְׁבַת בְּשַׁבְּתוֹ, בְּכָל שְׁבֻעַ בְּיוֹם
 הַשְּׁבַת. כָּל בָּשָׂר, כָּל בְּנֵי אָדָם, וְאֶפְלוּ שְׂאֵר הָעַמִּים. לִפְנֵי, בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. כֵּד) וְיִצְאוּ וְרָאוּ בְּפָנֵי הָאֲנָשִׁים הַפּוֹשְׁעִים כִּי, אוֹתָם הַגּוֹיִם

עטרת מרים

יהושפט וראו העכו"ם הנאים להשתחות לפני ה' בפגרי האנשים הפשעים כי פגרי מחנה גוג ומגוג כי תולעתם הרפה האוכלת בשר הקרוגים ההם לא תמות בהם ואשם ותאש הבעור בהם לא תכבה והיו פגרי מחנה גוג ומגוג דראון לחרפה ולבזיון לכל־בשר: כג והיה מדי־הודש בחדשו בראש חדש ומדי שבת בשבתו יבוא כל־בשר כל בני אדם אפילו שאר העמים להשתחות לפני בבית המקדש אמר יהוה:

שי למורא

שיבואו להשתחות לה' וצאו מירושלים לעמק יהושפט, ויראו את פגרי מחנה גוג ומגוג שפשעו בה' וחשבו לעשות כגודו להגלות את ישראל מארצם. (וזה יהיה בתוך שבועה חדשים בשעור לא יספיקו לקבר את החללים). תולעתם, הרפה האוכלת את בשרם. ואשם לא תכבה, האש הבערת בהם לא תכבה. והיו דראון לכל בשר, פגרי מחנה גוג ומגוג יהיו לחרפה ולבזיון בעיני כל בשר הנאים להשתחות לפני ה'. (כג) מדי חדש בחדשו, בכל חדש ביום ראש החדש. ומדי שבת בשבתו, בכל שבוע ביום השבת. כל בשר, כל בני אדם, ואפילו שאר העמים. לפני, בבית המקדש.

שי למורא

כז) שלשים אלף איש, והם היו בעלי אמונת לכריתת עצים ושלחם ללבנון. כח) עשרת אלפים בחדש חליפות, מתוך שלשים האלף היו עובדים בכל חדש רק עשרת אלפים, והיו מתחלפים ביניהם. על המס, להכריח כל אחר שלא יחדש שנקבע לו. כט) נשא סבל, לשאת את האבנים מן ההר לעיר. והסבלים והחוצבים היו גרים, וימזן שקיו מהנבועים. ל) משרי הנצבים, הממונים ועומדים אצל עושי המלאכה. הרוזנים בעם, הנזשים את העם עושי המלאכה. לא) ויסעו, עקרו אותן מן ההר. אבנים יקרות, אבנים נכודות (כמושקלם הסגלי) וקשות. והגבלים, אנשי גבל, שהיו בקיאים לסתת אבנים ולבנות. א) בחדש זיו, בחדש איר, שיש בו זיו לאילנות. החדש השני, כלומר, חדש זיו הוא החדש השני

עטרת מרים

כו ויהוה נתן חכמה לשלמה פאשר דברלו ויהי שלם בין חירם ובין שלמה כי מפני חכמתו אהב אותו חירם ויכרתו ברית שניהם: כז ויעל המלך שלמה מס מכל־ישראל ויהי המס שנתנו שלשים אלף איש ללכת הלבנון לברות העצים עם עבדי חירם: כח וישלחם לבנונה עשרת אלפים בחדש בכל חדש לא עקרו בראם עשרת אלפים חליפות היו מתחלפים חדש יהיו בלבנון שנים חדשים בביתו ואדנירם עליהםם להכריח לכל אחר ללכת בחדשו: כט ויהי לשלמה שבועים אלף נשא סבל להביא האבנים מן ההר לעיר ושמנים אלף חצב בהר החוצבים אותם בחר (ע' ד"ה ב (כ טו): ל המספר הזה היה ללבד משרי הנצבים לשלמה אשר היו ממונים על־ המלאכה שהיו שלשת אלפים ושלש מאות הרוזנים המושלים ונזשים בעם העושים במלאכה: לא ויצו המלך ויסעו צוה להסיע אבנים גדולות בכמות וכבודת אבנים יקרות באיכות לנסד הבית אבני גזית מסתתות ביושר: לב ויפסלו בהרים בני שלמה ובני ואונו בניו של חירום והגבלים אנשי גבל ובקיאים לסתת אבנים ולבנות (יחזקאל כו ט) ויכינו העצים והאבנים לבנות הבית שלא היה צורך לעשות בהם דבר, רק להניחם במקומם: א ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני־ישראל מארץ־מצרים בשנה הרכיעית בחדש זיו איר הוא החדש השני

הפטרה לפרשת תרומה לשמו"ת

במלכים א פרק ה

ה כו ויהוה נתן חכמה לשלמה פאשר דברלו ויהי שלם בין חירם ובין שלמה כי מפני חכמתו אהב אותו חירם ויכרתו ברית שניהם: כז ויעל המלך שלמה מס מכל־ישראל ויהי המס שנתנו שלשים איש: כח וישלחם לבנונה עשרת אלפים בחדש חליפות חדש יהיו בלבנון שנים חדשים בביתו ואדנירם עליהםם להכריח לכל אחר ללכת בחדשו: כט ויהי לשלמה שבועים אלף נשא סבל להביא האבנים מן ההר לעיר ושמנים אלף חצב בהר החוצבים אותם בחר (ע' ד"ה ב (כ טו): ל המספר הזה היה ללבד משרי הנצבים לשלמה אשר היו ממונים על־ המלאכה שהיו שלשת אלפים ושלש מאות הרוזנים המושלים ונזשים בעם העושים במלאכה: לא ויצו המלך ויסעו צוה להסיע אבנים גדולות בכמות וכבודת אבנים יקרות באיכות לנסד הבית אבני גזית מסתתות ביושר: לב ויפסלו בהרים בני שלמה ובני ואונו בניו של חירום והגבלים אנשי גבל ובקיאים לסתת אבנים ולבנות (יחזקאל כו ט) ויכינו העצים והאבנים לבנות הבית: ו א ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני־ישראל מארץ־מצרים בשנה הרכיעית בחדש זיו איר הוא החדש השני

למנון החדשים, שנה הרביעית למלך שלמה על־ישראל (ו"ה-ב ג) ויבן
התחיל לבנות הבית ליהוה: ב והבית ההיכל עם בית קדש וקדשים אשר
בנה המלך שלמה ליהוה ששֵׁים־אמה ארפו ממונה למערב ועשרים
רחבו ושְׁלֵשִׁים אמה קומתו: מקום קדש הקדשים היה לפני לפאת מערב
אוכל מנה הבית עשרים אמה, ושם היה
ארון ברית ה', והארבעים אמה
הנשארות הם מקום הקדש, ושם היה
השולחן והמנורה ומזבח הזהב, ובה
היחס גספן היה דבר המשכן שעשה
משה: ג והאולם כמו בית שער על־
פני היכל הבית לפני ההיכל
בנקיטתו עשרים אמה ארפו של
האולם על־פני רחב הבית לרחב
ההיכל, האולם עשר באמה רחבו
על־פני הבית נמשך כלפי המזרח
לצד חוץ: ד ויעש לפית חלוני
חלונות שקפים ורחבים מבחוץ,
אטמים וצרים מבפנים, לומר
שהקדש אינו צריך לאור העולם:
ה ויבן נשען על־קיר הבית סביב
מבחוץ וציע חדר צנע - ונקרא גם הוא
וצלע - בעל שלש קירות וקיר הרביעי
היה קיר הבית סביב את־קירות
הבית שנגד ההיכל וקדש הקדשים
סביב להיכל מצפון ומזרח ולמערב
ולדביר המחיצה המפסקת בין היכל
וקדש הקדשים ויעש אליהם סנד
מעשה צלעות חדרים מעץ סביב
ההיכל ונדביר: ו הוציע בסף הפל
היו ל"ח תאים (מדות ד ג) מ"ו בדרום
ומ"ו בצפון (ג' קומות וה' לכל קומה, פי
היו משולשים, תחתים ושנים
ושלשים), התחנתה חמש באמה
רחבה והתיכנה האמצעית שש
באמה רחבה והשלישית

מניסן. למלך שלמה, זה מוסב על "בשנה הרביעית" ויבן הבית,
התחיל לבנות את הבית. ב) ששֵׁים אמה ארפו, ההיכל עם בית קדש
הקדשים, ממונה למערב. ג) על פני היכל הבית, למזרח של ההיכל.
על פני רחב הבית, מצפון לדרום. על פני הבית, לצד מזרח לצד
חוץ. ד) שקפים אטמים,
שקופים מבחוץ ואטומים מבפנים,
כלומר, שבצד הפנימי של עבי הקיר
היה כל חלון קצר, ומבחוץ היה
הולך ומתרחב. שלא כדרך שאר
חלונות העשויות למאור. להראות
שאינו צריך לאורה. פרוש אחר,
אטומים במחיצה שקופה ובהירה,
כמו זכוכית וכיוצא בזה. ה) יציע
סביב, מקירות הבית בלטו וציעים
בעין גומקראות, מסביב להיכל
ולדביר שהוא קדש הקדשים. ופ'
פירוש הרמב"ם במשניות ובמשנה
תורה: "ויעש צלעות סביב,
אותם וציעים שבלטו מהקירות היו
בעין צלעות סביב לבנין. ו) חמש
באמה רחבה, לאורך הקיר היה
הוציע בולט חמש אמות רחב.
והתיכנה, הוציע האמצעי. שש
באמה רחבה, היתה בליטתה מן
הקיר שש אמות רחב על פני ארך
הקיר. והשלישית, הוציע
העליונה. שבע באמה רחבה,
היתה בליטתה מן הקיר שבע אמות
רחב על פני ארך הקיר. פי
מגרעות נתן לבית, פי הצלעות
היו מגרעות מולמעה למטה,
שהוציע התיכנה היתה מגרעת מן
העליונה אמה אחת, וכן התחנתה
היתה מגרעת אמה מן התיכנה.
סביב חוצה, סביב לקירות
מבחוץ. לבלתי אחז בקירות הבית, כדי שלא יטפסו ולא ישענו
אנשים בקורות הבית ויהיו מועלים בהשתמשם בהקדש של המקדש,
שהציעים העשויים באפן זה לא נתנו לאנשים להתקרב לקורות הבית.
ז) אבן שלמה מסע, כמו שהסיעו את האבנים מן החר על ידי
השמוי, ככה שמו אותן בחומת הבנין, ולא סתרו בכלי ברזל בהר הבית.
ומקבות, מיני פטישים לסתות. ח) פתח הצלע התיכנה, פתח היה
בצד הבית, לבניסה אל התאים שהיו בין הקירות. אל פתח הבית
הימנית, בצד הדרומי של הבית. ובלולים, במדרגות לולניות, והוא
בנין עמוד אבנים עשוי מעלות מעלות. אל השלשים, שהתאים שהיו

והעולה בו מקיפו ככוב יעלו עליהתיכנה ומן התיכנה אליהשלים: ט ויבן את הבית החיצוני שהוא הנגון של האבנים ויכלהו ויספן את הבית גבים כפה את הבית בתקרה חקוקה ומצירת גבנים ויספן במין צורה, וממעל לה עשה עוד ושררת בארזים תקרה מארזים סדירות:

בין הקירות היו שלש קומות ויכלהו, השלים אותו. ט ויספן את הבית גבים, כפה את הבית בתקרה חקוקה ומצירת גבנים (כעין גמזות ובורות). לגוי ופאר. ושררת בארזים, ממעל לתקרה המצירת עשה תקרה מלוחות עצי ארזים סדורים. * ויבן את היציע על כל הבית

חמש אמות קומתו, היציעים שהם הצלעות שעשה מסביב לבית, היה גבה כל יציע חמש אמות למעלה משלפניו. ויאחזו את הבית בעצי ארזים, לכסוי הנג העליון.

ובלולים יעלו עליהתיכנה ומן התיכנה אליהשלים: ט ויבן את הבית ויכלהו ויספן את הבית גבים ושררת בארזים: י ויבן את היציע על כל הבית חמש אמות קומתו

ויאחזו את הבית בעצי ארזים: יא ויהי דברי יהוה אל שלמה לאמר: יב הבית הזה אשר אתה בנה אם תלך בחקתי ואת משפטי תעשה ושמרת את כל מצותי ללכת בהם והקמתי את דברי אתך אשר דברתי אל דוד אביך: יג ושכנתי בתוך בני ישראל ולא אעזב את עמי ישראל:

י ויבן את היציע התאים עליכל אורך הבית נשען אליה בכל שלש הרוחות חמש אמות קומתו של כל אחד ואחד ויאחזו את הבית היציעים ההם אחו עם הבית בעצי ארזים הם קורות התקרות אשר הנחו על המנערות: יא בעת שגמר תקרת היציע ויהי דברי יהוה אל שלמה לאמר כי אז בצד אחד נגמר בנן הבית שהוא הנגון החיצוני שנגנה מאבנים וקורות, ובצד אחד היה צריך להתחיל הנגון השני שנגנה בפנים מעצים: יב הבית הזה אשר אתה בנה אינו העשיר, הוא רק הציור אל שיתאחדו שם ישראל שכם אחד לעבוד את ה', מכל מקום לא

אשרה בו שכנתי, רק אם תלך בחקתי ואת משפטי תעשה ושמרת את כל מצותי ללכת בהם ויהי תכלית הבית והקמתי את דברי אתך אשר דברתי שהבטחתי אל דוד אביך להשרות בה השכינה: יג ושכנתי בתוך בני ישראל ולא אעזב את עמי ישראל:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

ומעיל וכתנת תשבץ מצנפת ואבנט ועשו בגדי קדש לאהרן אחיך ולבניו לכהנו לי: ה והם יקחו את זהב ואת התכלת ואת הארגמן ואת תולעת השני ואת השש: (טו) פ ועשו את האפדן זהב תכלת וארגמן תולעת שני ושש משור מעשה חשב: ושתו כתפת חברת יהיה לו אל שני קצותיו וחבר: ח וחשב אפדתו אשר עליו כמעשהו ממנו יהיה זהב תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משור: ט ולקחת את שתי אבני שהם ופתחת עליהם שמות בני ישראל: (ישראל) ששה משמתם על האבן האחת ואת שמות הששה הנותרים על האבן השנית פתולדתם:

כז ואתה תצוה | את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך פתית למאור להעלת נר תמיד: כא באהל מועד מוויץ לפרכת אשר על העדות יערך אתו אהרן ובניו מערב עד בקר לפני יהוה חקת עולם לדורתם מאת בני ישראל: ס כח ואתה תקרב אליך את אהרן אחיך ואת בניו אתו מתוך בני ישראל לכהנו לי אהרן נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר בני אהרן: ז ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת: ז ואתה תדבר אל כל חכמי לב אשר מלאתיו רוח חכמה ועשו את בגדי אהרן לקדשו לכהנו לי: ו ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד

אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל כְּתֹפֶת הָאֶפֶד אֲבִנֵי זָכָרָן
 לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִשְׂאָ אֶהְרֹן אֶת־שְׁמוֹתֶם לְפָנַי
 יְהוָה עַל־שְׁתֵּי כְּתֻפֵּי זָכָרָן: ׀

אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל־שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 מִסִּבַּת מִשְׁבְּצוֹת זֶהב תַּעֲשֶׂה אֹתָם: ׀ וְשְׁמֹתָ

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום חמישי עמ' ב

39 את ההתראה. ומוכח שאין צריך שיקבל את ההתראה, שהרי
 40 אפשר להרוג רודף אף ללא התראה. דוחה הגמרא, הֵיִיא –
 41 ברייתא זו, כשיטת רבי יוסי ברבי יהודה היא שנויה, דְתִנְיָא
 42 בברייתא, רבי יוסי ברבי יהודה אומר, חָבֵר – תלמיד חכם אין צריך
 43 הַתְרָאָה על מעשיו בכדי להורגו, לְפִי שְׁלֵא נִתְּנָה הַתְרָאָה אֶלָּא
 44 בכדי לְהַכְחִיךְ בֵּין שׁוֹנֵג לְמוֹיֵד, וכיון שתלמיד חכם יודע מה מותר
 45 ומה אסור, בודאי לא שגג במעשיו, אלא עשה כן במזיד וחיוב
 46 מיתה. והברייתא שהביאה התראה בלי קבלה, זהו בסתם רודף
 47 שהוא עם הארץ שיש לחשוש שאינו יודע מה מותר ומה אסור,
 48 ולכן צריך להתרות בו בכדי שידע שהדבר אסור, אבל אין צריך
 49 שיקבל עליו את ההתראה.
 50 הגמרא מקשה מברייתא על דברי רב הונא: תָּא שְׁמַע, ששנינו
 51 בברייתא, רֹדֵף שֶׁהֵיָת רֹדֵף אַחַר חֲבִירוֹ לְהוֹרְגוֹ, וְאָמַר לוֹ אָדָם אַחַר
 52 שראה את הרדיפה, רָאָה שִׁישְׂרָאֵל הוּא הַנְרֹדֵף, וְכֵן כְּרִית הוּא וְלֹא
 53 מוּמַר, וְהַתּוֹרָה אֲמָרָה (שם) 'שׁוֹפֵף דָּם הָאָדָם כְּאָדָם דְּמוֹ יִשְׁפֹּף',
 54 והתירה להרג מחמת רדיפתך אחריו, אִם אָמַר לוֹ הַרְדּוּף, יוֹדַע אֲנִי
 55 שְׁהוּא כֵּן – שעל דבר זה יש חיוב מיתה, פְּטוּר, משום שלא קיבל
 56 על עצמו להיהרג אם יהרוג, אלא רק הודיע שיודע הוא שיש
 57 איסור במעשה זה, ואפשר שלאחר מכן שכח את ידיעתו. אבל אם
 58 השיב לו הרודף, עַל מְנַת כֵּן אֲנִי עוֹשֶׂה, חֵיב. ומבואר בברייתא
 59 שאין להרוג את הרודף ללא שיקבל את ההתראה. מתרצת
 60 הגמרא, לֹא צָרִיכָא אֵלָא באופן דְקָאֵר מְרִי עֵיבְרֵי דְנִתְרָא – שהרודף
 61 והמתרה בו עומדים בשני צידי הנהר, לֹא מְצִי אַצְלוּהּ – שבאופן
 62 זה אין ביד המתרה להכות ברודף ובכך להציל את הנרדף. אלא
 63 מֵאֵי אִיכָא – מהו החיוב המוטל על המתרה, דְכַעֵי אִיתּוּי לְבִי דִינָא
 64 – שעליו להביא את הרודף לבית דין ולהעיד עליו שרצח ולחייבו
 65 מיתה, ובכדי לחייבו מיתה, כִּי דִינָא כַעֵי הַתְרָאָה – בית דין צריכים
 66 לשמוע עדות מפי עדים שראו את הרדיפה והתרו ברצח ולמרות
 67 התראתם הוא רצח, ומשום כך דיברה הברייתא באופן שהעד
 68 התרה והרוצח קיבל עליו את ההתראה.
 69 מביאה הגמרא יישוב נוסף: אִיבְעִית אִיכָא – אם תרצה תוכל ליישב
 70 זאת כך, אָמַר לָךְ רַב הוּנָא, אֲנִיא דְאָמְרוּ – מה שאמרתי שאפשר
 71 להרוג את הרודף בכדי להציל את הנרדף אף ללא התראה, הוא
 72 כְּשִׁיטַת הַתְנָא שמצינו בדין דְמִתְרַתְּ, דְאָמַר שְׁמִתְרַתְּוֹ שֶׁל הַגֵּב זו
 73 הִיא הַתְרָאָתוֹ ואינו צריך התראה נוספת, וכמו כן, כל רודף רדיפתו
 74 זו היא התראתו, ואפשר להציל את הנרדף אף בנפשו של הרודף
 75 ואין צריך להתרות בו.

1 הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה: תִּנְיָא אִידָף – שנו חכמים
 2 בברייתא אחרת, נאמר בפסוק לגבי דין גנב הבא במחתרת (שם),
 3 'אִם בְּמִתְרַתְּ יִמְצָא הַגֵּב' וגו', ולכאורה אין לי אֶלָּא הבא
 4 בְּמִתְרַתְּ, אבל גנב הבא דרך גֵּב חֲצִירוֹ וְכַרְפִּיפוֹ, מִנֵּין שהותר
 5 להורגו. משיבה הברייתא, תְּלִמּוּד לומר 'יִמְצָא הַגֵּב' מִקְּל מְקוּם –
 6 בכל אופן שהוא. שואלת הברייתא, אִם כֵּן, מָה תְּלִמּוּד לומר
 7 'מִתְרַתְּ'! משיבה הברייתא, הוֹכְרָה בפסוק רק מחתרת, בכדי
 8 ללמדנו שְׁמִתְרַתּוֹ – ביאתו של הגנב דרך המחותרת, שנעשית
 9 בטרחא ובמסירות נפש, זו הִיא הַתְרָאָתוֹ – היא כקבלת התראה על
 10 התרת דמו, ושוב אין צריך להתרות בו קודם הריגתו.
 11 הגמרא דנה בדין התראת רודף: אָמַר רַב הוּנָא, קָטָן הַרְדֵּף אַחַר
 12 קָטָן אַחַר כּדִי לְהוֹרְגוֹ, נִתֵּן לְהַצִּילוֹ – את הנרדף בנפשו של הרודף.
 13 מדייקת הגמרא: קָטָן רַב הוּנָא שֶׁרֹדֵף אֵינוֹ צָרִיךְ הַתְרָאָה קוֹדֵם
 14 שיהרגוהו, ומשום כך אין חסרון במה שהרודף הוא קטן ואינו ראוי
 15 לקבל התראה. ואם כן, דִּין זה של רב הונא שייך בכל הרודפים,
 16 לֹא שְׁנָא – ואין חילוק אם הרודף הוא גָּדוֹל הַיּוֹדַע לקבל התראה,
 17 וְלֹא שְׁנָא אִם הוּא קָטָן שאינו יודע לקבל התראה.
 18 הגמרא דנה בדברי רב הונא: אִיתִיבִיהּ (וְהַקְשָׁה) רַב חֲסִדָּא לְרַב
 19 הוּנָא, וְהִרִי שִׁנִּינוּ (אהלות פ"ו מ"ז), אִשְׁהָ הַיּוֹשֵׁבַת עַל הַמְּשֻׁבֵּר, וְהִיא
 20 בסכנת מיתה מחמת העובר, אִם כּבֵר יָצָא רֵאשׁוֹ שֶׁל הָעוֹבֵר מִמַּעַי
 21 אָמו, אֵין נוֹמְרִין כֵּן – לא הותר להורגו בכדי להציל את האם, לְפִי
 22 שְׁאִין דוֹחִין נֶפֶשׁ מִפְּנֵי נֶפֶשׁ – מפני שאין
 23 הורגים אדם מישראל בכדי להציל אדם אחר. וְקִשָּׁה, אֲמַאי –
 24 מדוע אין הורגים את התינוק, וְהִרִי רֹדֵף הוּא, שהרי מחמתו תמות
 25 האם, ולשיתתך מותר להרוג גם רודף קטן. השיב רב הונא לרב
 26 חסדא, אַמְנָם אִפְשֵׁר לְהוֹרֵג סַתֵּם רֹדֵף קָטָן, אֲבֵל שְׁאֵנִי הֵתֵם –
 27 שונה המקרה של אשה היושבת על המשבר, דְמִשְׁמִיָּא קָא רְדִפֵי
 28 לָךְ – שאין זו רדיפה של הקטן שיהיה אפשר להורגו מדין רודף,
 29 אלא זו דרכו של עולם שבשעת לידה יש סכנה לאם מחמת יציאת
 30 העובר.
 31 הגמרא מוכיחה מברייתא כדברי רב הונא. שואלת הגמרא: נִימָא
 32 מְסִיבָא לִיה – האם נאמר שאפשר להביא ראייה לדברי רב הונא
 33 ממה ששנינו בברייתא, רֹדֵף שֶׁהֵיָת רֹדֵף אַחַר חֲבִירוֹ לְהוֹרְגוֹ, אֲמַר
 34 לוֹ מִי שְׁרֹאָה את הרדיפה, רָאָה שִׁישְׂרָאֵל הוּא הָאָדָם שֶׁאֵתָהּ רֹדֵף
 35 אַחֲרָיו, וְכֵן כְּרִית הוּא וְלֹא מוּמַר, וְהַתּוֹרָה אֲמָרָה (בראשית טו) 'שׁוֹפֵף
 36 דָּם הָאָדָם כְּאָדָם דְּמוֹ יִשְׁפֹּף', והיינו, שְׁאֲמָרָה הַתּוֹרָה, תַּחַל דְּמוֹ שֶׁל
 37 זֶה – הַנְרֹדֵף כְּדְמוֹ שֶׁל זֶה – הרודף, ובוזה הותר להרוג את הרודף
 38 אף אם לא השיב 'יודע אני ועל מנת כן אני עושה' שבזה מקבל

לוח זמנים לשבוע פרשת תרומה/שקלים - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ה) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

זמני יום ראשון ויום שבת	זמני יום ראשון ויום שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	אדמו"ה"ז		מג"א		ש	א	
										ש	א	ש	א			
18:15	17:18	18:05	18:01	17:39	17:35	12:23	12:24	9:58	10:01	8:58	9:02	8:25	8:28	6:08	6:14	באר שבני (ח)
18:14	17:06	18:04	17:59	17:40	17:35	12:22	12:23	9:58	10:01	8:58	9:02	8:24	8:28	6:08	6:15	חיפה (ח)
18:13	17:01	18:03	17:59	17:42	17:37	12:21	12:22	9:56	9:59	8:57	9:01	8:23	8:27	6:06	6:13	ירושלים (ח)
18:15	17:16	18:05	18:00	17:39	17:34	12:23	12:24	9:58	10:01	8:59	9:03	8:25	8:29	6:08	6:15	תל אביב (ח)
18:25	17:19	18:12	18:03	17:39	17:29	12:37	12:38	10:17	10:21	9:19	9:26	8:36	8:42	6:36	6:47	אוסטרליה, וינה (ח)
20:40	19:43	20:28	20:37	20:01	20:09	14:05	14:06	11:23	11:21	10:16	10:14	9:38	9:35	7:04	6:58	אוסטרליה, מלבורן (ק)
18:28	17:24	18:15	18:07	17:43	17:34	12:39	12:40	10:19	10:23	9:21	9:27	8:39	8:44	6:36	6:47	אוקראינה, אודסה (ח)
18:10	17:04	17:57	17:48	17:24	17:14	12:22	12:23	10:02	10:07	9:05	9:11	8:21	8:27	6:21	6:33	אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)
18:36	17:28	18:22	18:12	17:47	17:37	12:48	12:49	10:28	10:33	9:31	9:38	8:46	8:52	6:49	7:01	אוקראינה, ז'יטומיר (ח)
18:28	17:20	18:15	18:05	17:40	17:29	12:40	12:41	10:21	10:26	9:24	9:31	8:38	8:45	6:42	6:54	אוקראינה, קייב (ח)
18:59	18:04	18:49	18:46	18:25	18:22	13:05	13:06	10:38	10:41	9:38	9:41	9:06	9:09	6:45	6:50	איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)
18:54	17:51	18:42	18:34	18:13	18:04	13:06	13:07	10:44	10:49	9:47	9:52	9:05	9:11	7:01	7:12	אטליה, מילאנו (ח)
19:01	18:12	18:52	18:53	18:30	18:31	12:57	12:58	10:25	10:26	9:23	9:24	8:54	8:55	6:23	6:24	אקוודור, קיטו (ח)
20:08	19:13	19:57	20:05	19:31	19:38	13:38	13:40	10:58	10:56	9:51	9:49	9:15	9:13	6:41	6:36	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
21:09	20:11	20:57	21:07	20:27	20:36	14:30	14:32	11:47	11:45	10:40	10:37	10:00	9:56	7:27	7:20	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
18:39	17:40	18:28	18:22	17:59	17:53	12:49	12:50	10:26	10:29	9:27	9:32	8:49	8:54	6:39	6:47	ארה"ב, בולטימור (ח)
18:28	17:28	18:17	18:10	17:47	17:41	12:38	12:39	10:15	10:19	9:17	9:22	8:38	8:43	6:29	6:38	ארה"ב, ברוקלין (ח)
18:29	17:29	18:17	18:10	17:48	17:41	12:38	12:40	10:16	10:19	9:17	9:22	8:39	8:44	6:30	6:39	ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)
19:04	18:03	18:52	18:45	18:22	18:15	13:14	13:15	10:52	10:56	9:54	9:59	9:15	9:20	7:07	7:16	ארה"ב, דטרויט (ח)
18:56	18:02	18:46	18:42	18:22	18:17	13:04	13:05	10:38	10:41	9:38	9:42	9:05	9:09	6:47	6:53	ארה"ב, האוסטון (ח)
18:26	17:30	18:16	18:11	17:49	17:44	12:34	12:35	10:10	10:13	9:10	9:14	8:35	8:39	6:20	6:27	ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)
18:57	18:04	18:47	18:44	18:23	18:20	13:03	13:04	10:37	10:39	9:37	9:40	9:05	9:08	6:44	6:49	ארה"ב, מיאמי (ח)
18:24	17:24	18:12	18:05	17:43	17:36	12:34	12:35	10:11	10:15	9:13	9:18	8:34	8:39	6:26	6:35	ארה"ב, ניו הייבן (ח)
18:31	17:30	18:19	18:12	17:50	17:42	12:41	12:42	10:19	10:23	9:20	9:26	8:41	8:46	6:33	6:43	ארה"ב, ניו יורק, ניו יורק, ישראל (ח)
18:52	17:53	18:41	18:34	18:12	18:05	13:02	13:03	10:39	10:43	9:41	9:46	9:03	9:08	6:53	7:02	ארה"ב, פיטסבורג (ח)
18:23	17:22	18:11	18:04	17:41	17:34	12:33	12:34	10:10	10:14	9:12	9:17	8:33	8:38	6:25	6:34	ארה"ב, שיקגו (ח)
19:29	18:39	19:20	19:24	18:57	19:01	13:16	13:17	10:41	10:41	9:37	9:36	9:06	9:06	6:33	6:31	בוליביה, לה-פס (ח)
19:13	18:04	18:59	18:49	18:23	18:13	13:25	13:26	11:06	11:10	10:09	10:16	9:22	9:29	7:27	7:39	בלגיה, אנטוורפן (ח)
19:13	18:04	18:59	18:49	18:24	18:14	13:25	13:26	11:06	11:10	10:09	10:16	9:22	9:29	7:27	7:39	בלגיה, בריסל (ח)
19:09	18:18	19:00	19:05	18:40	18:45	12:50	12:52	10:13	10:13	9:08	9:07	8:37	8:35	6:02	5:59	ברזיל, סאן פאולו (ח)
18:57	18:06	18:47	18:52	18:23	18:28	12:38	12:40	10:01	10:01	8:57	8:56	8:25	8:24	5:51	5:48	ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)
18:31	17:24	18:17	18:06	17:43	17:32	12:43	12:44	10:24	10:29	9:27	9:34	8:40	8:47	6:45	6:58	בריטניה, לונדון (ח)
18:39	17:30	18:24	18:13	17:47	17:35	12:51	12:52	10:33	10:38	9:37	9:44	8:47	8:55	6:56	7:10	בריטניה, מנצ'סטר (ח)
18:37	17:26	18:22	18:12	17:47	17:36	12:49	12:50	10:30	10:35	9:34	9:41	8:46	8:53	6:53	7:06	גרמניה, ברלין (ח)
18:56	17:48	18:42	18:33	18:08	17:58	13:08	13:09	10:48	10:53	9:51	9:58	9:06	9:12	7:09	7:21	גרמניה, פראנקפורט (ח)
19:13	18:21	19:03	19:09	18:44	18:50	12:51	12:53	10:13	10:13	9:08	9:07	8:35	8:34	6:01	5:57	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:17	18:26	19:08	19:06	18:44	18:42	13:21	13:22	10:53	10:55	9:52	9:55	9:22	9:25	6:58	7:02	הודו, מומבאי (ח)
19:13	18:22	19:04	19:02	18:40	18:38	13:17	13:18	10:49	10:51	9:48	9:51	9:18	9:20	6:54	6:58	הודו, פונה (ח)
18:14	17:09	18:02	17:53	17:29	17:20	12:26	12:27	10:06	10:10	9:08	9:14	8:25	8:31	6:24	6:35	הונגריה, בודפשט (ח)

זמני יום ראשון ויום שבת	זמני יום שבת	צאת המוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	אדמו"ר		מג"א		א	ש	
										א	ש	א	ש			
18:32	17:32	18:21	18:14	17:51	17:44	12:43	12:44	10:20	10:24	9:22	9:27	8:43	8:48	6:35	6:44	טורקיה, איסטנבול (ח)
18:58	18:00	18:47	18:41	18:19	18:12	13:07	13:08	10:44	10:47	9:45	9:50	9:08	9:13	6:57	7:05	יוון, אתונה (ח)
18:35	17:31	18:23	18:14	17:50	17:41	12:47	12:48	10:26	10:31	9:29	9:35	8:46	8:52	6:44	6:55	מולדובה, קישינב (ח)
19:14	18:23	19:05	19:03	18:41	18:39	13:18	13:19	10:50	10:53	9:50	9:52	9:19	9:22	6:55	6:59	מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)
20:03	19:01	19:50	20:01	19:17	19:28	13:15	13:17	10:29	10:27	9:21	9:18	8:37	8:32	6:05	5:57	ניו-זילנד, קריסטצ'רץ' (ח)
18:39	17:46	18:29	18:26	18:04	18:00	12:46	12:47	10:20	10:23	9:20	9:24	8:48	8:51	6:28	6:34	נפאל, קטמנדו (ח)
18:46	17:45	18:35	18:28	18:06	17:59	12:57	12:58	10:34	10:37	9:35	9:40	8:58	9:02	6:48	6:57	סין, בייג'ין (ח)
19:50	19:02	19:42	19:43	19:20	19:20	13:47	13:48	11:16	11:17	10:14	10:15	9:45	9:46	7:14	7:15	סנטמר, סנטמר (ח)
18:06	16:56	17:52	17:41	17:16	17:05	12:18	12:19	10:00	10:05	9:03	9:10	8:15	8:22	6:22	6:35	פולין, ורשא (ח)
19:02	18:13	18:53	18:56	18:30	18:33	12:51	12:52	10:17	10:18	9:14	9:14	8:44	8:44	6:11	6:10	פרו, לימה (ח)
19:12	18:08	18:59	18:51	18:28	18:19	13:23	13:24	11:02	11:06	10:04	10:10	9:22	9:28	7:19	7:30	צרפת, ליון (ח)
19:21	18:15	19:08	18:59	18:36	18:26	13:33	13:34	11:13	11:18	10:16	10:22	9:31	9:38	7:32	7:44	צרפת, פריז (ח)
18:41	17:52	18:32	18:32	18:10	18:10	12:39	12:40	10:08	10:10	9:06	9:08	8:38	8:39	6:08	6:10	קולומביה, בוגוטה (ח)
18:49	17:47	18:37	18:30	18:09	18:01	13:00	13:01	10:38	10:42	9:40	9:45	9:00	9:05	6:54	7:03	קנדה, טורונטו (ח)
18:26	17:22	18:13	18:05	17:43	17:34	12:36	12:37	10:15	10:19	9:17	9:23	8:36	8:41	6:32	6:42	קנדה, מונטריאול (ח)
18:19	17:22	18:08	18:03	17:41	17:36	12:28	12:29	10:04	10:07	9:04	9:09	8:29	8:33	6:15	6:22	קפריסין, לנקה (ח)
19:26	18:12	19:11	18:59	18:32	18:20	13:38	13:39	11:21	11:27	10:25	10:33	9:34	9:42	7:46	8:00	רוסיה, ליובאוויטש (ח)
18:59	17:44	18:44	18:32	18:07	17:55	13:12	13:13	10:55	11:01	9:59	10:07	9:07	9:15	7:20	7:35	רוסיה, מוסקבה (ח)
18:52	17:47	18:39	18:30	18:06	17:57	13:03	13:04	10:43	10:47	9:46	9:52	9:03	9:08	7:01	7:12	רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)
18:57	17:52	18:44	18:35	18:15	18:06	13:08	13:09	10:48	10:52	9:50	9:56	9:07	9:13	7:06	7:17	שווייץ, ציריך (ח)
18:58	18:08	18:49	18:48	18:27	18:25	13:01	13:02	10:32	10:34	9:31	9:33	9:01	9:03	6:35	6:38	טאילנד, בנגקוק (ח)

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מילה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועודיות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגו הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתולכינו לשלום ותצדענו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל-אויב ואורב ולסמים וחיית רעות בדרך ומכל-פריעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי וזוגתו רינת שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il | Otzar770.com | Chasidut.tv | Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

פשוט 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב